T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

EDİRNE EFSANELERİ

MEHMET DERVİŞOĞLU

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. SELMA SOL

EDİRNE
2016

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

Mehmet DERVİŞOĞLU tarafından hazırlanan **"Edirne Efsaneleri"** konulu **DOKTORA** Tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Öğretim - Öğretim Yönetmeliği'nin Madde 27 - 28 uyarınca **18.04.2016 / Pazartesi** günü saat: **11.00**'da yapılmış olup, doktora tezinin (*) ..... Kabul edilmesine .. OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Doç. Dr. Kürşat ÖNCÜL	Başarılı	
Doç. Dr. Bülent BAYRAM	Başarılı	
Doç. Dr. Rıdvan CANIM	Başarılı	
Yrd. Doç Dr. Selma SOL (Danışman)	Başarılı	
Yrd. Doç Dr. Erhan AKTAŞ	Başarılı	

(*) Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında **"Kabul Edilmesine / Red Edilmesine / Düzeltilmesine"** seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekmektedir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10109436
Yazar Adı / Soyadı	MEHMET DERVİŞOĞLU
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 13876546336
Telefon	544739574
E-Posta	mvdervisoglu@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Edirne Efsaneleri
Tezin Tercümesi	Legends of Edirne
Konu	Halk Bilimi (Folklor) = Folklore
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Tez Türü	Doktora
Yılı	2016
Sayfa	514
Tez Danışmanları	YRD. DOÇ. DR. SELMA SOL 25714135558
Dizin Terimleri	Efsaneler=Mythologies ; Türk halk edebiyatı=Turkish public literature
Önerilen Dizin Terimleri	Edirne, Halk bilimi
Kısıtlama	36 ay süre ile kısıtlı

Tezimin,Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine izin veriyorum. Ancak internet üzerinden tam metin açık erişime sunulmasının 18.05.2019 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.
NOT: Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.

18.05.2016

İmza: .....

Tezin Adı: Edirne Efsaneleri

Hazırlayan: Mehmet DERVİŞOĞLU

ÖZET

Edirne stratejik konumu nedeniyle pek çok millet tarafından elde edilmeye çalışılmıştır. Kurulduğu günden itibaren önemi sürekli artmış ve nihayet Osmanlıların başkenti olmasıyla siyasi, sosyal ve ekonomik yönden tarihinin en gösterişli günlerini yaşamıştır.

18. asırdan sonra asayiş bozuklukları, doğal afetler, istilalar, savaşlar vb. birçok olumsuz durumla karşılaşan Edirne, beşeri coğrafya açısından çok büyük değişikliklere uğramıştır. Buna bağlı olarak folklorik öğelerin dağılması Edirne'yi hassas bir noktaya taşımıştır. Bu nedenle araştırmada folklorik ürünlerden biri olan efsaneler konusu tercih edilmiştir.

Çalışmamızın kapsamı Edirne merkez, ilçe, belde ve köyleriyle sınırlandırılmış, bu sahanın içerisinde ve sahayı ilgilendiren yazılı ve sözlü kültür ortamlarından derlenen efsaneler bir araya getirilmiştir. Araştırmada sahada "görüşme yöntemi" kullanılmıştır.

Çalışmamız kapsamında tespit edilen 241 efsane Stith Thompson'un Motif Index of Folk Literarure adlı, altı ciltlik eseri esas alınarak değerlendirilmiş ve motifleri çıkarılmıştır. Ayrıca efsaneler tek tek ele alınarak halkbilimi çalışma metotlarına göre tür, içerik, işlevleri, oluşum sebepleri, mesajları ve kaynakları bakımından incelenmiştir.

Name of Thesis: Legends of Edirne

Prepared by: Mehmet DERVİŞOĞLU

ABSTRACT

Due to its strategic location, Edirne was tried to conquer by many folks. The importance since its inception, have increased steadily and fortunately with being the capital of the Ottoman, it had experienced the most spectacular days in the history of the social and economic and political aspects.

After the 18th century, Edirne has been faced with many negative situations like civil disturbances, natural disasters, invasions, wars and so on, and it has undergone tremendous changes in terms of human geography. Accordingly, the collapse of the folklore has moved to Edirne to a precise point. Therefore, legends which are one of the drumming products are preferred as a subject in research.

The scope of our study has been delimited by the center of Edirne, county, towns and villages, legends which are compiled from written and oral culture the field in this area of interest have been brought together. In the research field, ‘interview technique " is used.

Identified in our study 241 legends is evaluated from which is named Stith Thompson's Motif Index of Folk Literature , a six-volume work on the basis and also motives are removed. In addition, legends were examined according to folklore study methods as a genre, content, functions, formation reasons, their messages and resources one by one.

ÖNSÖZ

Edirne'nin coğrafi konumu kentin bir buluşma noktası olmasına neden olmuştur. Anadolu'nun Rumeli'yle, Asya'nın Avrupa'yla buluştuğu yerin kıyısında milletlerin, kültürlerin ve hatta medeniyetlerin Meriç, Tunca, Arda üslubunca akıp geldiği ve geçip giderken kendilerinden izler bıraktıkları bu münbit topraklar, en çok da Türklerin eliyle imar edilmiş, en güzel günlerini milletimizle yaşamıştır.

İlk Türk akınlarından itibaren 18. asra kadar payitahtlığının İstanbul'a devredilmesinden sonra bile devrinin gözdesi olan şehir, 18. asırdan sonra üst üste yaşadığı depremler, yangınlar, su baskınları, asayiş bozuklukları, istilalar, savaşlar gibi türlü felaketlerle gözden düşmüş hatta elden çıkmış, nihayet 25 Kasım 1922'de Türkiye Cumhuriyeti sınırlarına dâhil edilmiştir.

Tarihine baktığımız zaman siyasi, kültürel ve ekonomik anlamda son derece canlı olan şehrin folklorik açıdan zengin olması beklenirken saydığımız sebeplerden dolayı göçe bağlı olarak sosyal hafızanın sürekli yer değiştirmesi sözlü kültürü nitelik ve nicelik bağlamında olumsuz etkilemiştir. Bununla birlikte yaygınlaşan teknoloji, baskın kültürlerin Edirne halk kültürü üzerinde günden güne kendisini hissettiren tehditleri Edirne folklorunu hassas bir zemine oturtmuştur. Bu nedenle çalışmamızda sözlü kültür ürünlerinden biri olan efsanelerin yazılı ve sözlü kültür ortamlardan derlenerek bir araya getirilmesi ve bilimsel metotlarla incelenmesi hedef edinilmiştir.

Çalışmamız giriş ve ikisi inceleme, biri metin olmak üzere üç bölüm üzerine kurgulanmıştır. Giriş bölümünde araştırma bölgesinin tarihçesi, coğrafi durumu, sosyo-ekonomik ve kültürel durumu üzerinde durulmuş; araştırmanın konusu, kapsamı, amacı, önemi, yöntemi ve araştırmadaki problemin belirtilmesinin yanında türü daha iyi ortaya koyabilme adına efsane kavramı genel anlamda tanıtılmış ve efsanenin sözlü kültür ortamı ve anlatıma dayalı türlerle ilişkisi ortaya konulmuştur.

İkinci bölümde halk bilimi açısından motif kavramı tanıtılarak, *Motif Index of Folk Literature* isimli kataloğa göre tespit edilmiş efsane motifleri, söz konusu kataloğun tasnifine göre düzenlenerek verilmiş, bölüm sonunda motiflerin genel bir

değerlendirmesi yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise derlenen efsanelerin metinlerine yer verilmiştir. Çalışmamızın sonuç kısmında, araştırmamız neticesinde elde edilen veriler ortaya konulmuş ve efsane türünün geleceği adına çözüm önerileri sunulmuştur.

Sonuç kısmından sonra tezimizi dayandırdığımız kaynaklar "kaynakça" başlığı altında verilmiştir. Ekler bölümüne kaynak kişilerimize ait bilgilerin ve çalışmamızda tespit ettiğimiz motiflerin kolayca taranabilmesi için çizelgeler, maddi izi bulunan efsanelerin görsel olarak desteklenmesi adına efsanelerle ilgili fotoğraflar eklenmiştir.

Araştırmalarımız esnasında kaynak kişilere ulaşım noktasında büyük yardımlarını gördüğüm Abdullah ŞAHİN'e, Edirne Merkez'de yaptığım derlemelerde beni yalnız bırakmayan Yılmaz AKÇAALAN'a, çeşitli aşamalarda değerlendirmeleriyle katkıda bulunan Doç. Dr. Bülent BAYRAM'a, bildiklerini paylaşmaktan çekinmeyen kaynak kişilerime, tez vesilesiyle zaman zaman ihmal ettiğim değerli eşim Saliha DERVİŞOĞLU'na, çalışmamız esnasında desteklerini esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Selma SOL'a teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **I**
ABSTRACT ..... **II**
ÖNSÖZ ..... **III**
İÇİNDEKİLER ..... **V**
GİRİŞ **1**

1. Araştırma Bölgesi Hakkında Genel Bilgiler **1**
1.1. Edirne Tarihçesi 1
1.2. Edirne'nin Adı ve Unvanları 10
1.3. Edirne'nin Coğrafi Durumu 11
1.4. Edirne'nin Sosyo-Kültürel Durumu 13
1.5. Edirne'nin Sosyo-Ekonomik Durumu 16
2. Araştırmanın Konu ve Kapsamı **17**
3. Araştırmanın Amacı **18**
4. Araştırmanın Önemi **18**
5. Araştırmanın Yöntemi **20**
6. Araştırmada Problem **21**
7. Efsane Kavramı, Efsanenin Sözlü Kültür Ortamı ve Anlatıma Dayalı Türlerle İlişkisi **24**

7.1. Efsanenin Tanımı 24
7.2. Efsanelerin Menşe' ve Teşekkülleri 30
7.3. Efsanelerin Özellikleri 35
7.4. Efsanelerin İşlevleri 37
7.5. Efsanenin Diğer Anlatı Türleriyle İlişkisi 45
7.6. Efsane Tasnifleri 64

I. BÖLÜM: EDİRNE EFSANELERİNİN TÜR ÖZELLİKLERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ **74**
1.1. Edirne Efsanelerinin Oluşum Şartları Bağlamında Değerlendirilmesi 74

1.2. Edirne Efsanelerinin Yapı Bakımından Değerlendirilmesi 96
1.3. Edirne Efsanelerinin Yaratım ve Aktarım Özellikleri 99
1.4. Edirne Efsanelerinin Konu ve İşlevleri Bakımından Değerlendirilmesi .. 104
1.5. Edirne Efsanelerinin Zaman ve Mekân Bakımından Değerlendirilmesi .. 161

II. BÖLÜM: EDİRNE EFSANELERİNİN MOTİF YAPISI..... 165
2.1. Motif Kavramı..... 165
2.2. Motif-Index of Folk Literature'a Göre Edirne Efsanelerindeki Motiflerin Tasnifi..... 167
2.2.1. A. Mitolojik Motifler 167
2.2.2. B. Hayvanlar 179
2.2.3. C. Yasak 182
2.2.4. D. Sihir 184
2.2.5. E. Ölüm..... 195
2.2.6. F. Olağanüstülükler 196
2.2.7. G. Devler 212
2.2.8. H. İmtihanlar 213
2.2.9. J. Akıllılar ve Aptallar 215
2.2.10. K. Aldatmalar 217
2.2.11. M. Geleceğin Tayini 223
2.2.12. N. Şans ve Kader 231
2.2.13. P. Cemiyet 233
2.2.14. Q. Mükâfatlar ve Cezalar 242
2.2.15. R. Esirler ve Kaçaklar 246
2.2.16. S. Anormal Zulümler 247
2.2.17. T. Cinsiyet 247
2.2.18. U. Hayatın Tabiatı 249
2.2.19. V. Din 249
2.2.20. W. Karakter Özellikleri 273
2.2.21. Z. Çeşitli Motif Grupları..... 274
2.3. Edirne Efsane Motiflerinin Genel Değerlendirilmesi 278

III. BÖLÜM: EDİRNE EFSANELERİNİN METİNLERİ 283

3.1. YARATILIŞ, OLUŞUM, DÖNÜŞÜM EFSANELERİ 283

3.1.1. İnsanlarla İlgili Efsaneler 283

3.1.1.1. İnsanoğlu İlk olarak Neden Sadece İki Tane Yaratılmıştır? .. 283

3.1.1.2. İnsanların Tenleri Neden Renk Renktir? 284

3.1.1.3. Âdem Elması (Gırtlak çıkıntısı) Nasıl Oluşmuştur? 284

3.1.1.4. İnsanın Koltuk Altında ve Avret Yerinde Neden Kıl Çıkar? . 285

3.1.1.5. Unutkanlık Nasıl Oluşmuştur? 285

3.1.1.6. Kadınların İşleri Neden Hiç Bitmez? 286

3.1.2. Yiyeceklerle İlgili Efsaneler 287

3.1.2.1.Unun Ortaya Çıkışı 287

3.1.2.2.Tarhana Çorbası 288

3.1.2.3.Gaziler Helvası 288

3.1.3. Geleneklerle İlgili Efsaneler 289

3.1.3.1.Aynalı Süpürge I 289

3.1.3.2.Aynalı Süpürge II 289

3.1.3.3.Kırkpınar 290

3.1.3.4.Birisi Ölünce Neden Kırkının Çıkması Beklenir? 291

3.1.3.5.Bocuk Gecesinde Neden Kabak Pişirilir? 291

3.1.3.6.Hapşıran Kimseye Neden İyi Ömür Dilenir? 292

3.1.3.7.Hora Tepmek Nasıl Ortaya Çıkmıştır? 292

3.1.4. Deyimlerle İlgili Efsaneler 293

3.1.4.1.Ateş Pahası 293

3.1.5. Olağandışı Durumlarla İlgili Efsaneler 294

3.1.5.1.Karaağaç'ta Horozlar Neden Erken Öter? 294

3.1.5.2.Yıldız Kayması Nasıl Oluşur? 294

3.1.6. İbadetlerle İlgili Efsaneler 295

3.1.6.1.Namazda Neden İki Defa Secde Edilir? 295

3.1.7. Hayvanlarla İlgili Efsaneler 295

3.1.7.1.Yılan Neden Sürünür? 295

3.1.7.2.Baykuş Neden Serçe Yer? 296

3.1.7.3.Kedi Sırtı Neden Yere Gelmez? 297
3.1.7.4.Kekliğin Ayakları Neden Kırmızıdır? 297
3.1.7.5.Yılanın Dili, Kırlangıcın Kuyruğu Niye Kesiktir? 298
3.1.7.6.Köpek Neden İnsanın Sadık Dostudur? 299
3.1.7.7.Kedi ve Köpek Neden Birbirine Düşmandır? 299
3.1.7.8.Domuz, Fare, Kedi Nasıl Yaratılmıştır? 300
3.1.7.9.Kumrular Neden Avlanmazlar 300
3.1.8. Bitkilerle İlgili Efsaneler 301
3.1.8.1.Tütünün Yaratılması 301

3.2. OLAĞANÜSTÜ VARLIKLARLA İLGİLİ EFSANELER 302
3.2.1. Cinlerle İlgili Efsaneler 302
3.2.1.1.Cinler I 302
3.2.1.2.Cinler II 302
3.2.2. Hastalık ve Ölüm Getiren Varlıklarla İlgili Efsaneler 303
3.2.2.1.Çiçek Hastalığı Getiren Kız 303
3.2.2.2.Çarşamba Karısı 304

3.3. TARİHİ EFSANELER 304
3.3.1. Yerleşim Yerleriyle İlgili Efsaneler 304
3.3.1.1.Yerleşim Yerlerinin İmarıyla İlgili Efsaneler 304
3.3.1.1.1. Edirne'nin Îmârı 304
3.3.1.1.2. Havsa'nın Îmârı 305
3.3.1.2.Yerleşim Yerlerinin Batışıyla İlgili Efsaneler 306
3.3.1.2.1. Bınak Köyü 306
3.3.1.2.2. Bosnaköy 307
3.3.1.2.3. Göl Baba 307
3.3.1.3.Yerleşim Yerlerinin Adlarıyla İlgili Efsaneler 308
3.3.1.3.1. Edirne 308
3.3.1.3.2. Doğanköy 310
3.3.1.3.3. Tilki Ayazma 310
3.3.1.3.4. İpsala I 310
3.3.1.3.5. İpsala II 311

3.3.1.3.6. Kalkansöğüt 311
3.3.1.3.7. Kıyık 312
3.3.1.3.8. Küçükdanişment 312
3.3.1.3.9. Buçuktepe 313
3.3.1.3.10. Büyünlü-Küçünlü köyleri 313
3.3.1.3.11. Keçi Ayazma 313
3.3.1.3.12. Kocaali Köyü 314
3.3.1.3.13. Ali Osman Dere 314
3.3.2. Dini mekânlarla ilgili efsaneler 315
3.3.2.1. Darü'l Hadis Camii I 315
3.3.2.2. Darü'l Hadis Camii II 315
3.3.2.3. Eski Cami I 316
3.3.2.4. Eski Cami II 317
3.3.2.5. Eski Cami III 318
3.3.2.6. Eski Cami IV 318
3.3.2.7. Kenise (Kilise) Camii I 318
3.3.2.8. Kenise (Kilise) Camii II 319
3.3.2.9. Kenise (Kilise) Camii III 319
3.3.2.10. Kenise (Kilise) Camii IV 321
3.3.2.11. Muradiye Camii 321
3.3.2.12. Selimiye Camii I 322
3.3.2.13. Selimiye Camii II 322
3.3.2.14. Selimiye Camii III 323
3.3.2.15. Selimiye Camii IV 323
3.3.2.16. Selimiye Camii V 324
3.3.2.17. Selimiye Camii VI 324
3.3.2.18. Selimiye Camii VII 325
3.3.2.19. Selimiye Camii VIII 325
3.3.2.20. Selimiye Camii IX 326
3.3.2.21. Selimiye Camii X 326
3.3.2.22. Selimiye Camii XI 327
3.3.2.23. Selimiye Camii XII 327

3.3.2.24. Üç Şerefeli Cami I 328
3.3.2.25. Üç Şerefeli Cami II 328
3.3.2.26. Üç Şerefeli Cami III 329
3.3.2.27. Yıldırım Bayezid Camii I 330
3.3.2.28. Yıldırım Bayezid Camii II 330
3.3.2.29. Kaleiçi'ndeki Kilise 331
3.3.3. Kalelerle İlgili Efsaneler 331
3.3.3.1.Edirne Kalesi I 331
3.3.3.2.Edirne Kalesi II 331
3.3.3.3.Edirne Kalesi III 332
3.3.3.4.Enez Kalesi 333
3.3.4. Hamamlarla İlgili Efsaneler 334
3.3.4.1.Saray Hamamı I 334
3.3.4.2.Saray Hamamı II 335
3.3.5. Köprülerle İlgili Efsaneler 335
3.3.5.1.Yılanlı Köprü 335
3.3.5.2.Tekgöz (Yalnız Göz) Köprüsü 335
3.3.6. Taş ve Kayalarla İlgili Efsaneler 337
3.3.6.1.Adım Kayası 337
3.3.6.2.Balık Taşı 338
3.3.6.3.Dikili Taş (Kırkkavak) 339
3.3.6.4.Evcik Kayası 339
3.3.6.5.Kapaklı Kayalar (Dolmenler) 340
3.3.6.6.Kemer Taşı 340
3.3.6.7.Kızlar Kayası 341
3.3.6.8.Rüknu'l Yemâni Taşı 342
3.3.6.9.Selimiye Niyet Taşı 343
3.3.7. Nehirlerle İlgili Efsaneler 343
3.3.7.1.Meriç ve Arda Nehirleri 343
3.3.7.2.Ergene I 343
3.3.7.3.Ergene II 344
3.3.8. Tarihi Şahsiyetlerle İlgili Efsaneler 344

3.3.8.1.Âlim Kiraz Ali Efendi I 344
3.3.8.2.Âlim Kiraz Ali Efendi II 345
3.3.8.3.Bayezid-i Veli (II. Bayezid) 345
3.3.8.4.Beşir Çelebi I 346
3.3.8.5.Beşir Çelebi II 347
3.3.8.6.Emir Sultan 347
3.3.8.7.Karahisârî Hasan Çelebi 348
3.3.8.8.Kel Aliço I 349
3.3.8.9.Kel Aliço II 350
3.3.8.10. Kel Aliço III 351
3.3.8.11. Kel Aliço IV 352
3.3.8.12. Kel Aliço V 353
3.3.8.13. Mimar Sinan I 354
3.3.8.14. Mimar Sinan II 355
3.3.8.15. Mimar Sinan III 355
3.3.8.16. Mimar Sinan IV 356
3.3.8.17. Sarı Saltuk I 357
3.3.8.18. Sarı Saltuk II 358
3.3.8.19. Sarı Saltuk III 359
3.3.8.20. Sarı Saltuk IV 360
3.3.8.21. Sarı Saltuk V 361
3.3.8.22. II. Selim 362
3.3.8.23. Yanmaz Ağaç Hacı Efendi 363
3.3.9. Tarihi Olaylarla İlgili Efsaneler 364
3.3.9.1.Edirne'nin Fethi 364
3.3.9.2.Geçkinli Şehitliği 365
3.3.9.3.Çekirge Taburu 365
3.3.10. Aşk ve Sevgiyle İlgili Efsaneler 366
3.3.10.1. Ağaç ile Sarmaşık 366
3.3.10.2. Ateş çıkan taş 367
3.3.11. İz ve Şekillerle İlgili Efsaneler 367
3.3.11.1. Ters Lale I 367

3.3.11.2. Ters Lale II 368
3.3.11.3. Bayezid Camii'ndeki Karpuz Şekli 369
3.3.11.4. Çifte Kumrular 370
3.3.11.5. Zehrimâr Mescidi'ndeki Ayak İzi 371

3.4. DİNİ EFSANELER 371
3.4.1. Veliler Üzerine Anlatılan Efsaneler 371
3.4.1.1.İsimleri ile Anılan Veliler Üzerine Anlatılan Efsaneler 371
3.4.1.1.1. Abdüllâtif Efendi 371
3.4.1.1.2. Abdülkerim Efendi 372
3.4.1.1.3. Abdülkerim Gülşenî 373
3.4.1.1.4. Aşçı Yahya Baba 373
3.4.1.1.5. Başçı Mustafa Efendi 374
3.4.1.1.6. Benli Mehmet Efendi 375
3.4.1.1.7. Cerrahzâde Muslihuddîn Mustafa Efendi I 375
3.4.1.1.8. Cerrahzâde Muslihuddîn Mustafa Efendi II 377
3.4.1.1.9. Cerrahzâde Muslihuddîn Mustafa Efendi III 377
3.4.1.1.10. Cerrahzâde Muslihuddîn Mustafa Efendi IV 378
3.4.1.1.11. Cerrahzâde Muslihuddîn Mustafa Efendi V 378
3.4.1.1.12. Emir Sultan 379
3.4.1.1.13. Emre Çelebi 379
3.4.1.1.14. Evliya Kasım Paşa I 380
3.4.1.1.15. Evliya Kasım Paşa II 380
3.4.1.1.16. Evliya Kasım Paşa III 380
3.4.1.1.17. Hacı Bayram-ı Veli I 381
3.4.1.1.18. Hacı Bayram-ı Veli II 381
3.4.1.1.19. Hacı Bayram-ı Veli III 382
3.4.1.1.20. Hacı Bayram-ı Veli IV 383
3.4.1.1.21. Hacı Bayram-ı Veli V 384
3.4.1.1.22. Hacı Bayram-ı Veli VI 385
3.4.1.1.23. Hasan Sezai Hazretleri I 385

3.4.1.1.24. Hasan Sezai Hazretleri II 386
3.4.1.1.25. Hasan Sezai Hazretleri III 387
3.4.1.1.26. Hasan Sezai Hazretleri IV 388
3.4.1.1.27. Hasan Sezai Hazretleri V 388
3.4.1.1.28. Hasan Sezai Hazretleri VI 389
3.4.1.1.29. Hasan Sezai Hazretleri VII 389
3.4.1.1.30. Hıdır Baba 390
3.4.1.1.31. Hüseyin Hüsnü Baba 391
3.4.1.1.32. İbrahim Gülşenî 392
3.4.1.1.33. İsmail Baba 393
3.4.1.1.34. Kadı Bedreddin 394
3.4.1.1.35. Kemal Paşazâde Ahmet Çelebi 395
3.4.1.1.36. Mevlana Bahâddin Efendi 396
3.4.1.1.37. Muhiddin Baba I 396
3.4.1.1.38. Muhiddin Baba II 397
3.4.1.1.39. Muhiddin Baba III 398
3.4.1.1.40. Mustafa Kabûli I 399
3.4.1.1.41. Mustafa Kabûli I 400
3.4.1.1.42. Mehmet Nureddin Baba 400
3.4.1.1.43. Ramazan Halife 401
3.4.1.1.44. Recep Enis Dede I 401
3.4.1.1.45. Recep Enis Dede II 402
3.4.1.1.46. Recep Enis Dede III 403
3.4.1.1.47. Sefer Şah Sultan 403
3.4.1.1.48. Süleyman Zâti 405
3.4.1.1.49. Şeyh Alâüddin Hazretleri 406
3.4.1.1.50. Şeyh Hicâbi Hazretleri 407
3.4.1.1.51. Şeyh İbrahim Gülşenî 408
3.4.1.1.52. Şeyh İsmail Mesûdi 410
3.4.1.1.53. Şumnulu Yusuf Efendi 410
3.4.1.1.54. Şücâeddin Karamâni 411
3.4.1.1.55. Veli Dede 411

3.4.1.2.Bir Unvanla Anılan Veliler Üzerine Anlatılan Efsaneler

3.4.1.2.1. Aşık Dede Gülşenî I 412
3.4.1.2.2. Âşık Dede Gülşeni II 413
3.4.1.2.3. Ayak Baba 414
3.4.1.2.4. Balaban Baba ve Yatağan Baba 415
3.4.1.2.5. Balcı Baba 415
3.4.1.2.6. Şehit Hanım 416
3.4.1.2.7. Boyacı Baba 416
3.4.1.2.8. Çelebi Bustan 417
3.4.1.2.9. Debbağ Baba 417
3.4.1.2.10. Demir Baba 418
3.4.1.2.11. Eğlence Baba 419
3.4.1.2.12. Eskici Baba 419
3.4.1.2.13. Eskici Baba ve Telli Baba 420
3.4.1.2.14. Gamsız Baba 420
3.4.1.2.15. Garip Baba I 421
3.4.1.2.16. Garip Baba II 422
3.4.1.2.17. Garip Baba III 422
3.4.1.2.18. Huysuz Baba 422
3.4.1.2.19. Kalenderî Sultan 423
3.4.1.2.20. Kara Baba 423
3.4.1.2.21. Karga Baba 424
3.4.1.2.22. Kerem Baba 425
3.4.1.2.23. Kesikbaş Hazretleri 426
3.4.1.2.24. Kılıç Baba 426
3.4.1.2.25. Kız Evliya 427
3.4.1.2.26. Konduk Osman 428
3.4.1.2.27. Koyun Baba 428
3.4.1.2.28. Kum Baba I 429
3.4.1.2.29. Kum Baba I 429
3.4.1.2.30. Mercan Baba I 430
3.4.1.2.31. Mercan Baba II 431

3.4.1.2.32. Müezzin Sultan 432
3.4.1.2.33. Mumcu Baba 432
3.4.1.2.34. Nazar Baba 433
3.4.1.2.35. Peçeli Murat 433
3.4.1.2.36. Saka Baba 434
3.4.1.2.37. Simitçi Baba 434
3.4.1.2.38. Tütünsüz Baba 435
3.4.1.2.39. Toprak Dede 435
3.4.2. Hızır'la İlgili Efsaneler 436
3.4.2.1.Hızır (a.s.) I 436
3.4.2.2.Hızır (a.s.) II 437
3.4.3. Makamlarla ve Kutsiyetine İnanılan Diğer Mekânlarla İlgili Efsaneler 438
3.4.3.1.Cennet Deresi 438
3.4.3.2.Edirne 439
3.4.3.3.Hacı Bayram-ı Veli Makamı I 439
3.4.3.4.Hacı Bayram-ı Veli Makamı II 440
3.4.3.5.Hıdırlık (Hızır Makamı) I 441
3.4.3.6.Hıdırlık (Hızır Makamı) II 442
3.4.3.7.Tophane Bayırı 443
3.4.4. Türbe ve Mezarlarla İlgili Efsaneler 444
3.4.4.1.Hıdır Baba'nın Türbesi 444
3.4.4.2.Gazi Turhan Bey'in Türbesi 444
3.4.4.3.Kral Kızının mezarı 445
3.4.5. Tekke/Dergâh/Zaviyelerle İlgili Efsaneler 445
3.4.5.1.Hıdırlık Tekkesi 445
SONUÇ 447
KAYNAKÇA 452
EKLER 467
I. Kaynak Kişi Listesi 467
II. Motif Listesi 470
III. Bazı Efsanelerin Maddi Unsurlarının Fotoğrafları 482

GİRİŞ

1. Araştırma Bölgesi Hakkında Genel Bilgiler

1.1. Edirne Tarihçesi

Bir taraftan Ege Denizi'nin diğer taraftan Karadeniz'in kuşattığı Balkan Yarımadası'nın Boğazlar ve Marmara Denizi'yle sınırlanan en doğu ucunu kıt'a Avrupa'sıyla bütünleştiren kesimde önemli bir stratejik ve coğrafi konuma sahip olan Edirne'nin tarihinin başlangıcı birkaç şüpheli malzeme göz önünde bulundurulursa paleolitik çağlardır. Bununla birlikte Hocaçeşme kazılarında elde edilen ve Neolitik Çağa ait olduğu bilinen bulgular bölgenin tarihine dair ilk kesin bilgileri vermektedir.

Kalkolitik Çağa gelindiğinde Edirne'de yerleşim yerleri artmıştır. Özellikle 1960 yılında Ş. A. Kansu tarafından kazı çalışmaları yapılan Çardakaltı yerleşmesi bu döneme tarihlendirilebilir.[1] Geç Kalkolitik Dönemde ise Trakya'yla birlikte Edirne'de de yerleşim yerlerinin sayısının ve niteliğinin gittikçe azaldığı görülmektedir. Tunç Çağında bölgenin yoğun şekilde iskân edildiği gözlemlenmekle beraber Edirne'nin Tunç Çağlarıyla ilgili bilgilerimiz hala sınırlıdır. Tunç Devrinin sonları ya da Demir Çağının başlangıcı diyebileceğimiz bir dönemde dolmen ya da menhir olarak ortaya çıkan megalitik kayalar yaklaşık olarak M.Ö. 1400-900 yılları arasına tarihlenen malzemeler vermektedir (Erdoğu, 1998: 13-17).

Edirne'nin bulunduğu sahada en eski yerleşim yeri Trak kabilelerden Bettegerriler (Mansel, 1993: 22-23) ve daha sonra Trakya'nın büyük bir kısmına yayılmış olan Odrisler tarafından Meriç ile Tunca'nın birleştiği yerde kurulmuştur (Gökbilgin, 1994: 425). Odrisler parçalanmaya başlayınca bu bölge, bir Balkan devleti kurma siyaseti güden II. Flipp tarafından Makedonya'ya ilhak olunmuştur (Mansel, 1993: 22). Makedonyalılar burayı Orestlerin bir kolonisi haline getirmişler ve şehre "*Orestia"*, varoşlarına ise "*Gonnoi"* adını vermişlerdir (Gökbilgin, 1994: 425). Makedonya krallığının Romalılar tarafından ortadan kaldırılmasından sonra bölge Roma egemenliğindeki krallık ve prenslikler tarafından idare edilmiş ancak

[1] Bk. Kansu, Şevket Aziz (1993) Edirne'nin Tarih Öncesine Ait Araştırmalar, Edirne, Türk Tarih Kurumu, Ankara

Trakların birçok defa isyan etmesi üzerine bütün Trakya Claudius tarafından (M.S. 44-46) Roma'ya ilhak olmuştur. M.S. 123-124 senesinde bölgeyi ziyaret eden Hadrianus burayı imar ettirmiş ve adını da "*Hadrianopolis"*[2] koymuştur. Bu dönemde askeri, ticari ve zirai bakımlardan oldukça önemli bir yerde bulunan şehir dönemin hâkim olan barış havasının da tesiriyle sürekli olarak gelişmiştir.

IV. asırda Trakya, Hunların ve bilhassa Gotların istilasına uğramıştır. 9 Ağustos 378'de İlkçağ Trakya topraklarında yapılan ve Roma üzerinde uzun müddet tesirli olacak en büyük savaş cereyan etmiştir. Bu savaşta İmparator Valens'in orduları Gotlara yenilmiş (Mansel, 1993: 22-28) ancak Gotlar Theodosius'un aldığı tedbirler ve kazandığı muvaffakiyetler sebebiyle bu bölgede yerleşme imkânı bulamamışlardır (Gökbilgin, 2015: 161).

Miladi 395 yılında Roma imparatorluğu ikiye ayrıldığı zaman bütün Balkan yarımadası gibi Trakya ve Edirne'de Bizans'ın payına düşmüştür. Bundan sonra Edirne sık sık el değiştirmiş, alınıp verilmiştir. V. asırda Atilla'nın kumandasındaki Batı Hunları tarafından işgal edilmiş, (Peremeci, 2011: 9) VI. asırda ise Avarların eline geçmesine rağmen Bizans şehri geri almayı becermiş ve Avarlar bölgeden çıkarılmışlardır (Peremeci, 2011: 9; Gökbilgin, 2015: 161; Emecen, 1998: 50).

VII. asrın yarısından itibaren Hazar Türklerinin zoruyla Volga boylarından çıkarılan Bulgarlar Edirne'ye saldırmaya başlamışlardır. Edirne bu tarihten itibaren sık sık Bulgar işgaline maruz kalmıştır. Bulgar hanlarından Krum Han 812'de Edirne'yi muhasara edip şehir halkını tamamıyla tutsak etmiştir (Peremeci, 2011: 10). Bundan sonra el değiştiren şehir Simeon zamanında pek çok defa muhasara edilmiştir. 913 senesinde Edirne'yi kuşatan ve Bizans'ı ağır bir yenilgiye uğratan Simeon Bizans'ı anlaşmaya zorlamış fakat kurmak istediği akrabalık ilişkileri İmparatoriçe Zoe tarafından reddedilince 914 senesinde şehri ele geçirmiştir. Daha sonra Bizans şehri tekrardan elde etmiş ancak Simeon 923 yılında geri almıştır.

927 senesinde Simeon'un ölümüyle Bulgar tehlikesini bertaraf eden ve topraklarını genişleten Bizans, Tuna'nın kuzeyinde gittikçe kuvvetlenen Peçeneklerle

[2] Bk. Peremeci, Osman Nuri (2011) Edirne Tarihi, Bellek Yayınları, Edirne

komşu olmuştur. Bu tarihten sonra Balkan coğrafyasının en önemli dayanak noktalarından olan Edirne, özellikle XI. asır boyunca sürekli olarak Peçenek akınlarına maruz kalmış, özellikle 8 Haziran 1050'de Edirne'yi ele geçirmeye çok yaklaşmışlardır. Bundan sonra Peçeneklerin Edirne muhasaraları 29 Nisan 1091'de Bizans'ın Peçenekleri kadın ve çocuklarıyla birlikte topyekün yok etmesine kadar devam etmiştir (Yücel, 2012: 1-23; Şakir-Taş, 2009: 12).

İç savaşlardan önemli ölçüde etkilenen Edirne, XI. asrın sonlarında ve XII. asrın başlarında Haçlı ordularına ev sahipliği yapmıştır. İlk Haçlı Seferinde yorgun askerler burada dinlenmiştir. İkinci Haçlı Seferinde Alman kuvvetleri buradan geçmiştir. Üçüncü Haçlı Seferinde Frederik Barbarossa 22 Kasım 1189'da ordusuyla birlikte ahalisi boşaltılan Adrianopolis'te kışlamıştır. İki ayrı Selçuklu elçilik heyetini burada karşılamıştır (Emecen,1998: 51; Şakir-Taş, 2009: 14). Dördüncü Haçlı Seferinde İstanbul'un Latinlerin eline geçip Latin İmparatorluğu kurulduktan sonra Trakya ve Bulgaristan'da Katolik ve Latinlere karşı Grek-Bulgar ittifakı oluşmuş ve Latinler aleyhine bir ayaklanma meydana gelmiştir. Sonunda Kuman süvarilerinin desteğiyle savaşan Bulgar çarı, 15 Nisan 1205 Edirne Muharebesinde Latinleri kesin bir hezimete uğratmıştır. Bunun ardından Bizans kuvvetleri XIV. asrın ilk yarısında şehri Bulgar kuvvetlerine karşı korumak mecburiyetinde kalmışlardır (Gökbilgin, 1993: 426; Şakir-Taş, 2009: 15-16). 25 Temmuz 1261'de Konstantinopolis Latinlerden alınıp Bizans tekrar kurulduğunda İmparator VIII. Michail, Edirne'yi bizzat ziyaret etmiştir. Bundan sonra şehir Katalanların intikam oyunlarına sahne olmuştur. XIV. asırda Edirne yine taht kavgalarının hareket merkezi olmuştur. Bu dönemde özellikle III. Adronikos'un oğlu V. Ioannes ile Kantakuzenos arasındaki taht mücadelesinden Edirne halkı etkilenmiş, şehirde kimin destekleneceği konusunda çıkan tartışmalar bir sınıf mücadelesi halini alıp ayaklanmaya yol açmıştır (Şakir-Taş, 2009: 18). Bu mücadele esnasında Kantakuzenos, Aydın oğlu Umur Bey'den yardım istemiştir. Türk kuvvetleri Trakya'ya geçerek Edirne'yi V. Ioannes adına şehri savunan Bizans kuvvetlerine karşı korumuştur (Gökbilgin, 2015: 162; Şakir-Taş, 2009: 18).

Türklerden aldığı yardım sayesinde Edirne'ye giren Kantakuzenos 21 Mayıs 1346'da imparatorluk tacını giymiştir. Kızı Theodora'yı Osmanlı Sultanı Orhan Bey

ile evlendiren Kantakuzenos damadı sayesinde 3 Şubat 1347'te Konstantinopolis'e girerek bir defa daha imparator ilan edilmiştir. Bundan sonra Edirne bir taht mücadelesine daha sahne olmuştur. Kantakuzenos'un oğluna verdiği dirliğe ve Venediklilerden aldığı para yardımıyla cesaretlenen V. Ioannes Edirne üzerine saldırmış, Edirne halkı da meşru imparatora kapıları açmıştır. Ancak Kantakuzenos süratle Edirne'ye yetişmiş ve burada, Bulgar ve Sırp kuvvetlerini mağlup etmek üzere Trakya'ya geçen Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa'yla buluşmuştur. Böylece Edirne gelecekte kendisini fethedecek Türk akıncıları tanımıştır (Emecen, 1998: 52; Eyice, 1993: 60-61; Şakir-Taş, 2009: 18-19).

Gelibolu Yarımadası'na geçip Trakya kesimine doğru fetihlerde bulunan Osmanlı birlikleri hem doğuya hem de batıya doğru ilerlemelerini sürdürmüşlerdir. Bu ilerleyişte İstanbul yolunda tek engel olan Edirne Türklerin hep dikkatini çekmiş, Edirne'nin kesin olarak Türkler tarafından fethedilmesinden üç sene önce Orhan Bey'in Süleyman Paşa'ya gönderdiği serdarlık beratında Edirne'yi gözden kaçırmaması yönündeki tavsiyeleri sonucu Süleyman Paşa'nın burada geçici bir fütuhatı söz konusu olmuştur.

I. Murat tahta çıktıktan sonra Süleyman Paşa'nın başlattığı Rumeli fetih ve teşebbüslerine önem vermiş ve hızlandırmıştır. Dimetoka, Çorlu, Keşan Evrenos Bey ve Hacı İlbey tarafından alındıktan sonra Lala Şahin Paşa'yı da Edirne üzerine göndermiş, Osmanlı ve Bizans orduları Sazlıdere'de karşılaşmışlardır. Bu savaş sonunda Edirne tekfuru saklanmış daha sonra da Lala Şahin Paşa'nın kuvvetlerine Hacı İlbey ve Evrenos Bey'in kuvvetlerinin de katıldığını duyunca sarayını terk edip Enez'e kaçmıştır. Bundan sonra kale ahalisi serbestçe yaşamaları şartı ile kaleyi Osmanlılara teslim etmişlerdir (Gökbilgin, 2015: 163; Özalp, 1999: 18). Edirne'nin fetih tarihi konusunda tarihçiler ve tarihi kaynaklar arasında bir ihtilaf mevcuttur.[3] Bununla birlikte en kabul görür tarih 1361'dir (Gökbilgin, 1993: 426).

[3] Tarihçi Burmov'a göre Sırp kronikleri, Chalkokondyles ve Luccari'nin kayıtlarına dayanarak Edirne 26 Eylül 1371'den sonra yani 1371 yılının eylül sonlarında ya da ekim başlarında Türkler tarafından fethedilmiş olmalıdır. C. Jireček'e göre 1363 yılı, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya göre 1363 hatta 1364-1365 yıllarıdır. Halil İnalcık ise Edirne'nin fethini Orhan Beyin oğlu Halil'in Foçalıların eline esir düşmesi ve bu tarihte Bizans'la yapılan anlaşmalar neticesinde Rumeli'de fütuhatın durması bundan sonra da Süleyman Paşa'nın ölümü üzerine Murat'ın Rumeli fütuhatıyla görevlendirilmesi ve Lala

Edirne'nin fethinin ardından padişahın Bursa'ya dönmesini fırsat bilen haçlılar Macar kralı Layoş komutasında Edirne üzerine yürüdüyse de Hacı İlbey'in komutasındaki bir kuvvet tarafından 1364 yılında Sarayakpınar köyünde büyük bir hezimete uğratılmıştır. Tarihimizde *"*Sırpsındığı Zaferi*"* olarak bildiğimiz bu zaferden sonra 1371'de yine bir haçlı ordusu "Çirmen Zaferi"yle bertaraf edilmiştir (Özalp, 1999: 29).

Edirne'nin fethi ve güvenliğinin tesis edilmiş olması Balkan ve Avrupa tarihi açısından bir dönüm noktası olmuştur. Edirne, Rumeli harekâtı için bir üs vazifesi görmüş hatta İstanbul'un fethi için Yıldırım Bayezid hazırlıklarını burada yapmıştır. Edirne, Bayezid'in ölümüyle başlayan fetret döneminde ise askeri bir üs olmasının yanında siyasi bir merkez olarak ön plana çıkmaya başlamıştır. Özellikle Ankara bozgunu sonrasında Şehzade Emir Süleyman'ın hazineyi ve devletin arşivlerini alarak Edirne'ye gelmesi bunun ilk adımı olmuştur. Bu dönemde ağabeyi Süleyman Çelebi'nin hâkimiyetini tanımayan Musa Çelebi Edirne'yi zabtetmiş, iki yıl burada kalmıştır. Onun bertaraf edilmesinden sonra tahtın sahibi olan Mehmet Çelebi de uzun müddet Edirne'de ikamet etmiştir. II. Mehmet tahta çıktıktan sonra Musa Çelebi tarafından kazaskerliğe getirilen Simavnalı Kadı Bedrettin'i sünniliğe ters düşen fikirleri ve devletin yönetim şekliyle toplum yapısını değiştirmek istediği gerekçesiyle kazaskerlikten almıştır. İznik'te ikamet etmesi istenen Bedrettin Hicaz'a gitmek bahanesiyle izin istemiş ancak Hicaz'a gitmeyerek Romanya ve Bulgaristan'a gitmiş Anadolu'da ve Rumeli'de ayaklanma başlatmıştır. Uzun süren uğraşlardan sonra ayaklanmalar bastırılmış, Bedrettin idam edilmiştir (Özalp: 1999: 35).

Çelebi Mehmet'in Edirne'de vefatından sonra oğlu II. Murat'ın tahta çıkmasıyla Yıldırım Bayezid'in oğlu olduğunu iddia eden ve Osmanlı kaynaklarında "Düzmece" adıyla anılan Mustafa adında biri yanında Aydınoğlu Cüneyt Bey bulunduğu halde Edirne üzerine yürümüştür. Düzmece Mustafa'ya karşı koymak üzere gönderilen Bayezid Paşa ve askerleri taraf değiştirince Mustafa Edirne'ye girmiş, Rumeli'de hâkimiyetini kabul ettirmiştir. Hükmünü devlet üzerinde tam

---

Şahin Paşa, Hacı İlbey ve Evrenos Bey'in yardımıyla 1359'da hedefi Edirne olan Rumeli fütuhatına bağlayarak Edirne'nin fethini 1361'e tarihlendirir (İnalcık, 1993:137-158). Diğer bir belge de şehrin metropoliti Polykarpos'un isminin geçtiği bir mersiyeden hareketle fethin 1369 yılında olabileceği söylenmiştir. (Gökbilgin, 1993: 426; Emecen, 1998: 52)

anlamıyla tesis etmek adına Rumeli'nin uç beyleri ile birlikte Murat'a karşı koymak için Anadolu'ya geçen Düzmece Mustafa uç beylerinin taraf değiştirmesiyle 1422'de mağlup olarak Edirne'ye kaçtıysa da halkın yüz çevirmesi nedeniyle tutunamamış, kaçırdığı hazineyle birlikte yakalanarak idam edilmiştir. II. Murat devrinde bir taraftan imar edilen Edirne[4] diğer taraftan da hanedana ait törenlerin merkezi olmuştur. Bu dönemde II. Murat'ın oğulları Mehmet ve Alaaddin için muhteşem düğünler tertip olunmuştur. Ayrıca II. Murat Sırp despotu Brankoviç'in kızını eş olmak üzere Edirne'de kabul etmiştir. Oğlu Mehmet'in lehine tahttan feragat eden II. Murat'ın tahta tekrar çıkması için Yeniçeriler Edirne'de isyan edip yağmacılığa başlamış, Bu vesileyle Edirne'ye dönen II. Murat hayatının sonuna kadar Edirne'de kalmış ve şehirde vefat etmiştir.

Babasının ölümüyle birlikte Manisa'dan Edirne'ye hareket eden II. Mehmet dedesi Bayezid gibi İstanbul'un fetih hazırlıklarını burada yapmıştır. İstanbul 1453'te fethedildikten sonra payitahtlık payesi elinden alınan Edirne, önemli bir askeri bir üs olmasının yanında hanedan tarafından bir kenara bırakılmamıştır. Fatih Sultan Mehmet oğulları Bayezid ve Mustafa'nın bir ay süren düğünleri Ada çayırı (Ada içi) denilen Edirne Saray-ı Cedidinin bahçe ve koruluklarında yapılmıştır. Yine bu münasebetle Ragusa, Mora, Sırp ve Rum despotluklarının temsilcileri Edirne'de karşılanmıştır (Gökbilgin, 2015: 163-166; Emecen, 1998: 53-54). Bu dönemin Edirne için önemli olaylarından birisi de Enez'in alınmasıdır. Edirne fethedilmesine rağmen Osmanlılara vergi vermek suretiyle İtalyan dükalığının elinde bir derebeylik olarak kalan Enez'de bir taht kavgasından sonra tahta geçen yeni yönetici vergi vermeyi reddedip, etrafındaki Müslümanları rahatsız edince Fatih, hiç baharı beklemeden kış ortasında Enez'in fethini emretmiş, ordu kar fırtınası içinde ilerleyip soğuktan kayıplar vermesine rağmen Enez'e ulaşmış ve Enez'i teslim almıştır (Özalp, 1999: 42).

II. Bayezid Toronto Fatihi Gedik Ahmet Paşa'yı idam ettirdikten sonra Edirne, II. Bayezid ve Şehzade Selim arasındaki mücadelelere de sahne olmuştur. Edirne'de toplanan bir meclis Şehzade Selim'e Semendere Sancağını vermiş, itaat

[4] Bu dönem eserleri için bk. Ayverdi, Ekrem Hakkı (2014) Osmanlı Mimarisinde I. Murad- Çelebi Mehmet-II. Murad ve Fâtih Devri Eserleri/Edirne, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, İstanbul

etmemesi durumunda "Payitaht-ı kadîm" sıfatıyla Edirne'ye getirilerek tecrit edilmesi yönünde karar almıştır. Şehzade Selim sancak kararını kabul etmeyip Edirne'ye yürümesi üzerine Bayezid'a Edirne Kalesi'ne itimat edilemeyeceği söylenmiş bu yüzden İstanbul'a hareket edilmiştir. Ancak Bayezid saltanatı Şehzade Ahmet'e bırakmanın imkânsız olduğunu görerek Selim'in cülusuna rıza göstermiştir (Gökbilgin, 2015: 166; Emecen,1998: 54). Bu arada Edirne 1509 yılında ilk olarak büyük bir sel felaketi, daha sonra da İstanbul'da yaşanan büyük deprem nedeniyle iki büyük doğal felaketten etkilenmiştir (Emecen, 1998: 54; Özalp, 1999: 45).

Yavuz Sultan Selim tahta çıkıp kardeşleriyle mücadelesini bitirdikten sonra Edirne'ye gelmiş ve kendisini tebrike gelen yabancı ülke elçilerini burada ağırlamıştır. Safevi Devletine karşı çıkacağı şark seferinin kararını Edirne'de almıştır. Bu sefer sırasında Saruhan Valisi Şehzade Süleyman'ı "Rumeli Muhafızı" sıfatıyla Edirne'ye çağırtmıştır. Bu durum örneği az olsa da bir gelenek haline gelmiştir (Gökbilgin, 2015: 166-167; Emecen,1998: 55). Kanuni döneminde de Rumeli muhafızlığı 1548 İran seferinde Şehzade Selim, 1553 Nahcivan seferinde de Şehzade Bayezid'in namında görülmektedir (Gökbilgin, 2015: 167).

XVI. asırda Edirne fiziki ve sosyal açıdan bambaşka bir inkişaf dönemine girmiştir. Şehir bu dönemde muhteşem abidelerin yapılışıyla birlikte klasik formuna kavuşmuştur. Edirne adına bu dönemdeki en önemli gelişme askeri bir üs olmaktan çıkarılarak padişah ve efradı için bir dinlenme yeri haline gelmesidir. Özellikle 1521'de Belgrat fethedildikten sonra Edirne'nin sınıra hayli uzak bir hal alması nedeniyle Edirne sakinleyip bir huzur beldesi halini almıştır (Gökbilgin, 2015: 167; Emecen, 1998: 55). Bu dönemde suyolları, Kanuni Köprüsü, Ali Paşa Çarşısı, Rüstem Paşa Hanı ve İki Kapılı Han; Süleymaniye, Defterdar, Yahya Bey, Şeyhi Çelebi camileriyle dönemin en güzide şaheseri Selimiye Camii ve daha bir çok eser inşa edilmiştir (Peremeci, 2011: 18). Bu asırda 1586'da Kürd Abdal Hadisesi, 1595'te topçular ile ordunun diğer sınıflarına mensup askeri sınıf arasındaki çatışma (Gökbilgin, 2015: 167) ve II. Selim döneminde taşkınların dışında huzur ve sükûnu bozan hadiseler gerçekleşmemiştir (Peremeci, 2011: 18). II. Selim, Azeri Türklerinden olan İran elçisi Şahkulu Han'ı Edirne'de karşılamıştır. Yine 17 Şubat

1568 günü Osmanlı-Alman Barış Anlaşması da Edirne'de imzalanmıştır (Özalp, 1999: 53-54).

XVII. asırda I. Ahmet'ten itibaren padişahlar Edirne'ye özel bir ilgi göstermişlerdir. Özellikle asrın ikinci yarısında padişahlar zamanlarının tamamına yakınını burada geçirmişlerdir. I. Ahmet, II. Osman ve IV. Murat dönemlerinde av merasimleriyle gözde olan Edirne özellikle de avcı namıyla bilinen IV. Mehmet döneminde ikinci bir devlet ve idare merkezi haline gelmiştir. Venedik ve Leh seferlerine Edirne'den hareket etmiş; Nemçe, Moskof, Leh ve Kazak elçilerini büyük bir merasimle burada karşılamış; şehzadeleri Mustafa ve Ahmet'in sünnet, kızı Hatice Sultan'ın düğün merasimlerini burada yapmıştır. Ancak 1683 Avusturya seferleri ve bunun neticesinde uğranılan bozgunlar neticesinde Edirne'nin huzuru kaçmıştır. II Süleyman bir aralık devlet erkânının tavsiyesi ve Edirne'de toplanan meclisin kararı ile vezir-i azamlığa Köprülü Fazıl Mustafa Paşa'yı getirmiş ve kendisi de Edirne'de oturarak gerek orduda gerekse idarede ıslahatlar yapmış ancak vefatıyla işler fena mecraya sapmıştır. Tahta oturarak Eski Cami'de[5] kılıç kuşanan II. Ahmet Döneminde Edirne karanlık bir dönem geçirmiştir (Gökbilgin, 2015: 167-168). Ondan sonra tahta çıkan II. Mustafa da Edirne'de ikamet etmiş ve devlet işlerini burada görmüştür ancak Edirne Vak'asının patlak vermesi bu ikametin daimileşmesini engellemiştir. Edirne Vak'asının patlak vermesinin baş sebebi olan Feyzullah Efendi kaçmaya çalışırken yakalanmış feci bir şekilde katledilmiştir. Bu hadiseden sonra Edirne'de asayiş bozulmuş, kalabalık gruplar şehre doluşmuştur. III. Ahmet tahta çıktıktan sonra hanedan için hazin hatıralarla dolu Edirne'yi terk ederek İstanbul'a dönmüştür. Bu dönüş Edirne'yi sükûna kavuştursa da ticari canlılığı ve siyasi önemi bitirme noktasına getirmiştir (Emecen, 1998: 58).

XVIII. asır Edirne için tam bir gerileme devri olmuştur. Çok önemli olmayan birkaç siyasi hadiseyle birlikte Edirne tarihinin en büyük vakalarından sayılan 4 Temmuz 1745'te çıkıp 60 mahalleyi harabeye çeviren yangın ve 1751'de meydana gelen deprem bu asra denk gelmiştir.

[5] Feridun Emecen, kılıç kuşanma yeri hakkında Eskihisar bilgisini vermektedir (1998: 57)

XIX. asırda Edirne yine çalkantılı bir dönem geçirmiştir. III. Selim tarafından Rumeli'nin ıstılahıyla görevlendirilen Hakkı Paşa'nın bu yöndeki teşebbüsleri Edirne ayanı tarafından sert bir muhalefetle karşılanmış, meydana gelen ayaklanmalar bastırılsa da bundan birkaç yıl sonra "II. Edirne Vak'ası" denilen olaylar patlak vermiştir. Bu dönemde özellikle Dağdevirenoğlu Mehmet Ağa yanına topladığı Silistre, Rusçuk ayanını ve Tepedelenli ile bölge halkını ayaklandırmıştır. Nizam-ı Cedit Ordusu her ne kadar ayaklanmayı bastırmak için harekete geçse de kan akacağı için III. Selim tarafından durdurulmuştur. 1826'da her türlü tedbir alınmasına rağmen Yeniçeri Ocağının kaldırılması esnasında da Edirne'de karışıklık yaşanmıştır. Edirne 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında İlk defa yabancı kuvvetlerin istilasına uğramıştır. Bu tarihte Rus ordusu savaşmadan şehre girmiş, Prusya elçisinin arabulucuğuyla Edirne'nin batısına çekilmişlerdir. Bunun akabinde başlayan barış müzakerelerinin sonucunda (14 Eylül) şartları çok ağır olan Edirne Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma sonucunda Müslüman ahali şehirden göç etmeye başlamış ve boşalan yerlere Hıristiyanlar doldurularak şehirdeki Hıristiyan nüfusu arttırılmıştır. Tarihimizde 93 harbi olarak da bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşında 20 Ocak 1878'de Ruslar Edirne'yi ikinci defa işgal etmiş ve bu işgal 13 Mart 1879'a kadar sürmüştür. Rus işgalinden sonra Edirne 30 sene kadar huzur gördü ise de Balkan Savaşları ve ardından gelen Bulgar işgaliyle Edirne tarihinin en acılı günlerini yaşamıştır (Gökbilgin, 2015: 170-173; Emecen, 1998: 58-59). Şanlı bir müdafaa yapan Şükrü Paşa, askerî teçhizat ve iaşe yokluğu sebebiyle Bulgarların sürekli ve çetin top atışlarına ve saldırılarına 26 Mart 1913 tarihine kadar direnebilmiştir (Aşkın, 2007: 97). Bundan sonra Tunca adasında 5.000, Sarayiçi'nde 15.000 olmak üzere 20.000 Türk askeri ve 5.000 sivil katledilmiş (Alp, 1990: 30) şehir adeta kana bulanmıştır.[6] 30 Martta yapılan Londra Barış Anlaşması, Edirne için Bulgarlar lehine karar vermesine rağmen tekrar başlayan Balkan Savaşı nedeniyle Bulgarlar Edirne'yi boşaltmışlar, Enver Bey kumandasındaki ordu 21 Temmuz'da Edirne'ye girmiş ve 29 Eylülde yapılan anlaşmayla Edirne Osmanlı'ya bırakılmıştır.

[6] Bk. Akyüz, Erhan (2014) Balkan Savaşlarında Edirne Müdafaâsı, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, İstanbul

Balkan ve I. Dünya savaşlarından sonra Milli Mücadele yıllarında Edirne, İstanbul'a ulaşmak isteyen Yunanlıların ilk hedefi olmuştur. Anadolu'da istila hareketlerine girişen Yunanlılar Temmuz 1920'de Edirne'ye karşı taarruza geçmişler ve ciddi bir direnişle karşılaşmadan şehri teslim almışlardır. Yunanlıların Anadolu'da aldıkları yenilgi sonrasında imzalanan Mudanya Antlaşmasıyla Karaağaç da dahil olmak üzere Meriç'in batısına kadar bütün Doğu Trakya'da çekilme kararı alınmıştır. 14 Ekim 1922'de itibaren uygulanan bu anlaşma neticesinde gasp ve yağmalarla birlikte Edirne boşaltılmış (Gökbilgin, 2015: 170-173; Emecen, 1998: 58-59; Bayın, 2005: 115) 15 Eylül'de de son olarak Karaağaç istasyonu boşaltılmıştır. Bu tarihten sonra Edirne, Türkiye Cumhuriyetinin hudut şehri olmuştur.

1.2. Edirne'nin Adı ve Unvanları

Edirne'nin en eski adına dair tarihçiler "Uscudama, Goneis, Orestia, Orestias" gibi farklı bilgiler vermektedir (Mansel, 1993: 22; Gökbilgin, 1994: 425). Tayyip Gökbilgin, Osman Nuri Peremeci ve Arif Müfid Mansel; Uscudama kelimesinin Edirne için değil onun bir nahiyesi olan ve Balkan Savaşı'ndan sonra Bulgaristan sınırları içinde kalan Üsküdar için kullanıldığı görüşünü paylaşmaktadırlar (Mansel, 1993: 21; Gökbilgin, 2015: 160; Peremeci, 2011: 8).

Bugün bildiğimiz şekliyle Edirne adı yukarıda da temas ettiğimiz gibi M.S.123-124 yıllarında bölgeyi ziyaret eden Hadrianus'a izafeten konulan *"Hadrianopolis"* kelimesinden bozularak günümüze kadar gelmiştir. İslam kaynaklarında "Edrenos", " Edrenaboli" şeklinde geçen Edirne kelimesi için I. Murat'tan sonra "Edrene" (ادرنه) imlası benimsenmiştir. XVIII. yüzyıldan sonra ise günümüzdeki şekliyle söylenmeye başlanmıştır (Gökbilgin, 1993: 425; Özalp, 1999: 26).

Bunların yanında Edirne, Osmanlı döneminde değişik ad ve unvanlarla da anılmıştır. Osmanlı'ya başkentlik yapmasından dolayı "Dâr'ül mülk" (başkent) ve "Dâr'üs sultana" (saltanat şehri) (Gökbilgin, 2015: 160) "Der-i Saadet" (mutluluk kapısı) Edirne'yle birlikte Bursa ve İstanbul'u ifade etmek için "Bilâd-ı selâse" (üç belde), Bursa'dan sonraki ikinci başkentliğini anlatmak için "Taht-ı sâni" (İkinci başkent) zaman zaman da başkentler arasında İznik de sayılarak "Taht-ı sâlis"

(Üçüncü başkent) mevcut başkentten önceki başkent olduğunu anlatmak üzere "Pâyitaht-ı kadîm" (Eski başkent) unvanları kullanılmıştır. Tüm bunların yanında "Dâr-ül karar" (kıyamete kadar yaşayacak şehir), uzun zaman askeri bir üs olduğu için "Dâr'ül Meymene" (ordular şehri), "Dâr'ün nasr-ı vel meymene" (Allah'ın koruduğu, ordunun sağ kolu zafer şehri) Padişahın ordunun başında sefere çıkmasına atfen "Rik'ât-ı Hümâyun" (At üzerindeki sultan), imparatorluğun sınırları Viyana'ya dayandığında devletin ve dinin sınırı olarak kabul edilmesinden dolayı "Sedd-i İslam" (İslam'ın sınır taşı), sınır şehri olmasından dolayı sınırı koruyan, muhafaza eden manasına "El Hafız" isimleri de Edirne'ye verilen unvanlardandır (Aslaner, 2013: 33). Ayrıca Saltukname'de Sarı Saltuk'un rüyasında Hz. Muhammet'i görüp Hz. Muhammet'in Edirne için "Der-i feth" ve "Dâr'ün nasr" buyurduğu rivayetine itibarla bu unvanlarda Edirne için kullanılmıştır (Ebu'l Hayr-ı Rûmî, 2013: 300).

1.3. Edirne'nin Coğrafi Özellikleri

Tarihin en eski devirlerinden beri Edirne coğrafi konumu itibariyle dikkat çekmiş ve pek çok devletin elde etmek için uğraş verdiği bir toprak parçası olmuştur. Bunun en başında gelen en önemli üç sebep şunlardır:

- Özellikle boğazlar çevresinde önemli siyasi ve iktisadi merkezler kurulduktan sonra Avrupa memleketlerini Asya'ya bağlama noktasında doğal bir koridor oluşturan Meriç oluğunun Trakya düzlüklerine açılan kapısında bulunan Edirne'nin, barış zamanında kültürel ve ticari münasebetler, savaş zamanında ise istila ve göçler için bir kanal vazifesi görmesi,
- Edirne Tunca Nehri'nin Meriç'e kavuşmadan evvel çizdiği yarım daire şekilli bir yayın içinde kurulmuştur. Zamanla bu yayın çevresi aşılmışsa da şehir merkezi bu nehirler vasıtasıyla güney, kuzey ve batı taraflarından doğal bir hendek sistemiyle muhafaza edilmesi ve bu konumunun Edirne'yi müstahkem bir mevziye yerleştirmesi
- Tarıma elverişli düzlük, sulak ve verimli arazilere sahip olması (Darkot, 1993: 2-3).

Bir asra yakın bir zaman zarfında Osmanlı'ya başkentlik yapmış olan Edirne'den payitahtlık payesinin alınmasıyla önceleri geniş bir eyalete merkez olsa da zamanla önemini kaybederek coğrafi açıdan da küçülmüştür. XX. asırda Edirne vilayeti Doğu ve Batı Trakya topraklarını içine alan bir coğrafi sahaya dağıldığı görülmektedir (Darkot, 1993: 11). Şemseddin Sami, Kamus'ul Âlam'da Edirne vilayetinin sınırları ve yüzölçümü hakkında şu bilgileri verir; "Devlet-i Aliye-i Osmaniye'nin Rumeli kıtasındaki vilayetlerin en büyüklerinden olup, doğudan şehr-i emanetine mülhak kaza-i erbaa (dört kaza) ile batıdan Selanik vilayeti ile kuzeydoğu cihetinden Karadeniz ile güneyden dahi Marmara ve Adalar denizi ile sınırlı ve çevrilidir. Yüzölçümü yaklaşık ve tahmini olarak 42.500 km²'dir.[7] Ahalisi ise 777.676 kişidir."[8] Edirne vilayeti bu dönemde Edirne, Kırkkilise, Tekirdağ, Gelibolu, Dedeağaç, Gümülcine vilayetleri olmak üzere 6 vilayet, 31 kaza ve 109 nahiyeye ayrılmaktaydı (Özey, 2002: 9). Balkan Savaşı sonunda Meriç'in batısında kalan iki sancak ayrılmış, Cumhuriyet Döneminde ise sancakların vilayet haline getirilmesi sebebiyle Edirne sadece eski merkez sancağının sahasından ibaret kalmıştır (Darkot, 1993: 11).

Günümüzde Balkan Yarımadası'nın güneydoğu köşesini teşkil eden Trakya yarımadasının batısında yer alan Edirne; doğuda Tekirdağ ve Kırklareli illeri, batıda Yunanistan, kuzeyde Bulgaristan, güneyde Çanakkale ili ile çevrilidir. Kuzeyde Istıranca Dağları, orta bölümde Ergene Havzası, güneyde dağ ve platolarla Meriç Deltası, ilin yüzey şekillerini oluşturur (İÇDP, 2011: 8).

Meriç, Tunca, Arda ve Ergene nehirlerinin belli bölümleri il sınırları içindedir. Yaz döneminde normal debilerini muhafaza eden nehirlerin bahar aylarında yağış yoğunluğuna paralel olarak debilerinde artış görülür. Meriç Nehri, Bulgaristan'da doğar; Enez'de denize dökülür ve Türk-Yunan sınırını oluşturur. Tunca ve Arda nehirleri de Bulgaristan'dan doğarak Meriç Nehri ile birleşirler. Ergene Nehri ise Istıranca Dağlarından doğar ve Meriç ile birleşir (TBMDAT, 2013: 21). İldeki en önemli dağlar Batı Istıranca Dağları ile Uzunköprü Dağlarıdır. Koru

[7] İstanbul. Ali Tevfik, Mufassal Memalik-i Osmaniye Coğrafyası isimli eserinde yüz ölçümünü 38.850 km² nüfusunu da 1.010.000 olarak göstermektedir. (Özey, 2002:6)
[8] Şemseddin Sami, 1989, (1306), Kamus'ul Alam. Mihran Matbaası, 2. cild, s.808–811,

Dağı ve Çandır Dağı bölgenin diğer dağları olup Koru Dağındaki Yerlisu Tepesi 725 m ile ilin en yüksek noktasını oluşturur. Tunca Ovası, Kazanova Ovası, İpsala Ovası ve Ergene Ovası göze çarpan önemli ovalardır. Edirne ilinde yer alan göller Gölbaba, Tekke, Bücürmene, Harmanlı, Gala, Sığırcılı ve Pamuklu gölleridir (İÇDP, 2011: 20-21). Göllerin haricinde 31 tane de gölet bulunmaktadır (İÇDP, 2011: 37).

Edirne hidrografik bölgeler endeksine göre yarı nemli iklim tipi kategorisi içinde bulunmaktadır. İklim olarak karasallık hâkim olup yazlar sıcak ve kurak, kışlar çok soğuk ve sert geçer. Ancak güney kesimde, Saroz Körfezi'nde ve sahil şeridinde Akdeniz iklimi etkisi vardır (İÇDP, 2011: 30).

İlin yüzölçümü 6.276 km²'dir. Yüzölçümü olarak Türkiye sıralamasında 58. sırada yer almaktadır. İl sınırları içerisinde 9 tane ilçe belediyesi, 17 tane belde belediyesi ve bunlara bağlı 248 tane köy yerleşimi bulunmaktadır (İÇDP, 2011: 8). Türkiye İstatistik Kurumunun 2013 verilerine göre şehir 201.567 erkek, 197.015 kadın olmak üzere 398.582 nüfusa sahiptir (TÜİK, 2014: 84).

1.4. Edirne'nin Sosyo-Kültürel Durumu

Edirne'nin sosyo-kültürel yapısı asırlar içerisinde şehrin tarihine paralel olarak olumlu ya da olumsuz gidişattan etkilenerek değişip, gelişmiştir. Daha öncelerden iskan edilmiş bir bölge üzerine Hadrianopolis ismiyle kurulan Edirne, Türkler tarafından fethedilene kadar hareketli bir tarihçeye sahip olmuştur (Eyice, 1993: 39). Böyle olmasına rağmen Edirne Türklerden önce bir "Castrum" yani askeri istihkâm bölgesi olarak kullanılmış (Eyice, 1993: 50), ilk Türk akınlarıyla karşılaşana kadar çok önemli bir merkez konumuna gelememiştir.

Osmanlılar döneminde I. Murat'la birlikte başlayan imar hareketleri şehrin sosyo-kültürel konumunu yukarıya çekmiş, özellikle XVI. ve XVII. yüzyılda kültürel açıdan en parlak dönemlerini geçirmiştir. 1521'de Belgrat'ın fethiyle askeri üs vasfından tamamen kurtulan Edirne, bir huzur beldesi haline gelmiştir. XVI. yüzyıl sonlarında şehzadelerin sancağa çıkma usullerinin değiştirilmesiyle sancak merkezleri itibarlarını kaybetmiş, şehzadelerin ilgisi Edirne'ye kaymıştır. Ayrıca XVII. yüzyıldan itibaren İstanbul'da meydana gelen iç karışıklıklar, taht

mücadeleleri ve bunların ortaya çıkardığı çalkantılı hayattan kurtulmak isteyen şehzadelerin dolayısıyla da uzun vadede padişahların ilgi odağı haline gelmiştir (Emecen, 1998: 50-57).

Edirne'nin fethinden sonra ve bahsettiğimiz ilginin neticesinde nüfus artmış ve imar faaliyetleri sürekli devam etmiştir. Özellikle yeni kurulan mahalleler, bu mahallelerin kurucularının yaptırdıkları imaret, han, hamam, cami gibi sosyo-kültürel yapının çekirdeğini oluşturan dini, sosyal yardım ve hayır tesisleriyle bezenmiştir[9] (Şakir-Taş, 2009: 57). Edirne'de kültürel yapıyı şekillendiren bir diğer husus da kolonizatör dervişlerin açtıkları 50 civarındaki tekke, zaviye, dergah vb. yapılar ve bunların işlevleridir (Şakir-Taş, 2009: 57; Canım, 2014: 31). Bunlarla birlikte Edirne Osmanlı'nın son zamanlarına kadar dinlerin çatıştığı bir saha olmamış, dini gruplar arasında herhangi fiziki bir ayrıma gidilmemiştir. Özellikle Hıristiyan aleminin daha yakından tanındığı, iki medeniyetin tarihi tecrübelerinin ve mirasının birleştiği süreçte iki medeniyet modelini birbirinden ayıran ve teorik olarak aşılamaz denilen perde aralanmıştır. Öte yandan XV. asrın ortalarından itibaren Batı Avrupa'nın değişik bölgelerinden kovulduktan sonra Edirne'ye sığınan Yahudiler de diğer dini topluluklar gibi hoşgörüyle karşılanmıştır[10] (Şakir-Taş, 2009: 58-59). Edirne'de meydana getirilen bu hoşgörü atmosferi şehrin kültürel hayatına her yönden etki etmiştir.

Eğitim alanında Edirne Osmanlı döneminde önceleri kırktan fazla medrese sonraları ise Osmanlı'ya ait batılı anlamda okullarıyla ve bunların yanı sıra azınlıklara ait pek çok eğitim kurumuyla Osmanlı-Türk kültürü açısından önemli bir bilim merkezi haline gelmiştir (Canım, 2014: 29-30).

18. asır Edirne'de sosyo-kültürel yapının oldukça zedelendiği ve tesirleri günümüze kadar gelen bir zaman dilimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu asır ve sonrasında meydana gelen yangın (1745/1746), deprem (1751/1752) ve belirli

[9] Bk. Gökbilgin, Tayyip (2015) Edirne Şehrinin Kurucuları, Edirne Makaleleri (M. Altay Gökbilgin vd.), Trakya Üniversitesi Yayınları, İstanbul

[10] Osmanlı Yahudileri için Edirne asırlar boyunca Tevrat eğitiminin verildiği bir bilim merkezi olmuştur. Çok sayıda Yahudi aydının yetiştiği Edirne'de 1895 yılında açılmış olan Alliance İsraelite Universelle'de 1908 yılında okuyan öğrenci sayısı 1106 erkek, 551 kız olmak üzere 1657'dir. (Canım, 2014: 30)

aralıklarla meydana gelen su baskınları gibi doğal felaketler; büyük salgınlar (1832) I. Edirne Vak'ası (1703), II. Edirne Vak'ası (1806) gibi iç karışıklıklar, I. Rus işgali (1829), II. Rus işgali (1878), Bulgar işgali (1912), Yunan İşgali (1920) gibi yağmacı ve yıkıcı istilalar, devletin kötü yönetilmesiyle oluşan otorite boşlukları; dıştan içe, içten dışa göçler şehirde oluşan sosyo-kültürel dengeleri bozmuş, şehrin demografik yapısını[11] alt üst etmiştir.

Edirne'nin günümüzdeki sosyo-kültürel yapısında yukarıda bahsettiğimiz tarihi gelişmelerin olumlu ya da olumsuz önemli bir payı vardır. Günümüzde Edirne'de il ve ilçeler dahil olmak üzere 144 okul öncesi, 132 ilkokul, 97 ortaokul, 77 lise (23 genel ve 54 meslek- teknik) olmak üzere 450 eğitim kurumu hizmet vermektedir. Bunun yanında şehrin tek yükseköğretim kurumu olan Trakya Üniversitesinde 1,394 öğretim elemanıyla 32,856 okuyan 8,948 yeni kayıtlı olmak üzere 41.804 öğrenci eğitim görmektedir (TÜİK, 2014: 123-127). 2013 yılında Türkiye'de 6 yaşın üzerinde okuma yazma bilmeyen nüfus, 6 yaşın üstündeki toplam nüfusun %4,0'üdür. Yine aynı yıl Edirne'de okuma yazma bilmeyenlerin oranı %3,5 olup, bu oran kadınlarda %5,5 iken, erkekler için %1,6 olmuştur. Aynı yıl Edirne'de yüksekokul veya fakülte mezunlarının 15 yaş üstü nüfusa oranı ise %11,4'tür (TÜİK, 2014: 86-87). Edirne'nin 194.453 kitaba sahip 11 kütüphanesi bulunmaktadır. Türkiye'de kitaptan yararlanma oranı %25.49'ken Edirne'de bu rakam %54.53'tür[12] (TÜİK, 2014: 156-158).

Edirne'de tiyatro salonu bulunmazken toplamda 21 sinema salonuyla yıllık 189.608 seyirciyi ağırlamaktadır (TÜİK, 2014: 158). Edirne'de "Edirne Müzesi (Arkeoloji ve Etnografya)", "Türk ve İslam Eserleri Müzesi", "Selimiye Vakıf Eserleri Müzesi", "TÜ II. Bayezid Külliyesi Sağlık Müzesi", "TÜ Lozan Müzesi",

[11] İcmal ve tahrir defterlerinden edinilen bazı nüfus dalgalanmaları mahalleler bazında şu şekildedir: 1520'de 134 Müslüman, 19 Hıristiyan mahalle; 1568-1570'de 147 Müslüman, 19 Hıristiyan, 13 Yahudi mahalle; 1590'da 173 Müslüman, 17 Hıristiyan, 13 Yahudi mahalle; 1703'te 110 Müslüman, 14 Hıristiyan, 13 Yahudi mahalle bulunmaktadır. 1703'ten sonra padişahın Edirne'yi terk etmesiyle nüfusta büyük bir düşüş olmuştur ancak daha sonra toparlamıştır. Riyâz-ı Belde-i Edirne'de 136 Müslüman, 11 Çingene Müslüman 53 Rum, 11 Ermeni mahalleden bahsedilmektedir. 1870'lerde 244 mahallede 19.000 Müslüman, 48.000 gayr-i Müslim olduğu belirtilir. Türkiye Cumhuriyetinin ilk nüfus sayımında 34.500 olan Edirne nüfusu 100.000 rakamına ancak 1990'larda gelebilmiştir. (Emecen, 1998: 59-69)

[12] Oranlar Türkiye İstatistik Kurumu 2013 verilerine göre Türkiye nüfusu 76.667.864, Edirne il ve ilçeler dâhil olmak üzere toplam nüfusu 398.582 üzerinden hesaplanmıştır.

"TÜ Çağdaş Resim Heykel Müzesi" olmak üzere 6 tane müze vardır ve hepsi şehir merkezinde bulunmaktadır. Bunların yanında yine merkezde bulunan ve askeri bölge içerisinde yer alan Şükrü Paşa Anıtı da müze şeklinde düzenlenmiş ve ziyaretçilere açık durumdadır (TBMDAT, 2013: 102).

Şehirde yapılan en önemli kültürel faaliyet tarihi yedi asra yaklaşan "Kırkpınar Yağlı Pehlivan Güreşleri"dir. "Kakava Şenlikleri"yle "Bando ve Ciğer Festivali" de gelenekselleşmiş olup bunların yanında yıl boyunca çeşitli konserler, gösteriler, kültür günleri vb. etkinlikler tertip edilmektedir.

Edirne sağlık alanında 6 Sağlık Bakanlığına, 1 üniversiteye bağlı ve 3 adet özel olmak üzere 10 sağlık kurumuna sahiptir (TÜİK, 2014: 128). Ulaşım hizmetleri bakımından kara ve demiryolu için bir geçiş güzergâhında olan şehirde hava ulaşımı yapılmamaktadır.

1.5. Edirne'nin Sosyo-Ekonomik Durumu

Adriyatik'ten başlayarak İstanbul'a kadar uzanan tarihi Roma yolu üzerinde bulunan Edirne, Tekirdağ'a ulaşan bir yol ile de denize açılmış durumdaydı. Meriç Nehri vasıtasıyla da Enez ile olan bağlantısı onu tam bir kavşak noktası haline getirmiş, tarihin büyük bir döneminde önemli bir ticaret merkezi olmuştur (Emecen, 1998: 67). Özellikle 16. yüzyılın sonlarında toptancıların toptancılarla doğrudan doğruya temas etmelerini sağlayan Yemişkapanı, Balkapanı gibi kapanların Avrupalılara ilk hal fikrini verecek kadar canlı olması Edirne'nin ticari yönden ne kadar zengin bir geçmişe sahip olduğunun göstergesidir (Peremeci, 2011: 19).

Günümüz Edirne'sinde en önemli ekonomik faaliyetler tarım ve hayvancılıktır. Tarım sektöründe istihdam oranı giderek azalmasına rağmen % 49 gibi bir oranla önemini korumaktadır. Edirne'nin yüz ölçümü 627,595 hektardır. Edirne'de işlenen tarım alanları 370,015 hektar olup bu da il yüzölçümünün % 60.68'ini oluşturmaktadır. En önemli tarım ürünleri Buğday ve ayçiçeğidir. Bunun ardından çeltik tarımı gelir. Bunlarla birlikte başka tarımsal ürünlerde bulunmasına rağmen bu ürünler Edirne'de ve yakın çevrede tüketilecek kadar üretilmekte olup Türkiye ekonomisinde önemli bir paya sahip değildir.

Edirne'nin ikinci büyük ticari faaliyeti hayvancılık olup büyükbaş hayvancılık, küçükbaş hayvancılık, arıcılık, kümes hayvancılığı, balıkçılık olarak beş grupta ele alınmaktadır. Büyükbaş hayvancılık çoğunlukla ahır hayvancılığı şeklinde yapılmaktadır. İldeki büyükbaş hayvanların pek çoğu yüksek süt verimine sahip kültür ırkı ya da kültür melezi hayvanlardan oluşmaktadır. Küçükbaş hayvancılık ise bireysel yetiştiriciler tarafından yapılmakta olup kırsal kesimde yer alır. Zengin bir bitki örtüsüne sahip olan Edirne'de arıcılık büyük bir potansiyele sahiptir ve yıldan yıla gelişmektedir. İlde nehir, göl ve gölet kenarında bulunan çiftliklerde tatlı su balıkçılığı yapılırken, Enez ve Keşan kıyı bölgelerinde deniz balığı üretimi yapılmaktadır.

Bir serhat şehri olan Edirne, Türkiye'nin Avrupa'ya açılan kara ve demir yolunun sınır kapılarına sahip olması nedeniyle zengin bir ticari potansiyele sahiptir. Türkiye'de alışverişi daha ekonomik buldukları için Bulgarlar ve Yunanlar da şehrin ticari faaliyetlerinde pay sahibidirler. Bununla ilgili olarak Edirne'de kurulması planlanan "Balkan Ülkeleri Ticaret Merkezi" anlaşma, protokol ve programlar pratiğe dönüşebilmesi halinde şehrin sınır turizmini ve dolayısıyla sınır ticaretini geliştirecek, ticari anlamda büyük bir verimlilik sağlayacaktır.

Madenciliğin Edirne ekonomisinde Önemli bir yeri bulunmayıp il ekonomisindeki yeri her geçen gün azalmaktadır. İl gayri safi milli hâsılası içindeki payı gittikçe azalan maden sektöründe faal nüfusun %9,4'ü çalışmaktadır. Edirne'de çeşitli madenler bulunmakla beraber işletilen başlıca maden Uzunköprü ve Keşan civarında çıkarılan linyittir (Kocaman, 2012: 101-113).

Edirne'de yapılan ithalatın 2013 yılı için ekonomik faaliyetlere göre dağılımına bakıldığında en büyük pay %48,9 ile tarım ve ormancılık sektörüne aittir.

2. Araştırmanın Konu ve Kapsamı

Araştırmanın konusu; Edirne ilçe, belde ve köylerinde teşekkül eden efsanelerin yazılı, sözlü ve elektronik kültür ortamlarından derlenerek tespiti ve derlenen bu efsanelerin halk bilimsel metotlar ve edebiyat metin inceleme metotlarıyla incelenmesidir.

Araştırmanın kapsamı; Edirne il merkezi, ilçeleri ile bunlara bağlı kasaba ve köyler olarak belirlenmiştir. Merkez ilçe dâhil olmak üzere 9 ilçe, 16 belde ve 253 köy çalışmamızın sahasını oluşturmaktadır. Araştırmamız esnasında bu ilçe, belde ve köylerin pek çoğuna gidilmiş, halkla görüşülerek derleme yapılmıştır. Çalışmamızda belirttiğimiz sınırların haricinde saha olarak herhangi başka bir yerden efsane derlemesi yapılmamıştır.

3. Araştırmanın Amacı

Araştırmamız dünyanın muhtelif coğrafyalarına yoğun veya seyrek bir şekilde dağılmış Türk kültür ürünlerinden biri olan efsanelerin Edirne ölçeğinde nitelik ve nicelik bakımından tespitini, Edirne efsanelerinin dünya efsaneleri arasındaki yerini ve efsanelerden yola çıkılarak motifler bağlamında Türk milletinin değer ve korku algılarının belirlenmesini, Türk sözlü kültürü içerisinde yer alan Edirne efsanelerinin işlevleri göz önünde bulundurularak incelenmesini amaç edinmiştir.

Şunu hemen belirtmek gerekir ki, bir halkbilimci olarak bizim bu çalışmadaki görevimiz; efsanelerin gerçek-uydurma, kutsal-alelade gibi karşıtlıkları sorgulayıp bunları bir sonuca bağlamak değildir. Bunlar başka disiplinlerin sınır ve sorumluluklarını ilgilendiren hususiyetlerdir.

4. Araştırmanın Önemi

İnsanoğlu dünyanın neresinde olursa olsun, birtakım küçük fiziki değişikliklerin dışında aynı forma sahiptir. İnsanoğlunun faaliyetleri de düşünüldüğünde hemen hemen hepsinin aynı eylemleri yaptığı görülecektir. Mesela; her insan yer, içer, barınır, uyur, düşünür, bazı uzuvlarını örtme ihtiyacı hisseder, diğer insanlarla iletişime geçer vb. gibi pek çok eylem gerçekleştirir. Ancak eylemler aynı olmasına rağmen bunların icra şekilleri farklılıklar arz eder.

Yemek kültürünü ele aldığımızda, biyolojik organizmanın hayatını idame ettirebilmesi için gerekli enerjinin sağlanması noktasında her insan yer ve içer. Ancak her insan aynı şekilde yiyip, içmez. İnsanlar yeme içme faaliyetlerinde; coğrafi, sosyal, psikolojik, dinî ve ekonomik değişenlerin oluşturduğu yiyeceklerin

seçimi, hazırlanışı, yeme metodu, günlük öğün sayısı, yemek zamanı ve porsiyon ölçüsü gibi gelenek ve pratiklere göre hareket ederler.

Dünya üzerindeki milletlerin oluşturduğu kültürler bu şekilde farklılık göstererek birbirinden ayrılmasına rağmen günümüzde bu milletlerin çağın bilimsel ve teknolojik gelişmelerini inanılmaz bir hızla kopya ederek kendi hayatlarına aktarmaya çalıştıkları, çoğalttıkları ve yaydıkları bir gerçektir. Bu kopyalama işlemi beraberinde bilim ve teknolojiyi üreten milletlerin kültürlerinin de diğer kültürlere dayatılması anlamına gelmekte ve dünya üzerinde hâkim bir kültür imal ederek diğer kültürleri silikleştiren "küreselleşme" kavramını ortaya çıkarmaktadır. Oysa kültür, kimliği inşa eder. Bir millet, hayatı kontrol altında tutan ve bütünlüğü sistemli bir şekilde muhafaza eden kültürünü kaybettiği zaman millet olma özelliğini de kaybetmiş demektir.

Bu bağlamdan hareketle milli kimliği belirleyen kültür unsurlarının korunması ve gelecek nesillere aktarılması adına, bunların tespit ve değerlendirilmesi çok büyük bir önem arz eder. Kutsalın açıklayıcısı olan mitlerin günümüz insanının zihnindeki kalıntılarıyla birleşip yeni kurgularla karşımıza çıkan efsaneler binlerce yıllık birikimin ve bakış açısının günümüze aksetmiş şekilleridir. Bundan dolayı içinde var olduğu toplumun sosyo-kültürel hayatı üzerinde söz sahibidir. Sosyal bağlamda çeşitli işlevleri yerine getirir. Efsaneler kutsal ve inanç temeli üzerinde milletlerin değer ve korkularıyla tasarlandığı için kültürel noktada ehemmiyetlidir. Dolayısıyla bu ürünlerin kaybolmaması için sözlü kültür ortamından kişi dokusu (texture), metin (text) ve metnin içinde oluştuğu çevre ve şartları (contex) dâhilinde ele alınıp, yazılı kültür ortamına aktarılmaları gerekmektedir.

Bu amaç doğrultusunda efsanelerle ilgili dünyada ve Türkiye'de çalışmalar yapılmıştır. Pertev Naili Boratav'ın efsaneleri de içeren derlemeler yayımlaması; 1962'de Antwerp'te yapılan efsane tasnifini bazı değişikliklerle Türk efsanelerine uyarlamasıyla efsaneler bilim dünyasında dikkat çekmiştir. Bu zaman çevresinde M. Fuat Köprülü, Bahaeddin Ögel, Sedat Veyis Örnek, Hikmet Tanyu gibi eserlerinde kısmen bu konuyla ilgilenen araştırmacılardan başka Saim Sakaoğlu, Bilge Seyidoğlu gibi araştırmacıların da konuya ilgi duymalarıyla bilimsel çalışmalar hız

kazanmış, bu alanda doçentlik takdim, doktora, yüksek lisans tezleri hazırlanmıştır.[13] Konuyla ilgili Erzurum, Bayburt, Muğla, Bursa, Isparta, Amasya, Diyarbakır, Bingöl, Elazığ, Yozgat, Malatya, Konya, Erzincan gibi illerin efsaneleri derlenmiştir. Böyle olmasına rağmen Türkiye'de efsanelerle ilgili derlemelerin tamamlandığı söylenemez. Bu derleme faaliyetleri son bulup bir efsane atlası oluşturulduğunda bizim çalışmamız da dâhil edilerek Edirne efsaneleri de atlasın içinde yer bulacaktır. Yaptığımız çalışmanın asıl önemi ise kültürümüzün bir parçası olan efsanelerin gelecek nesillere aktarılması olacaktır. Bu özellikle baskın Avrupa kültürlerine yakınlığı sebebiyle gün geçtikçe sözlü kültürü zayıflayan Edirne için daha büyük bir önem arz etmektedir. Mehmet Kaplan'ın yazı için kullandığı ifadelerle; çalışmamız, efsaneleri zamana ve mekâna sığdırarak birçok kişinin aynı konu üzerinde düşünmesine yardımcı olacak ve dünya tefekkürü de bu sayede oluşup gelişecektir.

Çalışmamız aynı zamanda UNESCO'nun 17 Ekim 2003 tarihinde ortaya koyduğu ve Türkiye'nin 27 Mart 2006 tarihinde taraf olduğu "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi" uyarınca uluslararası listelere giden yolda ulusal envanter hazırlığına kaynaklık edecektir.

Diğer taraftan bir nebzede olsa şehirde yaşayanlara şehri yaşama fırsatı verecektir. İnsanların her gün önünden geçtiği camiye, mezara, taşa ya da üzerine efsane anlatılan diğer nesnelere farklı bir gözle bakmasını sağlayacak, çevreyi daha anlamlı kılacaktır. Bununla birlikte çalışmamızın Edirne folklorunun karanlık bir köşesine ışık tutarak Edirne'nin kültürel zenginliğini ortaya çıkaracağı, diğer efsane çalışmalarından edindiğimiz tecrübeyle Edirne'nin yurtiçinde ve yurtdışında tanıtılmasında rol oynayacağı ve turistik değerine değer katacağı kanaatindeyiz.

5. Araştırmanın Yöntemi

Sözlü kültür ürünlerinin araştırılması ve incelenmesinde ilk yapılması gereken sahayı coğrafi ve beşeri olarak tanımaktır. Bu anlamda öncelikle Edirne il haritası, il, ilçe ve köy mesafe belirleyici haritaları temin; il, ilçe ve köyler hakkında tarih, coğrafya ve istatistiki bilgileri tespit ederek araştırmaya başlanmıştır.

[13] Bu alanda yapılan bilimsel çalışmalar için bk: Alptekin, Ali Berat (2014) Efsane ve Motifleri Üzerine, Akçağ Yayınları, Ankara

İkinci ve araştırmanın en önemli kısmında ise kaynak kişilerin tespiti yapılmaya çalışılmış, bununla ilgili olarak özellikle imamlardan ve muhtarlardan yardım alınmıştır. Bahsettiğimiz kişilerin işgal ettikleri pozisyon sebebiyle çevreyi tanıdıkları için onların işaret ettiği kişilerle görüşülmüştür. Bu görüşmeler daha önceden hazırlanmış olunan soruları kaynak kişiye sorarak "yönlendirilmiş görüşme" ya da kendisiyle görüşüleceğinden haberi olan kaynak kişinin yaptığı hazırlıktan dolayı "yönlendirilmemiş görüşme" yöntemini kullanılarak kaynak kişilerin kendi doğal ortamlarında kişi dokusu, çevre ve şartlarına müdahale edilmeden yapılmıştır. Bununla birlikte geleneksel bağlamda yeniden oluşturulan veya tekrarlanan bir ürün olmadığı için "doğal veya yapay ortamda gözlem" ve daha önce yapılmış efsane çalışmalarında bir sonuca varılamadığı için "anket" yöntemleri kullanılmamıştır.

Sahada yapılan derlemelerin haricinde bir göç coğrafyası üzerinde bulunan Edirne'de sosyal hafızanın taşınmış olmasından dolayı özellikle *Saltukname, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Hikaye-i Beşir Çelebi, Enis'ül Müsamirin, Riyaz-ı Belde-i Edirne* gibi yazılı tarihi kaynaklardan efsane tespitleri yapılmıştır.

Efsanelerin derlenmesinden sonra mükerrer denilebilecek şekilde birbirine benzeyen, motif anlamında eksik olan efsaneler elenerek çalışmamıza alınmamıştır. Diğer efsaneler cümle yapısı ve zaman birliğinin sağlanması adına metinlerin özünü bozmadan, ortaya konulmak istenen düşünceye zarar vermeden Saim Sakaoğlu'nun metoduyla (Sakaoğlu, 2013: 287) yazıya geçirilmiş ve konularına göre tasnif edilmiştir. Efsane metinlerinin incelenmesinde ise edebiyat metin inceleme metodu ve "işlevsel teori" kullanılmış, Stith Thompson'un *Motif Index of Folk Literature* adlı eserinden yola çıkılarak motifler tespit edilmiştir. Buradaki amacımız motiflerin ilk ve en eski şeklini (urform) değil Edirne'den derlenen metinlere ait motiflerin genel yapısını ortaya çıkarmaktır.

6. Araştırmada Problem

Edirne'nin tarihçesini verdiğimiz bölümde de değindiğimiz gibi Edirne Osmanlılar tarafından fethedildiği sırada Kaleiçi ve şimdiki Yıldırım Mahallesi'nin olduğu yerde bulunan "Aina" adlı yerleşim yerinden ibaret bir kasabaydı (Peremeci, 2011: 12). Fetihten sonra Edirne'nin payitaht ilan edilmesine paralel olarak saray

başta olmak üzere çeşitli idari, dini ve sosyal kurumların inşa edilmesi; bir kısım sivilin, çeşitli devlet görevlilerinin ve askerlerin bölgeye sevk edilmesiyle nüfus hızla artmış, bununla beraber uzun zamanlar boyunca Osmanlı'nın batıya gerçekleştirdiği seferler için şehrin ordugâh vazifesi görmesi, Avrupa'dan gelen tüccarlar için geçiş güzergâhı konumunda olması gibi sebeplerle şehir nüfusu dinamik bir şekilde kalmıştır.

19. asra gelindiğinde Edirne, yukarıda saydığımız savaş, istila vb. sebeplerden dolayı beşeri coğrafya bakımından oldukça hareketli ve değişken bir dönem geçirmiştir. İlk olarak 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşında Rus ordularının işgaline uğrayan Edirne'nin nüfusunun 140.000 kadar olduğu bilinmektedir. İşgal sonrasında yaklaşık 40-50 bin civarında bir nüfus Anadolu içlerine doğru göç etmiş ve nüfus 100 bin civarında kalmıştır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşında bir yıl gibi bir süre zarfında işgal altında kalan Edirne'nin nüfusu 80.000 civarına düşmüştür. Bu savaştan sonra özellikle 1877-1891 tarihleri arasında vilayete gönderilen 83.027 muhacir Edirne'ye yerleştirilmiş, vilayet dâhilinde 25 yeni köy kurulmuştur.

Yaşadığı iki işgalden sonra 1913 Bulgar işgali ve 1920'de Yunan işgaliyle tarihinin en acı günlerini yaşayan Edirne'nin nüfusu oldukça azalmış 1927'de yapılan nüfus sayımında şehrin nüfusu 34.669 kişi iken, il nüfusu 150.889 olarak belirlenmiştir.

1913-1924 yılları arasında Trakya'dan yarım milyona yakın bir nüfus yurt dışına çıkarken, bunların yerine Rumeli'den göç eden Türkler yerleştirilmiş ve bu nüfus Edirne nüfusunun önemli bir bölümünü teşkil etmiştir. Edirne'nin 1921-1927 arasında sadece Yunanistan'dan aldığı göç miktarı 49.336 kişidir. Alınan göç il nüfusunun % 32.71'ini oluştururken (Yaşar, 2009: 203-204) 1935'te şehre komşu ülkelerden gelen göçmenlerin sayısı 61.000 kişi olmakla birlikte il toplam nüfusunun yaklaşık %33'ünü oluşturmaktadır (Yurt Ansiklopedisi, Edirne maddesi, 1982: 2415-2416). 1923-1949 ve 1950-1958 döneminde Balkanlardan Türkiye göç eden göçmenlerden 84.946'sı Edirne'ye yerleştirilmiştir (Yaşar, 2009: 204)

Bütün bunların yanı sıra en büyük nüfus hareketliliğinin görüldüğü tarihlerden birisi 1940-1945 yılları arasıdır. II. Dünya savaşı yıllarına rast gelen bu

dönemde Alman ordularının batı sınırımıza yaklaşması nedeniyle 53.102 kişi Edirne'den göç etmiştir. Bu da toplam il nüfusunun yaklaşık olarak %20'sini teşkil etmektedir. Bu dönemden sonra Edirne il nüfusu 1975'e kadar artmış bu yıldan sonra Türkiye'nin sanayileşmiş illerine (İstanbul, Kocaeli, Bursa, Tekirdağ) yakınlığı ve onların çekim alanı içinde kalması, tarıma dayalı ekonomi ve sınırda bir il olması gibi nedenlerle göç veren bir il konumuna gelmiştir.

1927'de 150.889 olan Edirne nüfusu 31 Aralık 2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 398.582 kişi olarak belirlenmiştir. 1927 öncesi beşeri coğrafya değişimlerini hiç hesaba katmadan sadece bu verilerden bile yola çıkarak Edirne nüfusunun çok büyük bir bölümünün yaklaşık olarak 90 yıldır bu topraklar üzerinde var olduğu sonucuna varabiliriz ki sahada bunun yansımalarını çok rahat görebilmekteyiz. Hal böyle olunca büyük coğrafi değişimler neticesinde sadece üç-dört nesildir bu coğrafyada var olan insanlarımızın kültürel bellek bağlamında sosyal hafızaları zayıflamıştır.

Öte yandan şu ya da bu ölçüde yakın bir geçmişe kadar canlılığını koruyan sözlü gelenek; sayıları ve imkânları günden güne artan radyo, televizyon, sinema gibi yeni vasıtalarla iyiden iyiye zayıflamış hatta terk edilmiştir. Sahada araştırma yaparken ağız birliği etmişçesine neredeyse bütün kaynak kişilerimizin daha bol malzeme konusunda *"Ahh babam olsaydı neler anlatırdı."* vb. şekillerde aile büyüklerini işaret etmeleri bunun bir göstergesidir. Ayrıca çağımız insanının metafizikten ziyade maddeye dönen algısı çok büyük bir oranda fizik ötesine inandırma kaygısı güden efsaneleri yadırgamakta, hor görmektedir. Bu algı çoğu kez efsaneler bağlamında sözlü geleneğin aktarımını kabul etmeyen ve dolayısıyla aktarmayan bir nesil inşa ettiği için efsaneleri nitelik ve nicelik olarak büyük zarara uğratmıştır. Örneğin olağanüstü varlıklarla alakalı olarak bilgi almaya çalıştığımızın insanların önemli bir kısmının *"Onlar eskidenmiş, eski insanların uydurmaları; bu devirde cin mi kaldı; ben böyle bir şeyin varlığına inanmıyorum"* vb. şekilde cevaplar vermiş hatta bu nedenle yaptığımız çalışmanın bilimselliğini sorgulayanlar olmuştur.

Görüldüğü üzere Edirne'nin bir göç coğrafyası üzerinde bulunması nedeniyle kültürel belleğin savrulması; iki ülkeye birden komşu ve baskın Avrupa kültürlerine yakın olması nedeniyle mevcut kültürel belleğin dış tesirlere çok açık olması, gelişen teknoloji ve değişen algılar nedeniyle sözlü geleneğin yitirilmeye başlanması folklorik anlamda Edirne'yi hassas bir konuma getirmektedir. Her ne kadar saydığımız bu nedenler araştırmacıların karşısına problem olarak çıksa da mevcut kültürel ürünlerin hızlı ve bilimsel bir şekilde derlenmesi ve incelenmesi büyük bir önem arz etmektedir. Bu nedenler göz önünde bulundurulduğunda bu zamana kadar efsaneleri konu alan bir çalışmanın yapılmamış olması çalışmamızın temel problemini oluşturmaktadır.

7. Efsane Kavramı, Efsanenin Sözlü Kültür Ortamı ve Anlatıma Dayalı Türlerle İlişkisi

7.1. Efsanenin Tanımı

Efsane kelimesi Türkçede var olduğu günden bu yana çeşitli kültürel ve sosyolojik etkilerle yapı ve anlam bakımından bazı değişikliklere uğramıştır. Kelime bir halk bilimi terimi olarak kullanılmadan evvel özellikle Osmanlı döneminde; *"inanılması mümkün olmayan tuhaflıklar, anlatılar", "yalan","boş söz"* anlamlarında kullanılmış, zamanımızda ise günlük konuşma dilinde *"uzmanlaşmış", "çok başarılı", "başarmak, bir işte başarılı olmak"* anlamlarında kullanılmaktadır. (Aslan, 1996: 82-84).[14]

Geçmiş dönemlerde efsane kelimesi yerine daha çok "esatir", "usture", "menkıbe" kelimeleri kullanılmış, günümüzde de "söylence" ve "rivayet" kelimeleri yer yer kullanılmaktadır. Metin Ergun atalarımızın çok daha eski zamanlarda bu anlatım türüne "Sab/saw", "ertek, ertegi, irtegi" ya da "kep" sözcüklerini kullanmış olabileceğini söylemektedir. (Ergun, 1997: 2-3) [15]

[14] Örnekler için bk. Aslan, Ferhat, "*Halk Bilimsel Bir Terim Olarak Efsane Üzerine Bazı Dikkatler"* Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 5, 1996

[15] Bu kelimeler hakkında Şükrü Elçin şu manaları verir:" Türk dilinde çok umumi bir isim olan "sab" ve "saw" kelimelerinin bazı boylarda "söz, nutuk, haber, salık, mektup, risale, atalar sözü, kıssa, hikaye, tarihi olay" manalarına geldiğini, (destan) konusunu az çok ifade ettiğini düşünülebilir. Ayrıca

Efsane, halk biliminin başlı başına bir disiplin haline gelmesinden sonra terim olarak kabul edilmiş ve bu noktadan itibaren efsaneyi tanımlama çalışmaları başlamıştır. Her ne kadar literatürde yer alması bağlı bulunduğu ilmi disiplinle aynı yaşta olsa da tanımı hususunda bugüne kadar bir fikir birliğine varılamamıştır. Bu hususta ortaya çıkan karmaşanın sebepleri arasında; araştırmacıların uyguladıkları yöntem, bakış açısı, malzemedeki sınırlılık, türün mit, masal gibi diğer türlerden ayrılan taraflarının kesin olarak ortaya konulamamış olması, sözlü aktarım esnasında icra edildikleri bağlama göre değişebilmesi, hayalle birlikte hakikati ve ardı sıra inancı bünyesinde barındıran bir yapıda olması ve terimin konu zenginliğine bağlı olarak disiplinler arası bir niteliğe sahip olması gibi hususları saymak mümkündür.

Çalışmamızın bu kısmında efsane kelimesinin kökenini, istilâhi ve lügâti manalarını, terim olarak dünyadaki ve Türk dünyasındaki karşılıklarını ve bu kelime için yabancı ve Türk araştırmacılar tarafından yapılan tanımları aktaracağız.

Dilimize Farsçadan geçen efsane kelimesi Arapçada "esatir veya ustûre" terimiyle karşılanırken, Batı dünyasında; Latince "legendus" kelimesinden türeyen İngilizce 'legend', Fransızca 'légende', İtalyanca 'leggende', İspanyolca 'leyenda, Rusçada "legenda" ve "predaniye", Almanca 'legende' ve 'sage', Yunanca 'mythe/mythos' terimleri kullanılır. Batı dillerindeki "legend, legende, legenda vb." kelimelerin kökeni olan "legendus" kelimesi "*Hristiyan azizlerin bayram günlerinde, kutsal ayinlerde okudukları, azizlerin hayatlarını anlatan bir anlatıya"* karşılık gelmektedir (Sakaoğlu, 1980: 4).

Türk dünyasında çok farklı kelimelerle karşılanan efsane için Anadolu Türkleri "menkabe", esâtir" ve "mitoloji" terimlerini de kullanırken, Anadolu dışında yaşayan Azerbaycan Türkleri "esâtir", "mif", efsane"; Türkmenler "epsana", "rovayat"; Özbekler "efsane", "rivayat"; Karakalpaklar "epsane", "legenda", "anız", "anız-engime"; Kazaklar "anız", "anız-engime", "epsane-hikayat"; Başkurtlar "rivayat", "legenda"; Kırım Tatarları "efsane"; Kazan Tatarları "rivayat", "legenda", "ekiyet", "beyt", Altay Türklerinde "kuuçın", "kep-kuuçın", "mif-kuuçın", "legenda-

---

"irtegi" sözünün Kumanca'da, Kırım lehçesinde Çağatay edebi dilinde ve Kur'an tercümelerinde "hikaye, kıssa, destan, eski söz" manalarına geldiğini biliyoruz. (Elçin, 1997: 33)

kuuçın"; Hakaslarda "kip-çooh", "legenda", "çooh-çaaz"; Tuva Türklerinde "tool-çurgu çugaa", "töögü çugaa"; Şorlarda "purungu çook", "kep-çook", "erbek"; Karaçaylarda "aytıv", "tavruh", Uygurlarda "rivayet", "epsene" ; Yakutlarda "kepseen", "sehen", "kepsel", "bılırgı sehen"; Dolganlarda "çukçah"; Tofalarda "uleger"; Çuvaşlarda "halap", "mif", "ılakap" vb. terimler efsane karşılığı olarak kullanılmaktadır (Ergun, 1997: 1-2).

Efsane kelimesinin sözlüklerdeki değerlendirmesini yapmak mümkündür fakat yapılan tariflerin hemen hemen birbirinin aynısı olması ve bu kaynakların derinliği olmayan kalıplaşmış bir yapıda olmaları nedeniyle bu yönde bir uğraş sadece çalışmanın hacmini arttıracağından lügaten birkaç manayı verdikten sonra istilâhi kullanımı üzerinde durmayı uygun buluyoruz.

Efsane kelimesi, Türk Dil Kurumu web tabanlı güncel sözlüğünde "*Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence*" ya da "*Gerçeğe dayanmayan, asılsız söz, hikâye vb.*"[16] Kamus-ı Türki'de "*Masal, asılsız hikaye, hurafat*" ya da "*Şöhret bulup dillere düşen vakıa ve hal, destan*"[17] Lügat-i Naci'de *"Hikaye, Masal, boş lakırdı"*[18] Lügat-ı Ebüzziya'da *"Hikâye-i sergüzeşt, ahvâl-i mâziyeyi nakl-i rivâyât"*[19] şeklinde anlamlandırılmaktadır. Tarihi sözlüklerden ziyade efsanenin terimleşmesinden sonra tertip edilen sözlüklerin pek çoğunda efsane; "Gerçek dışı hikâye" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlar efsanelerdeki inanç ilkesini yani anlatanın ve dinleyenin efsanedeki gerçekliğe inancını göz ardı etmektedir.

Efsane türünün bir terim olarak tanımlanması 19. yüzyılda masal araştırmaları esnasında bu türe de dikkat çeken Grimm Kardeşler'le başlamıştır. Grimm Kardeşler'e göre efsane: *"Gerçek ya da hayali muayyen şahıs, hadise veya yer hakkında anlatılan bir hikâyedir."* (Sakaoğlu, 1980: 4). Bu tanım ilk olmasının yanında diğer tanımları temellendirmesi ve literatürde kabul görürlüğü açısından önemlidir. Onlara göre efsane, gerçekliğe yakındır ve kültürle bir uzlaşma

[16] http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.53fc57b845dcb7.95875237 (26.08.14)
[17] Şemseddin Sami (H. 1318) *Kamus-ı Türki*, سانده افـ maddesi, İkdam Matbaası, İstanbul, s.136,
[18] Muallim Naci, (H.1322) *Lugat-i Naci*, سانده افـ maddesi, Asr Matbaası, İstanbul, s.35
[19] Ebüzziya Tevfik (H. 1306) *Lügat-ı Ebüzziya*, سانده افـ maddesi, Matba-i Ebuzziya, İstanbul, s. 90

sağlamaktadır. Bu yüzden efsane masala göre dejenere olmuş ve ondan daha sonraki dönemlerde ortaya çıkmıştır. (Eker vd. 2003:305)

1930'lu yıllara kadar efsane, masal gibi fantastik bir dünyaya ait olduğu düşünüldüğü için incelenmeye değer ciddi bir anlatım türü olarak görülmemiş, bir tanımı olmadığı için tasnifi de yapılmamıştır. Efsane için tanım ve tasnif ihtiyacı ilk olarak 1959'daki uluslararası "Folk Narrative Research" (Halk Anlatması Araştırması) kongresinde dile getirilir. Wayland Hand'ın önerisi üzerine Avrupa ve Amerikan halk efsanelerinin sınıflandırılmasını amacıyla bir komisyon kurulur ve bu komisyon 1962, 1963 ve 1966 yıllarında toplanır. Her üç toplantı da, uluslararası bir indeks oluşturacak ulusal efsanelerin toplanması ve sınıflandırılmasını planlamak ve bir bölgesel çalışma alanı kurulmasını sağlamak açısından çok verimli geçer. Bununla ilgili olarak Uluslararası Halk Anlatıcıları Araştırma Derneği (International Society of Folk Narative Research), Kısa Ömürlü Efsane Komisyonu'nun (Short-Lived Legend Commission) teorik ve metodolojik girişimleri kesinlikle küçümsenemez. Komisyon, kendisini ilgilendiren bilimsel arşivlerdeki geleneksel efsane malzemelerini, Grimm Kardeşler'in tanımladığı gibi tanımlar ve bu girişim çok geçmeden toplumun ilgisini çeker (Fedakar, 2008: 95-96).

Efsane çalışmalarında sıkça kabul gören tanımlardan birisi de Grimm Kardeşler gibi masal araştırmacı olan Max Luthi'ye aittir. O, efsanenin diğer türlerle olan farkını anlattığı makalesinde efsaneyi şu şekilde tanımlar: *"Duygusal bir anlatımla, anlatıcı tarafından bilinçli olarak gerçek olaylar anlatıldığını iddia eden, dinleyicilere bu olayın gerçek olup olmadığını, gerçek ise nasıl olduğunu düşündüren ve gerçekten haberdar olmayı isteten, nesilden nesle sözlü aktarım yoluyla geçen ve karakteristik bir şekle sahip anlatım türünün adıdır"* (Luthi, 2006: 349). Max Luthi'ye göre efsane, anlatan ve dinleyenler tarafından gerçek ya da gerçekmiş gibi kabul edilip, kişi, olay ya da mekân gerçekliğini sorgulatan sözlü anlatımdır.

Efsanenin birçok özelliğine değindiği için araştırmacılar tarafından kabul gören tanımlardan birisi de Linda Dégh'e aittir. Linda Dégh efsaneyi şu şekilde tanımlar: *"Efsane bir hikâyedir, bir anlatıdır, sözel bir davranıştır, sosyal bir olaydır, bir uyarıcıya karşı sözlü bir cevaptır, üniversal kültür ve bundan doğan bir*

formdur, şiirsel bir cevaptır (tepkidir). Bunların hepsini birleştirirsek bir folklor türüdür."

Lauri Simonsuuri'nin efsane tanımı bugüne kadar yapılmış tanımları uyumlu bir şekilde birleştirir: *"Efsane, belirli bir yer ve zamanda meydana gelen; bir kişi, bir görüntü ya da olay hakkında hatıra gibi nakledilen anlatmalardır. İnandırıcı ve öğretici olduğu varsayılan apaçık, doğru ve konsantre malumatı ihtiva eder. Yöreselliğine karşın bu anlatmalar, çokluk evrensel hakikatleri barındırır."* (Balaban,2013: 24)

Efsaneyi tanımlama hususunda 200 yıllık bilimsel bir ilginin olduğundan bahseden Özkul Çobanoğlu bu konuda tam bir anlaşma olmasa da genel bir mutabakata varıldığını belirttikten sonra R. A. Georges'in birçok halkbilimcinin tanımlarını göz önünde bulundurarak yaptığı efsane tanımını verir. R. A. Georges'e göre efsane: *"Yakın veya uzak geçmişte de olsa tarihi bir dönemde yer alan ve anlatanla dinleyenin gerçek olduğuna inandığı bir hikâye veya anlatıdır."*(Çobanoğlu, 2003: 13-14).[20]

Türkiye'de masal ve hikâye gibi türlere nazaran daha geç dönemlerde başlamış olan efsane çalışmaları son yıllarda oldukça rağbet görmüştür. Her ne kadar bazı araştırmacılar tarafından ilk efsane tanımları Ziya Gökalp (Gökalp, 1976: 105) ve ardından Bahattin Ögel (Ögel, 1989: V, VI) tarafından yapıldığı belirtilse de bu tanımlamaları efsaneden ziyade mit ya da efsaneye taalluk eden tanımlar olarak değerlendirmek kanaatimizce daha yerinde olacaktır.

Türkiye'de efsane çalışmaları yapanların başında 1964 yılında Wiesbaden'de yayınlanmış olan *"Philologia Turcicae Fundamenta*"nın ikinci cildindeki *"Le conte la légende"* başlığıyla yazdığı bölümüyle Pertev Naili Boratav gelmektedir (Oğuz (ed.) 2011:144). Boratav, efsanenin inanma ve kalıplaşmamış olma özelliklerine değindikten sonra şu şekilde tanımlamaktadır: *"Kısacası efsane, kendine özgü bir üslubu, kalıplaşmış, kurallı biçimleri olmayan, düz konuşma dili ile bildirilen bir anlatı türüdür"* (Boratav, 1995: 98-99).

[20] Diğer bazı yabancı araştırmacıların efsane tanımları için bk. W. Kenneth-Mary W. Clarke, Herman Tillhangen (Sakaoğlu, 2013: 22)

Yine bu alanda ilklerden sayabileceğimiz Şükrü Elçin ise efsaneyi "İnsanoğlunun tarih sahnesinde göründüğü ilk devirlerden itibaren aynı coğrafya, muhit veya kavimler arasında gelişen, zamanla inanç, adet, an'ane ve merasimlerin teşekkülünde az çok rolü olan bir çeşit masal" (Elçin, 2010: 314) şeklinde tanımlamaktadır. Elçin'in tanımı efsanenin özelliklerini barındırmakla birlikte halk edebiyatı türlerinin birbirinden ayrıştırılması ve inanç özelliğiyle birçok türde yer alan mit bileşenin rolünün belirlenmesi bakımından elverişsiz olduğu kanaatindeyiz. Bunun sebebi 1930'lu yıllara kadar Avrupa'da yapılan çalışmalarda dahi efsanenin masalın bir alt türü olarak değerlendirilmesi olabilir. Tüm bunların yanında tanım, efsanelerin inançların kökenini oluşturduğu yönündeki özgünlüğüyle dikkat çekicidir.

Efsane araştırmalarında öncü isimlerden birisi olan Saim Sakaoğlu efsanenin özelliklerinden yola çıkarak tanımlama yoluna gitmiştir. Sakaoğlu'na göre efsane: "Şahıs ve hadiseler hakkında anlatılan ve inandırıcılık vasfı olan, umumiyetle şahıs ve hadiselerde tabiatüstü olma vasfı görülen, belirli bir şeklinin olmamasının yanında, kısa ve konuşma diline yer veren bir anlatmadır." (Sakaoğlu, 1980: 6-7).

Bilge Seyidoğlu da efsaneyi şu şekilde tanımlamaktadır: "Efsaneler, anlatanlar ve onu dinleyenler tarafından gerçek (objektif olmayan) üzerine kurulduklarına inanıldığı için temelinde inanç unsuru olan ve birkaç motifi ihtiva eden, sözlü geleneğin kısa bir anlatım türüdür. Gerçeklik unsurunun yanında olağanüstülük ve kutsallık da sahip olduğu unsurlardandır. Efsaneler tarihi devirler içinde teşekkül etmiştir. Kaynaklarını, mitolojiden, tarihten, dinden ve günlük olaylardan alabilir. Konusu bir olay, tarihi veya dinî bir şahsiyet yahut belli bir yer olabilir. Efsanelerde (legend) kahramanların olağanüstü güçleri vardır; fakat tanrı ya da yarı tanrı değillerdir. Efsaneler günümüzde de oluşabilir." (Seyidoğlu, 2005: 13-14).[21]

Her ne kadar efsaneyi tanımlama hususunun güçlüğü ortada olsa da elimizdeki efsane metinleri ve tanımlardan yola çıkarak biz de şu şekilde bir efsane

[21] Bazı Türk araştırmacılar tarafından yapılan efsane tanımları için bk. Muhsine Helimoğlu Yavuz (2007: 22), Pınar Dönmez Fedakâr (2008: 101), Metin Türktaş (2012: 29)

tanımı yapabiliriz: Efsane; bünyesinde olağanüstülükler barındırabilmesine rağmen anlatanın ve dinleyenin efsanedeki olayın gerçek olduğuna inanması nedeniyle temelinde formellerle güçlendirilmiş bir inanç unsuru olan, konusunu belirli bir şahıs, olay ya da yerden alan, icra yeri ve bağlamı kesin sınırlarla çizilmemiş, öğüt verme, yol gösterme, köken açıklama vb. işlevleri bulunan, herhangi bir kalıbı olmayan, sözlü geleneğin ürünü kısa nesir anlatmalardır.

7.2. Efsanelerin Menşe' ve Teşekkülleri

Halkbilimciler, halkbilimi ürünlerini anlam, icra, fonksiyon, kullanılış, tür, muhteva, gelişme, değişme, yayılma, köken vb. özellikleriyle ele alıp incelerler. Bu bağlamda bir halkbilimi ürünü olan efsanenin de menşe' ve teşekkülünün ne olduğuna dair birçok görüş ortaya atılmıştır. Tanımının ne olduğu hususunda ortak bir görüşe varılamamış bu türün kökeni hakkında ortaya çıkan farklı görüşlerin tabiiliği ortadadır.

Efsanelerin genellikle dünyanın yaratılmasını anlatan başlangıç anlatılarından kaynaklandığı, bilim çevrelerince kabul edilmektedir. Bunun sebebi masal ve mitin oluşumları ile ilgili görüşlerin bu türler arasındaki motif ortaklığı ve kaynak benzerliği dolayısıyla efsane için de kullanılması olabilir (Karadağ, 2004: 207). Bu konuyla ilgili Saim Sakaoğlu Mary Campbell'in bir gözlemini aktarmaktadır: "*Hiç tahsili olmayan anlatıcılardan tespit edilen efsane ve mitler arasında Homeros ile ilgili epizotlar bulunmaktadır. Bunlar bölgenin rengini ve dillerini tamamıyla kaybetmiş değillerdir. O halde, çok eski edebi eserlerin daha sonraki devirlerde teşekkül eden efsanelere kaynak olabileceği meselesini hatırdan çıkarmamak gerekmektedir." (Sakaoğlu,1980: 11-12).*

Bu görüşü paylaşanlardan birisi de Şükrü Elçin'dir. Elçin efsanelerin oluşumlarını şu şekilde açıklamaktadır: "Canlı-cansız varlıklarla tabiat hâdiseleri karşısında kurulan hayal, tasavvur ve düşünceler henüz müspet (pozitif) zihniyete ulaşmamış toplulukların doğru, yalan şeklinde kabul ettikleri iptidaî bilgileri teşkil etmiştir. Kuvvetli bir anane bağı içinde yaşayan ilk devir, mitos devri, hatta ortaçağ insanları inandıkları bu bilgilerle kâinatta Tanrı, iyi ve fena ruh, kıyâmet, melek, şeytan, cin, peri, gök, dağ, su, yada (yağmur) taşı, büyücü vb. gibi üstün saydıkları

maddî-manevî kudretlere umumiyetle teşhis ve intak yolu ile (canlandırarak veya konuşturarak) bir takım masallar uydurmuşlardır. Bugün masal sayılan mahsullerden ayrı olarak düşündüğümüz cemiyetin ortak malı bu eserler, sonraları yeni din, kültür ve ekonomi şartlarının ve alışverişinin hazırladığı muhit içinde az-çok tarihî gerçeklerle beslenerek yazılı kaynaklara geçen efsane ve menkıbelere örnek (model) olmuşlardır. Türklerin hayatında şaman, alp-eren, peygamber, halife, padişah, şeyh, şeyhül-islam, asker vb. gibi otoriteler etrafında veya şehirler, saraylar, camiler, mezarlar, türbeler, adaklar üzerine doğmuş masallar ve menkıbeler bu mahsuller arasında yer alırlar (Elçin, 2010: 314-315).

Efsane ile mitin oluşumu arasındaki benzerlikler, efsanelerin menşei konusuna açıklık getirmektedir. İlkel insanın, doğa olayları karşısındaki psikolojik yapısı (korku, kaygı, saygı, anlayamama vb.) insan ruhunun eşyaya ve doğaya yansımasına sebep olan bir takım hayali anlatmaların doğmasına yol açmıştır. Mitos çağını izleyen dönemlerde insan, kendinden üstün saydığı kimi olguları, genellikle canlandırma ve benzetme yöntemleriyle, masallarda anlatmıştır. Bu gelişim, efsane için de geçerli olabilir (Karadağ, 2004: 209).

Raoul Roissere, efsanelerin teşekkülünü şu üç kaide ile açıklamaktadır:

1. Menşelerle ilgili kaide: Aynı aklî kapasiteye sahip bütün milletlerde muhayyile aynı şekilde tezahür eder. Böylece benzer efsanelerin yaratılışına sebep olur.

2. Birinin yerine diğerinin geçmesi kaidesi: Bir kahramanın hatırası zayıfladıkça onun şerefine yaratılmış olan efsane bu kahramanı terk eder ve daha meşhur birine mal olur.

3. Adapte olabilme kaidesi: Çevre değiştiren her efsane yeni çevrenin sosyal ve etnografik şartlarına kendisini adapte eder (Sakaoğlu, 1980: 11-12). Bu üç kaide aslında efsanelerin menşe' ve teşekkülleri konusunda dünya üzerinde ortaya konulan düşünceleri sistemli bir şekilde bir araya getirmektedir.

Roissere'nin 1. maddesiyle aynı kanaatte olan Axel Olrik'e göre farklı kültürlerde benzer malzemenin ortaya çıkmasının iki nedeni vardır: Birincisi; ilkel insanın ortak zihin özelliği, ikincisi ise; bu özelliğe uygun olan doğa kavramı ve ilkel

mitolojidir (Olrik, 1908: 98). Ayrıca Olric, 15 maddelik kanunlar teorisiyle değişik kültürlerdeki halk anlatılarının yapı ve şekil özelliklerinin birbirine benzediğini şematik bir şekilde ortaya koymuştur. [22]

Roissere ve Olric ile aynı düşünceyi paylaşanlardan birisi de Evrimsel Halkbilimi Teorisinin mimarı Edward Tylor'dır. İlkel toplumların kültürüyle uygar topluluklar arasında bile sayısız benzer unsur bulan Tylor bu benzerliğin nedenini, insan tabiatının, zihninin ve düşüncesinin temeli ile insanlık kültürünün geçirdiği gelişme yollarının benzer olmasına bağlamaktadır (Çobanoğlu, 2008: 147). Buna benzer bir düşünceyi dile getiren Wilhem Wundt, değişik toplumların sözlü mit ve masallarını inceleyerek pek çok dini ve edebi olguların insan zihninin spesifik psikolojik şartlarında ve adeta rüyanın yaratılışına benzer bir şekilde oluşturulduğu sonucuna varmıştır. (Çobanoğlu, 2008: 153)

Roissere'nin ikinci maddesini bir bakıma motif bağlamında değerlendiren Saim Sakaoğlu *"Akşehirde Anlatılan Aslana Binme, Duvarı Yürütme Efsanesinin Motifleri Üzerine"* isimli bildirisinde bir motifin daha sonraki dönemlerde başka yerlerde görülmesini iki sebebe bağlar. Birincisi; motif beğenildiği için aynı kültürün içinde ya da farklı bir kültürde başka kahramanlara bağlanabilir. İkincisi ise; insanoğlunun hiçbir etkilenmeye gerek kalmadan belli şartlar altında aynı düşünebilme özelliğidir (Sakaoğlu, 2013: 224)

Roissere'nin üçüncü maddesiyle aynı kanaatte sayabileceğimiz Masalların Göçü ve Kültürel Ödünçleme Teorisinin mimarı Teodor Benfey'e göre milletlerarasındaki ortak ve benzer masalların kaynağı meydana gelen kültürel ve tarihi ilişkilerde milletlerin birbirlerinden bazı kültürel öğeleri ödünç almalarıdır (Çobanoğlu,2008:105). Bu teori bir bakıma birbirine benzeyen efsanelerin yolculuğunu da açıklamaktadır.

Teşekkül meselesinde Linda Dégh Efsanelerin "*bilimsel değerini, hareketlerinin ve sonuçlarının güvenilirliğini sorgulamaksızın akılcılaştırmayı amaçlayan açıklamalar ve yerinde uydurulmuş teoriler beraberinde sayısız*

[22] Bk. Olrik, Axel. (2006), "Halk Anlatılarının Epik Kuralları", (Çev. Aziz Erkan), *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar* 1. Hzl. M. Öcal Oğuz vd. Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 98-111

yenileşmiş efsanenin ortaya çıkışının üzerindeki etkileri düşünmeliyiz." demektedir (Dégh,2010:209).

Ali Berat Alptekin efsanelerin menşei konusunda üç maddelik bir değerlendirme yapmıştır. Ona göre;

1. Efsanelerin kaynağı dinîdir: Semavi dinlere ait olan kitaplarda bugünkü efsane motiflerinin ilk örnekleri bulunabilir.
2. Efsanelerin kaynağı mitolojidir: Bugün hem Anadolu coğrafyasında hem de Türkiye dışındaki Türkler arasında anlatılan şekil değiştirme konulu pek çok efsanenin kaynağı mitolojiye indirilebilir.
3. Efsaneler gerçek hayatın artıklarıdır: Günümüzde Türkiye ve Türk dünyasında anlatılan efsanelerin bir bölümü günlük hayatımızın efsaneleşmiş şeklinden başka bir şey değildir. Halk arasında inanış veya gelenek görenek olarak da bilinen bu hikâyeler zamanla efsaneleşmektedir." (Alptekin 2012: 18-19)

Efsaneler, beslendikleri kaynaklarına göre farklı teşekkül süreçlerinden geçtiği için öncelikle köklerinin araştırılması gereklidir. Metin Ergun bu kökleri şu şekilde sıralamakta ve izah etmektedir:

1. Mitolojik kökler
2. Tarihî kökler
3. Dinî kökler
4. Hayalî/fantastik kökler

Mitolojik kökler, eski inanç sistemlerinden kaynaklanan ve "leganda" teriminin kapsamı içinde olan anlatmalardır. İnsanlığın bilgi ve düşünce kapasitesi gelişmesine paralel olarak eski mitolojik inançlar, yerlerini yavaş yavaş mitolojik kökenli efsanelere bırakmışlardır. Aynı kökten beslendikleri için mitleri ve bu tür efsaneleri birbirinden ayırt etmek güçtür. Evrenin, dünyanın, yerin, göğün, yıldızların vb. cisimlerin yaratılışıyla ilgili olan bu efsaneler bütün dünyada görülür ve birbirleriyle benzerlik gösterirler. Bu tür efsaneler yukarıda da bahsettiğimiz gibi aynı akli kapasiteye sahip milletlerde aynı şekilde oluşmuştur.

Tarihi kökler, mitolojik köklere oranla daha yakın zamanda oluşmuştur denilebilir. Bir tarihe bağlı olsun ya da olmasın bazı önemli tarihi olay ve şahısların maceralarının insanların muhayyilesinde birtakım hayali unsurlarla karışması sonucunda oluşmuşlardır. Halk, efsanelerde tarihi olayı olmasını istediği şekilde; tarihi şahsı da görmek istediği şekilde gösterir. Tarihi köklü efsanelerde nesnel veriler bulabilmek mümkün olduğu için bu efsaneler mitolojik efsanelere göre daha gerçekçi ve daha inandırıcıdır. Bir olayın efsaneye dönüşebilmesi yahut bir kahramanın etrafında efsane oluşabilmesi için, o olayın ve kahramanın halk için çok önemli olması gereklidir.

Dinî kökler, dinî hüviyete sahip kahramanların maceralarına halk muhayyilesinin tesiri sonucunda oluşmuş olan efsanelerdir. Bununla birlikte dinî kitaplarda anlatılan birçok macera da zamanla halkın arasında efsane haline gelmiştir. Halk sevdiği din büyüğünün etrafında gerçek olmasa bile birçok efsane üretmiştir. Bu sayede efsanelerin işlevsel özelliğinden faydalanılarak halka hem din, hem de dinî büyükler daha iyi sevdirilmiş ve anlatılmıştır. Dinîn emirlerini, yasaklarını, günahı, haramı, doğruyu, yanlışı, daha iyi anlatabilmek için bu ve benzeri kavramlar etrafında belli bir şahsa ve olaya bağlı olarak efsaneler oluşturulmuştur. Bu şekliyle efsaneler, bir terbiye etme fonksiyonu üstlenmişleridir.

Hayali fantastik kökler, halk, tarihte olmuş bir olayı veya yaşamış bir kahramanı, olduğu gibi değil de birtakım hayali unsurlar ekleyerek olmasını istediği şekilde görür ve anlatır. İşte bu ilave edilen bu unsurlar, efsanelerin hayali, fantastik köklerini oluşturur. Bu da efsaneleri tarih olmaktan çıkararak, bir folklor anlatısına dönüştürür (Ergun, 1997: 40-46).

Görüldüğü üzere araştırmacıların menşe' ve teşekkül konusunda genel kanaatleri; efsanelerin, insanların psikolojik ve sosyolojik yapısından kaynaklandıkları yönündedir. İnsanoğlunun zihninin muhayyel özelliği aynı düşünme kabiliyetine sahip varlıklar arasında aynı ürünlerin ortaya çıkmasını sağlarken birincil, ortaya çıkan ürünlerin bir difüzyonla coğrafyalar arasında intikali ise ikincil menşe' ve teşekkül faraziyesini ortaya koymaktadır. Buradan yola çıkarak şunu söyleyebiliriz; insan zihninin muhayyel yapısı insanın potansiyel bir efsane

üreticisi olmasını sağlamıştır. Bu efsanenin menşeini açıklar. Zihinde üretilenlerin ağızdan ağza aktarılırken ürünü dinleyenlerin kendi his ve hayal dünyalarındakini bu ürünün muhtevasına eklemesi de efsanenin teşekkül noktasını açıklar. Dolayısıyla menşe' ve teşekkülün birleştiği nokta insan zihnidir, denilebilir.

7.3. Efsanelerin Özellikleri

Bir türün özelliklerinin belirlenmesinin türü anlama noktasındaki faydası tartışılmaz bir gerçektir. Çalışmamızın genelinde yapılan tanımlar, mukayese, işlev açıklaması türün özelliklerini ortaya koymaktadır fakat türün tüm özelliklerine temas etmeye imkân vermemektedir. Bu yüzden tekrara düşmemek adına efsanenin özelliklerini özet olarak maddeler halinde vermeyi uygun buluyoruz. Efsanelerin özellikleri şunlardır:

- Efsaneler şahıs, yer ve olay hakkında anlatılırlar.
- Efsaneler kesin kalıplara bağlı değildir. Bu beyanda Grimm Kardeşler'in efsaneyi masalla mukayese ederken "Masal şiirsel, efsane daha tarihidir." şeklinde masala sabit bir şekil tasarlamaya çalışmaları ve Norveçli P. Christiansen Asbjornsen'in epik destanlar gibi efsaneyi edebi bir forma sokma gayreti bu konudaki yanlış tutum örneklerindendir. Efsanenin sabit bir şekli yoktur. Her türlü konuşmanın arasına girebilir. Efsane tamamıyla muhteva meselesidir ve hiçbir şekilde sabit bir şekli yoktur (Çobanoğlu, 2003: 41).
- Efsaneler sıradan kişiler tarafından anlatılırlar. Masal ve destanda olduğu gibi özel anlatıcıları yoktur.
- Özel bir üslubu yoktur. Sıradan konuşma diliyle anlatılabilir. Yazıya aktarılırken süslü bir anlatıma sahip olabilir.
- Efsane anlatıcısı efsaneyi anlatırken karşıt fikirlere karşı mücadele eder. Diğer bir tabirle efsanenin en temel özelliklerinden birisi tartışılabilirliktir (Dégh, 2010: 204-205). Yani anlatı içindeki olay ve kişiler bir karşıtlık içinde verilir; iyi-kötü güzel-çirkin olumlu-olumsuz gibi. Efsane dinleyicisi anlatının içinde kendince ideal olanı tartışma ve seçme hakkına sahiptir.

- Efsanede inanç en temel özelliktir. Efsane inandırıcı olmak zorundadır (Alptekin, 2014: 16). Hatta inanç varsa diğer özelliklerinin olmasına gerek yoktur (Seyidoğlu, 1998: 417). İnancın etkisi bağlam özelliklerine göre değişebilir.
- Efsaneler *"annemden duyduğuma göre, büyüklerimden duyduğuma göre"* gibi formellerle inanç anlamında kuvvetlendirilir. Günümüzde özellikle oluşumla ilgili efsanelerde kullanılan *"Eskiler böyle inanırlarmış, güya böyleymiş."* şeklinde formeller bu efsanelere inanış kaybı yaşatmıştır.
- Efsanelerin muhtevasını sosyal ve dinsel tabunun yıkılmasının doğuracağı sonuçlardan meydana gelen korku ve endişe oluşturur. Bir bakıma efsaneler *"Korkunun kültürel dilidir."* (Rohrich, 2006: 243) Diğer taraftan efsane rahatsız edici şeylerin rapor edilmesidir. Normal olmayana duyulan şaşkınlık bir efsane nüvesidir (Buch, 2006: 359).
- Efsanelerin konuları insanların ihtiyaçlarına göre değişiklik gösterir. İlk devir efsaneleri varlıkların oluşumlarını açıklayıcı nitelikte olmasına rağmen kültür düzeyi yükseldikçe bu değişmiştir. Günümüzde sosyal yaşamı düzenleyici, bireyin hayatına yön veren efsanelerin üretildiğini görmekteyiz (Çıblak, 1995: 13).
- Efsanelerin mekânı yaşadığımız dünyadır ve ister yakın geçmiş isterse uzak geçmişle alakalı olsun efsanenin zamanı tarihi bir dönem içerisinde yer alır.
- Efsaneler büyük ölçüde millidir. Bunun yanında milletlerarası özelliği olan "gezgin efsaneler" de vardır.
- Efsaneler genellikle tek motif üzerine kurulur (Alptekin, 2014: 16). Diğer bazı halk anlatılarında olduğu gibi bu motifler zamana göre anlam değişikliğine uğrayabilir. Örneğin Babil mitlerinde kuyu başını tutan insanı rahatsız eden ejderha, ortaçağda inancın düşmanı olan şeytan günümüzde ise enflasyon canavarı ya da işsizlik canavarı olarak kendini gösterir (Rohrich, 2006: 237).
- Efsaneler için bir icra bağlamı yokmuş gibi gözükse de ait olduğu milletin sosyo-kültürel yapısı içinde kimin nerede; kime, neyi nasıl anlatılabileceğine dair net kaidelerle çerçevelenmiş bir bağlamı vardır. Örneklendirecek olursak "gençlerde ahlak kalmadığı" mesajını taşıyan bir efsanenin gençlerin yoğun olduğu bir eğlence mekânında anlatılması en azından yadırganacaktır. Bu icra bağlamını göz ardı eden anlatıcı sosyal eleştirinin anında muhatabı olur, diğer taraftan bağlamı göz

önünde bulunduran anlatıcı "halk bilgesi" gibi sıfatlarla övülür (Çobanoğlu, 2003: 23).

7.4. Efsanelerin İşlevleri

Kültür denilen sistemin uyum ve ayarlamaları için meydana getirilmiş gözlenebilen sonuçlara "işlev" (fonksiyon) denir. Kültürü meydana getiren parçaların kültürü devam ettirme sürecinde sisteme dair uyum ve ayarlamaları sağlayabilmesi için belli ihtiyaçları karşılaması veya gözlenebilen sonuçlar ortaya koyması gerekmektedir. Aksi halde sistem yani kültür kendini devam ettiremez. (Çobanoğlu, 2003: 63)

Toplumun işleyişi çok parçalı bir makinenin çalışmasına benzer. En küçük vidanın bile makinenin çalışmasına katkıda bulunduğu gibi; her sosyal hareketin, her geleneğin, her sosyal normun da toplumun düzenli olmasına katkısı vardır. Toplumda işlevselliği bulunmayan kurumlar yok olmaya mahkûmdur. Bu anlamda efsane, destan, masal, hikaye, fıkra, türkü gibi halk edebiyatı ürünleri, sahip oldukları gelenek taşıyıcılığı, eğitme, sosyal motivasyon, yararlılık, bütünleştiricilik, dengelemeci bir düşünceyi destekleme, sosyal eleştiri ve denetim mekanizması dikkat çekme, az sözle çok şey anlatma, son sözü söyleme, kıssadan hisse kapma, gerilenleri yumuşatma, eğlendirme, güldürme ve rahatlatma fonksiyonlarıyla toplumsal yapının güçlü tutulmasında çok önemli görevler yüklenmektedir (Eker, 2011: 394). Bu görevleri şu dört maddeyle özetlemek mümkündür: 1. Hoş vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme, 2. Değerlere, toplum kurullarına ve törelere destek verme, 3. Eğitim veya kültürün gelecek kuşaklara aktarılarak onların eğitilmesi, 4. Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma mekanizması oluşturma (Bascom, 2010: 71-83). Sözlü kültür ürünlerinden olan efsaneler de sadece sanatsal birer üretim olmayıp toplumsal yapı içinde birtakım işlevlere sahiptir. Bu işlevleri beş başlık altında şu şekilde izah edebiliriz:

a) Açıklama İşlevi

Efsanelerin bazıları dünyanın, insanın, bitkilerin ve hayvanların yaratılışıyla beraber âdetlerin, kurumların, törenlerin ilk olarak nasıl ortaya çıktıklarını konu

edinirler ve bunların kutsallığını, kutsal sayılan ilk zamanlara bağlayarak gelenekselliği destekler ve güçlendirirler. Bu tür efsaneler, aynı zamanda insanın yaşaması için gerekli olan bilgilerin, tekniklerin ve değerlerin ilk zamanlarda ilahlar ve kahramanlar tarafından insanlara verildiğini açıklama görevini de üstlenmişlerdir. (Örnek, 1988: 210). Tüm bu nedenlerden dolayı efsaneler özellikle din tarihçilerine göre "arkaik" bilgileri ihtiva ederler (Luthi, 2006: 350). Efsaneler, bu işlevleri sayesinde ilkellerin evren ve dünya içindeki yerlerini, davranış biçimlerini belirlemelerine yardımcı olmuştur (Örnek, 1988: 192).

Açıklayıcı karakterdeki efsaneler bir bakıma "bilim öncesi bilim" niteliğindedir (Örnek, 1988: 190). Bu özellikleriyle efsaneler, düşüncenin ve bilimlerin temel okulu, insanlığın "ilk üniversitesi" olmuştur (Buch, 2006: 360). İster tam bir kozmos olsun, ister bir ada, bir bitki türü ya da insani bir kurum gibi bir parça olsun; gerçeğin nasıl bir varlık olduğunu anlatan efsaneler, bu hakiki varoluşun yüce nedeni olan kutsalın dünyada meydana gelmesinin basit olgusuna da işaret eder (Eliade, 1991: 77).

Şükrü Elçin efsanelerin açıklama işlevinin ne şekilde meydana geldiğini şu şekilde ifade etmektedir: *"İlk devir insanları –Bugün okumamış zümrelerde görüleceği üzere- tabiat hadiselerinin sebeplerini bilemiyorlardı. İnsanın nereden gelip nereye gittiği, hayatla ölümün mahiyeti, yıldızların hareketi, denizin yükselmesi, yağmurun yağması; hayvan, bitki, toprak, orman, dağ, ateş, maden vb. gibi hadise ve maddelerin teşekkül ve icadı onları hayret, korku, heyecan veya memnunluk içinde bir takım hayaller kurmaya yöneltti. Bu hayaller insanın kendi ruhunu, hayatını eşyaya, tabiata aksettirmesinden ibaret olan düşünce tarzını doğurdu.*

İşte canlı- cansız varlıklarla tabiat hadiseleri karşısında kurulan hayal, tasavvur ve düşünceler henüz müspet (Pozitif) zihniyete ulaşamamış toplulukların doğru, yalan şeklinde kabul ettikleri ibtidâi bilgileri teşkil etmiştir. Kuvvetli bir anane bağı içinde yasayan ilk devir, mitos devri, hatta ortaçağ insanları inandıkları bilgilerle kâinata Tanrı, iyi ve fena ruh, kıyamet, melek, şeytan, cin, peri, gök, dağ, su yada (yağmur) taşı, büyücü vb. gibi üstün saydıkları maddî-manevî kudretlere

umumiyetle teşhis ve intak yolu ile (canlandırarak veya konuşturarak) birtakım masallar uydurmuşlardır. Bugün masal sayılan mahsullerden ayrı olarak düşündüğümüz cemiyetin ortak malı bu eserler, sonraları yeni din, kültür ve ekonomi şartlarının ve alışverişinin hazırladığı muhit içinde az-çok tarihî gerçeklerle beslenerek yazılı kaynaklara geçen efsane ve menkıbelere örnek (model) olmuşlardır.“

Açıklayıcılık bağlamında mitten efsaneye doğru gidilen süreçte batı kökenli kültür ve medeniyet tarihi teorilerini esas alınarak efsanenin açıklama işleviyle ilgili şu sonuca varılabilir: “*İlkel dönemlerin dinlerindeki ayinlerle bir bütün oluşturan ve hatta ayinlerdeki uygulamaların nedenlerini açıklama görevi üstlenen kutsal anlatılar olarak kabul edilen mitler, tarih sürecinde destanlaşmışlardır. Müteakiben işlev ve yapı değiştirerek hatta parçalanarak kısmen masalların olağanüstü dünyalarına sığınmışlar ancak esas ölçüde yeni dini ve sosyal şartlara adapte olarak efsaneler şeklinde günümüze kadar yaşama becerisini göstermişlerdir.”(Duymaz, 2013: 277).* İşte insanoğlunun merakının sonucu olarak doğan mitler zamanla efsanelere evrilmiş; insanoğlu, merakından kaynaklanan anlamlandırma işini metin bağlamında sürdürmeye devam etmiştir. Çünkü insanoğlunun yüzyıllardır bildiği gerçek şudur ki: *“Her nesne sahip olduğu metin ölçüsünde bir anlama, bir anlaşılabilirliğe, bir okunabilirliğe imkân verir."* (Yıldırım 2000: 33).

b) Eğitim İşlevi

Efsane üreten bir toplumun genç üyeleri çoğu zaman iyi-kötü güzel-çirkin gibi sosyal bağlamlı karşıtlıklarla bireysel olarak mücadele etmezler. Bunun yerine onlar efsaneler aracılığıyla eski kuşakların tecrübelerinden faydalanarak hataları tekrar etmekten kurtulabilirler. Bu nedenle, efsanelerin taşıdığı bilginin didaktik bir yapısı vardır ve bu yapı sebebiyle efsaneler eğitim işlevini kazanır.

Doğu toplumlarında bireylerin eğitiminde değer bağlamlı hikâyelerin, efsanelerin, menkıbelerin kullanıldığı bir gerçektir. Bununla birlikte karşıt düşünceler barındıran efsanelerin, bireylerin eğitim sürecinde model ve ayna işlevi gibi eğitim açısından çok önemli işlevleri yerine getirdikleri bilinmektedir. (Şimşek 2001: 18). Efsanelerin eğitim işlevi kabul edilmiş kültürel normlara uyumu temin

etmek için nesilden nesle devam ederek işler. Efsaneler bu uyum işlevini yerine getirirken öğüt verme yöntemini kullanır. Öğüt verme işi, yasak ve kuralların ihlali sonucunda oluşabilecek tabiatüstü sonuçların anlatılmasıyla gerçekleştirilir. (Petikainen, 2006: 373) Dinleyenlerine toplumca iyi, olumlu olarak kabul edilmiş örnek davranışları telkin eden efsaneler, kültürlenme sürecinde bireylerin karşılaştığı sorunlarda veya düştüğü ikilemlerde yol gösterici, çözüm önericidir. Teşekkül ettikleri çevredeki insanları ortak ahlâkî değerlerde birleştirme ve onları yönlendirmede etkilidir (Sever, 2005: 94). Efsanelerin hemen hepsinin verdiği ortak mesaj "doğruluktan ayrılmamak"tır. Yalan söyleyenler, tartıda hile yapanlar, emanete ihanet edenler, doğru söze kulak asmayanlar, kendini beğenmişler ve daha başkaları, efsanelerde ya cezalandırılır veya uygun bir şekilde ikaz edilirler. Gözlerini mal hırsı bürüyen pek çok insan, efsanelerin büyülü havasında iyilik yapmayı, doğru yola girmeyi kolaylıkla öğreniverir (Sakaoğlu, 2011: 11). Çalışmamızda verdiğimiz örneklerde de görüleceği üzere; efsaneler, dinleyene veya okuyana ilk elden toplumdaki belli ahlâkî ölçütleri sunan, bireyi içtimai rolü için eğiten anlatmalar oldukları için eğitim, efsanelerin en bariz işlevlerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

c) Kültürel İşlevi

Kültür, hafızanın yardımı ile intikale başlar. Bu intikal sırasında bilgiler, en eski şekillerini muhafaza ettikleri gibi değişiklik de gösterir. Zaman içinde uzaklık, mekân içinde yayılma, hayat tarzlarının ve zevkin değişmesi gibi faktörler bu hissî ve fikrî gücü ister istemez yeni kalıplara döker (Elçin, 1997: 541). Kültürün döküldüğü bu kalıplardan birisi de efsanedir ve bu vasıtayla efsane bir kültür taşıyıcısıdır. Milletlerin kültürü diğer sözlü ürünlerde olduğu gibi efsanelerin de içine siner. Bir kimsenin ruh halini rüyalarıyla yorumlamak mümkün olduğu gibi, efsanelerle de bir toplumun ruh halini zihnî açıdan yorumlamak mümkündür. Çünkü mekâna, toplum yapısındaki bir kuruluşa, toplum içinde yaşanmış bir olaya, tarihi ve gerçek bir şahsiyete bağlanan efsaneler; toplumun kozmogonisi, tarihi, inançları, töresiyle idealleştirilmiş bir hayat anlayışının boyutlarını içine alır (Öztürk, 1986: 166).

Efsanelerin kültürün manevi bir öğesi sayılan ve maddi kültürü de şekillendiren inanç unsuru üzerinde önemli bir etkisi vardır. Her efsane bağlamına göre bir mesaj taşır. Bir efsane ne kadar iyi biliniyorsa ve ne kadar yaygınlaşmışsa taşıdığı mesaj o kadar kesindir (Rohrich, 2006: 242). Efsaneler, toplumda inanış şekline dönüşen bu mesajların hikâyesi, belki de birer cümlelik soyut birer ifadeden oluşan inanış ve bilgilerin gerçekleştiği sosyal ve kültürel bağlamlardır. Bizim "Geceleyin ıslık çalmak iyi değildir.", "Destur denmeden küçük abdest bozulmaz, cinler çarpar" yahut "Besmelesiz işe şeytan karışır." nevindeki inanışlarımızın cereyan ettiği bağlam efsanelerdir (Çobanoğlu, 2003: 32). Bundan dolayı efsaneler halk inanışlarını ve dolayısıyla kültürü oluşturmada son derece etkin bir role sahiptir.

Bir sözlü kültür ürünü olan efsanenin kültürü oluşturma hususunda diğer bir cephesi ise sözlü tarihle olan bağıdır. Özellikle menkıbeler Zeki Velidi Togan'ın ifadesiyle tarih membaıdır. Togan, menkıbelerin ülkelerin imar ve iskân tarihlerini öğrenmede, hakkında bilgi verilmeyen savaşların nerede ve nasıl meydana geldiğini öğrenmede, ülkenin o zamanki iktisadî hayatına ait fikir elde etmede faydalı olduğunu; eğer metoduna uyularak işlenirse menkıbelerin bizim tarihimiz için çok önemli kaynak olacağını belirtir (Togan, 1985: 50). Efsanelerin kuru tarih bilgisinden ziyade sosyal hayata dair taşıdıkları bu bilgiler, içlerinde kültürel parçaları ihtiva ederler ki bu vesileyle kültür gelecek nesillere aktarılır.

Efsanelerin kültürel işlevlerinden birisi de kültür koruyucusu olmasıdır. Mesela; mekânla ilgili efsaneler, etrafında teşekkül etmiş oldukları yerleri korur. İçinde kutsal ve olağanüstü bir şahsın yattığına inanılan kabrin yerinin değiştirilmesi hatta bazen onarılması bile mümkün olmayabilir. Kutsal olan bu yerlere el sürülemediği için yıllarca korunmuştur. İnsanlar bu yerlere ayrı bir mana ile bakmışlar, kendileri ile bu mekânlar arasında bir gerçek paylaşımı olması münasebetiyle bu mekânları kendilerinden bir parça olarak görmüşler, onlara değer verip, derin anlamlar kazandırmışlardır (Seyidoğlu, 2005:271-273). Böylece fiziki anlamda korunan inanç merkezlerinin etrafında oluşan ritüeller, inanışlar da kendilerini muhafaza etmişler ve aktarılarak kültür oluşturmada rol oynamışlardır.

Öte taraftan efsaneler ait oldukları toplumun yaşadığı coğrafyayı, tabiatı ve toplumun hayatında önemli olan varlık ve nesneleri yerelleştirirler ve millileştirir (Seyidoğlu, 2005: 272-273). Efsanelerin bu millileştirme dolayısıyla kültürel işlevini şu şekilde örneklendirebiliriz: Tıpkı Eyüp Sultan'ın mezarının manevi bir keşifle Akşemseddin tarafından bulunması gibi Hz. Yuşa'nın (a.s) mezarı da Beşiktaşlı Şeyh Yahya Efendi tarafından bulunmuştur. Mezarın bulunduğu bölge kabir bulunmadan önce de Hristiyanlar tarafından kutsal sayılmaktaydı. Çünkü burada Hristiyanların rağbet ettikleri Hagios Michael Kilisesi ve etrafında çeşitli azizlerin mezarları bulunmaktaydı. Böyle olması Anadolu'nun Türk İslam beldesi olduğu fikrine zarar veriyordu. Yahya Efendi Kur'an-ı Kerim'de zikredilen ve Hz. Yuşa'ya (a.s) atfedilen *"İki denizin birleştiği yere kadar varacağım."* (Kehf 18: 60) ifadesine de uygun olarak Hazret-i Yuşa'nın (a.s) kabrinin bulunduğu yeri keşfetmesi ve ardından yıllar içerisinde Hazret-i Yuşa (a.s) üzerine çeşitli efsanelerin anlatılmasıyla beraber kilisenin ve Hristiyanların bölgedeki sosyal etkisi sona erdi. Böylece bölge bir bakıma millileştirilmiş oldu (Köse; Ayten, 2010: 17).

Eğitim işleviyle sosyal normlar, örf-adetler, değerler vb. kültürel öğelerin nesilden nesle aktarılmasını sağlayan, açıklama işleviyle bu öğeleri anlamlı kılan efsaneler, diğer taraftan kültürü oluşturmakta ve aktarmaktadır. Bu yönüyle efsaneler yüzyıllar boyunca Türk kültürünü imar eden, koruyan ve taşıyan bir işleve sahip olmuşlardır.

d) Turistik Ürün İşlevi

Turistik ürün, yerli ve yabancı turistlerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek nitelikteki mal ve hizmetler veya mal ve hizmetlerin karışımı ya da çokluklu mal ve hizmetler karışımından oluşan bir pakettir (Aktaş, 2009: 4). Bu paketin muhtevasında bulunan turistik kaynakları; doğal unsurlar (iklim, bitki örtüsü, coğrafi durum), beşeri faaliyetler (dil, zihniyet, folklor, kültür, misafirperverlik), genel alt-yapı (ulaşım ve haberleşme, elektrik vs), turistik donatım (otel, eğlence, hatıra ve eşya ticareti vb.) şeklinde sıralamak mümkündür (Aktaş, 2009: 11).

Bir ürünün turistik ürün olarak adlandırılabilmesi için bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bunlar; "çekicilik", "etkinlikler", "ulaşılabilirlik ", "turizm

işletmeleri" ve "imaj"dır. Bu özelliklerden herhangi birini ya da bir kaçını taşımayan ürün turistik ürün olarak adlandırılamaz (Aktaş, 2009: 12). Bu bağlamda efsaneler, turistik ürün özelliklerinden "çekicilik", "etkinlikler" ve "imaj" faktörleri içinde değerlendirilebilir. Çünkü efsaneler gidilecek olan yere merakı arttırarak bir bölgenin tercih edilirlik nedeni hakkında rol oynar bu yüzden "çekici"dir. Örneğin insanları Sarıkız tepesinde bulunan yatıra ulaşmak için 1784 m. yüksekliğindeki Kaz Dağları'na tırmandıran sebep bir efsanedir. Bir etkinlik bazen bir efsaneden ortaya çıkmış ya da devamını bir efsaneyle sağlıyor olabilir. Örneğin, Kakava Şenlikleri, Kırkpınar güreşleri gibi. Bu özelliğiyle efsaneler turistik ürünün "etkinlikler" faktörü içinde yer alır. Bazen de efsaneler bir bölgenin imaj kazanmasında etkili olabilir. Bununla ilgili olarak Kanada'da çınar yaprağı, Paris'te Eyfel kulesi nasıl bir imaj ürünüyse Edirne'de de efsanesiyle birlikte "Ters lale" şehrin sembolleri arasına girmiş ve bir imaj üretmiştir.

Bunların yanı sıra 2009 yılında yapılan bir anket araştırmasına göre 396 rehberin efsanelere yaklaşımı şu şekilde olmuştur. Bu rehberlerden % 65.2'si (258) anlatımları esnasında efsanelerden yararlandığını söylemiştir. Ayrıca yine ankete katılan rehberlerin %64.1'i (254) tam anlamıyla %30.1'i (119) kısmen katılmak üzere çalıştıkları bölgenin efsanelerini bilmek zorunda olduklarına inanmaktadırlar (Aktaş, 2009: 92). Anket sonuçlarında da görüldüğü gibi rehberler turistik ürün bağlamında efsaneleri aktif olarak kullanmaktadırlar.

İnsanları cezbeden, ilgisini çeken efsanelerin –gerçek olmadığı bilinse bile- ziyaretçiler tarafından dinlendiği, efsanesi olan nesnelere ilgi duyulduğu derlemelerimiz esnasında tarafımızca da müşahede edilmiştir. Bununla ilgili somut bir örnek vermek gerekirse; Selimiye Camii'nin müezzin mahfelindeki on iki ayaktan mahfel merdiveni olan ayak hariç; diğer on bir tanesi aynı özelliklere sahip olmasına rağmen bu ayaklardan mahfelin güneydoğu köşesinde bulunan ayak, ters lale motifi ve üzerine anlatılan efsanelerle diğerlerinden ayrılmış, yukarıda da belirttiğimiz gibi imaj oluşturmuştur. Hatta öyle ki; birçok kişinin mahfel altındaki sudan birkaç yudum içip, ters lale motifini görüp el sürdükten sonra Selimiye gibi bir şaheserin hiçbir ayrıntısına dikkat etmeden camiden çıkıp gitmeleri efsanelerin turistik anlamda gücünün "hazin" ifadesi olduğunu belirtmek gerekir.

e) Propaganda İşlevi

Bir öğreti, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla söz, yazı vb. yollarla gerçekleştirilen faaliyetleri içine alan propaganda kelimesinin özellikle belli bir forma sahip olan sözel kısmının büyük bir bölümü dini efsanelerle ve daha özel anlamda menkıbelerle yapılmaktadır.

Menkıbe dediğimiz dini efsaneler kerametleri zahir olmuş bir velinin yüceliğinin müritlere anlatılarak onun mensup olduğu tarikata daha sıkı şekilde bağlanmasını sağlamak, müritleri tarikat usullerine göre eğitmek ve tarikata yaygınlık kazandırmak amacıyla genellikle tarikatın mensupları tarafından yazılması ve anlatılması sonucu ortaya çıkar. Bir insanın keramet gibi fevkalade bir durumu izhar etmesi demek insanların yücelik noktasında o kişiden şüphe duymaması anlamına geldiği için bu aynı zamanda o kişinin otoritesini arttırmakta ve etrafına toplanan kişileri halka halka genişletmektedir. Hatta öyle ki, menkıbelerin propaganda gücü sadece Müslüman tarikatlara Müslümanların intisabını değil aynı zamanda başka dinlerin de Müslüman tarikatlara ve dini şahsiyetlere saygısını arttırmıştır. Bu olay çoğu kez bir mekânın eski dinine ait kültlerin bir tarikat adına evrilmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Bu durumun X. ve XI asırda Orta Asya ve Kuzey Afrika'da XII. ve XIII. asırda Anadolu'da XV. asırdan itibaren de Balkanlar'da İslamiyet'in yayılışı sırasında çeşitli kaynaklardan gelen mahalli efsane ve menkıbelerin evliya menkıbesi şekline sokulması suretiyle meydana geldiğini belirten Ahmet Yaşar Ocak (2010: 35) bununla ilgili şöyle bir örnek vermektedir.

"Hacı Bektaş"ın 13. asırda Sulucakarahöyük'te kurduğu tekke bu havali Hristiyanlarının takdis ettiği "Saint Charalambus" kültünü İslamileştirerek kendine mâl etmiş, böylece Hacı Bektaş Hristiyanlarca da benimsenmiştir. Yine aynı asrın ikinci yarısında Balkanlardaki Dobruca bölgesinde bir Türkmen kolonisinin iskânını sağlayan Türkmen babası "Sarı Saltık" da aynı şekilde orada eskiden mevcut "Saint Nicolas" kültüyle özdeşleşmiştir. Yine Mecidözü yakınındaki "Baba İlyas" kültü de buna bir örnektir. 14. asırda Elvan Çelebi tarafından "Saint Theodere" ve "Saint Georgeos" kültünün yaygın bulunduğu eski Eukhaita köyü civarında kurulan tekke bu kültlerin Baba İlyas'a nakledilmesine yardımcı olmuştur. Öyle ki 16. asırda tekkede misafir kalan Avrupalı seyyahlar Baba İlyas'ın kim olduğunu öğrendikleri

zaman şaşırıp kalmışlardır. Çünkü Baba İlyas ve yukarıda ismi geçen azizler hakkında anlatılan anlatıların bir farkı yoktur. Bu sebeple seyyahlar Baba İlyas ile bu azizlerin arkadaş olduğunu söylemek zorunda kalmışlardır (1984: 12).

Dünya üzerindeki neredeyse tüm dinler ve bu dinlerin birimleri otoritelerini sağlamak amacıyla bu yolla sözlü ve yazılı propagandaya başvurmuştur. Propaganda sadece şahsiyetlerle sınırlı kalmamış toplumun değer yargılarıyla uyum içerisinde olan dini ve sosyal kurumların da efsaneler vasıtasıyla olumlanması sağlanmıştır. Bunlarla birlikte içerisinde farklı milletlere ait kültürel öğeler taşıyan her şeyin o millete ait bir propaganda malzemesi olduğu düşünüldüğünde dini efsaneler gibi tarihi efsanelerde de propaganda işlevinin var olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

7.5. Efsanenin Diğer Anlatı Türleri ile İlişkisi

Kültürü "Bilgiyi, imanı, sanatı, ahlakı, hukuku, örfü, âdeti ve insanın cemiyetinin bir üyesi olması hasebiyle kazandığı diğer bütün maharet ve itiyatları ihtiva eden mürekkep bir bütündür." (Dervişoğlu, 2014: 15) şeklinde tarif eden E. B. Taylor maharet ve itiyat kelimelerine çok şey sığdırmıştır. Öyle ki, belli bir cemiyete mensup olan insanın bu cemiyette doğup büyümesinin gereği olarak kazandığı itiyatlar ve maharet temelinde meydana getirdiği zihni oluşumlar kültürü oluşturmaktadır. Her insan mensubu olduğu kültürden beslenir ve sonrasında kültürünün devamı ve üretimi noktasında sorumluluk üstlenir.

Kültür, bireylerden başlayıp topluma doğru tecrübe pekiştirmesi metoduyla kimlik oluşturur. Her topluluğu teşekkül ettiren değişik unsurlar olduğu için maddî ve manevî bütün kültür ürünleri, ait olduğu topluluğun kimliğini temsil eder. Kültür sahasında her ne varsa, onların hepsinin yansımalarını sözlü gelenekte bulmak mümkündür (Ersoy, 2004: 102). Sözlü gelenekte yer alan tamamen ya da kısmen söz ile ve yahut tamamen sözsüz yaratılan ancak sözlü geçiş ve iletişimle toplumun fertleri arasında dolaşan veya nesilden nesle geçen tüm unsurlar yapı, muhteva, biçim ve fonksiyonları ne olursa olsun, sözlü kültür çerçevesindedir (Yıldırım,1998: 95). Bu noktada sözlü kültürü şu şekilde tanımlamak mümkündür: *"Bir milletin hayatında, fertlerin sözlü ve yazılı geleneklerinde yer alan kabulleriyle, müştereklik*

gücüne erişen ve millî kimliği oluşturan maddî ve manevî faaliyetlerin bütünüdür." (Yıldırım, l998: 38)

Efsaneler de diğer halk ürünleri gibi yukarıda özetle izah etmeye çalıştığımız sözlü kültür ortamında vücut bulurlar. Bu bağlamda sözlü kültür dediğimiz olgunun millet hayatı diyebileceğimiz bir temel üzerinde inşa edilmesi kültürel unsurların birbirine benzerliklerini ya da bu sınır çerçevesinde birbirinden ayrılan noktalarını ortaya çıkarır.

II. Dünya Savaşından sonra endüstrileşme ve şehirleşmeye bağlı olarak şehirliler ve kırsal kesimde oturanlar arasındaki farkın azalmasıyla meydana gelen halk kültüründeki değişiklikler halk bilimcilere tür analizlerinin daha kesin ve özenli bir şekilde yapılması gerektiğini göstermiştir (Dégh, 2006: 210). Çünkü tür analizleri tasnif ve indeks amaçlarının yanı sıra kültürlerarası tür karşılaştırmalarıyla türler arası karşılıklı etkileşim ve dönüşümlerin tespitine yönelik değerler dizisinde önemli bir rol oynamaktadır (Çobanoğlu, 2003: 13). Ancak şu kadar var ki; sözlü kültür ürünlerinin icra edildikleri bağlama göre değişiklik gösterebilmeleri, efsanelerin belli şekle sahip olmamaları vb. nedenlerle halk kültürünün her yerine dokunan efsaneyi diğer türlerden ayırt edebilmek zor bir iştir. Türün sınır ve özelliklerinin belirlenmesi adına bu bölümde sözlü kültür ortamının etkilediği bazı halk anlatılarıyla efsanelerin konu, inanç, işlev, icra, zaman, mekân, kurgu, kahramanlar bağlamında ilişkileri incelenecektir.

7.5.1. Efsane- Mit İlişkisi:

Efsane ve mit türü arasında köken bağı, gerçeklik, kutsallık, açıklayıcılık vb. özellikleri sebebiyle sıkı bir münasebet bulunmaktadır.

Mitleri *"kutsal bir öyküyü anlatır; en eski zamanlarda, "başlangıçtaki", masallara özgü zamanda olup bitmiş bir olayı anlatır. Bir başka deyişle mit, doğaüstü varlıkların başarıları sayesinde, ister eksiksiz olarak bütün gerçeklik, yani kozmos (kâinat) olsun; isterse onun yalnızca bir parçası (sözgelimi bir ada, bir bitki türü, bir insan davranışı bir kurum) olsun, bir gerçekliğin nasıl yaşama geçtiğini*

anlatır." (Eliade, 2001: 15-16) şeklinde tanımlayan Mircea Eliade, mitlerin özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

1. Mit, doğaüstü varlıkların eylemlerinin öyküsünü oluşturur.

2. Bu öykü, kesinlikle gerçek (çünkü gerçeklerle ilgilidir) ve kutsal (çünkü doğaüstü varlıklar tarafından yaratılmıştır) olarak kabul edilir.

3. Mit her zaman için bir yaratılışla ilgilidir, bir şeyin yaşama nasıl geçtiğini, ya da bir davranışın, bir kurumun, bir çalışma biçiminin nasıl yaratılmış olduğunu anlatır; işte bu nedenle de, mitler insana özgü her anlamlı eylemin örnek tiplerini oluştururlar.

4. İnsan miti bilmekle nesnelerin kökenini de bilir, bu nedenle de, nesnelere egemen olmayı ve onları istediği gibi yönlendirip kullanmayı başarabilir; burada "dıştan" , "soyut" bir bilgi değil de (mitin ya tören havası içinde anlatılması ya da kanıtını oluşturduğu ritüelin gerçekleştirilmesiyle) zorunlu olarak, şaşmaz biçimde "yaşanan" bir bilgi söz konusudur.

5. Şu ya da bu biçimde, insan, miti yeniden anımsatılan ve yeniden gerçekleşme aşamasına getirilen olayların kutsal, çoşku verici gücünün etkisine girmek anlamında "yaşar" (Eliade, 2001: 28).

Mircea Eliade'nin mit tanımı ve sıraladığı özellikleri de göz önünde bulundurarak mit ve efsane münasebeti için zaman, hadise, kahraman, muhteva, gerçeklik bağlamında şöyle bir değerlendirme yapabiliriz.

Mitler, masallara dair bir zamanın ürünüyken, efsaneler tarihi hadiseler etrafında ya da günümüze çok yakın bir zamanda oluşabilmektedir. Mitler dünyanın veya evrenin yaratıldığı zamanı konu aldıkları için oluşum zamanlarını belirlemek imkânsızdır, onlar ilkel dönemlerin ve ilkel kültürlerin mahsulleridir. Efsaneler ise günümüzde oluşabilir ve tarih çıkarabilirler (Seyidoğlu, 1998: 417). Mitler, oluşum süreçlerini tamamlamış olmasına rağmen, efsaneler oluşumlarına devam ederler (Göde, 2010: 36).

Mitler daha çok doğaüstü varlıkların eylemlerini anlatırken, efsaneler sıradan insanların hikâyesini anlatır ancak bu insanlar kimi zaman doğaüstü güçlere sahiptirler. Ziya Gökalp'in tarifiyle *"Mitler ilahlara taalluk eden maceralardır.*

Menkıbeler de kahramanlara yani nim-ilahlara (kendisinde ilahi özellik bulunan kahramanlar) *isnad olunan sergüzeştlerdir."* (Gökalp, 1976: 105).

Mitlerin esas unsuru tabiattır, evrendir; efsanelerinki ise çoğunlukla cemiyet hadiseleri ve tarihtir (Ergun, 1997: 46). *Mitler; hekimlik, tedavi edici güçlerle olan işbirliği, ayinlerin başlangıcı, dua, yerleşme ve avlanma isteği, hayvan ve bitki türleri, hayat ve ölüm, dünyanın ve insanın kökeni, nesnelerin başlangıcına ait olan etkili olayların hikâyelerini içerirler."* (Pattezzoni, 2006: 282). Efsaneler ise; göçlerden, savaş ve zaferlerden eski kahraman, şef ve kralların yaptıklarından, hükümranlıklarından ve başarılarından, bazen de azizlerden, perilerden, hayaletlerden ve gömülerden söz eder (Bascom, 2006: 176). Muhtevası sebebiyle mitlerde hayali, fantastik bir yön olmasına rağmen, efsanelerin muhtevasında daha çok cemiyet hayatı ve tarih olduğu için bu yön her zaman bulunmaz (Ergun, 1997: 47).

İşlevsel olarak iki türün ilişkisine baktığımızda ise; efsaneler, menkabeler ve masallar, insanların faniliği düşünmesini sağlar, mitler ise daha başlangıçta bundan daha farklı şeyler ileri sürerek insanı fani dünyadan ve zamandan uzaklaştırır (Luthi, 2006: 352).

William Bascom efsane ve mitin temel özelliklerini de şu şekilde tablolaştırmıştır (Bascom, 2006: 178).

Biçimsel Özellikler (Düzyazı Anlatı Biçimi)	**Mit**	**Efsane**
Geleneksel başlangıç	Yok	Yok
Geceleyin anlatılma	Sınırlama yok	Sınırlama yok
İnanma	Gerçek	Gerçek
Kurgu	Herhangi bir zaman ve yere bağlı	Herhangi bir zaman ve yere bağlı
a) Zaman	Uzak geçmiş	Yakın geçmiş
b) Yer	Farklı bir Dünya; Erken	Bugünkü gibi bir

	veya diğer	dünya
Kabul edilme tavrı	Kutsal	Kutsal
Temel karakterler	İnsan dışı varlıklar	İnsan

7.5.2. Efsane- Masal İlişkisi:

Masal; halk arasında yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü kişilerin, olağanüstü olayların bulunduğu; bir varmış bir yokmuş gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda yedi, içti muratlarına erdiler yahut onlar erdi muradına biz çıkalım kerevetine vb. gibi belirli sözlerle sona eren zaman ve mekân kavramıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türüdür (Seyidoğlu, 1986: 149).

Masal ve efsaneyi kıymetleri açısından değerlendiren Wilfred Buch her ne kadar duygusal bir anlatımla "Bunlar temelde farklı değerde değildir. Her ikisi de yüksek insanın kültürünün iki bacağını teşkil ederler. İkisine de sahip olduğumuz için müteşekkir olmalıyız." (Buch, 2006: 356-357) dese de bu iki tür arasında "yapı ve şekil", "konu", "inanç","anlatıcı ve dinleyici", "icra", "işlev" ve "kahramanlar" açısından birtakım farklar ve benzerlikler bulunmaktadır.

Yapı olarak; her iki türün de ilk anlatıcıları unutulduğu için anonimdirler ve nesir sözlü ürünlerdir. Nazım kısımlara çok az rastlanır. Masallar kalıplaşmış ifadelerin sıkça kullanıldığı uzun anlatmalar olmasına rağmen, efsaneler üslup kaygısından uzak, hazır kalıplara yer vermeyen kısa ve özlü anlatmalardır. Bu yüzden masallar genelde çok epizotlu, efsaneler; tek epizotludurlar. Masallarda yer ve zaman genelde belirsizdir. Efsanelerde ise çoğunlukla mekân ve olayın cereyan ettiği zaman bellidir (Dıykenbeyeva, 2004: 93-95).

Her iki türde ortak motifler vardır, fakat aynı motifler farklı işlevlerle kullanılabilir. Örneğin; masallarda taş kesilme motifini icra eden büyücü, cadı ve ya sihirli güçlerken, efsanelerde sihirli kuvvetlerin kendileri değil olağanüstü halleri görünür. Masallar ve masal motifleri uluslararasıdır, efsaneler ise istisnaları olmakla beraber yerel özellik taşırlar (Ergun, 1997: 47).

Konu bakımından; her iki türde de konu sınırlaması yoktur. Masallarda insan mevcudiyetinin bütün hayati unsurları görünmektedir. (Ewig, 2010: 227). Buna rağmen bu iki türü ayıran bir çizgi vardır. Masallar, genelde din dışı özellikler, efsaneler ise dîni bir özellik taşır. Bundan dolayı efsaneler kutsal sayılırlar fakat masalların kutsiyeti yoktur (Yavuz, 2007: 23).

İnanç bakımından; bu iki tür daha çok anlatıcı ve dinleyicinin anlatım karşısında aldığı tavır bağlamında değerlendirilir. Grimm kardeşlerden sonra masallar tamamen "fantastik" efsaneler ise "yarı fantastik" olarak görülmüştür. Burada fantastik gerçek dışı gibi bir anlam ifade etmektedir (Buch, 2006: 355). Yani efsaneler gerçek olarak kabul edilebilirken, masallar gerçek kabul edilmezler (Ergun, 1997: 47). Masallarda anlatılan olayın yalan olduğu daha masalın başında belirtilir. Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken" gibi tekerlemelerle masala başlanır. Efsane anlatırken de "annemden duyduğuma göre, büyüklerimden duyduğuma göre olay şöyle olmuş şöyle gerçekleşmiş" gibi efsanenin gerçek olduğu hissini kuvvetlendiren sözler kullanılır (Seyidoğlu, 1998: 417).

Masalların anlatıcılarına yer yer "masal anası", " masal ninesi" gibi isimler verilse de efsane anlatıcıları için herhangi bir isimlendirme yapılmaz. Ancak efsane anlatımlarını daha çok yaşlı, bilge diyeceğimiz tipler yapar.

İcra bakımından masallar istenildiği zaman anlatılmasına rağmen, efsaneler her zaman anlatılmaz. Genellikle bir hadise veya varlığın öğrenilmesi ya da açıklanması amacıyla anlatılırlar (Dıykenbeyeva, 2004: 95).

İşlevleri bakımından; masallarda olayların sebepleri üzerinde durulmazken, efsanelerde sebep-sonuç aranır. Her ne kadar masallar eğlenme ya da iyi vakit geçirmek amacıyla anlatılsa da birtakım sosyal fonksiyonlar üstlenirler. Efsane dünya görüşüne bağlı açıklamasıyla dünyanın karanlığını aydınlatmaya, korkuyu atmaya yardım eder. Masal bu zorluğu ve zarureti de aşar, korkuyla daha oyunsu bir şekilde ilgilenir (Buch, 2006: 361). Efsaneler korkunun kültürel dilini gösterirken, peri masalları korkunun bastırılmasıyla ve bütün arzuların karşılandığı bir dünyayla ilgilidir (Rohrich, 2006: 244). Anlatma esasına dayanan ve birçok karmaşık olayı,

olay motiflerini birbirleri ile örgütlü olarak veren "masal ve efsane" gibi türlerin dinleyenleri kültürleme ve mesaj aktarma yönünden son derece önemli işlevleri vardır. Örgün eğitimin henüz oluşturulamadığı çağlarda insan yetiştirme, gençleri eğitme ve kültür aktarma işlevi büyük ölçüde bu tür anlatılarla gerçekleştirilmekte idi (Cemiloğlu, 2006:266) ve günümüzde hala bu işlevini devam ettirmektedir.

Kahramanları bakımından; masallarda tasvir edilen kahramanlar psikolojik ve fiziksel derinlikten yoksundur. Masal kahramanları olağanüstü özellikler taşırlar. Masallar bize iç dünyası canlı olan insanlar yerine, bu özellikten yoksun düz figürleri gösterir. Efsaneler ise gerçekçi bir şekilde gerçek insan ve nesneleri konu alır (Dıykenbeyeva, 2004: 96). Bu insanlar olağanüstü özelliklere sahip olabilirler.

William Bascom masal ve efsanenin temel özelliklerini de şu şekilde tablolaştırmıştır (Bascom, 2006: 178).

Biçimsel Özellikler (Düzyazı Anlatı Biçimi)	**Masal**	**Efsane**
Geleneksel başlangıç	Çoğunlukla	Yok
Geceleyin anlatılma	Çoğunlukla	Sınırlama yok
İnanma	Kurmaca	Gerçek
Kurgu	Herhangi bir zaman ve yere bağlı değil	Herhangi bir zaman ve yere bağlı
a) Zaman	Herhangi bir zaman	Yakın geçmiş
b) Yer	Herhangi bir yer	Bugünkü gibi bir dünya
Kabul edilme tavrı	Kutsal değil	Kutsal
Temel karakterler	İnsan veya diğer varlıklar	İnsan

7.5.3. Efsane-Destan İlişkisi:

Destan kelimesi halk hayatında ve terim olarak değişik edebi geleneklerde çeşitli anlamlarda kullanılmıştır.[23] Halk edebiyatı içinde hem anonim ürünler olan olağanüstü kahramanlık anlatıları hem de bu anlatılardan ortaya çıkan halk hikâyeleri anlamında kullanıldığı gibi âşık tarzı Türk şiirinde bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır (Oğuz, 2004: 5). Bizim efsaneyle ilişkisini anlatmaya çalışacağımız destan türü batı dillerinde "epic, epope, legende" terimleriyle karşılanan epik destandır.

Epik destan: "*Bir millet veya toplumun hayatında derin bir iz bırakmış olaylardan kaynaklanıp; çoğunlukla manzum, bazen de manzum-mensur karışık; birden fazla olayın aktarımına izin veren genişlikte; usta bir anlatıcı tarafından veyahut da ustalardan öğrendiğini aktaran bir çırak tarafından, bir dinleyici kitlesi önünde bir müzik aleti eşliğinde ya da bir melodiyle anlatılan; sözlü olarak anlatılanlarından bazıları yazıya geçirilmiş; bir milleti veya toplumu sonuçları bakımından ilgilendiren bir kahramanlık konusuna sahip; dinlendiğinde veya okunduğunda milli değerleri, şahsî değerlerin üstünde tutmayı benimseten sözlü veya yazılı edebi yaratmadır."* (Ekici, 2002b: 18) Çobanoğlu yaptığı tanımda destanların *"mitlerden sonra ve çoğunlukla onların gölgesini ve çizgilerini bir çerçeve olarak taşıyan"* bir özellikte olduğuna, (Çobanoğlu, 2011: 16) Oğuz "*şiir ve şarkı diliyle"* (Oğuz, 2004: 6) anlatılmasına dikkat çekmiştir.

Diğer bazı araştırmacıların (Açа, 2002: 5; Öztürk, 2000: 22-23; Elçin, 2010: 72) destanın özelliklerini ortaya koyan tanımları da dikkate alındığında efsane ve destan arasında "yapı ve şekil", "konu", "inanç","anlatıcı ve dinleyici", "icra", "işlev" ve "kahramanlar" bağlamında şöyle bir mukayese yapabiliriz.

Yapı ve şekil bakımından; Destanlar efsanelerin aksine manzum ya da manzum-mensur karışık olurlar, hacimlidirler bu yüzden içlerinde pek çok epizot vardır. Bununla beraber iki türde de ortak motiflere rastlamak mümkündür. Efsaneler

[23] Destan kelimesinin farklı anlamları için bk. (Çobanoğlu, 2000:2-3)

destanların içinde yer alabilirler (Öztürk, 2000: 25). Her iki türün kökeninde de mitik öğeler bulunabilir.

Konu bakımından; destanlar milli duyguların şahsi duygular üstüne çıkış anındaki maceraları anlatırlar (Öztürk, 2000: 22). Genelde bir kahramanın etrafındaki olaylardan bahsedilir. Efsanelerin konuları çeşitlidir ve geniş bir yelpazesi vardır.

İnanç bakımından, destanlar sözlü olarak nakledilirken edebiyatın doğası gereği her ne kadar değişim ve dönüşüm geçirseler de gerçek sayılırlar (Çobanoğlu, 2011: 16). Efsanelerde de yukarıda bahsettiğimiz gibi formellerle güçlendirilmiş bir gerçeklik söz konusudur. Olağanüstülük, büyü, mucize her iki türün yapısında da görülür. Ancak efsanelerde olağanüstülük bireyci bir yapıdayken, destanlarda kollektif bir yapıdadır (Öztürk, 2000: 25). iki türdeki hadiselerde vuku bulmuş kabul edilir, bunları tarih sayfalarında da bulmak mümkündür.

Anlatıcı ve dinleyiciler bakımından, efsanelerin aksine destanların çeşitli isimlerle adlandırılan ve muhtelif çalgı aletleri çalarak performanslarını icra eden özel anlatıcılar vardır (Akyüz, 2001: 15-26).

İcra bakımından; efsanelerin genelde zaman ve mekan kısıtlamasına bağlı olarak herhangi bir icra ortamları yokken, destanlar av sırasında, toylarda, büyük toplantılarda özellikle hava kararınca anlatılmaya başlanmış ve hava ağarıncaya kadar anlatılmaya devam edilmiştir. Eğer hava ağardıktan sonra bir destancı destanı tam olarak bitiremediyse destan anlatımı ertesi gün akşama bırakılır (Şahin, 2009: 244-245).

İşlev bakımından; destanlar ve efsaneler bir milletin vatan, millet ve din duygularını canlı tutabilmek için anlatılırlar. Sözlü türler aynı zamanda bir milletin tarihine dair safhaları göstermeleri ve o milletin tarihî belgelerinin en az bulunduğu devirlere ait olayları anlatmalarıyla da milletlerin geçmiş tarihini aydınlatmada önemli rol oynarlar. Fakat şu da göz ardı edilmemelidir ki, hiçbir zaman tarih değildirler (Artun, 2011: 104).

Kahramanlar bakımından; özellikle Tük destanlarında olaylar atlı göçebe kültürün idealize ettiği alp tipi etrafında toplanmıştır. Bununla birlikte yardımcı kahramanlarda vardır (Oğuz vd. 2011: 169-171).

Destan tarihi bir gereklilik değil, o manevi bir mirastır (İbrayev, 1998:143). bu yüzden her milletin destanı olmaz, buna rağmen hemen hemen her millette çeşitli konularda efsaneler vardır.

7.5.4. Efsane-Memorat İlişkisi

Memorat, *"Tabiatüstü mahiyetle ferdi bir tecrübenin, yaşayan veya ondan dinlemiş birisi tarafından anlatılan şahsa bağlı hikâye"* olarak tanımlamaktadır. *Bu tanımlamada yer alan "tabiatüstü" ile kastedilen öncelikle "öteki dünya" ve farklı bir boyutta olmanın yanı sıra "insanlarla beraber aynı mekânları paylaşan, cin, peri, şeytan, alkız, karabasan veya çeşitli ruhlardan oluşan ve sosyal bir hayat yaşadığına inanılan" varlıklarla "görme, konuşma, dokunma, hissetme, rüya veya bunlardan başka bir yolla" kurulan bir iletişimdir. Memoratlar da bu şekilde kurulmuş bir iletişimle yaşananların yaşayan veya ondan dinleyen birisi tarafından anlatılmasıdır.*

Memoratla ilgili daha bazı halkbilimciler tarafından çeşitli tanımlar yapılmıştır ancak tanımlar hemen hemen aynı doğrultudadır.[24] Memoratın efsaneden ayrılan noktalarının olduğu ve ayrı bir tür olarak değerlendirilmesi teklifi ilk olarak İsveçli halkbilimci Carl Wilhelm von Sydow tarafından yapılmıştır. Onun memoratlarla ilgili sadece "şahsi tecrübe"yi temel alan tanımı uzun yıllar boyunca kullanılmış ancak daha sonra eleştirilerin muhatabı olarak üzerinde çeşitli tasarımlar yapılmıştır (Çobanoğlu, 2003: 21-22). Bu süreçte öncelikle Reidar Christiansen, Gunnar Granberg, Gotthilf Isler'in tanım üzerine eleştirileri ve sonrasında Juha Pentaikäinen tarafından yapılan formülasyonlar ve son olarak Linda Dégh, Andrew Vázsonyi'nin yaptığı çalışmayla memoratların sınırı genişlemiş, Sydow'da sadece birinci elden olan anlatı son olarak beşinci, altıncı ele kadar çıkmıştır (Dégh, Vázsonyi, 2015:131-146).

[24] Memoratla ilgili çeşitli tanımlar ve yaklaşımlar için bk. (Dégh, Vázsonyi, 2015:131-146)

Efsane ve memorat motif ve kahraman özellikleri bakımında benzeştiği gibi yapı ve işlev bakımından benzeşir hatta çoğu zaman örtüşür. Öyle ki; memoratların derlendiği yer neresi olursa olsun, derlenen mekânda aynı tecrübeyi anlatan efsanelerin ve memoratların bulunması normal olarak kabul edilebilir (Çobanoğlu, 2003: 30).

S. Kvideland'ın ifadesiyle efsaneler ve memoratlar olağanüstü tecrübeye karşı iki farklı duruş ve düşünüşü ifade eden türlerdir. Tabiatüstü diye tabir ettiğimiz varlıklarla kurulan ilişkiler ikisi içinde geçerlidir. Ancak efsanelerde olayı yaşayan kişi hayatta değildir, memoratlarda ise olayı yaşayan ya da yaşayandan duyduğunu iddia eden kişiler hayattadır (Çobanoğlu, 2003: 26).

"Halkın nazarında efsanenin duruşu, bugünde değil geçmişte olmuş ve bitmiş olduğuna inanılan bir oluştur. Oysa memoratlar geçmişe değil şimdiye, bugüne aittirler ve bu ait oluş ve duruş her zaman yarına dolayısıyla da "belki de bana" tehdidini veya tahdidini taşıyan düşünüşleri uyandırmaları bakımından efsanelerden ayrı bir duruş ve düşünüsün ürünleridir" (Çobanoğlu, 2003: 31). Efsanelere göre memoratın ortaya koyduğu mesaj, tecrübeyi yaşayan hayatta olduğu için daha keskindir. Efsanenin özellikleri bölümünde de temas ettiğimiz gibi olay ne kadar eskiye giderse inanç etkisi o oranda azalır.

Her iki türün de gerçek olduğuna inanılır. Tecrübe kazanan insan gelecekteki hayatını bunun üzerine kurar. Bu bakımdan insan mazi ile hal arasında sürekli mukayese yapar. Yeni öğrendiği bilgiyi geçmişte öğrendikleriyle karşılaştırır. Bu sebeple bazı mseleleri kabullenmekte güçlük çekmez. Anlatılan efsane ve yaşanan memorat geçmişte öğrendikleri ile desteklendiği için şüphe duymaya gerek yoktur (Balaban, 2014: 73).

Efsane ve memorat kısa bir zaman kesitinde meydana gelirler. Olayda destanlarda olduğu gibi uzunca bir zaman söz konusu değildir. Memoratlar; karanlıkta ve çoğunlukla tecrübeyi yaşayan kişinin psikolojik olarak patlama noktasına gelmiş bunalım, stres yaşadığı bir zamanda ve uyku ile uyanıklık arasında bir halde oluştuğu bilinirken (Çobanoğlu, 2003: 34) efsaneler için böyle bir zaman kaydı düşmek her zaman mümkün olmaz.

Memoratlar tecrübe yaşandıktan sonra bir başkasına anlatılıp "Numen memorat" haline dönüşürse çoğunlukla olağanüstü şahsi tecrübe o bölgedeki geleneksel inanış sistemine bağlı olarak yorumlanır (Çobanoğlu, 2003: 35). Yani olağanüstü bir varlığı nasıl ve ne şekilde gördüğünü anlatan kişiye çeşitli yorumlar yapılması ya da bu hadiseden nasıl kurtulacağı yönünde tavsiyeler verilmesi bu nevidendir. Oysa efsane anlatımlarında genelde dinleyici verilmek istenen mesajı kendisi çıkarır. Genellikle memoratlarda bir yönlendirme, efsanelerde ise yönlenme söz konusudur.

Yer ve zaman bağlamında değerlendirecek olursak memoratların zamanında masallardaki gibi bir belirsizlik yoktur. Yer ve zaman bellidir (Çobanoğlu, 2003: 25). Hatta öyle ki zaman mefhumu takvime ve saate bağlanabilecek kadar kesindir. Efsanelerde de çoğu zaman yer ve zaman belli olmasına rağmen memorattaki gibi bir kesinlik yoktur.

7.5.5. Efsane- Menkıbe İlişkisi

Bu bölümde efsane ile menkıbe arasındaki ilişkiyi ve son çalışmaların aksine "menkıbe" yerine neden "dini efsane" terimini kullandığımızı açıklamaya çalışacağız. Öncelikle "Menkıbenin tanımı nedir, özellikleri nelerdir, kelime tarih içerisinde nasıl bir seyir izlemiş ve buna bağlı olarak kullanımları nasıl değişmiştir?" sorularına cevap arayacağız.

Menkıbe, Arapça nekabe (نـ قـب) (isabet etmek, bir şeyden bahiste bulunmak veya haber vermek) kökünden türemiş olup, Arapça sıga çekiminde kelimenin çoğulu Menâkıb (مـ ناقـ ب) şeklinde gelmektedir. Ocak (2010: 27) ve Sakaoğlu (2010: 47) her ne kadar menkıbe kelimesinin aslının "Menkabe" olduğunu ifade etseler de *"Galat-ı meşhur lügat-i fasihten yeğdir."* kaidesince ve TDK'nın Güncel Sözlüğünde menkıbe şeklinde geçmesi sebebiyle terimi "Menkıbe" şeklinde kullanmayı uygun buluyoruz.

Menkıbe kelimesi lügatte "Öğünülecek güzel iş, hareket ve davranış" anlamına gelmektedir. Terim çoğul şekliyle ve bu manada ilk olarak IX. yüzyıldan itibaren yazılan hadis kitaplarında Hz. Peygamber'in ashabının faziletlerine dair

hadisleri ihtiva eden bölümlerin adı olarak (Kitabü'l-Menâkıb) kullanılmaya başlanmıştır. (Ateş 1988: 701; Ocak, 2010: 27; Şahin, 2004: 112) Bundan başka, tarihî şahsiyetlerin terceme-i halleri, bazı zümrelerin övgüye değer işleri için kullanılmakla birlikte mukaddes şehirlerin tasvirlerini konu alan yazılar için de kullanılmıştır (Ocak, 2010: 27; Şahin, 2004: 112) Ayrıca meşhur hadis âlimleri Buharî ve Tirmizî'nin hadis kitaplarında Hz. Muhammet'in (s.a.v) şemâiline ait vesikalar "sıfat ve fezâil" başlıklarının yanı sıra "menâkıb" başlığı altında da verilmiştir. (Yardım, 1999: 7). Diğer taraftan Mehmet Fuat Köprülü (1980: 48-65) "Oğuz Menkıbesi" ve Ziya Gökalp'in (1976: 86-108) "Oğuz Han Menkıbesi" ve benzeri şekillerde kelimeyi destan manasında kullandıkları da bilinmektedir.

Menkıbe yahut menâkıb, tasavvuf tarihinde, *"sûfilerin izhar ettikleri harikulade olaylar demek olan kerametleri nakleden küçük hikâyeler"* mânasında da IX. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlandığı tahmin edilmektedir. Pek yaygın olmamakla beraber bu sebeple kerâmet kelimesinin çoğulu olan kerâmât da (كرامات) menkıbe veya menâkıb yerine kullanılmıştır (Ocak 1997: 27). Ocak'ın tarifiyle birlikte bazı araştırmacılar da menkıbe kelimesine şu şekilde mana vermişlerdir:

Saim Sakaoğlu: Keramet adını verdiğimiz harikulade olaylara yer veren küçük hikâyelere "menkıbe" denir (Sakaoğlu, 2005: 47).

Bilge Seyidoğlu: *"Tanrı'ya yakın olarak kabul edilen velilerin etrafında teşekkül etmiş olan efsaneleri toplayan eserlere "menakıbname" diyoruz* (Seyidoğlu 2005: 15-16). Dolayısıyla Seyidoğlu'na göre efsaneler de menkıbe olarak adlandırılmaktadır. Diğer bir kaynakta da *"Bazı tarihi ve dini şahsiyetlerin etrafında efsaneler teşekkül eder, bu tür efsanelere menkıbe denilmektedir."* (1998: 419) demektedir.

Şükrü Elçin; masalların ve menkıbelerin ibtidâi insanların hayaller ve düşünceleriyle kutsal saydıkları birtakım maddi ve manevi kudretlere genellikle teşhis ve intak yoluyla uydurdukları masallardan meydana geldiğini belirtir ve Türkler'in hayatında şaman, alperen, peygamber, halife, padişah, şeyh, şeyhülislâm, asker vb. gibi otoriteler etrafında veya şehirler, saraylar, camiler, mezarlar, türbeler, adaklar vb. üzerine anlatılan anlatıları da bu neviden saymıştır (2010: 315).

Pertev Naili Boratav, eskiden dinlik konulardaki efsanelere menkıbe dendiğini belirttikten (Boratav, 1976: 98) sonra dini efsaneleri de şu şekilde tanımlar: *"Dinlik inanış ve işlemlerin ağır bastığı ve niteliklerini bu öğelerden alan efsanelerdir*" (1976: 105)

Doğan Kaya: *"Allah'ın dostluğunu kazanmış veli denilen büyük şahsiyetlerin izhar ettikleri kerametleri anlatan küçük hikâyelerdir."* (Kaya, 2007:512) şeklinde tanımlamaktadır.

Bu silsileyi daha pek çok tanımla uzatmak mümkün ancak aşağı-yukarı tanımlarda söylenmek istenen şeyin aynı doğrultuda olduğu görülmektedir. Tanımlarda özellikle iki kavram dikkat çekicidir. Bunlardan birincisi, Allah'a yakınlığıyla bilinen dini şahsiyet yani "veli" İkincisi araştırmacıların olağanüstü hal ya da dini işlem şeklinde bahsettikleri "keramet" kavramlarıdır.[25]

Her ne kadar keramet velinin kaçındığı bir durum olsa da velayetle hep yan yana durmuş, kerametin izharı bir bakıma veliliğin ispatı sayılmıştır. Hal böyle olunca dini efsanelere menkıbe denilmesinin ne gibi problemler doğurduğu ortaya çıkmaktadır. Öncelikle Gürol Pehlivan'ın da makalesinde (2009: 91) sorguladığı ve kanaat bildirdiği bir soru aklımıza gelmektedir: Bir dini şahsiyet etrafında herhangi bir keramet motifi taşımadığı halde bir mesaj kaygısı güttüğü için halk arasında nesiller boyunca anlatılan ve Boratav'ın efsane sayma kriterlerine[26] göre varyantlaşan anlatıları ne olarak kabul edeceğiz?

Bu anlatılar içerisinde keramet olmadığı için menkıbe değil, dini şahsiyet etrafında anlatıldığı için dini efsaneler terimini kullanmayıp, bunları menkıbe olarak değerlendiren araştırmacı için efsane de değil. Bildiğimiz diğer anlatı türlerinden herhangi birisine dâhil edilme imkânı yok, öyleyse bu anlatılara ne diyeceğiz?

---

[25] Bu iki kavramın açıklaması tekrara düşmemek gayesiyle "Velilerle İlgili Efsaneler" başlığı altındaki bölümünde yapılmıştır.

[26] Boratav masal, destan ve efsanenin ortak özelliğinin olağanüstü olaylara ya da insanüstü güçleri elinde tutan kişilere anlatısı içinde yer vermeleri olduğunu belirttikten sonra bunun efsane için bir zorunluluk olmadığını belirtir ve şöyle devam eder: *Bir tarih olayı gerçekte olduğu gibi anlatılmamışsa gerçekten uzaklaşan bir biçim almışsa efsaneleşmiş demektir. Efsaneye dönüşmüş biçimiyle aynı olay birbirinden zamanca uzak farklı kişiler ya da yerler için anlatılır (Boratav, 1976: 98-99).*

Anlattıklarımızı şöyle örneklendirebiliriz:

Behlül Dânâ Hazretleri, çarşıda, pazarda halk içinde dolaşırken insanlara nasihat eder, yanlış hareketlerden sakındırmak için onları ikaz ederdi. İkazları bazı insanların damarlarına dokunuyor, gururları inciniyordu. Bir gün, halka, doğru yolu göstermek için söylediği sözlerden rahatsız olanlar, Hârûn Reşîd'e gidip Behlül Dânâ Hazretlerini şikâyet ettiler: "Sultanım, bizim yaptıklarımızın ona ne zararı var? Bizi kendi hâlimize bıraksın. Bizi ikaz edip durmasın. Sonra her koyun kendi bacağından asılır." Bu şikâyetler üzerine Hârûn Reşîd, Behlül Dânâ'yı çağırtıp halkın istediğini bildirdi. Behlül Dânâ hiç sesini çıkarmadan sarayı terk etti. Birkaç koyun alıp kesti, bacaklarından mahallenin köşe başlarına astı.

Câhil insanlar, hikmetini anlayamadıkları, sırrını çözemedikleri söz ve hareketleri gördüğü birine hemen "deli" damgası vururlar. Behlül Dânâ'nın bu hareketini de anlayamayan halk gülerek şöyle dedi: "Deliden başka ne beklenir, yaptığı işler hep böyle zaten!" Aradan günler geçtikçe, asılan hayvanlar kokuyor, bundan ise bütün mahalle zarar görüyordu. Bozulan etlerin kokusundan durulmaz hâle gelince, aynı şahıslar, Hârûn Reşîd'e gidip durumu anlattılar: "Yâ Emîrü'l Mü'minîn! Behlül'ün astığı koyunların kokusundan duramıyoruz. Bizi çok rahatsız ediyor. Şuna söyleyin de, onları astığı yerden kaldırsın!" Hârûn Reşîd, Behlül'ün böyle bir hareketi neden yaptığını merak ediyordu. Hem halkın şikâyetini bildirmek, hem de böyle yapmasının sebebini öğrenmek için Behlül Dânâ'yı saraya çağırttı. Behlül gelince, Hârûn Reşîd sordu: "Yâ Behlül! Mahalleye astığın koyunların kokusundan halk çok rahatsız oluyor. Böyle bir şeyi neden yaptın?"

Behlül Dânâ Hazretleri şu cevabı verdi:

"Ey mü'minlerin emîri! Ben bir şey yapmadım! Sadece her koyunu kendi bacağından astım. Fakat görülüyor ki, her koyun kendi bacağından asılsa da bütün çevreyi rahatsız ediyor, herkese zarar veriyor. Bir kötünün zararı sadece kendine olmuyor, herkese zarar veriyor. İnsanların bunu anlaması için böyle yaptım. Herhalde anlamışlardır!"[27]

[27] https://gonullere.wordpress.com/tag/behlul-dana-hz-ibretlik-hikaye/ (05.07.15)

Behlül Dânâ hazretleriyle ilgili olarak bir mesaj kaygısı güttüğü için sözlü kültürde varlığını devam ettiren bu anlatının kısa bir internet araştırmasıyla bile pek çok varyantına rastlamak mümkündür[28] yani anlatı bir efsanedir. Anlatıda herhangi bir olağanüstülük yani keramet bağıntısı olmadığı için bu anlatıya menkıbe demek yukarıda yaptığımız menkıbe tanımlarını havada bırakacaktır. Bizim bu konudaki kanaatimiz; içerisinde keramet motifi barındırsın ya da sadece mesaj kaygısı gütsün, bu anlatıların hepsini "Dini efsaneler" başlığı altında toplamaktır.

Diğer taraftan sözlü kültür ortamında bazı tarihi şahsiyetler üzerine anlatılan sadece mesaj kaygısı güden, içerisinde herhangi bir olağanüstülük bulunmayan anlatılar vardır. Bununla birlikte tıpkı dini şahsiyetlerde olduğu gibi yine aynı tarihi şahsiyetler hakkında içerisinde keramet dediğimiz çeşitli harikulade unsurlar bulunan anlatılar da mevcuttur. Eğer biz hakkında hem keramet içeren, hem de sadece mesaj kaygısı güden anlatı olan tarihi şahsiyeti Ahmet Yaşar Ocak'ın veli tasnifindeki "Veli olmadığı halde veli telakki edilen tarihi şahsiyetler" grubuna sokarsak veli kültünün içerisinde yer aldığı için bu şahsiyeti dini şahsiyet olarak değerlendirmemiz gerekebilir. Hal böyle olunca bu şahsiyete ait hem sadece mesaj kaygısı güden, hem de içerisinde keramet dediğimiz olağanüstülükler bulunan anlatıları menkıbe olarak değerlendirmemiz icap eder. Ancak bu kabul aklımıza şöyle bir soru getirmektedir: Menkıbeyi ayrı bir tür olarak değerlendiren efsane araştırmacısı yukarıda bahsettiğimiz halk telakkisiyle dini şahsiyet hüviyetine bürünmüş tarihi şahsiyet üzerine hikâye edilen anlatıları ne olarak kabul edecek? Eğer bunları menkıbe olarak kabul ederse "Tarihi şahsiyetler üzerine anlatılan efsaneler" grubunda tasnif edemeyeceği aşikâr, yok eğer bu grupta değerlendirirse o halde menkıbe olarak değerlendirmek mümkün olmaz. Dolayısıyla bir ikilem söz konusu olacaktır.

Anlattıklarımızı şu şekilde örneklendirebiliriz: Mimar Sinan'ın tarihi bir şahsiyet olduğunu biliyoruz. Bunun yanında onun tasavvufi merhaleleri geçip velayet makamına ulaştığına dair bir bilgimiz olmamasına rağmen halk arasında Mimar Sinan'la ilgili keramet içeren anlatılar bulunmaktadır. 2.3.8.16 kodlu

[28] http://www.frmtr.com/dini-hikayeler/198305-her-koyun-kendi-bacagindan-asilir.html (05.07.15)
https://eksisozluk.com/her-koyun-kendi-bacagindan-asilir--65354 (05.07.15)
http://www.nasibimce.com/index.php?topic=1787.0;wap (05.07.15)

‘Mimar Sinan IV’ başlığıyla kayıtladığımız efsane bu tür anlatılara bir örnektir. Diğer taraftan Mimar Sinan’la ilgili olağanüstülük bulunmayan sadece mesaj kaygısı bulunan, varyantlaşmış anlatılarda mevcuttur. Buna da 2.3.8.14 kodlu ve ‘Mimar Sinan II’ başlıkla kayıtladığımız efsaneyi örnek gösterebiliriz. Bu durumda birinciyi menkıbe olarak kabul edersek ikinciyi de Mimar Sinan’ı veli kültü içinde değerlendirdiğimiz için menkıbe dememiz gerekir. Eğer bu iki efsaneyi tarihi şahsiyetler üzerine anlatılan efsaneler grubunda değerlendireceksek o zaman da menkıbe dememiz mümkün olmaz. Dolayısıyla yukarıda da söylediğimiz gibi bir karışıklık ortaya çıkmaktadır.

Bununla ilgili olarak tarihi şahsiyetler hakkında keramet motifli olan anlatıları “Menkıbe” olmayanları ise “Efsane” olarak değerlendirmek gibi bir çözüm bulunabilir ancak bu da ortadaki ikiliği tam olarak kaldırmayacaktır. Ancak menkıbe yerine “dini efsaneler” terimini kullanırsak hem dini efsaneleri hem de tarihi şahsiyetler etrafında anlatılan efsaneleri efsane türü içinde değerlendireceğimiz için yukarıdaki iki efsaneyi de keramet motifi taşıyıp taşımadığına bakmadan tarihi bir şahsiyet etrafında anlatıldığı için “Tarihi şahsiyetler etrafında anlatılan efsaneler“ grubuna dâhil ederek ikilemden kurtulabiliriz.

Dini efsanelere menkıbe denilmesinin ortaya çıkaracağı karışıklıklardan birisi de “Veli-keramet”, “Peygamber-mucize” bağlamında ortaya çıkmaktadır. Evliyanın olağanüstü hallerine keramet denildiği gibi peygamberlerin olağanüstü hallerine de mucize diyoruz. Burada şu soru akla gelmektedir: Peygamberlerin mucizelerini hikâye eden anlatılara da menkıbe diyebilecek miyiz? Örneğin Hazret-i İsa’nın menkıbeleri tamlaması ne kadar doğrudur? Kanaatimizce bu kullanım doğru değildir, yüzyıllar boyunca yukarıda mevzu ettiğimiz anlamlarında kullanılmış olan bu terimi dini efsanelere menkıbe demek uğruna eğip bükmenin anlamsız olacağını düşünüyoruz.

Bir diğer karışıklık da gayr-i müslimlerden sadır olan fevkaledeliklerin efsaneleşmesi konusunda ortaya çıkmaktadır. Hıristiyanlık, Budizm gibi İslam haricindeki dinlere mensup din adamlarından da zaman zaman olağanüstü hadiselerin vukua geldiği bilinmektedir. Bu hadiselere “İstidrâc” denilmektedir. Şu halde dini

çerçevede olduğu için bir Budist azizinin istidracına menkıbe demek ne kadar doğru olur ya da Müslüman din adamlarından zuhur eden harikulade olaylara menkıbe derken dini olması hasebiyle Budist rahibin istidracına menkıbe dememek ne derece doğrudur? Belki bir halkbilimci olarak bizler soğukkanlılığımızı koruyup bilimin tarafsızlık ilkesiyle –ki Menkıbe terimiyle başlı başına bir taraflılık söz konusu olmakta- Budist rahibin istidraç anlatısına menkıbe dedik, bu olay için bir ilahiyatçının tasavvufi bir terim olan menkıbe kelimesini kullanması ne kadar doğru olur?

Günümüzde disiplinlerin kendi sınırları içerisinde tartıştıkları konuların birbirini tamamladığı konusunda bir uzlaşma söz konusudur. Bilimsel alandaki kalıplaşma ve sabit fikirlilik sıkça eleştirilen bir konudur. Değişen yaşamın yeni ve farklı yöntem ve yaklaşımlarla, özgün bağlantıların kurulması ve sorgulanmasıyla, disiplinler arası çalışmalarla çözümlenebileceği dile getirilmektedir (Özdemir, 2011: 102) Disiplinler arası çalışmaların özellikle sosyal bilimler için bir gereklilik olduğu günden güne su götürmez bir gerçekliğe dönüşmektedir. Tek bir disiplinin ele alıp incelediği konu ve bu konu üzerine söylenenlerin çoğunlukla eksik kalacağı ortadadır. Hal böyleyken kullanılan terimlerin de disiplinlerin ortak kullanımlarına uygun olarak seçilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla halk bilimi, edebiyat, sosyoloji, ilahiyat, antropoloji vb. disiplinleri ilgilendiren bir konuda İslam dairesinde oluşmuş tasavvufi bir terimi seçmenin uygun olmayacağı kanaatindeyiz.

Kısaca belirtmek gerekirse aşağıdaki soruların net olarak cevaplanamamış olması bizi "Dini efsane" terimine yönlendiren sebeplerdendir.

1- Veliler etrafında oluşan anlatılara menkıbe diyoruz peki diğer dini şahsiyetler etrafında oluşan anlatılara ne diyeceğiz? Mesela bir peygamber hakkında anlatılan mucize motifli anlatıları menkıbe olarak kabul edebilir miyiz? Hazret-i İsa'nın menkıbeleri öbeği ne kadar uygundur?

2- Menkıbe tanımlarına baktığımız zaman keramet motifinin menkıbe için temel unsur olduğunu görüyoruz. Peki, bu durumda bir dini şahsiyet hakkında sadece mesaj kaygısı güden anlatıları ne olarak kabul edeceğiz?

3- Tarihi şahsiyetler üzerine anlatılan keramet motifli anlatıları menkıbe olarak kabul edersek "Tarihi şahsiyetler üzerine anlatılan efsaneler" başlığı altında değerlendirmek mümkün olur mu? Biri efsane, biri menkıbe araştırması yapan iki kişi böyle anlatıları biri "Tarihi şahsiyetler üzerine anlatılan efsaneler" diğeri "Halk telakkisiyle veli kabul edilen tarihi şahsiyetler üzerine anlatılan menkıbeler" başlığı altında çalışmalarına dâhil edemezler mi?

4- Disiplinler arası çalışmalar düşünüldüğünde İslamiyet'le özdeşleşmiş tasavvufi bir terimi dini efsaneler için kullanmak ne kadar doğru olacaktır? Bu meselenin hemen başında taraf olmak anlamına gelmez mi?

Bu soruların net cevabının olmayışı menkıbenin net bir tanımının olmamasıyla doğru orantılıdır. Sorunun kaynağı menkıbenin sınır ve çerçevesinin tam olarak belirlenmemiş olmasıyla birlikte halk edebiyatı ürünlerinin birbirleriyle temas halinde olmasından kaynaklanmaktadır.

Menkıbeyle efsaneyi ayırma yönünde ilk olarak V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresinde sunduğu "Efsane-Menkıbe Bağı" başlıklı bildirisinde *"Bundan böyle 'efsane' olduklarına kesin gözüyle baktıklarımıza 'efsane', 'Menkıbe' gözüyle baktıklarımıza da 'Menkıbe' demeliyiz; tereddüde düşülenleri ise, şimdilik 'Efsane' başlığı altında ele almalı, bulunacak yeni örneklerine göre asıl yerini belirlemeye çalışmalıyız."* şeklinde fikir beyan eden Saim Sakaoğlu'nun da bu ayrımın nasıl olması gerektiği konusunda bir beyanı olmamış, bildirinin genelinde verdiği örneklerle bu konudaki karmaşayı ortaya koymuş ve dikkatli olunması gerektiğini ifade etmiştir (Sakaoğlu, 2013: 45-50).

Özkul Çobanoğlu'nun ifadesiyle halkbilimi artık kuramsal çerçevesi itibariyle sadece açıklamayla yetinen değil anlamaya ve yorumlamaya yönelen bir faaliyet programına sahiptir. Ürün ve üretimden, süreç ve icraya yönelen yeni yapılanış beraberinde detaylı çalışmaları getirmiştir. Bu bağlamda efsane türünün daha kolay çözümlemelerini mümkün kılan parçalara bölerek anlamanın ve yorumlamanın gerekliliği ortaya çıkmıştır (Çobanoğlu, 2003: 17). Bu anlamda efsaneleri türlere ayırarak inceleme fikrini ilk olarak ortaya atan ve bu konuda efsaneyle *"yapı"* ve *"işlev"* bakımından benzeşen ancak "*karakteristik"* ve "*gelenek"* bakımından uyuşmayan "*şahsi ve tamamıyla kişisel bir tecrübe hüviyetinde"* olan malzemeyi ayrı bir tür olarak değerlendirip bu türe "Memorat"

ismini veren Carl Wilhelm von Sydow'dur. Ancak Türkiye'de her efsane temasını müstakil bir tür şeklinde değerlendirme, belirttiğimiz mahzurlarla birlikte dini efsaneler haricinde bir tutum haline dönüşmemiştir.

7.6. Efsanelerin Tasnifi

Eskilerin bir tarifin nasıl olması gerektiğini anlatmak için kullandıkları "Efrâdını câmi' ağyârını mâni" sözü tasnifi tarif ederken de kullanılabilir. Tasnif, bazı özellikleri itibariyle benzer olan şeyleri bir araya getirmek, farklı olanları ise ayırmak demektir. Tasnifler, bilime yardımcı olmak amacıyla, her hangi bir konunun, varlığın ya da durumun daha iyi anlaşılmasını sağlamak için yapılır.

Günümüzde bazı türlerin sözlü aktarım esnasında icra edildikleri bağlamlara bağlı olarak değişebilmeleri ve başka bir türe dönüşebilmeleri halkbilimcilerinin araştırmalarında karşılaştığı iki temel sorunu meydana getirmiştir. Bunlardan birisi türün tanım ve sınırlılıklarının belirlenmesi, ikincisi ise tasnif yani sınıflandırma meselesidir. Bu iki meselenin önemini Richard Bauman *"Tür (Genre) ve tasnif (Classification), folklor derlemede ve derlenen malzemeyi arşivleme ile halkbiliminin öğretilip bilimsel çalışma yapmada halkbilimi çalışmalarının merkezini oluşturmuştur."*şeklinde özetlemiştir (Çobanoğlu, 2003: 13).

20. yüzyılda Grimm Kardeşlerin çalışmalarıyla dikkat çeken efsane türü hakkında yapılan bireysel çalışmalar International Society For Folk Narrative (Halk Anlatmaları Uluslar Arası Topluluğu) tarafından 1959-1969 yılları arasında tertip edilen altı kongreyle kolektif bir hal almıştır. 1966 yılında Budapeşte'de düzenlenen kongrede özellikle Charles Joisten'in teklifi ve Kongre Başkanı Kurt Ranke'nin talimatıyla efsanelerin uluslararası düzeyde tasnif edilmesi için bir komite oluşturulmuş ve bu komitenin hazırlamış olduğu altı ana gruptan oluşan efsane tasnifi, bütün üyelerin katılımıyla gözden geçirilmiş; bir, iki ve dört numaralı gruplar aynen kabul edilmiş; beş ve altı numaralı grupların ise üç numaralı grup ile birleştirilmesi oy birliğiyle kabul edilmiştir.[29]

[29] Birleştirilen grupların isimleri şöyledir: 5 numaralı grup; Local Legends 6 numaralı grup;Mythological and Demonogical Legends

Bu kongrede kabul edilen dört ana grup ve bunların alt grupları şöyledir:

1. Dünyanın yaratılışı ve sonu (kıyamet) ile ilgili efsaneler.

2. Tarihî efsaneler ve medeniyet tarihiyle ilgili efsaneler.

2.1. Medeniyetle ilgili yer ve eşyanın menşei.

2.2. Bazı yerlerle ilgili efsaneler

2.3. Dip tarihi (prehistorya) ve ilk zamanlarla ilgili efsaneler

2.4. Savaşlar ve felaketler

2.5. Temayüz etmiş kişiler

2.6. Bir düzenin bozuluşu

3. Tabiatüstü varlıklar ve kuvvetler/mitik efsaneler

3.1. Kader.

3.2. Ölüm ve ölüler.

3.3. Tekin olmayan yerler ve hayaletler

3.4. Hayaletlerin resmi geçidi ve savaşları

3.5. Öbür dünyada ikamet.

3.6. Cinler, periler, ruhlar.

3.7. Medeniyetle ilgili yerlerdeki hayaletler.

3.8. Değişmiş varlıklar.

3.9. Şeytan.

3.10. Hastalık kötü ruhlar ve hastalıkları.

3.11. Tabiatüstü kuvvetlere sahip kimseler.

3.12. Efsanevi (mitik) hayvanlar ve bitkiler.

3.13. Hazineler.

4. Dini efsaneler / Tanrı ve kahramanlarla ilgili efsaneler (Sakaoğlu, 1980: 15-16).

Şu kadar var ki; Kurt Ranke tarafından dolaşıma sokulan bu efsane tasnifi hatalardan kendini kurtaramaz. Bu sınıflama tarihsel efsaneleri, yerel efsaneleri ve erken dönem tarihiyle ilgili efsaneleri kapsar. Bu sistemde iki ilke birbirine karışmıştır: "yerellik ve geçicilik." (Propp 1998: 77) Yukarıda bahsettiğimiz hiçbir kongreye Türkiye'den temsilci katılmamıştır. Dolayısıyla çalışmaların Türk

efsaneleri için tam anlamıyla kapsayıcı olmamasının yanında yapılan tasnife efsanelerimiz yerleştirebilmek de tam anlamıyla mümkün değildir.

Bu gerçeği dillendiren ve bu yönde yukarıdaki tasnifi birleştirme, bölme, kaldırma yoluyla Türk efsaneleri için daha uygun bir hale getirmeye çalışan kişi Pertev Naili Boratav'dır. Boratav, yaptığı değişikliklerle şu şekilde bir tasnif yoluna gider:

1. Dünyanın yaratılışı ve sonu ile ilgili efsaneler.

2. Tarihî efsaneler.

2.1. Sınırlandırılmış tabii yerlerin menşeleri (Dağlar, göller)

2.2. Meskûn yerlerin menşeleri (Şehirler, köyler)

2.3. Büyük binaların menşeleri (Camiler, köprüler)

2.4. Hazineler

2.5. Milletlerin, hükümdar sülalelerin ve içtimai sınıfların menşeleri

2.6. Felaketler

2.7. Tarihî olarak bilinen kahramanların yendikleri tabiatüstü güce sahip canavarlar

2.8. Savaşlar, fetihler, istilalar

2.9. Kurulu düzene başkaldırmalar

2.10. Diğer hadiseler ve üstün kişiler, medeniyet getiren kahramanlar bilginler, şairler

2.11. Aşk ve aile hayatı

2.12. Küçük bir cemiyetin tarihinin bir parçasını meydana getirdikleri ölçüde bilinen ortak veya ferdi karakterde çeşitli diğer kişilerle ilgili anlatmalar.

3. Tabiatüstü şahıslar ve varlıklar üzerine efsaneler

3.1. Alın yazısı

3.2. Ölüm ötesi

3.3. Tekin olmayan yerler

3.4. Tabiatın bir parçası olan yerler (orman, göl vs.) ile hayvanların sahipleri, (koruyucuları)

3.5. Cinler, periler, ejderhalar vb. tabiatüstü güçte yaratıklar

3.6. Şeytan

3.7. Hastalık ve sakatlık getiren varlıklar (albastı gibi)

3.8. Tabiatüstü güçleri olan kişiler (büyücü, üfürükçü, efsuncu gibi)

3.9. "Mythique" nitelikte hayvan ve bitkiler (adamotu gibi) hakkında anlatmalar

4. Dini efsaneler (Sakaoğlu 1980: 18-19)[30]

Görüldüğü gibi Boratav komite tasnifinin ana başlıklarını muhafaza etmiş ancak alt başlıklarda değişikliğe gitmiştir. Komite tasnifi bazı milletlerin efsaneleri göz önünde bulundurularak uluslararası bir katalog hazırlamak üzere yapılmıştır. Daha sonra Boratav gibi bazı araştırmacılar bu tasniften yola çıkarak kendi milletlerinin efsanelerine uygun tasnifler yapmışlardır.

Boratav'ın bu genel tasnif denemesinin haricinde Türkiye'de efsaneler üzerine yapılan tasniflere bakıldığında bunların; belirli bir konuya, belirli bir şehre, belirli bir bölgeye, belirli bir mekâna, belirli bir Türk topluluğuna ait derlenen sınırlı sayıdaki efsane üzerine yapılmış tasnifler olduğunu görmekteyiz. Türkiye'de belirli bir konudaki efsaneler üzerine tasnif denemesi yapanlardan birisi Saim Sakaoğlu'dur. Sakaoğlu taş kesilme motifini temel aldığı çalışmasında şu şekilde bir tasnif yapmıştır:

A. Aşk.

B. Zor durumdan kurtulma.

C. Saygısızlıklar.

D. Kötü huylar.

E. Hızır ve insanlar.

F. Değişik taş kesilmeler.

G. Eksik anlatılanlar.

Belirli bir konuyu işleyen efsanelerin tasnifine bir başka örnek de Hasan Özdemir'in "Etiyolojik Türk Halk Efsaneleri" isimli bildirisinde yaptığı tasniftir. Özdemir'in tasnifi şu şekildedir:

[30] Boratav'a ait başka bir tasnifte 1974 yılında Fransızcadan Türkçeye çevrilerek Folklora Doğru dergisinde yayınlanan Türk Efsaneleri başlıklı yazısında bulunmaktadır (Boratav, 1974: 12-20)

1. Dünyanın yaratılışı.
2. Gökkubbenin yaratılışı.
3. Meteorolojik olay ve görüntüler.
4. İnsan ve kültür etiyolojileri.
5. Hayvanlar.
6. Bitkiler.
7. Türkiye'nin coğrafi ve toponomisiyle ilgili efsaneler.
8. Soyadı ve lakaplarla ilgili efsaneler (Özdemir 1986: 305-310).

Türkiye'de efsane çalışmalarının büyük bir bölümü bizim çalışmamızda da olduğu gibi belirli bir şehre ait efsaneleri konu alan çalışmalardır. Araştırmacılar bir şehirden derledikleri efsaneler üzerine inceleme yaparak, tasnif yoluna gitmektedirler. Bu türden tasniflere pek çok örnek[31] vermek mümkündür. Biz burada efsane çalışmalarında yapılan tasniflerin bakış açısını ve yöntemini yansıtması için birkaç örnek vermekle yetineceğiz. Bu çalışmaların ilklerin biri olan Bilge Seyidoğlu'nun "Erzurum Efsaneleri" isimli çalışmasında sahadan derlenen efsaneler şu şekilde tasnif edilmiştir:

1. Dinî Binalarla İlgili Efsaneler.
   - **1.1.** Camiler ve mescitler üzerine söylenen efsaneler.
   - **1.2.** Kutsal kabirlerle ilgili efsaneler.
   - **1.3.** Tekkeler, ocaklar ve müritlerle ilgili efsaneler.
   - **1.4.** Türbeler üzerine söylenen efsaneler.

[31] Aşağıda vereceklerimizin haricinde bazı efsane çalışmaları ve tasnif bölümlerinin sayfa numaraları şu şekildedir: Ruhi Kara (1991) Erzincan Efsaneleri Üzerine Bir Arastırma. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss. 4-98, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi); Kudret Yıldırım Yağbasan (1991) Malatya Efsaneleri (Metinler-İnceleme) (Malatya İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Malatya, s. 24- 28. ;Seyit Emiroğlu (1993) Konya Efsaneleri (İnceleme-Metin) (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya: s. 37; Refiye Okuşluk (1994)Adana Efsaneleri Araştırması (Derleme-İnceleme) (Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)Adana, ss. 24-25; Nilgün Çıblak (1995) İçel Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma (İnceleme-Metinler) (Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Adana, ss. 69-74; Metin Ergun (1997) Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi. Ankara, C. I, ss. 17- 40; Neşe Işık (1998) Doğu Karadeniz Efsanelerini Derleme ve Araştırma (Trabzon, Rize ve Artvin Efsaneleri, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Trabzon s. 14- 19; Helimoğlu, Muhsine Yavuz (2007) Diyarbakır Efsaneleri, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul ss. 44-45; Türktaş Metin (2012) Denizli Efsaneleri, (Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi) Denizli ss.41-42; Balaban Tuğrul (2014) Amasya Efsane, Menkabe ve Memoratları (Derleme-İnceleme-Metin) Amasya Valiliği, Amasya

1.5. Kaleler üzerine anlatılan efsaneler.

2. Evler ve İnsanların Yaşadığı Yerlerle İlgili Efsaneler

2.1. Alkarısı ve peri kızı ile ilgili efsaneler.

2.2. Çobanların ve köprülerin efsaneleri.

2.3. Değirmen ile ilgili efsaneler.

2.4. Evler hakkında anlatılan efsaneler.

2.5. Hamamlar üzerine söylenen efsaneler.

2.6. Kahve ve lokanta üzerine söylenen efsaneler.

2.7. Keramet sahiplerinin efsaneleri.

2.8. Köylerle ilgili efsaneler.

2.9. Kuyu ile ilgili efsane.

2.10. Tekin olmayan yerlerde yaşayan tekin olmayan yaratıklar.

3. Tabiat ve Kırlarla İlgili Efsaneler

3.1. Çeşme ile ilgili efsane.

3.2. Düzlüklerle ilgili efsaneler.

3.3. Göller ve şelalelerle ilgili efsaneler.

3.4. Kaplıcalarla ilgili efsaneler.

3.5. Mağaralarla ilgili efsaneler.

3.6. Nehirle ilgili efsane.

3.7. Pınarla ilgili efsane.

3.8. Taşlar ve kayalarla ilgili efsaneler (Seyidoğlu 2005: 7-8).

Yine Ali Berat Alptekin'in Malatya efsaneleri hakkında hazırladığı bildiride belirli bir şehre ait efsanelerin konularına göre tasnifini şu şekilde yapmıştır.

1. Dini efsaneler.

2. Olağanüstü varlıklarla ilgili efsaneler.

3. Hayvanlarla ilgili efsaneler.

4. Tas kesilme konusundaki efsaneler.

5. Adlarla ilgili efsaneler (Alptekin, 1988: 34-39).

Ali Duymaz'ın Bingöl ve çevresinden derlediği efsaneler üzerine yaptığı tasnif de birkaç madde hariç Ali Berat Alptekin'in tasnifine benzemektedir.

(Duymaz, 1989: 35-43). Duymaz, Alptekin'in tasnifine sevdaya bağlı teşekkül eden efsaneler, Halk oyunları ve türküler hakkındaki efsaneler ve Osmanlı-Rus savası hakkındaki efsaneler maddelerini de ekleyerek genişletmiştir. Elazığ efsaneleri üzerine bir araştırma yapan İsmail Görkem'in tasnifi de ana başlıklar itibariyle Alptekin'in tasnifine benzemektedir (Görkem, 2006: VI-VII). Yozgat efsaneleri üzerine araştırma yapan Zekeriya Karadavut'un efsane tasnifi şu şekildedir:

1. Yaratılış efsaneleri- Oluşum dönüşüm efsaneleri

1.1. Şekil değiştirme efsaneleri

1.1.1. Taş kesilme efsaneleri

1.1.2. Diğer şekil değişikliğine bağlı efsaneler

1.1.3. Açıklayıcı efsaneler

2. Tarihi efsaneler

2.1. Adları belli yerlerle ilgili efsaneler, tabiat şekilleriyle ilgili efsaneler

2.2. İnsan topluluklarının yaşadığı yerlerle ilgili efsaneler

2.3. Ünlü büyük yapılarla ilgili efsaneler

2.4. Kaleler, surlar, köprülerle ilgili efsaneler

3. Olağanüstü varlıklarla ilgili anlatılan efsaneler

4. Dini efsaneler

4.1. Evliyalar üzerine anlatılan efsaneler

4.2. Ziyaret yerleri üzerine anlatılan efsaneler

4.3. Peygamber, Hızır ve diğer din büyükleri üzerine anlatılan efsaneler (Karadavut, 1992: 45-46)

Isparta efsaneleri üzerine araştırma yapan Halil Altay Göde'nin efsane tasnifi ana başlıkları itibariyle şu şekildedir:

1. Taş kesilme efsaneleri

2. Hayvanlarla İlgili Efsaneler

3. Açıklayıcı Efsaneler

4. Tabiat Şekillerinin Oluşumuyla İlgili Efsaneler

5. Yerleşim Yeri ve Tabiat Şekillerinin Adlarıyla İlgili Efsaneler

6. Olağanüstü Olaylarla İlgili Efsaneler
7. Aşk ve sevgi üzerine efsaneler
8. Dini efsaneler (Göde, 2010: 2)

Belirli bir mekâna bağlı olarak yapılan efsane çalışmaları da gün geçtikçe artmaktadır. Bu çalışmalardan ikisi olan Ferhat Aslan'ın *"Ayasofya Efsaneleri"* (Aslan, 2009: 77) ve Nursel Uyanıker'in *"Eyüp Sultan Türbesi Etrafında Teşekkül Eden Efsanelerin Tespiti ve İncelenmesi"* (Uyanıker, 2011: 56-57) isimli çalışmalarında kronolojik bir tasnif yapıldığı görülmektedir.

Özellikle 2000 sonrası dönemde yapılan efsane çalışmalarının sahalarından birisi de çeşitli Türk boylarının yaşadığı alanlar olmuştur. Bununla ilgili olarak örnek verebileceğimiz "*Kırgız Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma"* (Dıykanbayeva, 2004: 66-69), "*Karakalpak Efsaneleri"* (Fedakar, 2008: 141-142), *"Uygur Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma"* (Öger, 2008: 121-122) isimli çalışmalarda da araştırmacılar eldeki malzemeyi tasnif etmişlerdir. Örnek olması bakımından Adem Öger'in Uygur efsaneleri üzerine yaptığı tasnifi aktarıyoruz:

1. Tarihî ve Dinî Şahıslarla ilgili Efsaneler
  1.2. Tarihî ve Dinî Erkek Şahıslarla ilgili Efsaneler
  1.3. Tarihî ve Dini Kadın Şahıslarla ilgili Efsaneler
2. Millet, Boy, Kavim ve Kabilelerle ilgili Efsaneler
3. Bazı Geleneklerin Ortaya Çıkısıyla ilgili Efsaneler
4. Gök Cisimlerinin Özellikleri ve Gök Olaylarıyla ilgili Efsaneler
5. Hayvanlarla ilgili Efsaneler
  5.1. Evcil Hayvanlarla ilgili Efsaneler
  5.2. Yabanî Hayvanlarla ilgili Efsaneler
6. Bitkilerle ilgili Efsaneler
  6.1. Ağaçlarla ilgili Efsaneler
  6.2. Tahıllarla ilgili Efsaneler
  6.3. Meyvelerle ilgili Efsaneler
  6.4. Sebzelerle ilgili Efsaneler
  6.5. Otlarla ilgili Efsaneler

7. Yeryüzü Şekilleri ve Doğal Oluşumlarla ilgili Efsaneler
  7.1. Dağ ve Tepelerle ilgili Efsaneler
  7.2. Pınarlarla ilgili Efsaneler
  7.3. Nehirlerle ilgili Efsaneler
  7.4. Göllerle ilgili Efsaneler
  7.5. Çöllerle ilgili Efsaneler
8. Yerleşim Yerleriyle ilgili Efsaneler
  8.1. Şehirlerle ilgili Efsaneler
  8.2. Kasabalarla ilgili Efsaneler
  8.3. Köylerle ilgili Efsaneler
  8.4. Semt ve Mahallelerle ilgili Efsaneler
  8.5. Belirli Yapılar ve Harabelerle ilgili Efsaneler
9. Müzik Aletleriyle ilgili Efsaneler
10. Atasözleri ve Deyimlerle ilgili Efsaneler
11. Atasözleriyle ilgili Efsaneler
12. Deyimlerle ilgili Efsaneler
13. Diğer Konulardaki Efsaneler (Öger, 2008: 121-122).

Efsane tasniflerini konu, tip, motif, yapı ve işlev itibariyle yapmak mümkündür. Günümüzde yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere genel temayül konularına göre tasnif yapmak yönündedir. Tasniflerden çıkarılacak diğer bir sonuç ise sınırlı malzemeye dayandığı için büyük birçoğunun yerel özellik taşımasıdır. Bizim de derlediğimiz Edirne efsanelerinden yola çıkarak yapacağımız tasnif yerel bir tasnif olacaktır. Bunun dışında bir tür olarak genel efsane tasnifi yapmak çalışmamızın sınırları haricindedir. Bu bilgiler ve örnekler ışığında Edirne efsaneleri için bizim yaptığımız tasnif şu şekildedir:

1) Yaratılış, oluşum, dönüşüm efsaneleri
  1.1. İnsanlarla İlgili Efsaneler
  1.2. Yiyeceklerle İlgili Efsaneler
  1.3. Geleneklerle ilgili Efsaneler
  1.4. Deyimlerle İlgili Efsaneler
  1.5. Olağandışı Durumlarla İlgili Efsaneler

1.6. İbadetlerle İlgili Efsaneler

1.7. Hayvanlarla ilgili Efsaneler

1.8. Bitkilerle ilgili Efsaneler

2) Olağanüstü varlıklarla ilgili anlatılan efsaneler

2.1. Cinlerle ilgili Efsaneler

2.2. Hastalık ve ölüm getiren varlıklarla ilgili efsaneler

3) Tarihi efsaneler

3.1. Yerleşim yerleriyle ilgili efsaneler

3.1.1. Yerleşim yerlerinin imarıyla ilgili efsaneler

3.1.2. Yerleşim yerlerinin batışıyla ilgili efsaneler

3.1.3. Yerleşim yerlerinin adlarıyla ilgili efsaneler

3.2. Dini mekânlarla ilgili efsaneler

3.3. Kalelerle ilgili efsaneler

3.4. Hamamlarla ilgili efsaneler

3.5. Köprülerle ilgili efsaneler

3.6. Taş ve kayalarla ilgili efsaneler

3.7. Nehirlerle ilgili efsaneler

3.8. Tarihi şahsiyetlerle ilgili efsaneler

3.9. Tarihi olaylarla ilgili efsaneler

3.10. Aşk ve sevgiyle ilgili efsaneler

3.11. İz ve şekillerle ilgili efsaneler

4. Dini efsaneler

4.1. Veliler üzerine anlatılan efsaneler

4.1.1. İsimleri ile anılan veliler üzerine anlatılan efsaneler

4.1.2. Bir unvanla anılan veliler üzerine anlatılan efsaneler

4.2. Hızır'la ilgili efsaneler

4.3. Makamlarla ve kutsiyetine inanılan diğer mekânlarla ilgili efsaneler

4.4. Türbe ve mezarlarla ilgili efsaneler

4.5. Tekke/dergâh/zaviyelerle ilgili efsaneler

I. BÖLÜM:
EDİRNE EFSANELERİNİN TÜR ÖZELLİKLERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

1.1. EDİRNE EFSANELERİNİN OLUŞUM ŞARTLARI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1.1. Yaratılış, Oluşum, Dönüşüm Efsaneleri

Yaratılış, oluşum, dönüşüm efsaneleri bir ağacın, bir hayvanın ya da cansız herhangi bir tabiat öğesinin oluşum ya da bugünkü şekline dönüşüm nedenini ortaya koyan (Boratav, 1969: 109) kültürel kökenlere ışık tutan efsanelerdir. Bu efsaneler açıklayıcılık (etiologique) özelliği sayesinde mitlerin mirasını devralmışlardır. Bununla birlikte diğer efsane türlerinde de -az ya da çok- olduğu gibi kutsal bir ortam oluşturmaları, inanma talep etmeleri ve büyük oranda ayinsel bir pratiğe sevk etmeleriyle mitlerin yaptırım güçlerini, kutsiyetini şu veya bu ölçüde devam ettiren anlatılardır. (Duymaz, 2013: 277)

Bu efsanelerde diğer efsanelerin aksine yerellik özelliği yoktur. Bir kültür hatta medeniyet dairesinin her yanında anlatılabilir. Diğer efsanelerdeki gezicilik özelliği yerele motivasyon şeklinde olurken bu efsanelerde böyle bir durum söz konusu değildir. Anlatıldıkları tüm coğrafyalarda konu, kişi, zaman, mekân bakımından çok büyük farklılıklar arz etmezler.

Edirne'den derlediğimiz yaratılış, oluşum, dönüşüm efsaneleri insanlarla yiyeceklerle, geleneklerle, deyimlerle, olağandışı durumlarla, ibadetlerle, hayvanlarla, bitkilerle ilgili efsaneler olmak üzere 8 başlık altında değerlendirilmiştir. Bu başlıklar dâhilinde 30 efsane tespit edilerek, efsanelerin başlıkları efsane hangi konuda açıklama yapmaktaysa bunun soru şekline getirilmesi suretiyle belirlenmiştir.

Bu grup başlığı altında derlediğimiz hayvanlarla ilgili dokuz efsanede yılan, kedi, keklik, kırlangıç, köpek, domuz, fare, kumru gibi hayvanlarla ilgili çeşitli açıklamalara yer verilmektedir. Hayvanların sessizliği onları esrarlı bir yapıya bürümüştür. Bu yüzden insanlar onlarla ilgili çeşitli açıklamalara ihtiyaç duymuşlar ve bunlar üzerine birtakım efsaneler uydurmuşlardır. Anadolu'nun muhtelif yerlerinden hayvanlarla ilgili olarak derlenen efsaneleri incelediğimizde yaratılıştan ziyade bir dönüşümün ağır bastığını söylemek yanlış olmayacaktır. Genellikle insanların hayvana özellikle kuşa dönüşmesine oldukça sık rastlanmaktadır. Edirne'den derlediğimiz efsanelerde böyle bir dönüşüm söz konusu değildir. Bunların yerine hayvanların birtakım özelliklerinin açıklaması yapılmaktadır.

1.1.2. Olağanüstü Varlıklarla İlgili Efsaneler

Duyu organları vasıtasıyla algılanması -çoğu zaman- mümkün olmayan yaratıkların varlığı, tarihte ve günümüzde hemen hemen bütün dini ve sosyal gruplar içinde kabul görmüştür. İnsanlar bu varlıkların gücünden yararlanmak için onlara hükmetmeyi arzu etmişler, çoğu zaman onlardan gelebilecek kötülüklerden korunmak amacıyla önlemler almış ve çeşitli pratikler geliştirmişlerdir. Tarihte bu varlıklarla iletişime geçerek kendilerine normalden farklı bir statü belirleyen kâhin, sihirbaz, müneccim, şaman vb. günümüzde ise cinci, hüddam (Boratav, 1973: 93) veya cindâr vb. (Çobanoğlu, 2003: 51) sıfatlar verilen kişiler ortaya çıkmıştır.

Türk halk kültüründe insanların hayatını etkileyen, gizli güçlere sahip oldukları kabul edilen, ancak ne oldukları pek bilinmeyen bu olağanüstü varlıklarla ilgili çeşitli inanışlar mevcuttur. Bu tür varlıkların içerisinde "cinler" mensup oldukları gelenek çerçevesinin yayılıp genişlemesiyle neredeyse bütün olağanüstü varlıkların genel adı haline dönüşmüş durumdadır. Cin kelimesinin Türkçeye Arapçadan, Arapçaya ise Latince "genius" kelimesinden geçtiği bilinmektedir (Çelebi, 1997: 169) Latincedeki anlamı *"insanları, hayvanları, yerleri koruyan; onların kaderini yöneten ruh"* gibi bir anlama gelmektedir (Boratav, 1973: 91; Çobanoğlu, 2003: 51).

Cinlerle ilgili çeşitli bilgiler Tevrat ve İncil'de geçmekle birlikte Kur'an-ı Kerim'de cinlerin her şeye nüfuz edebilen halis bir ateş veya eşyayı birbirine

karıştırma hassasına sahip bir ateşten Allah'a kulluk için yaratıldıkları (ez-Zariyat 51/56), içlerinde mümin ve kâfirlerin bulunduğu (el-Cin 72/4-11), bazılarının aldatmak üzere birbirlerine yaldızlı sözler fısıldadıkları (el-En' am 6/112), Allah'a karşı yalan uydurdukları (el-Cin 72/5), insanlarla beraber hesap görecekleri (er-Rahman 55/31), birçoğunun cehennemlik olduğu (el-A'raf 7/38; 179), güçlerinin sınırlı olduğu (er-Rahman 55/33), kıyamette simalarından tanınacakları (er-Rahman 55/39), kendilerine peygamber gönderildiği (el-En'am 6/128-130) cinlerin yılan şekline girebildikleri (Taha, 20/62–72; Şuara, 26/34-51), gökleri dinleyip bilgi çaldıkları (Cin, 72/8-9; Saffat,37/10 ve Hicr, 15/18) gibi bilgiler bulunmaktadır (Çelebi, 1997: 172; Şirin, 2009: 655).

Türk halk inançlarında cinler, insanlarla türlü yönlerden iletişime geçmesinin yanında; orman, dağ, göl gibi tabiat öğeleriyle de ilintilidir. Bu şekilde olanlar "pir", "sahip", "bekçi" gibi adlarla da anılırlar. Kimi zaman cin kelimesi yerine "ecinni", "mekir", "iyi saatte olsunlar", "rüküş hanım", "ibrik kalfa" gibi isimler de kullanıldığı görülmektedir (Boratav, 1973: 91) Ayrıca geçmişte ayrı bir olağanüstü varlıkmış gibi duran "peri" kelimesi de günümüzde gittikçe yaygınlaşan bir biçimde dişi cinler için kullanılmaktadır (Çobanoğlu, 2003: 84).

Türk halk kültüründe cinler Müslüman ve gayri Müslim olmak üzere iki gruba ayrılırlar. Gayri Müslim cinler, şeytan olarak da adlandırılırlar ve bunların insanları korkuttuklarına, yoldan çıkarmaya çalıştıklarına ve cezalandırdıklarına; insanlar gibi teşkilatlı olarak yaşadıklarına, bütün işlerini gece yaptıklarına, sabah ezan ve horoz sesi duyulunca ortadan kaybolduklarına; değirmenlerde, hamamlarda, terk edilmiş tekin olmayan yerlerde yaşadıklarına, bulaşık suyu dökülen yerlerde, küllüklerde vb. izbe yerlerde bulunabileceklerine inanılır. Buralardan geçerken ya da buralara girerken çeşitli dualar ve sureler okunur, besmele çekilir ya da destur denilir. Eğer rahatsız edilirlerse insanları çarpmak, sakatlamak ve öldürmek suretiyle cezalandırırlar. Kendilerine yardım edip gönüllerini hoş edenleri ise mükâfatlandırırlar. İnsanlara çeşitli şekillerde görünebilirler. Bunlardan gelenekselleşmiş görünüş kalıpları arasında kara kedi, oğlak, keçi, teke, köpek, tavşan, tilki, eşek, ördek, civciv, tavuk, kuzu, manda, yılan kılığına girmeleri yaygındır. Ayrıca ince, uzun boylu, beyaz giysili bir kişi, çok güzel bir kız, gelin,

cüce, kundakta bir bebek gibi şekillere girdikleri de bilinmektedir (Boratav, 1973: 91-93; Çobanoğlu, 2003: 83-84). [32]

Olağanüstü varlıklardan bazıları yaptıkları işe, görüldüğü zamana, musallat oldukları kişiye veya görünüşüne göre özel adlarla anılırlar. Bunlar arasında yörelere göre değişmekle beraber congolos, kara Koncolos, kara-kura, kara korşak, kamos, kayış ayak, at binen cin, çarşamba karısı, ağırlık, albastı, enkebit, hınkır-munkur, demir kıynak, cadı gibi özel bir kimliğe sahip olan olağanüstü varlıklar mevcuttur (Duvarcı, 2015: 125-132). [33]

Bugün bilim dünyasının kabul ettiği bir gerçek, insan psikolojisinin bilinmeyenden etkilendiği, metafizik varlıklara inancın insan davranışı üzerinde bir takım etkilere sahip olduğudur. Metafizik varlıklardan, özellikle cinlere ilişkin bilgiler, kaygılar yani genel anlamda cinlerle ilgili kanaatler, insanların bu konuda bir takım tutum ve davranışlar sergilemesine sebep olmaktadır. Hatta bu etki, bireysel boyutu aşarak, toplumsal boyutta kendini göstermekte, cinlerle ilgili tutum ve davranışlar, bahsettiğimiz bir takım sosyolojik müesseseler (Şirin, 2009:662) ve anlatılar ortaya çıkarmaktadır. Bu anlatılar genellikle bireysel bir tecrübeye dayanan olağanüstü tecrübenin toplum içerisinde üstlendiği işlevle halk arasında kabulü sonucunda oluşmaktadır. Çünkü insanlar, bazı kurallara uymayan bireylerin başına gelen kötü sonuçtan kendileri ve sevdikleri için de ders çıkarır ve bunu anlatılar vasıtasıyla örneklendirirler. Olağanüstü varlıklarla ilgili anlatıların topluma verdiği derslerden bazılarını; temiz olmak, temizlik kurallarına uymak, bebeklerin ve lohusaların sağlığına dikkat etmek, bilinip tanınmayan insanların çağrılarına kulak vermemek, küçük çocukları koruyup, kollamak, geç saatlerde her türlü tehlikeye açık, ıssız yerlerde dolaşmamak, başıboş dolaşan hayvanlara dikkat etmek, din ve ahlak kurallarına uymak şeklinde sıralamak mümkündür.

Derlemelerimiz esnasında kaynak kişilerimize *"Çevrenizde olağanüstü varlıklarla (cin, peri, akbaştı, çarşamba karısı vb.) alakalı anlatılan bir hadise var mı?"* şeklinde soru yönelttiğimizde birkaç kişinin haricinde diğerlerinin bu şekilde

[32] Türk halk kültüründe cinlerin daha fazla bilgi için bk. (Çobanoğlu 2003)
[33] Türklerde Tabiat Üstü Varlıklar ve Bunlarla İlgili Kabuller, İnanmalar, Uygulamalar ilgili daha fazla bilgi için bk. (Duvarcı, 2005)

bir hadiseyi tecrübe etmediğini gördük. Bunun yanında görüştüğümüz bazı kişilerin olağanüstü yaratıkların varlığını inkâr ettiğini, meseleyi *"Artık insanlar cin, şeytan oldu; onlar eskidenmiş"* şeklinde değerlendirdiğini, bazılarınınsa bildiklerini anlatmaktan çekindiklerini müşahede ettik. Bu başlık altında derlediğimiz anlatıların pek çoğu memorat olduğu için çalışmamız içinde değerlendiremedik.

1.1.3. Tarihi Efsaneler

Tarihi efsanelerdeki tarih kelimesi bu kelimenin sözlük anlamının sınırlarını aşar mahiyettedir. Tarihi efsane denildiği zaman bir milletin geçmiş macerasına tanıklık eden hemen hemen her şey üzerine kurgulanmış anlatıları aklımıza getirebiliriz. Bunun içerisinde topyekûn milletin ya da millet birimlerinin (oymak, kabile, aşiret vb) başından geçen savaş, fetih, afet vb. gibi durumlara dair kısa maceralar, millet nezdinde temayüz etmiş kimselerin başından geçenler, bir milletin fertlerinin yerleştikleri yurtların adlarına, kuruluşuna, batışına vb. olay-durumlara dair anlatılar ve bu yurtlar üzerindeki insan ilişkileri, inşa edilmiş kimi yapılar üzerine anlatılanlar vb. bulunmaktadır.

Bu efsaneler gerçekle mutabık olsun ya da olmasın halkın asırlar boyu oluşturduğu kanaatin izlerini taşır. Bu yüzden arz ettikleri süreklilikle toplumun maşeri vicdanının nabzını ve niteliğini anlamaya kaynaklık eder. Bu safhada anlatıların hakikatle mutabakatı ikinci planda kalır ve işlevi ön plana çıkar. Bu anlatılarda incelenmesi gereken edebi açıdan metin, psiko-sosyal açıdan tarihi misyondur (Sol, 2014: 62) Bu efsanelerdeki gerçeklik halkbiliminin problemi değildir. Halkbilimi olayı halkın gördüğü gibi görür ve değerlendirir.

Tarihi efsaneler içerisinde değerlendirdiğimiz yerleşim yerlerinin batışını konu alan efsanelerde genellikle benzer motifleri görmek mümkündür. Bu tür efsanelerin ekseriyetinde yerleşim yerine dilenci kılığında bir ihtiyar gelir. Bazı efsaneler de bu kişi; Hızır, efsanenin gerçekleştiği muhitteki bir evliya ya da bir derviş şeklinde tarif edilmektedir. Her ne şekilde isimlendirilirse isimlendirilsin bütün bu karakterlerin ortak özelliği muhtaç pozisyonda olmalarıdır.

Yerleşim yerine gelen bu kişi o yerdeki insanlardan ekseriyetle ekmek, çörek vb. gibi yiyecek bir şeyler ister. Dilenci ihtiyar, köyün tüm evlerini dolaşarak isteme fiilini gerçekleştirir ancak hepsinden eli boş döner. Hatta kendisine hakaret edilir. En sonunda bir kapıyı – genellikle köydeki son kapı- daha çalar ve kapıyı bir kadın açar. Efsanelerde bu kadının kocasından hiç bahsedilmez. Böyle olması kadının dul olabileceği kanaatini uyandırmaktadır. Bu kadın epey fakir olmasına rağmen ekmeğini ihtiyarla paylaşır. Kadının haricinde köyün geri kalanı ihtiyar adamın bedduasını alır ve böylece batış başlar. Bu batışın sonucunda göl, obruk gibi coğrafi şekiller oluşur.

Yine tarihi efsaneler içerisinde tasnif ettiğimiz yer adlarıyla ilgili efsaneler, genellikle tarihi bir adın Türkçenin sistemine uydurulması adına çeşitli ses değişiklikleri ve anlam kaymaları yapılması, bunun akabinde de oluşturulan ad çevresinde mantıklı bir hikâyeleştirmeyle meydana gelmektedir. Bununla birlikte bir yer, özellikleri; o yer üzerindeki canlı hareketliliğine dair hatıralar, coğrafyaya egemen olan milletin ya da o milleti oluşturan birey; boy, beylik, aşiret gibi gruplarının adları vb. sebeplerle isim alabilmektedir.

Edirne'de ilçe ve köy isimleri incelendiği zaman bunların önemli bir bölümünün şahsiyet isimlerinden meydana geldiği görülecektir. Bunun en mühim sebeplerinden birisi tarihte Edirne'nin payitaht olması sebebiyle siyaseten güçlü olan devlet erkânının, halkın teveccühüne mazhar olmuş dini şahsiyetlerin ve askeri gücü elinde bulunduran komutan ve askerlerin bu topraklar üzerinde fetih, imar, iskân vb. faaliyetlerle derin izler bırakmış olmalarıdır. Zamanımıza yakın dönemlerde kurulan köylerin isimlerinin içinde de şahsiyet isimlerini görmek mümkündür. Bu köylerin pek çoğu çiftliklerin bozulmasıyla oluşmuş ve genellikle çiftlik sahiplerinin isimleriyle anılagelmiştir.

Tarihi efsaneler başlığı altında değerlendirdiğimiz bir diğer efsane grubu hamamlarla ilgili efsanelerdir. Türklerin dini ve milli hasletlerinden biri olan temizlik anlayışının yansıması olan hamamlar, eski medeniyetlerden tevarüs eden özellikleri de ihtiva ederek "Türk hamamı" şeklinde bir şahsiyete kavuşmuş özellikle Osmanlı toplumunun vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. Sosyal yapıların çok sık kullanılan

parçalarından biri olması hamamlarla ilgili çeşitli inanışların, anlatıların, ritüellerin meydana gelmesine ve bu çerçevede hamam kültürünün oluşmasına sebebiyet vermiştir. Tellak ve natırdan tutun da külhancılar, peştamalcılar, meydancılar, odacılar, yanaşmalara varana dek personeli; gelin, lohusa, kırk, sünnet, asker hamamları şeklinde tertip edilen eğlenceleri; ipek peştamallar, futalar, fildişi oymalı taraklar, oyalı bohçalar, dantel işlemeli havlular, tombak ibrikler, maşrapalar, bakır taslar, kirdenler, lengerler, gülabdanlar, sedef kakmalı nalınlar, damgalı sabunlar gibi hamamda kullanılan araçları ve daha sayabileceğimiz onca şey hep bu kültür dairesinin içinde yer almıştır.

Hamamların temizleyici özelliğinin aksiyle pisliklerden arınılan bir mekân, dolayısıyla kirin biriktiği bir merkez olması halk nezdinde olağanüstü kötü varlıkların yaşam alanı olan atık su bölümlerini, küllüklerini de akla getirmiş ve bu durum hamamlar etrafında çeşitli anlatıların oluşmasına neden olmuştur. Bizim derlediğimiz efsaneler arasında da bu anlatılardan iki tane mevcuttur. Ahmet Bâdi Efendi'nin verdiği bilgilere göre Edirne gibi 35 hamamlı bir şehir için (2014: 261-268) anlatı sayısının az olması; bu hamamların birçoğunun günümüze ulaşmamasına, ulaşanların harap bir vaziyette olmalarına, hamamların tarihteki işlevselliğini yitirmiş olmalarına bağlanabilir.

Edirne'de köprülerle ilgili efsanelerin oluşum sebebi Edirne'nin coğrafi olarak Meriç, Arda ve Tunca olmak üzere üç akarsuyun güzergâhına kurulması ve tarih açısından değerli, mimari açıdan önemli köprülerin yapılmasına bağlanabilir. Bu köprüler arasında Meriç ve Tunca köprüleri başta olmak üzere Gazi Mihal, Bayezid, Fatih (Bönce), Saraçhane (Şahabettin Paşa-Sultan Mustafa), Saray (Kanuni), Yalnızgöz, Yeni İmaret, Yıldırım köprüleri bulunmaktadır. Bunlardan Meriç ve Tekgöz köprüleri üzerine efsane tespiti yapılmıştır.

Tarihi efsanelerin bir diğer grubu da taşlar ve kayalarla ilgili efsanelerdir. Katı ve sert bir madde olarak tarif edilen taşlar kıymetli ve kıymetsiz olmak üzere iki grupta değerlendirilmektedir. Hemen hemen tüm dünya kültürlerinde, en gelişmişlerinden ilkellerine değin az ya da çok taşlarla ilgili inanış ve çeşitli pratikler bulmak mümkündür. Bunların tapınma, sihir, büyü, tılsım, bereket, uğur, ilaç, şifa,

adak, yemin, çocuk doğurmak, cinsiyet tayini, rüzgâr çıkartmak, yağmur ve kar yağdırmak vb. şekillerde olduğunu görmek mümkündür (Acun, 2010: 105).

Türk kültürü söz konusu edildiğinde de saydığımız işlevleri üstlenen birtakım taşların olduğu görülecektir. Bunların yanında taşlar; atasözlerinde, deyimlerde tekrar edilmiş, masallarda, efsanelerde taş doğurmalar, taş kesilmeler, taşla ilgili kerametlerle anlatılmış; isimler konulurken kimi zaman Bektaş, Aktaş, Berktaş, Kaya gibi isimler seçilmiştir. (Tanyu, 1968: 2-3) Türkler İslam öncesinde (Yada taşı, balbal vb.) ve sonrasında (Hacerü'l Esvet, Hacer-i Muallaka) taşların kudretine inanmışlar ve bu taşlardan medet ummuşlardır (Tanyu, 1968: 34). Bazı taş ve kayalar da saydığımız tüm bu işlevlerinin haricinde sadece bir hatırayı yâd etmek üzere bir ziyaretgâh olmuştur. [34] Edirne genel itibariyle taşlık bir arazi yapısına sahip değildir. Özellikle Lalapaşa'da taş ve kayalarla sık karşılaşmak mümkündür. Buna paralel olarak taş ve kayalarla ilgili efsaneler bu bölgede teşekkül etmiştir. Bununla birlikte Edirne'ye getirilmiş olan Ruknü'l Yemani, Hücre-i Saadet Taşı gibi inanç bağlamında taşlar üzerine de efsaneler oluşturulmuştur.

İptidâi insanın merakının kendisi ve çevresi üzerinde çeşitli anlamlandırmalar yaparak bazı anlatıları oluşturduğunu ve zamanla bu anlatıların kuşaktan kuşağa aktarılırken çeşitli ekleme ve çıkarmalarla zenginleştiğini söylemiştik. Nehir, ırmak dere gibi çeşitli su yollarıyla ya da su kaynaklarıyla ilgili oluşturulan anlatılar da bu türden anlatılardır. Su yollarıyla ilgili anlatılarda genellikle benzer motifler bulunmaktadır. Susuz insanlar tarafından yapılan dua; abdest alacak velinin su bulamaması ve asasını taşa ya da toprağa atma, vurma, saplama gibi eylemleri; veli, şehit âşık gibi halk arasında muteber kimselerin vefat ettiği yerler ve benzerleri su kaynaklarının ve akabinde yollarının oluşum sebepleri arasında sayılabilir. Edirne'de de benzer örneklerini görmek mümkündür.

Tarihi efsaneler içerisinde değerlendirdiğimiz efsane gruplarından diğer ikisi tarihi şahsiyetler ve tarihi olaylar üzerine anlatılan efsanelerdir. Topluma olumlu

[34] Türk kültüründe taşlarla ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Acun, Hakkı (2010) Türk Kültüründe Taşlar, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara; Tanyu, Hikmet (1968) Türklerde Taşla İlgili İnanışlar, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara

ya da olumsuz olarak tesir etmiş tarihi olaylar ve şahsiyetler hakkında halkın yaptığı yorumlar bu olaylar ve şahsiyetler üzerine birtakım efsanelerin oluşmasına neden olmuştur.

Tarihi olaylar ve şahsiyetler her ne kadar bir gerçekliğe sahip olsa da halk bunlar hakkında gördüklerini veya duyduklarını görmek istediği şekle getirmiş, bir öz etrafında hale hale kendi telakkisine göre kuşatmıştır. Böyle olmasına rağmen bu efsanelerin sözlü tarih bağlamında özellikle son dönemde yazılı kaynaklarla birlikte kullanılmaları tarihi olayların karanlıkta kalan toplumsal yanlarına ışık tutmaktadır.

Ortaçağ boyunca tarih alanında kullanılan sözlü tarih Ortaçağ sonrası, Rönesans'la birlikte yerini yazılı kaynaklara bırakmaya başlamıştır. 19. yüzyıl başında Almanya'da Leopold von Ranke, akademik ve sistematik tarihsel metot eğitimiyle tarih alanına ağırlığını koymuş ve modern akademik tarihin kurucusu olmuştur. Ranke ve takipçileri ile gelişen, *"Tarihçi belgelerle çalışır. Belgelerin yerini hiçbir şey tutmaz. Belge yoksa tarih yoktur"* düşüncesi, tarih biliminde sözlü malzemenin kullanımı modern akademik tarihle birlikte ortadan kaldırmıştır. Ancak özellikle Amerikan Sözlü Tarih Kurumunun, İkinci Dünya Savaşı sonrası, Amerikan yaşamında önemli bir yere sahip olan kişilerin anılarını kaydetmeye başlaması ve daha sonra bu alana olan ilgi sözlü tarihin, tarihsel belgelemede modern bir teknik olarak ortaya çıkmasında etkili olmuştur (Çakmak, 2010: 732-733). Buraya kadar verdiğimiz efsanelerle birlikte özellikle bu bölümle ilgili efsaneler tarihte yeri olan olaylar üzerine anlatıldığı için sözlü tarih bağlamında değer taşımaktadır. Bu efsanelerin Edirne'de teşekkül etmesinin en önemli sebebi şehrin siyasi, kültürel ve dini kimliğidir.

Aşk üzerine anlatılan efsaneler de tarihi efsanelerin bir diğer grubudur. İnsanoğlunun tabiatında var olan sevme duygusunun son mertebesi ya da aşırı sevgi olarak tanımlanan aşk; yaratılıştan bu yana, insanın yaşamındaki önemini korumuş ve onun tarafından yüceltilmiş bir duygu olarak karşımıza çıkar.

Aşk mefhumu bütün insanlığı etkilemesine rağmen doğu milletlerinde diğer milletlerden çok daha farklı bir mahiyette tezahür ettiği görülmektedir. Doğu'nun duygular üzerindeki mistik yorumlarıyla çoğu zaman ilahi aşka evrilen bu duygu

üzerine Yûsuf u Züleyhâ, Leylâ vü Mecnûn, Ferhâd u Şirin, Vâmık u Azrâ gibi âşıkların maceralarını anlatan eserler vücuda getirilmiştir. Aşkla ilgili ilahi dönüşümün kaynağında âşıkların birbirlerini hayatlarının merkezine alarak ondan başka bir şey düşünmemeleri ve nefislerini böylece temize çıkarmaları yatmaktadır. Bu durum âşıkların efsanelerinin tıpkı veliler gibi nesilden nesle aktarılmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Edirne'den iki efsane derlemesi yapılmıştır.

1.1.4. Dini Efsaneler

Zaman ve mekân farkı gözetilmeksizin dünyanın neresinde ve hangi devrinde olursa olsun halk muhayyilesinin hiçbir zaman kendine ulaşan dinin resmi çerçevesi ile yetinmediği tarihi bir gerçektir. Bu bağlamda insanlar daima birtakım insanüstü kuvvetlere ve bunların ortaya koyduğu harikulade olaylara inanma yönünde bir meyil göstermiş, bununla birlikte dinin resmi çerçevesine popüler mahiyette ikinci bir çerçeve eklemişlerdir (Ocak, 2010: 30). Bir halk üretimi sonucu ortaya çıkan bu ikinci çerçevenin en önemli özelliği senkretik olmasıdır. Türkiye'deki Müslümanlığı düşünecek olursak, Türklerin tarih boyunca inandığı dinlerin bir karışımı olarak çeşitli Türk coğrafyalarından getirilen kültürel öğeler ve yaşam biçimiyle –kısmen- Anadolu'da bulunan Helen kültür kalıntılarının buluşması ve bunların İslam şemsiyesi altında icra edilen bir takım uygulamalara dönüşmesini bu çerçeve içinde göstermek mümkündür.

Bu ikinci çerçeve, birinci çerçeve karşısında çoğu zaman "hurafe" şeklinde sıfatlandırılsa da varlığını yüzyıllardır devam ettirmektedir. Örneğin; Türkiye ölçeğinde resmi dinin temsilcisi olan Diyanet İşleri Başkanlığı türbeler etrafında yapılan çeşitli ritüelleri[35] "hurafe" ya da "batıl inanış" olarak değerlendirmesine rağmen halk bu söylemi dinlemeye pek yanaşmamakta hatta öyle ki, kimi zaman bu söylemleri sebebiyle Başkanlığı dine aykırı hareket etmekle itham etmektedir

Modernleşme sürecinde zaman zaman geri plana atılabilen ikinci çerçeve inanışları; kimi zaman aynen, kimi zaman form değiştirerek resmi dinin yanı başında var olmaya devam etmektedir. "Halk Müslümanlığı" olarak da adlandırabileceğimiz

[35] Diyanet İşleri Başkanlığı 2006 yılında il müftülükleri aracılığıyla gerçekleştirdiği bir araştırmada türbelerde 73 farklı hurafe olduğunu tespit etmiştir (Köse; Ayten, 2010: 25)

bu ikinci çerçeve veli kültü ve bununla ilgili anlatılar etrafında kendini çok iyi bir şekilde ifade etmektedir.

Bu bağlamda veli kültü ve etrafında oluşan anlatıların (Türbe, mezar, makam, Hızır'la ilgili) senkretik parçalarını eski Türk inanışları, Türklerin İslam öncesinde inandıkları dinler, Helen ve İslam'da aramak doğru olacaktır. Müslüman Türklerin yaşadığı tüm coğrafya tahlil edildiğinde veli kültüne dair inanış ve pratiklerin içerisinde bunlara dair pek çok öğe bulmak mümkündür. Hatta öyle ki, tasavvuftaki veli telakkisi tabiri caizse buna bir kılıf hizmeti görmüştür. Bu sebeple veli kültünün temelinin Şamanist dönemde atıldığı söylenebilir. Eski Türk şamanlarıyla Türk veli imajının birbirine benzerliği su götürmez bir gerçektir. Bununla birlikte Şamanizm öncesi Türk inanışlarından olan atalar kültünün de veli kültünün hazırlanmasında çok önemli bir rolü olmuştur (Ocak, 2010: 13). Ölen ata ruhlarının geride kalanlara iyilik ya da kötülüklerinin dokunabileceği inancı ve atalara duyulan saygı ölen kişilerin toplumla irtibatını koparmamış hatta sağlamlaştırmıştır denilebilir. İnançtan doğan psikolojik beklentiler ve akabinde gerçekleşen birtakım olumlu ve olumsuz hadiseler halkın muhayyel kurgusuyla karışarak olağanüstülükleri ihtiva eden çeşitli anlatılara dönüşmüştür.

Bu anlatıların mahiyeti Şamanist dönemde ve özellikle Budizm'in kabulünden sonra Budist rahiplerin çok eskilere inen ve Budizm'in yayılmasında bir propaganda aracı olan rahiplerin olağanüstü hallerini anlatan metinlerin bol miktarda tercüme edilmesi ve çabucak, hayli geniş bir tabana yayılmasıyla genişlemiştir. Bu faaliyetlerle şamanların üstün ruhani güçlerle donanmış şahsiyetlerine Budist azizlerindeki olağanüstü güçler de ilave edilmiştir. Bundan sonra Türk din adamlarının vasıflarına hayvan kalıplarına girme, eşya ve cisimleri kendi kendine yürütüp hareket ettirme gibi başka özellikler de eklenmiştir. (Ocak, 2010: 13) Anlatılar bağlamında düşünecek olursak bu tür motiflerle anlatılar zenginleştirilmiştir.

Öte taraftan sadece kabul edilen dinler bu anlatıları etkilememiş, Hristiyanlık gibi üstüne varılan ya da komşu olan dinler de etkili olmuştur. Özellikle Anadolu'ya gelen Türkler birtakım Helen kalıntılarını kendi inanışları dairesinde

eritmişlerdir. Bununla ilgili olarak; Müslüman Türkler, Anadolu'ya geldikleri zaman stratejik bir hesapla eski dini kültüre ait bazı anlayışları tamamen ortadan kaldırmak yerine bunları İslam kisvesi altına sokmuşlardır. Tekke, dergâh vb. İslami kurumların manastır, kilise ya da aziz mezarlarının yanına kurulması, azizlere ilişkin anlatıların İslami formlara dönüştürülmesi gibi faaliyetler bu nevidendir. Bunun yanında günümüzde de hala kutsal ya da daha yumuşak bir ifadeyle şifalı addedilen sulara Yunanca ayíasma (ἁγίασμα) kelimesinden dönüşen ayazma sözcüğünün kullanılması, bu suların işlev ve sulara bağlı ritüellerin benzeşmesi de bu kültürel alışverişe örnek gösterilebilir. Özet olarak belirtmek gerekirse veli kültü ve dolay kültleri âri bir yapıya sahip değildir. Bu anlamda veli kültünü oluşturan etmenlerin senkretik parçalarından biri olan eski Türk inanışları karşımıza, Gök Tanrı unsurunu büyük ölçüde bünyesine alan ve son araştırmalarla bir büyü sistemi diyebileceğimiz "Şamanizmi", "atalar kültnüü" ve "tabiat kültlerini" çıkarmaktadır.

Şamanizm genel olarak kendisine şaman veya kam denilen ve doğuştan gelen özel birtakım güçlerle donanmış, şiddetli bir psikopat kabiliyete ve güçlü bir kişiliğe sahip bulunan kişinin etrafında düğümlenen dînî-sihrî bir sisteme denilmektedir (Ocak, 2013: 71). Kam denilen bu kişilerin yaptıkları işler göz önüne alındığında veli kültüyle ne kadar benzeştiği ilk bakışta ortaya çıkacaktır. Mesela; Kamların hastaları iyileştirme, gaipten ve gelecekten haber verme, ruhlarını bedenlerinden ayırıp tekrardan döndürebilme, tabiat kuvvetlerini yönlendirebilme, tahta kılıçla savaşma, ateşin yakıcılığından etkilenmeme, ölmüş hayvanları diriltebilme vb. özelliklerinin (Ocak, 2013: 141-142) kendilerinden sonra gelen veli tipinin de yerine getirdiği birtakım olağanüstülükler olduğu görülecektir.

Yukarıda da değindiğimiz gibi, insanoğlunun soyundan geldiği kimselere karşı fıtri ve tabii bağlılığı atalarını ölümlerinden sonra da çeşitli şekillerde yaşatma fikrini ve çabasını doğurmuştur. Bu inanış önce onların ruhlarının yaşadığı fikrine daha sonra cezalandırmalarından korkup çekinmeye, akabinde de onları kutsal addetmeye varmıştır (Tümer, 1991: 42). Bu şekilde kült haline gelen ve değerler sistemince kutsallaştırılan atalar, toplumsal hafızada tanrıların kutsal otorite ve gücüne denk bir konumu işgal etmişlerdir. Atalara izafe edilen kutsal konum, atalardan korkuyla birlikte onlara tapınmayı da beraberinde getirmiştir (Selçuk,

2010: 87). Türklerin ataları için kurban kesmeleri, adak adamaları, onların adına bayram ve törenler düzenlemeleri bunun göstergesidir. Tıpkı veli kültünde olduğu gibi bir takdis sonucu öldükten sonra medet bekleme, olağanüstülüklerin mevcudiyeti, korkuyla karışık saygı vb. durumlar Türklerin eski inanç sistemleri içerisindeki atalar kültünde de mevcuttur.

Öte taraftan Türklerin tabiatta mevcut hemen her varlıkta içeriği kavranamayan gizli bazı güçlerin bulunduğuna inanmaları bu nedenle "dağ, tepe, taş, kaya, ağaç, su vb." nesneleri canlı kabul etmeleri ve bunun sonucu olarak söz konusu varlıkları kutsallaştırıp bunların çevrelerinde birtakım dinî pratikler geliştirmeleri yani tabiat kültleri de veli kültünü hazırlayan etmenlerden biridir. Tıpkı atalar kültünde olduğu gibi tabiat kültleri de insanlara yardım eden bir takım tinsel inanmalardan oluşur. İslami dönemde velilerden beklenen bazı yardımların İslamiyet öncesinde tabiat kültlerinden beklendiği açıkça görülmektedir. Bunu örneklendirmek gerekirse:

"Yer-Dağ ruhları olarak da anılan iyeler Abu-Kaan, Ülemen, Ak-Kaya, Yelbis gibi iyeler hayvanların çoğalması, sağalmaları ile toplumun kötülüklerden korunmasını sağlarlar. Buna benzer bir inanma, halk arasında Kaynar Hoca diye anılan Fahimî/ Fahimî Baba çevresinde de teşekkül etmiştir. Hayvan hastalıklarında (Koyunlarda boççа denilen göz hastalığı ile atların sütten kesilmesi) mezarından alınan toprağın suya karıştırılarak içirilmesi sonuncunda iyileşeceğine inanılır." (Çetin, 2007: 71)

Görüldüğü üzere eski Türk inanışları İslamiyet'ten sonra yeni bir kılığa bürünmüş ve *"Baba, evliya, aziz, sultan, ata, şeyh, derviş, veli, dede vb."* dediğimiz kimlikle toplumsal anlamda hayatını devam ettirmiştir.

İslam dininde velilik kurumunun varlığıyla birlikte velinin kerametinin hak ve gerçek olduğunu Kur'an-ı Kerim'den ve Hazret-i Muhammet'in (s.a.v) hadis-i şeriflerinden öğrenmekteyiz. Kur'an-ı Kerim'de Yunus Suresinin 62. 63. ve 64. ayetlerinde "veli" kişilerin evsafı, dünya ve ahiret nimetlerinden elde edecekleri kazançlar tek tek anlatılırken, Meryem Suresinin 24. 25. ve 26. ayetlerinde, Al-i İmran Suresi'nin 37. ayetinde, Kehf Suresi'nin 16. ve 17. ayetlerinde ve çeşitli hadis-i

şeriflerde Allah'ın lütuf ve himmeti ile velilerin gösterecekleri olağanüstülüklerin yani kerametlerin hak ve doğru olduğu, harikulade, akıl ve teknik üstü bazı güçlere sahip oldukları imkânsız gibi görünen çeşitli işleri imkân dâhiline sokabildikleri belirtilmektedir (Özdemir: 260).

Kur'an-ı Kerim ve hadislerin dışındaki kaynaklara bakıldığında velilerin özellikleri hususunda birtakım farkların olduğu göze çarpmaktadır. Örneğin akâid ve kelam âlimleri velilerin zatlarına dair özellikler üzerinde dururken, mutasavvıflar sıfatlarına dair özellikler üzerinde durmaktadır. (Pehlivan, 2012: 17) Dini efsanelerin daha çok tasavvuf çevrelerinde cereyan ettiği düşünülürse velilerin özelliklerini mutasavvıfların bakış açısıyla değerlendirmek daha yerinde olacaktır. Tasavvufi kaynaklarda velilerin özellikleriyle ilgili olarak üzerinde durulan bazı noktalar şunlardır: 1) Veli, Allah'ın teyid ve yardım ettiği kişidir. 2) Allah veli kuluna çeşitli ikram ve ihsanlarda bulunur. Bunların en hususi olanı velayet ve mertebe göstergesi olan kerametlerdir. 3) Veli, Allah'ta fânî ve Allah sevgisinde müstağrak olmuştur ki bu velilerin en önemli özelliğidir. 4) Veliler şeriata aykırı hareketten korunur. 5) İnsanlara şefaat edebilirler. 6) Evrenin yöneticileridir. 7) Birbirlerini tanırlar ve bilirler (Pehlivan, 2012: 17).

Görüldüğü üzere veliler Allah tarafından kerametlerle güçlendirilmişlerdir. Keramet kelimesi; lügaten, ikram kelimesiyle aynı kökten udul etmiş olup istilâhi kullanımında "Bazı salih kişilerin elinde meydana gelen olağanüstü şey" anlamına gelir (Ateş, 547). Veliler keramet göstermeyi kadınların hayız görmesi gibi ârızî bir durum gibi görüp bundan kaçınmışlardır (Ateş, 549) Hatta öyle ki, bazı efsanelerimizin metinlerinde de görüleceği üzere kerameti hâsıl olup sırrı ifşa olan veli ölmüş ya da sırrını bilenlerin gözünden kaybolmuştur.

Tüm bu hazırlayıcı etmen ve referanslarla birlikte bir velinin kült haline gelebilmesi ve etrafında anlatılar oluşabilmesi için yerel ölçekte bir takım kıstaslar da mevcuttur. İlk olarak külte konu olan ve veli olduğuna inanılan şahsiyetin ait olduğu toplumun sosyal, dinsel ve ahlaki değerlerinin tamamının veya bir kısmının temsilcisi ve simgesi olduğuna inanılır. İkinci aşamada, söz konusu topluluk, ona yüklediği misyon ile temsil yetkisini verdiği bu simgesel varlığı kendi topluluğu ile

özdeşleştirir. Simgeleşen ve söz konusu toplum ile özdeşleşen şahsiyet, ancak Velî olacak ve bu süreç de aynı zamanda beraberinde yeni yeni ilavelerle o topluluğun yaşam biçimini ve yaşamı anlamlı kılacak olan "kült"ü oluşturacaktır. Üçüncü aşamada, o velî o topluluk için artık bir insan değil, olağan ve olağanüstünün bir arada bulunduğu, inanılan değerler bütününün toplamıdır (Say, 2010: 26). Bundan sonra veliyle ilgili özellikle olağanüstülüklerle bezeli hatıralar anlatılara dönüşür.

Edirne'den derlediğimiz evliyalar üzerine anlatılan dini efsaneler *"İsimleri ile anılan evliyalar üzerine anlatılan efsaneler"* ve *"Bir unvanla anılan evliyalar üzerine anlatılan efsaneler"* olmak üzere iki grupta tasnif edilmiştir. Her iki gruptaki evliyaları adlandırmak için halk arasında bazı sıfatlar kullanılmaktadır. Bunlar arasında Efendi (*Abdüllatif Efendi, Başçı Mustafa Efendi*), Baba (*Hüseyin Hüsnü Baba, Hıdır Baba*) Dede (*Veli Dede*), Şeyh (*Şeyh İsmail Mesûdi*), Veli (*Şücaeddin Veli*), Evliya (Evliya Kasım Paşa), Sultan *(Emir Sultan, Müezzin Sultan),* Çelebi *(Emre Çelebi, Celaleddin Çelebi)* ve tarikata nispet eden bazı sıfatlar *(Hasan Sezâi Gülşenî*) sayabiliriz. Bununla birlikte halk neredeyse tüm veliler için "baba" sıfatını kullanma yönünde bir temayül göstermektedir. Anadolu'da sıkça rastlanan "eren" sıfatına hiç rastlanılmamıştır.

Bir unvanla anılan velilerin adlandırılmasında da bazı değişkenler bulunmaktadır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz.

1) **Hayattayken insanlar tarafından kendisinde gözlenen bir özellikle anılırlar:** Aşık Dede, Gamsız Baba, Garip Baba, Kalenderi Sultan, Peçeli Murat

2) **Göstermiş olduğu bir keramet sebebiyle anılırlar:** Balcı Baba, Boyacı Baba, Göl Baba, Huysuz Baba, Karga Baba, Kum Baba, Mercan Baba, Mumcu Baba, Tütünsüz Baba

3) **İcra ettiği meslekle anılırlar:** Debbağ Baba, Eskici Baba, Müezzin Sultan, Saka Baba

4) **Cinsiyetleriyle anılırlar:** Kız Evliya, Şehit Hanım

5) **Hayattayken ona verilen bir lakapla anılırlar:** Konduk Osman

6) **Diğerleri:** Yatağan Baba, Balaban Baba, Toprak Dede, Eğlence Baba

Dini efsaneler grubu içerisinde değerlendirdiğimiz diğer bir alt başlık ise Hızır'la ilgili efsanelerdir. Günümüz Türk halk inanışlarında Hızır, bütün ümitlerin ve imkânların bitip, çarelerin tükendiği durumlarda yardıma gelen ya da yardıma çağırılan, yardıma çağırıldığı durumlarda mutlaka geleceğine inanılan semâvi güçlere sahip kurtarıcıdır (Ocak, 1999: 83). İslami düşünceyle oluşmuş halk anlatılarındaki Hızır tipinin kaynağı Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflere dayanmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de el-Kehf suresinin 60.- 82. ayetleri arasında "Hızır" adı zikredilmeden Hz. Musa'ya kılavuzluk eden esrarengiz bir şahsiyetten bahsedilmektedir. Adı zikredilmeyip "kullardan bir kul" olarak bahsedilen şahsiyetin bütün tefsir kitaplarında "Hızır" olarak adlandırılması ise sahih hadislere dayandırılmaktadır (Ocak, 1999: 24-29).

Kur'an-ı Kerim'de yer alan bu kıssada Hızır'ın (a.s) öğreten, Hz. Musa'nın (a.s) öğrenen durumunda olması Hızır'ın kimliği konusunda ilahiyat kaynaklarında münakaşa konusu olmuştur. Bu konuda Hızır'ın bir nebi, veli ya da melek olabileceği ileri sürülmüştür. Tasavvuf çevreleri Hızır'ı bir veli olarak, bu çevrenin dışında olanlar ise bir nebi olarak düşünme tarafını tutmuşlardır. Hızır'ın bir insan olarak düşünülmesi sebebiyle melek olabileceği hususundaki görüş çok fazla taraftar toplayamamıştır (Ocak, 1999: 44-46).

Türklerin Hızır hakkında genellikle *"Hızır aleyhisselam, Hızır Nebi, Hızır Peygamber"* demeleri Türkler arasındaki kimliğinin peygamber olarak görüldüğünü göstermektedir. İnanışa göre Hızır "Ab-ı hayat" denilen ölümsüzlük suyunu içip ölümsüzlüğe kavuşan ve kıyamete dek muhtaçların yardımına koşacak genellikle aksakallı, nur yüzlü, dilenci ya da fakir bir derviş kılığında dolaşan bir insandır. Şehadet parmağıyla orta parmağı birbirine denk ve parmaklarından biri kemiksizdir. Hızır'ın boz atlı, yüzü peçeli, elinde kamçı ya da mızrak tutan bir süvari şeklinde düşünüldüğü de olmuştur. Bunlarla birlikte her kılığa girebildiğine dair yaygın bir inanış vardır.

Atlı Hızır tasvirinin İslam öncesi eski Türk inanışlarından kaynaklandığı hususunda bir kanaat mevcuttur. Türklerin İslam öncesi komşuları olan Çinlilerde "Chang Kuo-Lao" Moğollarda "Tsaghan Ebügen" ismindeki ilahlar tıpkı Hızır'da

olduğu gibi atlı ve bereketin sembolü olarak düşünülmüştür. İşlevsel olarak Çinliler ve Moğollardaki gibi olmayıp ancak İslam öncesi Türk destan ve masallarında da görünüş olarak Hızır'a benzeyen tipler bu kanaati güçlendirmektedir (Ocak, 1999: 95-97).

Diğer taraftan Hızır; bir isim değil, "yeşil, yeşil dal veya yeşilliği çok olan yer" manasına gelen "el-Ahdar" kelimesinden türeyen, "el-Hadır" şeklinde kullanılan bir lakaptır. Bu lakabın kullanılmasının sebebi ise, Hızır'ın oturduğu verimsiz, kuru yerleri yeşertmesine yönelik inanıştır (Ocak, 1999: 39-40). Bu noktada cismen eski Türk inanışlarıyla ilgili olan Hızır kültünü ismen de ilişkilendirebilmemiz mümkün olmaktadır. Türk mitinde Ata, Baba, Bab, Buka, Kökçe/ Gökçe, Kurt Ata, Kurt Dede, Ak Sakal, ana vb. adlar ile adlandırılan mitik varlık veya şahsiyetler binlerce yıldan beri varlığını sürdüren kavramlar çevresinde teşekkül eden inanmalardır. Mesela, bunlardan "*Ahmet Bab"* samimi insanların koruyucusudur. "*Akböge Ana"* sınıkçıların iyesi olarak bilinmekte ve inanılmaktadır. *"Fatıma Ana"* ana rahmindeki çocukların koruyucu ruhu (iyesi)dur. *"Bişkek Bab"* imanlı olma iyesi, dini yayanların koruyucusudur. "*Eyke Ana"* kadınların koruyucusu, onların yol göstericisi, akıl ve feraset verici iyesidir.

Bunlar gibi "Kut veren, kutlu kılan, ilahî kaynaklı varlık ve şahısların Türkistan sahasında ortak adı "Kıdır" olarak bilinmekte ve Altay, Kazak ve Kırgız Türkçelerinde "Kıdıruv" kelimesi "gezmek, seyahat etmek" anlamına gelmektedir. Bu noktadan sonra Türkiye'de özellikle baharın gelmesi ile birlikte gidilen ve genellikle Hızır-İlyas/Hıdrellez kutlamalarının yapıldığı yer olan Hıdırlık, Hıdırlık Tepesi gibi adlandırmaların sadece Hızır kelimesi ile izah olunamayacağını, Kıdıruv kelimesinin Doğu Türk sahasından Batı Türk sahasına taşınmış olabileceğini de dikkate almamız gerekmektedir" (Çetin,4-5)

Hızır kültü söz konusu olunca üzerinde durulması gerekenlerden birisi de St. Georges kültüdür. St. Georges bir Hristiyan azizidir. Ancak gerek kişilik özellikleri ve gerekse işlevleri bakımından Hızır'la örtüşmüş bir şahsiyettir. Mesela; St. George günü kutlamalarıyla Hıdrellez gününün kutlama tarihinin aynı olması (5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gecede), St. Georges'un beyaz atlı, savaşçı ve ejderha öldüren bir

aziz olması nedeniyle eski Türk kahramanlarına benzemesi ve Türk velileri ile özdeşleştirilmesi, onun hakkında anlatılan ejderha söylencesinin Hızır'a ve Sarı Saltuk'a mal edilmesi gibi bulgular, bu iki kült arasındaki benzerlikleri, Hıristiyanlarla Müslümanlar arasındaki dini etkileşimi açıkça ortaya koymaktadır (Türk, 2010: 138-139). Buradan yola çıkarak bazı dini efsane motiflerinin diğer dinlerden alınıp İslamileştirildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu grup altındaki diğer bir alt başlık ise makamlar ve kutsiyetine inanılan diğer mekânlarla ilgili efsanelerdir. Edirne'de veli kültünün etrafında oluşan ve velilerin hatıralarıyla anılan makamlarla birlikte kutsiyetine inanılan birtakım yerler bulunmaktadır. Makamlar genelde velilerin ayak bastığı, keramet gösterdikleri, vefatlarından sonra sıkça görüldükleri yerlerin insanlar tarafından takdis edilmesiyle oluşurken kutsiyetine inanılan yerler hakkında makamlar için saydığımız şartlarla birlikte tarihten süregelen bir inanma söz konusudur.

Türbe ve mezarlarla ilgili efsaneler büyük oranda türbe ya da mezar kültü şeklinde anılan bir kültün mahsulüdür. Bu kültün arka planında öncelikle atalar ya da ölüler kültü sonrasında da veli kültü vardır. Günümüzde defin ve mezarla ilgili inanç ve pratiklerin yanında bazı mezarları türbe şekline getirerek takdis ve tezyin etmek sadece İslamiyet'ten sonra ortaya çıkan durumlar olmayıp kökünü İslam öncesinde de aramak gerekmektedir.

Eski Türkler definden sonra bazen defin yerini tamamen kaybetmek bazen de yükselterek belirtmek yolunu seçmişlerdir. Defin yerinin belirtilmesi söz konusu olduğu zaman bununla ilgili sekiz ayrı mezar şeklinin olduğu bilinmektedir. Kimisi basit bir tümsekten ibaretken kimisi daire ya da dörtgen şeklinde etrafı taşlarla çevrili tümsekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Türkler mezarı sadece bir tümsekten ibaret bırakmamışlardır. Kimi zaman; mezarın üzerine bir çadır kurmuşlar, kimi zaman da Çin kaynaklarında geçtiği gibi mezarın üzerine bir ev yapıp duvarlarına ölen kişinin kendisinin ve katıldığı savaşların resmini yapmışlardır. Bilge Kağan ve Tonyukuk yazıtlarında da mezarlarla ilgili olarak inşa edilen anıtlardan, yaptırılan süslemelerden bahsedilmektedir. (Roux, 1999: 298-302)

İbn-i Fadlan da kendi ismiyle anılan Seyahatnamesinde Türklerin defin ve mezar adetleriyle ilgili ölen kimsenin hayvanlarından bir kısmının kesildiğini; bunların başları, derileri, kuyrukları ve ayaklarının kesilmiş ağaçların üzerinde mezara asıldığını yazmaktadır (Şeşen, 1975: 36) Bunlarla birlikte Türkler mezar tezyiniyle ilgili heykeller yapar ya da yaptırırlardı. Bu heykellerden bir kısmı ölen kişinin yardımcısı olsun düşüncesiyle yapılırdı. Diğer bir kısmının ise balbal mı, yoksa ölen kişinin heykeli mi olduğu tam olarak tespit edilememiştir. Genceli Nizami'nin rivayetine göre; Kıpçaklar bu heykellere yaklaşınca onlara tapar ve okluğuna bir ok bırakırlardı. Eğer heykellerin olduğu yerden bir çoban geçerse bir koyun keserdi. Gencevi'nin rivayet ettiği bu durum 18. yy'da Yüs ırmağı kenarında yaşayan Altaylarda canlı bir şekilde devam ettiği bilinmektedir (İnan, 1986: 79-81)

Araplar cahiliye döneminde kabirlere tapındığı için İslamiyet'in ilk yıllarında kabir ziyaretleri Hz. Muhammed (s.a.v) tarafından yasak edilmiştir. Ancak iman prensipleri kalplere kökleşip yerleşince eski yasaklar da tedricen kaldırılmıştır. Bununla ilgili: *"Sizi kabirleri ziyaret etmekten men etmiş idim. Fakat şimdi Hz. Muhammed'e annesinin kabrini ziyaret etmesi için izin verildi. Siz de kabirleri ziyaret edin! Çünkü bu ziyaret size ahireti hatırlatır."* şeklinde hadis-i şerifler mevcuttur. [36]

İslamî öğretilerin din büyükleri olarak kabul edilen kişilerden yardım beklenilmesi ya da daha doğru bir ifadeyle onların Allah'ın yardımı için vesile kılınması şeklinde toplumun sosyal belleğine verdiği telkinler de türbe kültünün İslam öncesindeki mezar tezyin ve takdisinin başka bir kisvede hayatına devam etmesine sebep olmuştur. Velilerin sağlıklarında gösterdikleri kerametleri öldükten sonra mezarlarında ya da çevrelerindeki ağaçlara, taşlara, kayalara, tepelere sirayet[37] ettirerek devam ettirdiğine inanılması velilerin öldükten sonra da naaş ve hatıralarının bulunduğu yerlere saygıyı icap ettirmiştir. Bunun sonucunda bir kısım

[36] http://ktp.isam.org.tr/pdfdrg/D00033/1999_c35/1999_c35_2/1999_c35_2_KARAMANF.pdf (26.11.2015)

[37] Sirayet özelliği kutsalın yapısal bakımından önemli bir karakteristiğidir. Kutsal olduğuna inanılan nesnelerdeki bu özellik nedeniyle insanlar türbelerin yakınına defnedilme, türbeye el sürme, toprağından yeme, örtüsünden bir parçayı suya batırıp bu suyu şifa niyetine içme, ağaçlara çaput bağlama, türbe toprağından bir parça alıp beraberinde götürme gibi bir takım davranışlarda bulunmaktadır.

mezar, taş, kaya, tepe, ağaç ve su kaynakları kutsalın ve bereketin kaynağına dönüşmüştür. İnsanlar bu mekânlardaki kutsala ulaşmak ve buralardaki bereketi temin etmek için bazı arayışlar içerisine girerler (Kıyak, 2012: 161-162)

İnsanoğlunun bu şekilde türbe ve makam gibi kutsal mekân arayışının temelinde üç ihtiyaç yatmaktadır. Birincisi; insanlar sembolik nesneleri, formları ve ritüelleri içeren bu mekânlar vasıtasıyla kutsalla ilişki kurarlar. Bu mekânların arınmış olduklarına inanmak ziyaretçilerde bir arınmışlık hissi meydana getirerek onların kendilerini dine daha layık görmelerine sebep olur. İkinci olarak bu mekânlar kutsal gücün tezahür ettiği mekânlardır. Buradan içilen bir suyun şifa vereceğine inanılması bir bakıma kutsal gücün bedene akması gibi tasavvur edilir. Üçüncü olarak bu mekânlar dini dünya algısının somutlaştırılmasına yardımcı olur (Köse, Ayten, 2010: 47) Daha da basite indirerek anlatacak olursak türbeler ve işlevsel açıdan velilerin vasıta kılınarak bir amaç doğrultusunda insanların dinlik ve dünyalık menfaatine yönelik istek mekânlarıdır.

Bu isteklerle ilgili yapılan bir araştırma (Köse, Ayten, 2010: 93) sonucu şöyledir: Yapılan araştırmaya 3003 kişi katılmış ve bunlardan %57'si yani 1699 kişi türbede bir dilekte bulunduğu ifade etmiştir.

Dilek Türleri	**Sayı**	**%**
Hastalık veya sıkıntılara çare bulmak	487	28,6
Evlenmek, çocuk sahibi olmak	236	13,8
Sınav veya derslerde başarılı olmak	235	13,8
İş bulmak veya geçim sıkıntısından kurtulmak	180	10,5
Aile geçimsizliğini düzeltmek	131	7,7
Nazar vb. uygulamalardan kurtulmak	122	7,2
Ev sahibi olmak	8	0,4
Şefaat dilemek	16	0,9
Huzurlu bir yaşam dileme	15	0,9
Diğer(Beladan uzak olma, hayırlı kazanç vs.)	269	15,8
Toplam	**1699**	**100**

Bu şekilde türbelerden yardım beklenilmesi insanların psikolojik olarak rahatlamasına olanak sağlamaktadır. Türbede dilekte bulunan bir kişi psikolojik anlamda bazı kazançları şunlardır:

1- İstediği şeyin hiç olmayacağını düşünmek yerine duasının kabul olacağı vakte kadar kendisine zaman verir.

2- Uzak hedefleri canlı tutar, kendisini o hedefe doğru motive eder.

3- "Elimden geleni yaptım, duamı da ettim" hissiyle kendini tatmin eder.

4- Ümitsizlik duygusuna kapılmaktan kurtulur çünkü bir keramet gözlemektedir.

5- Kendisini ifade etme, derdini anlatma hatta iletişim kurma duygusu yaşar.

6- Problemini kutsal alana taşımakla kötü kaderi bile kutsallaştırır.

7- İbadet hissini yaşar.

8- Kendisi gibi müşkül durumda olanları görerek bir rahatlama yaşar. Bu anlamda türbeler "problem paylaşım alanı" ya da "sosyalleşme platformu" olarak karşımıza çıkar (Köse, Ayten, 2010: 53-54)

Edirne'de yapılan türbe ziyaretlerinde de yukarıda anlattıklarımızı müşahede etmek mümkündür. Türbelerle ilgili anlatıları velilerle ilgili anlatılardan ayrı değerlendirmenin ne kadar sağlıklı olduğu tartışılabilir. Ancak bizim bu başlık altında değerlendirdiğimiz efsaneler türbelerin ortaya çıkışı, türbe etrafında oluşan olağanüstülükler gibi türbe bağlamlı olduğu için farklı sınıflandırmayı uygun gördük.

Tekke ve zaviyelerle ilgili efsanelerin oluşum şartları farklı İslami algı ve anlayışların dolayısıyla tasavvufun ortaya çıkışına bağlıdır. İslam peygamberi Hz. Muhammed'in (s.a.v) vefatından sonra İslam dünyasında ilmi, fikri, felsefi, ahlaki, içtimai, bedii anlayış ve yorumlarda da farklılaşmalar ortaya çıkmıştır. Bazı âlimler Kur'an ve hadisin metnini anlamaya çalışırken bir bölümü de bu iki kaynağın tuttuğu ışıkla insanı, kâinatı ve hakikati kavramaya gayret etmiştir. Bu şekilde ortaya çıkan farklı anlayış ve kavrayışlar mezhep ve ekollerin temellerini atmıştır. Bu durum bir müddet sonra aynı fikri paylaşanları aynı mekânlarda buluşturmaya da başlayınca

tekke, zaviye, düveyre, savma'a, dergâh, hangah, asitane, ribat gibi çok değişik isimlerle anılacak yapıları da ortaya çıkarmıştır (Kara, 2008: 107-108).

Her ne kadar bu yapılar değişik isimlerle anılsalar da genellikle şehir, kasaba ve köylerde veya yollar üzerinde kurulmuş olup içinde belli bir tarikata mensup şeyh ve dervişlerin yaşadığı ve gelip geçen yolcuların karşılıksız olarak misafir edildikleri belli bir müesseseyi ifade etmektedirler. Bizim çalışmamızda konu ettiğimiz tekke tabiri ise *"oturulacak, dayanılacak yer"* anlamına Arapça "Tekiyye" (تكيّه) sözcüğünden udûl etmiş ve galatlaşarak "Tekke" şekline dönüşmüştür (Ocak, 1978: 248).

Diğer dini yapılarla birlikte tekkelerin işlevleri tahlil edildiği zaman İslam'ın emrettiği şekilde iman ve yaşam, İslam ahlâkını benimseme ve öğretme, insana ve diğer varlıklara iyi davranma ve yardım etme, yardıma muhtaç ve düşkünleri destekleme, can ve mal emniyeti, inanç ve fikir özgürlüğü gibi temel insan haklarından mahrum olanlara yardım etme, vatan ve devletin korunmasına, milletin bütünlük ve bekasına destek olma gibi çeşitli fonksiyonları üstlenmeye çalıştıkları görülmektedir. (Özdemir 1993: 259-310; Bakırcı, Türkan, 2013:147)

Tarihte Edirne'de tasavvuf kültürünün dolayısıyla tekkelerin yoğun bir şekilde var olmuştur. Edirne'nin fethinin öncesinden bil itibar Edirne'ye gelen sufiler her biri kendi adıyla anılan mahalleler kurarak yeni bir şehrin temellerini atmışlardır. Kıyak Baba, Şeyh Şuca, Müeyyedzade, Sefer Şah, Hoca Sinan, Şeyh Salih, Baba Haydar bunlardan bir kaçıdır. 15. asırda ise tasavvuf geleneğiyle birlikte tarikatlar yayılmaya başlamış ve tekkeler açılmıştır (Şimşek, 2004: 260).

Günümüzde yapılan çalışmalarla çeşitli tasavvuf ekollerine bağlı olmak üzere Edirne'de faaliyet gösteren ilki Muradiye Mevlevihanesi sonuncusu Kabûlî Baba Tekkesi olmak üzere 91 adet tekkenin varlığı tespit edilmiştir. Bu tekkelerden günümüzde pek azı ayakta kalabilmiş; 1752 ve 1757 depremleri, yangınlar, Rus istilaları, Balkan savaşları, ihmaller ve bakımsızlık, yeniçeri ocağının kaldırılması, Tekke ve Zaviye Kanunu, işlevini yitirme ve gözden düşme ile değişen imar politikaları vb. nedenlerden dolayı büyük bir çoğunluğu yıkılmış ya da yıktırılmıştır (Akçıl, 2013: 178-180). Günümüzde Hasan Sezâi Tekkesi oldukça bakımlı bir

vaziyetteyken Veli Dede Tekkesinin yenileme çalışmaları bitmiş olup ziyarete açılacağı günü beklemektedir. Muradiye Mevlevihanesi yapı olarak ayaktadır. Bunların yanında Kadiri Tekkesi ve Şeyh Şücaeddin Dergâhının da kazı çalışmaları devam etmektedir.

1.2. EDİRNE EFSANELERİNİN YAPI BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Anlatı metinlerini yapı bakımından değerlendirmek o metinlerin nesir, nazım ya da nesir-nazım biçiminde olup olmadığıyla, metnin uzunluk kısalık anlamında hacmiyle, varyantlar arası olay halkalarının (epizot) karşılaştırılmasıyla, motif sayılarıyla, anlatıcılarının kullandıkları dil-üslup özellikleriyle, metnin aktarımında faydalanılan formeller ve arasözlerin incelenmesiyle alakalıdır.

Edirne efsaneleri biçim olarak basit, anlamayı kolaylaştıran, günlük konuşma dilinin özelliklerine sahip nesir anlatmalardır. Bununla birlikte 3.4.1.1.27 kodlu efsanede Hasan Sezai'nin gelecekten haber vermesi ve 3.3.8.3. kodlu efsanede müezzinin II. Bayezid'den istimdat dilemesi nazımdan faydalanılarak verilmiştir. Edirne efsaneleri içerisinde söz konusu efsanelerin haricinde nazım ya da nazım-nesir efsane biçimi görülmemektedir. Efsanelerin genel itibariyle yukarıda temas edilen özelliklerine uygun olarak mesaj ve inanç unsuru üzerine odaklanan yapısı Edirne efsanelerinde de anlatıyı sanatsal metin olmaktan çıkarmıştır. Bu da efsanelerin hacim anlamında kısa anlatmalar olmalarına sebebiyet vermiştir.

Edirne efsanelerinin belirli bir başlangıç ve bitiş biçimleri bulunmamaktadır. Bununla birlikte formel diyebileceğimiz birtakım kalıp sözler de özellikle efsane anlatımına başlarken kullanılmaktadır. Bu fomellerden bazıları şunlardır: *"Bizim köyde öyle anlatırlar.","* *Eskilerin anlattığına göre ...", "...dAn duyduğuma göre", "duyuşumuza göre ...", "Onun hakkında öyle anlatırlar", "Bir rivayete göre ...","eski zamanlarda/ eskiden bir ... varmış."* Ayrıca kaynak kişilerimizden Faik Nento'nun efsane anlatımına başlarken *"bir varmış bir yokmuş"* şeklinde, yine kaynak kişilerimizden Kadir Turgay'ın Kel Aliço'nun yolculuğunu anlatırken *"Derelerden sel gibi, tepelerden yel gibi"* şeklinde masal formelleri kullandıkları da

tespit edilmiştir. Edirne efsaneleri sonuç formelleri bakımından zengin olmayıp özellikle izah edici işleve sahip efsanelerin sonunda *"Bundan sonra böyle kalmış."* "*Bundan sonra böyle anılmış*", *"bu olaydan sonra/ bundan sonra bu isim verilmiş"* gibi birbirine benzer formellerin kullanıldığını görmek mümkündür.

Edirne efsanelerinde tespit ettiğimiz yapısal özelliklerden birisi de batı dillerinde "digression" Osmanlıca "istidrat" günümüz Türkçesiyle "arasöz" olarak tabir edebileceğimiz sözcükler veya söz öbekleridir. Anlatıcılar arasözleri bir an için konudan ayrılmak, temadan uzaklaşmak, konuyla ilgili açıklama yapmak, görüş sunmak veya örnek vermek gibi amaçlarla kullanabilmektedirler (Türkmen, 1988: 153). İlhan Başgöz arasözleri üç grupta değerlendirmektedir. 1) Açıklayıcı ve öğretici ara sözler, 2) Görüş, yorum ve eleştiriyle ilgili ara sözler, 3) Şahsi serzeniş ve itiraf içeren ara sözler (Başgöz, 2006: 326). Elde ettiğimiz efsaneleri metin bütünlüğü sağlama adına yazıya geçirirken her ne kadar arasözlerin bazılarını efsane metinleri arasına kaydedemesek de ses kayıtlarımızı elden geçirmek suretiyle vardığımız sonuç Edirne efsanelerindeki arasözlerin azımsanmayacak derecede olduğudur. Bunlardan bazıları yer yer efsanelerin bağlam özelliklerine de değindiğimiz "Edirne Efsanelerinin Konu ve İşlevleri Bakımından Değerlendirilmesi" başlığı altında verildiğinden burada tekrar etmiyoruz.

Efsaneler anlatıcıların bilgi birikimleri, hayat deneyimleri, sosyal çevreleri ve üslupları gibi değişkenlerle biçimlendiği için tek bir şekilde kalmaz. Anlatıldıkça birbirinden az ya da çok farklı şekilleri ortaya çıkar. Edirne efsanelerinde de bu durumun aynı şekilde olduğu gözlemlenmiştir. Kimi zaman Edirne harici illerde anlatılan bir efsanenin Edirne'de farklı bir şekilde anlatıldığı görülmekle birlikte kimi zaman da bir efsanenin şehir içinde varyantlaştığı görülmektedir.

Örneğin, Şeyh Şücâeddin hazretleriyle ilgili 2.4.1.1.54 kodlu efsanenin halk arasında bazı değişikliklere uğradığı görülmektedir. Riyaz-ı Belde-i Edirne'de hadise şu şekilde aktarılmaktadır: *"Sultân Murâd Hân-ı Sânî hazretlerinin zikri edebden hâriç bir mahalde ayağı kayıp helâk olacağı bir zamânda elinden tutarak halâs edip gâib olmakla ferdâsı gün sulehâ-i memleketi celb ve cemle gözden geçirip aralarında şeyh hazretlerini görünce hâlen merkad-i şerîfleri olan mahalde Tunca Nehri*

kurbunda bir mescit ve zâviye binâ ettirip fukarâsına Murâdiye evkâfından ta'âmiye ve vazife tayin eyledi. Şeyh hazretleri kendisinin mezârı cihetindeki mihrâb duvarını kerpiç ile binâ edip her kerpiçi üçer ihlâs-ı şerîf ile yerine vaz' eyledi. Badehû Sultân Süleymân Hân hazretleri zamân-ı saltanatlarında Edirne'yi teşrîf buyurdukları esnâda ol mescidi tamir edip câmi-i şerîfe tahvîl eyledi. (...) Şeyh hazretleri ol mescidin mimârının vâkıasına girip İslâma davet etmegin ferdâsı gün mimâr müslümân olmakla ismini Hidâyet tesmiye eyledi." (Ahmet Bâdî, 2014: 1445) [38]

İki anlatıyı karşılaştırdığımız zaman birtakım farkların olduğu görülmektedir. Öncelikle derlediğimiz efsanede yardımın bir sefer esnasında olduğu söylenmektedir. Riyaz-ı Belde-i Edirne'de "*zikri edebden hâriç bir mahalde"* denilmektedir ki tuvalet, hamam gibi bir mahal olabilir. Derlediğimiz efsanede maddi bir yardım söz konusuyken Riyâz-ı Belde-i Edirne'de bir anda mevcut olup yardım etmek ve ardından kaybolmak söz konusudur. Riyaz-ı Belde-i Edirne'ye göre II. Murat Şücâeddin Karamâni hazretlerini ertesi gün teşhis etmiş ve tekkesini yaptırma sözü vermiştir. Ancak derlediğimiz efsanede yardımın hemen akabinde tekkenin sözü verilir. Derlediğimiz efsanede gayr-i Müslim ustanın Müslüman oluşu tekkenin inşası sırasında olurken Riyaz-ı Belde-i Edirne'ye göre tekkesinin mihrap duvarını inşa ederken olur. Yine derlediğimiz efsanede ustanın Müslüman olması duvarın inşası zamanında olurken Riyaz-ı Belde-i Edirne'ye göre "*Şeyh hazretleri ol mescidin mimârının vâkıasına girip ..."* denilmekle her tuğlasına üç ihlas okunan yapıyla ilgili bir karışıklık ortaya çıkmaktadır. Yani Şeyh Şücâeddin hazretlerinin gösterdiği hassasiyet tekkeyi yapan kişiyi mi, tekkenin mihrap duvarını yapan kişiyi mi etkiledi, yoksa bu iki kişi aynı kişiler midir, belli değildir. Dolayısıyla bizim derlediğimiz şekliyle daha sonradan iki olayın birleştirilmiş olma ihtimali vardır. Derlediğimiz efsane bir açıklama özelliğine sahiptir. Şöyle ki; fetihten sonra Edirne'nin ilk imar faaliyetlerinin etkili bir biçimde II. Murat zamanında yapıldığı bilinmektedir. Efsanede bir tekkeyi bile yapacak Müslüman usta olmadığı söylenmekte ancak Şeyh Şücâeddin hazretlerinin kerametiyle şehrin en iyi ustasının Müslümanlığı kabul ettiği ifade edilmektedir. Böylece ilk imar faaliyeti Müslüman

[38] Hadise aynı şekilde Enis'ül Müsamirin'de de aktarılmaktadır: İlgürel, Sevim (1972) Abdurrahman Hibrî Ve Enisü'l-Müsâmirîn (İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Basılmamış Doktora Tezi) İstanbul s. 65-67

bir usta tarafından gerçekleştirilmiş olmaktadır. Görüldüğü gibi halk duyduğu efsaneleri kendi muhayyilesinde tekrar kurgulamakta bazen duyduklarını birleştirmektedir. Şeyh Şücêddin hazretleri hakkında derlediğimiz efsane bunun en güzel örneklerinden biridir.

Efsanelerin yapı özelliklerinden bir diğeri de bünyesinde yer yer deyim, atasözü, alkış, kargış ve az da olsa söz sanatlarına yer vermesidir. Edirne efsanelerinde de bu özelliğin mevcut olduğunu görmek mümkündür. 2.4.1.2.39 kodlu efsanede *"Allah, seni ateşlere atsın.",* 2.4.1.1.37 kodlu efsanede *"Otuz olun kırk olmayın"* 2.3.1.2.1. kodlu efsanede *"Bınak batsın",* 2.1.1.6 kodlu efsanede *"Bütün gün çalış çalış, kış koltuğuna git."* vb. ifadeler bunun örneklerindendir.

1.3. EDİRNE EFSANELERİNİN YARATIM VE AKTARIM ÖZELLİKLERİ

Efsanelerin destan, masal, halk hikâyelerinde olduğu gibi kendilerine has icra ortamlarının ve icracıların (destancı, masal anası, âşık vb.) olmadığını yukarıda belirtmiştik. Bu durum efsanelerin muhteva özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Efsanelerin işlev özellikleri söz konusu türlere göre daha yoğun ve inanç bağlamlı olduğundan efsaneler lüzum görüldüğü anda, bilen birisi tarafından olabildiğince sarih bir şekilde anlatılır. Oysa diğer türler, hoşça vakit geçirme ve eğlendirme işlevleri dolayısıyla estetik kaygı taşır. Bu durum efsanede hemen hemen hiç yoktur. Bu yüzden özel bir icra zamanı ve icracısı bulunmaz. Ancak tüm bunlar efsanelerin icra ve icracılar bağlamında tamamıyla gelişi güzel olduğu anlamına gelmemelidir.

Efsanelerin icra edildikleri ortamlar, icra zamanları, icracıları ve dinleyicilerinin incelenmesi türü yaratım ve aktarım boyutuyla da ortaya koymamızı sağlayacaktır. Malinowski'nin *"Şüphesiz metin çok önemlidir fakat bağlamsız metin ölüdür"* (Çobanoğlu) şeklinde düşüncesi bağlamın ehemmiyetini ortaya koyarken yaptığımız sahada çalışması bağlam hususunda söz söylemeyi mümkün kılmaktadır.

Tespit edilen araştırma konusuyla ilgili halk kültürü unsurları hakkında bilgi almak için, söz konusu bilginin yaşatıldığı gruplara gidilerek çalışmalarda bulunulması" (Çobanoğlu 1999: 45) şeklinde ya da daha geniş bir ifadeyle "*halk*

bilgisi yaratmalarının belli bir zamanda, belli bir yerde, belli bazı araç ve yöntemleri kullanan uzman halk bilimci veya amatör olarak halk bilimine ilgi duyan kişi veya kişilerce, halk bilgisi ürünlerini yaratan, yeniden yaratan, taşıyan, nakleden ve icra eden kişilerden sözlü, yazılı ve görsel olarak kaydedilmesi ve maddi ürünlerin toplanması işidir" (Ekici 2010: 25-26) şeklinde tanımlanan derleme faaliyeti yöntemli bir şekilde yapıldığı sözel doku, metin ve bağlam hakkında bilgi sağlamaktadır.

Derlemelerin en mühim kısmını kaynak kişiler oluşturur. Kaynak kişiler usta (profesyonel) ve amatör şeklinde tasnif edilebilmektedir. Efsaneler söz konusu olduğunda kalıplaşmış bir icra ortamları olmadığı ve sanat kaygısı gütmedikleri için amatör kaynak kişiler derlemede hedef kitledir. Bu kitle halk bilgisi ürününün oluşumunda bilinçli bir müdahalesi olmayan mevcut halk bilgisi ürünlerini tekrarlayan, aktaran ve yayan kişilerden oluşmaktadır. Efsaneler bağlamında bu kişiler aynı zamanda icracıdırlar.

Edirne efsaneleri derlenirken çeşitli yaş gruplarına mensup pek çok insanla görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerden çıkan sonuç, diğer halk bilgisi ürünü derleme-inceleme çalışmalarındaki sonuçtan farklı değildir. Çalışmamızda en fazla "eskiler", "yaşlılar" şeklinde tarif edilen orta yaşın üstündeki kişilerden faydalanılmış, bu grubun haricindeki yaş gruplarının efsane konusunda daha az bilgiye sahip oldukları tespit edilmiştir. Derlediğimiz efsaneler bağlamında Edirne efsanelerinin anlatıcılarının yaş ortalaması 54 olarak hesaplanmıştır.

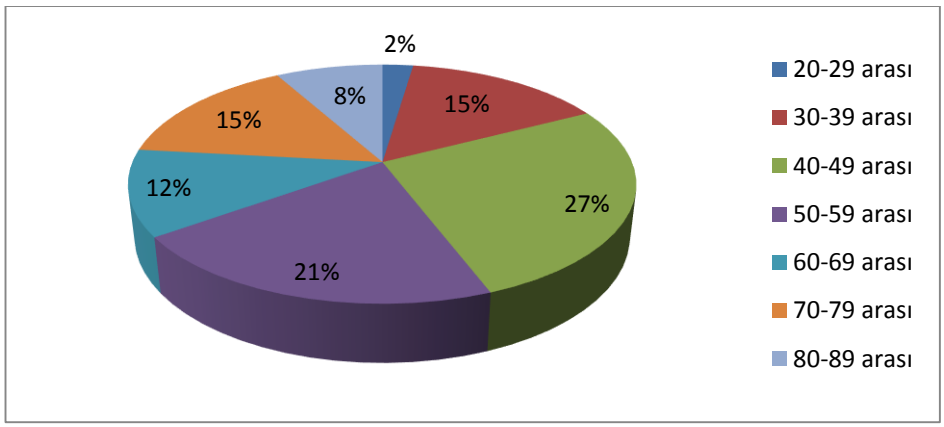

Grafik 1: Edirne efsane anlatıcılarının yaşlara göre dağılımı

Cinsiyet de yaratım ve aktarım hususunda belirleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaptığımız saha çalışmasında kadın kaynak kişilerin az olduğu dikkat çekmektedir. 90 civarında kaynak kişiden sadece 20 tanesi kadındır. Bu durumla ilgili Edirne ölçeğinde tespit ettiğimiz sebepler şöyledir:

a) Derleyicinin erkek olması kadınların muhataba karşı tam olarak açılamamasına sebebiyet vermiştir.

b) Derlemelerimiz esnasında erkeklerle yaptığımız görüşmeler genellikle kahve, gölgelik vb. gibi birkaç kişinin bir arada bulunduğu mekânlardı. Bu mekânlar insanların birbirinden aldıkları cesaretle derlemeciye daha fazla açılmasına ya da çeşitli hatırlatmalara vesile olmaktadır. Ancak kadınlar açısından böyle bir durum söz konusu olmamıştır. Münferit yapılan görüşmelerde de verim son derece azdır.

c) Kadın kaynak kişilerin tarihi olanı anlatmak yerine güncel olanı anlatma yönünde bir temayül gösterdikleri tespit edilmiştir. Özellikle türbe gibi inanç merkezi etrafında yaptığımız derlemelerde kadınların orada medfun veliyle ilgili efsane anlatmak yerine memorat anlatmayı tercih ettikleri görülmüştür.

Anlatıcılar bağlamında değerlendirilmesi gereken bir diğer husus da anlatıcıların eğitim seviyeleridir. Bizim çalışmamıza katkı sunan kaynak kişilerin yaklaşık olarak yarıya yakını ilkokul mezunuyken diğer kısım daha üst seviyede bir eğitim seviyesine sahiptir.

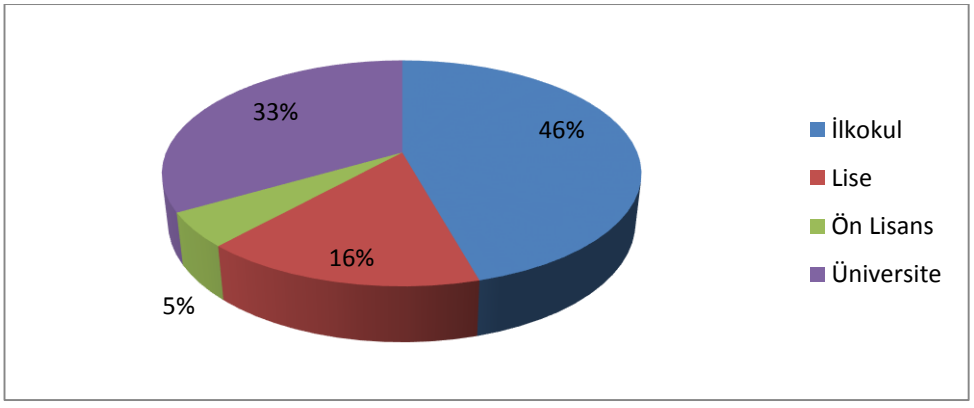

Grafik 2: Edirne efsane anlatıcılarının eğitim düzeylerine göre dağılımı

Tabloda özellikle üniversite mezunu kaynak kişi oranının fazla olduğu görülmektedir. Bunun sebebi şehrin sosyo-kültürel yapısına, ülke genelinde eğitim seviyesinin yükselmesine ve açık öğretim gibi eğitim imkânlarının yaygınlığına bağlanabilir. Bununla birlikte üniversite mezunu olan kaynak kişilerimizin önemli bir kısmının çocukluğunu ya da gençliğini köy veya mahalle kültürü içerisinde geçirmiş oldukları tespit edilmiştir.

Efsaneler icra ortamlarında yer alan ve anlatının temel unsurları diyebileceğimiz anlatan ve dinleyenin/dinleyenlerin konuşma yoluyla kurduğu ilişkiden, konuşma biçiminden, kişisel ve geleneksel özelliklerden kaynaklanan pek çok unsurdan etkilenerek şekillenirler (Çobanoğlu, 2003: 42) Burada anlatıcının sözel anlatım kabiliyeti, eğitim durumu, sosyal statüsü gibi özellikleri efsane anlatımını çeşitlendirebilmektedir.

Efsanelerin icralarını etkileyen bir diğer durum da anlatma ortamıdır. Buna *"metnin yaşam alanı"* da denilebilir ve bu alanı *"anlatıldığı yüzyıl, anlatıldığı coğrafya, anlatıldığı sosyal, dinsel veya etnik çevre, anlatıldığı zaman dilimi, anlatılış gerekçesi, anlatıcı kimliği ve dinleyici-anlatıcı ilişkiler düzeni her metni kendi yaratıldığı anlatım ortamında anlamlı kılmaktadır."* (Oğuz 2000: 106) Anlatma ortamını doğal ve yapay olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Efsaneler sabit bir forma sahip icra geleneği olmadığı için genellikle yapay ortamlardan derlenir. Ancak efsane anlatımlarının yapay ortamları, doğal ortamlarıyla anlatıcı, dinleyici, ortam ve zaman unsurları bakımından mutabakat içinde olduğundan "*doğal ortamda hazırlanmış yapay ortam"* şeklinde de tanımlanabilir (Ekici, 2013: 68).

Edirne efsanelerinin derleme mekânları, aşağı yukarı tüm sosyal mekânları ihtiva etmektedir. Bunun içerisine evler, kahveler, gölgelikler, cami avluları vb. girmektedir. Zaman itibariyle de herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır. Ancak bu ifadeler efsanelerin her yerde ve her zaman anlatılabileceği anlamına gelmemelidir. Zira Türk sosyo-kültürel yapısı içinde çok katı değilmiş gözükmekle beraber kimin, nerde, kime, neyi, nasıl anlatacağı son derece net bir biçimde belirlenmiştir (Çobanoğlu, 2003: 22). Örneğin 3.1.8 kodlu efsane anlatıcısı tütünün Firavun'un dışkısından yaratıldığını anlatırken anlatma ortamında bulunan ve sigara kullandığını

ifade eden bir dinleyici tarafından şaka yollu da olsa eleştirinin muhatabı olmuştur. Ortamın daha fazla sigara kullanan kişiden oluştuğu düşünüldüğünde kaynak kişinin efsaneyi anlatmaması ya da anlattığı zaman eleştirinin dozunun artması söz konusu olabilir.

Anlatım ortamını, anlatıcının olduğu gibi dinleyicilerin eğitim düzeyleri, yaşları, cinsiyetleri, sosyal statüleri, sayıları gibi özellikler de etkileyebilmektedir. Özellikle kalabalık ortamlarda yaptığımız derlemelerde dinleyiciler kimi zaman icracıya katkı sağlamış kimi zamanda anlatımı kesmek mecburiyetinde bırakmışlardır. 3.4.1.2.22 kodlu efsanede Kerem Baba'nın Süloğlu'nun Keramettin köyüne yerleşmesini anlatan icracı anlatımını bitirdikten sonra dinleyicilerden birisi efsanenin eksik kalan bölümünü tamamlamıştır. Buna daha pek çok örnek vermek mümkündür. Diğer taraftan dinleyicilerin bunun tam tersi bir tavır sergilediklerini de görmek mümkündür. Örneğin 3.3.9.3 kodlu efsane Geçkinli köyündeki şehitlikle alakalıdır. Köyün kahvesine varıp niyetimizi anlattığımızda kahveden bir kişi yardımcı olmak için yanımıza gelmiş, köydeki şehitlikle ilgili bir anlatının olduğundan bahsederek anlatmaya başlamıştır. Ancak dinleyici grubundan başka bir kişinin anlatılanları gerçek dışı, safsata şeklinde nitelendirerek söze karışmasıyla anlatıcı anlatımını sonlandırmak durumunda kalmıştır. Sözü kesilen kaynak kişiyi alıp şehitliğe doğru gittiğimizde kaynak kişimiz anlatımına tekrardan başlamış ve efsaneyi anlatmıştır. İcracının ilk teşebbüsünde anlattıklarının safsata olarak nitelendirilmesinin bariz sebepleri bulunmaktadır. Şöyle ki; efsane şehitliğin yapılmasıyla maddi bir unsura kavuşmuştur. Şehitliğe o mekânda olan bitenle ilgili bilgilendirici çeşitli levhalar asılıp ziyaretçilere gerçek tarih bilgisi aktarılmaktadır. Diğer taraftan köylülerle yaptığımız konuşmalar sonucunda şehitlik münasebetiyle zaman zaman burada etkinliklerin düzenlendiğini çeşitli araştırmacıların gelip gittiğini öğrendik. Köylülerin gerçek tarih bilgisine ulaşmaları büyüklerinden duyduklarını safsata olarak nitelendirmesine sebebiyet vermektedir.

Kısa bir değerlendirmeyle Edirne efsaneleri sözlü ortamda "yeri geldiği zaman" belirli bir özelliğe sahip olmayan, amatör anlatıcılar tarafından anlatılan bununla birlikte anlatıcının ve dinleyicilerin yaş, eğitim, sosyal statü gibi bazı özelliklerine göre şekillenebilen, herhangi bir icra zamanı ve mekânıyla

sınırlandırılmayan anlatılardır. Anlatıcıların tipik herhangi bir özelliği olmamasına rağmen yerinde efsane anlatmasını bilenlere "güngörmüş", "bilgili" ve "konuya hâkim" şeklinde sıfatlar verilmektedir.

1.4. EDİRNE EFSANELERİNİN KONU VE İŞLEV BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Efsanelerin işlevlerine genel olarak yukarıda değinmiştik. Bu bölümde Edirne efsanelerinin anlatıldığı toplumda hangi işlevleri yerine getirdiği konusu incelenecektir. Bu anlamda her efsanenin kültürel işlevinin olduğu düşünülerek efsaneler için kültürel işlev kaydı düşülmemiş; açıklayıcılık, eğitim, turistik ürün ve propaganda işlevine sahip olan efsanelerle ilgili yer yer bağlamları da göz önünde bulundurularak açıklamalar yapılmıştır. Ayrıca Edirne efsanelerinin ele aldığı konular üzerinde durulmuştur.

1.4.1. Yaratılış, Oluşum, Dönüşüm Efsaneleri

1.4.1.1. İnsanlarla İlgili Efsaneler

Bu grupta derlediğimiz efsanelerden **3.1.1.1.** şeklinde kodladığımız efsanede dünyadaki canlılar türlerine göre tasnif edilmiş, yaratılış sıraları verilerek dünya üzerindeki canlıların sayılarının neden birbirinden farklı olduğu, insanoğlu dünyaya indirildiğinde sadece iki taneyken neden diğer canlıların sayıca insanoğlundan fazla olduğu açıklanmıştır. **3.1.1.2** kodlu efsanede insanların topraktan yaratılması; beyaz, sarı, esmer vb. ten renklerine sahip olmalarının ve insanların ruhlarının Azrâil (a.s) tarafından alınmasının sebepleri açıklanmıştır. **3.1.1.3** kodlu anlatı diğer semavi dinlerde de kabul görmüş mit kökenli bir efsanedir. Bu anlatı da tıpta troid kıkırdağı çıkıntısı olarak bilinen, halk arasında ise "âdem elması" olarak adlandırılan boğaz çıkıntısının sebebi açıklanmış, bu çıkıntının neden sadece erkeklerde var olduğunun cevabı verilmiştir. Diğer taraftan bu efsanede şeytanın türlü türlü hilesinin olduğu, bu hileleri insanın en sevdiği vasıtasıyla hayata geçirebileceği ve bunlara karşı insanoğlunun uyanık olması gerektiği öğütlenmektedir. Ayrıca efsanenin anlatımından sonra kaynak kişimizin eklediği şu cümlede efsaneye işlevsel açıdan ışık tutmaktadır: *"Günahlar insanda iz bırakır, tövbe etsen de o izi taşırsın."*

3.1.1.4 ve **3.1.1.5** kodlu efsaneler bir önceki efsaneyle aynı doğrultudadır. **3.1.1.4** kodlu efsane insanların avret mahallinde ve koltuk altlarında neden kıl çıktığını açıklamaktadır. **3.1.1.5** kodlu efsane ise insanoğlunun unutma özelliğinin nedenini açıklamaktadır. Bir önceki efsanede olduğu gibi bu iki efsanede de insanoğlunun bazı özelliklerinin ilk insanların işlediği günahların bedeli olarak gösterilmiştir. İşlevsel olarak **3.1.1.4** kodlu efsane bir önceki efsaneyle birebir mutabıktır. **3.1.1.5** kodlu efsaneyle ilgili olarak kaynak kişimiz efsanedeki olayı bir nimet olarak görmekte ve şükür vesilesi saymaktadır. Bununla ilgili olarak kaynak kişimizin *"Nenem bunları bana anlatırken oğlum, unutma; Allah bizleri hep düşünür. Eğer unutma nimetini vermeseydi, acılarımızı unutamadığımız için hep dertli olurduk. Onları unutabildiğimiz için gülebiliyoruz."* şeklindeki açıklaması efsanenin işlevsel yönü hakkında bilgi vermektedir. Bu açıklamaya göre efsane Allah'ın kullarını hiç unutmadığı, insanların kötü olarak bildiği şeylerde bile iyi şeylerin olabileceğine dair bir algı oluşturmaktadır. **3.1.1.6** kodlu efsanede ise yine önceki efsaneler gibi bir durum söz konusudur. Kadınların her gün ev işleriyle uğraştıkları halde bu işlerin hiç bitmemesi Hz. Havva'nın enâniyeti dolayısıyla Cebrâil'in (a.s) beddua etmesine bağlanmaktadır.

1.4.1.2. Yiyeceklerle İlgili Efsaneler

Bu grupta ele aldığımız efsanelerden **3.1.2.1** kodlu efsanede çiftçiliğin kökeni ve unun insanoğlu tarafından ilk defa nasıl kullanıldığı açıklanmaktadır. Ayrıca **3.1.1.6** kodlu efsanede de olduğu gibi insanoğluna ilk bilgilerin melekler tarafından öğretildiği anlatılmaktadır. **3.1.2.2** kodlu efsanede hemen hemen tüm Anadolu coğrafyasında kadınların kışlık hazırlık olarak yaptıkları tarhana çorbasının nasıl ortaya çıktığı ve isminin nasıl oluştuğuyla ilgili bir açıklama yapılmaktadır. **3.1.2.3** kodlu efsanede ise ölmüşlerin arkasından helva kavrulmasının sebebi açıklanmaktadır. Bu gruptaki efsanelerin tamamı işlevsel açıdan açıklayıcı özelliğe sahiptir.

1.4.1.3. Geleneklerle İlgili Efsaneler

Gelenekler başlığıyla değerlendirdiğimiz efsanelerden **3.1.3.1** ve **3.1.3.2** kodlu efsanelerde bir Edirne geleneği olan aynalı süpürgenin ortaya çıkışı

açıklanmaktadır. Aynalı süpürgeler günümüzde her ne kadar sadece hediyelik eşya olarak işlevini devam ettirse de Edirne folklorunda önemli bir yere sahiptir. Eskiden aynalı süpürgeler gelinlerin çeyizlerinin vazgeçilmezleri arasındaymış. Çeyizlere süpürge konularak *"Kızımız, hamarat, eli iş tutan ve temiz bir kızdır."* mesajı verilmeye çalışılırmış. Aynalı süpürgelerin başlarında bulunan "kabara" adlı çivi temizlik ve saflık nişanesi olarak kullanılırmış. Ayrıca süpürgeler çiçeklerle de süslenir ve bu çiçekler sevgiyi ve mutluluğu, ayna ise saflığı ve huzuru temsil edermiş. Öte taraftan aynalı süpürge eğer evin dış kapısına asılırsa *"Evimizde evlilik çağında kızımız var"* manasını taşırmış. Efsanelerde bu geleneklerin kökeni gelin-kaynana arasındaki ilişkiye bağlanmaktadır. Bu efsaneler sebebiyle Edirne'ye özgü bir hediyelik olarak bilinen aynalı süpürgeler şehrin tanıtımına ve şehir ekonomisine sundukları fırsatlarla turistik ürün işlevini yerine getirmektedir.

3.1.3.3. kodlu efsanede ise yine bir Edirne geleneği olan Kırkpınar güreşlerinin kökenine dair açıklama yapılmaktadır. Halk arasında bu efsanenin varyantlarını bulmak mümkündür. Kırkpınar güreşleri günümüzde haziran aylarında yapılmasına rağmen eskiden Hıdırellez'e tesadüf eden tarihlerde yapılırmış. Kırkpınar'ın asıl yeri günümüzde yapılan alan değil Yunanistan'da kalan Simovina kasabasıdır.[39] (Dervişoğlu, 2014: 160) **3.1.3.4.** kodlu efsanede ise Anadolu'da doğum, ölüm gibi çeşitli vesilelerle anılan "kırk çıkması"nın ölüm bağlamında açıklaması yapılmaktadır. Hem bir önceki **3.1.3.3** kodlu efsane hem de bu efsane söz konusu olunca, kırk sayısı üzerinde durulması gereken bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Temeli mitoloji ve dine dayandığı için bazı sayılar üzerine özel anlamlar yüklenmiştir. Simgesel değeri olan ve her birine özel anlamlar yüklenen bu sayılardan en çok kullanılanlar: üç, beş, yedi, dokuz ve kırktır. Kırk sayısı diğer dinlerin yanında Türk kültüründe ve İslam medeniyetinde birtakım özel anlamlar ifade etmektedir. Sayılara bu şekilde bir anlam yüklenmesi sadece varlıklarıyla değil; düşündürdükleri manalar ve yönlendirdikleri kavramlarla da ilgilidir (Durbilmez, 2009: 71)

[39] Kırkpınar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Dervişoğlu, Mehmet (2014) Halk Bilimi Açısından Kırkpınar Güreşleri, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, İstanbul.

Kırk sayısının Türk kültüründe deyim ve atasözlerinden (*Kırk dereden su getirdin, kırk kapının ipini çekmek, kırk evin kedisi vb.*) halk inanışlarına (*Kırk uçurma, kırk mevlidi, Kırkikindi yağmurları vb.*) tasavvuftan (*Kırklar, kırk makam vb.*) yer adlarına (*Kırkağaç, Kırklareli, Kırkkavak vb.*) kadar çok geniş bir kullanım alanı vardır. Günlük hayatta çoğu kez dikkat etmeden ancak çok sık kullandığımız bu sayının kökeni hakkında birkaç görüş ileri sürülmüştür. Annemaria Schimmel "Sayıların Gizemi" isimli eserinde kırk sayısının çıkış noktasını astronomik olarak değerlendirmiş ve ayın geçtiği 28 nokta ile 12 burcun birleşimiyle açıklanabileceğini söylemiştir (Güvenç, 2009: 89). Diğer bir görüş, kültürel kaynaklı olabileceği yönündedir. Bu görüşe göre kırk sayısının dünya kültür çevrelerinde bu kadar sık kullanılmasının kökeninde eski Mısır'da kullanılan gök takvimi kültünden Sami ve İranlılara geçen bir kültür alışverişi vardır. V. H. Rocher ise Babilonyalılar, İsrail ve Arap inanışlarında kırk sayısını inceleyerek bunun dini bir kökeninin olduğunu iddia etmiştir (Öztürk, 2000: 78-79).

Kökeninde her ne olursa olsun büyük sayılar içinde en büyüleyici sayı olan kırk sayısının kullanım sahasındaki işlevi "hazırlama ve tamamlama"dır (Durbilmez, 2011: 88) Halk muhayyilesi belli bir sınırı geçtikten sonra çeşitli pratik ve inanışlardaki sayıyı kırka tamamlama yönünde bir meyil gösterir. En basitinden otuzlu yaşlarda olan birisi için "*Kırkına vardın/ kırkını aştın*" şeklinde bir cümle yöneltmek tamamlama özelliği gösterirken, aynı zamanda yaşına göre alması gereken bazı sorumlulukların farkına varması gerektiğini öğütleyerek hazırlama işlevini de üstlenir. Kanaatimizce bu durumda dildeki en az çaba kanununun da etkisi vardır. Kırk sayısının tek heceli olması kullanımını kolaylaştırmış ve daha çok heceli sayılara göre sık tercih edilmesine neden olmuştur.

Kırk sayısı efsanelerde formülistik bir sayı olarak sık sık karşımıza çıkmaktadır. Bu iki efsaneden ilkinde bir tamamlama söz konusudur. İkincisinde kırk sayısının işlevi efsanenin varyantlarına göre değişim göstermektedir. Bazı varyantlarda kırk tane pınar ya da kırk tane çeşmeden bahsedilirken bazı varyantlarda tasavvufi bir terim olan "Kırklar"a atfen kırklar pınarı şeklinde bahsedilmektedir. İşlevsel olarak ilk efsanede kişinin bir sebeple ayrıldığı insanların hatıralarına karşı saygılı olmasının gerekçesi sunulurken, ikinci efsanede şehadetin kutsiyetine vurgu

yapılarak, güreşin dolayısıyla Kırkpınar'ın kökeninin kutsi temellere dayandığı belirtilmiştir. Güce dayalı bir sporun bu şekilde zalimlikten men edip, merhamete sevk eden bir dinin değer yargılarıyla temellendirilmesi güç sahiplerini teskin ederek, onların güçsüz insanlara zulmetmelerine mani olmuştur. Efsane bir bakıma toplumdaki sosyal dengeyi kurmaktadır.

3.1.3.5 kodlu efsanede Balkanlarda yaygın bir gelenek olan Bocuk gecesinde neden kabak pişirildiğine cevap verilmiş olup açıklayıcı işleve sahiptir. Bocuk gecesinin Balkanlardan göç edenler vasıtasıyla ülkemize gelmiş olabileceği düşünülmektedir. Böyle olmasına rağmen içerik bakımından Türk halk kültürüyle beslenmiştir. Bocuk gecesi genelde ocak ayı ortalarında yapılmakla birlikte zaman olarak köyden köye fark etmektedir. Bocuk gecesi kimi köylerde bereket getirici, kimi köylerde olağanüstü varlıkların vereceği zararı giderici ayinsel bir tören olarak yapılırken, kimi köylerde ise efsanemizde olduğu gibi Hristiyanların o gün yaptığı eğlenceden korunmak için insanların bir araya gelmesi maksadıyla tertip edilen bir eğlence olarak karşımıza çıkmaktadır. Bocuk gecesinin en büyük özelliği bu gecede kabak pişirilmesidir. İnanışa göre kabak pişirilen eve Bocuk Cadısı gelmez, eve ve ev halkına zarar vermezmiş (Artun, 1993: 35-38) Efsane kabak pişirme olayına Hristiyanların o gün toplanarak domuz eti yiyip, şarap içmesinden dolayı ev ahalisinin korunması bağlamında bir açıklama getirmiştir.

3.1.3.6 kodlu efsanede hapşırma eylemi ve hapşıran kimseye neden iyi dileklerde bulunulduğuyla ilgili açıklama yapılmaktadır. Bilim adamlarına göre insan aksırınca beyin ve kalp damarları genişlemekte, gözyaşı ve sinüs kanalları açılmakta, akciğerlerde normal solunumla atamadığımız rezidüel (ölü) hava dışarı atılmakta, kalbin diyastol (gevşeme) sonu dinlenme süresi artmakta, kalp milisaniyeler içinde durmakta ve yeniden çalışmakta, vücutta birikmiş bazı zararlı toksinler dışarı atılmaktadır. Hal böyle olunca pek çok kültürde hapşıran kişi için iyi dilekte bulunulmaktadır. Kültürümüzde de hapşıran kimseye *"Çok yaşa, sağlıklı yaşa vb."* cümlelerle iyi dilekte bulunmak hapşıran kişinin de *"Sen de gör, hep beraber"* şeklinde mukabelede bulunması neredeyse bir kuraldır. Öyle ki bunu yapmayan kişileri nezaketsiz diye vasıflandırdığımız bile olmuştur. İyi dilek dilemenin diğer bir şekli de efsanede geçtiği gibi hapşırınca *"Elhamdülillah"* diyen kimseye

"Yerhamükellah" yani "Allah sana rahmet etsin" demektir. İslami gelenekte yer alan bu mukabele şekli Müslümanların birbirine karşı olan görevlerinden sayılmış ve Hz. Muhammet (s.a.v) tarafından bizzat tavsiye edilmiştir. Bununla ilgili pek çok hadis-i şerif bulunmaktadır. Mesela *"Allah hapşırmayı sever, esnemeden hoşlanmaz. Öyleyse sizden biri hapşırır ve Allah'a hamdederse, bunu işiten her Müslüman üzerine yerhamukallah demesi hak (bir vazife)dir. Ancak esnemeye gelince, işte bu şeytandandır. Biriniz namazda esneyecek olursa, imkân nisbetinde kendini tutsun ve "hah" diye ses çıkarmasın. Zira bu şeytandandır"* [40] şeklindeki hadis-i şerif bu konuyla ilgili en bilinenlerdendir.

Toplumumuzda köklü bir gelenek haline dönüşmüş bu uygulamanın nedeni hakkında yürüttüğümüz fikirler olmakla beraber birçoğumuzun bilgisi yoktur. Keza www.wowturkey.com [41]isimli internet sitesinde *"Hapşıran birine niye 'Çok yaşa' dersiniz?*" sorusuyla yapılan ankete 119 kişi katılmış olup katılımcıların % 45.4'ü *"Geçmişten beri alışkanlık olduğu için*" cevabını vermiş, %15.1'i nedenini bilmediklerini açıkça ifade etmiş, diğerleri de bu konu hakkında fikir yürütmüşlerdir. Efsane bu yüzden hem belli bir bağlam üzerinde açıklama hem de eğitim işlevini yerine getirmektedir.

3.1.3.7 kodlu efsane birden fazla insan tarafından el ele tutuşarak bir oyun müziği eşliğinde oynanan hora geleneğinin kökeni hakkında açıklama yapmaktadır. Efsaneye göre hora tepme bir Sırp geleneğidir ve ismini şehitlerin naaşları üzerinde tepinen Sırpların çıkardıkları *"Hurraaa hurrraaa"* sesinden almaktadır. Hora kelimesinin kökeninin Rumca, Farsça, Gürcüce olduğuna dair çok muhtelif görüşler bulunmaktadır.[42] Halk bunlardan ziyade kendi etimolojik kurallarıyla bir köken arayışı içinde bulunmuştur. Bunun sebebinin dini birtakım yasaklar çiğnendiği için insanların hora oynamasına engel olmak olduğu oldukça açıktır. Ayrıca efsaneyi dinlerken kaynak kişimizin annesinin annesine ait olan *"Ne cavırlar gibi ora tepiyila*

[40] Buhari, Edeb 125,128, Bedü'l-Halk 11; Müslim, Zühd 56, (2994); Ebu Davud, Edeb 97, (5028); Tirmizi
[41] http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=86802 (06.12.15)
[42] Hora kelimesi hakkında görüşler için bk: Necati, Demir, Trabzon Ve Yöresinde Horan: http://www.necatidemir.net/images/demir/bkosem/horon.pdf (06.12.15)

bunla" şeklindeki cümlesi efsanenin bu işlevini daha da açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

1.4.1.4. Deyimlerle İlgili Efsaneler

3.1.4.1. kodlu efsanede "ateş pahası" deyiminin kökeni açıklanmıştır. Gerçek anlamının dışında yeni bir anlamı dile getiren bu ifade kalıbı kısaca "çok pahalı" anlamına gelmektedir. Efsanede de bu anlamının ne şekilde oluştuğuna dair bir izah söz konusu olduğu için açıklayıcı işleve sahiptir.

1.4.1.5. Olağandışı Durumlarla İlgili Efsaneler

3.1.5.1 kodlu efsane de olağandışı bir durum olarak Edirne Merkez ilçeye bağlı Karaağaç Mahallesi'nde horozların erken ötmesinin nedeni açıklanmaktadır. Efsaneye göre bu durumun sebebi gazilerle birlikte Rumeli'ni fethe çıkan Seyyid Ali Sultan'ın bir kerametiyle ortaya çıkmış ve böylece devam etmiştir. **3.1.5.2** kodlu efsanede üzerine çeşitli inanışlar da bulunan yıldız kaymasının nedeni açıklanmaktadır. Yıldız kayması çok sık karşılaşılmayan bir durum olduğu için insanlar arasında farklı şekillerde yorumlanmıştır. Mesela; yıldız kayması bir dilek vasıtası olarak düşünülmüştür. Diğer taraftan her yıldız kaydığında bir kişinin öleceği, iki evliyanın buluştuğu inancı vardır. Efsanede yıldızlar bir kovalama aracı olarak düşündürülmektedir. Buna göre gökten haber çalmaya gelen cinlerin arkalarından atılır.

1.4.1.6. İbadetlerle İlgili Efsaneler

İbadetlerde ilgili olan **3.1.6.1** kodlu efsanede namazın farzlarından biri olan secdenin iki defa yapılmasının neden kaynaklandığı izah edilmiştir. Efsaneye göre bunun nedeni meleklerin şeytana muhalefet ederek isyandan korkmaları ve bir sadakat göstergesi olarak ikinci secdeye gitmeleridir.

1.4.1.7. Hayvanlarla İlgili Efsaneler

3.1.7.1 kodlu efsanede yılanın neden bir sürüngen olduğu açıklanmaktadır. Yılan halk anlatılarının birçoğunda ihanet ve düşmanlığın sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır. Efsaneye göre önceleri çok güzel bir varlık olan yılan, şeytanı cennete

sokunca Allah'ın emriyle yerde sürünmek mecburiyetinde kalan bir varlığa dönüşmüştür. İşlevsel anlamda efsanede, yasakları çiğnemenin sonucunda karşılaşılan yaptırımların bazen telafisi mümkün olmayan sonuçlara mahal vereceği düşüncesi işlenmiştir. **3.1.7.2** kodlu efsanede baykuşun serçe yemesinin sebepleri açıklanmakta aynı zamanda baykuş bilgeliği sembolize etmektedir. Efsane açıklayıcı işlevinin yanında sadakat bağlamında öğüt vermektedir. **3.1.7.3** kodlu efsanede kedinin dört ayak üstüne düşmesi ve bazı kedilerin başındaki çizgilerin sebebi açıklanmıştır. Anadolu efsanelerinde kedinin zor durumda olan bir din büyüğüne yardım etmesi konu edilir. Bu din büyüğü bazen Hz. Ali, bazen bir sahabe bazen de efsanemizde yer aldığı gibi Hz. Muhammet (s.a.v) olabilmektedir. Bu efsanede de hem açıklama işlevi hem de iyiliklerin karşılıksız kalmayacağı konusunda eğitimsel işlev mevcuttur. **3.1.7.4** kodlu efsanede de yine hayvanlara dair bir özellik açıklanmıştır. Efsaneye göre keklik önceleri daha değişik bir hayvanken Kerbela'da Hz. Hüseyin'in yerini düşmanlarına bildirdiği için onun bedduasını alarak bir av hayvanı haline gelmiş ve Hz. Hüseyin şehit edildikten sonra onun kanından içtiği için ayakları ve gagası kırmızı olmuştur. Keklik bazı bölgelerimizde evlerde beslenirken aleviler tarafından fesatlık çıkaran bir kuş olarak vasıflandırılarak evlerde beslenilmemekte ve avlandığı halde eti yenilmemektedir. Bazı efsanelerde Hz. Hüseyin yerine şahsiyet olarak Hz. Muhammet (s.a.v) olabilmektedir (Göde, 2010: 94). Bu durumda saklanılan yer ağaç kovuğu yerine mağaradır. **3.1.7.5** kodlu efsanede yılanın dilinin ve kırlangıcın kuyruğunun neden çatal olduğu, yılanın insanlara düşmanken, kırlangıcın neden dost olduğu açıklanmaktadır. Bazı Anadolu efsanelerinde benzer örnekler anlatılmakta olup kanı tatma görevinin yılanın yerine sivrisineğe ya da arıya verildiği de söylenir. Kırlangıç halk arasında uğurlu sayılan kuşlardan biridir. Kırlangıçlar asla öldürülmez. Bir eve kırlangıç yuva yaparsa o eve bereket yağar ve yuvasını bozanın yuvasının bozulacağı inancı vardır. Kırlangıç eski Türk inanışlarında da uğurlu bir kuş olarak addedilmektedir. Kimi yerlerde ebabil kuşunun kırlangıç olduğu da söylenmektedir.

3.1.7.6 kodlu efsanede köpeğin insana sadık olmasının yanında neden şeytana da teşbih olunduğu, seher vaktine kadar neden uyumadığı açıklanmaktadır. Köpeğin insanoğluna olan sadakatinin yanında insanlar tarafından bir tahkir unsuru

olarak görülmesi çelişkisi efsanede yapılan açıklamayla bir noktada ortadan kalkmaktadır. Çünkü köpek insanoğlunun bir parçasından yaratılmıştır ancak bu parça şeytanın tükürüğünün nüfuz ettiği bir parçadır. Efsaneyi anlattıktan sonra kaynak kişimiz şu sözleri eklemiştir: *"Köpek insanın dostudur, bir parçasıdır. Sahibi yanında ölse ve köpek aylarca aç kalsa sahibinin leşinden yemez. Oysa diğer hayvanlar yer. Mesela kedi, sahibinin gözünden yemeye başlar. Bu da insan ve köpek dostluğunun örneğidir."* Görüldüğü gibi köpek sadakatiyle olumlanmaktadır. Diğer taraftan yine kaynak kişimiz şunları ifade etmektedir: *"Cebrail hamuruna dokundu diye köpek sehere kadar uyumaz ancak şeytanla olan münasebetinden dolayı soyu ebterdir. Seherde bereket vardır, seher vaktinde uyuyanın kazancı az olur, geçinemez. Köpek de seher vakti uyuduğu için çoğalamaz. Köpek üç ay hamile kalır, bir batında 8-10 yavru doğurur oysa koyun beş ay hamile kalır genelde en fazla ikiz çok nadiren üçüz doğurur. Et ihtiyacı için de her gün yüzlerce koyun kesilir. Böyle olmasına rağmen bir köyde yüzlerce hatta binlerce koyun olur, 10-15 köpek olur. Çünkü koyun sehere kadar uyur, seherde uyanır. Köpek tam tersini yapar. Şeytanın tükürüğünden yaratıldığından üremesi kontrol altına alınmıştır."* Görüldüğü gibi köpek hakkındaki çelişki efsanenin açıklayıcı işleviyle giderilmektedir.

3.1.7.7 kodlu efsanede kedi ile köpeğin yüzyıllardır süren kavgasının ve kedilerin çiftleşme esnasında çıkardıkları seslerin nedeni açıklanmaktadır. Efsaneye göre kedi ile köpeğin kavgası Nuh'un (a.s) gemisinde başlamıştır. Efsane izah ediciliğinin yanında ispiyonculuk yapmanın, emirlere karşı gelmenin, ah almanın kötülüğüyle ilgili eğitim işlevine sahiptir. **3.1.7.8** kodlu efsane domuz, fare ve kedinin yaratılmasıyla ilgilidir. Efsaneye göre fare, domuzdan; domuz, filden; kedi de aslandan yaratılmıştır. Efsane tamamıyla açıklayıcı bir işleve sahiptir.

3.1.7.9 kodlu efsanede leylek, turna, kırlangıç gibi kumrunun – Edirne'de gugukçuk olarak bilinmekte- neden av hayvanı olarak değerlendirilmediğinin açıklaması yapılmaktadır. Efsaneye göre kumru Hz. Yusuf'un kuyuya atılışına şahit olmuş ve bunu tüm insanlığa duyurmuştur. Kumrunun ötüşü o günün feryadını dile getirmektedir. Ayrıca halk arasında kumrunun ötüşüyle Allah'ı zikrettiğine inanılır ve bu yüzden uğurlu sayılır. Buna mukabil halk arasında kumru avlamak, yuvasını bozmak günah sayılmaktadır. İşlevsel olarak efsanede izah ediciliğin yanında

iyiliklerin boşa gitmeyeceği bir şekilde kumrunun uğurlu sayılması gibi ödüllendirileceği mesajı verilmektedir.

1.4.1.8. Bitkilerle İlgili Efsaneler

Bu grupta değerlendirdiğimiz bir tane efsane bulunmaktadır. Tütünün yaratılışı hakkında açıklama yapan **3.1.8.1.** kodlu efsaneye göre tütün firavunun dışkısından yaratılmıştır. Efsanede bir çelişki söz konusu gibidir ancak anlatıcılar genelde bu çelişkiyi açıklamaktadır. Kaynak kişimiz de *"Burada firavunun Allah'a dua etmesi acayip gibi ama o da inanıyormuş. Kâfirliğinden, dünya tamahı yüzünden insanlara söylemezmiş. Çünkü söylese şan, şöhret gidecek. Allah da onun duasını kabul etmiş çünkü Allah böylelerinin duasını kabul ederek onların cehennemdeki azabını şiddetlendirirmiş."* şeklinde izah etmektedir. Efsane açıklayıcılık işlevinin yanında insanları sigara gibi kötü bir alışkanlıktan caydırmayı da hedeflemektedir. Bu yüzden eğitim işlevi de mevcuttur.

1.4.2. Olağanüstü Varlıklarla İlgili Efsaneler

1.4.2.1. Cinlerle İlgili Efsaneler

Bu grupta derlediğimiz **3.2.1.1** ve **3.2.1.2** kodlu efsaneler olağanüstü varlıklardan cinlerle alakalıdır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi gayr-i Müslim cinler insanlara zarar vermeye çalışır. Bunun için en çok başvurdukları yol; zarar vermek istedikleri şahsı, hayvan ve insan kılığına girerek ıssız bir yere götürüp çeşitli kötülükler yapmaktır. **3.2.1.1** kodlu efsanede efsanenin kahramanı Hakkı Dayı'nın şahsında bu örneklendirilmektedir. **3.2.1.2** kodlu efsanede ise kendisine zarar verilen cinin Cemal Kâhya'ya zarar vermesi konu edilmektedir. Efsaneler işlevsel bağlamda geceleri dışarı çıkmanın, tekin yerlerde bulunmanın ve olağanüstü varlıklara zarar vermenin zararla sonuçlanabileceği hususunda eğitimsel bir işleve sahiptir.

1.4.2.2. Hastalık ve Ölüm Getiren Varlıklarla İlgili Efsaneler

Bu grupta derlediğimiz efsanelerdeki olağanüstü varlıkların cinlerden çok farklı varlıklar olduğu söylenemez. Nitekim Pertev Naili Boratav, Türk Mitolojisi adlı eserinde cinler başlığı altında şunları aktarmaktadır: "*Mekir, Kara-Kura, Şeytan, Gul Yabani, İfrit, Çarşamba-Cadısı (veya Çarşamba-Karısı) Türk aktarımında iyi*

veya kötü niyetli doğaüstü yaratıkların tanımlanmasında tercih edilen adlardır." (2012: 48) Dolayısıyla bunları cinlerden apayrı varlıklar gibi düşünmek doğru olmayacaktır. Ancak bu varlıklar bazı özelliklerine ithafen halk arasında özel isimlerle anılmıştır. **3.2.2.1** kodlu efsanede böyle bir adlandırma bulunmamaktadır. Buna rağmen varlığın fiziki özelliklerinden bahsedilmekte ve yaydığı hastalıkla anılmaktadır. Efsane çiçek hastalığının nedenine dair açıklama yapmaktadır. **3.2.2.2** kodlu efsanede ise hastalık ya da ölüm getiren varlığın "Çarşamba karısı" şeklinde adlandırıldığı görülmektedir. Kaynak kişimizin belirttiğine göre Çarşamba karısının özellikleri şunlardır: *"Eskiden Çarşamba Karısı denilen bir üç harflinin varlığına inanılırdı. Bu üç harfli Çarşamba günü dolaşarak pis suları ve pis, dağınık yerleri denetlermiş. Bu nedenle Çarşamba günleri Edirne'de büyük temizlik yapılmazdı, çamaşır yıkanmazdı. Banyo ve bulaşık suları katiyyen ayak basılan yerlere dökülmezdi. Eğer bir kadın Çarşamba günü bunları yaparsa Çarşamba karısının hiç tanınmayan bir kadın kılığında üstü başı pejmürde vaziyette o kadının evine uğrayacağına ve hastalık bırakacağına inanılırdı. Mesela Çarşamba günü eve hiç tanınmayan biri gelirse o kişinin Çarşamba Karısı olacağından şüphe edilir, hastalık bıraktığı için ev hemen temizlenir ve buhur yakılarak tütsülenirdi. Bu üç harfli bazen de sevilmeyen bir akraba ya da dedikoducu, kıskanç bir komşunun kılığına girerek de görünür, derlerdi eskiler. Eskiden Çarşamba günü kadınların tatil günü gibiydi."*

1.4.3. Tarihi Efsaneler

1.4.3.1. Yerleşim Yerleriyle İlgili Efsaneler

İnsanların yaşama biçimlerine, tercih ettikleri mekânlara ve birbirleriyle nasıl bir etkileşim içinde olduklarına coğrafi bir gözle bakılması gerekirken bunları nasıl algıladıkları halkbiliminin konusunu oluşturur. Dolayısıyla biz de bu grupta, efsaneler bağlamından coğrafyaya bakış açısını yerleşim yerlerinin imarı, batışı ve isimleri çerçevesinde incelemiş olacağız.

1.4.3.1.1. Yerleşim Yerlerinin İmarıyla İlgili Efsaneler

Edirne efsaneleri içerisinde yerleşim yerlerinin imarıyla ilgili iki tane efsane tespit ettik. Bunlardan **3.3.1.1.1** kodlu efsane Edirne'nin Nuh Tufanından sonra nasıl ve kim tarafından kurulduğunu anlatırken, Edirne isminin kaynağı hakkında da

açıklayıcı bilgi vermektedir. **3.3.1.1.2** kodlu efsane ise Havsa ile alakalı olup Sokollu Mehmet Paşa'nın Budin valisi olarak görev yapan oğlunu katlettirmesinden sonra onun hayrına Havsa'yı imar etmesi anlatılmaktadır.

1.4.3.1.2. Yerleşim Yerlerinin Batışıyla İlgili Efsaneler

Yerleşim yerlerinin batışıyla ilgili efsaneler genellikle insanların meskûn olduğu bir mevkide cereyan eder. Oysa **3.3.1.2.1** kodlu efsanede olay böyle bir mekânda gerçekleşmez. Olayın gerçekleştiği yer bir mesire alanı olsa da beddua edilen bölge yine bir köydür. Efsanede dilenci kılığında insanların piknik yaptığı yere gelen Muhiddin Baba taşan kazanı görünce taşmaması için kazana elini sokup karıştırır ancak köylülerin koluna vurmasıyla canı yanar ve üç defa beddua eder. Bunun üzerine köy batar. Ancak bu bedduanın sonucunda batış efsanelerinin pek çoğunda olduğu gibi göl, obruk gibi bir oluşum söz konusu değildir. Kaynak kişimiz Muhiddin Baba'nın bedduasından sonra köyün çökerek toprak altında kaldığını hatta çocukluğunda Bınak köyünden kalan bazı yapı kalıntılarını gördüğünü ifade etmektedir.

3.3.1.2.2 kodlu efsanede ise yine benzer bir hadise cereyan etmektedir. Efsaneye göre Bosnaköy'e bir kadın gelir. Bu kadın bir gelinin evinin kapısını çalar ve sel olacağına dair bilgi verir. Ancak insanlar bir şekilde bu bilgiyi değerlendirmezler. Sonunda kadının dediği gibi sel felaketi Bosnaköy'ü yaşanmaz bir hale getirir. Bu efsaneye baktığımız zaman da yine karakter olarak esrarengiz bir karakter ve sonunda selle birlikte köyün yok olması hadisesi görülmektedir.

Bu iki efsane batışla ilgili genel efsane kalıbına konu, karakter ve sonuç itibariyle benziyor olsa da kalıba birebir uymamaktadır. Ancak **3.3.1.2.2** kodlu efsanemiz bu kalıba tam uyar. Aziz Ayva, Göl Baba efsanesiyle beraber Beypazarı'nda göl efsanesi (Ankara), Çıldır Gölü (Ardahan), Efteni Gölü (Bolu), İznik Gölü (Bursa), Gerindal Gölü (Elâzığ), Gölcük (Elazığ), Hazar Gölü (Elâzığ), Karagöl Efsanesi (İzmir), Acı Göl Efsanesi (Konya), Çavuşçu Gölü ve Ilgın İlçesi (Konya), Karapınar Efsanesi (Konya), Gölmarmara (Manisa), Narlı Göl (Niğde), Sapanca Gölü Efsanesi (Sakarya) ve Gelin Taşı (Sivas) Obruk Gölü (Çumra) gibi sadece Türkiye sınırları içerisinde bu efsanenin 35 varyantını tespit etmiştir. Bunlarla

birlikte Anadolu harici Türk dünyasında da aynı efsanenin varyantlarını bulmak mümkündür.

Bu tür efsaneler halkbilimi terminolojisi içerisinde "gezgin efsaneler" olarak adlandırılmaktadır. Bu efsaneler arasında coğrafyadan, anlatıcıdan ve derleyicilerden kaynaklanan bazı farklılıklar bulunmaktadır ki tabiidir. Bu denli geniş bir coğrafyada farklı yerler üzerine aynı efsanenin anlatılmasını *"Aynı aklî kapasiteye sahip olan milletlerde muhayyile aynı şekilde tezahür eder"* ve *"birinin yerine diğerinin geçmesi"* ilkeleriyle açıklayabiliriz.[43]

1.4.3.3. Yerleşim Yerlerinin Adlarıyla İlgili Efsaneler

Efsanelerin kültürel işlevlerinden biri sayabileceğimiz millileştirme/ yerelleştirme işlevi bu tür efsanelerde açık bir şekilde görülmektedir. Bu bağlamda değerlendirilen efsaneler millete dair bir hatırayı öz bir biçimde canlandırdığı, milletin düşünce sistemiyle ilgili bilgiler verdiği için millet hayatı için önemlidir. Yer adlarıyla ilgili çalışmalar her ne kadar küçük olsa da Dursun Yıldırım'ın ifadesiyle: *"Coğrafyadan vatana geçiş sürecinde etnik görünüm kazanan insan gruplarının üzerinde yaşadıkları, yürüdükleri toprak parçalarına vurdukları ilk damgalar, sınır taşları, yer belirleme işaretleri, hüviyet varakaları, kültürlerinde yer adları olarak karşımıza çıkar (...) Dolayısıyla yer adlarını tespit ve tahlil etmek suretiyle herhangi bir insan grubunun, bir milletin başlangıçtan itibaren zaman ve mekân eksenleri üzerinde mevcudiyetleri, gelişimleri, yayılışları, bulundukları tabiat ortamını vatan haline getirişleri, yaşayış tarzları, dünya görüşleri, kısacası kültürleri hakkında bilgilere erişebiliriz (...) Yer adları onu yaratan, kullanan etnik grup için mukaddesleştirdiği, vatan tuttuğu toprağın tabu senetleri yahut tapularıdır."* (Yıldırım, 1998: 141) Öte taraftan bu alanda yapılan çalışmaların "Adbilimi" alanında yapılan çalışmalarla uyumu da hatırdan çıkarılmamalıdır.

Tespit ettiğimiz efsanelerden **3.3.1.3.1** kodlu efsane Edirne isminin nereden geldiğini açıklamaktadır. Yukarıda "Edirne'nin Adı ve Ünvanları" başlıklı bölümümüzde de izah etiğimiz üzere Edirne adı M.S.123-124 yıllarında bölgeyi

[43] http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/aziz_ayva_bir_konya_efsanesi_turk_dunyasi_benzerleri.pdf (09.01.16)

ziyaret eden Hadrianus'a izafeten konulan "*Hadrianopolis"* kelimesinden bozularak günümüze kadar gelmiştir. Ancak Ebu'l Hayr-ı Rûmi'nin kaleme aldığı *Saltıknâme*'de Edirne ismi ilahi bir kaynağa dayandırılmaktadır. Efsaneye göre Edirne'ye ismini Hz. Muhammed (s.a.v) vermiştir. Efsanenin açıklayıcılık özelliğinin yanında Edirne'yi takdis etme yönünde propaganda işlevi de vardır.

3.3.1.3.2 kodlu efsane Lalapaşa sınırları içerisinde bulunan Doğanköy'le alakalıdır. Edirne'ye 40 km uzaklıkta olan köyün eski ismi Donköy'dür**.** Efsanemiz de eski ismiyle alakalı olup Bulgaristan'dan gelen tüccarların donmasını konu almaktadır. Donköy ismini bu donma olayından almış, köyün ismi 1990'larda Doğanköy'e dönüştürülmüştür. **3.3.1.3.3** kodlu efsane Uzunköprü'nün Kurttepe köyündeki bir su kaynağı ve yöresiyle alakalıdır. Önce kaynağı bir tilki bulduğu için kaynağa "Tilki Ayazma" ismi verilmiş daha sonra kaynağın bulunduğu mevki de bu isimle anılmıştır.

3.3.1.3.4 ve **3.3.1.3.5** kodlu efsaneler İpsala ilçesinin ismiyle alakalıdır. İpsala ismi Kypsela isminden bozulmuş olmasına rağmen efsanelerde kaynak Türkçeleştirilmiştir. İki efsaneye göre de İpsala'nın ismi fethedildiği dönemde konulmuştur. **3.3.1.3.4** kodlu efsaneye göre; İpsala ismi, fetih esnasında nehri geçmek isteyen alperenlerden birinin kolaylık olsun diye karşıya ip salmasından gelmektedir**. 3.3.1.3.5** kodlu efsanede ise Rumeli'nin fethi esnasında ilk Cuma namazı burada kılındığı için ilk namaz anlamında "İbtida sala" denilmiş daha sonra bu kalıp bozularak İpsala ismine dönüşmüştür. Her iki efsanede de bir halk etimolojisi ve açıklayıcılık söz konusudur. **3.3.1.3.6** kodlu efsane Lalapaşa ilçesine bağlı Kalkansöğüt köyüyle alakalıdır. Efsaneye göre köy, ismini bir rivayete göre secdeye eğilen söğütlerden diğer bir rivayete göre ise bir Allah dostuna yardımcı olmak isteyen söğütten almaktadır. Efsanede köyü takdis anlamında propaganda işlevi vardır.

3.3.1.3.7 kodlu efsane Edirne'nin Kıyık semtiyle alakalı olup bu efsaneyi Kıyak Baba'nın dini şahsiyeti nedeniyle dini efsaneler arasında değerlendirmek de mümkündür ancak yer ismini izah edici özelliğinden dolayı bu grupta değerlendirilmesi uygun görülmüştür. Efsaneye göre Şakir isimli bir askerin güzel

sesiyle ezan okumasından sonra II. Murat'ın mükemmel anlamında *"Kıyak okudun"* demesi üzerine bu askere "Kıyak" ismi unvan olarak verilmiştir. Daha sonra bu zatın ismi semt ismine dönüşmüştür. Kıyak Baba'nın kabri Kıyık Caddesi üzerinde kendi ismiyle anılan caminin hemen yanında bulunmaktadır.

3.3.1.3.8 kodlu efsane Uzunköprü'nün Kırklareli sınırında bulunan Küçük Danişment köyüyle alakalıdır. Efsaneye göre buraya ilk yerleşenler kimseye danışmadan yerleştikleri için kurulan köyün ismine "Danışmayanlar" denilmiş. Kırklareli'de "Danışmayanlar" isminde bir köy daha bulunduğu için oraya büyük, Uzunköprü'dekine de "Küçük danışmayanlar" ismi verilmiş. Günümüze de bu isimden bozularak Küçükdanişment olarak gelmiş. Efsanede halk etimolojisi vardır. **3.3.1.3.9** kodlu efsane Edirne'nin doğusunda yer alan Buçuktepe'yle ilgilidir. Efsaneye göre Buçuktepe ismini Şehzade Mehmet ve II. Murat arasındaki taht değişimleri esnasında başlayan yeniçeri isyanını bastırmak üzere yeniçerilerin ulufelerine yapılan buçuk akçe zamdan almaktadır. İsyan burada başlayıp, buçuk akçe zamla bastırıldığı için o günün hatırasına buraya "Buçuktepe" denilmiştir.

3.3.1.3.10 kodlu efsane Lalapaşa'ya bağlı olan Büyünlü ve Küçünlü köyleriyle alakalıdır. Efsaneye göre Osmanlı zamanında akşam öğününe büyük öğün, sabah kahvaltısına da küçük öğün denirmiş. Askerler akşam yemeğini Büyünlü'de yedikleri için Büyüköğünlü, sabah kahvaltısını da Küçünlü'de yaptıkları için Küçüköğünlü denilmiş. Köylerin ismi bu kelimelerin zamanla bozulmasıyla oluşmuş. **3.3.1.3.11** Edirne'nin Uzunköprü ilçesine bağlı olan Maksutlu köyünde bulunan bir çeşme ve yöresiyle alakalıdır. Tilki Ayazma efsanesinde olduğu gibi bu kaynağı bir keçi bulmuş. Önceleri "Keçi Ayazma" denilmiş, daha sonraları "Koca Çeşme" denilmeye başlanmış. **3.3.1.3.12** kodlu efsane Edirne'nin Enez ilçesine bağlı Kocaali köyünün isminin kaynağını açıklamaktadır. **3.3.1.3.13** kodlu efsane İpsala'ya bağlı İbriktepe köyünün Karaağaç köyüne bakan kıyısında bulunan Ali Osman Dere isimli çatağın isminin kaynağını konu etmektedir.

1.4.3.2 Dini Mekânlarla İlgili Efsaneler

Derlediğimiz efsaneler arasında **3.3.2.1** ve **3.3.2.2** kodlu efsaneler II. Murat'ın H. 838 M. 1434 senesinde yaptırmış olduğu (Tosyavizâde, 2013: 54) Darü'l

Hadis Camii'yle alakalıdır. Bina ilk olarak hadis öğretilen bir medrese olarak inşa edilmiş, daha sonra camiye dönüştürülmüştür. **3.3.2.1** kodlu efsaneye göre caminin yapımı II. Murat'ın rüyasında gördüğü Hz. Muhammed'in (s.a.v) işaretiyle gerçekleştirilmiştir. Bu efsane birkaç farklılıkla *Enisü'l Müsamirin*'de şu şekilde nakledilmektedir: "*Mervidir ki, Hazret-i Sultân-ı merhûm Ebü'l-Hayrat hazretlerinin rüyâsında bu câmi'-i şerîfin yerine gösterüp ve hudûdunu ta'yîn edüp "Benim içün bu mahalde bir mikdâr bir Darü'l-Hadîs binâ edesin" deyü buyurmağın bu binânın mühimmatına şüru' eylemişdir." Enisü'l Müsamirin* ve *Riyaz-ı Belde-i Edirne*'de duaların makbul olduğu bir yer şeklinde tarif olunmaktadır (İlgürel, 1972: 118; Ahmet Bâdî, 2014: 104). **3.3.2.2** kodlu efsane ise yine bu mekâna atfedilen kutsiyetle alakalıdır. Efsaneye göre Hz. Muhammet (s.a.v) zaman zaman bu makamı ashabıyla birlikte ziyaret etmektedir. Bununla ilgili çeşitli memoratlar günümüzde de aktarılmakta olup efsaneler ve memoratlar mekânın kutsiyetini pekiştirme adına propaganda işlevi görmektedir.

3.3.2.3, 3.3.2.4, 3.3.2.5 kodlu efsaneler fetret devrinde inşasına Emir Süleyman tarafından H. 804- M.1401 tarihinde başlanan, Musa Çelebi tarafından idame olunup H. 816- M. 1413 senesinde Çelebi Mehmet tarafından bitirilen Eski Cami'yle alakalıdır. Bu cami önceleri "Süleymaniye Camii", daha sonra "Ulu Cami" ve Üç Şerefeli'nin yapımından sonra "Eski Cami" diye adlandırılmıştır (Tosyavizade, 2013: 51) Halk arasında bilinen diğer bir ismi ise hanımlar için salı günleri bu camide tertip edilen hatim, mevlit ve sohbet programı nedeniyle "Salı Camii"dir. Bu programın Salı gününde yapılmasının nedeninin ise İstanbul'un fethinin Salı günü olması ve o gün insanların burada toplanarak bayram etmesine bağlı olduğu inanışı mevcuttur.

Edirne camileri arasında manevi anlamda halkın en teveccüh ettiği cami Eski Cami'dir. Efsanelerde de görüleceği üzere yapıldığı yeri Hz. Muhammet'in (s.a.v) işaret etmiş olması, içerisinde Hacı Bayram-ı Veli'nin sohbet ederek makam oluşturması, Ruknü'l Yemânî taşlarının, Cennet Deresinin mevcudiyeti, duaların kabul olunduğu bir yer olarak bilinmesi, kimi tarihi kaynaklarda[44] camiyle ilgili

[44] Hikaye-i Beşir Çelebi: *"Rivayat- sahiha ve iradet-i sahiha ile sabittir ki her Cuma gecesi, Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere ve Kudüs-ü Şerif Eski Cami'yi ziyarete gelir dirler. Meşayih-i*

verilen efsanevi bilgiler hakkındaki anlatıların çoğalmasına sebebiyet vermiştir. Bununla ilgili olarak **3.3.2.3** kodlu efsanede Eski Camii'nin yapımı hususunda Hz. Muhammed'in (s.a.v) Süleyman Çelebi'ye rüyasında caminin yapılacağı mahalli işaret buyurması konu edilmektedir. **3.3.2.4** kodlu efsanede yine caminin yapımı ilahi bir kaynağa dayandırılmıştır. **3.3.2.5** kodlu efsanede ise *"Makamlar ve Diğer Kutsal Yerlerle İlgili Efsaneler"* bölümünde de bahsettiğimiz gibi Eski Cami'de dualaın kabul olması konu alınmaktadır. Efsaneye göre Hamit Sultan hazretlerinin yıllarca kabul olmayan duası Eski Cami'de kabul olunmuştur. **3.3.2.3** ve **3.3.2.4**, **3.3.2.5** kodlu efsanelerde camiinin kutsiyetinin yayılması adına propaganda işlevi vardır. **3.3.2.6** kodlu efsanede ise Eski Cami'nin iki şerefeli minaresinin Osmanlı minare geleneğine uymamasının nedeni açıklanmaktadır. Efsaneye göre bunun nedeni minareyi İslam'a düşmanlık besleyen gayr-i Müslim bir mimarın yapmasıdır.

3.3.2.7, **3.3.2.8**, **3.3.2.9**, **3.3.2.10** kodlu efsaneler günümüzde mevcut olmayan Kilise (Kenisa) Camii'yle alakalıdır. Ahmet Bâdi Efendi caminin yeriyle alakalı *"Derûn-ı hisârda Kilise Câmii Sokağında on dokuz numarada vâki"* demektedir. Önceleri kilise olan cami Fatih Sultan Mehmet zamanında yıkılarak yeniden yaptırılmıştır (Ahmet Bâdî, 2014: 108) **3.3.2.7** kodlu efsanede bu yıkımın gerekçesi açıklanmaktadır. Caminin kiliseyken ismi Pania Kilise'si olup daha sonra Kilise ya da Kenisa Camii şeklinde anılmıştır. Saltukname'de caminin ismi Ak Cami olarak da geçmektedir (Ebu'l Hayr-ı Rûmî, 2013: 597)

Caminin içinde şifalı bir su bulunmaktaymış. Bu su cüzzam, humma vesair hastalıklara iyi gelmekteymiş. **3.3.2.8** kodlu efsaneye göre bu suyu bir peygamber çıkarmış, bu peygamberin mezarı Edirne'ymiş ancak kaybolmuş. Zamanın kralı olan Cevherşah'ın hastalığını bu su tedavi ettiği için bu kral tarafından imar olunmuş (Gülcan, 1979: 20). **3.3.2.9** kodlu efsane ise Kenisa Camii'nin faziletleriyle birlikte şifalı suyun Nuh Tufanı'ndan sonra Süleyman'ın (a.s) emriyle devi tarafından açıldığını daha sonra da sırasıyla Nuh oğlu Yafes, Dahhak, İskender ve Neyfür-i Frenk tarafından imar edildiğini konu almaktadır. Bunlarla birlikte Edirne'nin kutsiyeti, Müslümanlar tarafından fethedileceğinin müjdelenmesi de efsanenin

---

azizlerden çok kimesneler bu sırra vakıf olmuştur." (Gülcan, 1979: 17) Saltukname*: "Eski Cami her Cuma gecesi Kâbe'yi deve gibi yürüyerek ziyaret eder." (*Ebu'l Hayr-ı Rûmî*, 2013: 660)*

konuları arasındadır. **3.3.2.10** kodlu efsanede ise Emir Sultan hazretlerinin Kilise Camii'nde erbain çıkarması anlatılmaktadır. Ahmet Bâdi Efendi böylesine değerli bir caminin yok olmasını Müslümanların Kaleiçi semti haricine çekilmelerine bağlamaktadır (Ahmet Bâdî, 2014: 108) Kilise Camii'yle ilgili efsanelerde açıklama ve propaganda işlevi mevcuttur.

3.3.2.11 kodlu efsane Muradiye Camii'yle alakalıdır. Muradiye Camii H. 837- M. 1433 tarihinde II. Murat Han tarafından Mevlevihane olarak yaptırılmıştır (Tosyavizade, 2013: 53). Ancak daha sonraları burada bir şekilde kan döküldüğü için II. Murat burayı camiye dönüştürmüş, Mevlevihane'yi cami dışına aldırtmıştır (Evliya Çelebi, 2010: 566). Efsane Muradiye Camii'nin yapılışını konu almaktadır. Bununla birlikte yazılı kaynaklar caminin yapılış sebebini Sultan Murat'ın rüyasında Mevlana hazretlerini bu mahalde görmesi olarak da kaydetmişlerdir (İlgürel, 1972: 117-118, Ahmet Bâdî, 2014: 103 vb.).

Edirne camileri hakkında anlatılan efsaneler arasında tabiatıyla en fazla yekün tutan efsaneler Selimiye Camii'yle alakalıdır. Selimiye'yle ilgili tespit ettiğimiz efsane sayısı 12 tanedir. Selimiye Camii'nin inşası kabaca 1569 yılında başlamış ve 1575 yılında bitirilmiştir. Caminin yapımıyla ilgili olarak halk arasında çok sık rastladığımız **3.3.2.12** kodlu efsaneye göre; caminin inşası II. Selim tarafından Kıbrıs'ın fethinin müyesser olmasına adanmıştır. Ancak II. Selim adağını unutunca Hz. Muhammed (s.a.v) tarafından rüya âleminde uyarılmıştır. Efsaneye göre uyarılar sadece II. Selim'le sınırlı kalmamış lalası hatta efsanenin bazı varyantlarına göre Mimar Sinan da uyarılmıştır. Selimiye'nin Kıbrıs'ın fethinden sonra başlaması hep tartışılmıştır. Zira Kıbrıs'ın fethi 1 Ağustos 1571'de Magosa Kalesi'nin teslimiyle tamamlanmıştır. Oysa Selimiye Camii'nin inşası 1569 hatta bazı araştırmacılar tarafından 1568 tarihinin ortası (Kuban, 1998: 130) olarak gösterilmektedir. Bu bilgiye göre Kıbrıs'ta savaş devam ederken caminin inşasına başlanmış olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak efsanelerin bir özelliği olarak halk caminin yapılışını güzel bir sebebe bağlayarak anlatı haline dönüştürmüştür. Bu durum **3.3.2.13** kodlu efsanede de mevcuttur. Selimiye'nin planının Mimar Sinan tarafından çizilmiş olduğu tarihi vesikalarla sabit olduğu halde halk arasında bunun

içinde ilahi bir kaynak aranmıştır. Efsaneye göre Selimiye'nin planını bir evliya çizmiştir.

3.3.2.14 ve **3.3.2.15** kodlu efsaneler Selimiye'nin yapıldığı mekânla alakalıdır. Caminin inşa edildiği alan eskiden Sarıbayır ve Kavak Meydanı denilen yerdedir ki burada Yıldırım Bayezid'in yaptırdığı saray bulunmaktaydı. Cami bu sarayın Baltacılar Dairesi olarak adlandırılan kısmının yıkılmasıyla yapılmıştır (Peremeci, 2011: 59) **3.3.2.14** kodlu efsane de Kavak Meydanı'nı işaret etmekle birlikte caminin yapımını yine ilahi bir kaynakla açıklamaktadır. Efsaneye göre caminin yapılacağı yer ve sınırları bizzat Hz. Muhammet (s.a.v) tarafından tespit edilmiş ve kıblesi gösterilmiştir. Bu yüzden Edirne'de Selimiye'nin kıblesinin doğruluğu hususunda kesin bir inanç mevcuttur. **3.3.2.15** kodlu efsanede yine Selimiye'nin yapıldığı yerle alakalı olup tarihi hakikatlerle örtüşmemektedir. Halk muhayyilesinde var olan "Güzel olanı daha güzel kılma" tarzındaki algı, mekânı *"Selimiye'nin yapıldığı toprak üzerinde hiç günah işlenmemiş"* şeklinde güzel bir sebebe bağlamıştır. Selimiye'yle ilgili olarak bu ve benzeri pek çok inanış mevcuttur.

Günümüzde de devam eden bu inanışlara *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, *Risaletü's Selimiye* gibi tarihi metinler kaynaklık etmektedir. Özellikle *Risaletü's Selimiye* bu konuda üzerinde durulması gereken eserlerdendir. Dayezade Mustafa Efendi tarafından 1743 yılında yazılan risalede Selimiye'nin kapı, pencere, kürsü sayıları gibi pek çok sayısal veri ayet-i kerime, hadis-i şerif gibi İslam'ın esaslarına göre yorumlanmıştır. Bugün halk arasında dolaşan tek kubbeli olması Allah'ın tekliğine, dört kürsüsü dört hak mezhebe, caminin beş kademeli olması İslam'ın şartlarına, on iki şerefe namazın şartlarına ya da II. Selim'in 12. Padişah olduğuna delalet eder vb. şekillerdeki inanışların kaynağının bu eser olduğunu düşünüyoruz. Bunların yanında müezzin mahfelinin ortada olmasının ve minarelerinin bakılan yöne göre iki, üç, dört olarak görülmesinin hikmetinin açıklanması, Selimiye'nin minberinin ilk olarak altından yapılmasının düşünüldüğü, bir minaresinin eğik olup sonradan düzeltildiği, Selimiye'de orta kubbe çevresindeki küçük kubbelerin Sinan'ın kalfasının eseri olduğu, müezzin mahfelinin şadırvanındaki suyun şifalı olduğunu anlatan efsaneler de bu eser vasıtasıyla günümüze kadar aktarılmıştır. Selimiye mahfel suyunun şifalı olduğunu anlatan **3.3.2.16** kodlu efsaneye göre II.

Mahmut'un berberbaşısının kafasındaki yara bu su vasıtasıyla geçmiştir. Günümüzde de bu suyun şifalı olduğuna hatta zemzem olduğuna inananlar bulunmaktadır. Yine halk arasında buradan bir kere su içen ölmeden mutlaka bir daha Selimiye'ye gelir, inanışı mevcuttur. Eskiden Taşlı Müsellim köyünden 20 km uzunluğundaki suyoluyla gelen su, günümüzde şehir şebekesine bağlıdır.

3.3.2.17 ve **3.3.2.18** kodlu efsaneler Selimiye'nin sağlamlığıyla alakalıdır. **3.3.2.17** kodlu efsaneye göre Selimiye madeni bir paranın girebileceği bir delik dahi bulunmayan muhkem duvarlarla inşa edilmiştir. Aynı zamanda efsanede Mimar Sinan'ın ve II. Selim'in hal lisanıyla anlaşmasından dolayı halk arasında veli gibi algılandıkları sonucuna ulaşmamız mümkündür. **3.3.2.18** kodlu efsaneye göre Sinan'ın Selimiye'nin kubbesini bir bakıma Ayasofya'nın kubbesinden mayalaması anlatılmaktadır. Halk arasında bunlardan başka Selimiye'nin sağlamlığıyla ilgili inanışlar mevcuttur. Mesela, halk *"Selimiye'nin üstünde ne varsa altında da o vardır. Çivi gibi zemine çakılıdır. Bu yüzden kıyamet günü bile yıkılmaz yumurta gibi yuvarlanıp gider."* şeklinde bir inanışa sahiptir. Her iki efsanede de propaganda işlevi vardır.

3.3.2.19 ve **3.3.2.20** kodlu efsaneler Selimiye'nin inşaatında çalışan işçilerle alakalıdır. Bu efsanelerde de halkın kutsal olanı muhayyilesinde daha değerli, anlamlı kılması durumu görülmektedir. Ancak buradaki durum, doğrudan değil dolaylı olarak yapıyla alakalıdır. Verilmek istenen mesaj; yapanların doğruluğunun yapıya aksettiğidir. Burada işçilerin şahsında görülen durumu dönemin sosyal yaşantısına hâkim olan; kendinden önce başkalarını düşünmek ve kollamak, hak ettiğinden fazlasını istememek, kanaat ve tevazu ölçüleri içerisinde hırs ve bencillikten uzakta durmak gibi ahilik kaidelerinin hikayeleştirilmesi gibi düşünmek yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda efsanelerin eğitimsel işlevi ortaya çıkmaktadır. **3.3.2.21** kodlu efsane Mimar Sinan'a atılan bir iftirayı konu almaktadır. Efsane Selimiye'nin akustiğinin nasıl ayarlandığını açıklamasının yanında iftiranın kötülüğüne dair mesaj taşımaktadır. **3.3.2.22** kodlu efsane ise Selimiye'nin ana kubbesinin etrafındaki küçük kubbelerin Mimar Sinan'ın kalfasının eseri olduğunu anlatır. **3.3.2.23** kodlu efsane yine propaganda işlevi görmektedir. Efsaneye göre Bulgarlar Selimiye'yi yıkmak istemiş ancak manen buna izin verilmemiştir.

Üç Şerefeli Cami'yle ilgili olarak tespit ettiğimiz **3.3.2.24, 3.3.2.25, 3.3.2.26** kodlu efsanelerde de kutsala atıf vardır. Yukarıda olduğu gibi caminin yer tespitinde, yapımında ve adlandırılmasında ilahi bir kaynak aranmıştır. **3.3.2.24** kodlu efsaneye göre H. 841- M. 1437 yılında yapımına başlanmış ve H. 851-M. 1447 tarihinde tamamlanmış (Ahmet Bâdî, 2014: 102) caminin yerini mana eliyle tespit eden Emir Sultan hazretleridir. **3.3.2.25** kodlu efsaneye göre camiyi yaptıran II. Murat caminin önünde üç büyük meleği görmüş ve melekleri gördüğü yere direkler diktirmiştir. **3.3.2.26** kodlu efsanede ise caminin yapımına Hz. Muhammet'in (s.a.v) işaretiyle başlanması anlatılırken, halk arasında camiye Bayram Camii denilmesinin sebebi açıklanmaktadır. Efsaneler caminin kutsiyetiyle ilgili propaganda işlevini yerine getirmektedir. **3.3.2.27** ve **3.3.2.28** kodlu efsaneler Yıldırım Bayezid Camii'yle alakalıdır. Yıldırım Camii Edirne'nin en eski camisidir. Caminin bulunduğu yerde eskiden Tiris İbehares adını taşıyan bir kilise bulunmaktaymış. Bu kilise 4. Haçlı Seferleri sırasında harap edilince fetihten sonra H. 802 M. 1399 yılında kilise temeli üzerine Yıldırım Bayezid adına cami inşa olunmuştur. Cami halk arasında Küpeli Cami olarak da anılmaktadır. **3.3.2.27** Efsane Yıldırım Camii'ne halk arasında Küpeli Cami denilmesinin nedenini açıklamaktadır. **3.3.2.28** kodlu efsanede ise Türk efsaneleri arasında sık görülen camiye haçlı hediye gönderme konusunu ele alınmaktadır.

Eski Edirne'de dini çeşitliliğin fazla olması bu dinlere dair mabetlerin çeşitlerini ve sayılarını etkilemiştir. Ahmet Bâdi Efendi Edirne'de 16 tanesi Rum, 2 tanesi Ermeni, 2 tanesi Bulgar, 1 tanesi Katolik, 1 tanesi Frenk olmak üzere toplam 22 kilisenin varlığından bahsetmektedir (Ahmet Bâdî, 2012: 315-316). Günümüzde sadece iki tane (Sweti George (Esweti Georgi) Ortodoks Kilisesi, İtalyan (Katolik) Kilisesi) kilise bulunan Edirne'de bu kiliselerle ilgili herhangi bir anlatıya tesadüf edilememiştir.

Saltukname'de tespit ederek çalışmamıza dâhil ettiğimiz **3.3.2.29** kodlu efsanede anlatılan kilise günümüzde mevcut değildir. Efsanede anlatılan kilise yukarıda özelliklerinden bahsettiğimiz Kilise (Kenisa) Camii'nin bulunduğu yerdeki kilisedir. Efsaneye göre burası camdan yapılmıştır ve Hazret-i İsa'nın (a.s) burada

kırk gün hücreye kapandığına inanıldığı için Hristiyanlar bu kiliseyi ziyaret edip tavaf etmektedirler.

1.4.3.3 Kalelerle İlgili Efsaneler

Kalelerle ilgili tespit ettiğimiz dört efsaneden üç tanesi Edirne Kalesi'yle alakalıdır ki bu kalenin ilk olarak Roma imparatorlarından Adriyan tarafından yaptırıldığı bilinmektedir (Peremeci, 2011: 39). 360.000 metrelik yüzölçümüne sahip olan kale (Tosyavizade, 2013: 29) Osmanlı'nın Avrupa içlerine doğru topraklarını genişletmesi nedeniyle bir iç kale durumuna düşmüş ve işlevini yitirmiştir. Dünyadaki savunma sistemlerinin değişmesiyle 19. asrın son yarısında Hurşit Mehmet Paşa'nın Edirne valiliğinde bulunduğu 1866 senesinde "Gureba Hastanesi" ve "İslahane-i Etfâl-i Fukara" yapmak, geri kalan taşları ve kalenin yerini satmak için kale duvarları yıktırılmıştır. Günümüzde kaleden arta kalan birtakım yapılar olmakla birlikte en sağlam yapı Makedon Kulesi'dir. Bu kule Hacı İzzet Paşa Edirne valisi iken 1886 da ahşaptan, 1894 de ise kâgir saat kulesi olarak kullanılmıştır (Peremeci, 2011: 40-43).

Tespit ettiğimiz efsanelerden **3.3.1.1** kodlu efsanede Edirne Kalesi'nin Edirne'ye atfedilen önemden dolayı Adriyan tarafından inşası ve gelecekte bu şehrin Müslümanların eline geçeceğinin Vezir Arkas tarafından haber verilmesi, **3.3.1.2** kodlu efsanede Edirne Kalesi'nin Sarı Saltuk tarafından fethi, **3.3.1.3** kodlu efsanede ise özellikleri efsanede anlatılan Ayine-i İskender'in kâfirlerin elinden alınarak Edirne Kalesi'ne yerleştirilmesi konu edilmektedir. Efsanelerde açıklama ve propaganda işlevi bulunmaktadır. **3.3.1.4** kodlu efsane ise Enez Kalesi'yle alakalı olup bu kalenin Osmanlılar tarafından fethini konu almaktadır. Efsane hem açıklayıcı hem de vatan, millet uğruna nelerin feda edilebileceği noktasında taşıdığı mesajla eğitici bir işleve sahiptir.

1.4.3.4. Hamamlarla İlgili Efsaneler

Bu grupla alakalı olarak derlediğimiz iki efsanede Selimiye'nin arkasındaki sokakta yer alan Saray Hamamı ile alakalıdır. Bu hamam H. 767-M. 1365 yılında I. Murat'ın emriyle başlamış ve H. 779-M. 1368 yılında tamamlanmış olup Eski

Saray'ın hamamı olduğu için "Saray Hamamı" diye anılmıştır. Derlediğimiz her iki efsane de bu hamamın yapılışıyla ilgili açıklama getirmektedir. **3.3.4.1** kodlu efsaneye göre hamam II. Selim'in saray mimarlarına yaptığı bir imtihan neticesinde Mimar Sinan'ın parlak zekâsının bir göstergesi olarak yapılmıştır. Efsanede açıklayıcılık ve kısmen propaganda işlevi bir arada bulunmaktadır**. 3.3.4.2** kodlu efsane de ise hamamın yapımı ihtilam olan bir işçinin abdest almak için hamama ihtiyaç duymasına bağlanmaktadır. Bu efsanenin örneğini Türk coğrafyasında cami-hamam ikilisi şeklinde görmemiz mümkündür. Mesela Selimiye Camii ve Saray Hamamı'yla ilgili olarak anlatılan aynı olay; İstanbul Kılıç Ali Paşa Camii ve Hamamı, Afyonkarahisar'daki Gedik Ahmet Paşa Camii ve Hamamı, Konya'daki Sahibata Camii ve Sultan Hamamı, Yozgat'ta Çapanoğlu Camii ve Çarşı Hamamı, Prizren'de Gazi Mehmet Paşa Camii ve Hamamı için de anlatılmaktadır (Sakaoğlu, 2013: 159-160). Bu tür farklı coğrafyalarda anlatılan efsanelere "gezici efsaneler" denilmektedir. Bu efsaneler farklı mekânlardaki toplulukları aynı hadise çerçevesinde kültür ortaklığına zorunlu kılar. Efsanede Selimiye'yi kutsallaştırma yönünde propaganda ve hamamın nasıl ve hangi şartlarda yapıldığını açıkladığı için de açıklayıcılık işlevi mevcuttur.

1.4.3.5. Köprülerle İlgili Efsaneler

Derlediğimiz efsanelerden **3.3.5.1** kodlu efsane Meriç köprüsüyle alakalıdır ki köprünün yapımı 1832'de Sultan II Mahmut'un şehri ziyareti esnasında teklifiyle gündeme gelmiş ancak çeşitli sıkıntılardan dolayı köprünün yapımı 1842 yılında Sultan Abdülmecit döneminde başlatılabilmiş ve beş yılda bitirilmiştir. Köprü günümüzde Meriç Köprüsü diye anılırken geçmişte yaptıran padişahın adına ithafla "Mecidiye" diye de anılmıştır. Bununla birlikte Tunca Köprüsü'nden sonra yapıldığı için "Yeni Köprü" ya da İkinci Köprü" şehrin kenarında olduğu cihetle "Dış Köprü" adıyla anılmıştır (Ahmet Bâdî 2014: 331-333) Halk arasında geçen diğer bir ismi ise "Yılanlı Köprü"dür. Efsanede köprüye bu ismin veriliş nedeni açıklanmaktadır.

3.3.5.2 kodlu efsanede ise halk arasında evliya olduğuna inanılan ve "Sofu" unvanıyla anılan II. Bayezid'in bir kerametiyle, Yalnızgöz (Tekgöz) Köprüsü olarak bilinen köprünün bu adı almasındaki sebep anlatılmaktadır. Köprü esasen II. Bayezid

döneminde değil II. Selim döneminde inşa edilmiştir (Ahmet Bâdî, 2014: 329). Böyle olmasına rağmen halk, köprünün ismi nedeniyle böyle bir efsane tasarımı yapmış ve şahsiyet olarak da II. Bayezid'i belirlemiştir. Efsane ham maddi olarak hem de bedeni olarak hayır yapmanın faziletiyle ilgili eğitimsel işlevinin yanında, köprünün ismiyle ilgili açıklayıcı işleve sahiptir.

1.4.3.6. Taş ve Kayalarla İlgili Efsaneler

Derlediğimiz efsanelerdeki taşları işlevleri açısından değerlendirecek olursak; *Kemer Taşı*, şifa; *Ruknü'l Yemâni Taşı*, ibadetlerin kabulü, *Selimiye Niyet Taşı*, niyet; *Adım Kayası, Balık Taşı, Dikili Taş, Evcik Kayası, Kapaklı Kayalar, Kızlar Kayası* bir hatırayı yâd etme işlevini üstlenmektedir. **3.3.6.1** kodlu efsane geçmişte Dombay köyünde üzerinde ayak ve yüz izi bulunan bir taşla alakalıdır. Efsane düşünmeden iş yapmanın ve sabırsız olmanın pişmanlıkla sonuçlanacağı yönünde eğitimsel bir işleve sahipken, kayaya verilen ismi açıklaması bakımından açıklayıcı işleve sahiptir. **3.3.6.2** kodlu efsane Sarı Saltuk'un İslam'ın hak din olduğunu kâfirlere göstermek için şehadet getirttiği küçük balıkların taşa çevrilmesini, **3.3.6.3** kodlu efsane Kırkkavak köyünde bulunan dikili taşın bir veli tarafından nasıl buraya bırakıldığını, **3.3.6.4** kodlu efsane Muhiddin Baba'nın onlarca kişinin kaldırması mümkün olmayan kayayı tek başına kerametle kaldırmasını konu almaktadır. Bu efsanelerde de propaganda işlevi bulunmaktadır.

3.3.6.5 kodlu efsane özellikle Lalapaşa ve yöresinde bulunan ve halk arasında Kapaklı Kaya olarak isimlendirilen dolmenlerin Hz. Yûşâ'nın (a.s) ataları olan devler tarafından buraya getirildiğini konu alır. **3.3.6.6** kodlu efsane Umur Bey'in şehit olurken kendisini şehit eden kâfire nişane olarak attığı ve çeşitli hastalıklara iyi gelen yeşim asumâni renkli bir taşla; **3.3.6.7** kodlu efsane Balkan savaşı sırasında namuslularını çiğnetmemek için iki kız kardeşin kendilerini kayadan atmaları ve daha sonra bu kayaya "Kızlar Kayası" adının verilmesiyle alakalıdır. **3.3.6.8** kodlu efsane Eski Cami'de bulunan ve Ka'be'nin güney köşesinden getirildiğine inanılan taşlarla alakalıdır. Taşlar günümüzde de ziyaret edilmekte olup bu taşlarla ilgili efsane Saltukname ve Hikâye-i Beşir Çelebi'de de yer almaktadır. **3.3.6.9** kodlu efsane Selimiye'nin hemen girişinde yer alan, asıl işlevi günümüzdeki

ses sistemlerinin olmadığı dönemlerde sesi arka saflara iletmek için ikinci müezzinin mekânı olan yuvarlak kara taşla alakalıdır. Halk arasındaki bir inanışa göre; bu taşın üzerine çıkılıp gözler yumularak dilekte bulunulur. Eğer dilek kabul olacaksa taş döner. Bazılarına göre de bu taşın altında bir Avrupa kralının gönderdiği haç bulunmaktadır.

1.4.3.7. Nehirlerle İlgili Efsaneler

Edirne'den derlediğimiz üç efsaneden birisi Meriç ve Arda nehirlerinin nasıl oluştuğunu açıklarken Ergene Nehri'yle ilgili efsaneler Ergene'nin isminin kaynağını açıklamaktadır. **3.3.7.1** kodlu efsaneye göre Meriç Nehri'nin kaynağı Merice isimli bir kızın abisinin kendisine yapacağı kötülükten kaçarken düşmesi sonucu oluşmuş ve ona izafeten bu nehre Meriç denilmiştir. Arda Nehri'ni de bir Allah dostu velayetle çıkartmıştır. **3.3.7.2** ve **3.3.7.3** kodlu efsanelerde ise Ergene Nehri'nin isminin kaynağı konu alınmaktadır. Nehirlerle ilgili efsanelerde açıklayıcılık işlevi mevcuttur.

1.4.3.8. Tarihi Şahsiyetlerle İlgili Efsaneler

Edirne'den derlediğimiz efsaneler de Edirne tarihi üzerinde etkili olmuş Sarı Saltuk, Mimar Sinan, II. Selim gibi şahsiyetler üzerine anlatılmaktadır. Bu efsanelerden **3.3.8.1** ve **3.3.8.2** kodlu efsaneler Âlim Kiraz Efendi'yle ilgilidir. İlk efsane işlevsel bağlamda bir memleketi fethetmek kadar o memleketteki insanları ihya etmenin ve ilmin ehemmiyetine vurgu yapılmaktadır. İkinci efsanede yine Âlim Kiraz Efendi'nin yasak bir ilişkinin sonucu olarak dünyaya gelen çingene çocuğunun babasını tespit etmesi anlatılmaktadır.

3.3.8.3 kodlu efsane halk arasında veli olduğuna inanılan Sultan II. Bayezid'le alakalıdır. II. Bayezid 1448'de Dimetoka'da doğmuştur. Fatih Sultan Mehmet'in Gülbahar Hatun'dan doğan büyük oğludur. Edirne'yle olan güçlü bağı 1457 baharında kardeşi Mustafa ile birlikte Edirne'de sünnet edilmesiyle başlamıştır. Onun halk nezdinde tesir alanını zamanındaki siyasi olayların yanı sıra devrinde yetişen Molla Lutfi, Müeyyedzade Abdurrahman, İbn Kemal, İdris-i Bitlisî, Tacizade, Cafer ve Sadi Çelebiler, Zenbilli Ali Efendi, Necati, Zati, Visali, Firdevsi

gibi pek çok âlim, sanatkâr ve şaire kol kanat germesiyle ibadete ve hayır işlerine verdiği önem genişletmiştir. (Turan, 1991: 234-238) Özellikle ibadete olan düşkünlüğü efsanede de görüleceği üzere halk tarafından veli gibi görülmesine neden olmuştur.

3.3.8.4 ve **3.3.8.5** kodlu efsaneler Beşir Çelebi'yle alakalıdır. Karaman'da dünyaya gelen Beşir Çelebi'nin doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Babası Mahbûb Çelebi'dir. Karamanoğlu İbrahim Bey'in hassa hekimi olan Beşir Çelebi'nin bilgisi ve mesleğinde göstermiş olduğu başarının ününü duyan Fatih, İbrahim Bey'e özel bir mektup yazarak, Beşir Çelebi'yi Edirne'ye davet etmiş ve o da bu davet üzerine Edirne'ye gelmiştir. Fatih, Çelebi'yi Edirne'de Tunca kenarında II. Murat tarafından yaptırılan köşkte kabul ederek, onunla görüşmüştür (Gülcan, 1978: 5-9) Beşir Çelebi ile ilgili tespit ettiğimiz efsanelerden **3.3.8.4** kodlu efsane bu sohbet esnasında geçen hadiseleri anlatmaktadır. **3.3.8.5** kodlu efsanede ise Beşir Çelebi'nin ölü zannıyla tabutta taşınan birisinin canlı olduğunu bilmesi anlatılmaktadır. **3.3.8.6** kodlu efsane Emir Sultan hazretleriyle alakalı olup, onun Edirne'ye olan sevgisini konu almaktadır.

3.3.8.7 kodlu efsane Selimiye'nin hatlarını yazan Hasan Çelebi'yle alakalıdır. Hasan Çelebi önceleri Osmanlı'nın ekol sahibi hat üstatlarından Karahisari Ahmet Şemseddin'in bizzat para vererek aldığı bir köleyken, hocası tarafından azat edilerek manevi evlatlığa kabul edilmiştir. (Ahmet Bâdî, 2014: 1560) Hocasına izafeten kimi zaman Karahisari kulu, köleliğinden dolayı Hasan bin Abdullah şeklinde de anılmıştır. Selimiye Camii'nin bütün yazılarının onun tarafından yazıldığı rivayet edilmektedir. Bu yazıların çini ve mermer üstünde olanları zamanımıza kadar gelmiş, kubbe ve yarım kubbe yazıları XIX ve XX. yüzyıllarda devrin celi-sülüs anlayışından uzak bulunan mahalli hattatlarca başarısız bir şekilde yenilenmiştir (Derman, 1991: 312-313). Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde de geçen (Evliya Çelebi, 2010: 572) efsaneye göre Hasan Çelebi Selimiye'nin kubbe yazılarının sonuna geldiği zaman efsanede anlatıldığı şekilde kör olmuştur. Vefat tarihi, tam kesin olmamakla birlikte 1594 senesi civarıdır. Efsane kimi zaman Eski Cami üzerine de anlatılmaktadır.

Edirne'nin Kırkpınar gibi bir organizasyona ev sahipliği yapması güreş ve pehlivanlar hakkındaki anlatıların da oluşmasına neden olmuştur. Özellikle Edirneli olarak görülen ve Edirne'de kendi adını taşıyan bir köy olan Kel Aliço hakkında anlatılar dilden dile dolaşmaktadır. Bu anlatılardan bizim tesadüf ettiğimiz beş tanesinde Kel Aliço'nun hayatından kesitler bulunmaktadır. Kel Aliço 1845 yılında Plevne'nin Ozakoviça köyünde dünyaya gelmiştir (Erdem, 2009: 40). Bir müddet sonra Edirne'ye Koyunyeri köyüne göç etmiştir. **3.3.8.8** kodlu efsaneye göre bu göç Kel Aliço 18 yaşındayken Kırkpınar'a ilk katıldığı senede olmuştur. Efsanede onun bir ağacı parçalayacak kadar kuvvetli olması anlatılırken **3.3.8.9** kodlu efsanede de bu kuvvetin kaynağı açıklanmaktadır. Efsaneye göre Aliço'nun kuvvetinin kaynağı Hızır'ın (a.s) yaptığı sabır imtihanını kazandığı için onun duasını almasıdır. Anadolu'da mesleğinde mahir olanların bu şekilde Hızır'ın (a.s) duasını aldığı yönünde epeyce bir anlatı bulunmaktadır.

Kel Aliço 1864 yılında güreşte gösterdiği başarılarından dolayı hemşehrisi Kavasoğlu İbrahim tarafından saraya çağırılmış ve Sultan Abdülaziz'in Şamdancıbaşısı, Kavasoğlu'ndan sonra da saray başpehlivanı olmuştur. **3.3.8.10** kodlu efsane hayatının bu dönemiyle alakalı olup Sultan Abdülaziz'i güreşte yenmesi üzerine kafasının vurulmasına karar verilmesi, sonrasında İpsala'nın Koyunyeri köyünde saklanması, zamanı geldiğinde gayr-i Müslim bir pehlivanı yenerek Osmanlı'nın şanını kurtarması ve bunun sonucunda padişahın affına mazhar olması anlatılmaktadır.

3.3.8.10 kodlu efsanede de bahsedildiği gibi güreşteki acımasızlığından, ezici gücünden dolayı "Gaddar" diye de anılan Kel Aliço V. Murat'ın 1876'da tahta geçmesiyle diğer pehlivanlar gibi saraydan ayrılarak kendine bir yol çizmiştir. 1870'lerden 1894'e kadar başpehlivanlığı kimseye bırakmayan Aliço "Kırkpınar'da üst üste en çok başpehlivan olan pehlivan" unvanına sahip olmuştur. Ancak halk arasındaki söylencelere göre güreşi bıraktıktan sonra da bu unvanı onu rahat bırakmamıştır. Gerek Türk, gerekse yabancı pehlivanlar onun bu unvanını elinden alabilmek için mücadele etmişlerdir. **3.3.8.11** ve **3.3.8.12** kodlu efsaneler bu mücadeleleri konu almaktadır. **3.3.8.11** kodlu efsaneye göre Adalı Halil yaşı hayli geçkin olan Kel Aliço'ya güreş teklifinde bulunur ancak yenilir. **3.3.8.12** kodlu

efsaneye göre ise bir İngiliz güreşçi Aliço'yla güreşmek istemiş fakat Koyunyeri köyüne vardığında Aliço'nun kispetini bile kaldıramadığını görerek geri dönmüştür.

Edirne tarihine ve dolayısıyla halk muhayyilesine en çok tesir eden isimlerden birisi ustalık eseri Selimiye başta olmak üzere Edirne'de birçok eser vücuda getiren Mimar Sinan'dır. Halk telakkisinde bir veli görünümünde olan Mimar Sinan'ın hayatıyla ilgili bilgiler çağdaşı Sâî Mustafa Çelebi'nin Sinan'ın ağzından yazdığı *Tezkiratü'l Bünyan* ve *Tezkiretü'l Ebniye* isimli eserlere[45], mimarbaşı olduğu dönemden kalan yazışmalara ve diğer bazı kaynaklara dayanmaktadır. Bu kaynaklara göre Mimar Sinan Kayseri'nin Ağırnas köyünde doğmuştur. Sinan, Yavuz Sultan Selim padişah olduktan sonra, 1512'de devşirilip İstanbul'a getirilerek orduya asker yetiştiren Acemi Oğlanları Ocağı'na verilmiştir. 1514'te Çaldıran Savaşı'na 1516–1520 yılları arasında da Mısır seferlerine katılmış, İstanbul'a döndüğünde Yeniçeri Ocağı'na alınmıştır. Katıldığı çeşitli seferlerden sonra Prut ırmağı üstünde yaptığı bir köprüyle dikkatleri üstüne çekmeyi başarmış ve bundan bir yıl sonra Mimar Acem Ali'nin ölümü üzerine onun yerine "Reis-i Mimaran-ı Dergâh-ı Âli" başka bir deyişle mimarbaşı olup ölümüne kadar (1587) bu görevi sürdürmüştür.

Hayattayken bile "Ayn-ı âyan-ı mühendisîn, Zeyn-i erkân-ı müessisîn, Üstaz-ı cehabizetü'z zaman, Reis-ü cehabizetü'd devran, Öklidis el-asr-ı vel evân, mimar-ı Sultânî ve muallim-i hakânî" gibi unvanlarla (Kuban,1998: 28) anılan bir kişinin ölümünden sonra efsaneleşmesi tabiidir, denilebilir. Bunun en güzel örneğini Evliya Çelebi Selimiye'yi ve Sinan'ı anlatırken vermiştir. Mimar Sinan hakkında anlatılan efsanelerden **3.3.8.13** ve **3.3.8.14** kodlu efsane Mimar Sinan'ın zamanında hasetle karşılandığı, diğer mimar ve kalfaların onu çekemediğini konu almaktadır. Her iki efsanenin sonunda da Sinan kendisini çekemeyenlere asıl ustanın kim olduğunu gösterir. **3.3.8.13** kodlu efsanede kendisini çekemeyen diğer mimarları zekâsıyla alt etmesi, **3.3.8.14** kodlu efsanede de üç yollu minare yaparak kendilerinin mimar olduklarını zanneden kalfalara ders vermesi anlatılmaktadır. Efsanelerin eğitimsel işlevlerinin yanında **3.3.8.14** kodlu efsanede açıklayıcılık işlevi vardır.

[45] Bu iki kitap günümüz alfabesine aktarılmıştır: Develi Hayati (2003) Yapılar Kitabı, Koç Kültür Sanat Tanıtım A.Ş, İstanbul

3.3.8.15 kodlu efsane şehirde en çok bilinen efsanelerden biridir. Efsaneye göre Selimiye Camii bittikten sonra mahalledeki çocuklardan biri minarenin bir tanesinin eğik olduğunu söyler. Bunun üzerine Sinan minareyi halatla, çocuk *"Tamam, düzeldi."* diyene kadar çektirir. Kalfalar niye böyle yaptığını sorunca Mimar Sinan efsanede geçtiği gibi tarihi bir ders verir. Efsane eğitimsel bir işleve sahiptir. **3.3.8.16** kodlu efsane yukarıda da değindiğimiz gibi Mimar Sinan'ın halk tarafından veli olarak görülmesiyle alakalıdır. Efsaneye göre Mimar Sinan uçmuş ve kullandığı aletleri muhtelif yerlere düşürmüştür. Bu yerlerden ikisinin özelliği Edirne'de duaların kabul olunduğu yerler olarak bilinmesidir. Efsanede Sinan'a kutsiyet kazandırma adına propaganda işlevi vardır.

Edirne tarihi söz konusu olunca ilk sıralarda adı anılan ve şehir tarihi açısından önemli şahsiyetlerden birisi de Sarı Saltuk'tur. Sarı Saltuk'un hayatı hakkındaki hemen hemen bütün bilgiler rivayetlere dayanmaktadır. İbnü Serrac'ın *Tuffahu'l-Ervah ve Miftâhu'l İrbâb* adlı eserine göre 1227 yılında doğmuş ve 1297 yılında vefat etmiştir. Sarı Saltuk Osmanlılardan önce Edirne'yi fethetmiş, Tuna çevresinde adı konulmamış bir devlet kurmuştur. Vefatı sonrasında Sarı Saltuk'un gaza arkadaşları İlyas Gazi, Ahmet Gazi, İsmail Gazi, İbrahim Gazi, ve İshak Gazi bu devlet dairesinde kalmış, İlyas Rumî yıllarca Edirne ve çevresini savunmuştur. Fakat Sırp, Bulgar, Rus, Boğdanlı, Eflaklı ve Hırvatların yıllarca süren saldırıları karşısında ismini saydığımız gaziler şehit olmuş, Anadolu beyliklerinden de yardım gelmeyince Edirne'de yaşayan Müslümanlar Tuna Nehri'nin güneyine doğru göçmek mecburiyetinde kalmışlardır (Demir, 2015: 79-81).

Sarı Saltuk'un şehrin tarihi macerasında böyle bir rolünün olması onu şehir için önemli şahsiyetlerden birisi haline getirmiştir. Saltukname'den tespit ettiğimiz dört efsane Sarı Saltuk'un Edirne'de başından geçen hadiseler hakkındadır. Bu efsanelerden **3.3.8.17** kodlu efsane Sarı Saltuk'a manevi kuvvet verilmesini ve Edirne'de Hristiyanları eşek ayağıyla dövmesini, **3.3.8.18** kodlu efsane iki kız ve iki erkeği hak dinin İslam olduğunu kanıtlamak üzere Hızır'ın (a.s.) yardımıyla diriltmesini, **3.3.8.19** kodlu efsane Ece Bey'i rüyasında fütuhatta görüp gazilere onu müjdelemesini ve ona bir vasiyetname bırakmasını, **3.3.8.20** kodlu efsane de Takyanus'un hazinelerini bularak Müslümanlara dağıtmasını konu almaktadır.

3.3.8.21 kodlu efsane ise Sarı Saltuk'un vefatından sonra da ruhaniyetiyle gaza etmesini konu alır. Efsaneye göre Kırkpınar'ın ilk müsabakasını yapan II. Murat ve Sarı Saltuk'tur. Efsanede propaganda ve açıklama işlevi bir aradadır.

Selimiye'nin banisi olduğundan Edirne için önemli şahsiyetlerden birisi de II. Selim'dir. **3.3.8.22** kodlu efsaneye göre Hz. Muhammed (s.a.v) II. Selim'e vefatı öncesinde Selimiye'nin tamamlandığının müjdesini verir ancak II. Selim Edirne'ye ulaşamadan Çorlu'da ruhunu teslim eder. **3.3.8.23** kodlu efsane Yanmaz Ağaç Hacı Efendi hakkındadır. *Riyaz-ı Belde-i Edirne*'de de efsanenin benzeri anlatılmakta olup (Ahmet Bâdî, 2013: 337) kahramanın ismi Yanmaz Ağaç oğlu Hâce Ali şeklinde geçmekte ve hakkında şu bilgiler verilmektedir: *"Pehlivân-ı cihândır. Rivâyet olunur ki, berk yaydan ince ok atar, ancılayın cihâna âdem gelmemiştir. Üsküp menzili dahi onundur. Evsâfı çoktur. Cümleden birisi budur ki at üzerinde ok atardı ve ol berk yayı at üzerinde kurardı. Oklarını kubur ile eğer kaşına asardı. Ol âlî-menzilleri pûteye atar gibi atardı. İstanbul'a gelip menzilleri az kaldı ki deryâya indire ve pehlivanların iki yayı kuvveti kadar çekerdi ve kendisi bâzergân olup Uçbeyler ile muâmele ederdi."*

1.4.3.9. Tarihi Olaylarla İlgili Efsaneler

Bu efsanelerden **3.3.9.1** kodlu efsane Edirne'nin fethinin Türk askerine duyulan güven sayesinde kansız bir şekilde olduğunu anlatmaktadır. Efsane işlevsel olarak doğruluğu, ideal insan olma uğruna gösterilen çabanın her kesim insan tarafından takdir edileceğine dair bir mesaj taşımaktadır. Diğer taraftan açıklayıcı bir işleve de sahiptir. **3.3.9.2** kodlu efsane ise Balkan Savaşı sırasında Geçkinli köyünde iki Türk birliğinin irtibatsızlık nedeniyle birbirini vurmalarını ve İpsala papazının bundan istifade ederek düşman kuvvetlerini buraya çağırmasını konu almaktadır. Bu şehitlik Geçkinli köyünde Geçkinli- Süloğlu yolunun 500 m. içerisinde yer alır. Anıtın ziyaretçileri karşılayan yüzünde Arap ve Latin harfli *"Sırbistan, Yunanistan, Bulgaristan ve Karadağ hükümetlerinin Devlet-i Osmaniye aleyhine müttefikan taaruzlariyle vuku bulan harpte Nizamiye 9. Alay, Sahra Topçu 3. Alayın 2. ve 3. Bataryaları 9 Teşrinievvel 1328 (22 Ekim 1912) tarihinde bu noktada Bulgarlara taarruz ettiler. Bu müsademe-i hunîn yerinde şehid olan zabitân ve efrârın ecsâd-ı*

pâki burada meftundur. Din ve vatanın müdâfileri olan bu Osmanlı efrâdının ruhları için Lillah-il Fâtiha" satırları yer almaktadır. Burada cereyan eden hadise hakkında Oral Onur şu bilgiyi verir: "*Balkan Savaşı'nda Geçkinli bölgesinde Bulgarların I. Ordusuna bağlı iki tümenine karşı 3. Tümenimiz ile İzmit Redif Tümeni savaşmıştır. Özellikle Geçkinli köyü çevresinde 9. Nizamiye Alayı ile 3. Sahra Topçu Alayının 2. Ve 3. bataryaları düşmanla kahramanca savaşmışlardır. 22 Ekim 1912'de düşman Yağcılı ve Domurcalı yönünde püskürtülüyor. 23 Ekim'de şafakla başlayan düşamn saldırısı şiddetli karşı saldırımızla önleniyor. Düşman Geçkinli köyünün kuzeyindeki höyüğü alma amacındadır. Burada kanlı çarpışmalar oluyor. Birliklerimiz burada pek çok şehit ve yaralı veriyorlar. Akşama doğru birliklerimiz Musulca- Hasköy hattına çekiliyor. İşte bu savaşlarda şehit olan askerlerimiz için bu şehitlik anıtı dikilmiştir."(Onur, Bağman: 32-34)*

3.3.9.3 kodlu efsane bir taburun peyderpey üç şehitlik mahallinde şehit edilişinin hazin öyküsünü konu almaktadır. Efsaneye göre Balkan Savaşı'nda Bursa Çekirge'den gelen bir tabur asker hileyle Kayapa, Küçükdöllük köyleri ile Cevizlik Tabyalarına yakın bir yerde şehit edilmiştir. Kayapa köyündeki şehitlik köy mezarlığının hemen arkasında yer almaktadır. Anıtta "*Kayapa Şehitliği 23 Ekim 1912 Bursa Çekirge Taburunun büyük bir kısmı burada şehit edilmiştir."* satırları yer alır. Küçükdölllük köyündeki şehitlik köy camisinin önünde yer almaktadır. Bu şehitliğin anıtında da *"1912 (1328) yılı Teşrin-i evvel ayında Kayapa'da düşmanla ağır yaralı olup Küçükdöllük Camii'ne yatırılan ilk gazi ve şehit 18 er bu anıtın altındaki kuyuya Bulgarlar tarafından diri diri atılarak şehit edilmiştir. Ruhlarına Fatiha"* ibaresi yer alır. Son olarak Cevizlik Tabyasının karşısında Üç Şehitler Anıtında *"Vatan müdafaası için Balkan Harbi'nde Çekirge Taburunda şehit olan üç kardeşler, ruhlarına Fatiha"* yeni konulan taşta ise *"Üç Şehitler 22.10.1912"* yazmaktadır. Bu şehitlikte cereyan eden hadiseyi Remzi Yiğitgüden Paşa 1912-1913 *Balkan Savaşında Edirne Kale Muharebeleri* adlı eserinde şu şekilde anlatmaktadır: *Düşmana çıkış harekâtında bulunan Edirne Kolordusunun II. Tümeni Hıdırağa köyündeki savaş yönetimi yerinden savaşı yönetiyordu. 32. ve 33. Alayları Kayapa'nın batısında mevzilenmiş Bursa Alayının, Bursa, Çekirge ve 33. Alayının I. Taburları Güçük döllük yakınında yedekte idi. 22 Ekim 1912'de 32 ve 33. Alaylar*

düşmanla zorlu savaşlar vermiş. 23 Ekim 1912 sabahı yedekteki bu alay hiçbir yerden emir almadan tümenin sağ cenahına düşmana taarruz için Kayapa köyüne yaklaştığı sırada düşmanın Türkçe olarak "Padişahım çok yaşa, Biz nişancı taburuyuz, geliniz." şeklindeki sözlerine kanarak sis içerisinde tamamen açıkta, toplu yürüyüş kolu halinde yürümeye başlamışlar. Aniden yaylım ateşi açarak büyük bir kısmını şehit etmişlerdir. Geri kalan Bursa ve Çekirge Taburları panik halinde geri çekilmeye başlamışlar ve Edirne yönüne doğru gitmişlerdi. İşte bu savaşta şehit olan askerlerimiz bu şehitliklere gömülmüşlerdir. (Onur, Bağman: 58) Efsaneler vatan müdafaası hakkında eğitimsel işleve sahiptir.

1.4.3.10. Aşk ve Sevgiyle İlgili Efsaneler

Edirne'den bu konu üzerine derlediğimiz **3.3.10.1** kodlu efsane Anadolu'da benzerlerine sık rastlanan birbirine kavuşmak isteyen âşıkların bir nesneye dönüşümünü konu alır. Bu nesne kimi zaman dağ, tepe, taş, kaya olabilirken efsanemizdeki gibi ağaçlar ve çeşitli bitkiler de olabilmektedir. Bu efsanelerin ortak özelliği çaresizliktir. Âşıklar vuslat çarelerinin tükendiği anda ilahi bir yardımla insan cisminin haricinde bir nesne olarak kavuşurlar. Örneğin Yozgat'ta Çatalkaya efsanesinin kahramanları olan kavuşamayan iki âşık dua ederek taş kesilirler. (Karadavut, 1992: 167). Isparta'da birbirine âşık iki genç kavuşamazlar ve iki çınar ağacına dönüşürler (Göde, 2010: 197). Örnekleri daha çoğaltmak mümkündür. Âşıklara yapılan yardım kimi zaman vesilesiz olarak Allah tarafından, kimi zaman da bir veli ya da efsanemizde olduğu gibi Hızır (a.s) vesilesiyle gerçekleşmektedir. **3.3.10.2** taş kodlu efsane yine aşk üzerine anlatılan efsanelerden biri olmakla beraber yukarıda anlattığımız mahiyette olmayıp bir aşk macerasının hatırasıdır, denilebilir. Efsaneye göre bir kaçma olayının sonucunda kız erkek tarafından bıçaklanır. Kızın kanının aktığı yere konulan taştan zaman zaman ateş çıkmakta ve kızın çığlıkları duyulurmuş.

1.4.3.11. İz ve Şekillerle İlgili Efsaneler

Bir gerçek, halk muhayyilesinde toplumsal bir işleve sahip ideal bir anlatıya dönüşürken yüzde yüz gerçeklik endişesi gütmez. Halk muhayyilesi gerçeği kimi zaman değer verdiklerini yücelterek, kimi zamanda değersiz gördüklerinin kıymetini

alçaltarak kurgusal bir zemine oturtup efsaneyi oluşturur. Hatta öyle ki çeşitli bilim disiplinlerinin kesin olarak bildiği bazı hususlar efsanelerde başka bir şekle dönüşmüştür ve halk arasında en çok rağbet gören efsanelerdeki şekildir. Mesela, **3.3.11.1** kodlu efsane bağlamında bu durumu değerlendirecek olursak; her ne kadar bilim Selimiye'nin bulunduğu yerde Eski Saray vardı dese de halk lale bahçesi olduğuna inanır. Çünkü bu mahalde sarayın olması halka bir açıklama yapmaz, işlevselliği yoktur. Oysaki lale bahçesinin olması hem bir açıklama yapar, hem de güzel sonuçlara varacak işlerde inat etmeyi olumlar. **3.3.11.2** kodlu efsanede ise ters lale şekline yeni bir yorum getirilmektedir. Efsaneye göre ters lale şekli; III. Selim'e yakın zamanda Edirne Vakası'nın gerçekleşeceği mesajını vermek için dönemin şeyhülislamı Ataullah Efendi tarafından yaptırılmıştır.

3.3.11.3 kodlu efsane II. Bayezid Camii'ndeki karpuz şekliyle alakalıdır. Bu karpuz şekli aslında bu caminin imaretinin olduğu ve cemaatin ücretsiz olarak karnını doyurabileceği anlamını taşımaktadır. İmaretli camilerde çeşitli yiyecek motifleriyle bunun hatırlatılması yapılmıştır. Ancak efsanede de görüldüğü gibi halk bunu görmek istediği şekle getirerek Yahya Baba'ya bağlama tarafını tutmuştur. **3.3.11.4** kodlu efsane ise Selimiye'nin Saray Hamamı köşesinde bulunan çifte kumrular heykeliyle alakalıdır. Efsanede açıklayıcılık işlevi mevcuttur.

3.3.11.5 kodlu efsane ise Hızır'ın (a.s) ayak izini konu almaktadır. Efsaneye göre bu iz; Hızır'ın (a.s) kuş şekline girip Mimar Sinan'ın yanına uçacağı sırada yere bastığı son ayak izidir. Bu şekilde izlerle ilgili efsanelere Türk coğrafyasının hemen her yerinde karşılaşmak mümkündür. Bu izler genellikle Hz. Muhammed (s.a.v), Hz. Ali, Hızır (a.s) Battal Gazi, Köroğlu gibi veli ya da halk telakkisinde veli hüviyetinde olan şahsiyetlere aittir. İz kimi zaman el izi, kimi zaman ayak izi, kimi zamanda sırt izi vb. olarak karşımıza çıkarken kimi zaman da bu şahsiyetlerin bineklerinin izi olarak karşımıza çıkmaktadır. Halkın bu izlerle ilgili anlatı oluşturmasının nedeni bir bakıma mekânın takdis edilmesi amacını taşımaktadır. Eğer bir bölgede mesela; Hz. Ali'nin ayak izinin olduğuna inanılıyorsa, o bölge Hz. Ali ayak bastığı için önemlidir. Bu izler halk nezdinde bulunduğu yeri diğerlerinden üstün kılar.

1.4.4. Dini Efsaneler

1.4.4.1. Veliler Üzerine Anlatılan Efsaneler

1.4.4.1.1. İsimleri ile Anılan Veliler Üzerine Anlatılan Efsaneler

Bu grupta derlediğimiz **3.4.1.1.1** kodlu efsane Edirne'de, Manisa'da, İstanbul'da çeşitli medreselerde müderrislik yaptıktan sonra Edirne'ye kadı olan ve yumuşak huylu, ince ruhlu, temiz gönüllü bir insan olmasından dolayı Edirne'de "Pamuk Kadı" unvanıyla anılan[46] Abdüllatif Efendi ile İbrahim Gülşenî hazretleri arasında geçen bir hadise konu edilmektedir. Efsanede Abdüllatif Efendi'nin ölümünden önce sergilediği tavır kul hakkı noktasında eğitimsel bir işleve sahiptir. **3.4.1.1.2** kodlu efsanede Osmanlı devleti şeyhülislamlarından ve Hanefi mezhebi fıkıh âlimlerinden[47] Abdülkerim Efendi'nin Fatih dönemi vezirlerinden Mahmut Paşa'nın iç âlemini kerametle görmesi ve gelecekte alacağı rütbeler için içini temizlemesi gerektiğini söylemesi **3.4.1.1.3** kodlu efsanede Şah Melek Zaviyesi (Sezâî Dergâhı) postnişinlerinden Abdülkerim Gülşenî hazretlerinin (Ahmet Bâdî, 2014: 1460) manevi bir keşifle vefat edeceği günü ve saati bilmesi konu edilmektedir.

3.4.1.1.4 kodlu efsane Edirne'nin en çok bilinen efsanelerindendir. Efsanenin kahramanı olan Aşçı Yahya Baba hazretleriyle ilgili tarihi kaynaklarda bilgi yoktur. 15. yy'da yaşadığı ve külliyede aşçılık yaptığı rivayet edilen Aşçı Yahya Baba'nın efsanede konu edilen kerameti sebebiyle bir Allah dostu olduğuna inanılmaktadır. II. Bayezid Külliyesinin yan tarafında kabri bulunmakta ve ziyaret edilmektedir. Edirne'yi anlatırken sıkça kullanılan *"Edirne'nin beş şeyi meşhurdur: Sofu Selim'in sinisi, Muradiye'nin çinisi, Selimiye'nin yapısı, Eski Camiinin yazısı, Üç şefereli'nin kapısı*" şeklindeki tekerlemedeki Sofu Selim'in sinisinin şöhretinde Aşçı Yahya Baba'nın haklı bir payı vardır.

3.4.1.1.5 kodlu efsanede fiziken küçük bir cüsseye sahip olan Başçı Mustafa Efendi'nin kerametle, kestiği düşman kellesini konuşturması **3.4.1.1.6** kodlu efsanede Benli Mehmet Efendi'nin yine kerametle talebelerine iftar ettirmesi konu

[46] BARE (2003) Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul s. 71-76
[47] BARE (2003) Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul s. 69-71

edilmektedir. Bu efsanede sadakatin, verilen söze itimat etmenin mükâfatlandırılacağına dair bir öğür söz konusu olduğu için eğitimsel bir işleve sahiptir. Benli Mehmet Efendi'nin hayatı hakkında bilgi yoktur.

3.4.1.1.7 -**3.4.1.1.11** kodları arasındaki efsaneler Cerrahzâde Muslihuddîn Mustafa Efendi'yle alakalıdır. Bu zat, 1495 senesinde Edirne'de doğmuştur. Şeyh Şücâeddin Dergâhının postnişinlerindendir. 1575 senesinde vefat etmiş etmiştir. Defnedildiği yer Şeyh Şücâeddin Dergâhının bahçesi olmasına rağmen mezarının yeri belli değildir. **3.4.1.1.7** kodlu efsanede de belirtildiği üzere hayatının bir kısmında tasavvufa meyletmemiş ancak efsanede anlatılan olayın vukuundan sonra yaşadığı olağanüstü haller ve gördüğü rüya vesilesiyle tasavvufa intisap etmiştir.[48] Enis'ül Müsamirin[49] ve Riyâz-ı Belde-i Edirne'de (1457) de belirtildiği üzere babası Şeyh Alaüddin ve Şeyh Abdürrahim Müeyyide'nin manevi terbiyesinden geçmiştir. Yaşadığı devirde pek çok kerametine şahit olunmuştur. Bu kerametlerinden bazıları yazılı kaynaklar vasıtasıyla günümüze kadar ulaşmıştır. **3.4.1.1.8** kodlu efsanede Cerrahzâde Muslihuddîn Mustafa Efendi'nin Edirne'de müderrislik yapan Ahizade Mehmet Çelebi'nin tayinini keramet göstererek önceden haber vermesi **3.4.1.1.9** kodlu efsanede yine Ahizade Mehmet Çelebi'yi güç bir durumdayken susuzluktan kurtarması **3.4.1.1.10** kodlu efsanede talebelerinden Ali Bin Bâli'yi manen terakki ettirmesi **3.4.1.1.11** kodlu efsanede yine talebelerinden Osman Rûmi'nin işlediği bir kabahati saklamaya çalışmasına rağmen keşfetmesi konu edilmektedir.

3.4.1.1.12 kodlu efsane daha çok Bursa'yla anılan Emir Sultan hazretleriyle alakalıdır. Soyu *Hz. Muhammet'e (s.a.v)* dayandığı için Emir unvanıyla anılan Emir Sultan'ın asıl ismi Şemseddin Muhammed olup Buharalıdır. Zahiri ilimlerdeki kuvveti, manevi cephesinin gücü ve Bayezid'in kızı Hundi Hatun ile evliliğinden dolayı döneminde haklı bir şöhrete kavuşmuş olup hakkında pek çok anlatı mevcuttur. (Algül, Azamat, 2004: 146-147) Bu anlatıların tasarımları sadece o hayattayken değil, efsanemizde de olduğu gibi vefatından sonra da devam etmiştir.

[48] BARE (2003) Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul s. 95-96
[49] İlgürel, Sevim (1972) Abdurrahman Hibrî Ve Enisü'l-Müsâmirîn (İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Basılmamış Doktora Tezi) İstanbul s. 173-174

Efsane işlevsel bağlamda kutsala yapılan saygısızlığın cezalandırılacağı yönünde bir öğüt vermektedir.

3.4.1.1.13 kodlu efsanede Şeyh Şücâ' Zaviyesinin şeyhi olan Emre Çelebi ile Edirne kadısı Hasan Râi Efendi arasındaki hadise üzerine Emre Çelebi'nin babası Cerrahzade Musluhiddin Efendi'nin tavassutuyla meydana getirdiği olağanüstü hadiseden bahsedilmektedir. **3.4.1.1.14**, **3.4.1.1.15**, **3.4.1.1.16** kodlu efsaneler Fatih ve II. Bayezid dönemi vezirlerinden Kasım Paşa ile ilgilidir. **3.4.1.1.14** kodlu efsane Edirne'de en çok bilinen iki evliya; Kasım Paşa ve Aşçı Yahya Baba ile ilgili olduğu için şehrin en çok anlatılan efsanelerinden biridir. Efsanede bahsedilen cami günümüzde Tunca Nehri kenarında viran bir şekilde mevcudiyetini korumaktadır. **3.4.1.1.15** kodlu efsanede ise Kasım Paşa'nın muharebe esnasında düşmanlarını bir keramet sonucu manevi bir cezbeyle etkisiz hale getirdiği anlatılmaktadır. **3.4.1.1.16** kodlu efsanede yine bir keramet sebebiyle Kasım Paşa'nın yardım ettiği Hristiyan tüccarın şaraplarının sirkeye dönüşmesi konu edilmektedir. Bu efsane işlevsel olarak iyilikle gelecek rahmeti örneklendirmektedir.

3.4.1.1.17 - 3.4.1.1.22 kodlu efsaneler daha çok Ankara'yla ilişkilendirilen Hacı Bayram-ı Veli hazretleriyle ilgilidir. Hacı Bayram-ı Veli hazretleri Ankara'da doğmuş, irşâdi vazifelerini orada yapmış ve orada vefat etmiştir. Onun Edirne'yle olan bağlantısı Edirne'nin saltanat merkezi olmasından ileri gelmektedir. Hacı Bayram-ı Veli hazretlerinin doğum tarihiyle ilgili kesin bir bilgi yoktur. Araştırmacılardan bazıları 1349 tarihini işaret ederken bazıları 1352 yılını işaret etmektedir. Çocukluk ve gençlik çağlarına dair net bilgiler olmayıp Somuncu Baba hazretlerine intisap ederek manen terakki etmiştir.

Hacı Bayram Veli hazretleri halkı dalalete sevk ettiği, saltanat davasına kalkışma ihtimali bulunduğu ileri sürülerek padişaha şikâyet edilmiştir. Bu şikâyette, Hacı Bayram-ı Veli'nin II. Murad'ın tahta geçişinden bir yıl önce aynı gerekçeyle idam edilen Şeyh Bedreddin Simavi ile Konya'da buluşarak birlikte halvete giren Somuncu Baba'nın halifesi olması etkilidir denilebilir. Nihat Azamat'a göre bu sebeple Edirne'ye geldiği tarih 1421-1424 yılları arasında olup Edirne'ye ikinci ve üçüncü defa gelişi ve hatta Akşemseddin beraberinde olduğu halde İstanbul'un

fethinin müjdeleyicisi olduğu ihtilaflıdır (2004: 442- 447). Bazı araştırmacılar onun Edirne'ye ikinci ve üçüncü gelişleri hakkında da bilgi vermişlerdir. Hamdi Kızıler'e göre ilk gelişi 1421 yılının temmuz ayıdır. İkinci gelişi II. Murad'ın yaptırdığı Uzunköprü'nün temel atma töreninde dua etmek amacıyladır ki 1426 yılına tesadüf etmektedir. Üçüncü gelişi ise Emir Sultan'ın vasiyeti gereği 1429 yılında onun cenaze namazını kıldırmak üzere Bursa'ya gitmiş oradan da Edirne'ye geçmiştir. Son gelişinde fethi müjdelemiştir (2012: 72-73). Onunla ilgili **3.4.1.1.17** kodlu efsane Hacı Bayram-ı Veli hazretlerini zehirlemek isteyen bir vezirin keramet sebebiyle kurduğu tuzağa kendisinin düşmesi anlatılmaktadır.[50] **3.4.1.1.18 - 3.4.1.1.19** kodlu efsaneler İstanbul'un fethini müjdelemesini, **3.4.1.1.20 - 3.4.1.1.21** kodlu efsaneler veliliğinin test edilmesini ve **3.4.1.1.22** kodlu efsane ise Gelibolu'nun manevi büyüklerinden Ahmet-i Bîcan hazretlerinin Hacı Bayram-ı Veli hazretlerine intisabını konu almaktadır.

Edirne'nin en çok teveccüh edilen evliyalarından birisi de Hasan Sezâi hazretleridir. Hasan Sezâi hazretleri 18. asrın önde gelen mutasavvıf şairlerinden olup, Gülşeniyye tarikatının Sezâiyye kolunun kurucusudur. Hasan Sezâi 1669 (H. 1080) senesinde Mora Yarımadası'nın bugünkü adı Korent olan Gördes şehrinde doğmuştur. 18 yaşına kadar burada kalmış ancak Venediklilerin Mora'yı işgali üzerine İstanbul'a geçmiştir. Bu geçişte yolculuk esnasında tasavvuf erbabından biriyle tanışmış ve onun vesilesiyle tasavvufa meyletmiştir. İstanbul'da bir müddet kaldıktan sonra Edirne'ye gelmiş ve burada Muhammed Sırri Efendi ve daha sonra hocası olarak anılan Muhammed La'li Efendi'ye talebe olmuştur. Her ne kadar şeyhlik rütbesini Gülşeni Veli Dede dergâhında almış olsa da hocası vefat edince onun yerine Şah Melek Zaviyesinde şeyhlik makamına çıkmıştır. Ömrü boyunca pek çok talebe yetiştirmiş ve 1738 (H. 1151) senesinde vefat etmiştir. [51]

Hasan Sezâi hazretlerinin tekkesi ve türbesi Edirne'de Göl Mahallesi, Küçükpazar Sokak'ta bulunmaktadır. Türbe günümüzde sık bir şekilde ziyaret edilmektedir. Özellikle mübarek olduğu için cuma günü, inanç turizmi dolayısıyla

[50] Bu efsane Riyaz-ı Belde-i Edirne'de de geçmektedir (Ahmet Bâdî, 2014: 1447).
[51] BARE (2003) Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul s. 113-114

cumartesi-pazar ve arife, bayram, kandil vakitlerine rastgelen günlerde ziyaretler yoğunlaşmaktadır. İnsanlar dua etmek, dertlerine derman bulmak amacıyla türbeyi ziyaret etmektedir. Özellikle kadınların türbeye olan rağbeti oldukça fazladır. Şadırvanındaki suyun şifalı olduğu inancı vardır. Ayrıca bazıları dilediklerinin olması için türbenin etrafında küp şeker dağıtır ya da türbeye daha önceden konulmuş küp şekerden alıp kutuya bir miktar para koyarak küp şekerin yarısını ısırıp yarısını da bahçedeki mezarların üstüne saklar. Bazıları da sandukanın etrafında dönerek dilek dilerler.

Hasan Sezâi türbesinin günümüzde de bu kadar çok ziyaret edilmesinin sebeplerinin başında hakkında anlatılan menkıbeler gelmektedir. Bu menkıbelerdeki kerametlerden bazıları yaşadığı dönemde bir kısmı da vefatından sonra vuku bulmuştur. Özellikle vefatından sonra meydana gelen bazı kerametler halkta Hasan Sezâi hazretlerinin manevi tasarrufunun devam ettiği yönünde bir kanaat oluşturması türbeyi bir umut kapısı haline getirmiştir. Hasan Sezai hazretleri hakkında anlatılan **3.4.1.1.23** kodlu efsane şehirde çok bilinmekle birlikte ülke çapında da bilinen bir efsanedir. Efsaneye göre Hasan Sezâi hazretleri kerametle şarapları şerbete dönüştürmüştür. Efsanede dini efsanelerimizde sıkça rastladığımız velinin kendisine kötülük edenleri ya da yalan söyleyenleri doğru yola sevk etmesi motifi vardır. **3.4.1.1.24** kodlu efsanede rüya motifi bağlamında Hasan Sezâi hazretleri hakkında su-i zanda bulunan kişilerin uyarılmaları anlatılmaktadır. Efsane insanların dış görünüşlerinden ziyade iç âlemleriyle alakadar olmakla ilgili bir mesaj taşımaktadır. **3.4.1.1.25** kodlu efsane günümüze kadar hatırası gelen bir efsanedir. Şehirde çok bilinen anlatılardan biri olan bu efsaneye göre Hasan Sezâi hazretleri kendisine atılan iftiranın sonucunda uyuz hastalığına yakalanan halk için bir şifacı rolünde ortaya çıkmaktadır. Bu durum şaman inancı ve veli kültü arasındaki ilişki hakkında fikir vermektedir. Efsanede bahsi geçen boynuz türbede cam bir fanus içerisinde mevcudiyetini korumaktadır. Efsane işlevsel bağlamda meseleler ve olayların iç yüzünü bilmeden fikir yürütmemek ve iftiranın kötülüğüyle ilgili bir mesaj taşımaktadır. **3.4.1.1.26** kodlu efsanede Hasan Sezâi hazretlerinin hocası Muhammed Lâ'li hazretlerine olan muhabbeti bir keramet bağlamında konu edilmektedir. Efsaneye göre hocasının vefat haberini gayb âleminde alan Hasan Sezâi hazretleri

kendini kaybederek dişini kırmıştır. Bu dişin yakın zamana kadar türbede olduğu söylenmektedir. **3.4.1.1.27** kodlu efsane geleceğin tayini motifiyle oluşturulan bir anlatıdır. Efsaneye göre Hasan Sezâi hazretleri okuduğu bir şiirle geleceği müjdelemektedir.

3.4.1.1.28 kodlu efsanedeki keramet Hasan Sezâi hazretlerinin vefatından sonra meydana gelmiştir. Efsane velilerin kendisini rahatsız eden bir durum için bir faniden yardım istemesi motifi çerçevesinde kurgulanmıştır. Efsaneye göre Hasan Sezâi hazretlerinin kabrini su basmış ve Kars'ta görev yapan bir askerin rüyasına girerek yardım istemiştir. Kabir açıldığı zaman hakikaten kabrin su içinde olduğu görülmüştür. Efsane ayrıca halk arasında peygamberlerin, evliyaların ve şehitlerin cesedinin çürümeyeceğine dair inanışa bir referans niteliği taşımaktadır.

3.4.1.1.29 kodlu efsanede de Hasan Sezâi hazretlerinin vefatından sonra vuku bulan bir kerameti anlatılmaktadır. Efsane Türk efsane motifleri içerisinde sıkça rastlanan velinin savaş esnasında kerametle yardım etmesi motifini içermektedir. Veliler halk için barış zamanında şifa, baht açıklığı vb. açısından umut kapısı olduğu gibi savaş zamanında da zafer için umut kapısı olmuştur. Türk halk inanç ve anlatılarında veli kişilerin zor durumda savaşlara katılacağı ve istedikleri zamanda ve mekânda yer alabilecekleri inanıcı çok yaygındır. Türk milletinin geçmiş mücadele tarihi içerisinde şamanlar vasıtasıyla umulan yardım; İslamiyet'ten sonra velilerden beklenmiş, tarih boyunca yapılan pek çok savaşla birlikte Çanakkale Savaşı, Kurtuluş Savaşı ve Kıbrıs Savaşı ile milletin bilinçaltında kendisine yardım eden "yeşil sarıklılar" olarak tezahür etmiştir. **3.4.1.1.29** kodlu efsaneye göre bu yeşil sarıklılardan birisi de Hasan Sezâi hazretleridir. Zor durumda Mehmetçiğin imdadına koşarak ona yardım etmiştir. Efsane işlevsel bağlamda hem Hasan Sezâi hazretlerinin hem de Türk ordusunun şanını yücelterek hak üzere mücadele edildiği yönünde bir algıyla insanlar üzerinde mücadele motivasyonu meydana getirmektedir.

3.4.1.1.30 kodlu efsane Edirne'de duaların kabul olunduğu dört yerden biri olduğuna inanılan Hıdırlık tepesinde metfun olan Hıdır Baba ile alakalıdır. Hıdır Baba'nın mezarı Hıdırlık Tepesi olarak bilinen tepenin üzerinde Tabyalar Yolu Sokak'ta bulunmaktadır. Burada yatan zatın şahsiyeti hakkında kesin bilgiler yoktur.

Bazılarına göre Edirne'ye II. Murat'tan önce gelen Horasan evliyalarından bazılarına göre ise Fatih Sultan Mehmet'in kumandanlarındandır. Mezar Edirne'nin belli başlı ziyaretgâhlarından biridir. Mezar etrafında mum yakma, mezarı tavaf etme gibi ritüeller gerçekleştirilir. Efsaneye göre Hıdır Baba'nın kerametinin neticesi olarak bahçesinden meyve koparmak onun iznini almadan mümkün değildir. İşlevsel olarak efsanenin alt metninde velilerin haram işlemeye engel olduğuna dair bir mesaj okunabilir. **3.4.1.1.31** kodlu efsanede Edirne evliyalarından birisi olan Hüseyin Hüsnü Baba'nın evliyalığa nasıl eriştiği konu edilmektedir. Efsaneye göre velayetin şartlarından birisi halkı görüp gözetmektedir. Hüseyin Hüsnü Baba değirmeninden halka ücretsiz hizmet verip, insanların gönlünü yapınca kendisine keramet ihsan edilmiş ve -Türk efsanelerinde sık görülen bir motif olmak üzere- su üzerinde yürümüştür.

3.4.1.1.32 kodlu efsane Semerci Dede oğlu İbrahim Gülşenî ile alakalıdır. Gülşeniliğin kurucusu Şeyh İbrahim Gülşenî ile karıştırılmamalıdır. Derviş İbrahim Gülşenî 1598 tarihinde dünyaya gelmiştir. Efsanede anlatıldığı üzere belirli bir yaşa geldiği zaman tasavvufa meyleder ve bir gün rüyasında Mevlana, Hacı Bayram-ı Veli ve Şeyh İbrahim Gülşenî hazretlerini görür. İbrahim Gülşenî ile aynı adı taşıdığı için Gülşenîlik yolunda yürümesi uygun görülerek Gülşenîliğe intisabı sağlanır. Bir müddet Edirne dışında kalan Derviş İbrahim Gülşenî Edirne'ye geri döndükten sonra otuz yıl uzlette kalmış ve 1689 tarihinde vefat etmiştir. (Şimşek, 2008: 74) Ahmet Bâdi Efendi kabrinin Uzun Kaldırım'da Huysuz Baba Türbesi karşısında Celvetî şeyhi Abdülbâki Efendinin kabrinin bitişiğinde olduğunu yazsa da (Ahmet Bâdî, 2014: 1474) günümüzde mevcut değildir.

3.4.1.1.33 kodlu efsanede İsmail Baba namıyla maruf bir zatla alakalıdır. Hayatı hakkında bilgi yoktur.[52] Efsane dış görünüşe itibar etmemek bunun yerine batınla ilgilenmek bağlamında bir mesaj taşımaktadır. Diğer taraftan efsane insanları delaletten kurtarmak adına kendinden vazgeçmek yani bir fedakârlık hikâyesidir. **3.4.1.1.34** kodlu efsane Bedreddin Mahmud bin Abdullah halk arasında bilinen

[52] Efsane Necati Seçkin'in Edirne Evliyaları isimli kitapta da mevcuttur. 'Seçkin, Necati (1971) Edirne Evliyaları, Ülkü Basımevi, İstanbul'

ismiyle “Kadı Bedreddin”le alakalıdır. Kadı Bedreddin Hadım Ali Paşa'nın azat ettiği kölelerdendir. Edirne’den önce Halep’te kadılık yapmıştır. H. 936 M. 1529 senesinde vefat etmiştir. Mezarı banisi olduğu caminin haziresindedir (Ahmet Bâdî, 2014: 1176) Efsane dış görünüşün aldatıcı olduğuyla ilgili eğitimsel bir işleve sahiptir. **3.4.1.1.25** kodlu efsane tarihimizde II. Bayezid’e lalalık yapan dedesi Kemal Paşa’ya atfen “İbn-i Kemal” unvanıyla anılan Kemal Paşazâde Ahmet Çelebi’yle ilgilidir. Asıl adı Şemseddin Ahmet olan Ahmet Çelebi’nin Tokatlı, Edirneli ve Amasyalı olabileceği konusunda ihtilaf vardır. Tedrisatına Edirne'de başlamış Molla Lutfi, Kesteli Muslihuddin Mustafa, Hatibzade Muhyiddin Efendi, Muarrifzade Sinaneddin Yusuf, Müeyyedzade Abdurrahman Efendi gibi âlimlerden ders alarak tahsilini tamamlamıştır. Efsane Ahmet Çelebi’nin ilmi hayatından bir kesit sunmaktadır. Efsaneye göre Ahmet Çelebi cinlerin emirlerinden Asfâil’in kızına sabaha kadar usulünce ilim öğrettiği için büyük bir dereceye malik olmuş ve “Müfti’s sekaleyn” yani insanların ve cinlerin müftüsü olarak anılmıştır. 1534 tarihinde vefat ettiğinde mezarı Edirnekapı dışındaki Mahmud Çelebi Zaviyesi haziresine defnedilmiş ancak daha sonra yol geçeceği için kabir taşınmıştır (Turan, 2004: 238-239). Efsaneyi Evliya Çelebi de nakletmektedir. Evliya Çelebi efsanede mevzu olan odanın Kemal Paşazâde Medresesinde olduğunu aktardıktan sonra zamanında bu odanın mevcut olduğunu kapalı olup kimsenin oraya girmeye cesaret edemediğini yazar (Evliya Çelebi, 2010: 581). Medrese kimi kaynak kişiler tarafından Saatli Medrese ya da Peykler Medresesi olarak da anlatılmıştır. Efsane doğruluğun mükâfatlandırılacağına dair eğitimsel bir işleve sahiptir.

Mevlana Bahâddin Efendiyle alakalı olan **3.4.1.1.36** kodlu efsanede Edirne efsaneleri arasında sık rastlanan öleceğini önceden bilme motifi bulunmaktadır. 1490 senesinde Edirne’de vefat eden Mevlana Bahâddin Efendi vefatı üzerine düşülen tarihte “asrın âlimi” olarak değerlenmiş; sırasıyla Balıkesir, Bursa, İstanbul ve son olarak Edirne’de müderrislik yapmıştır. Hacı Bayram-ı Veli hazretlerinin halifelerinden olan babasına nispetle “Bahaaddin bin Lütfullah” olarak da anılır.

3.4.1.1.37, 3.4.1.1.38 3.4.1.1.39 kodlu efsaneler Muhiddin Baba ile ilgilidir. Muhiddin Baba’nın mezarı eskiden Çöke nahiyesinin merkezi olduğu düşünülen bugün ise Lalapaşa ilçesi sınırları içerisinde yer alan Hacı Danişment köyünde

bulunmaktadır. Muhyiddin Abdal olarak da bilinen Muhiddin Baba, 16. asırda yaşadığı ve Hurufi(?) olduğu tahmin edilmektedir. Dobruca ve Makedonya dolaylarında da dolaşan Muhiddin Baba Balım Sultan'dan inâbe almış, Akyazılı İbrahim Baba'ya intisap etmiştir. Küçük Abdal'ın Otman Baba Velayetnamesinde Bektaşilerle arasının açık olduğu yazılsa da Bektaşi olduğunu kabul edenler de vardır. Yahya Muhtar Dağlı'ya göre Fatih dönemi ricalindendir. Müderris Mevlana Eşrefzâde'nin oğludur. Mevlana Tûsi'den ilim tahsil etmiştir. Şükrü Elçin'e göre vefat tarihi 1529'dur (Durbilmez, 1996: 427).

Hayatı hakkındaki tüm bu karışıklığa rağmen mezarının bulunduğu muhitte Allah dostu olduğuna inanılır. Halk onu şairden ziyade gazi-eren olarak bilmektedir. Hatta Muhiddin Baba'nın Aydın Danişmentoğulları'ndan bir bey olarak buraya geldiği, mezarının bulunduğu yer olan Hacı Danişment ile çevre köyler Sarı Danişment ve Süleyman Danişment'i onun Hacı, Sarı ve Süleyman isimli oğullarının fethederek kurduğu yönünde bir inanış mevcuttur. Bununla paralel olmak üzere Hacı Danişment'te görüştüğümüz kişiler Aydın'dan Hacı Danişment'e geldiklerini ifade etmektedirler. Geçmişte bir ziyaretgâh olan Muhiddin Baba'nın mezarı askeri bölge içinde kaldığı için günümüzde ziyaret edilememektedir. **3.4.1.1.37** kodlu efsanede Sülecik, Tatarlı, Demirköy vb. civar köylerin tepelerindeki taşların yüzlerinin Muhiddin Baba'nın mezarına bakmasının nedeni açıklanmaktadır. **3.4.1.1.38** kodlu efsanede Anadolu efsaneleri içerisinde benzerlerine sık bir şekilde rastladığımız hacca giden efendiye olağanüstü bir şekilde yiyecek götürme konusu işlenmektedir. Kars'ta Ermiş Keloğlan, Ağrı'da Şeyh Bekir, Kağızman'da Hacı Kağızman, Erzurum'da Ahmet Baba, Tunceli'de Munzur Baba, Orta Anadolu'da Hacı İbrahim Devletlü, Yuanis, Koçarlı'da Bilal Dede, Sungurlu'da Ali Baz, Gaziantep'te Şeyh Bilecen ve Memik Dede (Sakaoğlu, 2013: 270- 271) şeklinde karşımıza çıkan bu veli olduğu sonradan anlaşılan sadık hizmetçi tipleri Edirne'de Muhiddin Baba ve Mercan Baba olarak karşımıza çıkmaktadır. Hepsinin ortak noktası bir anda uzak bir mesafeye gidip gelmeleri ve efendilerine sadakatleridir. Muhiddin Baba efsanesinde diğer örneklerden farklı olarak efsanenin sonunda gözden kaybolma yoktur. Aksine velayetin izharıyla beraber dergâh kurarak insanları irşat etme vardır. Efsanelerde işlevsel olarak doğruluğun, sadakatin önemi vurgulanmakta ve Anadolu'da halk

arasında sıkça kullanılan *"Her geceyi Kadir bil, her geleni Hızır bil"* sözü hikâye edilmektedir denilebilir. **3.4.1.1.39** kodlu efsanede yine türbe ve velilerle ilgili anlatılarda sıkça rastladığımız bir hadiseye yer verilmektedir. Efsaneye göre Muhiddin Baba türbesinden ve çevresinden herhangi bir şey almaya izin vermemektedir. Türbeden bir şey alanın başına kötü haller geleceği Anadolu'da yaygın bir inanıştır. Efsanedeki hadise de bu inanışa referans mahiyetindedir. Kanaatimizce bu inanış ve anlatıların ortaya çıkması bilinçli bir faaliyet olup, amaç; tahzir yani insanları korkutarak bidatlerden uzaklaştırmaktır. İslamiyet'in ilk yıllarında kabir ziyaretlerinden duyulan endişe sonraki zamanlarda giderilmiş olsa da (İmamzade, 2012: 256) kabirler etrafında oluşan bidatler zaman zaman yeniden diriltilmiştir. Bu bidatlerden birisi de türbelerden toprak, dal, yaprak vb. getirip bundan medet ummaktır ki efsane halkı bu bağlamda korkutarak bidate engel olmaktadır.

3.4.1.1.40 ve **3.4.1.1.41** kodlu efsaneler Mustafa Kabûli hazretleriyle ilgilidir. Mustafa Kabûli 19. asır Rifâi şeyhlerindendir. Doğum tarihi bilinmemektedir. Edirne'de doğduğu için kimi kaynaklarda "Edirnevî" diye bahsolunduğu da olur. Kabri Meydan Mahallesi, Kabûli Baba Sokak 13 numarada bulunmaktadır.[53] **3.4.1.1.40** efsanede velayet makamına yükselişinin nasıl olduğu anlatılmaktadır. Efsaneye göre Mustafa Kabûli bir çobandır. Halk arasında ve bazı kaynaklarda çobanlık yaptığı söylense de, genel kanaat Mustafa Kabûli'nin başkatiplik görevinde bulunduğu yönündedir. Tasavvufa girişi de bu görevini bıraktıktan sonra Şeyh İbrahim Ecel'e intisabıyla olmuştur (Şimşek, 2013: 39-42). **3.4.1.1.41** efsanede Mustafa Kabûli hazretlerinin günahkâr bir genci manen iyi etmesi anlatılmaktadır. Efsanenin alt metninde insanlara ayırt etmeden iyilik yapmanın onların hidayetine vesile olacağı mesajını okumak mümkündür.

3.4.1.1.42 kodlu efsane Edirne'de Ağaçpazarı Caddesi ile Horoz Bayırı sokağın kesişiminde tarihi bir çeşmenin arkasında mezarı bulunan ve kimi zaman "Kumru Baba" namıyla da anılan Mehmet Nureddin Baba ile ilgilidir. Celvetî yolunun büyüklerinden olan Mehmet Nureddin Baba yıllarca şu an kabrinin

[53] Ayrıntılı bilgi için bk. Şimşek, Selami (2013) Edirneli Şeyh Kabûlî Mustafa er- Rıfâî Hayatı, Eserleri, Tasavvufi Görüşleri (İnceleme), Edirne Valiliği Kültür Yayınları, C.I-II İstanbul

yakınında bulunan tekkesinde talebe yetiştirmiştir.[54] Efsane bu tekkedeki talebelerinden birisini Mehmet Nureddin Baba'nın günahtan koruması ve günahkâr bir kadını manevi cezbeyle doğru yola sevk edişini konu almaktadır. **3.4.1.1.43** kodlu efsanede Bayramiyye şeyhlerinden Ramazan Halife'nin kerametle yağmur yağdırması anlatılmaktadır. Ramazan Halife ağaç Pazarı Semti, Zincirlikapı Mahallesi, Alaca Çeşme Sokak 14 numaraya defnedilmiştir. (Ahmet Bâdî, 2014: 1450) **3.4.1.1.44, 3.4.1.1.45** ve **3.4.1.1.46** kodlu efsaneler Recep Enis Dede ile alakalıdır. Recep Enis Dede, Edirneli Mevlevi şeyhlerindendir. Küçük yaşlarında ilme heves ederek İstanbul'da ilim tahsil etmiş ve bir müddet sonra Edirne'ye dönerek Neşâti Dede'ye intisap etmiştir. Bundan sonra tekrar İstanbul'a dönmüş burada Kâri Ahmet Dede'ye intisap etmiş, önce Yenikapı Mevlevihane'sinde mesnevihan, daha sonra Kasımpaşa Mevlevihane'sinde şeyh olmuştur. Edirne Muradiye Mevlevihane'sinde Neşati Dede ve Arif Dede'nin irtihalleri üzerine buranın şeyhliğine tayin edilmiş ve altmış sene gibi uzun bir süre zarfında burada şeyhlik yapmıştır. Talebeleri arasında Osmanlı padişahları ve paşalar bulunmaktadır. Türbesi Muradiye Mevlevihane'sinin bahçesinde olmasına rağmen Kazım Dirik tarafından yıktırılmıştır, taşları mezarlığa kaldırılmıştır. (Şimsek, 2008: 223-224) **3.4.1.1.44** kodlu efsanede talebelerinden III. Mustafa'nın rüyasını Mora'nın fethinde muzaffer olacağına Mevlevi usullerinden ney'e göre yorması ve sonucun bu şekilde gerçekleşmesi anlatılmaktadır. **3.4.1.1.45** kodlu efsanede bir imtihan söz konusudur. Zamanın valisi Edirne'nin sevilen şeyhlerinden olan Recep Enis Dede ve Hasan Sezâi hazretlerini imtihan etmek istemiştir. İmtihanın sonu bu zatların kerametleriyle bağlanmış ve vali onların gerçek birer Allah dostu olduğunu anlamıştır. **3.4.1.1.46** kodlu efsanede ise Hasan Sezâi hazretlerinin Muhyiddin-i Arabi hazretlerinin *"İzâcâer'receb tural-aceb"* sözünü söylemesinden sonra Recep Enis Dede'nin *"Şeyh-i Ekber kuddise sirruh-ül-enver"* diye Muhyiddin-i Arabi hazretlerini işaret ederek meclise girmesi anlatılmaktadır. Yani Hasan Sezâi kerametle Recep Enis Dede'yi görmüş, Recep Enis Dede de kerametle Hasan Sezâi'yi duymuştur. İki farklı tarikat üzere olmalarına rağmen bu iki zatın dostlukları şehir içinde anlatılagelmektedir. Bunda Hasan Sezâi hazretlerinin bir zaman Recep Enis

[54] BARE (2003) Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul s. 145

Dede'nin sohbetlerine devam etmesinin etkisi varsa da Recep Enis Dede'nin babası Derviş Halil Efendi'nin Gülşeniliğe mensup bir sipahi olmasının da etkisi vardır (Şimsek, 2008: 223) İşlevsel bağlamda İslam üzere olan farklı tasavvuf ekollerinin birbirleriyle ünsiyeti noktasında bir öğüt söz konusudur.

3.4.1.1.47 kodlu efsanede günümüzde de Edirne'nin en büyük sorunlarından biri olan nehir taşkınları ve Hacı Bektaş-ı Veli hazretlerinin keşifle şehre gönderdiği Sefer Şah Sultan'ın nehirleri teskin etmesi anlatılmaktadır. Sefer Şah Sultan Edirne'ye ilk gelen Bektaşi büyüklerinden olup Yıldırım Mahallesi ile Orta imaret arasında cami ve tekke kurduğu bilinmektedir. Ancak 17. asrın başında camii ve tekkesi Tunca'nın taşması sonucu yıkılmış, nehir tekkenin olduğu yerde kendine yol yaptığı için bir daha yapılamamıştır. (Peremeci, 2011:120). 1360[55] tarihinde vefat eden Sefer Şah Sultan'ın (Evliya Çelebi, 2010: 557) kabri de tekkenin tahribiyle birlikte kaybolmuştur. Edirne'de nehir taşkınları anlatı ve inanışlara konu olmaktadır. Mesela, şehirde Edirne'nin sonunun su taşkınları sebebiyle, İstanbul'un sonunun ise yanarak olacağına dair bir kanaat mevcuttur. Su taşkınları inanışıyla ilgili Evliya Çelebi Seyahatnamesinde de eski bilginlerin *"İşin sonunda bu üç büyük nehir (Meriç Tunca, Arda) Edirne şehrinin helak olmasına sebep olalar."* diye şehrin kafesli kapısına yazdıkları belirtilmektedir.

3.4.1.1.48 kodlu efsane Keşanlı Süleyman Zâti ile ilgilidir. Aslen Gelibolulu olmasına rağmen Keşan'da ikamet ettiği ve irşâdi vazifelerini burada sürdürdüğü için Keşanlı diye bilinir. Keşan'da vefat etmiş ve buraya defnedilmiştir. Efsanede istiare motifine rastlanmaktadır. **3.4.1.1.49** kodlu efsane Şeyh Cerrahzade Alâüddin hazretleriyle alakalı olup, İskilibî Muhyiddin Mehmet Efendi tarafından zor durumdan kurtarılarak tasavvufa intisabı anlatılmaktadır. Şeyh Alâüddin hazretleri bir müddet İskilibî Muhyiddin Mehmet Efendi'ye, onun İskilip'e hicretinden sonra ise Şeyh Muslihuddin Sirozî Efendi'ye intisap etmiştir. İrşada salahiyet kazandıktan sonra ise Şeyh Şücâeddin zaviyesinde şeyh olmuştur. Riyaz-ı Belde-i Edirne'de mezarının Şeyh Şüca'eddin Dergâhı yakınında olduğu kaydı bulunmaktadır (Ahmet

[55] Peremeci, Sefer Şah Sultan'ın vefat tarihini 1440 olarak göstermektedir. Evliya Çelebinin anlattığı hadise Osmanlı'nın şehri ele geçirmesinden önce olmuştur ve Çelebi Sefer Şah Sultan için "Kerametlerini gösterdikten sonra kendileri hemen vefat ettiler." demektedir. Dolayısıyla Sefer Şah Sultan'ın vefat tarihinin 1440 olması akla uygun değildir.

Bâdî, 2014: 1454) **3.4.1.1.50** kodlu efsanede kerametle Şeyh Hicâbi hazretlerinin talebesi Konduk Osman Efendi'ye hutbe okutması anlatılmaktadır.

3.4.1.1.51 kodlu efsane Gülşeniyye yolunun kurucusu İbrahim Gülşenî hazretleriyle alakalıdır. Efsanede İbrahim Gülşeni hazretlerine şiidir, dinsizdir gibi iftiralar atılıp, İstanbul'a çağırılması ve İbrahim Gülşeni'nin gösterdiği ilmi kuvvet ve kerametleriyle bu iftiraları bertaraf etmesi anlatılmaktadır. İbrahim Gülşenî hazretlerinin bu şekilde ilhad ve zendeka yani dinsizlikle suçlanmasında kurmuş olduğu dini ve siyasi ilişkilerin payı vardır. Çünkü ilim tahsilini Tebriz'de yapan İbrahim Gülşenî öncelikle Uzun Hasan'ın daveti üzerine Tebriz'e yerleşen Halvetî şeyhi Dede Ömer Ruşenî'ye intisap etmiş ve onun talebelerinden olmuştur. Akkoyunlu devleti zamanında bizzat Uzun Hasan tarafından kendisine "tarhanlık" yani bir bakıma dokunulmazlık verilmiştir. Ancak Şah İsmail döneminde bölgede tutunamamış ve Mısır'a hicret etmiştir. Burada da Memlüklüler kendisine teveccüh etmiştir. Daha sonra Osmanlılar Mısır'ı fethedince İbrahim Gülşenî hazretlerine dokunulmamış ancak Kanuni döneminde çevresinin sürekli genişlemesinden dolayı isyan edebileceği ve efsanede de değinildiği üzere dinsizlik gerekçesiyle İstanbul'a çağırılarak gözaltında tutulmuştur. Bu iddialar sadece İbrahim Gülşenî'yle sınırlı kalmamış çeşitli yerlerdeki halifelerine de isnat edilmiştir. Özellikle XVI. asırda Gülşenîlerin tasavvuf yorumları sebebiyle zendeka ve ilhad suçlamalarına maruz kaldığı ve bunun merkezi yönetimle olan ilişkilerine yansıdığı bir dönem olarak belirir (Kılıç, 2004: 211-214)

3.4.1.1.52 kodlu efsane Şeyh İsmail Mesûdî'nin Ahmet Han'a kerametle vefatını bildirdiği anlatılmaktadır. Şumnu da doğan ilk tahsilini aldıktan sonra Edirne'ye hicret edip burada Sabunî Hacı Halil Mahallesine yerleşerek tahsiline devam eden Şumnulu Yusuf Efendi ile ilgili olan **3.4.1.1.53** kodlu efsane onun bir pişmanlığını anlatır. Şumnulu Yusuf Efendi Edirne'ye gelip Eski Cami'de Arapça ve Tefsir derslerine devam ederken maddi durumu iyi olmadığı için Mekteb-i İdâdi-i Askeriye'ye mantık muallimliği yapması için tayin edilmiştir (Şimşek, 2008: 166). Efsanedeki olay bu sırada geçmektedir. Tek başına dururken içinde bir kibir ateşi

yanmış ve sonrasında *"Ve fevka külli zi ilmin âlim"* [56]ayeti kerimesini okuyan bir derviş tarafından uyarılmıştır. Bu uyarıyla birlikte Şumnulu Yusuf Efendi mahcup olmuş ve günlerce etrafındaki insanlara bu hadiseyi anlatarak gözyaşı dökmüştür. Efsane kibrin, insanları kendisini diğer insanlardan üstün görmenin kötülüğüne dair eğitimsel bir işleve sahiptir. Şumnulu Yusuf Efendi yaşadığı dönemde sadece âlimliğiyle değil aynı zamanda tasavvufi yönüyle de tanınmış bir şahsiyettir. Edirne'nin meşhur Nakşibendi şeyhlerinden Şeyh Davut Efendi'nin halifelerinden olup tarikat mensuplarına Nakşibendi yolunun akidelerini öğretmekle vazifelendirilmiştir. 1865 yılında vefat etmiş ve Buçuktepe Mezarlığında tabyalar tarafına defnedilmiştir (Şimşek, 2008: 166).

3.4.1.1.54 kodlu efsane Şeyh Şücâeddin hazretlerinin II. Murat'a bir vesileyle yardım etmesi ve bunun üzerine padişahın kendisine ihsanda bulunarak bugün yıkık durumda olan tekkesini yaptırmasıyla alakalıdır. Şeyh Şücaeddin hazretleri Şeyh Hamid-i Kayserî'nin bağlılarındandır (Ahmet Bâdî, 2014: 1445) Yağmur Say, menakıpnamesine göre Şeyh Şücâeddin hazretlerini tipik bir Babâî dervişi ve aynı zamanda bir gazi olarak nitelemektedir. (Say, 2010: 18-19) Bununla birlikte birkaç Şeyh Şücâ olduğu bilgisini ekler. Şeyh Şücâeddin hazretlerinin sadece Edirne'de değil Konya, Eskişehir ve Antalya'da da türbeleri bulunmaktadır (Say, 2010:39).[57]

Şeyh Şücâeddin hazretleriyle ilgili derlediğimiz efsane halk arasında bazı değişikliklere uğradığı görülmektedir. Riyaz-ı Belde-i Edirne'de hadise şu şekilde aktarılmaktadır: *"Sultân Murâd Hân-ı Sânî hazretlerinin zikri edebden hâriç bir mahalde ayağı kayıp helâk olacağı bir zamânda elinden tutarak halâs edip gâib olmakla ferdâsı gün sulehâ-i memleketi celb ve cemle gözden geçirip aralarında şeyh hazretlerini görünce hâlen merkad-i şerîfleri olan mahalde Tunca Nehri kurbunda bir mescit ve zâviye binâ ettirip fukarâsına Murâdiye evkâfından ta'âmiye ve vazife tayin eyledi. Şeyh hazretleri kendisinin mezârı cihetindeki mihrâb duvarını kerpiç ile binâ edip her kerpiçi üçer ihlâs-ı şerîf ile yerine vaz' eyledi. Badehû Sultân*

[56] Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bir bilen vardır. (Yusuf/76)

[57] Şeyh Şücâeddin Hazretlerinin hayatı ve etrafında oluşan kültle ilgili ayrıntılı bilgi için bk: Say, Yağmur (2010) Kalenderi, Bektaşi ve Alevi Kültünde Önemli Bir Veli Şeyh Şücâ'eddîn Veli ve Velayetnamesi, Eskişehir Valiliği, Ankara

Süleymân Hân hazretleri zamân-ı saltanatlarında Edirne'yi teşrîf buyurdukları esnâda ol mescidi tamir edip câmi-i şerîfe tahvîl eyledi. (...) Şeyh hazretleri ol mescidin mimârının vâkıasına girip İslâma davet etmegin ferdâsı gün mimâr müslümân olmakla ismini Hidâyet tesmiye eyledi." (Ahmet Bâdî, 2014: 1445) [58]

İki anlatıyı karşılaştırdığımız zaman birtakım farkların olduğu görülmektedir. Öncelikle derlediğimiz efsanede yardımın bir sefer esnasında olduğu söylenmektedir. Riyaz-ı Belde-i Edirne'de "*zikri edebden hâriç bir mahalde"* denilmektedir ki tuvalet, hamam gibi bir mahal olabilir. Derlediğimiz efsanede maddi bir yardım söz konusuyken Riyâz-ı Belde-i Edirne'de bir anda mevcut olup yardım etmek ve ardından kaybolmak söz konusudur. Riyaz-ı Belde-i Edirne'ye göre II. Murat Şücâeddin Karamâni hazretlerini ertesi gün teşhis etmiş ve tekkesini yaptırma sözü vermiştir. Ancak derlediğimiz efsanede yardımın hemen akabinde tekkenin sözü verilir. Derlediğimiz efsanede gayr-i Müslim ustanın Müslüman oluşu tekkenin inşası sırasında olurken Riyaz-ı Belde-i Edirne'ye göre tekkesinin mihrap duvarını inşa ederken olur. Yine derlediğimiz efsanede ustanın Müslüman olması duvarın inşası zamanında olurken Riyaz-ı Belde-i Edirne'ye göre "*Şeyh hazretleri ol mescidin mimârının vâkıasına girip ..."* denilmekle her tuğlasına üç ihlas okunan yapıyla ilgili bir karışıklık ortaya çıkmaktadır. Yani Şeyh Şücâeddin hazretlerinin gösterdiği hassasiyet tekkeyi yapan kişiyi mi, tekkenin mihrap duvarını yapan kişiyi mi etkiledi, yoksa bu iki kişi aynı kişiler midir, belli değildir. Dolayısıyla bizim derlediğimiz şekliyle daha sonradan iki olayın birleştirilmiş olma ihtimali vardır. Derlediğimiz efsane bir açıklama özelliğine sahiptir. Şöyle ki; fetihten sonra Edirne'nin ilk imar faaliyetlerinin etkili bir biçimde II. Murat zamanında yapıldığı bilinmektedir. Efsanede bir tekkeyi bile yapacak Müslüman usta olmadığı söylenmekte ancak Şeyh Şücâeddin hazretlerinin kerametiyle şehrin en iyi ustasının Müslümanlığı kabul ettiği ifade edilmektedir. Böylece ilk imar faaliyeti Müslüman bir usta tarafından gerçekleştirilmiş olmaktadır. Görüldüğü gibi halk duyduğu efsaneleri kendi muhayyilesinde tekrar kurgulamakta bazen duyduklarını

[58] Hadise aynı şekilde Enis'ül Müsamirin'de de aktarılmaktadır: İlgürel, Sevim (1972) Abdurrahman Hibrî Ve Enisü'l-Müsâmirîn (İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Basılmamış Doktora Tezi) İstanbul s. 65-67

birleştirmektedir. Şeyh Şücêddin hazretleri hakkında derlediğimiz efsane bunun en güzel örneklerinden biridir.

3.4.1.1.55 kodlu efsane Gülşeniyye şeyhlerinden Veli Dede ile alakalıdır. Veli Dede'yle ilgili kaynaklarda çok bilgi yoktur. Ancak mezar taşında *"Tarik-i Gülşenî meşâyîh-i kirâmından kutb-ı dâru'n-nasr u nâdiru'l-asr Veli Dede"* yani *"Himmet ehlinin kutbu, asrının en seçkini, Gülşeniyye tarikatı büyüklerinden Veli Dede"* şeklinde tavsif olunmaktadır. Veli Dede 1043/1631 tarihinde vefat etmiş, kendi adıyla anılan tekkenin hemen yanına, Lâri Camii'nin mihrabının önüne defnedilmiştir (Ahmet Bâdî, 2014: 1467-1468). Günümüzde türbesi yenilenmiş, ziyarete açılacağı zamanı beklemektedir. Efsanede Veli Dede'nin cübbesini çalmaya gelen hırsızın kerametle hidayete sevk edilmesi anlatılmaktadır.

1.4.4.1.2.Bir Unvanla Anılan Veliler Üzerine Anlatılan Efsaneler

Bir unvanla anılan evliyalar üzerine anlatılan efsanelerden **3.4.1.2.1** ve **3.4.1.2.2** kodlu efsaneler Âşık Dede Gülşenî ile alakalıdır. Âşık Dede Gülşenî'nin asıl ismi, Atâyî ve Evliya Çelebi'ye göre, Muhammed; Hulvî'ye göre Musa'dır. Edirne'de Ahurköy'de dünyaya gelmiştir. Yavuz Sultan Selim'le Mısır'ın fethine katılmıştır. Anlaşılan o ki, fetihten sonra İbrahim Gülşenî hazretlerine mülaki olarak burada kalmıştır. Efsanede de anlatıldığı üzere bir müddet cezbe halinde gezmiş Edirneli hacıların mürşidinden ricası üzerine Edirne'ye gönderilmiştir. İbrahim Gülşenî ile karşılaştığı zaman *"Ser-i kuyuna sehv ile n'ola bassa kadem âşık*; *Ser u pâ fikrin itmez neylesün hem mest hem âşık"* beytini okuduğu rivayet edilmektedir (Şimşek, 2008: 70-71). **3.4.1.2.1** kodlu efsanede onun bu cezbe hali ve cezbeden kurtulması **3.4.1.2.2** kodlu efsanede ise hac yolunda İbrahim Gülşenî'nin manen Âşık Dede'ye Ahmet Hayâli suretinde gözükmesi anlatılmaktadır. **3.4.1.2.3** kodlu efsane Demirköy ile Hamzabeyli arasında meranın ortasında bulunan bir tepede metfun Ayak Baba'yla alakalıdır. Ayak Baba efsanede şifacı görünümündedir.

3.4.1.2.4 kodlu efsane Balaban Baba ve Yatağan Baba ile alakalı olup söz konusu zatların hayatları hakkında bilgi yoktur. Riyaz-ı Belde-i Edirne'de her ikisinin adıyla da türbe bulunmaktadır ancak Balaban Baba Türbesiyle ilgili türbenin Balaban Paşa'ya ait olduğu yazılmaktadır ki bu beyandan dolayı bu zatlarla ilgisi

olmadığı kanaatindeyiz. Yatağan Baba'nın türbesi hakkında ise Yeşilce Mahallesi Uzun Kaldırım Caddesi 32. numarada olduğu belirtilir (Ahmet Bâdî, 2014: 217) Bu türbe Balaban ve Yatağan Babalarla alakalı olabilir. Ancak türbe günümüzde mevcut değildir. Efsanede Yatağan Baba'nın devamlı bir hücrede bulunduğu anlatılmaktadır. Bununla ilgili olarak Arabzâde Edirneli İlmî Efendi yazmış olduğu manzumede Balaban ve Yatağan Baba'dan; (…)*Yatağan Baba'dan alan himmeti; Dâim ayağında bulur kısmeti; Bunlara hem-sâye olmuşdur dilâ; Yâreye merhem olan Mumya Baba (...) Balaban Baba'dan alan himmeti; Dünyâ vü ukbâda bulur izzeti (...) (*Ahmet Bâdî, 2014: 214*)* şeklinde bahsetmesi hem efsanedeki Yatağan Baba görüntüsüne uymakta hem de Uzun Kaldırım'da bulunan Mumya Baba'nın onların gölgesinde olduğunu yazmakla türbelerinin Uzun Kaldırım'da olduğunu doğrulamaktadır. Balaban Babayla ilgili olarak Evliya Çelebi "Balaban gibi av alıp (…)" şeklinde bahsetmektedir (Evliya Çelebi, 2010: 616). Bu bilgiden yola çıkarak Balaban Baba'nın unvanının Balaban kuşuna teşbih yoluyla üretildiği kanaatine varabiliriz. Efsanede dostlukla ilgili bir mesaj aktarılmaktadır.

3.4.1.2.5 kodlu efsane Balcı Baba'yla alakalı olup, hakkında bilgi yoktur. Ahmet Bâdî Efendi türbesi hakkında şunları yazmaktadır: "*Dârü's-siyâde Mahallesinde Uzunkaldırım Caddesinde yüz yirmi altıncı numarada vâki Balcı Baba Türbesidir ki sakfı ahşaptan idiyse de münhedimdir. Tercemesi mahallinde mezkûr mazanneden Seyyid İsmâîl Baba dahi bu türbede medfûndur."* Efsanede Balcı Baba'nın kerametle bir müridine yardım etmesi anlatılmaktadır. Türk efsanelerinde sıkça görülen sırrı ifşa olan velinin gözden kaybolması ve geriye bakma yasağı motifi bu efsanede de bulunmaktadır.

3.4.1.2.6 kodlu efsane Balkan Savaşı esnasında Kayapa köyünden Bulgarların zulmünden kaçarken şehit olan bir hanımefendi ile alakalıdır. Hayatı hakkında bilgi yoktur. Kabri Kayapa köyünün girişinde bulunmakta olup, etrafı duvarla çevrilidir. **3.4.1.2.7** kodlu efsane rivayete göre Edirne'nin en meşhur beş şeyinden[59] biri olan Eski Camii'nin yazılarını yazan Boyacı Baba'yla alakalıdır.

[59] Bu beş şey hakkında halkın *"Edirne'nin en meşhur beş şeyi vardır: Sofu Bayezid'in sinisi, Muradiye'nin çinisi, Selimiye'nin yapısı, Eski Camii'nin yazısı ve Üç Şerefeli'nin kapısı"* şeklinde tekerleme gibi bir söyleyişi mevcuttur.

Hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır. Kabri Uzun Kaldırım Mezarlıklar Sokak 11 numarada bulunmaktadır. Mezarında efsanede de anlatıldığı gibi *"Eski Camii yazılarını yazmıştır. Bir koca kazan kara boya hazırlayıp kerameti ile ne renk arzuluyorsa kubbelerde o renk yazı ve süsler olurmuş. Ruhuna Fatiha"* şeklinde tanıtılmaktadır. Boyacı Baba'nın mezarı ziyaret edilmekte ve kerametinin devam ettiğine inanılmaktadır. Efsanede Boyacı Baba'nın daha önce Eskici Baba olduğu anlatılmaktadır. Eğer bu şekilde ise Edirne'de Eskici Baba unvanıyla iki evliya metfundur**. 3.4.1.2.8** kodlu efsane Konya evliyalarından Çelebi Bustan hazretlerinin Edirne'de geçen bir hatırasıyla alakalıdır. Çelebi Bustan 1647 yılında Konya'da doğmuş ve küçük yaşlarda itibaren Mevlevi şeyhi olan babası Abdülhalim Efendi'nin yanında tedrisatta bulunmuş, babası vefat edince postnişin olmuştur. Sultan II. Süleyman zamanında umumi seferberliğe sevenleriyle birlikte bizzat kendisi de katılmıştır.[60] Efsane bu sefer sırasında olanları ve Çelebi Bustan hazretlerinin kerametle seferin sonucunu görmesini anlatmaktadır. Efsane işlevsel bağlamda duanın ehemmiyetine vurgu yaparak, maddi gücün ardında dua olmadan hiçbir işin tam olamayacağı mesajını vermektedir.

3.4.1.2.9 kodlu efsane Türkiye'nin muhtelif yerlerinde anlatılan bir efsanenin şahıs değiştirmiş şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Efsane Tunca Nehri kenarında yaşayan Debbağ Baba hazretlerinin kibirli valiye kerametiyle ders vermesini konu almaktadır. Efsane işlevsel bağlamda kibrin ne kadar kötü olduğunu, insanlar makam sahibi olsa da her şeye güçlerinin yetmeyeceği gibi bir mesaja sahiptir**. 3.4.1.2.10** kodlu efsane Lalapaşa Demirköy'de metfun Demir Baba'yla alakalı olup Muhiddin Baba'yla olan arkadaşlıklarını konu alırken İslam'ın şartlarından biri olan namaz ibadetini yerine getirmenin ehemmiyeti vurgulanmaktadır. **3.4.1.2.11** kodlu efsane Eğlence Baba ile alakalıdır. Eğlence Baba'nın türbesi günümüzde mevcut değildir. Ahmet Bâdi türbeyle alakalı *"Yancıkçı Şahin Mahallesinde İstanbul Yolu Caddesinde otuzuncu numarada vaki Eğlence Baba Türbesidir ki sakfı ahşaptandır."* bilgisini vermektedir *(*Ahmet Bâdî, 2014: 217) Evliya Çelebi onun arslan, kaplan, panter gibi yırtıcı hayvanlarla ve kuşlarla dost olduğunu yazmaktadır (Evliya Çelebi, 2010: 617). Diğer taraftan Arabzâde

[60] Evliyalar Ansiklopedisi (1992) Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul C.4 s. 364-365

Edirneli İlmî Efendi ondan *"Rah-ı İslambol'a eylersen güzer, İste Eğlence Babamızdan zafer."* şeklinde bahsetmektedir. Bu beyitten türbesinin bir ziyaretgâh olduğu sonucuna varabiliriz. Efsane manevi gücün yırtıcı hayvanlardaki maddi gücü bile tesiri altına alabileceğine dair bir mesaj içermektedir.

Eskici babayla ilgili olan **3.4.1.2.12** kodlu efsane halk nazarında Eski Cami'ye nasıl isim verildiğini açıklarken, velilerin hayatları boyunca kendilerini gizlemeye çalıştıklarının, onlar için keramet göstermenin münasip bir durum olmadığının en güzel örneklerindendir. Efsaneye göre Eskici Baba bir veli olduğunu yıllarca gizlemiş ancak padişahın arzusunu yerine getirebilmek için veli olduğunu bir bakıma ilan etmiş, hemen akabinde de gözden kaybolmuştur. Evliya Çelebi bundan sonraki **3.4.1.2.13** kodlu efsanede de geçtiği üzere Eskici Baba'yı Telli Baba'yla birlikte zikreder ve Selim Han Arastası başında türbelerinin olduğunu yazar (Evliya Çelebi, 2010: 614). Ancak bu Eskici Baba'yla efsanedeki Eskici Baba'nın aynı kişi olup olmadıkları münhaldir. **3.4.1.2.13** kodlu efsanede Evliya Çelebi'nin bildirdiğine göre bu iki zatın türbesinin toprağı bilhassa saralı kimseler için şifalıdır (Evliya Çelebi, 2010: 614). Ahmet Bâdî Efendi'de türbenin Sarıca Paşa semtinde olduğunu ve bulunamadığını yazmaktadır *(*Ahmet Bâdî, 2014: 220) Efsane dostluğun kıymetine dair bir mesaj taşımakta olup eğitimsel işlevinin yanında zatların ululuğunu anlatması bakımından propaganda işlevi görmektedir.

Gamsız Baba'yla ilgili olan **3.4.1.2.14** kodlu efsane Gamsız Baba'nın kendilerini gizlice dinleyen karakol ağasına verdiği ders anlatılmaktadır. Halkın verdiği bilgiye Gamsız Baba'nın kabri Kıyık'ta Bamyacı Bayırı Sokak'ta bulunmaktadır. Mezarın eski ya da yeni bir taşı bulunmamaktadır. **3.4.1.2.15**, **3.4.1.2.16**, **3.4.1.2.17** kodlu efsaneler Keşan ilçesinde metfun Garip Baba'yla ilgilidir. Garip Baba'nın hayatı hakkında bilgi yoktur. **3.4.1.2.15** kodlu efsane rüya motifi çevresinde bir kişinin babası için dua istemesi ve Garip Baba'nın o kişiyi dua ile azaptan kurtarması, **3.4.1.2.16** kodlu efsanede bir hırsızı bakışlarıyla etkisiz hale getirerek onu doğru yola sevk etmesi, **3.4.1.2.17** kodlu efsanede ise tayy-i mekân motifi çerçevesinde birden fazla mekânda aynı anda gözükmesi anlatılmaktadır.

3.4.1.2.18 kodlu efsane Uzun Kaldırım'da kendi ismiyle anılan sokağın başında kabri bulunan Huysuz Baba ile alakalıdır. Huysuz Baba efsanede bir şifacı görüntüsündedir. **3.4.1.2.19** kodlu efsane Kalenderi Sultan'la alakalı olup şahsiyeti hakkında bilgi yoktur. Efsaneye göre üzerindeki cübbe 300 okka yani 1283x300= 384,900 gr'dır. Evliya Çelebi efsanede anlatıldığı şekilde Hıdırlık'a geldiğinde vefat ettiğini yazmaktadır (Evliya Çelebi, 2010: 618). **3.4.1.2.20** kodlu efsane Meriç'in Musulca köyü ile Nasuh Bey köyleri arasında bulunan Kara Baba'yla alakalıdır. İnanışa göre Kara Baba Rumeli'ni fethe çıkan ilk kırk kişiden biridir. Sancak ağacı denilen ağaca bayrağı astıktan sonra şehit edilmiştir. Günümüzde bu türbe etrafında dallık yapılmaktadır. Sancak ağacının içinden geçmenin uğur getireceğine inanan köylüler bu ağaçtan ve çevre ağaçlardan dal kesenin de felç olacağına inanmaktadır. Efsanede veli ve ağaç kültü yan yanadır.

3.4.1.2.21 kodlu efsane Selimiye Camii yakınına defnolunan ancak daha sonra Buçuktepe Mezarlığına nakl-i kubur edilen Kargı Baba'yla alakalıdır. Kargı ismi daha sonraları halk tarafından kargaya dönüşmüş ve efsanede kuş diriltildiği için bu zat üzere münasip görülmüş olmalıdır. Efsane işlevsel bağlamda insanların bağlılıklarının onlara gösterilenlerle mevcut olduğunu, mânayla alakalı olan da bile maddeye tamah ettiklerini anlatmaktadır. Şehirde bu efsanenin varyantlarını dinlemek mümkündür. **3.4.1.2.22** kodlu efsane Süloğlu'na bağlı Keramettin köyünün isim babası Kerem Baba'yla alakalıdır. Hayatı hakkında bilgi yoktur. Efsanede beddua ve öleceğini önceden keşifle bilme motifi yer almaktadır. Benzer motifler coğrafi yakınlığı bulunan Muhiddin Baba'da da bulunmaktadır.

3.4.1.2.23 kodlu efsane Kesikbaş hazretleriyle alakalıdır. Edirne'de iki tane Kesikbaş Türbesi bulunmaktadır. Bunlardan birisi ki derlediğimiz efsaneyle ilgili olan Çubukçular Hamamı Sokak ile Çamaşırcılar Sokak'ın birleştiği yerde Çamaşırcılar Sokak'ın hemen başında bulunmaktadır. İkinci Kesikbaş Türbesi ise Huysuz Baba Sokak'ta bulunur ki Ahmet Bâdi Efendi'nin aktardığına göre diğer ismi Mumya Baba'dır (Ahmet Bâdî, 2014: 217) Bu türbe günümüzde harap bir vaziyettedir. Çamaşırcılar Sokak'ta yer alan türbe bakımlı olup türbe kenarında mevcut olan ibrik ve takunyalardan bir bakıcısının olduğu anlaşılmaktadır. **3.4.1.2.24** efsane Edirne fatihlerinden olduğu zannedilen Kılıç Baba ile alakalıdır. Efsaneye

göre Kılıç Baba padişahın kılıcını kerametle tamir etmiştir. Kılıç Baba'nın mezarı Meydan Mahallesi, Kılıç Baba Tekke Sokak'ta yer almaktadır. **3.4.1.2.25** kodlu efsane Sarayiçi'nde Adalet kasrının hemen yanında "Kız Evliya" diye anılan bir mezarla alakalıdır. Efsaneye göre burada yatan kız namusunu korumak için intihar etmiştir. Ancak mezarın sonradan tertip edildiğiyle ilgili rivayetler de vardır. Mezar taşında *"Kız Evliya, Hatice Sultan (II. Bayezid'in kızı)"* yazmaktadır. **3.4.1.2.26** kodlu efsane Şeyh Hicâbî hazretlerinin Osman isminde bir talebesine Konduk unvanının nasıl verildiğini açıklamaktadır. Konduk Osman hakkında bilgi yoktur. Ancak halk arasındaki söylentiye göre Boyacı Baba'nın kabrinin yanında bir camisi bulunmaktaymış. Efsane işlevsel bağlamda sadakatin mükâfatlandırılacağıyla ilgili bir mesaj taşımaktadır.

3.4.1.2.27 kodlu efsane Kanlıpınar Sokak ile Altunizade Sokak arasında türbesi bulunan Koyun Baba ile alakalıdır. Ülkemizin çeşitli yerlerinde karşılaştığımız Koyun Baba ismi bir unvan olduğu için muhtelif kişilere verilmiştir. Muhtelif yerlerde bulunan bu kişiler aynı kişi değildir. Bizim çalışmamıza konu ettiğimiz Koyun Baba, Ahmet Bâdî Efendi'nin verdiği bilgiye göre Seyyid Ali Semerkandî'nin talebelerinden olup Edirne'deki Nakşibendi şeyhlerindendir. H. 1012 M.1603/1604 tarihinde vefat etmiştir (Ahmet Bâdî, 2014: 1463). **3.4.1.2.28**, **3.4.1.2.29** kodlu efsaneler Uzunköprü evliyalarından Kum Baba'ya aittir. Kum Baba halk arasındaki söylentiye göre; Edirne'ye ilk geçen kırk kişiden biridir. Kızıl Deli Sultan'ın talebesidir. Türbesi hala bir ziyaret mahallidir. **3.4.1.2.28** kodlu efsanede Kum Baba'nın kerametle öleceği zamanı bilmesi **3.4.1.2.29** kodlu efsanede ise yine kerametle Rumeli'ne geçen kırk kişiye yetişmek için serptiği kumlarla denizin üzerinde kendine yol açması anlatılmaktadır.

Keşan sınırları içinde bulunan Mercanköy'ün isim babası olan Mercan Baba'yla ilgili **3.4.1.2.30**, **3.4.1.2.31** kodlu efsanelerde Mercan Baba'nın kerametle hacca gitmesi ve gönül temizliğinden dolayı ağaçlara kıyıp kesememesi anlatılmaktadır. **3.4.1.2.30** kodlu efsane insanlar için yapılacak yardımın, şahsi ibadetlerden daha makbul olduğu yönünde bir mesaj taşımakta, ferdiyetçilikten cemiyetçiliğe doğru bir öğüt vermektedir. **3.4.1.2.32** kodlu efsane Evliya Çelebi'nin verdiği bilgiye göre mezarı Üç Şerefeli Camii haziresinde bulunan Müezzin Sultan'la

alakalıdır. Halkın unuttuğu velilerden olan Müezzin Sultan'ın kabri bir ziyaret yeri değildir. Evliya Çelebi hakkında daha çok menkıbenin olduğunu yazsa da bugün için tespit edilebilen yine Evliya Çelebi tarafından nakledilen söz konusu efsanedir. **3.4.1.2.33** kodlu efsane Bektaşi fukaralarından Mumcu Hasan Baba'yla alakalı olup mezarı günümüzde mevcut değildir. Efsanede Edirne ve Anadolu efsanelerinde sıkça rastladığımız geleceğin tayini motifi bulunmaktadır. **3.4.1.2.34** koldu efsane mezarı Yeni İmaret'te bulunan Nazar Baba'yla alakalıdır. Efsaneye göre Nazar Baba çocukları bakışlarıyla tedavi etmektedir. Nazar Baba'nın türbesi geçmişte özellikle gözde çıkan arpacık hastalığının tedavisi için ziyaret edilen bir mekânmış. Tedavinin şartı akşam ve yatsı namazı arasında Nazar Baba'nın ruhuna Fatiha okumakmış. Nazar Baba efsanede Huysuz Baba da olduğu gibi veli bir şifacı görüntüsüyle karşımıza çıkmaktadır. **3.4.1.2.35** kodlu efsane cezbeye gelerek yüzüne peçe takan Murat isminde bir yeniçeriyle alakalıdır. Hayatı ve şahsiyeti hakkında bilgi yoktur. **3.4.1.2.36** kodlu efsane Saka Baba'yla ilgilidir. Efsaneye göre Saka Baba'nın da Kum Baba, Kıyak Baba gibi gazi dervişlerden olduğu anlaşılmaktadır. Efsanede Anadolu efsanelerinde sıkça gördüğümüz "bitmeyen aş" ve "tayy-i mekân" motifleri bulunmaktadır. **3.4.1.2.37** kodlu efsane Eski Camii önünde simit sattığına inanılan Simitçi Baba'yla alakalıdır. Bu efsanenin karakteri kimi zaman karşımıza Çörekçi Baba ya da Necati Seçkin'in aktardığı üzere (Seçkin, 1971: 27) Veli Dede ismiyle de karşımıza çıkmaktadır. Hayali bir veli olan Simitçi Baba efsaneye göre kendisinin namaz kılmadığını zanneden bir tanıdığına kerametle Kâbe'de namaz kıldırmasını konu almaktadır. Efsane işlevsel bağlamda insanları dış görünüşleriyle değil, iç dünyalarıyla yargılama konusunda eğitimsel bir mesaj taşımaktadır.

3.4.1.2.38 kodlu efsane II. Bayezid döneminde Edirne'de defterdarlık yapan, asıl adı Ahmet Rıdvânî olan ve 1499 tarihinde vefat eden Tütünsüz Baba'yla alakalıdır. Tütünsüz Baba kimi zaman halk arasında efsaneye nispetle yemekleri bir mumla dumansız, tütsüsüz pişirdiği için "Tütsüsüz Baba" diye de anılmaktadır. Evliya Çelebi Tütünsüz Baba'nın pişirdiği yemekleri *"Keykavus mutfağından beri öyle yemekler pişmemiş"* şeklinde tarif ettikten sonra yaşadığı dönemde hala tekkesinde fukaralarının yemek yeyip, ibadet ettiklerini yazmaktadır. Tütünsüz Baba'nın türbesi günümüzde Edirne Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi arkasında

kendi adıyla anılan sokak üzerinde bulunmaktadır. Yine Evliya Çelebi türbeyi şu şekilde anlatmaktadır: *"Tütünsüz Baba'nın mübarek cesedi nurlu kabri içinde bir taht üzerinde pamuk gibi ter ü taze bir cesettir. Aydınlık tekkesinin Meram Bağı içinde yüksek bir kubbede yatmaktadır."* (Evliya Çelebi: 2010: 617*)* Aynı zaman da Evliya Çelebi'ye göre bu türbe Edirne'de duaların kabul olunduğuna inanılan dokuz yerden birisidir (Evliya Çelebi: 2010: 622) **3.4.1.2.39** kodlu efsane Hatipköy'de vaki olup, Toprak Dede'yle alakalıdır. Efsaneye göre bir Allah dostu olan Toprak Dede'ye zarar vermek isteyen bir kişi onun bedduasıyla ateşler içinde yanarak can verir. Efsane işlevsel anlamda kutsala yapılan saygısızlığın cezasız kalmayacağı şeklinde bir mesaj taşımaktadır.

1.4.4.2. Hızır'la İlgili Efsaneler

Bizim Edirne'den derlediğimiz efsaneler arasında efsanenin ana karakteri Hızır (a.s) olan iki tane efsane bulunmaktadır. Bununla birlikte diğer efsaneler içerisinde de Hızır motifinin varlığını görmekteyiz. Derlediğimiz efsanelerden **3.4.2.1** kodlu efsanede ihtiyar ve yardıma muhtaç bir adam görüntüsünde -ki yukarıda da bahsettiğimiz gibi görüntüsüyle ilgili genel kanaat budur- ve valiyi test eden bir rolde karşımıza çıkarken, ikinci efsanede gayet iyi giyimli bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. **3.4.2.1** kodlu efsanedeki şekil daha çok Hızır'ın (a.s) her kılığa girebilmesiyle alakalıdır. Birinci efsanede herhangi bir sıkıntı hali yokken ikinci efsanede bir gencin maddi sıkıntı çektiği görülmektedir. İlk efsanede tabiri caizse cömertlik imtihanını kazanan valiye manevi bir ihsanda bulunulmuştur. Oysa ikinci efsanede herhangi bir imtihan söz konusu değildir.

1.4.4.3. Makamlar ve Kutsiyetine İnanılan Diğer Mekânlarla İlgili Efsaneler

Edirne, *Saltukname, Hikâye-i Beşir Çelebi, Evliya Çelebi Seyahatnamesi* gibi bazı tarihi kaynaklarda mübarek belde olarak tarif edilmektedir. Bununla ilgili olarak **3.4.3.2** kodlu efsane Edirne'nin Konya'dan faziletli olmasını konu almaktadır. **3.4.3.1 ve 3.4.3.7** kodlu efsanelerde konu edildiği üzere Cennet Deresi ve Tophane Bayırı mübarek sayılan mekânlardandır.

Edirne'de de makam olarak bilinip kendisine dair anlatısı bulunan iki yer mevcuttur. Bunlardan birisi Eski Cami'de bulunan ve günümüzde de *"Makam-ı Hacı Bayram-ı Veli"* diye anılan bir kürsüdür. Bu kürsü Hacı Bayram-ı Veli hazretlerinin Edirne'ye geldiği zaman halka sohbet ettiği kürsü olarak bilinir ve onun hatırasına kimse o kürsüyü kullanmaz. **3.4.3.3** kodlu efsanede bu kürsüye sohbet etmek için çıkan bir şeyhin başına gelenler anlatılır. Evliya Çelebi de bu kürsü için "Erenler mekânı" dedikten sonra Hacı Bayram-ı Veli'nin hatırasına saygısızlık edip kürsüye çıkan şeyhin dilinin nasıl tutulduğunu aktarmaktadır. (Evliya Çelebi, 2010: 561) **3.4.3.4** kodlu efsanede de makamın kutsallığına işaret vardır. Hacı Bayram-ı Veli'nin bu kürsüye teveccühünün Hz. Muhammet'in (s.a.v) teveccühünden kaynaklandığı anlatılır. Ayrıca burası efsanede anlatıldığı şekilde *Hz. Muhammet (s.a.v)* tarafından işaret buyurulduğu için burada yapılan duaların makbul olacağı inancı mevcuttur.

Makam olarak bilinen diğer mekân ise şehrin kuzeybatısında yer alan ve halk arasında "Hıdırlık" diye anılan tepedeki "Hızır makamı"dır. Evliya Çelebi, bu yerin Edirne gayr-i Müslimlerin elindeyken de "Hazret-i Hızır Makamı" diye imar edildiğini belirtmektedir. Ayrıca buraya Müslümanlardan ilk gelenin Sefer Şah Sultan ve Hızır Dede'nin olduğunu ve burada bir tekke inşa ettiklerini, tekkenin II. Murat tarafından tadilattan geçirildiğini, buranın nice bin büyük evliyaların nazargâhı olan bir mekân olduğunu rivayet eder (Evliya Çelebi, 2010: 582-583). Burası hakkında Saltukname'de de iki tane efsaneye yer verilmektedir. Bunlardan **3.4.3.5** kodlu efsanede burası Hazret-i Hızır ve İlyas'ın (a.s.) buluştuğu makam olarak bildirilir ve efsanede tepeyle alakalı olarak Hazret-i Hızır (a.s) şunları söyler: *"Bu makam Rum'da arz-ı şeriftir. Gaziler ocağı olacaktır. Bundan sonra her sabah namazını kırk yıl boyunca burada kılacağız. Her kim kırk gün oruç tutarsa ve kırk sabah namazını burada kılarsa biz ona görünürüz. Bizden istifade ederler"* Öte taraftan efsaneye göre burası Sarı Saltuk'un manevi bir eğitime tabi olduğu bir mekândır.

Hızır makamıyla ilgili **3.4.3.6** kodlu efsanede ise Sarı Saltuk ve gazileri, Selçuklu sultanı ve Osman Gazi'nin bu tepede buluştukları, Sarı Saltuk'un Osman Gaziye *"Ey Osman! Bu tepe Hızır'ın makamıdır. Kim Hızır'a ulaşmak isterse bu tepede kırk gün ibadet edip beklesin"* dediği rivayeti vardır. Ayrıca Sarı Saltuk bu

tepede kırk gün yaşayacak olan ve daha sonrasında şehrin gözcüsü olan Seyyid Astafa isimli bir Allah dostunun geleceğini söylediği, bu zatın II. Bayezid döneminde geldiğini ve vefat ettikten sonra bu mekâna defnedildiği anlatılmaktadır.

1.4.4.3. Türbe ve Mezarlarla İlgili Efsaneler

Derlediğimiz efsanelerden **3.4.4.1** kodlu efsane Hıdır Baba'nın kabrinin bulunması anlatılmaktadır. **3.4.4.2** kodlu efsane Uzunköprü'nün Kırkkavak köyünde bulunan Gazi Turhan Bey'in türbesi etrafında geceleri görülen ışıklarla alakalıdır. Köylüler bu ışıkların Gazi Turhan Bey'in ruhaniyetine delalet ettiğini söylemekte ve ruhunun türbeye geldiğine inanmaktadırlar. **3.4.4.3** kodlu efsane ise bugün tamamen yok olmuş ve geçmişte "Kral kızının mezarı" ismiyle anılan bir mezarla alakalıdır. Efsaneye göre kral kızı Müslüman şehzadeyi sever ve daha sonra din değiştirip Allah'ın veli kullarından biri olur. Böylece naaşı olağanüstü bir şekilde kendisini yanlış anlayan padişah için yapılan türbeye taşınır. Efsane, insanların iç dünyalarında gizlediklerini kimsenin tam olarak bilemeyeceği için dış görünüşe çok fazla itibar etmemek gerektiğiyle ilgili eğitimsel bir işleve sahiptir.

1.4.4.5. Tekke/Dergâh/Zaviyelerle İlgili Efsaneler

Yaptığımız derlemelerde Evliya Çelebi Seyahatnamesinde tespit ettiğimiz **3.4.5.1** kodlu efsanenin haricinde bu tekkelerle ilgili halk arasında yaşayan bir anlatıya tesadüf edemedik. Bununla birlikte Seyahatnamede tespit ettiğimiz bu efsane kısmi şekilde de olsa halk arasında anlatılmaktadır.

1.5. EDİRNE EFSANELERİNİN ZAMAN VE MEKÂN BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Efsaneler zaman ve mekân bağlamında özellikle mit ve masaldan ayrılır. Mitte zaman uzak geçmişi konu alırken, masalda; masallara özgü bir zaman mefhumu vardır. Oysa efsaneler daha yakın zamanları konu etmektedir. *Efsane zamanı mitolojik özelliği ile beraber daha çok tarihî vasfını taşımakta, hatta bazı efsanelerde tarihî olaylar ön plana bile alınmaktadır.(Bayat, 2007: 121)*

Efsaneler *bir insan, bir görüş, ya da kesin bir zamana ve mekâna sahip bir olay hakkında yayılmış söylenceleri yâd etmektir (Fedakâr, 2008: 98).* Buradaki zaman mefhumu mitolojik veya tarihî bir zaman dilimi olabilmektedir. (Duranlı, 2004: 7)

Bu bilgiler ışığında Edirne efsanelerinin de zaman ve mekân değerlendirmesini yapmak mümkündür. Ancak Edirne efsanelerinin zaman ve mekan bakımından değerlendirilmesi hususunda efsanelerdeki dönüşme yasaları göz ardı edilmemelidir. Efsanelerin genelinde yerellik özelliği bulunmaktadır; ancak efsanenin yerel olması demek o mekân, şahsiyet, hadise ya da mekâna, şahsiyete, olaya bağlı zamanla direk olarak bir tarihsel bağ içinde bulunabileceği anlamına gelmez. Çünkü efsaneler sürekli olarak bir biçim değişikliğine ve dönüşüme uğrayan canlı bir metabolizmadır. Çeşitli unutmalar, eklemeler, yakıştırmalar, uyarlamalar aynı inanış, kişi, yer ya da olay hakkında çok çeşitli ve çok sayıda anlatı doğurabilir. Bizim burada yapacağımız değerlendirme efsanelerin gezgin olup olmadığına bakmadan sadece Edirne ölçeğinde olacaktır.

Edirne efsanelerinin bazılarında zaman belirsizken, bazılarında mekâna bağlı olarak yerleşim yerlerinin kuruluş, yapıların yapım tarihlerinden; şahsiyete bağlı olarak doğum, ölüm tarihlerinden ya da olaya bağlı olarak hadiselerin meydana geldiği tarihlerden zaman tespiti yapmak mümkündür. Ancak çalışmamızda, yukarıda belirttiğimiz nedenden dolayı efsanelerin tek tek tarih tespiti noktasına gidilmeyecek genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Edirne efsaneleri arasında efsane metnine bağlı zaman ifadesi sadece üç efsanede bulunmaktadır. Bunlar 3.3.2.23 kodlu efsanede zaman "1912 yılı", 3.3.1.2.2 kodlu efsanede "1940'lı yıllar" ve 3.4.1.1.48 kodlu efsanede "1713 ve 1724 yılları arası" şeklinde tarih ifadeleri bulunmaktadır. 3.4.1.1.48 kodlu efsane yazılı kaynaklardan tespit edildiği için bu efsane için tarih kaydının olması normal karşılanmalıdır. Şu durumda Edirne efsanelerinde net bir tarih ifadesi olmadığı sonucuna varabiliriz. Bununla birlikte birçok efsanede kesin tarihlerle olmasa da efsanenin zamanını ortaya koyan ifadeler bulunmaktadır. Bunları olay, mekân ve şahıs bağlamlı olmak üzere üç grupta sınıflandırabiliriz:

a) Olay bağlamlı zaman ifadeleri

Bir müddet sonra Edirne'yi fethedip geri dönen yiğitler (E. 3.1.3.3) (Edirne'nin fethi: 1361)

Gece baskınları yaparak İpsala'yı ele geçirirler (E. 3.3.1.3.5) (İpsala'nın fethi 1356)

Edirne'nin alınacağı gün ordu sabah namazına hazırlanmış. (E 3.3.1.3.7) (Edirne'nin fethi: 1361)

Sultan Murat fetih için Edirne üzerine yürüyeceği zaman (E. 3.3.2.4)

"Sultan II. Murat İzmir'i fethettiği gece"(E 3.3.2.26) "Balkan Harbi sırasında (E 3.3.6.7) Ruslar Edirne'yi işgal ettikleri zaman (E 3.3.6.9) *Mehmet Çelebi vefat edip de yerine oğlu II. Murat Han padişah olunca* (E 3.3.8.6) vb.

b) Mekân bağlamlı zaman ifadeleri

Selimiye yapılmazdan evvel … (E 3.3.2.13) (1569 öncesi)

Selimiye'nin temeli atılırken … (E 3.3.2.17) (Temel atılma tarihi 1569)

"Selimiye Camii'nin inşası devam ederken"(E 3.3.2.21), "Mimar Sinan Selimiye'yi bitirip tamamladıktan sonra" (E 3.3.2.23), "II. Murat Üç Şerefeli Cami'yi yaptırdıktan sonra"(E 3.3.2.25), "Eski Cami'nin yarısı tamamlandığı zaman"(E 3.3.6.8, Selimiye'nin bittiği günün sabahında (E 3.3.8.15) vb.

c) Şahıs bağlamlı zaman ifadeleri

II. Murat zamanında … (E 3.3.6.3) (1421 – 1444/ 1446 – 1451 yılları arası)

Sultan II. Bayezid Han zamanında (E 3.3.11.13) (1481 –1512 yılları arası)

Hasan Sezâi hazretlerinin yaşadığı dönemde (E 3.4.1.1.25) vb.

Bunlardan başka Edirne efsanelerinde zamanın belirsiz olması durumunda tercih edilen bazı formeller söz konusu olabilmektedir. Kaynak kişiler kesin bir tarihe bağlı olmayan kişi, yer veya olaydan bahsederken *"Eskiden", "Eski*

zamanlarda", "Dedemlerin gençliğinde" "Zamanın birinde" şeklinde zaman ifadeleri kullanmaktadırlar.

Edirne efsanelerinin hepsinde mekân genel olarak yaşadığımız dünya olmasına rağmen bazılarında herhangi özel bir mekândan bahsedilmez. Özel bir mekan ismi geçen efsanelerde mekânları geniş ve dar mekânlar olmak üzere iki kısma ayırmak mümkündür. Geniş mekân denildiği zaman ülkeler, şehirler, köyler gibi insanların toplu halde yaşadıkları yerleşim birimleri akla gelmelidir. Geniş mekânlar birden fazla dar mekânı ihtiva eder niteliktedir. Dar mekânlar geniş mekânların büyüklü küçüklü birimlerini oluşturmaktadır.

a) Geniş mekânlar: Ülkeler: Mısır, Kıbrıs / Şehir, il, ilçe, köyler: Edirne, Konya, İstanbul, Medine - Keşan, Uzunköprü, Enez, Süloğlu, Meriç, İpsala, Çorlu Gelibolu - Demirköy, Kayapa, Hacıdanişment, Umurca, Kerameddin, Domurcalı, Taşlısekban, Mercan köyü, Kırkkavak, İbriktepe, Küçükdanişment, Bosnaköy, Değirmenyeni, Büyükdöllük, Kalkansöğüt, Kocaali, Dombay, Büyünlü, Kelaliço Pehlivan - Karaağaç, Karasu,

b) Dar mekânlar: Saray, konak, kasır, cami, kilise, dergah, tekke, ev, çayırlık, derbent, nehir, kahvehane, değirmen

Sonuç olarak Edirne efsanelerinden 3.1.1.1-3.1.1.6, 3.1.2.1, 3.1.3.6, 3.1.6.1, 3.1.7.1, 3.1.7.4, 3.1.7.6 kodlu efsanelerde zaman mitolojik özellik gösterirken diğer efsaneler zaman bakımından günümüze daha yakın zamanları konu almaktadır. Mekan açısından hem geniş mekanlar itibariyle hem de dar mekanlar itibariyle bir çeşitlilik söz konusudur.

II. BÖLÜM:
EDİRNE EFSANELERİNİN MOTİF YAPISI

2.1. Motif Kavramı

Efsane türünü Edirne ölçeğinde daha net bir şekilde ortaya koyabilmek adına türün cereyan ettiği zamanın, mekanın, efsanelerde yer alan karakterlerin ve kültürel unsurların sistemleştirilmiş kısa yolları diyebileceğimiz motiflerin incelenmesi önem arz etmektedir. Bu amaçla bu bölümde öncelikle başka alanlarla ilişkili terim anlamlarına sahip olan motif kavramının halk bilimsel açıdan tanıtımı yapılarak; efsaneler zaman, mekan, karakterler ve maddi unsurları açısından incelenip *Motif Index of Folk Literature* adlı motif kataloğuna göre efsane motifleri tespit edilecektir.

Latince kökenli bir sözcük olan motif kelimesi uyarıcı, harekete geçirici gibi anlamları olan "motivum" sözcüğünden türetilmiştir (Balaban, 2014: 178). Halk bilimi açısından kullanımı söz konusu olduğunda motif kavramı üzerine çeşitli araştırmacılar tarafından tanımlamalar yapıldığını görmek mümkündür. Bu araştırmacılardan M. Luthi, motifi *"Kendisini an'anede muhafaza etme gücüne sahip olan, hikâye etmenin en küçük unsurudur*." şeklinde tanımlamaktadır. Arthur Cristensen ise *"Canlılıklarıyla kendilerini kabul ettiren, tarifi güç bir psikolojik kanuna göre dinleyiciyi avuç içine alabilen ve ibtidâi fikir silsilelerinden yeni terkiplere girmek için az ya da çok parçalara ayrılabilen unsurlardır."* şeklinde tanımlayarak motiflerin işlev, görünüş ve yapıları üzerinde durmaktadır (Sakaoğlu, 1980: 24). A.N. Veselovskiy ise motifin tanımını ve özelliklerini şu şekilde açıklamaktadır: "Motif ilk olarak tabiatın örtülü olaylarına cevap arayan bir formülü ve gerçeğin en çarpıcı, en önemli olarak görünen veya sık sık tekrarlanan izlenimini, ilkel zihnin ve hayat şartlarının izlenimlerine canlı bir şekilde cevap arayan basit anlatı birimini ifade eder. Motifin en önemli niteliği, onun, basit mitoloji ve masallarda yer alan bölünmeyen unsur olarak bulunmasıdır. En basit motif a-b formülü ile ifade edilebilmektedir. Motifler, farklı çevrelerin benzerliklerinin oluşumunu, hayat standartlarının ortaklığı ve onlardaki psikolojik süreçlerin oluşumlarıyla şekillendirmektedir." (Dıykenbayeva, 2004: 127). Vladimir Propp,

Veselovskiy'in motif bölünmez ilkesine karşı çıkarak yapısal olarak motiflerin bölünebildiğini belirtmektedir (Propp, 1987: 26-27)

Stith Thompson, *The Folktale* adlı eserinde motifi "Masalın gelenekte yaşama gücüne sahip olan en küçük unsurudur. Bu güce sahip olabilmesi için de alışılmamış ve çarpıcı olması gerekir." diye tanımlamış ve motifleri üç grupta değerlendirmiştir:

1. Tanrılar, olağanüstü hayvanlar, cadılar, devler, periler gibi şahane yaratıklar ve hatta gözde olan en küçük çocuk veya hain üvey anne gibi gelenek tarafından bilinen insan karakterleri de içine alan masalların aktörleri.

2. Hareketin arkasındaki büyülü objeler, olağanüstü görenekler, acayip inanmalar ve benzeri unsurlar.

3. Tek tek olaylar. (Ekici,1998: 30-31)

Bu bilgilerden hareketle çalışmamızda motifler konusunda Stith Thompson'un Motif Index of Folk Literature adlı kataloğu ölçüt alınmıştır. Bu eser ilk defa 1932-1936 yıllarında yayınlanmış olup 1955-1958 yıllarında genişletilerek yeniden basılmıştır (Çobanoğlu, 2008:120) Söz konusu çalışma altı ciltten oluşmakta olup, bunlardan ilk beş cilt motif kataloğu, altıncı cilt ise motiflerin daha kolay tespiti için alfabetik dizinden oluşmaktadır. Stith Thompson bu çalışmada 23 ana motif başlığına yer vermiştir. Bu başlıklarda kendi arasında alt gruplara ayrılmaktadır. 23 ana motif başlığı şu şekildedir:

A. Mitolojik Motifler	**B.** Hayvanlar	**C.** Yasak
D. Sihir (Büyü)	**E.** Ölüm	**F.** Olağanüstülük
G. Devler	**H.** İmtihanlar	**J.** Akıllılar ve Aptallar
K. Aldatmalar	**L.** Kaderin Ters Dönmesi	**M.** Geleceğin Tayini
N. Şans ve Kader	**P.** Cemiyet	**Q.** Mükâfatlar ve Cezalar
R. Esirler ve Kaçaklar	**S.** Anormal Zulümler	**T.** Cinsiyet
U. Hayatın Tabiatı	**V.** Din	**W.** Karakter Özellikleri
X. Mizah	**Z.** Çeşitli Motifler	

Katalogda Edirne efsanelerinde tespit ettiğimiz bazı motifler bulunamamıştır. Bu motifler Türk efsane motifleri olduğu için başına (T) harfi konulmak suretiyle belirlenmiştir. Edirne efsaneleri motiflerinin daha kolay erişilebilir olması adına çalışmamızın ekler bölümüne motif tablosu eklenmiştir.

2.2. MOTİF-INDEX OF FOLK LİTERATURE'A GÖRE EDİRNE EFSANELERİNDEKİ MOTİFLERİN TASNİFİ

A. MİTOLOJİK MOTİFLER

A52.0.3. Melekler yaratılıştan öncede vardır.

"Hz. Allah, Âdem'i (a.s) yarattığı zaman tüm meleklere Adem'e (a.s) secde edin diye emretmiş."(E 3.1.6.1)

A63. Yaratılış esnasında iş bozucu şeytan

"Ne yapsam da insanoğluna daha kolay sirayet etsem diye düşünürken, "En iyisi ben buna tüküreyim, tükürüğümün değdiği yerden de içine girer vesvese verir, onu aldatırım." demiş, kendi kendine." (E 3.1.7.6)

A63.5.1. Şeytan, Âdem'i (a.s) kıskandığı için onu kandırmaya çalışır.

"Şeytan cennete girince yasak meyveden hemen haberdar olmuş. Hz. Havva'nın o meyve ağacının yanından geçeceği bir gün meyve ağacının üstüne çıkarak kendi kendine: "Ohh ne güzel şu ağacın meyvesi, cennette böyle bir meyve daha yok" diye söyleniyormuş." (E 3.1.1.3)

(T)A63.5.1. Şeytan, Âdem'i (a.s) kıskandığı için onu kandırmaya çalışır.

"Şeytan cennete girince yasak meyveden hemen haberdar olmuş. Hz. Havva'nın o meyve ağacının yanından geçeceği bir gün meyve ağacının üstüne çıkarak kendi kendine: "Ohh ne güzel şu ağacın meyvesi, cennette böyle bir meyve daha yok" diye söyleniyormuş." (E 3.1.1.4)

A182.3. Tanrı (Melek) ölümlüyle konuşur.

"Böyle ileriye sürerek gidip geriye boş döneceğine geriye dönerken de sürerek gelsen daha iyi olmaz mı?" (E 3.1.1.6)

Cebrail (a.s): Ey Âdem, bir şeyler ye yoksa öleceksin, demiş. Hz. Âdem: Ölüm nedir, yiyecek bir şey yok ki yiyeyim, demiş. (E 3.1.2.1)

"Bir gün Allah Hazret-i Süleyman'a (a.s) hitaben şöyle buyurmuş: "Ey Süleyman, ömrünün bin sene mi olmasını istersin yoksa kıyamete kadar mı yaşamak istersin." (E 3.1.7.2)

Allah, yılana hitaben: "Ey yılan, git! Dünya üzerinde her türlü canlının tadına bak. Dünyada ne yemek istersen senin rızkın o olsun, buyurmuş." (E 3.1.7.4)

A630. Yaratılışın sırası

"Dünyada üzerinde ilk yaratılan toprakmış. Daha sonra su yaratılmış. Toprak ve su yaratılınca çeşit çeşit bitkiler meydana gelmiş. Bu bitkiler çoğalınca ot yiyen hayvanlar yaratılmış. Ot yiyen hayvanlarda çoğalınca et yiyen hayvanlar yaratılmış. En sonunda da insanoğlu yaratılmış."(E 3.1.1.1)

(T) A779.4. Yıldız kaymasının sebebi

"O hızla düşen cin ışık saçarmış. Dünyadakilerde yıldız kaydı zannederlermiş." (E 3.1.5.2)

A800. Yeryüzünün yaratılışı

"Dünyada üzerinde ilk yaratılan toprakmış. Daha sonra su yaratılmış. Toprak ve su yaratılınca çeşit çeşit bitkiler meydana gelmiş. Bu bitkiler çoğalınca ot yiyen hayvanlar yaratılmış. Ot yiyen hayvanlarda çoğalınca et yiyen hayvanlar yaratılmış. En sonunda da insanoğlu yaratılmış."(E 3.1.1.1)

A831.9. Âdem'in (a.s) vücudunun topraktan yaratılması

Toprak: "Dur! Ne olur bana dokunma. Benden alacağın parçayla insanoğlu yaratılacak ve o yeryüzünde Allah'a isyan edip, cehenneme girecek." Dedi (E 3.1.1.2)

A910.2. Sular bir ceza sonucu ortaya çıkar.

"Tam döndüğü anda köyü su basmış. Kadın da ihtiyar zatın sözünü dinlemediği için taşa dönüşmüş." (E 3.3.1.2.3)

A912. İnsanın (hayvanın) taşlar üzerinde bıraktığı izler

"Kadının yüzünün izi kayaya çıkmış. Kanının aktığı yer oluk olmuş. Kayanın diğer tarafına geçmek için bastığı yerde adımının izi varmış." (E 3.3.6.1)

"Hızır (a.s) kuş suretine bürünmeden evvel havaya zıplarken Zehrimar mescidinde bastığı yere ayak izi çıkmış." (E 3.3.11.5)

A934.10. Nehirlerin kökeni

"Merice'nin ayağının kenarından bir su peyda olmuş. Bu kızın hatırasına o suyun adına "Meriç" demişler."(E 3.3.7.1)

A941.0.1. Bazı su kaynaklarının ortaya çıkışı

"Rivayete göre bir tilki yuva yapmak için suyun çıktığı yere gelmiş ve kazmaya başlamış. Bir müddet kazdıktan sonra bir kaya çıkmış ve yuvasını buraya yapmaktan vazgeçmiş." (E 3.3.1.3.3)

"Çoban da arkasından keçiyi takip etmiş. Keçi epey bir yol gittikten sonra bir kayanın dibinden su içmiş ve tekrar geri sürünün yanına dönmüş." (E 3.3.1.3.11)

"Biraz daha kazıldığında suyu çok tatlı bir kuyu çıkar. Fatih bu sudan tadını ab-ı hayata benzetince su, sarayda ab-ı hayat denilmekle meşhur olur." (E 3.3.8.34)

A970. Taş ve kayaların kökeni

"Bu nedenle Sülecik, Tatarlı, Demirköy vb. civar köylerin tepelerindeki taşların yüzleri hep Hacıdanişment'e bakarmış." (E 3.4.1.1.37)

A995. Şehirlerin kökeni

"Edirne toprakları üzerinde Firav ve onun nesli yerleşmişler. Daha sonra Edirne'yi İstanbul'u da imar eden Alina kızı Makedone imar etmiş." (E 3.3.1.1.1)

(T) A989.5. İşaretlerin kökeni

"Bu bölgede yılanlar çıktığı için köprünün ayağına yılan motifi nakşedilmiş." (E 3.3.5.1)

"Cami tamamlandıktan sonra Sinan, kadını çağırmış ve ters lale motifini göstermiş. Kadın sevinir ve şöyle demiş: "Benimde istediğim buydu, cami var oldukça bu lale vesilesiyle benimde ismim anılacak" (E 3.3.11.1)

"Lale devrini tekrar diriltmenin bir felaket olduğunu gören Ataullah Efendi tekrar yaşanacak bir Lale devrinin padişaha karşı bazı isyanları başlatacağına işaret etmek ve bunun sonucunda saltanatın batacağını anlatmak için müezzin mahfelinin yapımı esnasında mahfelin bir ayağına ters bir lale yaptırır." (E 3.3.11.2)

(T) A1018.4. Nuh tufanı

"Nuh Tufanı'ndan sonra Hazret-i Nuh, tufandan kurtulanları yeryüzünü imar etmek için dünyanın dört bir yanına göndermiş."(E 3.3.1.1.1)

A1145. Depremlerin sebepleri

"Peygamber efendimiz dünyaya geldiği gece meydana gelen depremden dolayı; Kisra sarayı, Kızılelma ve Ayasofya'nın kubbesi yıkılmış." (E 3.3.2.18)

A1231. İlk insan gökten indi

"Hazret-i Âdem'in cesedi yaratıldığı zaman yeryüzüne bırakılmış." (E 3.1.7.6)

A1241. İnsanoğlunun topraktan yaratılması

Toprak: "Dur! Ne olur bana dokunma. Benden alacağın parçayla insanoğlu yaratılacak ve o yeryüzünde Allah'a isyan edip, cehenneme girecek." Dedi (E 3.1.1.2)

A1285. İlk insanın faaliyetleri

"(Hz. Âdem Cebrâil'in (a.s) buğday getirdiği) *O vakitten sonra buğday yetiştirmeye başlamış."* (E 3.1.2.1)

(T) A1293.1. Kimsenin olmadığı bir anda şeytanın Adem'in (a.s) vücuduna zarar vermesi

"Ne yapsam da insanoğluna daha kolay sirayet etsem diye düşünürken, "En iyisi ben buna tüküreyim, tükürüğümün değdiği yerden de içine girer vesvese verir, onu aldatırım." demiş, kendi kendine." (E 3.1.7.6)

A1319.1. Gırtlak çıkıntısının kökeni

"İşte insanın boğazında "Âdem elması" olarak bilinen çıkıntı Hz. Âdem'in (a.s.) boğazını sıktığı o andan kalmış." (E 3.1.1.3)

(T) A1372.11. Kadınların işi neden bitmez?

"Yani yaptığın işler o kadar hafif olsun ki koltuk altında bile taşınsın. Ele avuca gelmesin, işinin bereketi olmasın, demek istemiş. Bu olaydan sonra kadınlar hep işlerinin bitmediğinden yakınırlarmış."(E 3.1.1.6)

(T) A1399.5. İnsanın unutkanlığının kökeni

"Bu hadiseden sonra unutmak ve itiraz etmek insanoğlunun özelliklerinden birisi olmuş." (E 3.1.1.5)

A1500. Geleneklerin kökeni

"O tarihlerde sefere gidecek gazilere moral vermek amacıyla helva yapmak bir gelenekmiş. Saray ocaklarında kazan kazan yapılan helvalar bütün orduya ve

orada bulunan halka dağıtılırmış. Helva gaziler için yapıldığından irmik helvasının adına "Gaziler helvası" denilmiş."(E 3.1.2.2)

"Bu olaydan sonra aynalı süpürge meşhur olmuş." (E 3.1.3.1)

"Üşengeç gelinin kaynanasını izlemek için taktığı bu ayna daha sonra kültürel bir ürün haline dönüşmüş." (E 3.1.3.2)

"Bunun üzerine "Kırktı bunlar, bu yakaya ilk ayak basanlardı bunlar ."diyerek, o yere "Kırkpınar" adını vermişler ve şehit olan pehlivanların hatırasına her sene Hıdrellez günü güreşler düzenlenmiş."(E 3.1.3.3)

"İnsan birini sevdiği zaman kalbinde kırk tane mum yanarmış. Bu kırk mum sevenler beraber olduğu müddetçe hiç sönmezmiş. Bundan dolayı kırk gün iddet beklenirmiş." (E 3.1.3.4)

"(Ev halkı dışarı çıkmasın diye) *Bocuk gecesi geldiğinde bütün ev halkı sofranın etrafına toplanır, uzunca bir süredir bu geceye mahsus olarak ayrılan kabaktan yapılan yemeği yerlermiş." (E 3.1.3.5)*

"Katliamdan kurtulan köylüler bunları görüp bir sebeple taklit etmişler. Hurra sesi ve tepmek fiilinin birleşimiyle ora tepme oyunu ortaya çıkmış." (E 3.1.3.7)

A1510. Yemek geleneklerinin kökeni

"Bu olayla şöhret bulan darhane çorbası, zaman içinde tarhanaya dönüşür." (E 3.1.2.2)

A1537.1. Hapşıran kimseye iyi ömür dilemenin kökeni

Bu olaydan sonra hapşırınca "Elhamdülillah" ve "Yerhamükellah" kelimeleri hep tekrar edilmiş. Hapşırırken insanın yüzünün acı çeker şekilde gerilmesinin nedeni de ruhun duyduğu ilk ızdıraptanmış.(E 3.1.3.6)

A1542.2. Bazı dansların kökeni

"Katliamdan kurtulan köylüler bunları görüp bir sebeple taklit etmişler. Hurra sesi ve tepmek fiilinin birleşimiyle ora tepme oyunu ortaya çıkmış."(E 3.1.3.7)

A1546.0.2. İbadetlerin kökeni

"Namazın bir rekâtında tekbir, kıyam, rüku, kade bir defa olmasına rağmen secdenin iki defa olmasının sebebi meleklerin bu ikinci secdesiymiş."(E 3.1.6.1)

A1577. Kişisel isimlerin kökeni

"O günden sonra Fındık Osman, Konduk Osman diye anılmaya başlar." (E 3.4.1.2.26)

"Onlara koyun gibi uysal bir tabiata sahip olduklarını hatırlatmak üzere "Koyun Baba" derler." E 3.4.1.2.27)

Kumla düşmanlarını etkisiz hale getirdiği için bu askere Kum Baba demişler. (E 3.4.1.2.28)

"Kumla gerçekleşen kerametinden dolayı Kum Baba demişler." (E 3.4.1.2.29)

"Köylü bunu duyunca Mercan Baba'nın evliyadan olduğunu anlarlar ve ellerini öperler. Vefat ettiğinde de mezarı yaptırdığı çeşmenin yanına yapılmış. Onun hatırasına suya Mercan suyu, köye de Mercan köyü denilir." (E 3.4.1.2.30)

A1614.6. Açık ve koyu deri renklerinin kökeni

Azrâil'in (a.s) farklı renkte topraklar getirip Hz. Adem'in (a.s) harcı bu topraklardan karıldığı için insanlar esmer, sarışın, beyaz vb. gibi farklı ten renklerine sahip olmuş. (E 3.1.1.2)

A1617. Yer isimlerinin kökeni

"Bunun üzerine "Kırktı bunlar, bu yakaya ilk ayak basanlardı bunlar."diyerek, o yere "Kırkpınar" adını vermişler ve şehit olan pehlivanların hatırasına her sene Hıdrellez günü güreşler düzenlenmiş." (E 3.1.3.3)

"Bundan sonra da Hazret-i İsa zamanında Rum krallarından biri olan İdrivne imar etmiş. Edirne ismi de İdrivne'den bozularak meşhur olmuş." (E 3.3.1.1.1)

"Hz. Muhammet (s.a.v) o yere Arap dilinde güzel, havalı ve düz yer, bazen de su kenarındaki yer demek olan "Edirne" diye isim vermiş. Hz. Muhammet (s.a.v) mektubunda "Edirne" yazınca Müslümanlar da "Edirne" demiş." (E 3.3.1.3.1)

"Bu köyde tüccarları dokduracak kadar çok soğuk olduğu için adına Donköy demişler." (E 3.3.1.3.2)

"Bu suyu tilki ortaya çıkarttığı için buranın adına "Tilki Ayazma" denilmiş." (E 3.3.1.3.3)

"Bütün alperenler bu ip vasıtasıyla zayiatsız olarak karşı kıyıya ulaşmışlar. Bundan sonra buraya "İpsala" denilmiş." (E 3.3.1.3.4)

"İlk kılınan Cuma namazına atıfla buranın adına "ilk namaz, başlangıç namazı" anlamında "İbtida salâ" derler. Bu isim daha sonra bozularak İpsala şekline dönüşür." (E 3.3.1.3.5)

"Söğütler secde edip kalktığı için köyün adına 'Kalkansöğüt' demişler." (E 3.3.1.3.6)

"Kendi başlarına hiç kimseye sormadan, danışmadan toprak edinen bu obaya "Danışmayanlar" adı konulur. Danışmayanlar ismi zamanla Danişment'e dönüşür." (E 3.3.1.3.8)

"Bundan sonra Şakir yerine "Kıyak" daha sonra "Kıyak Baba" demişler. Kıyık semti adını Kıyak Babadan almış." (E 3.3.1.3.7)

"Ulufelerin buçuk akçe arttırılmasıyla birlikte isyan kansız bir şekilde bastırılır. Buçuk akçenin hatırası olarak da Edirne'nin ortasındaki bu tepeye "Buçuktepe" adı verilir." (E 3.3.1.3.9)

"Büyünlü dediğimiz köyde yerler, sabah kahvaltısını da Küçünlü dediğimiz köyde yaparlarmış. Bu sebeple bu köylerin isimleri büyük öğünlü ve küçük öğünlüden bozularak günümüze gelmiş." (E 3.3.1.3.10)

"Keçi bulduğu için buraya önce "Keçi çeşme" demişler. Daha sonraları "Koca Çeşme" diye anılmaya başlamış." (E 3.3.1.3.11)

"İşte Kocaali köyü Kocaman Ali'nin o gün çevirdiği sınırların içine kurulmuş. Halk önceleri Kocaman Ali köyü dese de zamanla Koca Ali şekline dönmüş." (E 3.3.1.3.12)

"Bu olay neticesinde buranın ismine "Ali Osman Dere" adı verilmiş." (E 3.3.1.3.13)

"Yapılırken ayağında çok yılan çıktığı için Meriç köprüsüne halk arasında "Yılanlı köprü" de denilmekteymiş." (E 3.3.5.1)

"II. Bayezid: 'Bu köprüyü de onun gönderdiği taşların kıymetiyle ve onun hatırasına tek gözlü yaptıracağım.' demiş. Bu köprüye tek göz ya da yalnız göz denilmesi bu sebeptenmiş." (E 3.3.5.2)

"Kadının kurban edildiği o kayaya ve mevkiye "Adım Kayası" denmiş." (E 3.3.6.1)

"Hacılar on dört haneyi geçmesin, öbür köyde küçülsün, diye beddua etmiş. İnanışa göre o günden sonra Hacılar köyü on dört haneyi geçmemiş, diğer köyün ismine de "Küçünlü" demişler." (E 3.3.6.4)

"Kızlar burada şehit olduğu için adına "Kızlar Kayası" denilmiş." (E 3.3.6.7)

"Menzil ovasında Sultan Murat'ı dinleyenler bu tarihten sonra bu nehre Ergene demişler." (E 3.3.7.2)

"Sultan Murat'ın bu sözünü işitenler tarafından daha sonra bu nehir hep Ergene diye anılmış." (E 3.3.7.3)

"Köylü bunu duyunca Mercan Baba'nın evliyadan olduğunu anlarlar ve ellerini öperler. Vefat ettiğinde de mezarı yaptırdığı çeşmenin yanına yapılmış. Onun hatırasına suya Mercan suyu, köye de Mercan köyü denilir." (E 3.4.1.2.30)

"Her şehirde Hızır'ın bir makamı varmış. Çoğunlukla yüksek tepelerde olurmuş. Edirne'de bulunan insanlar bu makama Hıdırlık demişler." (E 3.4.3.6)

"Çocukluğunda bıraktığı köyden eser kalmamış. Köyün bu haline üzülen Gazi Turhan Bey köye kırk tane kavak dikmiş. Bu sebepten buranın adına "Kırkkavak" demişler." (E 3.4.4.2)

(T) A1617.1. Cami isimlerinin kökeni

"Bir rivayete göre de caminin adı bu üç meleğe izafeten "Üç Şerefli Camii" diye anılmaktadır." (E 3.3.2.25)

"Hem bu yüzden hem de bayram namazlarının sayısal değerine kubbe ve direk sayıları denk düştüğü için yani iki rekâtlık bayram namazına karşılık iki direği, dokuz tekbire karşı dokuz kubbesi olduğu için Üçşerefeli cami "bayram camii" olarak da anılmış." (E 3.3.2.26)

"Caminin inşası sırasında Yıldırım Bayezid'in kızı Küpeli Sultan küpesini satıp caminin yapımına katkıda bulduğu için "Küpeli camii" diye anılmaktadır." (E 3.3.2.27)

A1655. Çiftçiliğin kökeni

"(Hz. Âdem Cebrâil'in (a.s) buğday getirdiği) *O vakitten sonra buğday yetiştirmeye başlamış." (E 3.1.2.1)*

A1811.2. Arslan hapşırınca kedi yaratıldı.

"Ey Nuh! Arslanın iki kaşının arasına hızlıca vur, demiş. Hazret-i Nuh denileni yapmış. Vurunca Kedi yaratılmış ve fareleri yemiş." (E 3.1.7.8)

A1853. Farenin yaratılması

"Bir gün bu şekilde yemlenirken dişi domuz tıksırmış. Tam tıksırdığı anda burnundan fare çıkmış." (E 3.1.7.8)

A1871. Domuzun yaratılması

"Nuh'un (a.s) gemiye aldığı hayvanların pislikleri gemiyi doldurmaya başlayınca onları yemesi için domuz yaratılmış."(E 3.1.7.8)

A1831. Köpeğin yaratılması

"Atılan parçadan da köpek yaratılmış." (E 3.1.7.6)

A2214.1. Kırlangıç neden çatal kuyrukludur?

"Hızla uçan kırlangıcın kuyruğu yılanın dişleri arasında ikiye ayrılmış." (E 3.1.7.4)

A2281. Hayvanlar arasındaki düşmanlık

"İşte bu hadiseden dolayı kedi ve köpek birbirine düşman olmuş. Kedinin çiftleşeceği zaman garip sesler çıkartarak herkese duyurması da köpeğin duasının kabul olmasındanmış." (E 3.1.7.7)

(T)A2311.2.1 Kedinin kafa derisindeki çizgiler

"O günden sonra kedilerin sırtı hiç yere gelmez, dört ayak üzerine düşerlermiş. Kedilerin başındaki beş çizginin de Hz. Muhammet'in (s.a.v) el izi olduğuna inanılır." (E 3.1.7.3)

(T) A2330.9. Kekliğin gagası neden kırmızıdır?

"Keklik, bu kan gölünün içine girer ve Hazret-i Hüseyin'den akan kanlara gagasını batırarak içer. Bundan dolayı kekliğin kana bulanan gagası ve ayakları kırmızı kalır." (E 3.1.7.4)

(T)A2344.4. Yılan neden çatal dillidir?

"Yılan dilini çıkarır çıkarmaz kırlangıç gagasıyla yılanın dilini ikiye ayırmış." (E 3.1.7.4)

A2371.3.1. Neden yılanın bacakları yoktur.

"(Allah ona beddua ettikten sonra) Hayvanların bile korktuğu bir surete bürünmüş. Sıcak havalarda dışarı çıkmasının nedeni de buymuş." (E 3.1.7.1)

(T) A2371.4.3. Kekliğin ayaklan neden kırmızıdır?

"Keklik, bu kan gölünün içine girer ve Hazret-i Hüseyin'den akan kanlara gagasını batırarak içer. Bundan dolayı kekliğin kana bulanan gagası ve ayakları kırmızı kalır." (E 3.1.7.4)

A2411.2.6.8. Kekliğin rengi

"Keklik, bu kan gölünün içine girer ve Hazret-i Hüseyin'den akan kanlara gagasını batırarak içer. Bundan dolayı kekliğin kana bulanan gagası ve ayakları kırmızı kalır." (E 3.1.7.4)

A2431.3.5.1. Kırlangıç yuva yapmak için neden ağaçları tercih etmez?

"Sen istediğin kadar kötülük düşün, ben insanoğlunun iki kaşının arasına yuva yapar yine de yavrularımı büyütürüm, demiş." (E 3.1.7.4)

A2435.3.14. Domuzun yiyeceği

"Nuh'un (a.s) gemiye aldığı hayvanların pislikleri gemiyi doldurmaya başlayınca onları yemesi için domuz yaratılmış."(E 3.1.7.8)

A2435.4.9.3. Baykuş niçin serçe yer?

"İşte o günden sonra baykuşlar günde sadece bir tane serçe yerlermiş. Hatta serçeler "Beni yesin, beni yesin" diye baykuşun önünde kavga ederlermiş." (E 3.1.7.2)

A2494.1.2. Kedi ve köpek arasındaki düşmanlık

"İşte bu hadiseden dolayı kedi ve köpek birbirine düşman olmuş. Kedinin çiftleşeceği zaman garip sesler çıkartarak herkese duyurması da köpeğin duasının kabul olmasındanmış." (E 3.1.7.7)

(T) A2522.8. Keklik neden avlanır?

"İşte bu yüzden keklik Hazret-i Hüseyin'i ihbar etmenin cezasını insanlar tarafından çokça avlanarak çekmektedir." (E 3.1.7.4)

A2617. İnsandan (hayvandan) bitkiye dönüşüm

"Bu iki aşığın haline vakıf olan Hızır sevda peşinde koşan bu gençlere acımış. Daha önceden hazırladığı bir iksiri gençlerin ilacına koymuş ve bu iki aşığın dünyaları değişmiş. Kız bir anda ağaç oluvermiş, oğlan ise sarmaşık. Birbirlerine öylece sarılıp kalmışlar." (E 3.3.10.1)

A2691.2. Tütünün kökeni

"Allah'a ettiği dua kabul olduğu için pisliğini yaptığı yerde tütün bitmiş."(E 3.1.8.1)

B. HAYVANLAR

B11.6.2. Hazine koruyucusu ejderha

"Karşılarına mermer bir kapı çıkmış. Mermer kapıdan girip biraz ilerledikten sonra iki arslan ve bir ejderha çıkmış." (E 3.3.8.20)

B91. Mitik yılan

"Yılan da ilk yaratılan hayvanlardan biriymiş. Ancak ilk yaratıldığında dört ayak üzerinde giden çok güzel bir hayvanmış."(E 3.1.7.1)

B122.0.3. Bilge baykuş

B131.0.1. Doğruyu söyleyen baykuş

Baykuş Süleyman'ın (a.s.) sorularını bilge bir şekilde cevaplamış. (E 3.1.7.2)

B211.1.5. Konuşan manda

"Manda, etimden kalpten Allah diyen bir insan yesin ki teslim olayım, dedi." (E 3.4.1.2.35)

B211.1.7. Konuşan köpek

"Ey Allah'ım, kedi benim ayıbımı ortaya çıkardı sen de bunu karşılıksız koyma, diye Allah'a dua etmiş." (E 3.1.7.7)

B211.1.8. Konuşan kedi

"Bunu gören kedi de gördüklerini Nuh'a (a.s.) anlatmış." (E 3.1.7.7)

B211.3.5. Konuşan kumru

"Kumru ötüşüyle Hz. Yusuf kuyuya atılırken abisinin dediklerini insanlara anlatırmış. Zamanla onun ötüşü değişmiş." (E 3.1.7.9)

B211.5. Konuşan balık

"Ey balık yavruları! Hepiniz şehadet getirin, deyince balıklar bir araya gelip Kelime-i Şehadet getirdiler ve "Senin dinin hak dindir, demişler" (E 3.3.6.2)

"O anda balıklar dile gelip hep birden: 'Padişahım devletinin artığını bize çok mu görüyorsun' demişler." *(E 3.4.1.1.4)*

B211.6.1. Yılanla konuşma

Allah, yılana hitaben: "Ey yılan, git! Dünya üzerinde her türlü canlının tadına bak. Dünyada ne yemek istersen senin rızkın o olsun, buyurmuş." (E 3.1.7.4)

B251.2. Hayvanlar veliye hürmet eder.

"Manda tam Murat'ın önüne varınca durur ve boynunu uzatır." (E 3.4.1.2.35)

B251.2.7. Vahşi hayvanlar veli tarafından disiplin altına alınır.

"Sürülerin huzurunu bozan danaların hepsi güç bela bir kenara ayrılmış. Muhiddin Baba tek başına bu danaları sevk etmiş." (E 3.4.1.1.38)

"Edirne'de Eşe Kadın mahallesinde Eğlence Baba diye anılan bir Allah dostu varmış. Bu zat aslan, kaplan, panter gibi vahşi hayvanlarla ve kuşlar ile dostmuş." (E 3.4.1.2.11)

B279. Velinin hayvanlarla anlaşması

Seyyid Ali Sultan: "Ötün ey mübarekler!" diyerek emir vermiş ve gece horozlar ötmeye başlamış. (E 3.1.5.1)

B422. Yardımcı kedi

"Secde etmesine kısa bir zaman kala yılanı gören kedi yılanın üzerine atılmış ve secde mahallinden yılanı uzaklaştırmış." (E 3.1.7.3)

B461.2. Yardımcı baykuş

Baykuş Süleyman'ın (a.s.) sorularını bilge bir şekilde cevaplamış. (E 3.1.7.2)

B470. Yardımcı balık

"Balıklar Sarı Saltuk'un hak dini göstermesine yardımcı olmuşlar." (E 3.3.6.2)

"İnşaat esnasında Kasım Paşanın ve işçilerin yemeğini ise Beyazıt Külliyesi'nin aşçıbaşısı Yahya Baba Tunca'nın üzerine sinilerle bırakıp balıklar vasıtasıyla gönderirmiş." (E 3.4.1.1.14)

B489.1. Yardımcı örümcek

"(Hazret-i Hüzeyin'i) gören bir örümcek Hazret-i Hüseyin'in yeri tespit edilemesin diye saklandığı kovuğun ağzını ağıyla sarar."(E 3.1.7.4)

B527.2. Yardımcı hayvan Nuh'un (a.s) gemisindeki sızıntıları durdurur.

"Ey Nuh! Arslanın iki kaşının arasına hızlıca vur, demiş. Hazret-i Nuh denileni yapmış. Vurunca Kedi yaratılmış ve fareleri yemiş." (E 3.1.7.8)

B765.23. Bacaklı yılan

"Yılan da ilk yaratılan hayvanlardan biriymiş. Ancak ilk yaratıldığında dört ayak üzerinde giden çok güzel bir hayvanmış."(E 3.1.7.1)

C. YASAK

C51.1. Türbeye saygısızlık cezası

"Sofu kılığındaki kâfirler gelince Hz. Muhammet'in (s.a.v) söylediği işaretleri bunların üzerinde görüp yakalanmalarını emretmiş. Hepsini yakalamışlar." (E 3.3.1.3.1)

"Gece yatağına yattığında Muhiddin Baba hiddetli bir şekilde rüyasına girerek derhal dalları türbeye geri götürmesini istemiş." (E 3.4.1.1.39)

C94. Kutsal kişi veya nesneye saygısızlık yasağı

"Emir Sultan türbedarın sağ tarafına bir tokat vurur. Sabah olunca türbedar dehşetli bir şekilde yatağından fırlar. Sağ tarafında çok şiddetli bir ağrı hisseder, bu ağrı ömrünün sonuna kadar geçmez." (E 3.4.1.1.12)

"Bir sebepten Toprak Dedenin üzerine saldırıp onu dövmeye yeltenmiş." (E 3.4.1.2.39)

C100. Yasak ilişki

"Avrupa krallarından birisinin oğlu bir çingeneyle gizli gizli görüşmüş ve ondan bir oğlu dünyaya gelmiş." (E 3.3.8.2)

C110. Cinsel ilişki yasağı

"Ey hayvanlar sakın birbirinizle cinsi münasebette bulunmayınız." (E 3.1.7.7)

C331. Arkaya bakma yasağı

"Kızım sen bir imtihan kazandın. Çocuklarını al ve benimle gel; ama ne olursa olsun sakın arkana bakma! demiş." (E 3.3.1.2.3)

"Şeyh: Evladım, sırrı ifşa ettin, bize de yol gösterdin. Falanca gün öleceğim. Sen tabutumun önünden gideceksin. Sakın ola arkana bakma, demiş." (E 3.4.1.2.5)

"Oğlum zaman gelecek beni Üç şerefeli caminin meydanında katledecekler, başım kesildiği zaman onu hemen kavra ve hiç arkana bakmadan koş, diye eklemiş." (E 3.4.1.2.23)

C420. Sırları açıklama yasağı

"Şeyh hazretleri sırrını ifşa etmemek arzusuyla Şeyh Alâüddin'in söylediklerini inkar eder." (E 3.4.1.1.49)

"Balcı Baba müridini gördüklerini kimseye söylemeyeceksin diye uyarmış." (E 3.4.1.2.5)

C621.2. Meyveye dokunma yasağı

"Olanca gücüyle asılmış meyveleri ancak neredeyse olgunluğundan düşmek üzere olan meyvelerden bir tanesini bile koparamamış" (E 3.4.1.1.30)

C891. Pis olmayla ilgili yasaklar

"Selimiye'nin işçilerinden bir tanesi uyurken rüyasında ihtilam olmuş ancak abdest alıp temizlenebileceği yer yokmuş. Sabah kimseye bu durumunu anlatmadan

işe başlamış. Sırtına aldığı bir taşı tam duvara kadar getirmiş fakat abdesti olmadığı için yerine koyamamış." (E 3.3.4.2)

C910. Yasağın ihlalinden dolayı itaatsizliğin daimi işareti

"Kendi başlarına hiç kimseye sormadan, danışmadan toprak edinen bu obaya "Danışmayanlar" adı konulur. Danışmayanlar ismi zamanla Danişment'e dönüşür." (E 3.3.1.3.8)

D. SİHİR (BÜYÜ)

D154.1. İnsanın güvercine dönüşmesi

"Hızır (a.s) bir güvercin suretine bürünüp Sinan'ın elindeki çekice kanadıyla çarpmış ve yere düşürmüş." (E 3.3.11.5)

D426. Balıkların herhangi bir nesneye dönüşümü

"Ey balık yavruları! Hepiniz şehadet getirin, deyince balıklar bir araya gelip Kelime-i Şehadet getirdiler ve "Senin dinin hak dindir, demişler" (E 3.3.6.2)

D474.2. Su kana dönüşür.

"Düştükleri beyaz taşın üzerine su serpildiği zaman kırmızı şekilde akarmış." (E 3.3.6.7)

(T) D477.0.1.4. Şarap sirkeye dönüşür

"Hristiyan kendi elleriyle eşeğine yüklediği şarapların sirke haline nasıl dönüştüğüne önce bir anlam verememiş fakat biraz sonra aklına su kenarındaki hadise gelmiş." (E 3.4.1.1.16)

(T) D477.0.1.5. Şarap şerbete dönüşür

"Her şey hazır olunca gençlerden biri doldurulan şaraplardan bir yudum almış. Fakat içtiği şey şarap değil şerbetmiş." (E 3.4.1.1.23)

D478.5. Suyun bala dönüşmesi

"Mürit hocasının dediklerini yapmış. Bir gün sonra küpü çıkarmış. Ağzını açtığında suyun bala dönüştüğünü görmüş." (E 3.4.1.2.5)

(T) D789.11. Ezan sesiyle sihrin bozulması

"İri yarı, cüsseli Cemal Kahya'yı sabah ezanına kadar duvardan duvara çarpmış, hastanelik etmiş."

D931. Mucizevi taş

"Bu taş öyle bir taşmış ki bu taş sayesinde camiye yıldırım düşmezmiş. O taşı yalayan bir kadın kısır olsa bile erkek çocuğu olurmuş. Taşı erkekler yalasa yürek oynamasına faydalı olurmuş. Suyla yıkanıp içildiği vakit veba hastalığına iyi gelir, kazayı defedermiş." (E 3.3.6.6)

D935.1. Mucizevi kum

"Kum Baba savaşlarda atının heybelerine kum doldurur, savaş esnasında da kumları kafir düşman askerlerinin gözlerine atarak onları etkisiz hale getirirmiş." (E 3.4.1.2.28)

D981. Mucizevi meyve

"Olanca gücüyle asılmış meyveleri ancak neredeyse olgunluğundan düşmek üzere olan meyvelerden bir tanesini bile koparamamış" (E 3.4.1.1.30)

D993. Mucizevi göz (ler)

"Nazar Baba bir bakışıyla çocukları iyi edermiş." (E 3.4.1.2.34)

D1005. Olağanüstü (Mucizevi) nefes

İbrahim Gülşenî hazretleri bir keresinde Âşık Çelebi'nin kulağına "Hû" diye üflemiş. Âşık Çelebi o vakitten sonra ilâhi aşka mazhar olup, derhal malından mülkünden vazgeçerek yalınayak başıkabak "Âhh aşk" diye diye Mısır'da gezmeye başlamış. (E 3.4.1.2.1)

(T) D1005.1 Velinin dua okuyup üflemesi şifa verir

"İbrahim Gülşenî Manisa'da Semerci Dede ismiyle meşhur bir zatın evlatlarındandır. III. Mehmet Manisa'da şehzadeliği sırasında hasta olduğunda birçok kez Semerci Dede'nin nefesinden şifa bulur." (E 3.4.1.1.32)

"İbrahim Gülşenî hazretleri kulağına yine "Hû" diye üfleyince Âşık Çelebi ayılmış." (E 3.4.1.2.1)

D1053. Mucizevi cübbe

"Hırsız Cübbeyi var gücüyle kaldırmayı denese de muvaffak olamamış." (E 3.4.1.1.55)

"Kalenderî Sultan'ın hırkası tam 300 okka gelirmiş. İçinde sahan, tencere, mum, yiyecekler vb. ihtiyaçlarını taşırmış." (E 3.4.1.2.19)

D1092. Mucizevi ok

"Yanmaz Ağaç Hacı Efendi tüfeklerin yetişemediği yere okunu atınca birkaç düşman askerini öldürmüş." (E 3.3.8.23)

"Emre Çelebi o gece rüyasında babasını eline bir ok alıp kadının bulunduğu tarafa doğru fırlattığını görmüş." (E 3.4.1.1.13)

D1162. Mucizevi ışık

"Adam gece bir sebeple yatağından kalkmış ve camiye doğru bakmış. Caminin ışıkları yanmaktaymış." (E 3.3.2.12)

"Avlunun Taş Odalara bakan kapısından bir ışık huzmesinin içeriye dolduğunu fark eder ve o tarafa doğru yönelir." (E 3.3.2.25)

D1162.2. Mucizevi mum

"Hasan Baba Edirne'ye doğru yola çıkmış. Edirne'ye vardığı zaman kâfirler Hasan Baba'nın elindeki muma üflemişler, su dökmüşler ama bir türlü söndürememişler." (E 3.4.1.2.33)

"Yemek kazanlarının altına mumlar yakarak yemekleri mumlar üzerinde pişirir." (E 3.4.1.2.38)

D1163. Mucizevi ayna

"Bütün dünyayı köy köy, sokak sokak gösteren bir aynaymış. Bu aynayla sultanlar üzerlerine gelen orduları görürler, ona göre hazırlık yaparlarmış. Yer altındaki hazineleri de gösterirmiş." (E 3.3.3.3)

D1242.2. Sihirli iksir

"Bu iki aşığın haline vakıf olan Hızır sevda peşinde koşan bu gençlere acımış. Daha önceden hazırladığı bir iksiri gençlerin ilacına koymuş ve bu iki aşığın dünyaları değişmiş. Kız bir anda ağaç oluvermiş, oğlan ise sarmaşık. Birbirlerine öylece sarılıp kalmışlar." (E 3.3.10.1)

D1266. Sihirli kitap

"Birlikte İstanbul'a doğru giderlerken bir Mesnevi kitabının yapraklarını yelken gibi açarak gemiye doğru yanaştığını görmüşler." (E 3.4.1.1.51)

D1271. Mucizevi ateş

"Daha sonra bu ikisini alıp her yanı ateşler içinde olan bir eve sokup, kapısını da kapatmış. Bu ikisinin yanmadık yeri kalmayana kadar oradan çıkarmamış." (E 3.4.1.1.7)

(T) D1275.4.1 Mucizevi şiir geleceği işaret eder.

"Söylendiği zaman hiç kimse bu şiirden bir şey anlayamaz. Ancak çok zaman geçmeden manav dükkânının yeri satın alınarak dergâha ilâve edilmiş ve daha sonra Sezâî Efendi vefât edince o yere defnolundu." (E 3.4.1.1.27)

D1299. Diğer sihirli nesneler

"Ama gelin görün ki o siyah boya nakış yapılırken Eskici Baba hangi rengi arzu ederse o renge dönermiş." (E 3.4.1.2.7)

D1317.12. Mucizevi taş ihtar eder.

"Evin çatısından giren taştan sonra gözlerindeki gaflet perdesi kalkmış ve mezardakilerin hallerine muttali olur bir hale gelmiş." (E 3.4.1.1.7)

D1357. Mucizevi obje kişiyi iyi eder.

"Bu taş öyle bir taşmış ki bu taş sayesinde camiye yıldırım düşmezmiş. O taşı yalayan bir kadın kısır olsa bile erkek çocuğu olurmuş. Taşı erkekler yalasa yürek oynamasına faydalı olurmuş. Suyla yıkanıp içildiği vakit veba hastalığına iyi gelir, kazayı defedermiş." (E 3.3.6.6)

D1470.1.1. Olağanüstü dilek taşı

"Selimiye'ye atla girmek isteyen rus komutanı düşürdüğü için bu kara taş halk arasında uğurlu sayılıp üzerinde dilek tutulmaya başlanır." (E 3.3.6.9)

D1500.1.1. Mucizevi bir şekilde şifa veren su

"Yaranın içinden fitilini çıkarıp şadırvandan aldığı suyla yaranın içini ve çevresini yıkayıp, temizlemiş. Yarasının üzeri sarılmış ve geceyi öyle geçirmiş. Ertesi gün gözünü açtığında hiçbir şeyin kalmadığını görmüş." (E 3.3.2.16)

D1500.1.18. Şifalı su

"Kenisa camiinin ortasından çıkan suyun cüzzam hastalığına iyi geldiğine inanılırmış." (E 3.3.2.8)

D1503.12. Sihirli toprak yaraları tedavi eder

D1503.12.1. Velinin toprağı iyileştirir

"Saralı kimseler bu zatların toprağından alarak suya koyup içtikten sonra toprağı tekrar türbeye getirirse şifa bulacakları inancı vardır." (E 3.4.1.2.13)

D1524.1.4. Kum insanın su üzerinde yürümesini mümkün kılar.

"Kum Baba denize kumları serptikçe denizde bir yol oluşmuş." (E 3.4.1.2.29)

D1610.5. Konuşan (kesik) baş

"O kesik baş da düşmanın halini haber vermeye başlamış" (E 3.4.1.1.5)

D1652.1.3.1. Tükenmeyen pirinç

"Kilerci pirinci ne kadar azaltırsa azaltsın, artan miktar aynı kalmaktaymış." (E 3.4.1.1.4)

D1652.2. Tükenmeyen içecek

"Saka Baba kerametiyle savaş meydanında ne kadar asker varsa hepsine bir anda su verirmiş." (E 3.4.1.2.36)

D1711.7.1. Gözbağcı olarak firavun

"İnsanların üzerlerine doğru koşup geldiklerini gören firavun ne yapacağını bilememiş. Eğer insanlar benim de kendileri gibi hacet giderdiğimi görürlerse beni kendilerinden ayırmazlar ve ilahlığımı kabul etmezler diye geçirmiş içinden." (E 3.1.8.1)

D1712.3. Rüyaların yorumlanması

"Ey evladım! Bu makam, benim evimdir. Bir isteğin olursa burada dile, kabul olur. Bu şehir, ümmetimin olacak ve bu şehirden gidilen gazalar zaferle sonuçlanacak. Fetih kapısı burasıdır. Buranın adı Darü'n-Nasr olsun, buyurmuş." (E 3.3.2.9)

"Sultan Murat sabah olunca hemen vezir ve şeyhülislamı çağırtıp rüyayı onlara anlatmış. Cami için hazırlıklara başlanmasını emretmiş." (E 3.3.2.26)

"Sarı Saltuk uykusundan uyanınca gördüğü rüyayı gazilere anlatmış ve onlara şöyle bir vasiyette bulunmuş." (E 3.3.8.19)

"Uyanınca rüyasını gazilere anlatmış. Meclistekilerden yıldız ve usturlap işinde usta bir kişi: 'Ey server, gezdiğin tepede hazine var. Onun orada durmasındansa gazilere dağıtılması yeğdir. Hak Teala sana bunu gösterdi, bunda bir hikmet var' demiş." (E 3.3.8.20)

Sabah babası Alaüddin Efendi'ye bu hikâyeyi anlattığı zaman babası, o şahsın hidayet sevk eden bir kuvvet olduğunu ateşin ise aşk ve muhabbet ateşi olduğunu söylemiş. (E 3.4.1.1.7)

"Recep Enis Dede 'Şâhımız mansûr olacaktır.' diyerek hem padişahın gördüğü rüyadaki neyle ilgili iki ney çeşidi olan Şah ve Mansur terimlerini kullanır, hem de şah kelimesiyle padişahı, Mansur kelimesiyle de Allah'ın nusreti ile kazanılmış bir zaferi işaret ederek bir zafer müjdesi verir." (E 3.4.1.1.44)

"İsmail Hakkı hazretleri hizmet yerinin tayini için Süleyman Zati'den istihareye yatmasını ister. Süleyman Zâti o gece istihareye yatar." (E 3.4.1.1.48)

D1739.2. Güzel sesten gelen mucizevi güç

"Başka bir efsaneye göre ise kızların hepsi Kıyak Babanın sesine âşık olmuşlar." (E 3.3.9.1)

D1776. Tükürüğün olağanüstü sonuçları

"Şeytanın tükürdüğü yeri oyup çıkarmış ve bir kenara atmış. İşte Cebrâil'in (a.s) oyduğu o kısımdan insanoğlunun göbek deliği oluşmuş." (E 3.1.7.6)

"O zaman küçük yaşta olan Hz. Muhammet'in ağzından bir miktar tükürük alıp, mübarek ellerinin de şeklini çizmişler. Papazlar bir miktar da Mekke toprağından alıp İstanbul'a gelmişler ve getirdikleriyle Ayasofya'nın kubbesini tamir etmişler." (E 3.3.2.18)

"Karga Baba bütün talebelerini yanına çağırarak kuşun kafasını tükürüğüyle bedenine yapıştırır. Kuş birden canlanır, uçup gider." (E 3.4.1.2.21)

D1810.5. Meleklerden alınan mucizevi bilgi

"Böyle ileriye sürerek gidip geriye boş döneceğine geriye dönerken de sürerek gelsen daha iyi olmaz mı?" (E 3.1.1.6)

"Getirince Hz. Âdem'e buğdayları toprağa ekmeyi öğretmiş. Buğday kısa zamanda yetişip kurumuş. Sonra buğdayı iki taş arasında ezip un yapmayı öğretmiş." (E 3.1.2.1)

D1810.8. Rüyada öğrenilen sihirli bilgi

"II. Murat rüyasında Cebrail (a.s), İsrafil (a.s) ve Mikail'in (a.s) şimdi direklerin bulunduğu yere teşrif ettiğini öğrenir." (E 3.3.2.25)

"Sarı Saltuk rüyasında hazinelerin olduğu bir tepe görmüş." (E 3.3.8.20)

(T) D1810.8.2.6 İstiare

"Sultan Murat Han bu yardımı kendisine ihsan edenin Mevlana hazretleri olduğunu anlar ve sebebini öğrenmek için istiareye yatar." (E 3.3.2.11)

"İsmail Hakkı hazretleri hizmet yerinin tayini için Süleyman Zati'den istihareye yatmasını ister. Süleyman Zâti o gece istihareye yatar." (E 3.4.1.1.48)

D1810.8.3. Rüyalarda uyarı

"Peygamber efendimiz Şam beyi Nureddin'in rüyasına girmiş: 'Ey Nureddin, kalk kapının önünde bir deve var, ona bin ve kabrime gel. Kafirler benim na'şıma kastedip kabrime yaklaştılar. Kalk, bana yetiş' buyurmuş." (E 3.3.1.3.1)

"Sultan Selim Han bir gece uykuya dalmışken Hz. Muhammet (s.a.v) rüyasına girerek adağı hususunda onu uyarır." (E 3.3.2.12)

"Rivayete göre bu emir beklenirken Bulgar orduları başkumandanı Ferdinant çok korkulu bir rüya görmüş. Sabah olunca rüyanın dehşetiyle uyanıp Selimiye'nin yıkılmaması için derhal emir vermiş." (E 3.3.2.23)

"O gece Mekke-i Mükerreme'deki bir şeyhin rüyasına Peygamber efendimiz teşrif ederler. Şeyhe bazı talimatlar verir."

"Hz. Muhammet (s.a.v) II. Selim'e: 'Ey Selim, camiin cemiyeti tamam oldu, son Cuma namazını sancağımın dibinde kılmak için Edirne yoluyla bana gel' buyurur." (E 3.3.8.22)

Sabah babası Alaüddin Efendi'ye bu hikâyeyi anlattığı zaman babası, o şahsın hidayet sevk eden bir kuvvet olduğunu ateşin ise aşk ve muhabbet ateşi olduğunu söylemiş. (E 3.4.1.1.7)

"Bu düşüncede olan kişilerin hepsi Hz. Muhammet'i (s.a.v) ziyaret etmek için Medine-i Münevvere'ye gitmişlerdir ancak Hz. Muhammet'in (s.a.v) kapısında Hasan Sezâi hazretleri beklemektedir ve huzura girebilmeleri için onun yardım etmesi gerekmektedir." (E 3.4.1.1.24)

'Rüyamda bir zat bana "Evladım, kabrimi su bastı. Rahatsız oluyorum. Kabrimi tamir ettir. Benim adım Edirneli Hasan Sezâi." dedi.' (E 3.4.1.1.28)

"Gece yatağına yattığında Muhiddin Baba hiddetli bir şekilde rüyasına girerek derhal dalları türbeye geri götürmesini istemiş." (E 3.4.1.1.39)

"Kimse bu duruma bir mana veremezken kız bir gece komutanın rüyasına girmiş." (E 3.4.1.2.25)

"Hac hazırlıklarını görürken bu üç kişiden birisi rüyasında aksakallı bir zat görür. O zat ona: Evladım, hacca gitmekten vazgeç. Bak köyünüzde su yok. İnsanlar uzaklardan su getiriyorlar. Eğer köye su getirip bir de çeşme yaptırırsan bu senin için hac gibi sevap olur, der. " (E 3.4.1.2.30)

"O gece subaylardan birisi rüyasında Hıdır Baba'yı görür. Hıdır Baba subaya: Atlarınız mezarımın üstünde bağlıdır ve beni rahatsız etmektedirler. Tez varıp atlarınızı alın, der." (E 3.4.4.1)

D1811. Mucizevi bilgi

"Fakat Sabah olup, hocası Cerrâhzâde'nin sohbet meclisinde vardığında hocası Osman Rumi'yi azarlar" (E 3.4.1.1.11)

D1812. Geleceği bilen sihirli güç

"Zatınız pek yakında Hayrabolu'da Rüstem Paşa Medresesine müderris olacak. Filanca gün haberi gelir, demiş" (E 3.4.1.1.8)

D1812.3.3. Rüyada görülen ortaya çıkar.

"İbrahim Gülşenî'nin Âşık Efendi'ye ihrâm verdiğini anlatacağı zaman Ahmed Hayâlî, o anda Âşık Dedeye bir ihrâm getirir. Böylece rüya, aynen gerçekleşmiş olur." (E 3.4.1.2.2)

D1812.3.3.1. Şafak vakti görülen gerçekçi rüyalar

"Sabaha yakın vali rüyasında kendisini bir mahkemede görmüş. Mahkemenin reisi Muhammed Mustafa (s.a.v) imiş." (E 3.4.2.1)

D1813. Uzak bir yerdeki olay hakkında mucizevi bilgi

"Hz. Muhammed (s.a.v) Edirne'den İstanbul'u fethedecek Müslümanların müjdesini vermiş." (E 3.4.3.7)

D1813.1. Rüya uzak bir yerdeki olayları gösterir.

"İbrahim Gülşenî'nin Âşık Efendi'ye ihrâm verdiğini anlatacağı zaman Ahmed Hayâlî, o anda Âşık Dedeye bir ihrâm getirir. Böylece rüya, aynen gerçekleşmiş olur." (E 3.4.1.2.2)

D1814.2. Rüyalarda tavsiye

"Yıldırım Beyazıt'ın büyük oğlu Emir Süleyman bir gece rüyasında peygamber efendimizi görmüş. Hz. Muhammet (s.a.v): Ey Süleyman, benim için ümmetime bir cami-i şerif bina eyle, buyurmuş." (E 3.3.2.3)

Hz. Muhammet, II. Murat'ın rüyasına girip 'Edirne bir cami yaptır' buyurmuş. (E 3.3.2.4)

"Rüyasında Mevlana'yı görür. Mevlana Sultan Murat Han'dan dervişlerin ve talebelerin hayatlarını idame ettirebilecekleri bir hângâh yaptırması ister." (E 3.3.2.11)

"Sultan Selim Edirne'de bir gece uykuya dalmışken Hz. Muhammet'i rüyasında görür. Hz. Muhammet (s.a.v): 'Ey Selim, camiyi şu Kavak Meydanında

bina eyle' buyurup caminin temellerinin nereye konulacağını ve kıblesinin ne tarafa olacağını bizzat tarif eder." (E 3.3.2.14)

D1841.4.3. Giysileri, tabanları ıslanmadan su üzerinde yürüme

"Hüseyin Hüsnü Baba yürüyerek Tunca Nehri'ni geçmiş." (E 3.4.1.1.31)

D1964.5. Veli tarafından gördürülen rüya

"Vali Hızır (a.s) vasıtasıyla bir rüya görmüş." (E 3.4.2.1)

D2061.2.4.1. Beddua sonucu ölüm

"Fena gülbangının yedinci gününde İbrahim Han, Kara Mustafa Paşa'yı katlettirmiş" (E 3.4.5.1)

D2074.2.5. Dua ile kerameti (olağanüstülüğü) meydana getirme

"Bu bedduadan sonra Bınak köyü yerle bir olmuş."(E 3.3.1.2.1)

"Tam dua ettiği esnada çevre tepelerin taşlarının hepsi birden yerlerinden oynamaya, yönlerini Muhiddin Babanın düşmanlarına doğru çevirmeye başlamışlar." (E 3.4.1.1.37)

D2122.4. Meleğin mucizevi bir hızla seyahat etmesi

"Bunun üzerine Cebrail (a.s) hemen göğe yükselmiş."(E 3.1.2.1)

D2122.5. Velinin olağanüstü bir hızla seyahat etmesi

"Muhiddin Baba Kâbe'ye gittikten bir müddet sonra yine konağın önünde belirmiş." (E 3.4.1.1.38)

"Ne kadar sorup soruştursa da dervişi gören bir kişiyi dahi bulamamış." (E 3.4.1.1.53)

"Olur mu, biz ona hani hacca ayırdığın parayı su için harcayacaktın dediğimizde "Hanımın mercan kolyesini satıp onunla geldim." dedi, derler." (E 3.4.1.2.30)

"Simitçi Baba bunun üzerine o kişinin yüzünü sıvazlamış ve ikisi birden bir anda Kâbe'nin yanında oluvermişler ve namazlarını orada eda etmişler." (E 3.4.1.2.37)

D2135.0.3. Sihirli uçma yeteneği

"(Minare âlemini) *Takıp da yere inmesi beklenirken, Sinan'ın havada uçtuğu görülmüş." (E 3.3.8.16)*

"Sarı Saltuk duasından sonra Ece Bey'e dua etmeye başlamış. Bu esnada Ece Bey yeşil kanatlarla gökyüzüne uçmuş. Havada sema eyleyip, gökyüzüne nurlar saçmış." (E 3.3.8.19)

D2163.8. Velinin hayır duası zafer getirir.

"İhtiyar zat gösteriyor, tankçımız ise vuruyormuş. En nihayetinde düşman kalmamış." (E 3.4.1.1.29)

E. ÖLÜM

E29.5. Kafası kesilmiş kuşun ruhunu geri verip canlandırma

"Karga Baba bütün talebelerini yanına çağırarak kuşun kafasını tükürüğüyle bedenine yapıştırır. Kuş birden canlanır, uçup gider." (E 3.4.1.2.21)

E121.5.2. Kutsal adamın duasıyla yeniden dirilme

"İki rekat namaz kılıp, Hazret-i Hızır'ın öğrettiği duayı okuyup kümbete vurmuş. Kümbet ikiye bölünmüş. Kümbetten iki kız, iki erkek çıkmış." (E 3.3.8.18)

E151. Yeniden dirilme: Bir kişi ölür ancak tekrar tekrar diri gibi gözükür.

"Vefatından yıllar sonra Hasan Sezâi hazretleri Kıbrıs Barış Harekâtına katılmış." (E 3.4.1.1.29)

E332.1. Hayalet, yol ve dere kenarlarında görünür.

"Bu kız zaman zaman gelinliğiyle sabah seher vaktinde Tunca nehrinin kenarında görünürmüş." (E 3.4.1.2.25)

F. OLAĞANÜSTÜLÜK

F56. Gök penceresi açılır ve gökyüzüne erişim imkânı sağlar.

"Yemeklerini yiyip uyuyacakları esnada gökyüzünde bir delik açılmış ve yere doğru bir huzme inmiş o anda civarda bulunan bütün söğüt ağaçları secdeye eğilmiş." (E 3.3.1.3.6)

F220. Perilerin yaşadığı yer

"Cemal Kahya küllüğün içinde yatan bir adam görmüş" (E 3.2.1.2)

F230. Perilerin/ cinlerin görünüşü

"Duvardan genç bir kızın elini tutmuş halde bir ihtiyar odaya girer." (E 3.4.1.1.35)

F234.1.1. Boğa/ İnek/ Öküz şekline girmiş peri/cin

"Cinler öküz şeklinde Konyalı Dayı'nın önünden yürümüşler." (E 3.2.1.1)

F234.2. İnsan şeklindeki peri/cin

"Cemal Kahya küllüğün içinde yatan bir adam görmüş" (E 3.2.1.2)

F235.2.1. Periler yalnızca gece görülebilirler

"Cinliler Konyalı Dayı'ya koskoca kızılcık ağacını taşıması için yardım ediyorlarmış, sabah olup horozlar ötünce hepsi kaybolmuş." (E 3.2.1.1)

F235.3. Periler tek başına olan insanlara görünürler

"Cemal Kahya küllüğün içinde yatan bir adam görmüş" (E 3.2.1.2)

F253.1. Perilerin/ cinlerin olağanüstü fiziksel güçleri

"Cinliler Konyalı Dayı'ya koskoca kızılcık ağacını taşıması için yardım ediyorlarmış, sabah olup horozlar ötünce hepsi kaybolmuş." (E 3.2.1.1)

F262. Periler müzik yapar

"Öküzler kaybolmuş, cinler davul zurna çalmaya başlamışlar." (E 3.2.1.1)

F276. Periler ölümlülere seslenir

"Geceleyin cinler Konyalı Dayı'nın kapısına vurarak kaldırmışlar. "Kalk öküzler kaçıyor." demişler."(E 3.2.1.1)

F340. Perilerin hediyeleri

"Oğlum, ben cinlerin emirlerinden Asfâil'im, iki cihan saadetine nail olasın. Bunca zaman bu hücreye gelenlere kızımı emanet ettim, onlar ise emanete ihanet edip evladıma el uzattılar. Bende onları öldürdüm. Oysa sen denileni yaptın, sana bütün esrar perdesi açılsın, der ve kaybolur." (E 3.4.1.1.35)

F364.2. Periler ölümlülerle güreşir.

"İri yarı, cüsseli Cemal Kahya'yı sabah ezanına kadar duvardan duvara çarpmış, hastanelik etmiş."

F383.4. Horoz sesini duyan peri/cin bulunduğu yeri terk etmelidir.

"Cinliler Konyalı Dayı'ya koskoca kızılcık ağacını taşıması için yardım ediyorlarmış, sabah olup horozlar ötünce hepsi kaybolmuş." (E 3.2.1.1)

F401. Ruhların görünümü

"Eskiden bir köyde çiçek hastalığı olacağı zaman, beyaz tenli, kızıl upuzun saçlı, yüzü çilli ve boyu bir metre kadar olan bir kız çocuğu evleri gezer, uğradığı evlere çiçek hastalığını yayarmış." (E 3.2.2.1)

"Yabancı bir kadın gelmiş ve hiç konuşmadan gitmiş. Çocukların annesi günün Çarşamba olduğunu hatırlayınca yabancı kadının Çarşamba karısı olduğunu ve çocuklarını hasta edeceğini anlamış." (E 3.2.2.2)

"Bu kız zaman zaman gelinliğiyle sabah seher vaktinde Tunca nehrinin kenarında görünürmüş." (E 3.4.1.2.25)

F401.6. İnsan şeklindeki cin

"Duvardan genç bir kızın elini tutmuş halde bir ihtiyar odaya girer." (E 3.4.1.1.35)

"Yıllar sonra köylülerden birisi mezarın kenarından geçerken nereden çıktığını anlayamadığı kara çarşaflı bir kadın kolundan tutmuş." (E 3.4.1.2.6)

F402.1.11. Ölüme sebep olan cin

"Oğlum, ben cinlerin emirlerinden Asfâil'im, iki cihan saadetine nail olasın. Bunca zaman bu hücreye gelenlere kızımı emanet ettim, onlar ise emanete ihanet edip evladıma el uzattılar. Bende onları öldürdüm. Oysa sen denileni yaptın, sana bütün esrar perdesi açılsın, der ve kaybolur." (E 3.4.1.1.35)

F403.2. Cinler/Ruhlar ölümlüye yardımcı olur

"Yüzlerce yıl önce vefat etmiş olan Sarı Saltuk'un ruhu Osmanoğullarına yardım etme gayesindedir." (E 3.3.8.21)

"Hemen içinden daha önce Sünni cinni Menucher'in öğrettiği duayı okuyup onu çağırır ve ondan kendisini kubbeye götürmesini ister. Menucher istenileni yapar. Hristiyanlar bakarlar ki rahip uçuyor." (E 3.3.8.17)

"Menucher cinni, Sarı Saltuk'un eli kolu bağlı olarak ateşe düşmek üzere olduğunu görmüş ve onu kavrayıp Hazret-i Hızır'ın huzuruna getirmiş." (E 3.4.3.5)

F411.0.1. Cinlerin/Ruhların olağanüstü şekilde seyahat etmesi

"Hemen içinden daha önce Sünni cinni Menucher'in öğrettiği duayı okuyup onu çağırır ve ondan kendisini kubbeye götürmesini ister. Menucher istenileni yapar. Hristiyanlar bakarlar ki rahip uçuyor." (E 3.3.8.17)

F412.1.1. Ruh sadece bir kişiye görünür.

"Yıllar sonra köylülerden birisi mezarın kenarından geçerken nereden çıktığını anlayamadığı kara çarşaflı bir kadın kolundan tutmuş." (E 3.4.1.2.6)

F493.1. Çeşitli hastalık ruhları

"Eskiden bir köyde çiçek hastalığı olacağı zaman, beyaz tenli, kızıl upuzun saçlı, yüzü çilli ve boyu bir metre kadar olan bir kız çocuğu evleri gezer, uğradığı evlere çiçek hastalığını yayarmış." (E 3.2.2.1)

"Yabancı bir kadın gelmiş ve hiç konuşmadan gitmiş. Çocukların annesi günün Çarşamba olduğunu hatırlayınca yabancı kadının Çarşamba karısı olduğunu ve çocuklarını hasta edeceğini anlamış." (E 3.2.2.2)

F494.1. Bir toprak parçasının koruyucu ruhları

"Balkan savaşı sırasında civar köyler kılıçtan geçirildiği halde bu köye düşman ayak bile basamamış. Bunun sebebinin Kara Baba olduğuna inanılmaktadır." (E 3.4.1.2.20)

F499.3. Cinler

"Hz. Muhammet (s.a.v) dünyaya gelmeden önce cinliler birbirlerinin üzerlerine basarak birinci kat semaya kadar çıkar, orada meleklerin kendi aralarında konuştuklarını haber olarak falcılara, büyücülere getirirlermiş." (E 3.1.5.2)

"Geceleyin cinler Konyalı Dayı'nın kapısına vurarak kaldırmışlar. "Kalk öküzler kaçıyor." demişler."(E 3.2.1.1)

F531.6.6. Büyük yapıların ustası olarak devler

"Rivayete göre dolmenleri oluşturan taşları Nuh tufanından önce boyları on bir metreyi bulan ve ömürleri bin yıl olan devler getirip yerleştirmişler." (E 3.3.6.5)

F533. Olağanüstü şekilde uzun adam

Hz. Âdem'in (a.s.) boyu yirmi dokuz arşınmış.(E 3.1.3.6)

F541. Mucizevi gözler

"Evliya Kasım Paşanın cezbesi o kadar yüksekmiş ki, muharebe esnasında düşmanların gözlerinin içine bakınca düşman askerlerinin yüreklerinde bir ürperme peyda olur, o anda dengelerini kaybeder yere yığılırlarmış." (E 3.4.1.1.15)

"Garip Baba adama şefkat dolu bir nazarla bakar. O anda hırsız titremeye başlar." (E 3.4.1.2.16)

F544.3.4. Velinin üç yüz yıllık dişleri

"O zaman kırılan diş türbede mihrabın sağ tarafında yakın zamana kadar ziyaretçiler tarafından görülebilmekteymiş." (E 3.4.1.1.26)

F511.0.1. Başsız insan

"Arkasından gelen kişi başsız vücuduyla hizmetliymiş." (E 3.4.1.2.23)

F556. Dikkat çekici ses

"Şakir, öyle güzel bir sabah ezanı okumuş ki herkes mest u hayran olmuş." (E 3.3.1.3.7)

"Fakat Müezzin Sultan gür ve güzel sesiyle öyle güzel ezan okumuş ki hepsi Müslüman olup tövbe etmişler." (E 3.4.1.2.32)

F600. Sıra dışı bir güce sahip insanlar

"Bir kişi de köprüye koymak üzere başının üzerine iki metreyi geçen bir uzunlukta ve normal bir kişinin kesinlikle taşıyamayacağı büyüklükte bir taş almış, aheste adımlarla köprü inşaatına doğru yürüyormuş." (E 3.3.6.3)

"Bundan sonra Muhiddin Baba Hacıdanişment'te "Evcik Kayası" diye bilinen kocaman bir kayayı tek başına kaldırıp taşımış." (E 3.3.6.4)

"Hemen içinden daha önce Sünni cinni Menucher'in öğrettiği duayı okuyup onu çağırır ve ondan kendisini kubbeye götürmesini ister. Menucher istenileni yapar. Hristiyanlar bakarlar ki rahip uçuyor." (E 3.3.8.17)

"İşte böyle günlerde iki veliden hangisi sabah namazına kalkarsa diğerini de kaldırabilmek için değirmen taşı büyüklüğündeki taşları birbirlerinin bulundukları yerlere atarlar, böylece birbirlerini sabah namazına kaldırırlarmış." (E 3.4.1.2.10)

"Örs çekiç olmadığı halde Kılıç Baba padişahın kılıcını tamir etmiş." (E 3.4.1.2.24)

F610. Son derece güçlü adam

"Aliço bir nara atarak meşe ağacına var gücüyle davranmış ve ağacı iki parça etmiş." (E 3.3.8.8)

"Aliço rakibiyle bir müddet güreştikten sonra elini rakibinin kispetine sokup işkembesini sökmüş." (E 3.3.8.10)

"Birkaç oyundan sonra Aliço geçkin yaşına rağmen Adalı'nın göbeğini yıldıza göstermiş." (E 3.3.8.11)

"Kel Aliço'nun kispeti bile İngiliz güreşçinin kaldırmayacağı kadar ağırmış." (E 3.3.8.12)

"İki rekat namaz kılıp, Hazret-i Hızır'ın öğrettiği duayı okuyup kümbete vurmuş. Kümbet ikiye bölünmüş. Kümbetten iki kız, iki erkek çıkmış." (E 3.3.8.18)

F617. Muazzam pehlivan

"Aliço çok genç olmasına rağmen bütün rakiplerini yenmiş." (E 3.3.8.8)

"Aliço rakibiyle bir müddet güreştikten sonra elini rakibinin kispetine sokup işkembesini sökmüş." (E 3.3.8.10)

"Birkaç oyundan sonra Aliço geçkin yaşına rağmen Adalı'nın göbeğini yıldıza göstermiş." (E 3.3.8.11)

"Kel Aliço'nun kispeti bile İngiliz güreşçinin kaldırmayacağı kadar ağırmış." (E 3.3.8.12)

F624.0.1. Muazzam bir kaldırıcı olarak veli

"Bundan sonra Muhiddin Baba Hacıdanişment'te "Evcik Kayası" diye bilinen kocaman bir kayayı tek başına kaldırıp taşımış." (E 3.3.6.4)

"İşte böyle günlerde iki veliden hangisi sabah namazına kalkarsa diğerini de kaldırabilmek için değirmen taşı büyüklüğündeki taşları birbirlerinin bulundukları yerlere atarlar, böylece birbirlerini sabah namazına kaldırırlarmış." (E 3.4.1.2.10)

F624.2. 1. Değirmen taşını kaldıran güçlü adam

"İşte böyle günlerde iki veliden hangisi sabah namazına kalkarsa diğerini de kaldırabilmek için değirmen taşı büyüklüğündeki taşları birbirlerinin bulundukları yerlere atarlar, böylece birbirlerini sabah namazına kaldırırlarmış." (E 3.4.1.2.10)

F636.4. Olağanüstü taş atıcı

"İşte böyle günlerde iki veliden hangisi sabah namazına kalkarsa diğerini de kaldırabilmek için değirmen taşı büyüklüğündeki taşları birbirlerinin bulundukları yerlere atarlar, böylece birbirlerini sabah namazına kaldırırlarmış." (E 3.4.1.2.10)

F639. Olağanüstü güçler

"Yanmaz Ağaç Hacı Efendi tüfeklerin yetişemediği yere okunu atınca birkaç düşman askerini öldürmüş." (E 3.3.8.23)

F642.8. Kişi olağanüstü uzaklıkları görür.

"Edirne fethedilmeden önce Hacı Bektaş-ı Veli Bursa şehrinde bir alay evliyâullah ile sohbet ederken şöyle der: 'Üç büyük ejderha nehir Edirne'yi helak edecek. Bu beldeyi sulara gömecekler, lakin bu belde 1360 tarihinde Osmanoğulları'nın eline geçecek ve İslam toprağı olacaktır." (E 3.4.1.1.47)

F647. Olağanüstü hassasiyet

"Burası tekkedir, her tuğla için üç tane İhlas-ı Şerif okuyorum." (E 3.4.1.1.54)

(T) F660.2.2. Velinin sesi mucizevi bir şekilde müridinden duyulur.

"Fakat asıl şaşkınlık hutbe okuyan Konduk Osman'ın ağzından Hazret-i Hicâbi'nin sesini duyunca başlar." (E 3.4.1.1.50)

F661. Hünerli atıcı

"Yanmaz Ağaç Hacı Efendi tüfeklerin yetişemediği yere okunu atınca birkaç düşman askerini öldürmüş." (E 3.3.8.23)

F667. Hünerli kılıç ustası

"Örs çekiç olmadığı halde Kılıç Baba padişahın kılıcını tamir etmiş." (E 3.4.1.2.24)

F668. Hünerli cerrah

"Beşir Çelebi sıcak ve soğuk hakkında edindiği tecrübeleri Fatih'e aktarmış." (E 3.3.8.4)

"Beşir Çelebi şöyle cevap vermiş: "Tabutu taşıyanlardan bildim. Tabutu kolaylıkla taşıyorlardı, zira ölü ağır olur, diri hafif olur." (E 3.3.8.5)

F674. Hünerli ressam (Nakkaş)

"Selimiye Camii'nin kubbesinin nakışları II. Selim döneminin en ünlü nakkaşlarından Karahisâri Hasan Çelebi tarafından yapılmıştır." (E 3.3.8.7)

(T) F679.10. Hünerli mimar

"Sultanım, dikkat edin nargilemde tömbeki yoktur. Sadece suyun tıkırtısıyla meydana gelen sesin cami içerisinde dağılımını kontrol ediyorum. Bu şekilde camideki ses dağılımını düzenleyerek sesin 60-70 metreye kadar ulaşmasını sağlıyorum." (E 3.3.2.21)

"Sultanım ben önce bir hamam yaparım ki caminin inşaatında çalışan işçiler temiz olsun ve her gün işe başlarken gusül abdesti alsınlar. Sonra da cemaatle namaz kılabilsinler diye bir de küçük mescit inşa ederim, deyince II. Selim: "İşte aradığım cevap buydu, diyerek Selimiye'yi Mimar Sinan'a emanet etmiş" (E 3.3.4.1)

"Sinan üç tane yüzük çıkarmış ve biri masada olmak suretiyle iki yumurtanın arasına yüzükleri koyarak yumurtaları üst üste durdurmuş." (E 3.3.8.13)

"Mimar Sinan'ın yaptığı minareler üç merdivenliymiş." (E 3.3.8.14)

"Mimar Sinan Selimiye'nin minareleri yapıldıktan sonra minarelerin külahları ve alemini takmak için minareye çıkmış." (E 3.3.8.16)

F681. Olağanüstü koşucu

"Koca Ali bir saatte bugünkü Kocaali köyünün sınırlarını koşmuş." (E 3.3.1.3.12

F700. Olağanüstü yer

"Peygamber efendimiz Darü'l Hadis Camii'ne özellikle perşembeyi cumaya bağlayan gece teşrif edermiş." (E 3.3.2.2)

"Hz. Muhammet'in (s.a.v) 'aksa-yı arz-ı mübarek' yani 'dünyanın en mübarek mekânlarından biri' buyurdukları yer eski caminin yapıldığı yermiş." (E 3.3.2.4)

F701.2. Mübarek yer

"Gönlüm bu mübarek yeri sevdi. Her kim burada gaza niyetine otururbut bir evlik yer edinsin. Yarın cennette dünyadaki bir evlik yerinin yerine yetmiş katı o kişiye verilir. Burası gaziler ocağıdır. Eğer izin verirseniz ben de burada kalmak istiyorum, demiş. Padişah da kabul etmiş." (E 3.3.8.6)

F770. Mükemmel bina ve mefruşatı

"Sultanım o altını bana verirken lisan-ı hal ile Sinan öyle bir mabet yap ki, hiçbir yerinde bu altının geçeceği kadar dahi bir açıklık olmasın yani çok sağlam

olup kıyamete kadar payidar olsun demek istedi. O altın benim için bir ölçü malzemesiydi. Yıllar geçti ben o vasiyete uygun şekilde bir cami yapınca onu tekrar sultanımıza geri verdim, demiş." (E 3.3.2.17)

F771.5.1. Olağanüstü güvenlikli kale

"Bu kalenin üç tarafına hendek kazdırıp, balçıklaştırmış. Bir tarafında da akarsu olduğu için alınması çok zor bir kale durumuna getirtmiş. Kaleye çekme köprülerle girilirmiş." (E 3.3.2.29)

F773. Olağanüstü kilise

"Edirne kalesinin içinde camdan büyük bir kilise varmış." (E 3.3.2.29)

F800. Olağanüstü taş ve kayalar

"Kim ki o camide namaz kılarsa duaları kabul olsun. Ben onlara şefaat eyleyeyim. Kim ki o taşlara elini, yüzünü sürerse Kâbe'nin güney köşesine el sürmüşçesine sevap kazansın." (E 3.3.6.8)

F809.6.1. Yanan taş

"Kızlarının ölüm haberini alan ailesi kızın öldüğü yere gelmişler ve kızın kanının döküldüğü yere bir taş koymuşlar. Köylülerin söylediklerine göre taşın konulduğu o yerden bazen ateş çıktığı görülürmüş, bazen de ölen kızın feryatları, iniltileri duyulurmuş" (E 3.3.10.2)

F811. Olağanüstü ağaç

"Yemeklerini yiyip uyuyacakları esnada gökyüzünde bir delik açılmış ve yere doğru bir huzme inmiş o anda civarda bulunan bütün söğüt ağaçları secdeye eğilmiş." (E 3.3.1.3.6)

F830. Olağanüstü silahlar

"Kum Baba savaşlarda atının heybelerine kum doldurur, savaş esnasında da kumları kafir düşman askerlerinin gözlerine atarak onları etkisiz hale getirirmiş." (E 3.4.1.2.28)

F882. Olağanüstü ateş

"O gün bir ateş yakmışlar ki hararetinden kimse yanına bile yaklaşamamış." (E 3.4.3.5)

F900. Olağanüstü olaylar (Kerametler)

"Bir müddet sonra talebelerde açlık ve susuzluk hissi kaybolmaya başlamış, sofradaki hiçbir yemeğe dokunmadan yemek yemişçesine doymuşlar ve dua ederek sofraların başından ayrılmışlar. Benli Mehmet Efendi sözüyle iftar ettirmediği talebeleri özüyle iftar ettirmiş." (E 3.4.1.1.6)

"Sefer Şah Sultan iki rekât namaz kıldıktan sonra eline asasını alıp tevhit çekerek nehirlerin üstüne postunu döşer." (E 3.4.1.1.47)

"Fetihten sonra Edirne'ye gelip Ahmet Han'a: "Beyim bu gece İsmail'in kurbanına hazır olun, diyerek ömrünün sonuna geldiğini ilan ettikten sonra o gece vefat etmiş." (E 3.4.1.1.52)

İbrahim Gülşenî hazretleri bir keresinde Âşık Çelebi'nin kulağına "Hû" diye üflemiş. Âşık Çelebi o vakitten sonra ilâhi aşka mazhar olup, derhal malından mülkünden vazgeçerek yalınayak başıkabak "Âhh aşk" diye diye Mısır'da gezmeye başlamış. (E 3.4.1.2.1)

"Ramazan Halife daha dua için minbere çıkmaya tevessül ettiği anda rahmet-i ilahi sağanak sağanak boşalır." (E 3.4.1.1.43)

"Hasan Sezâi hazretleri gayb aleminde Recep Enis Dede'nin de bulundukları meclise geldiğini görmüş." (E 3.4.1.1.46)

"Fakat gece bu iki dostun üzerine gökten yağmur yerine amber kokulu tertemiz toprak yağar ve üzerlerini örter." (E 3.4.1.2.13)

"Recep Enis Dede 'Şâhımız mansûr olacaktır.' diyerek hem padişahın gördüğü rüyadaki neyle ilgili iki ney çeşidi olan Şah ve Mansur terimlerini kullanır, hem de şah kelimesiyle padişahı, Mansur kelimesiyle de Allah'ın nusreti ile kazanılmış bir zaferi işaret ederek bir zafer müjdesi verir." (E 3.4.1.1.44)

"Bizi karşılamaya geldiğin için sana şükran borçluyuz. Duyduğun silah sesleri değil, salah sesleriydi. O sesler seni doğruya davet etti. Şimdi gel beraberce Gamsızlar dergâhına gidelim." (E 3.4.1.2.14)

Seyyid Ali Sultan: "Ötün ey mübarekler!" diyerek emir vermiş ve gece horozlar ötmeye başlamış. (E 3.1.5.1)

"Bınak batsın, Bınak batsın, Bınak batsın diye üç defa tekrarlamış." (E 3.3.1.2.1)

"Hemen sarayın kapısına çıkmış. Devesini kapıda bekliyor görmüş. Hemen deveye atlayıp seher vaktine kadar Medine'ye ulaşmış." (E 3.3.1.3.1)

"Sultan Murat Han bu yardımı kendisine ihsan edenin Mevlana hazretleri olduğunu anlar ve sebebini öğrenmek için istiareye yatar." (E 3.3.2.11)

"Bu arada koyunlar yemyeşil buğday tarlalarının yanına varır, onlara hiç dokunmadan dönerlermiş. En sonunda çoban zannedilen Allah dostu tam padişahın kolu yorulup değneği elinden bırakacağı anda elinde planlarla gelmiş." (E 3.3.2.13)

"Balıklar Sarı Saltuk'un hak dini göstermesine yardımcı olmuşlar." (E 3.3.6.2)

"Bundan sonra Muhiddin Baba Hacıdanişment'te "Evcik Kayası" diye bilinen kocaman bir kayayı tek başına kaldırıp taşımış." (E 3.3.6.4)

"Umur Bey kemerinden asumâni yeşil bir taş çıkarıp kaleye doğru atmış. Taş Umur Beyi vuran kişinin yanına düşmüş." (E 3.3.6.6)

"Müezzin bu niyazını bitirir bitirmez o güne kadar o civarda hiç görülmemiş iki adam minarede peyda oluvermiş. Deliyi tuttukları gibi aşağı indirmişler. Bayezid-i Veli hazretleri yıllar sonra imdada bu şekilde yetişmiş." (E 3.3.8.3)

"Sarı Saltuk orada bir odası varmış o odada kırk gün kırk gece halktan uzak kalıp ibadet etmiş." (E 3.3.8.18)

"Sonra havadan aşağı doğru süzülüp Edirne yakınlarına inmiş. Büyük bir kubbe şekline gelmiş ve yıkılmış. Tozu gökyüzüne çıkıp belirsiz olmuş." (E 3.3.8.19)

"Sarı Saltuk sözleriyle II. Murat'a Kosova'da şehadet haberini verir." (E 3.3.8.21)

"İbrahim Gülşenî hazretleri, keramet olarak Abdüllâtif Efendi'ye vefat edeceği seneyi bildirip, bu çok gizli sırdan haber vermiş."(E 3.4.1.1.1)

"Cennet'e sokacak desem yeridir, çünkü o, benim günahlardan tövbe istiğfar etmeme vesile oldu." (E 3.4.1.1.2)

"Ey âşıklar, sizlerden rica ederim, bizim namazımızı kılıp daha sonra işinize gidiniz, dedikten sonra neredeyse feryada yakınlaşan bir "âh" çekmiş ve o anda ruhunu teslim etmiş." (E 3.4.1.1.3)

"Padişahım sorunuzun cevabını balıklar versin, buyurmuş. O anda balıklar dile gelmiş." (E 3.4.1.1.4)

"O kesik baş da düşmanın halini haber vermeye başlamış" (E 3.4.1.1.5)

"Bunun üzerine adama Ahî Çelebi bir miktar erzak vermiş ve denilen vakitte Rüstem Paşa medresesine müderris olduğunun haberi gelmiş." (E 3.4.1.1.8)

"Az önce evinden çıkıp sizin yolda kaldığınızı, susuzluk çektiğinizi söyledi ve karpuzları size getirerek yolu tarif etmemi istedi" (E 3.4.1.1.9)

"Onun, bir an için kendisine lütufla nazar edip baktığını düşünmüş. O anda Ali bin Bali'yi kuvvetli bir cezbe hâli kaplamış ve garip hâller meydana gelmiş. Neredeyse kalbi duracak gibi olmuş." (E 3.4.1.1.10)

"Fakat Sabah olup, hocası Cerrâhzâde'nin sohbet meclisinde vardığında hocası Osman Rumi'yi azarlar" (E 3.4.1.1.11)

"Emre Çelebi o gece rüyasında babasını eline bir ok alıp kadının bulunduğu tarafa doğru fırlattığını görmüş." (E 3.4.1.1.13)

"İnşaat esnasında Kasım Paşanın ve işçilerin yemeğini ise Beyazıt Külliyesi'nin aşçıbaşısı Yahya Baba Tunca'nın üzerine sinilerle bırakıp balıklar vasıtasıyla gönderirmiş." (E 3.4.1.1.14)

"İnşaat esnasında Kasım Paşanın ve işçilerin yemeğini ise Beyazıt Külliyesi'nin aşçıbaşısı Yahya Baba Tunca'nın üzerine sinilerle bırakıp balıklar vasıtasıyla gönderirmiş." (E 3.4.1.1.14)

"Evliya Kasım Paşanın cezbesi o kadar yüksekmiş ki, muharebe esnasında düşmanların gözlerinin içine bakınca düşman askerlerinin yüreklerinde bir ürperme peyda olur, o anda dengelerini kaybeder yere yığılırlarmış." (E 3.4.1.1.15)

"Zira diri koydukları arkadaşları tabutun içinde ölü olarak yatmaktaymış." (E 3.4.1.1.19)

"Hacı Bayram-ı Veli hazretleri Hz. Muhammet'in (s.a.v) hadis-i şerifinde müjdelenen kişinin dünyaya geldiğini keşif yoluyla anlamış." (E 3.4.1.1.21)

"Hacı Bayram-ı Veli Hazretleri: "Peder ne der, kader ne der? buyurarak kaderin onu büyük bir fatih yapacağını ancak babasının bunun farkında olmadığını belirtmiş." (E 3.4.1.1.22)

"Her şey hazır olunca gençlerden biri doldurulan şaraplardan bir yudum almış. Fakat içtiği şey şarap değil şerbetmiş." (E 3.4.1.1.23)

"Efendim boynuz asmışlar, alıp hemen atalım" deseler de Hasan Sezâi hazretleri talebeleri: "Vakti var evladım diye geçiştirmiş." (E 3.4.1.1.25)

"Hasan Sezâi hazretleri tam yere yığıldığı anda hocası Muhammed Lâli Efendi son nefesini vermiş." (E 3.4.1.1.26)

"Söylendiği zaman hiç kimse bu şiirden bir şey anlayamaz. Ancak çok zaman geçmeden manav dükkânının yeri satın alınarak dergâha ilâve edilmiş ve daha sonra Sezâî Efendi vefât edince o yere defnolundu." (E 3.4.1.1.27)

"İhtiyar zat gösteriyor, tankçımız ise vuruyormuş. En nihayetinde düşman kalmamış." (E 3.4.1.1.29)

"Oğlum hiç üzülme hayrın kapısı geniştir, şimdi rezil İsmail dediklerine bakma, gün gelir vezir İsmail derler o zaman sevinirsin ben ölürsem cenazemi Eski Cami'de kıldırtırsın, demiş." (E 3.4.1.1.33)

"Kadı Bedrettin oturduğu yerden adamın öküzünün ahırda olduğunu görmüş." (E 3.4.1.1.34)

"Mustafa Kabûli konuştukça gencin manevi dünyası aydınlanmış ve nedamet gözyaşları dökerek Mustafa Kabûli hazretlerine mürit olmuş." (E 3.4.1.1.41)

"Talebeler gelenleri karşılarlar ve Âşık Dedenin rüyâsında gördüğü bahçeye getirirler. Âşık Dede gördüğü rüyanın gerçekleşmeye başladığını anlar." (E 3.4.1.2.2)

"Olur mu, biz ona hani hacca ayırdığın parayı su için harcayacaktın dediğimizde "Hanımın mercan kolyesini satıp onunla geldim." dedi, derler." (E 3.4.1.2.30)

"Mercan Baba kalpten istemediği için vurduğu ağaçlardan hiç birini kesememiş." (E 3.4.1.2.31)

"Ey Hasan, bu mum iki çatal şeklinde yanar, Edirne'ye vardığında biri nerede sönerse orayı vatan edin, diğeri söndüğünde nerede olursan orayı makam edin." (E 3.4.1.2.33)

"Nazar Baba bir bakışıyla çocukları iyi edermiş." (E 3.4.1.2.34)

"Hacı Bayram-ı Veli hazretleri Eski Cami'de ibadetle meşgulken Cennet Deresi denilen yerde cenneti seyretmiş." (E 3.4.3.1)

"Padişahın mezarı açılınca içinde kral kızının yatmakta olduğunu görmüşler ve çok şaşırmışlar. Kral kızı olsa olsa evliyadandır diyerek mezarı düzenleyip bir de türbe yapmışlar." (E 3.4.4.3)

F932.5.1. Nehir velinin eşyalarını taşır

"İnşaat esnasında Kasım Paşanın ve işçilerin yemeğini ise Beyazıt Külliyesi'nin aşçıbaşısı Yahya Baba Tunca'nın üzerine sinilerle bırakıp balıklar vasıtasıyla gönderirmiş." (E 3.4.1.1.14)

F952. Körlüğün mucizevi tedavisi

"II. Bayezid: Var git kralına söyle; bir kafaya bir göz yeter. Onun tek gözünü açtım. demiş."

F953. Kötürümün mucizevi bir şekilde iyileşmesi

"Annesinin Ayak Baba'nın kabrinin kenarına koyduğu kötürüm çocuk birden yürümeye başlamış." (E 3.4.1.2.3)

F955. Cüzzam hastalığının mucizevi şifası

"Kenisa camiinin ortasından çıkan suyun cüzzam hastalığına iyi geldiğine inanılırmış." (E 3.3.2.8)

F960.4. Velinin öfkesi olağanüstü doğa olaylarına sebep olur

"Bu bedduadan sonra Bınak köyü yerle bir olmuş."(E 3.3.1.2.1)

"Tam dua ettiği esnada çevre tepelerin taşlarının hepsi birden yerlerinden oynamaya, yönlerini Muhiddin Babanın düşmanlarına doğru çevirmeye başlamışlar." (E 3.4.1.1.37)

F961.2. Yıldızların olağandışı hareketleri

"O hızla düşen cin ışık saçarmış. Dünyadakilerde yıldız kaydı zannederlermiş."(E 3.1.5.2)

F984. Kumlar altında kalan şehir

"Hazret-i Süleyman devrinde Hazret-i Süleyman devine emretmiş ve bu kiliseyi kumlar altından çıkarıp mamur etmişler." (E 3.3.2.9)

F986. Balık tutmayla ilgili olağanüstü olaylar

"Ben oltayla balık tutamazken sen iple hiç tutamazsın; der demez, evliya ipi çekmiş ve bir dizi balık yakalamış." (E 3.4.1.1.31)

F1068. Realist rüya

"İbrahim Gülşenî'nin Âşık Efendi'ye ihrâm verdiğini anlatacağı zaman Ahmed Hayâlî, o anda Âşık Dedeye bir ihrâm getirir. Böylece rüya, aynen gerçekleşmiş olur." (E 3.4.1.2.2)

"Hac hazırlıklarını görürken bu üç kişiden birisi rüyasında aksakallı bir zat görür. O zat ona: Evladım, hacca gitmekten vazgeç. Bak köyünüzde su yok. İnsanlar uzaklardan su getiriyorlar. Eğer köye su getirip bir de çeşme yaptırırsan bu senin için hac gibi sevap olur, der. " (E 3.4.1.2.30)

F1068.1. Bir rüyadaki işaret

"İbrahim Gülşenî'ye rüyasında Gülşenî tarikatına intisap etmesi işaret edilir." (E 3.4.1.1.32)

(T) F1099.9. Cami kıblelerinin olağanüstü bir şekilde tayini

"Hz. Muhammet tayin ettiği için Edirne'de Selimiye camiinin kıblesinden daha doğru kıblesi olan bir caminin olmadığına inanılır." (E 3.3.2.14)

G. DEVLER

G303.1.3.5. Şeytan cehennem ateşinden yaratıldı.

"Ben ateşten yaratıldım, o ise topraktan. Ateş toprağı yakar, ben ondan üstün olduğum halde niye ona secde edeyim, demiş." (E 3.1.6.1)

G371. Taş devleri

"Rivayete göre dolmenleri oluşturan taşları Nuh tufanından önce boyları on bir metreyi bulan ve ömürleri bin yıl olan devler getirip yerleştirmişler." (E 3.3.6.5)

G242.1. Cadılar süpürge çubukları üzerinde uçar.

G284. Yardımcı olarak cadılar

"Kafirlerin içinde yedi tane büyücü kadın varmış. Bu kadınlar ellerine elekler alıp, süpürgelerine binerek büyü yapmışlar. Hava birden kararmış, bulutlar gelip şimşekler çakmış, sel suya karışmış." (E 3.4.3.6)

H. İMTİHANLAR

H200. Doğruluk imtihanları

"II. Selim işçilerin paralarını peşin olarak sandıklara koydurmuş." (E 3.3.2.19)

"Ertesi gün Bizanslılar kırk tane kızı yarı çıplak oldukları halde Türk askerlerinin üzerine göndermişler." (E 3.3.9.1)

H257. Veliden keramet isteme

"Acaba biz yanlış bir yola mı girdik, diğer dergâhlar dolup taşarken bizim mürşidimize kimse itibar etmiyor, dergâha kimse gelip gitmiyor." (E 3.4.1.2.21)

H508. Belirli bir sorunun cevabını aramak

"Gelibolu'nun gönül erlerinden Ahmet-i Bîcan hazretleri de Hacı Bayram-ı Veli'nin Gelibolu'ya geldiğini duyunca kendisine bir soru sormak için kaldığı hanın yolunu tutmuş." (E 3.4.1.1.20)

H1109. Olağanüstü hız gerektiren diğer işler

"Sayıları kaç tane olursa olsun Askerlerden su demeye başladığı anda hemen yanlarında bitiverirmiş." (E 3.4.1.2.36)

"Hiç yorulma dinlen zaten gelince bu işleri ancak altı yedi ayda bitiririz, demiş ve yolculuk hazırlıklarını yapıp gitmiş. İki gün sonra işini bitirip geri geldiğinde bir de bakmış ki tarif ettiği bütün işler tam anlamıyla yapılıp bitirilmiş." (E 3.4.2.2)

H1162. Bir adamı öldürme görevi

"Padişah cellatlara Kel Aliço'nun kellesini vurmalarını emretmiş." (E 3.3.8.10)

H1553. Sabır imtihanları

"Kızım sen bir imtihan kazandın. Çocuklarını al ve benimle gel; ama ne olursa olsun sakın arkana bakma! demiş." (E 3.3.1.2.3)

"Oysa kadının yaptığı bir imtihanmış. Kocası sabretse nice güzelliklere erişecekmiş." (E 3.3.6.1)

"Hızır sabrını denemek için Aliço'ya kendini taşıttırmış." (E 3.3.8.9)

"Talebeler en güzel elbiseleriyle hocanın evinin tuvalet çukurunu, yeni kazacakları çukura aktaracaklardır." (E 3.4.1.2.26)

H1563. Hüner sınavları

"Selimiye yapılmazdan evvel II. Selim devrin meşhur mimarlarını toplayarak bir imtihan yapmak istemiş." (E 3.3.4.1)

"Ortaya bir tane masa ve üç tane yumurta getirttirmişler. Sinan diğer mimarlara bu yumurtaları üst üste koymalarını söylemiş." (E 3.3.8.13)

"Caminin yapımını buraya getirene kadar epey yorulduk. Bundan sonra inşa faaliyetlerini paylaşalım. Minarelerin ikisini siz yapın ikisini de ben yapayım." (E 3.3.8.14)

H1573. Dini imtihanlar

"Yahya Baba şekli görüp görmediklerini sorarak yemek istemeye gelenlere doğrudan namaz kılıp kılmadıklarını sormaz, onların kalplerini kırmadan dolaylı olarak sorarmış." (E 3.3.11.3)

H1573.2. Test edilen veli

"Eski dedikoduların bir neticesi olacak ki halktan birkaç kişi Hacı Bayram-ı Velî Hazretlerinin velî bir kul olup olmadığını anlamak için bir plân yapmışlar." (E 3.4.1.1.19)

"Edirne'ye gelirken Sultan Murat da onu sınamak için çeşitli tuzaklar kurmaktaymış." (E 3.4.1.1.21)

"Edirne valilerinden bir zat Edirne'de bulunan dergâhları denetlemek istemiş." (E 3.4.1.1.45)

J. AKILLILAR VE APTALLAR

J10. Tecrübeden edinilen bilgi

"Beşir Çelebi sıcak ve soğuk hakkında edindiği tecrübeleri Fatih'e aktarmış." (E 3.3.8.4)

"Beşir Çelebi şöyle cevap vermiş: "Tabutu taşıyanlardan bildim. Tabutu kolaylıkla taşıyorlardı, zira ölü ağır olur, diri hafif olur." (E 3.3.8.5)

J50. Gözlem yoluyla edinilen bilgi

"Lale devrini tekrar diriltmenin bir felaket olduğunu gören Ataullah Efendi tekrar yaşanacak bir Lale devrinin padişaha karşı bazı isyanları başlatacağına işaret etmek ve bunun sonucunda saltanatın batacağını anlatmak için müezzin mahfelinin yapımı esnasında mahfelin bir ayağına ters bir lale yaptırır." (E 3.3.11.2)

J152.2. Dervişin tavsiyesi

"Abdülkerim Efendi Mahmut Paşa'ya şöyle demiş: Elhamdülillah, ilim sahibisin ve padişahın da yakınlarındansın. Çok geçmeden vezirlik makamına yükseleceğin ortada fakat içini ve dışını günah pisliklerinden temizlemeye gayret etmezsin. Osmanlı Devletinin yüce divanı, temiz insanların toplandığı bir yerdir. Gel kerem eyle, içini o günah pisliklerine bulama ve delâlet çukurlarından kendini kurtar!" (E 3.4.1.1.2)

J251. Teorikten daha önemli olan pratik bilgi

"Alperenler karşıya nasıl geçeceklerini düşünürken içlerinden biri karşı kıyıya geçip diğerlerinin akıntıya kapılmamaları için nehrin ortasına bir ip salmış." (E 3.3.1.3.4)

J580. Uyarıcı bilgi

"Kızım, ben bir sebeple geldim, bu köy ahâlisi bir deve kurban etsin, eğer bunu yapmazlarsa başlarına bir felâket gelecek, diye ilâve etmiş." (E 3.3.1.2.2)

'Rüyamda bir zat bana "Evladım, kabrimi su bastı. Rahatsız oluyorum. Kabrimi tamir ettir. Benim adım Edirneli Hasan Sezâi." dedi.' (E 3.4.1.1.28)

J1110. Zeki İnsanlar

"Evin reisi; 'Efendim hanımın evde bulunanları karıştırıp kaynatmış çorbayı. Elimiz dardır bu çorba da dar hane çorbasıdır' der ve böylece fakir olduklarını padişaha anlatır." (E 3.1.2.2)

"Padişahım bin altın ateşin pahasıdır; yediklerinizi, içtikleriniz benim ikramımımdır. Zira ateşin bin altın edeceğini soba başında siz söylemiştiniz, deyince padişah ihtiyarın haklı olduğunu kabul etmiş ve bin altını ona vermiş." (E 3.1.4.1)

"Osman adındaki asker: Kumandanım benim elimi bileğimden kesin. Sanki Osmanlı zulüm yapıyor da ben de bu zulümden kaçıyormuşum gibi kaleye sığınayım, bir şekilde kalenin fethini sağlarım, demiş." (E 3.3.3.4)

"Sinan üç tane yüzük çıkarmış ve biri masada olmak suretiyle iki yumurtanın arasına yüzükleri koyarak yumurtaları üst üste durdurmuş." (E 3.3.8.13)

"Mimar Sinan'ın yaptığı minareler üç merdivenliymiş." (E 3.3.8.14)

"Mimar Sinan kumru heykelini caminin avlusunun başköşesine koyarak kralın gönlünü yapmış." (E 3.3.11.4)

J756. Değersiz görünen olaylardan sonra verilen nasihat

"Mimar Sinan: Evet, minarenin düz olduğunu ben de biliyordum, fakat Selimiye'nin bir çocuğun gözünde dahi kusurlu olmasına razı olamam, eğer ben bunu yaptırmasaydım bu minare kıyamete kadar eğik olarak anılacaktı. Minareyi çektirerek belki minareyi değil ama insanların inançlarını düzelttim, demiş." (E 3.3.8.15)

J1115. Zekice iddialar

"Kalfa Mimar Sinan'a: Efendim, bu kubbe sekiz sütun üzerinde duruyor, eğer bu sütunların arasına birer küçük kubbeyle örtülü hücreler yaparsak bu kubbenin çirkinliği ortadan kalkar, demiş." (E 3.3.2.22)

J1115.9. Zeki çoban

"Çobanlardan biri gördüklerini ispat etmek için söğüdün en uç dalına mendil bağlamış." (E 3.3.1.3.6)

J1170. Zekice verilen yargı kararları

"Sabah olduğu zaman bakmışlar ki; çocuğun kanı içindeki kemik, kanı her zerresine kadar emmiş, diğer kemiğe ise kan hiç nüfuz etmemiş. Bunun üzerine hemen rapor verilmiş: "Miras çingene kadının oğlunundur." (E 3.3.8.2)

K. ALDATMALAR

K12.3. Güreş müsabakası

"Her durak yerinde hem dinlenen, hem de güreşler yapan bu yiğitler Ahırköy çayırlığına geldiklerinde içlerinden iki tanesi daha önce güreşlerini sonuçlandıramadıkları için tekrar güreşe tutuşmuşlar." (E 3.1.3.3)

"Bu arada erlerden bazıları idman yapmak için güreş tutmuşlar." (E 3.1.5.1)

K210. Şeytanın aldatması

"Şeytan cennete girince yasak meyveden hemen haberdar olmuş. Hz. Havva'nın o meyve ağacının yanından geçeceği bir gün meyve ağacının üstüne çıkarak kendi kendine: "Ohh ne güzel şu ağacın meyvesi, cennette böyle bir meyve daha yok" diye söyleniyormuş." (E 3.1.1.3)

K763. Ağaç kovuğunda saklanırken yakalanma

"Düşmanlar kekliğin işaretiyle kovuğa bakarlar ve hazret-i Hüseyin'i bulup kanını akıtırlar." (E 3.1.7.4)

K1087. Savaşta verilen sahte mesaj

"Düşmanlar, köyün Türklerin elinde olduğu mesajını vermek için ezan okumuş." (E 3.3.9.3)

K1300. Tecavüz

"Eski zamanlarda bir kafir, kız kardeşine göz koyup ona musallat olmak istemiş." (E 3.3.7.1)

"Rus askerler bir kıza saldırarak tecavüz etmiş ve ölümüne sebep olmuşlar." (E 3.4.1.2.25)

K1810. Kılık değiştirerek aldatma

"İçlerinden kırk tanesi mağrip sofusu kılığına girerek Medine'ye yerleşmişler ve orada üç yıl kalmışlar." (E 3.3.1.3.1)

"Yüz tane gazi kılık değiştirip birer ikişer kaleye girmişler." (E 3.3.3.2)

"Şehri gezerken Kaleiçi'ndeki büyük kiliseye hristiyanların yüz sürdüğünü görünce onları aldatmak için bir plan kurup oraya doğru yaklaşmış." (E 3.4.3.5)

K1812. Kıyafet değiştiren padişah

"Selimiye caminin yapımının devam ettiği günlerde camiyi yaptıran II. Selim tebdil-i kıyafet ederek işçilerin arasına karışmış." (E 3.3.2.19)

K1821. Fiziki görünümünü değiştirerek gizleme

"Murat isminde bir yeniçeri, mübarek gecelerin birinde göğün açıldığını görür. Öyle bir coşkunluğa kapılır ki hemen taktığı yeniçeri külahının arkaya gelen uzun kısmıyla yüzünü örter ve 'Ben cennet-i alayı gördüm fani cihanı neylerim' der" (E 3.4.1.2.35)

K1821.3. Yüzünü peçeyle gizlemek

"Güreşler başlar. Birçok güreş yapıldıktan sonra iki yiğit sona kalır. Bu yiğitlerden birisi Murat Han, diğeri ise yüzü peçeli bir alptır." (E 3.3.8.21)

"Murat isminde bir yeniçeri, mübarek gecelerin birinde göğün açıldığını görür. Öyle bir coşkunluğa kapılır ki hemen taktığı yeniçeri külahının arkaya gelen uzun kısmıyla yüzünü örter ve 'Ben cennet-i alayı gördüm fani cihanı neylerim' der" (E 3.4.1.2.35)

K1837. Tebdil-i kıyafet

"İçlerinden kırk tanesi mağrip sofusu kılığına girerek Medine'ye yerleşmişler ve orada üç yıl kalmışlar." (E 3.3.1.3.1)

"Selimiye caminin yapımının devam ettiği günlerde camiyi yaptıran II. Selim tebdil-i kıyafet ederek işçilerin arasına karışmış." (E 3.3.2.19)

"Yüz tane gazi kılık değiştirip birer ikişer kaleye girmişler." (E 3.3.3.2)

"Kıbrıs Barış Harekâtı devam ederken bir tane tankçımız tankla ilerliyormuş. Yolunu sakallı, nur yüzlü bir zat kesmiş." (E 3.4.1.1.29)

"Yine bir gün Tunca'nın kenarında balık tutmaya çalışırken, yıllar önce tanışıp dost olduğu evliya tebdil-i kıyafet ederek yanına gelmiş" (E 3.4.1.1.31)

"Kadı Bedrettin bir eşek üzerinde alelade bir insan gibi gelmiş" (E 3.4.1.1.34)

"Yusuf Efendi orada dururken üstü başı perişan, yalın ayak başıkabak bir derviş çıkagelmiş." (E 3.4.1.1.53)

"Dilenci kılığında görünen zat valiye, Ben Hızır'ım (a.s.) seni dava eden de bendim, demiş," (E 3.4.2.1)

"Şehri gezerken Kaleiçi'ndeki büyük kiliseye hristiyanların yüz sürdüğünü görünce onları aldatmak için bir plan kurup oraya doğru yaklaşmış." (E 3.4.3.5)

K1887. Hayali sesler

"Bazı gecelerde köylüler bu çataktan Ali Osman'ın çığlıklarının geldiğini duyarlarmış."

Sarı Saltuk papazın söylediklerini düşünürken kulağına bir ses gelmiş. "Senden sonra da Edirne iki defa fetholunacak ve ondan sonra kıyamete kadar Müslümanların elinde kalacak." (E 3.3.2.9)

"Kızlarının ölüm haberini alan ailesi kızın öldüğü yere gelmişler ve kızın kanının döküldüğü yere bir taş koymuşlar. Köylülerin söylediklerine göre taşın konulduğu o yerden bazen ateş çıktığı görülürmüş, bazen de ölen kızın feryatları, iniltileri duyulurmuş" (E 3.3.10.2)

"Ancak Osman her ne zaman bu evhama kapılsa Edirne'de bıraktığı hocasının " Oğlum Osman, doğru git" diyen gür sesini hemen arkasında duyar." (E 3.4.1.1.50)

"Tam o sırada sokak başından bir el tabanca sesi gelmiş. Görevini hatırlayan kolbaşı süratle sesin geldiği tarafa doğru koşmuş. O sese doğru koştukça ses uzaklaşıyormuş." (E 3.4.1.2.14)

K1887.2. Aldatıcı gece sesleri

"Geceleyin cinler Konyalı Dayı'nın kapısına vurarak kaldırmışlar. "Kalk öküzler kaçıyor." demişler."(E 3.2.1.1)

K2000. İkiyüzlüler

"Gayr-i Müslim mimar içten içe Müslümanlara diş bilermiş." (E 3.3.2.6)

"Bu cami kiliseydi, bütün Müslümanlara buraya girerken haçın altında boyun eğdireceğim." diyerek o taşı Yıldırım Bayezid camiinin girişindeki kemerin tam ortasına gizlice yerleştirmiş. (E 3.3.2.28)

K2100. Uydurma suçlamalar

K2110. İftiracılar

"Gün gelmiş bir iftirayla başının kesilmesine hüküm verilmiş." (E 3.4.1.2.23)

"Selimiye Cami'nin inşası devam ederken, Sinan'ın mihrapta nargile içtiği şeklinde iftira ederler." (E 3.3.2.21)

K2110. İftiralar

"Halk bunların suçsuz olduğunu anlar, fakat iş işten geçmiştir." E 3.4.1.2.27)

(T) K2129.5. Veliye atılan iftira

"Halk kendi arasında: "Nasıl olur da Hasan Sezâi bu kadını evin alır." gibisinden konuşmaya başlamış. Bir gün de dergâhın kapısına bu mesele yüzünden kocaman bir boynuz asmışlar." (E 3.4.1.1.25)

"Süleyman Han zamanında kendisine şiidir, dinsizdir gibi iftiralar atılmış" (E 3.4.1.1.51)

K2260.1. Hain adam

"Askerlerin birbirlerine düştüğünü gören Süloğlu papazı düşmanlara haber vermiş." (E 3.3.9.2)

K2300. Diğer aldatmalar

"Bu cami kiliseydi, bütün Müslümanlara buraya girerken haçın altında boyun eğdireceğim." diyerek o taşı Yıldırım Bayezid camiinin girişindeki kemerin tam ortasına gizlice yerleştirmiş. (E 3.3.2.28)

(T) K2301. İyilik için aldatma

"Amcacığım, benim de ekmeğim yok. Çocuklarım da aç. Onları oylamak için fırına tezek koydum, demiş." (E 3.3.1.2.3)

"Cellatlar Osmanlı böyle bir pehlivanı kaybetmesin diye Aliço'yu öldürmeyip, öldürdük diye padişahı kandırmışlar." (E 3.3.8.10)

K2350. Askeri strateji

"II. Murat Türklerin çok kalabalık olduğunu gösterip içlerine korku salabilmek için de kalenin çevresini irili ufaklı ateşler yaktırmış." (E 3.3.9.1)

"Mustafa sen nasıl bir adamsın, hiçbir işe yaramıyorsun. Git bir kâfiri esir al, buraya getir de düşman ordusu hakkında bilgi alalım, demişler ve kendi aralarında gülüşmüşler." (E 3.4.1.1.5)

"Tanka binen ihtiyar zat tankçıyı yönlendirmiş. Tankı olduğu yerden çıkarmışlar." (E 3.4.1.1.29)

K2357.11. Düşmanın kalesine dışlanmış birisiymiş gibi girmek

K2370. Çeşitli aldatmalar

"Osman adındaki asker: Kumandanım benim elimi bileğimden kesin. Sanki Osmanlı zulüm yapıyor da ben de bu zulümden kaçıyormuşum gibi kaleye sığınayım, bir şekilde kalenin fethini sağlarım, demiş." (E 3.3.3.4)

"Sarı Saltuk, kim olduğunu soranlara da Rahul ruhbanın oğlu Şemun olduğunu söyler." (E 3.3.8.17)

K2370. Çeşitli aldatmalar

"Eski dedikoduların bir neticesi olacak ki halktan birkaç kişi Hacı Bayram-ı Velî Hazretlerinin velî bir kul olup olmadığını anlamak için bir plân yapmışlar." (E 3.4.1.1.19)

(T) K3001. Gerçeği ortaya çıkarmak için aldatma

"Bunun üzerine cübbesinin altına koyun bağırsaklarını koyup cemaate namaz kıldırmaya başlar. Bağırsaklardan yellenmeye benzer sesler çıkmaya başlar." (E 3.4.1.2.21)

M. GELECEĞİN TAYİNİ

M100. Adaklar ve yeminler

"II. Sultan Selim Han Kıbrıs fetholunursa Kıbrıs'tan gelen ganimetlerle eşsiz bir cami yaptıracağım diye adak adar, fakat zaman içinde bu adağını unutur." (E 3.3.2.12)

M300. Geleceğin tayini/keşifler

"Ey evladım! Bu makam, benim evimdir. Bir isteğin olursa burada dile, kabul olur. Bu şehir, ümmetimin olacak ve bu şehirden gidilen gazalar zaferle sonuçlanacak. Fetih kapısı burasıdır. Buranın adı Darü'n-Nasr olsun, buyurmuş." (E 3.3.2.9)

"Ahir zamanda buraya bir kavim gelecek, onların dini İslam olacak ve gayr-i müslimlere düşman olacaklar."(E 3.3.3.1)

"Sarı Saltuk sözleriyle II. Murat'a Kosova'da şehadet haberini verir." (E 3.3.8.21)

"Hasan Sezâi hazretleri gayb aleminde Recep Enis Dede'nin de bulundukları meclise geldiğini görmüş." (E 3.4.1.1.46)

"Bir dostumuz da bizim gibi Süleyman Han'ın huzuruna giderken "Al İbrahim, bu kitap sende emanet dursun, yine Süleyman Han'ın huzurunda bana ver" diyerek denize attı. Bu kitap da burada gelip bana ulaştı. Sen de sultanın huzurunda bu şekilde şahitlik et, demiş." (E 3.4.1.1.51)

"İbrahim Gülşenî hazretleri, keramet olarak Abdüllâtif Efendi'ye vefat edeceği seneyi bildirip, bu çok gizli sırdan haber vermiş."(E 3.4.1.1.1)

"Abdülkerim Efendi Mahmud Paşa'nın vezir olacağını bilmiş." (E 3.4.1.1.2)

"Ey âşıklar, sizlerden rica ederim, bizim namazımızı kılıp daha sonra işinize gidiniz, dedikten sonra neredeyse feryada yakınlaşan bir "âh" çekmiş ve o anda ruhunu teslim etmiş." (E 3.4.1.1.3)

"Peygamberimiz bana 'Eski cami müderrisi, Hayrabolu'da Rüstem Paşa medresesine müderris oldu, filanca gün haberi gelir, git müjdeyi ver' buyurduğunu ve bu müjdeyi benim vasıtamla size gönderip, yoksulluğum için bir şeyler ihsan edebileceğinizi söyledi, demiş." (E 3.4.1.1.8)

"Bayezid Han amcanız ve sizin muhasaranız zamanında elden gelen yapılmıştır. Ancak fetih gerçekleşememiştir. Sultanım siz de Konstantiniyye'yi alamayacaksın, ama bir gün mutlaka alınacaktır. Bunu biz göremeyeceğiz. Ancak şu beşikteki sabi ile bizim köse o günleri görecektir." (E 3.4.1.1.18)

"Hacı Bayram-ı Veli hazretleri Hz. Muhammet'in (s.a.v) hadis-i şerifinde müjdelenen kişinin dünyaya geldiğini keşif yoluyla anlamış." (E 3.4.1.1.21)

"Hacı Bayram-ı Veli Hazretleri: "Peder ne der, kader ne der? buyurarak kaderin onu büyük bir fatih yapacağını ancak babasının bunun farkında olmadığını belirtmiş." (E 3.4.1.1.22)

"Söylendiği zaman hiç kimse bu şiirden bir şey anlayamaz. Ancak çok zaman geçmeden manav dükkânının yeri satın alınarak dergâha ilâve edilmiş ve daha sonra Sezâî Efendi vefât edince o yere defnolundu." (E 3.4.1.1.27)

"Naaşı da sanki yeni gömülmüş gibiymiş." (E 3.4.1.1.28)

"Oğlum hiç üzülme hayrın kapısı geniştir, şimdi rezil İsmail dediklerine bakma, gün gelir vezir İsmail derler o zaman sevinirsin ben ölürsem cenazemi Eski Cami'de kıldırtırsın, demiş." (E 3.4.1.1.33)

"Recep Enis Dede 'Şâhımız mansûr olacaktır.' diyerek hem padişahın gördüğü rüyadaki neyle ilgili iki ney çeşidi olan Şah ve Mansur terimlerini kullanır, hem de şah kelimesiyle padişahı, Mansur kelimesiyle de Allah'ın nusreti ile kazanılmış bir zaferi işaret ederek bir zafer müjdesi verir." (E 3.4.1.1.44)

"Buyurunuz, biraz bekleyin paranızı birazdan vereceğiz, diyerek bekletiyormuş. Dergâhta hiç para olmadığını bilen bazı talebeler hocalarının bu sözünden hiçbir şey anlamamışlar." (E 3.4.1.1.45)

"Edirne fethedilmeden önce Hacı Bektaş-ı Veli Bursa şehrinde bir alay evliyâullah ile sohbet ederken şöyle der: 'Üç büyük ejderha nehir Edirne'yi helak edecek. Bu beldeyi sulara gömecekler, lakin bu belde 1360 tarihinde Osmanoğulları'nın eline geçecek ve İslam toprağı olacaktır." (E 3.4.1.1.47)

"Gamsız Baba Şeyh Efendiyi karşılayacak kişinin kolbaşı olduğunu söylemiş." (E 3.4.1.2.14)

"Kerem Baba köylülerden mezar yeri ister ve ertesi gün vefat eder." (E 3.4.1.2.22)

"Oğlum zaman gelecek beni Üç şerefeli caminin meydanında katledecekler, başım kesildiği zaman onu hemen kavra ve hiç arkana bakmadan koş, diye eklemiş." (E 3.4.1.2.23)

"Ey Hasan, bu mum iki çatal şeklinde yanar, Edirne'ye vardığında biri nerede sönerse orayı vatan edin, diğeri söndüğünde nerede olursan orayı makam edin." (E 3.4.1.2.33)

"Hazret-i Hızır: Bu makam Rum'da arz-ı şeriftir. Gaziler ocağı olacaktır. Bundan sonra her sabah namazını kırk yıl boyunca burada kılacağız. Her kim kırk gün oruç tutarsa ve kırk sabah namazını burada kılarsa biz ona görünürüz. Bizden istifade ederler, demiş. " (E 3.4.3.5)

"Hz. Muhammed (s.a.v) Edirne'den İstanbul'u fethedecek Müslümanların müjdesini vermiş." (E 3.4.3.7)

M301. Peygamberler

"Hz. Nuh, tufandan kurtulanları yeryüzünü imar etmek için dünyanın dört bir yanına göndermiş." (E 3.3.1.1.1)

M301.2.2. Yaşlı kadın

"Caminin yapılacağı yerde inatçı, yaşlı bir kadının lale bahçesi bulunmaktadır." (E 3.3.11.1)

M301.7.2. Davut Peygamber (a.s)

"Ey Allah'ım, benim ömrüm bin sene, ne olur benim ömrümden elli seneyi Davut oğluma ver. Ben dokuz yüz elli sene yaşamaya razıyım." (E 3.1.1.5)

(T) M301.7.4. Süleyman (a.s)

"Bir gün Allah Hazret-i Süleyman'a (a.s) hitaben şöyle buyurmuş: "Ey Süleyman, ömrünün bin sene mi olmasını istersin yoksa kıyamete kadar mı yaşamak istersin." (E 3.1.7.2)

(T)M301.7.5. Nuh (a.s)

"Nuh (a.s) gemisine tüm hayvanlardan birer çift koymuş." (E 3.1.7.7)

"Ey Nuh! Arslanın iki kaşının arasına hızlıca vur, demiş. Hazret-i Nuh denileni yapmış. Vurunca Kedi yaratılmış ve fareleri yemiş." (E 3.1.7.8)

(T) M301.7.6. Hazret-i Muhammed (s.a.v)

"II. Murat rüyasında Darü'l Hadis camiinin bulunduğu yerde peygamber efendimizin namaz kılıp, o mahalde hadis naklettiklerini görmüş."(E 3.3.2.1)

"Sarı Saltuk kiliseden çevrilen Ak cami denilen yerde ibadet ederken bir ara uykuya dalmış. Rüyasına Hz. Muhammet (s.a.v) teşrif etmiş." (E 3.3.2.9)

"Hz. Muhammet tayin ettiği için Edirne'de Selimiye camiinin kıblesinden daha doğru kıblesi olan bir caminin olmadığına inanılır." (E 3.3.2.14)

"Kim ki o camide namaz kılarsa duaları kabul olsun. Ben onlara şefaat eyleyeyim. Kim ki o taşlara elini, yüzünü sürerse Kâbe'nin güney köşesine el sürmüşçesine sevap kazansın." (E 3.3.6.8)

"Git tekfuruna söyle, ne isterse kabul ettim. Bizim peygamberimiz enbiyalar sultanıdır. Onun ümmetindeki veliler diğer peygamberlerin mucizeyle gösterdiklerini velayet ile gösterirler, demiş." (E 3.3.8.18)

"Peygamberimiz bana 'Eski cami müderrisi, Hayrabolu'da Rüstem Paşa medresesine müderris oldu, filanca gün haberi gelir, git müjdeyi ver'" (E 3.4.1.1.8)

"Sabaha yakın vali rüyasında kendisini bir mahkemede görmüş. Mahkemenin reisi Muhammed Mustafa (s.a.v) imiş." (E 3.4.2.1)

"Hz. Muhammed (s.a.v) Edirne'den İstanbul'u fethedecek Müslümanların müjdesini vermiş." (E 3.4.3.7)

M302.2.1. Kader alında yazılıdır.

"Alınlarında da ömürleri yazıyormuş. Kiminin ömrü yüz, kiminin iki yüz kiminin bin gibi farklı farklıymış."(E 3.1.1.5)

M302.7. Rüyada keşifler

"Sarı Saltuk rüyasında hazinelerin olduğu bir tepe görmüş." (E 3.3.8.20)

Sabah babası Alaüddin Efendi'ye bu hikâyeyi anlattığı zaman babası, o şahsın hidayet sevk eden bir kuvvet olduğunu ateşin ise aşk ve muhabbet ateşi olduğunu söylemiş. (E 3.4.1.1.7)

M341.0.1. Veli birilerinin öleceğini önceden bilir.

"Hasan Sezâi hazretleri tam yere yığıldığı anda hocası Muhammed Lâli Efendi son nefesini vermiş." (E 3.4.1.1.26)

M341.6. Keşif: Kişi öleceğini önceden tahmin eder

"II. Selim sabah uyanır uyanmaz hazırlıklara başlar ve Edirne'ye doğru yola çıkar. Yolculuk esnasında hastalanır. İki gün hasta yattıktan sonra üçüncü gün Çorlu civarında vefat eder." (E 3.3.8.22)

"Allah'ın izniyle biz bu Kadir gecesi vefat edeceğiz. Vakfın hakkı üzerimizde kalmasın, demiş" (E 3.4.1.1.1)

"Ey âşıklar, sizlerden rica ederim, bizim namazımızı kılıp daha sonra işinize gidiniz, dedikten sonra neredeyse feryada yakınlaşan bir "âh" çekmiş ve o anda ruhunu teslim etmiş." (E 3.4.1.1.3)

"Mevlana tebessüm ederek; "Evet!" manasında başını sallar. Bu konuşmadan sonra evine gelen Mevlana, vasiyetini yazar. Yedi gün hasta yattıktan sonra vefat eder." (E 3.4.1.1.36)

"Fetihten sonra Edirne'ye gelip Ahmet Han'a: "Beyim bu gece İsmail'in kurbanına hazır olun, diyerek ömrünün sonuna geldiğini ilan ettikten sonra o gece vefat etmiş." (E 3.4.1.1.52)

"Şeyh: Evladım, sırrı ifşa ettin, bize de yol gösterdin. Falanca gün öleceğim. Sen tabutumun önünden gideceksin. Sakın ola arkana bakma, demiş." (E 3.4.1.2.5)

"Kardeşim, Edirne şehrinin bir kenarına varalım emanetlerimizi sahibine teslim edelim, der. "(E 3.4.1.2.13)

"Edirne'de Hıdırlık denilen mevkiye geldiği anda burada ruhunu teslim ederek, defnedilmiş." (E 3.4.1.2.19)

"Kerem Baba köylülerden mezar yeri ister ve ertesi gün vefat eder." (E 3.4.1.2.22)

"Oğlum zaman gelecek beni Üç şerefeli caminin meydanında katledecekler, başım kesildiği zaman onu hemen kavra ve hiç arkana bakmadan koş, diye eklemiş." (E 3.4.1.2.23)

"Bunca zaman İslam'a hizmet ettim. Heybemdeki kumlar ne zaman biterse, benim de vadem o zaman dolar, demiş." *(E 3.4.1.2.28)*

M341.3. Keşif: Belirli bir yerde ölüm

"Kardeşim, Edirne şehrinin bir kenarına varalım emanetlerimizi sahibine teslim edelim, der. "(E 3.4.1.2.13)

M361. Kadere yazılmış kahraman

"Ey server, bu yiğide Ece Bey Sultan Gazi derler. Senden sonra geldi. Erlikle bu yerleri fethetti. Bu yiğit gazilerin başıdır, demiş." (E 3.3.8.19)

"Bayezid Han amcanız ve sizin muhasaranız zamanında elden gelen yapılmıştır. Ancak fetih gerçekleşememiştir. Sultanım siz de Konstantiniyye'yi alamayacaksın, ama bir gün mutlaka alınacaktır. Bunu biz göremeyeceğiz. Ancak şu beşikteki sabi ile bizim köse o günleri görecektir." (E 3.4.1.1.18)

"Hacı Bayram-ı Veli hazretleri Hz. Muhammet'in (s.a.v) hadis-i şerifinde müjdelenen kişinin dünyaya geldiğini keşif yoluyla anlamış." (E 3.4.1.1.21)

M370.1. Ölüm kehaneti yerine gelir.

"Mevlana tebessüm ederek; "Evet!" manasında başını sallar. Bu konuşmadan sonra evine gelen Mevlana, vasiyetini yazar. Yedi gün hasta yattıktan sonra vefat eder." (E 3.4.1.1.36)

M411. Bedduanın yerine gelmesi

"Hikmet-i ilahi adam haftasına varmadan Hatipköy'de bahçesinde içki içip sarhoş olmuşken üzerine mum düşüp cayır cayır yakmış." (E 3.4.1.2.39)

M411.4.1. Allah'ın bedduası

"Dünyanın kızgın zemininde ömrün boyunca sürün, buyurmuş. Ondan sonra ayakları körelmiş." (E 3.1.7.1)

M411.8. Velinin (kutsal şahısların) bedduası

Hazret-i Hüseyin: "Yarabbi, bu kuşun sadece birinin ardına bin kulun düşsün, diye beddua eder." (E 3.1.7.4)

"Bınak batsın, Bınak batsın, Bınak batsın diye üç defa tekrarlamış." (E 3.3.1.2.1)

Bu sözleri duyan II. Bayezid hiddetlenip harca bulanmış iki parmağını öne doğru uzatarak: "Git padişahına söyle burada çok önemli bir işle meşgulum. Kendine gelsin yoksa iki parmağımla gözlerini çıkartırım, demiş." (E 3.3.5.2)

"Hacılar on dört haneyi geçmesin, öbür köyde küçülsün, diye beddua etmiş. İnanışa göre o günden sonra Hacılar köyü on dört haneyi geçmemiş, diğer köyün ismine de "Küçünlü" demişler." (E 3.3.6.4)

"Emre Çelebi o gece rüyasında babasını eline bir ok alıp kadının bulunduğu tarafa doğru fırlattığını görmüş." (E 3.4.1.1.13)

"Bunu biz içelim, hastalığı sizi bulsun, der. (E 3.4.1.1.16)

"Efendim boynuz asmışlar, alıp hemen atalım" deseler de Hasan Sezâi hazretleri talebeleri: "Vakti var evladım diye geçiştirmiş." (E 3.4.1.1.25)

"Bunun üzerine Sülecik'e "Otuz olun kırk olmayın." diye beddua etmiş." (E 3.4.1.1.37)

"Bunun üzerine oradakilere: 'Siz otuz olun, kırk olmayın demiş.' Diğerlerine de 'Siz cumayı kılın, çıkar çıkmaz kavga edin' demiş." (E 3.4.1.2.22)

"Allah seni ateşlere atsın, diye beddua etmiş." (E 3.4.1.2.39)

M411.19. Hayvanların bedduası

"Ey Allah'ım, kedi benim ayıbımı ortaya çıkardı sen de bunu karşılıksız koyma, diye Allah'a dua etmiş." (E 3.1.7.7)

N. ŞANS VE KADER

N126. Kura çekmek şans ve kaderi belirler.

"Evliya kuranın hakkının üç olduğunu söyleyip çektiği kâğıdı da kavuğa attırıp iki defa daha çektirmiş" (E 3.4.1.1.31)

N127.4. Kutsal gün olarak Cuma

"Fethettikleri gün Cuma olduğu için ilk defa Cuma namazını İpsala'da kılarlar." (E 3.3.1.3.5)

"Eski camiye varıp, Cuma namazının akabinde dua etmiş" (E 3.4.1.1.3)

"Cami tamamlanmaya yakın Çelebi Mehmet kılınacak ilk Cuma namazında Edirne'nin bütün azınlıklarının da anlayabileceği yedi dilde hutbe verilmesini istemiş." (E 3.4.1.2.12)

(T) N129.1. Mübarek gecelerden Kadir gecesi

"Allah'ın izniyle biz bu Kadir gecesi vefat edeceğiz. Vakfın hakkı üzerimizde kalmasın, demiş" (E 3.4.1.1.1)

N810.1. Görünmez koruyucular

"Balkan savaşı sırasında civar köyler kılıçtan geçirildiği halde bu köye düşman ayak bile basamamış. Bunun sebebinin Kara Baba olduğuna inanılmaktadır." (E 3.4.1.2.20)

N810.6. Veli bir yardımcı olarak ortaya çıkar.

"Müezzin bu niyazını bitirir bitirmez o güne kadar o civarda hiç görülmemiş iki adam minarede peyda oluvermiş. Deliyi tuttukları gibi aşağı indirmişler. Bayezid-i Veli hazretleri yıllar sonra imdada bu şekilde yetişmiş." (E 3.3.8.3)

"Hızır (a.s) köleye yardım etmek için ona kendisini satmış." (E 3.4.2.2)

N814. Yardımcı melek

"Böyle ileriye sürerek gidip geriye boş döneceğine geriye dönerken de sürerek gelsen daha iyi olmaz mı?"(E 3.1.1.6)

"Melekler onun bu halini görüp üzülünce Cebrâil (a.s) Hz. Âdem'in (a.s) yanına gelmiş."(E 3.1.2.1)

N825.3. Yardımcı yaşlı kadın

"Bu sel felaketi olmada önce yaşlı bir kadın yeni evli bir gelinin evine gelmiş, gelin kendisini gâyet iyi karşılamış, elini öpmek istemiş ancak misafir kadın elinin öpülmesini istememiş." (E 3.3.1.2.2)

N844. Yardımcı olarak derviş

"Cennet'e sokacak desem yeridir, çünkü o, benim günahlardan tövbe istiğfar etmeme vesile oldu." (E 3.4.1.1.2)

"Peygamberimiz bana 'Eski cami müderrisi, Hayrabolu'da Rüstem Paşa medresesine müderris oldu, filanca gün haberi gelir, git müjdeyi ver' buyurduğunu ve bu müjdeyi benim vasıtamla size gönderip, yoksulluğum için bir şeyler ihsan edebileceğinizi söyledi, demiş." (E 3.4.1.1.8)

"Bu karpuzları yiyip hararetini gidersin ve falanca tarafa yönelsin." (E 3.4.1.1.9)

"Hasan Sezâi hazretlerinin yaşadığı dönemde tövbekâr bir kadın varmış. Bazı zamanlar kadını rahatsız edenler olduğu için kadıncağız Hasan Sezâi hazretlerinin hanesine sığınmış." (E 3.4.1.1.25)

"Tanka binen ihtiyar zat tankçıyı yönlendirmiş. Tankı olduğu yerden çıkarmışlar." (E 3.4.1.1.29)

"(Kadının kötülük edeceği) anda kapı açılmış. İçeri heybetli bir şekilde hocası Nureddin Efendi girmiş." (E 3.4.1.1.42)

"Bir müddet kendisini çağıran kişi ile yürüdükten sonra köprü geçilip sulardan emin bir yere gelinince o kişi birden yanında kaybolur." (E 3.4.1.1.49)

"Balaban Baba ise kırk yıl boyunca arkadaşı Yatağan Baba'ya yemek taşımış." (E 3.4.1.2.4)

"Oğlum şükürler olsun, Garip Baba'nın duası sayesinde affa uğradım. O olmasaydı şimdi hala azap içerisinde olacaktım. Onun vesilesiyle nimetlere kavuştum." (E 3.4.1.2.15)

"Hırsız tövbe istiğfar ederek Garip Baba'nın talebesi olur" (E 3.4.1.2.16)

(T) N848.3. İstimdat: Veliden yardım isteme

"Müezzin minareyeden 'Ya Bayezid-i Veli, takıldı ardıma deli, yetişmezsen imdadıma, bulacaklar beni ölü.' diye yardım istemiş." (E 3.3.8.3)

"Bu kadının şerrinden muhafaza olmak için bana himmet eyle yoksa senin cesedini kabrinden çıkartırım, demiş." (E 3.4.1.1.13)

P. CEMİYET

P10. Padişahlar/Krallar

"IV. Mehmet yanındakilerle avlanmaya çıktığı bir gün muhtelif av hayvanlarının peşinde dolaşırken evli barklı muhitten oldukça uzaklaşmışlar." (E 3.1.4.1)

"Zulümlerin bitmediğini duyan II. Selim hemen Sokollu'yu çağırtır: Derhal oğlunun zulmünü halkın üzerinden kaldır yoksa seni katledilmesi gerekenler defterine kaydederim, der." (E 3.3.1.1.2)

"II. Murat'ın, Osmanlı tahtını o zaman için çocuk denecek yaşta olan II. Mehmet'e bırakmasının sonucunda Çandarlı Halil, Hadım Şehabeddin ve Saruca Paşa bu durumdan rahatsız olurlar." (E 3.3.1.3.9)

"Padişah köyün çobanının bulunmasını emretmiş." (E 3.3.2.13)

"Selimiye'nin temeli atılırken II. Selim Mimar Sinan'ı yanına çağırmış ve hiçbir şey söylemeden ona bir altın vermiş." (E 3.3.2.17)

"II. Murat zamanında Ergene nehrinin yol açtığı seller nedeniyle köprü bugün Uzunköprü diye bildiğimiz köprü çeşitli eklemelerle bir buçuk kilometrelik bir uzunluğa sahip olmuş." (E 3.3.7.2)

"Uzunköprü çok ince hesaplarla bir daha iki kıyı arasındaki bağlantı kopmaması için II. Murat tarafından yaptırılmış." (E 3.3.7.3)

"Fatih Sultan Mehmet, Edirne'de gençliğinin en ateşli zamanlarında İstanbul'u fethetme arzusuyla yanmaktadır." (E 3.3.8.1)

"Avrupa krallarından birisinin oğlu bir çingeneyle gizli gizli görüşmüş ve ondan bir oğlu dünyaya gelmiş." (E 3.3.8.2)

"II. Murat Hanla buluşan Emir Sultan Edirne'de kalmak isteyip Delikli Kaya denilen yeri zaviye yapmak için padişahtan istemiş." (E 3.3.8.6)

"Kel Aliço padişahtan kırk gün süre istemiş." (E 3.3.8.10)

"Kalfalar bunun üzerine kalfalar padişahın huzuruna varıp Mimar Sinan'ın çok yaşlandığını, istenilen şekilde bir cami yapamayacağını söylemişler." (E 3.3.8.13)

"Yahya Baba'nın bu şekilde pilavı arttırıp balıklara döktüğü padişaha kadar aksetmiş" (E 3.4.1.1.4)

"Fetihten sonra Edirne'ye gelip Ahmet Han'a: "Beyim bu gece İsmail'in kurbanına hazır olun, diyerek ömrünün sonuna geldiğini ilan ettikten sonra o gece vefat etmiş." (E 3.4.1.1.52)

"Padişahın buyurduğu gibi yedi dilde hutbeyi de okuyunca cemaatin şaşkınlığı kat be kat artmış." (E 3.4.1.2.12)

"Hacı Bayram-ı Veli hazretleri II. Murat'a; Hünkârım, burası peygamber efendimizin bize işaret buyurduğu makamdır, buyurmuştur." (E 3.4.3.4)

P20. Kraliçe/Sultan

"Tam bu arada da sarayda sultanlardan bir tanesi de vefat etmiş," (E 3.4.1.1.33)

P30. Prensler/Şehzadeler

"Avrupa krallarından birisinin oğlu bir çingeneyle gizli gizli görüşmüş ve ondan bir oğlu dünyaya gelmiş." (E 3.3.8.2)

"Yıllar sonra Hacı Bayram-ı Veli hazretlerinin bizim köse dediği (talebesi) Akşemseddin, Şehzade Mehmet'in hocalığı yapar." (E 3.4.1.1.18)

"Rivayete göre bu mezarda yatan kral kızıyla Müslüman bir şehzade birbirine sevdalanmışlar" (E 3.4.4.3)

P40. Padişah kızları

"Sonunda Kanuni'nin kızı Mihrimah Sultan ve Mimar Sinan kadını zorda olsa ikna etmişler." (E 3.3.11.1)

(T) P120.2. Müezzin

"Bir gün sabah ezanını okumak için minare çıktığı esnada, evvelden Müezzin Sultan'ı öldürmek için bir araya gelmiş kırk kişi minarenin kapısında beklemeye başlamışlar." (E 3.4.1.2.32)

P170. Köleler

"Hızır (a.s) köleye yardım etmek için ona kendisini satmış." (E 3.4.2.2)

P210. Karı-koca

"Adam karısını kurban etmiş." (E 3.3.6.1)

P231. Anne ve oğul

"Annesinin Ayak Baba'nın kabrinin kenarına koyduğu kötürüm çocuk birden yürümeye başlamış." (E 3.4.1.2.3)

P250. Erkek ve kız kardeşler

"Eski zamanlarda bir kafir, kız kardeşine göz koyup ona musallat olmak istemiş." (E 3.3.7.1)

P251.5 İki erkek kardeş

"Kardeş pehlivan nefesleri kesilerek oldukları yerde can vererek şehitlik mertebesine ulaşmışlar." (E 3.1.3.3)

P252.1. İki kız kardeş

"Kızlar burada şehit olduğu için adına "Kızlar Kayası" denilmiş." (E 3.3.6.7)

P262. Kaynana

P262.1. Gelin ile kaynana arasındaki kötü ilişki

"Hatta öyle ki gelin çoğu zaman evin işlerini aksatır, süslenmeye çok vakit ayırdığı için hiçbir işi tam yapamazmış. Bu konuya çözüm bulmak gerektiğini düşünen kayınvalide, gelinin süpürgesine ayna takarak vermiş"(E 3.1.3.1)

"Gelin üşengeç olduğu için kendisine görünmeden arkasından gelen kayınvalidesinden hep azar işitirmiş."(E 3.1.3.2)

P336. Fakir ev sahibi misafirini ağırlamak için çaba sarf eder.

"Bir taraftan bir padişahı ağırlamanın sevincini yaşarken, diğer taraftan da ona layık bir yemek yedirememenin hüznünü yaşarlar." (E 3.1.2.2)

P310. Dostluk arkadaşlık

"*İki dost olan Hasan Sezâi hazretleri ve Recep Enis Dede hazretleri birbirleri hakkında güzel şeyler söylemiş." (E 3.4.1.1.45)*

"Balaban Baba ve Yatağan Baba birbirinden hiç ayrılmayan iki dosttur." (E 3.4.1.2.4)

P316. Bir adam arkadaşı için hayatını feda eder.

"Balaban Baba ise kırk yıl boyunca arkadaşı Yatağan Baba'ya yemek taşımış." (E 3.4.1.2.4)

"Edirne'nin Lalapaşa ilçesine bağlı Hacıdanişment köyü ile Vaysal köyü arasında yüksek bir tepede türbesi bulunan ve 16. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen Muhiddin Baba ile yine türbesi Lalapaşa'ya bağlı Demirköy'de bulunan Demir Baba çok iyi arkadaşmış." (E 3.4.1.2.10)

"İki aziz yoldaş Gelibolu'dan çıkıp Edirne şehrine gelirler. Birbirlerini muhabbet ile kucaklayıp semâ ve safa ederek ruhlarını emanetin sahibine teslim ederler. Ne kadar uğraşıldıysa da hiç kimse bu iki canı birbirinden ayıramaz." (E 3.4.1.2.13)

"Madem ölmemizi istiyorsunuz, siz zahmet etmeyin, der ve iki arkadaş secdeye varırlar, bir daha da secdeden kalkmazlar. Çevredekiler bakarlar ki iki arkadaş Hakkın rahmetine kavuşmuşlar." (E 3.4.1.2.27)

P340. Hoca- Talebe / Usta - Çırak

"Kalfa Mimar Sinan'a: Efendim, bu kubbe sekiz sütun üzerinde duruyor, eğer bu sütunların arasına birer küçük kubbeyle örtülü hücreler yaparsak bu kubbenin çirkinliği ortadan kalkar, demiş." (E 3.3.2.22)

"Talebeler hocalarının sözü üzerine kurulu sofraların kenarında iftar etmeden bekliyorlarmış." (E 3.4.1.1.6)

"Cerrahzade'nin talebelerinden Ali bin Bâlî hocasının sohbetinden sonra itikâfta bulunurmuş." (E 3.4.1.1.10)

"Yıllar sonra Hacı Bayram-ı Veli hazretlerinin bizim köse dediği (talebesi) Akşemseddin, Şehzade Mehmet'in hocalığı yapar." (E 3.4.1.1.18)

"Hasan Sezâi hazretleri tam yere yığıldığı anda hocası Muhammed Lâli Efendi son nefesini vermiş." (E 3.4.1.1.26)

"Kabri Edirne'de saat kulesi yakınlarından bulunan ve Celveti yolunun büyüklerinden olan Nureddin Baba'nın yakışıklı ve takva sahibi bir talebesi varmış." (E 3.4.1.1.42)

"Hicâbi, gelen heyete gelecek Cuma gününe kadar kendilerine hoca göndereceğini söyler. Heyet gittikten sonra yanına çağırdığı talebesi Konduk Osman'ı Havsa'ya imam olarak göndereceğini söyler." (E 3.4.1.1.50)

"Evlatlarım, tükürükle gelen, üfürükle (osurukla) gider. Siz sakın böyle olmayın kalpten bağlanın, samimi olun. Keramet havada uçmak, denizde yürümek değil istikamet üzere olmaktır." (E 3.4.1.2.21)

"Günlerden bir gün Şah Melek Paşa Camii civarında oturan ve Hazret-i Hicâbi diye anılan bir hoca, talebelerine yarın yapacakları derse en güzel elbiseleriyle gelmelerini söyler." (E 3.4.1.2.26)

P342. Kalfalar ustalarıyla rekabete girişir.

"Kalfalar bunun üzerine kalfalar padişahın huzuruna varıp Mimar Sinan'ın çok yaşlandığını, istenilen şekilde bir cami yapamayacağını söylemişler." (E 3.3.8.13)

"Bir grup kalfa Sinan'ın artık çok yaşlandığını ve baş mimarlıktan çekilme vaktinin geldiğini her fırsatta dile getiriyorlarmış." (E 3.3.8.14)

(T) P344. Mürşide intisap

"Ahmet-i Bîcan ve Mehmet-i Bîcan hazretleri de ona intisap etmişler." (E 3.4.1.1.20)

"II. Murat'ı Hacı Bayram-ı Veli'nin manevi cezbesi kaplamış ve tasavvuf yolunda Hacı Bayram-ı Veli Hazretlerine bağlanmış." (E 3.4.1.1.21)

"Hemen niyetlerini düzeltip dergâha koşmuşlar ve Hasan Sezai'nin talebesi olmuşlar." (E 3.4.1.1.23)

"İbrahim, İbrahim Gülşenî'nin elini öperek manevi âlemde Gülşeniyye tarikatına müntesip olur." (E 3.4.1.1.32)

"Mustafa Kabûli konuştukça gencin manevi dünyası aydınlanmış ve nedamet gözyaşları dökerek Mustafa Kabûli hazretlerine mürit olmuş." (E 3.4.1.1.41)

"Bir müddet İskilibî hazretlerinin halifesi Muslihiddin Sirozî hazretlerinin hizmetinde bulunup daha sonra hocasının memleketi İskilip'e gidip, hizmet eder." (E 3.4.1.1.49)

P410. İşçiler

"İşçilerin bazılarının işe dört elle sarıldığını bazılarının ise tam anlamıyla kendilerini vermediklerine tanık olmuş." (E 3.3.2.19)

"İşçiler de hak etmedikleri paraya asla tenezzül etmeyerek bu hesabı doğru çıkartmışlar." (E 3.3.2.20)

P412. Çoban

"Padişah köyün çobanının bulunmasını emretmiş." (E 3.3.2.13)

"Yıldırım semtinde yaşayan Mustafa isimli bir çobanın gönlüne Allah sevgisi düşer." (E 3.4.1.1.40)

(T) P421.2. Kadı

"Zamanın birinde Edirne'de Râi Hasan Efendi adında bir kadı varmış." (E 3.4.1.1.13)

"Kadı Bedreddin Mahmut, Edirne'ye tayin olunduğu zaman Edirneliler onu karşılamak için Hacılar Ezanı mevkiine toplanmış, bekliyorlarmış." (E 3.4.1.1.34)

P432. Tüccar

"Bu köyde tüccarları dokduracak kadar çok soğuk olduğu için adına Donköy demişler." (E 3.3.1.3.2)

P455. Duvar ustası

"Bir müddet sonra Rum bir ustanın aranan özelliği taşıdığı hususunda karar kılınır." (E 3.4.1.1.54)

P461. Askerler

"Bütün alperenler bu ip vasıtasıyla zayiatsız olarak karşı kıyıya ulaşmışlar. Bundan sonra buraya "İpsala" denilmiş." (E 3.3.1.3.4)

"Ece Yakup, Haladere, Yalvac Dede, Kara Mürsel, Kara Koca, Kara Hoca ve Kara Evren gibi gaziler sallar ile Rumeli'ne geçerler." (E 3.3.1.3.5)

"Rumeli akıncıları sefere çıktıkları zaman Edirne'de konaklarlar, burada yer, içer, dinlenirlermiş." (E 3.3.1.3.10)

"Yüz tane gazi kılık değiştirip birer ikişer kaleye girmişler." (E 3.3.3.2)

"Gaziler sefere çıktığı zaman o da gazilerle sefere çıkar, savaşlara katılırmış." (E 3.4.1.1.5)

'Yanındaki askerleri de: "Paşam, siz bize gazi ve ya şehit olma imkânı bırakmıyorsunuz." derlermiş.' (E 3.4.1.1.15)

"Kara Baba Rumeli'ne geçen ilk kırk bir kişiden birisiymiş." (E 3.4.1.2.20)

"Adalet kasrının olduğu yere yakın bir yerde Rus askerler bir kıza saldırarak tecavüz etmiş ve ölümüne sebep olmuşlar." (E 3.4.1.2.25)

"Kum Baba savaşlarda atının heybelerine kum doldurur, savaş esnasında da kumları kafir düşman askerlerinin gözlerine atarak onları etkisiz hale getirirmiş." (E 3.4.1.2.28)

P600. Gelenekler/Töreler

"O tarihlerde sefere gidecek gazilere moral vermek amacıyla helva yapmak bir gelenekmiş. Saray ocaklarında kazan kazan yapılan helvalar bütün orduya ve orada bulunan halka dağıtılırmış. Helva gaziler için yapıldığından irmik helvasının adına "Gaziler helvası" denilmiş." (E 3.1.2.3)

"Bu olaydan sonra aynalı süpürge meşhur olmuş." (E 3.1.3.1)

"Üşengeç gelinin kaynanasını izlemek için taktığı bu ayna daha sonra kültürel bir ürün haline dönüşmüş." (E 3.1.3.2)

"Bunun üzerine "Kırktı bunlar, bu yakaya ilk ayak basanlardı bunlar ."diyerek, o yere "Kırkpınar" adını vermişler ve şehit olan pehlivanların hatırasına her sene Hıdrellez günü güreşler düzenlenmiş."(E 3.1.3.3)

"İnsan birini sevdiği zaman kalbinde kırk tane mum yanarmış. Bu kırk mum sevenler beraber olduğu müddetçe hiç sönmezmiş. Bundan dolayı kırk gün iddet beklenirmiş." (E 3.1.3.4)

"(Ev halkı dışarı çıkmasın diye) *Bocuk gecesi geldiğinde bütün ev halkı sofranın etrafına toplanır, uzunca bir süredir bu geceye mahsus olarak ayrılan kabaktan yapılan yemeği yerlermiş."(E 3.1.3.5)*

"Katliamdan kurtulan köylüler bunları görüp bir sebeple taklit etmişler. Hurra sesi ve tepmek fiilinin birleşimiyle ora tepme oyunu ortaya çıkmış." (E 3.1.3.7)

Q. MÜKÂFATLAR VE CEZALAR

Q20. Dindarlık ödüllendirilir.

"Bazı insanlar vardır ki, Allah'ın veli kulu olmayı isterler. Ben onlara derim ki, her halini Allah'a ibadet olarak kaydettiren insan Allah'ın veli kullarından olur." (E 3.4.1.1.40)

Q42.3. Kılık değiştirmiş kutsal kişiye cömertlik ödüllendirilir

"Bu sel felaketi olmada önce yaşlı bir kadın yeni evli bir gelinin evine gelmiş, gelin kendisini gâyet iyi karşılamış, elini öpmek istemiş ancak misafir kadın elinin öpülmesini istememiş." (E 3.3.1.2.2)

"Kızım sen bir imtihan kazandın. Çocuklarını al ve benimle gel; ama ne olursa olsun sakın arkana bakma! demiş." (E 3.3.1.2.3)

Q45.1.3. Velinin misafirperverliğin karşılığını ödemesi

"Kızım sen bir imtihan kazandın. Çocuklarını al ve benimle gel; ama ne olursa olsun sakın arkana bakma! demiş." (E 3.3.1.2.3)

Q72. Sadakat ödüllendirilir.

"Bir müddet sonra talebelerde açlık ve susuzluk hissi kaybolmaya başlamış, sofradaki hiçbir yemeğe dokunmadan yemek yemişçesine doymuşlar ve dua ederek sofraların başından ayrılmışlar. Benli Mehmet Efendi sözüyle iftar ettirmediği talebeleri özüyle iftar ettirmiş." (E 3.4.1.1.6)

Q211. Ölümle cezalandırma

"Tam caminin içine girmeye yeltenip girişteki yuvarlak kara taşın (ikinci müezzin yeri) üzerine geldiği esnada atın bacakları kayar ve komutan can verir." (E 3.3.6.9)

Q212. Hırsızlık cezalandırılır

"Elinden, ayağından takat kesilir. Bir an aklına soymaya kalktığı bu ihtiyarın daha önce sözü edilen Garip Baba olabileceği aklına gelir." (E 3.4.1.2.16)

Q220. Allah'a saygısızlık cezalandırılır.

Şeytan Hz. Âdem ve Havva'yı kandırıp yasak meyveden yedirmeden önce insanoğlunun dışkısı güzel bir kokuyla ter olarak dışarı çıkarmış. (E 3.1.1.4)

"Şeytan Allah'a isyan ettiği için cennetten kovulur."(E3.1.6.1)

Q222. Kutsal yerlere saygısızlık cezalandırılır.

"Tam caminin içine girmeye yeltenip girişteki yuvarlak kara taşın (ikinci müezzin yeri) üzerine geldiği esnada atın bacakları kayar ve komutan can verir." (E 3.3.6.9)

"Tam bu esnada gözüne ayaklarını Kâbe'ye uzatmış, dirsek sefası yapan bir adam görmüş." (E 3.4.2.1)

"Şeyh inat edip kürsüye çıkmış. Fakat daha "Bismillah" diyemeden dili tutulmuş, dona kalmış. Konuşmayı kaç kere denese de bir türlü becerememiş, hüsrana uğrayarak kürsüden inmek mecburiyetinde kalmış." (E 3.4.3.3)

Q227. Kutsal kişiye muhalefet cezalandırılır

"Çok geçmeden Çelebi Bustan ve sevenlerinin harbe iştirak etmesini istemeyen devlet adamlarının savaşta bir bir öldürüldüğü, ordunun da hezimete uğradığı haberi gelir." (E 3.4.1.2.8)

Q227.2. Veli bakışıyla cezalandırır.

"Evliya Kasım Paşanın cezbesi o kadar yüksekmiş ki, muharebe esnasında düşmanların gözlerinin içine bakınca düşman askerlerinin yüreklerinde bir ürperme peyda olur, o anda dengelerini kaybeder yere yığılırlarmış." (E 3.4.1.1.15)

"Garip Baba adama şefkat dolu bir nazarla bakar. O anda hırsız titremeye başlar." (E 3.4.1.2.16)

Q261. İhanet cezalandırılır.

"Bir eşeğin üstüne bindirip yaptıkları hainlikleri itiraf etmesi için gezdire gezdire işkence etmişler, vücudunu yaralamışlar." (E 3.3.1.3.13)

Q292.1. Veliye misafirperverlik yapmamak cezalandırılır.

"Yaşlı bir zat bir köye varıp köydeki evlerin kapılarını tek tek çalarak bir parça ekmek istemiş. Kimse ona yardımcı olmamış ve köy suya gömülmüş." (E 3.3.1.2.3)

Q331. Kendini beğenmişlik cezalandırılır

"Ve fevka külli zi ilmin alim, ayeti kerimesini okumuş ve gitmiş." (E 3.4.1.1.53)

"Sen nasıl valisin ki sineklere bile hükmün geçmiyor. Şu makamın sineklerin bile itibar etmediği bir makam. Dünyalıklar için gururlanma." (E 3.4.1.2.9)

Q395. Saygısızlık cezalandırılır.

"Emir Sultan türbedarın sağ tarafına bir tokat vurur. Sabah olunca türbedar dehşetli bir şekilde yatağından fırlar. Sağ tarafında çok şiddetli bir ağrı hisseder, bu ağrı ömrünün sonuna kadar geçmez." (E 3.4.1.1.12)

Q421. Kafa kestirilerek cezalandırma

"Padişahın kılıcı kırılmıştır, kim eski haline getirirse dilediğine kavuşacaktır, kim tamire başlar da eski haline getiremezse kafası vurulacaktır." (E 3.4.1.2.24)

Q431.13. Kutsal yerlere saygısızlık yasağı

"Selimiye Cami'nin inşası devam ederken, Sinan'ın mihrapta nargile içtiği söylentisi yayılır." (E 3.3.2.21)

Q450.1.1. Ölüler için azap

"Efendim, bu gece rüyamda babamı gördüm. Azap içinde çeşitli işkencelere maruz kalmıştı." (E 3.4.1.2.15)

Q465.3. Kuyuya atarak cezalandırma

"Kumru ötüşüyle Hz. Yusuf kuyuya atılırken abisinin dediklerini insanlara anlatırmış. Zamanla onun ötüşü değişmiş." (E 3.1.7.9)

Q520. Pişmanlıklar

"Bu sözleri duyan II. Selim belki de verilen cezanın ağırlığından hüzünlenir." (E 3.3.1.1.2)

"Efendim, ben kendimi diğer alimlerle kıyasladım, kibirlendim, gururlandım. Cenab-ı Hak, kıyafeti müstehcen bir kuluna yirmi para verdirerek beni irşat etti. Aslında hiçbir kemale sahip olmadığımı gösterdi." (E 3.4.1.1.53)

Q551.3.4. Taşa çevirerek cezalandırma

"Tam döndüğü anda köyü su basmış. Kadın da ihtiyar zatın sözünü dinlemediği için taşa dönüşmüş."

Q552. Ceza olarak olağanüstülükler

"Gece yatağına yattığında Muhiddin Baba hiddetli bir şekilde rüyasına girerek derhal dalları türbeye geri götürmesini istemiş." (E 3.4.1.1.39)

Q552.2.1. Ceza olarak toprak batar ve göl ortaya çıkar

"Tam döndüğü anda köyü su basmış. Kadın da ihtiyar zatın sözünü dinlemediği için taşa dönüşmüş."

Q552.19.6. Ceza olarak sel

"Belki kızın umursamayıp kimseye bu haberi vermediğinden, belki de kimsenin umursamayıp bu haberi kâle almadığından aradan çok fazla zaman geçmeden köyü sel almış." (E 3.3.1.2.2)

Q556. Beddua ile cezalandırma

"Bu söz ağzından çıkar çıkmaz kâseyi ağzına götürür ve içecekten bir yudum içer. O anda vezir yere yığılır ve bir daha kalkamaz, ölür. Ölüm sebebi ise zehirlenmedir." (E 3.4.1.1.16)

Q557. Hayvanlar aracılığıyla mucizevi ceza

"Sinekler inadına dönüp dolaşıp valinin suratına konmuşlar. Vali bunalma derecesine gelmiş." (E 3.4.1.2.9)

R. ESİRLER VE KAÇAKLAR

R150. Kurtarıcılar

"(Hazret-i Hüzeyin'i) gören bir örümcek Hazret-i Hüseyin'in yeri tespit edilemesin diye saklandığı kovuğun ağzını ağıyla sarar."(E 3.1.7.4)

"Cerrahzade hazretleri Ahizade'yi susuzluktan kurtarır." (E 3.4.1.1.9)

"(Kadının kötülük edeceği) anda kapı açılmış. İçeri heybetli bir şekilde hocası Nureddin Efendi girmiş." (E 3.4.1.1.42)

"Bir müddet kendisini çağıran kişi ile yürüdükten sonra köprü geçilip sulardan emin bir yere gelinince o kişi birden yanında kaybolur." (E 3.4.1.1.49)

R331. Ağaca sığınma

"Düşmanlar kekliğin işaretiyle kovuğa bakarlar ve hazret-i Hüseyin'i bulup kanını akıtırlar." (E 3.1.7.4)

S. ANORMAL ZULÜMLER

(T) S13. Zalim abi

"Eski zamanlarda bir kafir, kız kardeşine göz koyup ona musallat olmak istemiş." (E 3.3.7.1)

S62. Zalim koca

"Adam karısını kurban etmiş." (E 3.3.6.1)

S460. Diğer zulme uğrayanlar

"Sırplar şehit ettikleri Türkleri köyün meydanına toplamışlar. Hepsini yere dizmişler. Sonra üzerine çıkıp "Hurraaaa Hurraaaa" diye tepinmeye başlamışlar." (E 3.1.3.7)

"Adalet kasrının olduğu yere yakın bir yerde Rus askerler bir kıza saldırarak tecavüz etmiş ve ölümüne sebep olmuşlar." (E 3.4.1.2.25)

S200. Zalimce kurban etme

"Adam karısını kurban etmiş." (E 3.3.6.1)

S411.1. Yanlış anlaşılan kadın kocası tarafından cezalandırılır.

"Adam ve ailesi uğursuzluğun sebebini gelin zannetmişler." (E 3.3.6.1)

T. CİNSİYET

T10. Aşka düşmek

"Edirne II. Bayezid külliyesinin darüşşifa bölümünde akıl ve ruh hastalarının dertlerine şifa buldukları zamanlarda birbirine âşık iki tane genç varmış." (E 3.3.10.1)

"Küçük Danişment köyünde birbirini seven iki genç varmış." (E 3.3.10.2)

Tutkun aşık olan Âşık Çelebi'ye bir nazar edin, onu bu meczup halinden kurtarın, diye haber göndermiş. (E 3.4.1.2.1)

"Rivayete göre bu mezarda yatan kral kızıyla Müslüman bir şehzade birbirine sevdalanmışlar" (E 3.4.4.3)

T24. Aşk belirtileri

T24.1. Aşk hastalığı

İbrahim Gülşenî hazretleri bir keresinde Âşık Çelebi'nin kulağına "Hû" diye üflemiş. Âşık Çelebi o vakitten sonra ilâhi aşka mazhar olup, derhal malından mülkünden vazgeçerek yalınayak başıkabak "Âhh aşk" diye diye Mısır'da gezmeye başlamış. (E 3.4.1.2.1)

T24.3. Aşktan kaynaklanan cinnet

"Oğlan: Ya benimle gelirsin ya da seni öldürürüm, bu yolun dönüşü yok, demiş. Kız isteğinde ısrar edince erkek iyice hırslanıp bıçağını çıkarıp kıza saplamış. Kız o anda yere yığılıp, ölmüş." (E 3.3.10.2)

T320.1.1. İşkenceye rağmen korunan namus

"Kızlardan büyük olan: Bacım, düşmanın namusuma el sürmesindense, kanım şu kayaları sulasın, deyip kayaların üzerinden hiç tereddüt dahi etmeden atlamış." (E 3.3.6.7)

"Kız abisinin düşüncesini anlayınca buna razı olmayıp kendisini yüksek bir kayadan aşağı atmış." (E 3.3.7.1)

T326.3. Namusunu korumak için şehadet

"Kızlardan büyük olan: Bacım, düşmanın namusuma el sürmesindense, kanım şu kayaları sulasın, deyip kayaların üzerinden hiç tereddüt dahi etmeden atlamış." (E 3.3.6.7)

"Kız abisinin düşüncesini anlayınca buna razı olmayıp kendisini yüksek bir kayadan aşağı atmış." (E 3.3.7.1)

(T) T459. Tövbe eden kadın

"Hasan Sezâi hazretlerinin yaşadığı dönemde tövbekâr bir kadın varmış. Bazı zamanlar kadını rahatsız edenler olduğu için kadıncağız Hasan Sezâi hazretlerinin hanesine sığınmış." (E 3.4.1.1.25)

"Kadın tövbe istiğfar edip, iffet ve edepte, parmakla gösterilen bir hanımefendi olmuş." (E 3.4.1.1.42)

T481. Zina

"Avrupa krallarından birisinin oğlu bir çingeneyle gizli gizli görüşmüş ve ondan bir oğlu dünyaya gelmiş." (E 3.3.8.2)

U. HAYATIN TABİATI

U250. Hayatın kısalığı

"Elli sene erken geldin. Benim daha elli senelik ömrüm var." (E 3.1.1.5)

U260. Zamanın geçişi

"Elli sene erken geldin. Benim daha elli senelik ömrüm var." (E 3.1.1.5)

V. DİN

(T)V1.2.4.1 Meleklerin Hz. Âdem'e secdesi

"Bütün melekler secde etmişler ancak o zaman meleklerin hocası olan şeytan secde etmemiş."(E 3.1.6.1)

V1.5.5. Seherde ibadet

"Bir gün sabah namazını kıldıktan sonra, mescitte evrat ve ezkarla meşgul iken, hocası Cerrâhzâde'yi mescidin bir kenarında kıbleye yönelmiş vaziyette murâkabeye varmış halde görmüş." (E 3.4.1.1.10)

V50. Dua/ibadet

"Oğlum! Çok zamandan beri Allahü teâlâya, bizim talebelerimizden birisi Gelibolu'ya gitsin ve orada Yazıcızâde Muhammed Efendinin rûhâniyetinin bereketi ile talep edenleri büyüklerin yoluna dâvet etsin diye dua ve niyâzda bulunuyordum. Elhamdülillah, duâmız kabûl oldu." (E 3.4.1.1.48)

"Kurtuluş ümidinin kalmadığını anlayan Şeyh Alâüddin tazarru halinde Allah'a dua edip yardım diler." (E 3.4.1.1.49)

V52. Duanın mucizevi gücü

"Hızır'ın duasını alan Aliço yirmi altı yıl başpehlivan olmuş." (E 3.3.8.9)

"Sarı Saltuk duasından sonra Ece Bey'e dua etmeye başlamış. Bu esnada Ece Bey yeşil kanatlarla gökyüzüne uçmuş. Havada sema eyleyip, gökyüzüne nurlar saçmış." (E 3.3.8.19)

V52.2. Sürekli ibadet insanı gece uyumaktan alıkoyar

Böyle uykusuz geçen gecelerde uzaklardan kandili yanan bir eve takılır gözleri her gece. (E 3.3.8.1)

Sabahları insanları irşat etmek, geceleri ise ibadet, evrâd ve ezkârla uğraştıkları için zaman zaman sabaha karşı takatten düşer, yorulurlar, uykuya dalarlarmış. (E 3.4.1.2.10)

V52.3. Savaşta dua zafer getirir.

Daha sonra edilen dualar yüzü suyu hürmetine sultanın komutasındaki ordu bu hezimeti telafi ederek, kaybedilen yerleri alır. (E 3.4.1.2.8)

(T) V56.1. Cuma namazı

"Eski camiye varıp, Cuma namazının akabinde dua etmiş" (E 3.4.1.1.3)

"Cami tamamlanmaya yakın Çelebi Mehmet kılınacak ilk Cuma namazında Edirne'nin bütün azınlıklarının da anlayabileceği yedi dilde hutbe verilmesini istemiş." (E 3.4.1.2.12)

(T) V57.4. Kabir azabından kurtaran dua

"Oğlum şükürler olsun, Garip Baba'nın duası sayesinde affa uğradım. O olmasaydı şimdi hala azap içerisinde olacaktım. Onun vesilesiyle nimetlere kavuştum." (E 3.4.1.2.15)

(T) V58.6 Yağmur duası

"Edirne halkı defalarca yağmur duasına çıkmasına rağmen bir damla bile yağmur yağmamıştır." (E 3.4.1.1.43)

V59. Dualar cevaplanır

"Ramazan Halife daha dua için minbere çıkmaya tevessül ettiği anda rahmet-i ilahi sağanak sağanak boşalır." (E 3.4.1.1.43)

V60. Cenaze merasimleri

"Gün gelmiş vade dolmuş, İsmail Baba vefat etmiş. Oğlu babasının dediği gibi Eski Cami'de namazını kıldırtmak istemiş ama cenazeye ancak dört kişi katılmış." (E 3.4.1.1.33)

"Talebe arkasını döner dönmez, Kesikbaş hazretlerinin vücudu olduğu yere yığılıvermiş ve onu oraya defnetmişler." (E 3.4.1.2.23)

(T)V59.2. Duaların kabul edildiği mekânlar

"Hz. Muhammet'in (s.a.v) 'aksa-yı arz-ı mübarek' yani 'dünyanın en mübarek mekânlarından biri' buyurdukları yer eski caminin yapıldığı yermiş." (E 3.3.2.4)

"Hamit Sultan Eski Cami'ye gelip dua edince Allahü teala duasını kabul edip Hamit Sultan hazretlerine velayet nasip etmiş." (E 3.3.2.5)

"Kim ki o camide namaz kılarsa duaları kabul olsun. Ben onlara şefaat eyleyeyim. Kim ki o taşlara elini, yüzünü sürerse Kâbe'nin güney köşesine el sürmüşçesine sevap kazansın." (E 3.3.6.8)

"Hz. Muhammet (s.a.v) şöyle buyurmuş: "Kim onların karşısında iki rekat namaz kılıp isteklerini Allah'a iletirse duaları kabul olur." (E 3.4.3.4)

(T) V59.3 Ezan

"Şakir, öyle güzel bir sabah ezanı okumuş ki herkes mest u hayran olmuş." (E 3.3.1.3.7)

"Düşmanlar, köyün Türklerin elinde olduğu mesajını vermek için ezan okumuş." (E 3.3.9.3)

"Bir gün sabah ezanını okumak için minare çıktığı esnada, evvelden Müezzin Sultan'ı öldürmek için bir araya gelmiş kırk kişi minarenin kapısında beklemeye başlamışlar." (E 3.4.1.2.32)

(T) V69.3. Defin işlemi sonrası yapılan pratikler

"İnsanlar şehâdete koşan gazilere helva yapıldığı için, ölenlerinin ardından da helva yapmaya başlamışlar."

(T) V69.4. Cenaze namazı

"Hacı Bayram-ı Velî Hazretleri usûlü üzere cenaze namazını kıldırmış." (E 3.4.1.1.19)

"Gün gelmiş vade dolmuş, İsmail Baba vefat etmiş. Oğlu babasının dediği gibi Eski Cami'de namazını kıldırtmak istemiş ama cenazeye ancak dört kişi katılmış." (E 3.4.1.1.33)

V73. Oruç

"Bir ramazan günü medreseden çıkarken talebelerine " Ben dönmeden sakın iftar etmeyin" demiş." (E 3.4.1.1.6)

"Ertesi gün birbiriyle karşılaşan bu kişilerin hepsi: "Bu akşam Garip Baba bizim hanemizde iftar etti." diye birbirlerine anlatmışlar." (E 3.4.1.2.17)

(T) V73.7. İftar etme

"Bir ramazan günü medreseden çıkarken talebelerine " Ben dönmeden sakın iftar etmeyin" demiş." (E 3.4.1.1.6)

"Ertesi gün birbiriyle karşılaşan bu kişilerin hepsi: "Bu akşam Garip Baba bizim hanemizde iftar etti." diye birbirlerine anlatmışlar." (E 3.4.1.2.17)

(T) V76. Kurban bayramı

"Evliya Kasım Paşa Hazretleri Tunca kenarında şu an yıkık dökük olan camisini yaptırırken gelecek kurban bayramına yetişsin diye çok gayret sarf edermiş." (E 3.4.1.1.14)

V81. Vaftiz

"İkincisi Kaleiçi'ndeki hamamda bir kurna var. Meryem İsa'yı doğurunca orada yıkadılar." (E 3.3.2.7)

V86. Haç işareti

"Caminin inşaatı devam ederken mimarın geldiği ülkenin kralı camiye katkı sağlama bahanesiyle içinde haç olan bir taş göndermiş." (E 3.3.2.28)

(T) V93.1 Semâ

"Mevleviyye yoluna mensup olup, semaları ile meşhurmuş." (E 3.4.1.2.18)

(T) V98. Gusül abdesti

"Selimiye'nin işçilerinden bir tanesi uyurken rüyasında ihtilam olmuş ancak abdest alıp temizlenebileceği yer yokmuş. Sabah kimseye bu durumunu anlatmadan işe başlamış. Sırtına aldığı bir taşı tam duvara kadar getirmiş fakat abdesti olmadığı için yerine koyamamış." (E 3.3.4.2)

(T) V99. Abdest

"Evliya Kasım Paşa hazretleri sıcak bir günde suyun kenarında abdest alıyormuş." (E 3.4.1.1.16)

V100. Dini Bina ve Objeler

O vakitten sonra İbrahim Gülşenî Âşık Dede'ye hırka, seccade, alem gibi dervişlik alametleri vererek Rum diyarında aşıklarına tarikat önderi ol, deyip Edirne'ye Gülşenî tekkesine göndermiş. (E 3.4.1.2.1)

(T) V101. Kâbe

"Mimar Sinan: Ey Sinan! Düşüncenden vazgeç. Müslümanların Kâbe'si tektir, demiş." (E 3.3.11.5)

Âşık Dede, bir gece şöyle bir rüya görmüş. Rüyasında Kâbe'ye dâvet olunur. (E 3.4.1.2.2)

"Simitçi Baba bunun üzerine o kişinin yüzünü sıvazlamış ve ikisi birden bir anda Kâbe'nin yanında oluvermişler ve namazlarını orada eda etmişler." (E 3.4.1.2.37)

"Tam bu esnada gözüne ayaklarını Kâbe'ye uzatmış, dirsek sefası yapan bir adam görmüş." (E 3.4.2.1)

(T) V101.1 Kâbe örtüsü

"İsmail Babanın tabutunun üzerine de Kâbe örtüsü sermişler, baş tarafına da vezir kavuğu koymuşlar." (E 3.4.1.1.33)

V112.2. Camiler

"II. Murat rüyasında Darü'l Hadis camiinin bulunduğu yerde peygamber efendimizin namaz kılıp, o mahalde hadis naklettiklerini görmüş."(E 3.3.2.1)

"Musa Çelebi ve Mehmet Çelebi ağabeyi Süleyman Çelebi'nin ruhu için camiyi yaptırmaya devam etmiş." (E 3.3.2.3)

"Hz. Muhammet'in (s.a.v) 'aksa-yı arz-ı mübarek' yani 'dünyanın en mübarek mekânlarından biri' buyurdukları yer eski caminin yapıldığı yermiş." (E 3.3.2.4)

"Eski caminin güneyindeki minare yapılırken Müslümanlardan bu işi yapacak bir mimar bulunamamış ve işi gayr-i Müslim bir mimara vermişler." (E 3.3.2.6)

"Selimiye'nin bulunduğu yere dünya yaratıldığından beri hiç bina yapılmamış." (E 3.3.2.15)

"Selimiye'nin temeli atılırken II. Selim Mimar Sinan'ı yanına çağırmış ve hiçbir şey söylemeden ona bir altın vermiş." (E 3.3.2.17)

"Bir rivayete göre de caminin adı bu üç meleğe izafeten "Üç Şerefli Camii" diye anılmaktadır." (E 3.3.2.25)

"Hem bu yüzden hem de bayram namazlarının sayısal değerine kubbe ve direk sayıları denk düştüğü için yani iki rekâtlık bayram namazına karşılık iki direği, dokuz tekbire karşı dokuz kubbesi olduğu için Üçşerefeli cami "bayram camii" olarak da anılmış." (E 3.3.2.26)

"Caminin inşası sırasında Yıldırım Bayezid'in kızı Küpeli Sultan küpesini satıp caminin yapımına katkıda bulduğu için "Küpeli camii" diye anılmaktadır." (E 3.3.2.27)

"Yıldırım Bayezid Camii kiliseden camiye çevrilmek istendiğinde Müslüman bir mimar bulunamamış." (E 3.3.2.28)

"Rivayete göre Mimar'ın inşa ettiği hamam Selimiye'nin arkasındaki hamam, mescit ise Selimiye'nin arka tarafında kalan Hıdırağa camisiymiş." (E 3.3.4.1)

"Mimar Sinan Selimiye'nin yapımında kullanılacak malzemeyi alana toplatmış ve iki sene ortalardan kaybolmuş." (E 3.3.8.13)

"Kâfirlerin Ayasofya'yla mimaride İslam'ı geçtiklerini söylemeleri Mimar Sinan için bir zul olmaya başlamış. Bunun üzerine Ayasofya'dan daha büyük kubbeli bir cami inşa etmek istemiş." (E 3.3.11.5)

"Sultan Çelebi Mehmet Eski Camii yapılıp bittikten sonra nakışlarının ve hatlarının Allah dostlarından birisinin yazmasını istemiş." (E 3.4.1.2.7)

"Hacı Bayram-ı Veli hazretleri Eski Cami'de ibadetle meşgulken Cennet Deresi denilen yerde cenneti seyretmiş." (E 3.4.3.1)

(T) V112.2.1. Minare

"Eski caminin güneyindeki minare yapılırken Müslümanlardan bu işi yapacak bir mimar bulunamamış ve işi gayr-i Müslim bir mimara vermişler." (E 3.3.2.6)

"Mimar Sinan'ın yaptığı minareler üç merdivenliymiş." (E 3.3.8.14)

(T) V119. Dergâh

"Karga Baba'nın Edirne'de küçük bir dergâhı vardır." (E 3.4.1.2.21)

(T) V136.2.1. Kur'an-ı Kerim'den ayetler

"Ve fevka külli zi ilmin alim, ayeti kerimesini okumuş ve gitmiş." (E 3.4.1.1.53)

"Burası tekkedir, her tuğla için üç tane İhlas-ı Şerif okuyorum." (E 3.4.1.1.54)

V140. Kutsal emanetler

"Kilisede kutsal kurna ve balık taşı bulunmaktaymış." (E 3.3.2.7)

Madyan: 'Ne duruyoruz, bütün Rum Hristiyanlarını toplayalım, kiliseden de İskender'in aynasını çıkaralım. Bu Saltuk belasını def edelim.' demiş. (E 3.3.3.3)

"Kim ki o camide namaz kılarsa duaları kabul olsun. Ben onlara şefaat eyleyeyim. Kim ki o taşlara elini, yüzünü sürerse Kâbe'nin güney köşesine el sürmüşçesine sevap kazansın." (E 3.3.6.8)

"Rüyasında İskender-i Zülkarneyn'in aynasını elinde görmüş." (E 3.3.8.20)

"O zaman kırılan diş türbede mihrabın sağ tarafında yakın zamana kadar ziyaretçiler tarafından görülebilmekteymiş." (E 3.4.1.1.26)

"Bu kürsüye Hacı Bayram-ı Veli hazretlerinden sonra hiçbir hoca ya da vaiz çıkıp sohbet etmemiş, bu kürsü teberrüken ona atfedilmiştir." (E 3.4.3.3)

"Hacı Bayram-ı Veli hazretleri II. Murat'a; Hünkârım, burası peygamber efendimizin bize işaret buyurduğu makamdır, buyurmuştur." (E 3.4.3.4)

V144. Kutsal emanetlerin olağanüstü güçlerinin olduğuna inanılır.

"Benim eşeğimin ayağı ile ümmetimi vaftiz eyle. O eşek ayağıyla enselerine vur. Hangisine hızlı vurursan bilmiş olsunlar ki önce o cennete gidecektir." (E 3.3.8.17)

(T) V200.0.2. Hızır

"Aliço Kırkpınar'a güreşmeye gittiğini söyleyince Hızır olduğunu o gün için bilmediği ihtiyar ona dua etmiş." (E 3.3.8.9)

"Sarı Saltuk orada bir odası varmış o odada kırk gün kırk gece halktan uzak kalıp ibadet etmiş." (E 3.3.8.18)

"Bu iki aşığın haline vakıf olan Hızır sevda peşinde koşan bu gençlere acımış. Daha önceden hazırladığı bir iksiri gençlerin ilacına koymuş ve bu iki aşığın dünyaları değişmiş. Kız bir anda ağaç oluvermiş, oğlan ise sarmaşık. Birbirlerine öylece sarılıp kalmışlar." (E 3.3.10.1)

"Zehrimar mescidinin yanında da Hızır (a.s) bekliyormuş." (E 3.3.11.5)

"Dilenci kılığında görünen zat valiye, Ben Hızır'ım (a.s.) seni dava eden de bendim, demiş," (E 3.4.2.1)

"Hızır (a.s) köleye yardım etmek için ona kendisini satmış." (E 3.4.2.2)

"İslam askerleri neredeyse kırılmak üzereyken Hazret-i Hızır yetişmiş." (E 3.4.3.6)

(T) V220.1. Tarikat kurucuları

"Daha sonra kendisi Mısır'a dönerek, orada vefat etmiş olsa da Edirne'de Gülşeniliğin temeli bu şekilde atılmış." *(E 3.4.1.1.51)*

V220. Veliler

"Kızım sen bir imtihan kazandın. Çocuklarını al ve benimle gel; ama ne olursa olsun sakın arkana bakma! demiş." (E 3.3.1.2.3)

"Şeyh-i Ekber Muhyiddîn Arabî hazretleri ..."(E 3.4.1.1.46)

"O devirde Eskici Baba diye hal ehli, kalp gözü açık bir zat varmış." (E 3.4.1.2.7)

"Çok geçmeden Çelebi Bustan ve sevenlerinin harbe iştirak etmesini istemeyen devlet adamlarının savaşta bir bir öldürüldüğü, ordunun da hezimete uğradığı haberi gelir." (E 3.4.1.2.8)

"Tunca nehri kenarında Debbağ Baba isminde bir derviş yaşarmış." (E 3.4.1.2.9)

"Edirne'nin Lalapaşa ilçesine bağlı Hacıdanişment köyü ile Vaysal köyü arasında yüksek bir tepede türbesi bulunan ve 16. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen Muhiddin Baba ile yine türbesi Lalapaşa'ya bağlı Demirköy'de bulunan Demir Baba çok iyi arkadaşmış." (E 3.4.1.2.10)

"O da çocuklara bir ayağıyla hafifçe basarak aralarında dolaşıp sema edermiş. Allah'ın izniyle çocuklar iyileşirmiş." (E 3.4.1.2.18)

"Mercan Baba kalpten istemediği için vurduğu ağaçlardan hiç birini kesememiş." (E 3.4.1.2.31)

"Bu arada ordunun içerisinden keramet sahibi bir zat çıkar." (E 3.4.1.2.38)

V221. Velilerin mucizevi şifaları

"İbrahim Gülşenî Manisa'da Semerci Dede ismiyle meşhur bir zatın evlatlarındandır. III. Mehmet Manisa'da şehzadeliği sırasında hasta olduğunda birçok kez Semerci Dede'nin nefesinden şifa bulur." (E 3.4.1.1.32)

"O da çocuklara bir ayağıyla hafifçe basarak aralarında dolaşıp sema edermiş. Allah'ın izniyle çocuklar iyileşirmiş." (E 3.4.1.2.18)

"Nazar Baba bir bakışıyla çocukları iyi edermiş." (E 3.4.1.2.34)

V221.0.1. Velinin yadigarı hastalıkları tedavi eder.

"Bu boynuz vesilesiyle hepsi şifa bulup, Hasan Sezâi hazretlerine attıkları iftiradan dolayı pişman olup, tövbe etmişler." (E 3.4.1.1.25)

"Halk bu suyun şeker hastalığı türlerinden birine iyi geldiğine inanmaktadır. Kaynak kişimizin belirttiğine göre su, evlere giden şebekeye aktarılmıştır." (E 3.4.1.2.30)

V222. Velilerin olağanüstülükleri

"Kadı Bedrettin oturduğu yerden adamın öküzünün ahırda olduğunu görmüş." (E 3.4.1.1.34)

"Sefer Şah Sultan iki rekât namaz kıldıktan sonra eline asasını alıp tevhit çekerek nehirlerin üstüne postunu döşer." (E 3.4.1.1.47)

"Hasan Sezâi hazretleri gayb aleminde Recep Enis Dede'nin de bulundukları meclise geldiğini görmüş." (E 3.4.1.1.46)

"Kalenderî Sultan'ın hırkası tam 300 okka gelirmiş. İçinde sahan, tencere, mum, yiyecekler vb. ihtiyaçlarını taşırmış." (E 3.4.1.2.19)

"Ramazan Halife daha dua için minbere çıkmaya tevessül ettiği anda rahmet-i ilahi sağanak sağanak boşalır." (E 3.4.1.1.43)

"Recep Enis Dede 'Şâhımız mansûr olacaktır.' diyerek hem padişahın gördüğü rüyadaki neyle ilgili iki ney çeşidi olan Şah ve Mansur terimlerini kullanır, hem de şah kelimesiyle padişahı, Mansur kelimesiyle de Allah'ın nusreti ile kazanılmış bir zaferi işaret ederek bir zafer müjdesi verir." (E 3.4.1.1.44)

"Bir müddet sonra talebelerde açlık ve susuzluk hissi kaybolmaya başlamış, sofradaki hiçbir yemeğe dokunmadan yemek yemişçesine doymuşlar ve dua ederek sofraların başından ayrılmışlar. Benli Mehmet Efendi sözüyle iftar ettirmediği talebeleri özüyle iftar ettirmiş." (E 3.4.1.1.6)

Seyyid Ali Sultan: "Ötün ey mübarekler!" diyerek emir vermiş ve gece horozlar ötmeye başlamış. (E 3.1.5.1)

"Bınak batsın, Bınak batsın, Bınak batsın diye üç defa tekrarlamış." (E 3.3.1.2.1)

"Bu sel felaketi olmada önce yaşlı bir kadın yeni evli bir gelinin evine gelmiş, gelin kendisini gâyet iyi karşılamış, elini öpmek istemiş ancak misafir kadın elinin öpülmesini istememiş." (E 3.3.1.2.2)

"Kızım sen bir imtihan kazandın. Çocuklarını al ve benimle gel; ama ne olursa olsun sakın arkana bakma! demiş." (E 3.3.1.2.3)

"Burada dua edince Allahü teala duasını kabul edip Hamit Sultan hazretlerine velayet nasip etmiş. Bundan sonra da evliyanın büyüklerinden olmuş." (E 3.3.2.5)

"Sultan Murat Han bu yardımı kendisine ihsan edenin Mevlana hazretleri olduğunu anlar ve sebebini öğrenmek için istiareye yatar." (E 3.3.2.11)

"Bu arada koyunlar yemyeşil buğday tarlalarının yanına varır, onlara hiç dokunmadan dönerlermiş. En sonunda çoban zannedilen Allah dostu tam padişahın kolu yorulup değneği elinden bırakacağı anda elinde planlarla gelmiş." (E 3.3.2.13)

"Balıklar Sarı Saltuk'un hak dini göstermesine yardımcı olmuşlar." (E 3.3.6.2)

"Bundan sonra Muhiddin Baba Hacıdanişment'te "Evcik Kayası" diye bilinen kocaman bir kayayı tek başına kaldırıp taşımış." (E 3.3.6.4)

"Umur Bey kemerinden asumâni yeşil bir taş çıkarıp kaleye doğru atmış. Taş Umur Beyi vuran kişinin yanına düşmüş." (E 3.3.6.6)

"Sarı Saltuk orada bir odası varmış o odada kırk gün kırk gece halktan uzak kalıp ibadet etmiş." (E 3.3.8.18)

"Sonra havadan aşağı doğru süzülüp Edirne yakınlarına inmiş. Büyük bir kubbe şekline gelmiş ve yıkılmış. Tozu gökyüzüne çıkıp belirsiz olmuş." (E 3.3.8.19)

"İbrahim Gülşenî hazretleri, keramet olarak Abdüllâtif Efendi'ye vefat edeceği seneyi bildirip, bu çok gizli sırdan haber vermiş."(E 3.4.1.1.1)

"Cennet'e sokacak desem yeridir, çünkü o, benim günahlardan tövbe istiğfar etmeme vesile oldu." (E 3.4.1.1.2)

"Ey âşıklar, sizlerden rica ederim, bizim namazımızı kılıp daha sonra işinize gidiniz, dedikten sonra neredeyse feryada yakınlaşan bir "âh" çekmiş ve o anda ruhunu teslim etmiş." (E 3.4.1.1.3)

"Padişahım sorunuzun cevabını balıklar versin, buyurmuş. O anda balıklar dile gelmiş." (E 3.4.1.1.4)

"O kesik baş da düşmanın halini haber vermeye başlamış" (E 3.4.1.1.5)

"Bunun üzerine adama Ahî Çelebi bir miktar erzak vermiş ve denilen vakitte Rüstem Paşa medresesine müderris olduğunun haberi gelmiş." (E 3.4.1.1.8)

"Az önce evinden çıkıp sizin yolda kaldığınızı, susuzluk çektiğinizi söyledi ve karpuzları size getirerek yolu tarif etmemi istedi" (E 3.4.1.1.9)

"Onun, bir an için kendisine lütufla nazar edip baktığını düşünmüş. O anda Ali bin Bali'yi kuvvetli bir cezbe hâli kaplamış ve garip hâller meydana gelmiş. Neredeyse kalbi duracak gibi olmuş." (E 3.4.1.1.10)

"Fakat Sabah olup, hocası Cerrâhzâde'nin sohbet meclisinde vardığında hocası Osman Rumi'yi azarlar" (E 3.4.1.1.11)

"Emre Çelebi o gece rüyasında babasını eline bir ok alıp kadının bulunduğu tarafa doğru fırlattığını görmüş." (E 3.4.1.1.13)

"Fetihten sonra Edirne'ye gelip Ahmet Han'a: "Beyim bu gece İsmail'in kurbanına hazır olun, diyerek ömrünün sonuna geldiğini ilan ettikten sonra o gece vefat etmiş." (E 3.4.1.1.52)

"Evliya Kasım Paşanın cezbesi o kadar yüksekmiş ki, muharebe esnasında düşmanların gözlerinin içine bakınca düşman askerlerinin yüreklerinde bir ürperme peyda olur, o anda dengelerini kaybeder yere yığılırlarmış." (E 3.4.1.1.15)

"Hristiyan kendi elleriyle eşeğine yüklediği şarapların sirke haline nasıl dönüştüğüne önce bir anlam verememiş fakat biraz sonra aklına su kenarındaki hadise gelmiş." (E 3.4.1.1.16)

"Zira diri koydukları arkadaşları tabutun içinde ölü olarak yatmaktaymış." (E 3.4.1.1.19)

"Hacı Bayram-ı Veli hazretleri Hz. Muhammet'in (s.a.v) hadis-i şerifinde müjdelenen kişinin dünyaya geldiğini keşif yoluyla anlamış." (E 3.4.1.1.21)

"Hacı Bayram-ı Veli Hazretleri: "Peder ne der, kader ne der? buyurarak kaderin onu büyük bir fatih yapacağını ancak babasının bunun farkında olmadığını belirtmiş." (E 3.4.1.1.22)

"Efendim boynuz asmışlar, alıp hemen atalım" deseler de Hasan Sezâi hazretleri talebeleri: "Vakti var evladım diye geçiştirmiş." (E 3.4.1.1.25)

"Hasan Sezâi hazretleri tam yere yığıldığı anda hocası Muhammed Lâli Efendi son nefesini vermiş." (E 3.4.1.1.26)

"Söylendiği zaman hiç kimse bu şiirden bir şey anlayamaz. Ancak çok zaman geçmeden manav dükkânının yeri satın alınarak dergâha ilâve edilmiş ve daha sonra Sezâî Efendi vefât edince o yere defnolundu." (E 3.4.1.1.27)

"Naaşı da sanki yeni gömülmüş gibiymiş." (E 3.4.1.1.28)

"İhtiyar zat gösteriyor, tankçımız ise vuruyormuş. En nihayetinde düşman kalmamış." (E 3.4.1.1.29)

"Oğlum hiç üzülme hayrın kapısı geniştir, şimdi rezil İsmail dediklerine bakma, gün gelir vezir İsmail derler o zaman sevinirsin ben ölürsem cenazemi Eski Cami'de kıldırtırsın, demiş." (E 3.4.1.1.33)

"Mustafa Kabûli konuştukça gencin manevi dünyası aydınlanmış ve nedamet gözyaşları dökerek Mustafa Kabûli hazretlerine mürit olmuş." (E 3.4.1.1.41)

"O da çocuklara bir ayağıyla hafifçe basarak aralarında dolaşıp sema edermiş. Allah'ın izniyle çocuklar iyileşirmiş." (E 3.4.1.2.18)

"Karga Baba bütün talebelerini yanına çağırarak kuşun kafasını tükürüğüyle bedenine yapıştırır. Kuş birden canlanır, uçup gider." (E 3.4.1.2.21)

"Bunun üzerine oradakilere: 'Siz otuz olun, kırk olmayın demiş.' Diğerlerine de 'Siz cumayı kılın, çıkar çıkmaz kavga edin' demiş." (E 3.4.1.2.22)

"Madem ölmemizi istiyorsunuz, siz zahmet etmeyin, der ve iki arkadaş secdeye varırlar, bir daha da secdeden kalkmazlar. Çevredekiler bakarlar ki iki arkadaş Hakkın rahmetine kavuşmuşlar." (E 3.4.1.2.27)

"Olur mu, biz ona hani hacca ayırdığın parayı su için harcayacaktın dediğimizde "Hanımın mercan kolyesini satıp onunla geldim." dedi, derler." (E 3.4.1.2.30)

"Mercan Baba kalpten istemediği için vurduğu ağaçlardan hiç birini kesememiş." (E 3.4.1.2.31)

"Nazar Baba bir bakışıyla çocukları iyi edermiş." (E 3.4.1.2.34)

"Hacı Bayram-ı Veli hazretleri Eski Cami'de ibadetle meşgulken Cennet Deresi denilen yerde cenneti seyretmiş." (E 3.4.3.1)

"Hz. Muhammed (s.a.v) Edirne'den İstanbul'u fethedecek Müslümanların müjdesini vermiş." (E 3.4.3.7)

V222.1.4. Velinin mezarının olduğu yerde ışıklar görünür.

"Geçmişte burada zaman zaman harikulade bir şekilde ışık yanarmış ve kalabalık bir insan topluluğunun olduğu görülürmüş." (E 3.4.4.2)

V223. Veliler mucizevi bilgilere sahiptir.

"Kiraz Ali Efendi çok büyük ilimleri tahsil eder. Ünü o kadar yayılır ki Osmanlı haricinden dahi deva bulmaya Kiraz Ali Efendi'ye başvururlar." (E 3.3.8.2)

V223.1. Veli, nasihat eder

"Bundan sonra da tedbirsiz yola çıkmasın dedi, demiş." (E 3.4.1.1.9)

"Dün gece neredeyse tekkeyi yakacaktın. Bir daha böyle yapma. Uyanık ol. Bunu sakın kimseye anlatma." (E 3.4.1.1.11)

"Hayrat et kendini, Hakka makbul ol, dermiş." (E 3.4.1.1.40)

"Sen nasıl valisin ki sineklere bile hükmün geçmiyor. Şu makamın sineklerin bile itibar etmediği bir makam. Dünyalıklar için gururlanma." (E 3.4.1.2.9)

"Bizi karşılamaya geldiğin için sana şükran borçluyuz. Duyduğun silah sesleri değil, salah sesleriydi. O sesler seni doğruya davet etti. Şimdi gel beraberce Gamsızlar dergâhına gidelim." (E 3.4.1.2.14)

"Evlatlarım, tükürükle gelen, üfürükle (osurukla) gider. Siz sakın böyle olmayın kalpten bağlanın, samimi olun. Keramet havada uçmak, denizde yürümek değil istikamet üzere olmaktır." (E 3.4.1.2.21)

(T) V222.1.5. Veli öldüğü yere defnedilir.

"Talebe arkasını döner dönmez, Kesikbaş hazretlerinin vücudu olduğu yere yığılıvermiş ve onu oraya defnetmişler." (E 3.4.1.2.23)

"Burası benim makamımdır, diyerek oracıkta vefat etmiş. Hacı Bektâş-ı Veli'nin kerameti üzerine oraya defnedilmiş." (E 3.4.1.2.33)

(T) V223.4.2. Himmet

"Sonra bu hâlinin, hocası Cerrahzâde'nin tasarrufuyla olduğunun farkına varmış. Ali bin Bâli o günden sonra tasavvuf yolunda yükselmiş ve Allahü teâlânın pek çok lütuflarına nail olmuş." (E 3.4.1.1.10)

"Fındık Osman benim manevi mirasıma kondu, artık ona Fındık Osman değil "Konduk Osman" deyiniz, der." (E 3.4.1.2.26)

V225. Veli aynı anda birkaç yerde görünür.

"Ertesi gün birbiriyle karşılaşan bu kişilerin hepsi: "Bu akşam Garip Baba bizim hanemizde iftar etti." diye birbirlerine anlatmışlar." (E 3.4.1.2.17)

"Sayıları kaç tane olursa olsun Askerlerden su demeye başladığı anda hemen yanlarında bitiverirmiş." (E 3.4.1.2.36)

V226. Münzevi olarak kutsal şahsiyet

"Kenisa Camiinde kırk gün ibadet ve tâatla meşgul olup erbain çıkarmış." (E 3.3.2.10)

"Bu kilisede Hazret-i İsa'nın kırk gün hücreye kapandığına inanıldığı için bütün kâfirler bu kiliseyi ziyaret edip tavaf ederler, hücreye kapanırlarmış." (E 3.3.2.29)

V228. Velinin dokunulmazlığı

"Garip Baba adama şefkat dolu bir nazarla bakar. O anda hırsız titremeye başlar." (E 3.4.1.2.16)

"Fakat Müezzin Sultan gür ve güzel sesiyle öyle güzel ezan okumuş ki hepsi Müslüman olup tövbe etmişler." (E 3.4.1.2.32)

V228.1.1. Veli zehri hiçbir zararı dokunmadan içebilir.

"Hacı Bayram-ı Veli hazretleri (zehirli) içeceği eline alıp (içer)" (E 3.4.1.1.17)

V229.1. Veli olağanüstü gücüyle ölümden döner.

"Bu söz ağzından çıkar çıkmaz kâseyi ağzına götürür ve içecekten bir yudum içer. O anda vezir yere yığılır ve bir daha kalkamaz, ölür. Ölüm sebebi ise zehirlenmedir." (E 3.4.1.1.16)

V229.2 Velilerin kutsallığı

"Hünkârım! Bir şehirde iki padişah olmaz. Halk Emir Sultan'a uyar sana hürmet etmez. Sen Emir'i Bursa'ya gönder, varsın orada ikamet buyursunlar, demiş." (E 3.3.8.6)

"Emir Sultan türbedarın sağ tarafına bir tokat vurur. Sabah olunca türbedar dehşetli bir şekilde yatağından fırlar. Sağ tarafında çok şiddetli bir ağrı hisseder, bu ağrı ömrünün sonuna kadar geçmez." (E 3.4.1.1.12)

"Böylece akıllarından bile geçirdikleri düşüncelerden dolayı mahcup olurlar ve Hasan Sezâi'nin ne kadar büyük bir zat olduğunu anlarlar." (E 3.4.1.1.24)

V229.2.8. Velinin vücudu uzun süre bozulmadan kalır.

"Naaşı da sanki yeni gömülmüş gibiymiş." (E 3.4.1.1.28)

"Tütsüsüz Baba'nın naaşı sandukanın altında bir sedir üzerinde pembe ve beyaz vaziyette çürümeden durmaktaymış." (E 3.4.1.2.38)

V229.2.11. Keramet veliyi iftiradan korur.

"Halk bunların suçsuz olduğunu anlar, fakat iş işten geçmiştir." E 3.4.1.2.27)

V229.2.12. Peygamberin/velinin olağanüstü uzun ömrü

"Ey Allah'ım, benim ömrüm bin sene, ne olur benim ömrümden elli seneyi Davut oğluma ver. Ben dokuz yüz elli sene yaşamaya razıyım." (E 3.1.1.5)

(T) V229.25. Sırrı ifşa olan veli ölür/ gözden kaybolur.

"Ancak Yahya Baba sırrı ifşa olduktan sonra ruhunu teslim etmiş" (E 3.4.1.1.4)

"Şeyh: Evladım, sırrı ifşa ettin, bize de yol gösterdin. Falanca gün öleceğim. Sen tabutumun önünden gideceksin. Sakın ola arkana bakma, demiş." (E 3.4.1.2.5)

"Boyacı Baba sırrı aşikâr olduktan kısa bir süre sonrada vefat etmiştir." (E 3.4.1.2.7)

"O gün Eskici Baba'nın sırrı ifşa olunca bir daha kimse onu görmemiş." (E 3.4.1.2.12)

"Bir müddet sonra askerler bu işin farkına varmış. Sırrı ifşa olan Saka Baba vefat etmiş." (E 3.4.1.2.36)

(T) V229.26. Velinin veli olduğu ilk başlarda anlaşılmaz.

"Yahya Baba'nın büyüklüğünün farkına varamayanlar o anda sırra vakıf olmuşlar." (E 3.4.1.1.4)

"Bütün arkadaşları hayret edip, onun veli birisi olduğuna kanaat etmişler." (E 3.4.1.1.5)

"Ona 'Rezil İsmail' derlermiş." (E 3.4.1.1.33)

"Kadın çok da umursamamış bu teklifi içinden "Herhalde Muhiddin'in canı lokma çekiyor, ağasını da bahane ediyor." diye geçirmiş." (E 3.4.1.1.38)

"Bir müddet sonra delirdi diye ordudan ihraç edilir." (E 3.4.1.2.35)

"Simitçi Baba yıllardır, caminin önünde simit satarsın bir günde camiye gir, namaz kıl demiş." (E 3.4.1.2.37)

V230. Melekler

V232. Yardımcı olarak melekler

"Ancak Hazret-i Allah (c.c.) melekler vazifeli olduğu için onlara izin vermemiş ancak üç tane büyük meleği –Cebrâil, Mikâil ve İsrâfil (a.s.)- melekleri temsilen göndermiş." (E 3.3.2.26)

V233. Ölüm meleği: "Azrail (a.s)"

"Azrâil'e kararlılığından dolayı can alma vazifesi de o zaman verilmiş."(E 2.1.1.2)

V235. Ölümlü, melek tarafından ziyaret edilir.

"Böyle ileriye sürerek gidip geriye boş döneceğine geriye dönerken de sürerek gelsen daha iyi olmaz mı?"(E 3.1.1.6)

V235.0.1. Ölümlüler meleklerin ziyaretini görür

"II. Murat rüyasında Cebrail (a.s), İsrafil (a.s) ve Mikail'in (a.s) şimdi direklerin bulunduğu yere teşrif ettiğini öğrenir." (E 3.3.2.25)

V242. Meleklerin varlığıyla kutsal yer yüceltilir.

"Emir Sultan hazretleri bu camiye her gece gökten yetmiş bin adet meleğin inip, iki rekât namaz kıldıktan sonra yine göğe doğru çıktıklarını görmüş." (E 3.3.2.10)

V317.1. Kutsanmış toprak

"II. Murat rüyasında Darü'l Hadis camiinin bulunduğu yerde peygamber efendimizin namaz kılıp, o mahalde hadis naklettiklerini görmüş."(E 3.3.2.1)

"Ey evladım! Bu makam, benim evimdir. Bir isteğin olursa burada dile, kabul olur. Bu şehir, ümmetimin olacak ve bu şehirden gidilen gazalar zaferle

sonuçlanacak. Fetih kapısı burasıdır. Buranın adı Darü'n-Nasr olsun, buyurmuş." (E 3.3.2.9)

"Emir Sultan Üç Şerefeli Cami'nin olduğu yerde; 'burada bir cami yapılacak. Ümmetin fukarası Kudüs sevabını burada bulacak' demiş." (E 3.3.2.24)

"Arkas, bu makam padişahlar makamıdır. Bütün milletler bu makamdan zaptolunabilir, demiş." (E 3.3.3.1)

"Sarı Saltuk: Sizler gaza niyetine çıkıp ev ve yurtlarınız ile birlikte Edirne'ye gidiniz. Zira buradaki ibadetten orada yatıp uyumak daha hayırlıdır, demiş." (E 3.4.3.2)

"Hazret-i Hızır: Bu makam Rum'da arz-ı şeriftir. Gaziler ocağı olacaktır. Bundan sonra her sabah namazını kırk yıl boyunca burada kılacağız. Her kim kırk gün oruç tutarsa ve kırk sabah namazını burada kılarsa biz ona görünürüz. Bizden istifade ederler, demiş. " (E 3.4.3.5)

"Ey Osman! Bu tepe Hızır'ın makamıdır. Kim Hızır'a ulaşmak isterse bu tepede kırk gün ibadet edip beklesin, demiş." (E 3.4.3.6)

(T) V317.1.1. Üzerinde hiç günah işlenmemiş kara parçası

"Dolayısıyla bu mekân üzerinde insanoğlu hiç iskân etmemiş. İnsanlar iskân etmediği için de bu mekân üzerinde hiç günah işlenmemiş." (E 3.3.2.15)

V320. Kâfirler

"Kum Baba savaşlarda atının heybelerine kum doldurur, savaş esnasında da kumları kafir düşman askerlerinin gözlerine atarak onları etkisiz hale getirirmiş." (E 3.4.1.2.28)

"Bu hali gören kâfirlerden bir kısmı Müslüman olmuş." (E 3.4.1.2.33)

V330. Din değiştirenler

"Kral o peygamberin dinini kabul edip, o pınarı da imar ettirmiş." (E 3.3.2.8)

"Bunları gören tekfur ve diğer Hristiyanlar Müslüman olmuşlar." (E 3.3.8.18)

"Adam bu olanların Kasım Paşa'nın bir kerameti olduğunu anlar anlamaz Kasım Paşa hazretlerini bulup Müslüman olmuş ve onun talebeleri arasına girmiş." (E 3.4.1.1.16)

"Bunu gören kral ve kâfirler derhal Kelime-i Şahadet getirerek İslam'a geçerler." (E 3.4.1.1.47)

"Şeyhin bu konudaki hassasiyeti Rum ustayı çok etkiler ve daha yeni fethedilmiş olan Edirne'nin imarı için zamanın en iyi ustası şeyhin de teveccühüyle Müslüman olur." (E 3.4.1.1.54)

"Kralın kızı dini sebebiyle sevdiğine kavuşamadığını anlayınca hemen din değiştirip gizlice Müslüman olmuş." (E 3.4.4.3)

V340. İnanmayanlara gösterilen olağanüstü olay

"Sarı Saltuk kâfirlerin inanması için balıklara şehadet getirtmiş." (E 3.3.6.2)

V350. Dinlerin çekişmesi

"Gayr-i Müslim mimar içten içe Müslümanlara diş bilermiş." (E 3.3.2.6)

"Kâfirler hac ettikleri Kenisa Camii'ni geri isterler. Bunun için üç defa buraya hücum edemezler." (E 3.3.2.7)

(T) V350.1. Cihat

"Ayna yüzünden pek çok Müslüman şehit olmuş ancak sonuçta zaferi yine Müslümanlar kazanmış." *(E 3.3.3.3)*

"Bu söz üzerine Konya'dan bin hane Edirne'ye hicret etmiş. Gaza niyetine Edirne ve Rumeli'ne gelmişler. Edirne kalesine gelip burada ikamet etmişler." (E 3.4.3.2)

V400. Sadaka (Hayr u Hasenât)

"Sokollu tarafından Havsa'ya cami, çarşı kervansaray, imaret, han, köprü yapılarak yeniden imar edilir." (E 3.3.1.1.2)

"Musa Çelebi ve Mehmet Çelebi ağabeyi Süleyman Çelebi'nin ruhu için camiyi yaptırmaya devam etmiş." (E 3.3.2.3)

"II. Bayezid Edirneliler için hayr u hasenat yapmak istemiş." (E 3.3.5.2)

"Bundan sonra kendisini iyiliğe, ilme ve sevgiye adamış. Pek çok hayır ve hasenatta bulunmuş." (E 3.4.1.1.40)

V411. Sadaka için mucizevi bir ödül verilir.

"Halk bu suyun şeker hastalığı türlerinden birine iyi geldiğine inanmaktadır. Kaynak kişimizin belirttiğine göre su, evlere giden şebekeye aktarılmıştır." (E 3.4.1.2.30)

V450. Dini kurallar

"Camilere resim ve heykel girmez." (E 3.3.11.4)

V463. Şehitlik

"Kardeş pehlivan nefesleri kesilerek oldukları yerde can vererek şehitlik mertebesine ulaşmışlar." (E 3.1.3.3)

"Burada yaklaşık olarak 3000 Mehmetçiği şehit etmişler" (E 3.3.9.2)

"*Kayapa, Küçükdöllük köyleri ve Cevizlik Tabya yakınlarında bir tabur asker şehit olmuş." (E 3.3.9.3)*

"Kadın arabadan düşmüş. Köylüler ne olduğunu anlamadan etrafına toplanmışlar. Ancak kadıncağız düştüğü anda ölüvermiş." (E 3.4.1.2.6)

"Düşmanı yenmeye muvaffak olmuşlar lakin bundan önce Kara Baba sancağı şu anda türbenin arkasında bulunan içi boş ağacın dalına asmış ve şehit olmuş." (E 3.4.1.2.20)

(T) V475.1. Adakların unutulması

"II. Sultan Selim Han Kıbrıs fetholunursa Kıbrıs'tan gelen ganimetlerle eşsiz bir cami yaptıracağım diye adak adar, fakat zaman içinde bu adağını unutur." (E 3.3.2.12)

V511.1.1. Veli cenneti görür.

"Hacı Bayram-ı Veli hazretleri Eski Cami'de ibadetle meşgulken Cennet Deresi denilen yerde cenneti seyretmiş." (E 3.4.3.1)

V516. Geleceğin görüntüsü

"Emir Sultan Üç Şerefeli Cami'nin olduğu yerde; 'burada bir cami yapılacak. Ümmetin fukarası Kudüs sevabını burada bulacak' demiş." (E 3.3.2.24)

V520. Selamet

"Mustafa Kabûli konuştukça gencin manevi dünyası aydınlanmış ve nedamet gözyaşları dökerek Mustafa Kabûli hazretlerine mürit olmuş." (E 3.4.1.1.41)

"Hırsız utana sıkıla almış cübbeyi. Veli Dede'nin bir Allah dostu olduğunu anlayıp tövbe etmiş ve ona mürid olmuş." (E 3.4.1.1.55)

(T) V527. Veli kendisine kötülük edecek olan/eden kişiyi doğru yola sevk eder

"Kadın tövbe istiğfar edip, iffet ve edepte, parmakla gösterilen bir hanımefendi olmuş." (E 3.4.1.1.42)

"Hırsız utana sıkıla almış cübbeyi. Veli Dede'nin bir Allah dostu olduğunu anlayıp tövbe etmiş ve ona mürid olmuş." (E 3.4.1.1.55)

"Bu hali gören kâfirlerden bir kısmı Müslüman olmuş." (E 3.4.1.2.33)

V531. Kutsal yerlerde hac

"Hristiyanlar tarafından Hazret-i İsa'nın buraya ayak bastığına inanıldığı için bir bakıma Hristiyanların hac merkezi durumuna gelmiş." (E 3.3.2.8)

V532. Mekke'ye giderek hacı olma

"Ailenin reisi olan Hakkı Dayı hacca gidince işlerin yükü onun omuzlarına kalmış." (E 3.4.1.1.38)

"Hatta Âşık Dede, o gün sevincinden ihrâmı giyer ve üzerinden çıkarmaz. Daha sonra hacca gider." (E 3.4.1.2.2)

"Olur mu, biz ona hani hacca ayırdığın parayı su için harcayacaktın dediğimizde "Hanımın mercan kolyesini satıp onunla geldim." dedi, derler." (E 3.4.1.2.30)

W. KARAKTER ÖZELLİKLERİ

W34. Sadakat

"Bir müddet sonra talebelerde açlık ve susuzluk hissi kaybolmaya başlamış, sofradaki hiçbir yemeğe dokunmadan yemek yemişçesine doymuşlar ve dua ederek sofraların başından ayrılmışlar. Benli Mehmet Efendi sözüyle iftar ettirmediği talebeleri özüyle iftar ettirmiş." (E 3.4.1.1.6)

"Gelibolu'ya gidip çilesini dolduran Süleyman Zâti hazretleri hocasını ziyaret etmeye karar verdiğinde, hocasının vefat haberini alır." (E 3.4.1.1.48)

W35. Doğruluk

"İşçilerin hepsi de cami yapımında verilen paranın devlet hazinesinden çıktığını, daha doğmamış yetimlerin hakkı olduğu için hak etmedikleri parayı alamayacaklarını söylemişler." (E 3.3.2.19)

"İşçiler de hak etmedikleri paraya asla tenezzül etmeyerek bu hesabı doğru çıkartmışlar." (E 3.3.2.20)

"Oğlum, ben cinlerin emirlerinden Asfâil'im, iki cihan saadetine nail olasın. Bunca zaman bu hücreye gelenlere kızımı emanet ettim, onlar ise emanete ihanet edip evladıma el uzattılar. Bende onları öldürdüm. Oysa sen denileni yaptın, sana bütün esrar perdesi açılsın, der ve kaybolur." (E 3.4.1.1.35)

W125. Oburluk

"Kel Aliço bir danayı yemiş" (E 3.3.8.8)

"Kel Aliço bir öküzü yemiş" (E 3.3.8.11)

W165. Sahte gurur

"Sen nasıl valisin ki sineklere bile hükmün geçmiyor. Şu makamın sineklerin bile itibar etmediği bir makam. Dünyalıklar için gururlanma." (E 3.4.1.2.9)

W167. İnatçılık (Terslik)

"Caminin yapılacağı yerde inatçı, yaşlı bir kadının lale bahçesi bulunmaktadır." (E 3.3.11.1)

Z. ÇEŞİTLİ MOTİFLER

(T) Z64.2. Kalıp sözler

"Yanmaz Ağaç Hacı Efendi "Ya Hak" diye okunu çekmiş."

"Peder ne der, kader ne der." (E 3.4.1.1.22)

Z66. Deyimler

"Ateş pahası deyimi bu olaydan sonra da pahalı demek yerine zaman zaman kullanılır olmuş." (E 3.1.4.1)

Z71.1. Formülistik sayı; üç (3)

"Bınak batsın, Bınak batsın, Bınak batsın diye üç defa tekrarlamış." (E 3.3.1.2.1)

"Bu hadise üç kez böyle tekrar edince uzaktan işçiyi seyreden Mimar Sinan'ın dikkatini çekmiş." (E 3.3.4.2)

"Evliya kuranın hakkının üç olduğunu söyleyip çektiği kâğıdı da kavuğa attırıp iki defa daha çektirmiş" (E 3.4.1.1.31)

"Mübarek eli ile arkasını üç defa sıvazlar." (E 3.4.1.1.48)

Z71.5. Formülistik sayı; yedi (7)

"Mevlana tebessüm ederek; "Evet!" manasında başını sallar. Bu konuşmadan sonra evine gelen Mevlana, vasiyetini yazar. Yedi gün hasta yattıktan sonra vefat eder." (E 3.4.1.1.36)

Bu hadiseden yedi yıl sonra Şeyh Nimetullâh tarikatından Şeyh Sâib Mısır yolunda Âşık Çelebi'ye rastlamış. (E 3.4.1.2.1)

"Cami tamamlanmaya yakın Çelebi Mehmet kılınacak ilk Cuma namazında Edirne'nin bütün azınlıklarının da anlayabileceği yedi dilde hutbe verilmesini istemiş." (E 3.4.1.2.12)

"Kafirlerin içinde yedi tane büyücü kadın varmış. Bu kadınlar ellerine elekler alıp, süpürgelerine binerek büyü yapmışlar. Hava birden kararmış, bulutlar gelip şimşekler çakmış, sel suya karışmış." (E 3.4.3.6)

"Fena gülbangının yedinci gününde İbrahim Han, Kara Mustafa Paşa'yı katlettirmiş" (E 3.4.5.1)

Z71.12. Formülistik sayı: kırk (40)

"Süleyman Paşa kırk kahraman ve iki sal yardımıyla Rumeli'ye geçmiş."(E 3.1.3.3)

"İnsan birini sevdiği zaman kalbinde kırk tane mum yanarmış."(E 3.1.3.4)

"İçlerinden kırk tanesi mağrip sofusu kılığına girerek Medine'ye yerleşmişler ve orada üç yıl kalmışlar." (E 3.3.1.3.1)

"Kenisa Camiinde kırk gün ibadet ve tâatla meşgul olup erbain çıkarmış." (E 3.3.2.10)

"Bu kilisede Hazret-i İsa'nın kırk gün hücreye kapandığına inanıldığı için bütün kâfirler bu kiliseyi ziyaret edip tavaf ederler, hücreye kapanırlarmış." (E 3.3.2.29)

"Kel Aliço padişahtan kırk gün süre istemiş." (E 3.3.8.10)

"Birkaç oyundan sonra Aliço geçkin yaşına rağmen Adalı'nın göbeğini yıldıza göstermiş." (E 3.3.8.11)

"Sarı Saltuk orada bir odası varmış o odada kırk gün kırk gece halktan uzak kalıp ibadet etmiş." (E 3.3.8.18)

"Ertesi gün Bizanslılar kırk tane kızı yarı çıplak oldukları halde Türk askerlerinin üzerine göndermişler." (E 3.3.9.1)

"Hacı Bektaş-ı Veli Sefer Şah Sultan'a çeşitli dervişlik alametleriyle kırk halife verip, Rum iline gönderir." (E 3.4.1.1.47)

Yaklaşık kırk adım attıktan sonra dervişin okuduğu ayetin manasını tefekkür ederek dervişi bulmak ümidiyle hemen geri dönmüş. (E 3.4.1.1.53)

"Balaban Baba ise kırk yıl boyunca arkadaşı Yatağan Baba'ya yemek taşımış." (E 3.4.1.2.4)

"Rumeli'ye geçen ilk kırk kişilik sal, karşıya geçmek üzere sahilden ayrılmış." (E 3.4.1.2.29)

"Bir gün sabah ezanını okumak için minare çıktığı esnada, evvelden Müezzin Sultan'ı öldürmek için bir araya gelmiş kırk kişi minarenin kapısında beklemeye başlamışlar." (E 3.4.1.2.32)

"Ey Osman! Bu tepe Hızır'ın makamıdır. Kim Hızır'a ulaşmak isterse bu tepede kırk gün ibadet edip beklesin, demiş." (E 3.4.3.6)

"Çocukluğunda bıraktığı köyden eser kalmamış. Köyün bu haline üzülen Gazi Turhan Bey köye kırk tane kavak dikmiş. Bu sebepten buranın adına "Kırkkavak" demişler." (E 3.4.4.2)

Z132.2. Simgesel yenilgi

"Bir sabah II. Murat'ın karşı kıyıya geçmesi icap etmiş fakat köprünün ucuna vardıkları zaman suyun yine köprüyü altına aldığını görünce "güçlü olan yine o" anlamında "Er gene" demiş." (E 3.3.7.3)

Z145. Sembolik renk olarak yeşil

"Sarı Saltuk duasından sonra Ece Bey'e dua etmeye başlamış. Bu esnada Ece Bey yeşil kanatlarla gökyüzüne uçmuş. Havada sema eyleyip, gökyüzüne nurlar saçmış." (E 3.3.8.19)

Z150. Diğer semboller

"Oysa Yahya Baba'nın anlatmak istediği meyve olan karpuz değil, imaretin hemen yanında yer alan II. Bayezid Camiinin kapısının üzerinde camiden çıkarken görülebilen karpuza benzer tezyinatmış." (E 3.3.11.3)

Z174. Sembolik eylemlerle mesaj ya da emir verme

"Lale devrini tekrar diriltmenin bir felaket olduğunu gören Ataullah Efendi tekrar yaşanacak bir Lale devrinin padişaha karşı bazı isyanları başlatacağına işaret etmek ve bunun sonucunda saltanatın batacağını anlatmak için müezzin mahfelinin yapımı esnasında mahfelin bir ayağına ters bir lale yaptırır." (E 3.3.11.2)

Z175. İşaret dili

"Sultanım o altını bana verirken lisan-ı hal ile Sinan öyle bir mabet yap ki, hiçbir yerinde bu altının geçeceği kadar dahi bir açıklık olmasın yani çok sağlam olup kıyamete kadar payidar olsun demek istedi. O altın benim için bir ölçü

malzemesiydi. Yıllar geçti ben o vasiyete uygun şekilde bir cami yapınca onu tekrar sultanımıza geri verdim, demiş." (E 3.3.2.17)

2.3. Edirne Efsane Motiflerinin Genel Değerlendirilmesi

Yaratılış, oluşum, dönüşüm efsaneleri başlıklı efsane grubunda yaptığımız motif incelemesinde 17 motif türüne ait tespitler yapılmıştır. Toplamda 84 motif başlığı içerisinde 108 motif tespit edilmiştir. Bu bölümde Motif Index of Folk Literature'da yer almayıp Türk efsanelerine özgü olarak (T) başlığı ile tespit ettiğimiz motif sayısı 3 başlıkta toplam 15 motiftir.

En çok motif *"A. Mitolojik Motifler"* başlığı altında tespit edilmiştir. Bu durum efsanelerin oluşum, dönüşüm ve yaratılış konularını ihtiva etmelerinden kaynaklanmaktadır. "*P600. Gelenekler/Töreler" "A1500. Geleneklerin kökeni" "A182.3. Tanrı (Melek) ölümlüyle konuşur."* bu bölümde en çok tekrar eden motiflerdir.

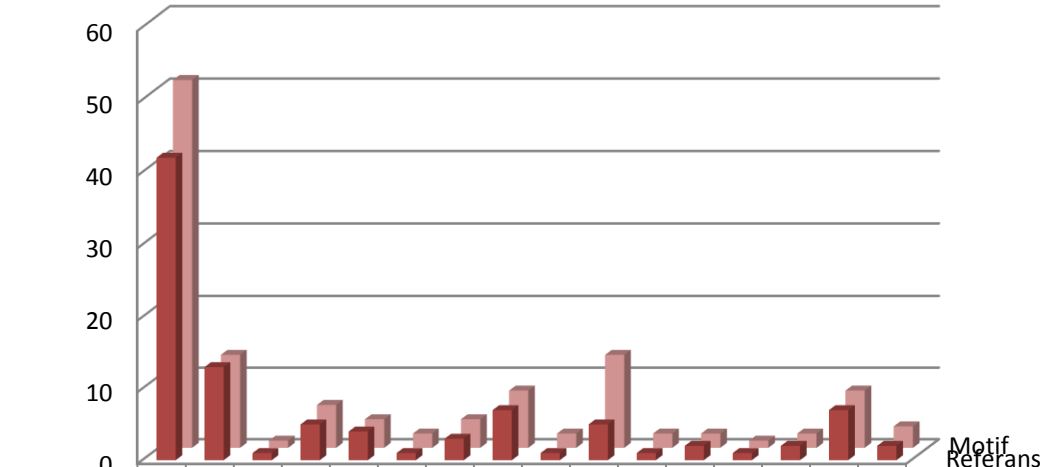

	A	B	C	D	F	J	K	M	N	P	Q	R	S	U	V	Z
Referans	42	13	1	5	4	1	3	7	1	5	1	2	1	2	7	2
Motif	51	13	1	6	4	2	4	8	2	13	2	2	1	2	8	3

Grafik 3: Yaratılış, oluşum, dönüşüm efsaneleri referans ve motif sayısı[61]

[61] Motif grafiklerinin oluşturulmasındaTuğrul Balaban'ın Amasya Efsaneleri başlıklı kitabında kullanmış olduğu sistem göz önünde bulundurulmuştur.

Olağanüstü varlıklarla ilgili anlatılan efsaneler başlıklı efsane grubunda yaptığımız motif incelemesinde 3 motif türüne ait tespitler yapılmıştır. Toplamda 16 motif başlığı içerisinde 18 motif tespit edilmiştir. Bu bölümde Motif Index of Folk Literature'da yer almayıp Türk efsanelerine özgü olarak (T) başlığı ile tespit ettiğimiz motif sayısı 1 başlıkta sadece 1 motiftir.

En çok motif *"F. Olağanüstülükler"* başlığı altında tespit edilmiştir. Bu durum efsanelerin cin, peri gibi çeşitli olağanüstü varlıkları konu etmelerinden kaynaklanmaktadır. *"F401. Ruhların görünümü" "F493.1. Çeşitli hastalık ruhları"* bu bölümde en çok tekrar eden motiflerdir.

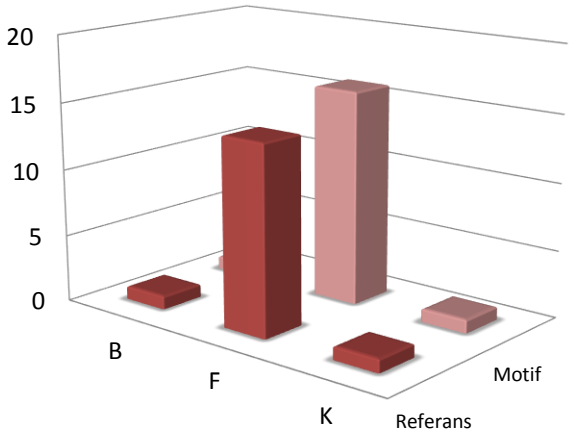

	B	F	K
Referans	1	14	1
Motif	1	16	1

Grafik 4: Olağanüstü varlıklarla ilgili efsaneler referans ve motif sayısı

Tarihi efsaneler başlıklı efsane grubunda yaptığımız motif incelemesinde 19 ana motif başlığına ait tespitler yapılmıştır. Toplamda 190 motif başlığı içerisinde 340 motif tespit edilmiştir. Bu bölümde Motif Index of Folk Literature'da yer almayıp Türk efsanelerine özgü olarak (T) başlığı ile tespit ettiğimiz motif sayısı 9 başlıkta 41 motiftir.

En çok motif *"V. Din"* başlığı altında tespit edilmiştir. "*V112.2. Camiler"*, "*P10. Padişahlar/krallar"* en çok tekrar eden motif türleridir. Efsanelerde bu motiflerin sıkça tekrar etmesinin en başta gelen sebebi Edirne'nin Osmanlı'ya 93 sene başkentlik yapmış olmasıdır. Yukarıda geniş bir şekilde bahsedildiği üzere Bizans yönetimindeki Edirne küçük bir kasabadan ibaretken Osmanlı'nın fethiyle çok büyük imar ve iskân faaliyetlerine sahne olmuş, günden güne genişlemiş özellikle 17. asır itibariyle dünyanın en kalabalık şehirlerinden biri olmuştur. Buna paralel olarak çeşitli dönemlerde çok sayıda han, hamam, cami, köprü, çeşme ve kervansaray gibi dini ve sosyal eserler yaptırılmıştır. Bugün dahi Floransa'dan sonra metrekareye en fazla tarihi eser düşen şehir konumunda bulunan Edirne'de hamisi padişahlar olan camilerin çokluğu, her dönemde halkın bu camilere rağbeti ve dînî olana olağanüstü bir zaviyeden bakma alışkanlığı bu yapılar etrafında anlatıların oluşmasına bu da Edirne'den derlenen tarihi efsaneler içerisinde "*V112.2. Camiler"* motifiyle sıkça karşılaşmamıza neden olmuştur.

Öte taraftan padişahların Edirne'nin başkentlik zamanında tam zamanlı başkentliğinin devredilmesinden sonra ise kısmen burada ikamet etmeleri, onların etrafında anlatıların oluşmasına ya da anlatılara figüran olarak dahil olmalarına sebebiyet vermiştir. Bu durum "*P10. Padişahlar/krallar"* motifiyle sıkça karşılaşmamızın nedenini ortaya koymaktadır.

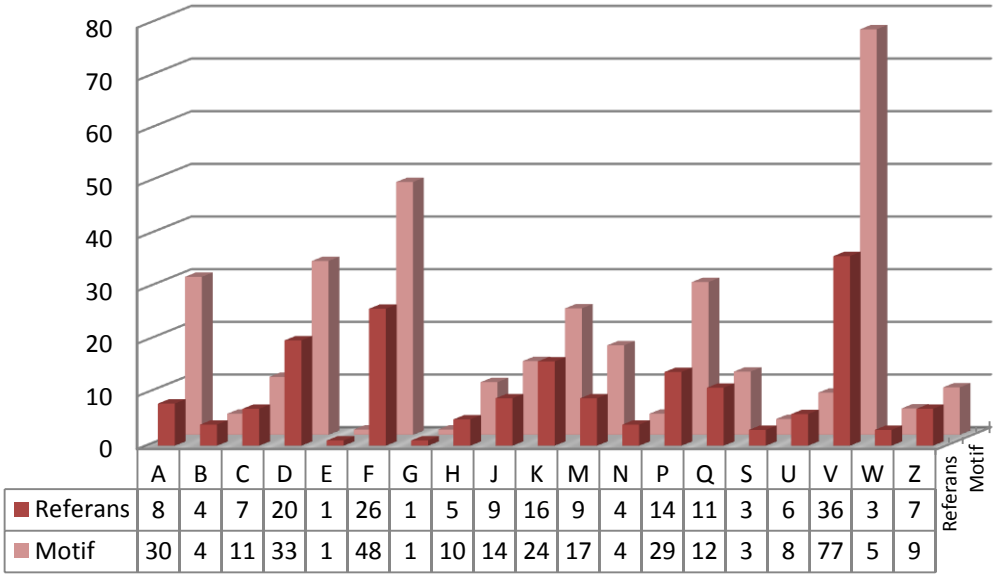

	A	B	C	D	E	F	G	H	J	K	M	N	P	Q	S	U	V	W	Z
Referans	8	4	7	20	1	26	1	5	9	16	9	4	14	11	3	6	36	3	7
Motif	30	4	11	33	1	48	1	10	14	24	17	4	29	12	3	8	77	5	9

Grafik 5: Tarihi efsaneler efsaneleri referans ve motif sayısı

Dini efsaneler başlıklı efsane grubunda yaptığımız motif incelemesinde 20 ana motif başlığına ait tespitler yapılmıştır. Toplamda 220 motif başlığı içerisinde 566 motif tespit edilmiştir. Bu bölümde Motif Index of Folk Literature'da yer almayıp Türk efsanelerine özgü olarak (T) başlığı ile tespit ettiğimiz motif sayısı 38 başlıkta 69 motiftir.

En çok motif *"V. Din"* başlığı altında tespit edilmiştir. En çok tekrar eden motif *"F900. Olağanüstü olaylar (keramet)"* motifidir. *"V222. Velilerin olağanüstülükleri"* ve *"V220. Veliler"* bu bölümde en çok tekrar eden diğer motiflerdir.

Edirne'nin fethinden önce Sarı Saltuk, Sefer Şah Sultan gibi şahsiyetlerle temellendirilen tasavvuf geleneği Osmanlı iskân siyasetine de uygun olarak fetihten sonra devam ettirilmiş, böylece Edirne siyasi bir merkez olmasının yanında dini ve kültürel bir merkez de olmuştur. Devlet adamları ve askerler gibi sürekli yer değiştirmek durumunda olan ve siyasi-askeri iktidarı elinde bulunduran sınıfların çeşitli tasavvuf ekolleriyle rabıtaları çeşitli tarikatların Edirne'de faaliyet göstermesine ve devlet tarafından himaye edilmesine vesile olmuştur. Bu anlamda tespit edilebilen bazı tasavvuf ekolleri şunlardır: Halvetiyye, Kadiriyye,

Nakşibendiyye, Rifaîye, Mevleviyye, Bektaşiyye, Celvetiyye, Sa'diyye, Zeyniyye, Desukiyye, Semerkandiyye, Bedreddiniyye, Kazarûniyye, Hurufiyye.[62] Hal böyle olunca Edirne'de halk arasında veli şeklinde de tavsif edilen pek çok mutasavvıf yaşamış ve bunların menkıbeleri dilden dile dolaşmıştır. Bu durum sık rastladığımız dini motiflerin kaynağını göstermektedir.

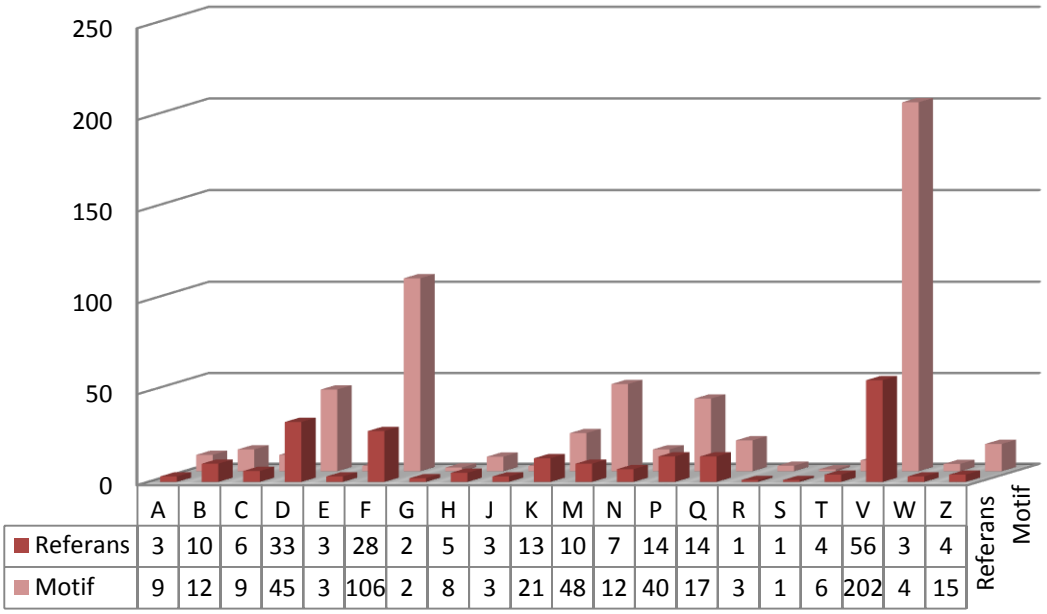

Grafik 6: Dini efsaneler referans ve motif sayısı

[62] Edirne'de tasavvuf kültürü için bk. Şimşek, Selami (2008) Osmanlı'nın İkinci Başkenti Edirne'de Tasavvuf Kültürü, Buhara Yayınları, İstanbul.

III. BÖLÜM
EDİRNE EFSANELERİNİN METİNLERİ

3.1. YARATILIŞ, OLUŞUM, DÖNÜŞÜM EFSANELERİ

3.1.1. İNSANLARLA İLGİLİ EFSANELER

3.1.1.1. EFSANE: İnsanoğlu İlk Olarak Neden Sadece İki Tane Yaratılmıştır?

Dünyada üzerinde ilk yaratılan toprakmış. Daha sonra su yaratılmış. Toprak ve su yaratılınca çeşit çeşit bitkiler meydana gelmiş. Bu bitkiler çoğalınca ot yiyen hayvanlar yaratılmış. Ot yiyen hayvanlarda çoğalınca et yiyen hayvanlar yaratılmış. En sonunda da insanoğlu yaratılmış. Dünyanın ilk düzeninde toprağın sudan, suyun ot yiyen hayvanlardan, otyiyenlerin et yiyen hayvanlardan, et yiyen hayvanların insandan çok olmasının sebebi de buymuş.

İnsanoğlu yaratıldığında dünya üzerindeki diğer canlı türleri sayıca pek çokmuş. Ancak dünyaya sadece iki tane insan indirilmiş. Bunun sebebi diğer canlıların insana hizmet için yaratılmış olmasındanmış. *(Yahya Alat, Büyükdöllük, 15.04.2015)*

3.1.1.2. EFSANE: İnsanların Tenleri Neden Renk Renktir?

Hz. Allah, Âdem'i (a.s) yaratacağı zaman önce Cebrâil'e (a.s):

- Ey Cebrâil yeryüzüne in ve bir miktar toprak getir, diye emretmiş. Cebrâil (a.s) yeryüzüne inip topraktan alacağı zaman, toprak:
- Dur! Ne olur bana dokunma. Benden alacağın parçayla insanoğlu yaratılacak ve o yeryüzünde Allah'a isyan edip, cehenneme girecek. Neticede benim bir parçam cehennemde yanacak. Ben buna dayanamam, demiş.

Cebrâil (a.s) toprağın bu şekilde mukabele etmesine karşılık ona elini sürememiş ve Allah'ın huzuruna dönüp olanları anlatmış. Bu defa Hz. Allah Mikâil'i

(a.s) göndermiş fakat aynı şekilde o da eli boş dönmüş. İsrâfil de (a.s) tıpkı diğer iki melek gibi eli boş dönünce bu defa Hazret-i Allah Azrâil'i (a.s) göndermiş. Topraktan bir parça alacağı zaman toprak, Cebrâil'e (a.s) söylediklerini söylemiş, ancak Azrail (a.s):

- Ey toprak, Allah'ın huzuruna onun emrini yerine getirememiş olarak gitmekten utanç duyarım. Ne dersen de alacağım, diyerek dünyanın dört bir yanından siyah, beyaz, kırmızı ve sarı renkte toprak almış.

Azrâil'in (a.s) farklı renkte topraklar getirip Hazret-i Âdem'in (a.s) harcı bu topraklardan karıldığı için insanlar esmer, sarışın, beyaz vb. gibi farklı ten renklerine sahip olmuş. Azrâil'e kararlılığından dolayı can alma vazifesi de o zaman verilmiş. Toprak da insanoğlu için değerli kılınmış. Tarih boyunca insanoğlu toprak için savaşmış ve savaşacakmış. *(Necmiye Güden, Doyran köyü, 11.05.2015)*

3.1.1.3. EFSANE: Âdem Elması (Gırtlak Çıkıntısı) Nasıl Oluşmuştur?

Şeytan cennete girince yasak meyveden hemen haberdar olmuş. Hz. Havva'nın o meyve ağacının yanından geçeceği bir gün meyve ağacının üstüne çıkarak kendi kendine:

- Ohh şu ağacın meyvesi ne güzel, cennette böyle bir meyve daha yok, diye söyleniyormuş.

Bu arada Hz. Havva da merakla ağacın üstündeki şeytanı izlemekteymiş. Şeytan sanki onun orada olduğunu bilmezmiş gibi:

- Aa! Sen de mi oradaydın, gel de beraber yiyelim, bu ağacın meyvesi çok tatlı, demiş. Hz. Havva önce:
- Olmaz, Allah'ımız bu meyveyi bize yasak etti, dese de sonunda dayanamayıp bir tane yiyip oradan ayrılmış. Sonra Hz. Âdem'i getirip ona da yedirmiş ancak Hz. Âdem tam ısırıp suyu boğazına gideceği anda yanlış bir iş yaptıklarını düşünüp su boğazına gitmesin diye boğazını sıkmış.

İşte insanın boğazında "Âdem elması" olarak bilinen çıkıntı Hz. Âdem'in (a.s) boğazını sıktığı o andan kalmış. Ve insanoğlunun günahsız sayıldığı ergenliğe kadarki dönemde çıkmaz, ilk günahın hatırasına ergenlikle birlikte çıkmaya başlarmış. *(Ahmet Çumir, Büyükdöllük, 15.04.2015)*

3.1.1.4. EFSANE: İnsanın Koltuk Altında ve Avret Yerinde Neden Kıl Çıkar?

Şeytan Hz. Âdem ve Havva'yı kandırıp yasak meyveden yedirmeden önce insanoğlunun dışkısı güzel bir kokuyla ter olarak dışarı çıkarmış. Yasak meyveden yedikten sonra bugün bildiğimiz şekliyle pis kokulu bir şekilde hâcet gidermeye başlamışlar. Bir müddet böyle devam edince cenneti batırmaya başlamışlar. Meleklerin bundan haberi olmasın diye saklamaya karar vermişler. Akıllarına avret yerlerine ve koltuk altlarına saklamak gelmiş. Ancak bir müddet sonra buralardan kıl çıkmaya başlamış ve saklayamamışlar. Bundan sonra insanoğlunun o mahalleri pis olarak bilinmiş ve hep kıl çıkmış. *(Ahmet Çumir, Büyükdöllük, 15.04.2015)*

3.1.1.5. EFSANE: Unutkanlık Nasıl Oluşmuştur?

Hz. Âdem'e (a.s) Hz. Muhammet'e (s.a.v) gelinceye kadar bütün peygamberlerin ruhları gösterilmiş. Alınlarında da ömürleri yazıyormuş. Kiminin ömrü yüz, kiminin iki yüz kiminin bin gibi farklı farklıymış. Hz. Âdem bir tanesinin ömrünün elli sene olduğunu görmüş ve onun kim olduğunu sormuş, melekler:

- O senin oğullarından Davut'tur (a.s) ömrü bu kadar, demişler.

Bunun üzerine Âdem (a.s) Allah'a yalvarmaya başlamış:

- Ey Allah'ım, benim ömrüm bin sene, ne olur benim ömrümden elli seneyi Davut oğluma ver. Ben dokuz yüz elli sene yaşamaya razıyım.

Hz. Allah, Âdem'in (a.s) duasını kabul etmiş ve ömründen elli seneyi Davut'a (a.s) vermiş. Yıllar geçmiş Hz. Âdem'in dokuz yüz elli sene ömrü dolmuş. Azrâil (a.s) Hz. Âdem'in canını almaya gelince Hz. Âdem itiraz etmiş:

- Elli sene erken geldin. Benim daha elli senelik ömrüm var, deyince Azrail (a.s):
- Ey Âdem, elli seneni oğlun Davut'a vermiştin, demiş. Hz. Âdem (a.s) hemen hatırlamış.

Bu hadiseden sonra unutmak ve itiraz etmek insanoğlunun özelliklerinden birisi olmuş. Eğer insanoğlu unutamasa üzüntüsünden dolayı hep ağlar, sevincinden dolayı hep gülermiş. *(Yahya Alat, Büyükdöllük, 15.04.2015)*

3.1.1.6. EFSANE: Kadınların İşleri Neden Hiç Bitmez?

Hz. Âdem (a.s) bir gün sabanla tarla sürüyormuş. Toprağı baştanbaşa bir defa sürüp tekrar başa gelir, bir daha sona kadar sürermiş. Cebrail (a.s) Hz. Âdem'in (a.s) yanına bir insan suretinde varıp ona ne yaptığını sormuş. Hz. Âdem de toprağı havalandırdığını söylemiş. Cebrâil (a.s):

- Böyle ileriye sürerek gidip geriye boş döneceğine geriye dönerken de sürerek gelsen daha iyi olmaz mı? Hz. Âdem:
- Düşününce iyi geliyor, onu da denerim, demiş ve Cebrâil'in (a.s) dediği gibi sürmeye başlamış. Cebrâil (a.s) oradan ayrıldıktan sonra Hz. Havva'nın yanına varmış. O da kilim dokuyormuş. Başa bir ilmek atıyor, ipi geçirip diğer ucunu da sonuna bağlıyormuş. Cebrâil (a.s) hep böyle yaptığını görünce ona da şöyle demiş:
- İpi başa bağlasan iplerden geçirip sona gelince hiç koparmadan geri dönsen daha iyi olmaz mı? Hz. Havva'da:
- Düşününce iyi geliyor, onu da denerim, demiş ve Cebrâil'in (a.s) dediği gibi yapmaya başlamış. Başka bir gün Cebrâil (a.s) bunları kontrol etmek için yeryüzüne inmiş. Yine başka bir insan kılığında Âdem'in (a.s) yanına varmış, onu biraz izledikten sonra şöyle demiş:

- Maşallah, nereden öğrendin böyle toprak sürmeyi. Epey iş yapmışsın. Hz. Âdem:
- Sağ olasın, birkaç gün önce bir adam geldi. Böyle yapmayı bana o öğretti, demiş. Cebrâil (a.s):
- Ambarın bol olsun, işin bereketli olsun, diye dua etmiş. Daha sonra Havva anamızın yanına varmış. O da öğrettiği gibi halıyı dokuyormuş. Ona da şöyle demiş:
- Maşallah, nereden öğrendin böyle halı dokumayı. Epey iş yapmışsın. Hz. Havva:
- Kim öğretecek, kendim buldum, kendim öğrendim, demiş. Bunun üzerine Cebrâil (a.s):
- Bütün gün çalış çalış, kıs koltuğuna git, demiş. Yani yaptığın işler o kadar hafif olsun ki koltuk altında bile taşınsın. Ele avuca gelmesin, işinin bereketi olmasın, demek istemiş. Bu olaydan sonra kadınlar hep işlerinin bitmediğinden yakınırlarmış. *(Yahya Alat, Büyükdöllük, 15.04.2015)*

3.1.2. YİYECEKLERLE İLGİLİ EFSANELER

3.1.2.1. EFSANE: Unun Ortaya Çıkışı

Hz. Âdem (a.s.) dünyaya atıldığı zaman bir şey yiyememiş, neredeyse ölecekmiş. Melekler onun bu halini görüp üzülünce Cebrâil (a.s) Hz. Âdem'in (a.s) yanına gelmiş. Ona:

- Ey Âdem, bir şeyler ye yoksa öleceksin, demiş. Hz. Âdem:
- Ölüm nedir, yiyecek bir şey yok ki yiyeyim, demiş.

Bunun üzerine Cebrail (a.s) hemen göğe yükselmiş. Gökten üç tane buğday tanesi getirmiş. O zaman buğday taneleri deve kuşu yumurtası kadarmış. Getirince Hz. Âdem'e buğdayları toprağa ekmeyi öğretmiş. Buğday kısa zamanda yetişip kurumuş. Sonra buğdayı iki taş arasında ezip un yapmayı öğretmiş. Unu suya karıştırıp yiyince Hz. Âdem'in karnı doymuş. O vakitten sonra buğday yetiştirmeye başlamış. Çiftçilik de böylece ortaya çıkmış. *(Hidayet Özer, Paşayiğit, 04.03.2015)*

3.1.2.2. EFSANE: Tarhana Çorbası

Bir Ramazan gününde tebdil-i kıyafet halindeki Yavuz Sultan Selim yanına nedimi Hasan Can'ı da alarak Edirne sokaklarında dolaşmaya başlar. Hasan Can'a:

- Top atıldığında hangi kapının önünde olursak, orada iftar edelim, der.

Bir müddet dolaştıktan sonra iftar vakti iyice yaklaşır ve top atılıp, ezan okunmaya başlar. Bu esnada önünde bulundukları evin çocukları kapı önündedir ve onları içeriye davet ederler. Ev sahipleri birilerine iftar ettirmenin sevinci içinde sofraya otururlar. Yemek esnasında bir taraftan da sohbet edilir. Hasan Can bir ara tebdil-i kıyafet ettiklerini unutup padişahın dediklerini:

- Evet sultanım, öyledir hünkârım, diye cevaplayınca, hane sahipleri evlerindeki misafirin padişah olduğunu anlarlar. Bir taraftan bir padişahı ağırlamanın sevincini yaşarken, diğer taraftan da ona layık bir yemek yedirememenin hüznünü yaşarlar. Bu esnada Yavuz Sultan Selim yedikleri çorbanın lezzetinden bahsederek, çorbanın ismini sorar. Ev sahibi:
- Efendim elimizden gelen budur. Hanımın evde bulunanları karıştırıp kaynatmış çorbayı. Elimiz dardır bu çorba da dar hane çorbasıdır, der. Bu olayla şöhret bulan darhane çorbası, zaman içinde tarhanaya dönüşür. *(Hüseyin Özel, Havsa, 07.03.2015)*

3.1.2.3. EFSANE: Gaziler Helvası

Osmanlı askerleri Avrupa'ya sefere çıkacakları zaman güzergâh olarak Edirne'yi kullanırlarmış. Seferlerden önce Edirne'ye gelinir bütün ikmal işleri burada yapılıp sefere gidilir ve seferden sonra yine Edirne'ye geri dönülürmüş. Ordu sefere çıkacağı zaman halk da namazgâh ovasına toplanır, tabur imamları tarafından yapılan dualara âminlerle iştirak ederler, ordu gözden kayboluncaya kadar ordunun arkasından tekbirler getirip, dua ederlermiş.

O tarihlerde sefere gidecek gazilere moral vermek amacıyla helva yapmak bir gelenekmiş. Saray ocaklarında kazan kazan yapılan helvalar bütün orduya ve orada bulunan halka dağıtılırmış. Helva gaziler için yapıldığından irmik helvasının adına "Gaziler helvası" denilmiş.

İnsanlar şehâdete koşan gazilere helva yapıldığı için, ölenlerinin ardından da helva yapmaya başlamışlar. Ölenin ardından helva vermek adet olmuş. Bu gelenek zamanla yaygınlaşıp biraz da değişime uğrayarak helva sohbetlerine dönüşmüş.

3.1.3. GELENEKLERLE İLGİLİ EFSANELER

3.1.3.1. EFSANE: Aynalı Süpürge I

Edirne'de çok güzel bir kız bir eve gelin olarak gelmiş. Güzellerin aynaya düşkünlüğü tam anlamıyla bu kızda da mevcutmuş. Her an kaşını, saçını, kılık, kıyafetini düzenler, kendince süslenir, aynaya bakarmış. Hatta öyle ki gelin çoğu zaman evin işlerini aksatır, süslenmeye çok vakit ayırdığı için hiçbir işi tam yapamazmış. Bu konuya çözüm bulmak gerektiğini düşünen kayınvalide, gelinin süpürgesine ayna takarak vermiş gelinin eline ve şöyle demiş:

- Gelin! Al sana aynalı süpürge hem süpür, hem kendini seyret.

Bundan sonra aynalı süpürge meşhur olmuş. (Bk. Fotoğraf 1) *(Songül Özgör, Edirne, 05.11.2014)*

3.1.3.2. EFSANE: Aynalı Süpürge II

Vaktiyle Edirne'de ev işlerini yapmaya üşenen bir gelin varmış. Bu şekilde üşengeç olduğu için kendisine görünmeden arkasından gelen kayınvalidesinden hep azar işitirmiş. Bu işe bir çözüm bulmak isteyen gelin, kayınvalidesinin geldiğini önceden görüp kendisine çekidüzen vermek için bir çare düşünmüş. En sonunda aklına süpürgenin kendi tarafına doğru olan kısmına küçük bir ayna koyarak kayınvalidesinin gelip gelmediğini bu aynadan izlemek gelmiş. Üşengeç gelinin

kaynanasını izlemek için taktığı bu ayna daha sonra kültürel bir ürün haline dönüşmüş.

Bir rivayete göre de kayınvalidesiyle ev işleri hususunda tartışan onların kötü sözlerine mazur kalan gelinler süpürge yaparken "Sen bana laf söylüyorsun fakat dön de kendine bak" demek için süpürgedeki aynayı abartılı hareketlerle kayınvalidesine doğru tutarak bu hislerini anlatırlarmış. (Bk. Fotoğraf 1) *(Nagihan Biga, Büyünlü, 15.12.2016)*

3.1.3.3. EFSANE: Kırkpınar

Bizans iç çekişmelerden dolayı sürekli Osmanlı'dan yardım istemekteymiş. Orhan Gazi onlara yardım ediyormuş fakat bunu kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmak da istiyormuş. Rumeli'de bir Türk hâkimiyeti kurmak en büyük hayaliymiş. Bu doğrultuda düşüncelerini genişletirken bir gün kardeşi (oğlu) Süleyman Paşa:

- Domuzhisarı'nı baskınla ele geçirelim, demiş. Orhan Gazi şartların olgunlaştığını düşünüp Süleyman Paşa'ya yapması gerekenleri söylemiş.

Süleyman Paşa bir gece yanındaki kırk kahraman ve iki sal yardımıyla Rumeli'ye geçmiş. Her durak yerinde hem dinlenen, hem de güreşler yapan bu yiğitler Ahırköy çayırlığına geldiklerinde içlerinden iki tanesi[63] daha önce güreşlerini sonuçlandıramadıkları için tekrar güreşe tutuşmuşlar. Gece yarısına kadar devam eden güreşten yine bir sonuç çıkmamış ve iki pehlivan nefesleri kesilerek oldukları yerde can vererek şehitlik mertebesine ulaşmışlar. Arkadaşları bu iki yiğidin cansız bedenlerini bir incir ağacının altına gömerek Edirne'ye doğru akınlarına devam etmişler. Bir müddet sonra Edirne'yi fethedip geri dönen yiğitler Ahırköy çayırlığına geldiklerinde arkadaşlarını gömdükleri incir ağacının dibinde bir suyun kaynadığını görmüşler. Bunun üzerine "Kırktı bunlar, bu yakaya ilk ayak basanlardı bunlar"

[63] Halil Delice ve Murat Köse bu iki pehlivanın isimlerinin Ali ve Selim olduğunu yazmaktadır. (Köse,1994: 33; Delice, 2006, 50)

diyerek, o yere "Kırkpınar" adını vermişler ve şehit olan pehlivanların hatırasına her sene Hıdrellez Günü güreşler düzenlenmiş. *(Durak Keskin, Edirne, 18.02.2015)*

3.1.3.4. EFSANE: Birisi Ölünce Neden Kırkının Çıkması Beklenir?

Anadolu'da eşi ölen ya da eşinden ayrılan kadın veya erkek ayrılığın hemen akabinde başka birine gönül verdiği zaman diğer insanlar "kırkı çıksaydı bari" şeklinde serzenişte bulunurlar. Bunun sebebi şudur: İnsan birini sevdiği zaman kalbinde kırk tane mum yanarmış. Bu kırk mum sevenler beraber olduğu müddetçe hiç sönmezmiş. Sevenlerin arasına ayrılık girdiği zamansa kalpte yanan mumlardan her gün birisi söner, sadece bir tane mum kalırmış. Bu tek mumun yanık kalması ise daha sonraki sevdanın mumlarını ateşlemek içinmiş. *(Şahin Şengül, Uzunköprü, 04.02.2015)*

3.1.3.5. EFSANE: Bocuk Gecesinde Neden Kabak Pişirilir?

Bocuk gecesinin Rum kültürüyle ilgili olduğuna inanılır. Rumlar özellikle Bocuk gecesinde domuz eti pişirirler, eğlenirlermiş. Rumlarla aynı muhiti paylaşan Müslümanlarda sokaklara kadar yayılan domuz eti kokusunu bastırmak ve ev halkını evde tutabilmek adına özellikle kabak pişirirlermiş. O gece pişirilen kabak çok daha önceden bir kenara ayrılır, bu bocuk kabağı, bocuk gecesinde yenilecek, denirmiş. Böylece bu kabak üzerine bir özenti hissi oluşturulurmuş. Bocuk gecesi geldiğinde bütün ev halkı sofranın etrafına toplanır, uzunca bir süredir bu geceye mahsus olarak ayrılan kabaktan yapılan yemeği yerlermiş. Bu şekilde Müslüman aileler çocukların o gece dışarı çıkmalarını engellerler, Rumların o gecede yaptıklarını görmelerini istemezlermiş. *(Şahin Şengül, Uzunköprü, 04.02.2015)*

3.1.3.6. EFSANE: Hapşıran Kimseye Neden İyi Ömür Dilenir?

Hz. Âdem'in (a.s) boyu yirmi dokuz arşınmış. Cesedi yaratıldıktan sonra Hz. Âdem'in ruhuna Allah cesede girmesini emretmiş. Ruh cesede girmiş ancak:

- Allah'ım burası çok karanlık ben burada duramam, deyip cesetten çıkmaya yeltenmiş. Tam burundan çıkacağı zaman Hz. Âdem hapşırınca cesedin genzi tıkanmış ve çıkamamış. Ruh cesede yerleşince Hz. Âdem:
- Elhamdülillah (Hamd âlemlerin rabbi içindir) demiş. Cebrâil de (a.s)
- Yerhamükellah (Allah sana rahmet etsin) demiş. Bundan sonra Allahü Teâla insanoğlunun ruhuna hitaben:
- Girmen kolay, çıkman zor olsun, buyurmuş.

Bu olaydan sonra hapşırınca "Elhamdülillah" ve "Yerhamükellah" kelimeleri hep tekrar edilmiş. Hapşırırken insanın yüzünün acı çeker şekilde gerilmesinin nedeni de ruhun duyduğu ilk ızdıraptanmış. İnsanoğlunun doğumuna sevinip, ölümüne üzülmek de Allah'ın ruha söylediklerindenmiş. *(Ahmet Çumir, Büyükdöllük, 15.04.2015)*

3.1.3.7. EFSANE: Hora Tepmek Nasıl Ortaya Çıkmıştır?

Osmanlı'nın ilk zamanlarında bir grup Sırp askeri bir Osmanlı köyünü basmışlar. Köyü yakıp, yıkmışlar; ahaliyi katletmişler. Ellerinden sadece birkaç köylü kaçıp kurtulabilmişler.

Sırplar şehit ettikleri Türkleri köyün meydanına toplamışlar. Hepsini yere dizmişler. Sonra üzerine çıkıp *"Hurraaaa Hurraaaa"* diye tepinmeye başlamışlar. Katliamdan kurtulan köylüler bunları görüp bir sebeple taklit etmişler. Hurra sesi ve tepmek fiilinin birleşimiyle ora tepme oyunu ortaya çıkmış.

Halk arasında ora tepmek şeklinde de isimlendirilen oyun hakkında kaynak kişi yaşlıların *"Ne cavırlar gibi ora tepiyila bunla"* dediğini aktarmaktadır. *(Mümine Güden, Doyran köyü, 11.05.2015)*

3.1.4. DEYİMLERLE İLGİLİ EFSANELER

3.1.4.1. EFSANE: Ateş Pahası

Alınan bir malın ya da hizmetin pahalı olması karşılığında kullanılan bu söz Edirne'de cereyan eden bir hadise sonucunda ortaya çıkmış. IV. Mehmet yanındakilerle avlanmaya çıktığı bir gün muhtelif av hayvanlarının peşinde dolaşırken evli barklı muhitten oldukça uzaklaşmışlar. Tam bu sırada hava kararmış, kuvvetli bir fırtına çıkmış, bardaktan boşalırcasına yağmur yağmaya başlamış. Adeta gök yere inmiş. Sığınacak bir yer aramak için biraz ilerlediklerinde bir kulübe görmüşler. Kulübenin kapısını vurmuşlar. İçeriden sıcaktan yanakları al al olmuş bir ihtiyar çıkmış. Durumu alelacele izah edip padişahı kulübeye sokmuşlar. İçerisi yanan sobanın dağıttığı ısıyla hamam gibiymiş. Padişah sobanın yanına varıp biraz ısınınca etrafındakilere biraz da şaka yollu;

- Bu ateş, tam bin altına değer, demiş. Evin sahibi ihtiyar padişahı ve etrafındaki insanları doyurmuş. Onlara çeşitli ikram ve ihsanlarda bulunmuş. Zaman bu şekilde geçerken nihayet fırtına durmuş, yağmur kesilmiş. Padişah ihtiyara teşekkür edip ayrılmak istemiş. Nezaketen de borçlarının ne kadar olduğunu sormuş. Yaşlı adam:

- Padişahım borcunuz bin altın, deyince padişah ve etrafındakiler bunun çok yüksek bir meblağ olduğunu ihtiyara anlatmak istemişler. Bunun üzerine ihtiyar:

- Padişahım bin altın ateşin pahasıdır; yedikleriniz, içtikleriniz benim ikramımımdır. Zira ateşin bin altın edeceğini soba başında siz söylemiştiniz, deyince padişah ihtiyarın haklı olduğunu kabul etmiş ve bin altını ona vermiş.

Ateş pahası deyimi bu olaydan sonra da pahalı demek yerine zaman zaman kullanılır olmuş. *(Cengiz Bulut, Edirne 24.04.2015)*

3.1.5. OLAĞANDIŞI DURUMLARLA İLGİLİ EFSANELER

3.1.5.1. EFSANE: Karaağaç'ta Horozlar Neden Erken Öter?

Rumeli'ne fethe çıkan alperenler, Balkan fütuhatından dönerken Edirne'ye uğramışlar. Edirne'de biraz dinlenip rahatlamak istemişler. Bu arada erlerden bazıları idman yapmak için güreş tutmuşlar. Güneşin batmaya yakın bir zamanında güreşe tutuşan alperenler canhıraş bir şekilde güreşmeye devam ederken Alperenlerin kumandanı Seyyid Ali Sultan, düşman kuvvetlerinin Edirne üzerine gelmekte olduğunun haberini almış. Hemen toparlanıp savunma ve saldırı için tedbirler alınmasını emretmiş, fakat güreşe tutuşan askerler bir türlü ayrılmamışlar. Alplerin güreşine bir son vermek adına çare düşünen Seyyid Ali Sultan Alplere güreşin son vaktinin sabah güneş doğuncaya kadar devam edeceğini söylediğini hatırlamış. Bunun üzerine *"Horozlar öterse alperenler de güneş doğdu diyerek güreşi bırakırlar."* diye düşünüp çevredeki horozlara:

- Ötün ey mübarekler!" diyerek emir vermiş.

Seyyid Ali Sultan'ın emrini alan çevredeki horozlar kerametle hep bir ağızdan ötmüşler. Bu vakitten sonra bu bölgenin horozları hep erken ötmeye başlamış. Karaağaç bölgesinde günümüzde de horozlar sabah henüz olmadan, saat üç gibi öter diye inanılmaktadır. *(Şahin Şengül, Uzunköprü, 04.02.2015)*

3.1.5.2. EFSANE: Yıldız Kayması Nasıl Oluşur?

Hz. Muhammet (s.a.v) dünyaya gelmeden önce cinliler birbirlerinin üzerlerine basarak birinci kat semaya kadar çıkar, orada meleklerin kendi aralarında konuştuklarını haber olarak falcılara, büyücülere getirirlermiş. Hz. Muhammet (s.a.v) doğduktan sonra melekler onları görür görmez kovalamaya başlamışlar. Hatta bazen onlara kırbaçla vururlarmış. O hızla düşen cin ışık saçarmış. Dünyadakilerde yıldız kaydı zannederlermiş. *(Ahmet Çumir, Büyükdöllük, 15.04.2015)*

3.1.6. İBADETLERLE İLGİLİ EFSANELER

3.1.6.1. EFSANE: Namazda Neden İki Defa Secde Edilir?

Hz. Allah Âdem'i (a.s.) yarattığı zaman tüm meleklere Âdem'e (a.s) secde edin diye emretmiş. Bütün melekler secde etmişler ancak o zaman meleklerin hocası olan şeytan secde etmemiş. Hz. Allah bunun sebebinin sorunca, şeytan:

- Ben ateşten yaratıldım, o ise topraktan. Ateş toprağı yakar, ben ondan üstün olduğum halde niye ona secde edeyim, demiş.

Bu olanlara şahit olan diğer melekler hemen o anda:

- Sen bizim hocamızsın nasıl olur da Allah'a karşı gelirsin, diyerek bir kere daha secdeye gitmişler.

Namazın bir rekâtında tekbir, kıyam, rükû, kâde bir defa olmasına rağmen secdenin iki defa olmasının sebebi meleklerin bu ikinci secdesiymiş. *(Hayati Gühan, Edirne, 07.12.2014)*

3.1.7. HAYVANLARLA İLGİLİ EFSANELER

3.1.7.1. EFSANE: Yılan Neden Sürünür?

İnsanoğlu yaratılmazdan evvel bin çeşit mahlûk yaratılmış. Bunların altı yüz tanesi denizde dört yüz tanesi de karada yaşarmış. Yılan da ilk yaratılan hayvanlardan biriymiş. Ancak ilk yaratıldığında dört ayak üzerinde giden çok güzel bir hayvanmış.

Şeytan bütün mahlûklara gidip, *"Ben senin içine gireyim sen cennete girince beni çıkarırsın"* der, Hz. Âdem ve Havva'yı kandırmak için hayvanların içinde cennete girmeye çalışırmış ancak hiçbir hayvan "Sen lanetlisin, cennetten kovuldun." diyerek buna yanaşmazmış. En sonunda yılana onca dil döktükten sonra onun içinde cennete girmeye ikna etmiş. Hemen yılanın içine girmiş. Yılan cennete girer girmez, dışarı çıkmış. Yılanın cennete girdiği haberi alınınca Hz. Allah tüm canlılara onu kimin içeri aldığını sormuş. Diğer canlılar yılanı göstermişler. Bunun üzerine Hz. Allah yılana:

- Dünyanın kızgın zemininde ömrün boyunca sürün, buyurmuş. Ondan sonra ayakları körelmiş. Hayvanların bile korktuğu bir surete bürünmüş. Sıcak havalarda dışarı çıkmasının nedeni de buymuş. *(Ahmet Çumir, Büyükdöllük, 15.04.2015)*

3.1.7.2. EFSANE: Baykuş Neden Serçe Yer?

Bir gün Allah Hz. Süleyman'a (a.s) hitaben şöyle buyurmuş:

- Ey Süleyman, ömrünün bin sene mi olmasını istersin yoksa kıyamete kadar mı yaşamak istersin. Süleyman (a.s):
- Allah'ım bana biraz mühlet versen, ben hayvanatı toplayıp onlarla bu durumu bir istişare etsem olur mu? Demiş. Allah, Süleyman'ın (a.s) dediğini kabul etmiş. Süleyman (a.s) tüm mahlûkata Allah'a cevap verebilmek için haber göndermiş. İnsanlar, hayvanlar hepsi toplanıp gelmiş. Ancak baykuş gelenler arasında değilmiş. Süleyman (a.s) ata:
- Ey at, sen hızlı koşarsın. Git baykuşu hemen çağır, demiş. At doludizgin varmış baykuşun yanına ama geriye eli boş dönmüş. Bu defa Hazret-i Süleyman (a.s) köpeğe baykuşu getirmesini emretmiş. Köpek de tazı gibi koşmuş. Yanında baykuşla birlikte geri dönmüş. Baykuş gelince Süleyman (a.s):
- Ey baykuş, atı gönderdim gelmedin, köpeği gönderince geldin. Nedir bunun sebebi, diye sormuş. Baykuş:
- Çünkü at sadık değildir. Onun üstüne birisi biner, düşmanına saldırır ve sahibi düşmanı tarafından öldürülür. Bu defa düşman atın üstüne biner, asıl sahibinin tarafına saldırır. At herkesi taşır. Oysa köpek öyle değildir. Sahibi asla bırakmaz. Ata güvenmem ama köpeğe güvenirim, demiş. Süleyman (a.s):
- Güzel cevap verdin. Sana bir soru daha soracağım bunun da cevabını verirsen seni mükâfatlandıracağım, demiş ve baykuşa Allah'ın kendisine sorduğu soruyu sormuş. Baykuş şöyle cevap vermiş:
- Ey peygamber, kıyamette de ölüm yok mu? Ha bir gün evvel, ha bir gün sonra bin sene yaşa, sonra öl, demiş. Bu cevabı Süleyman (a.s) beğenmiş ve baykuşa:

- Şu vakitten sonra serçeleri sana rızık kıldım. Günde bir tane serçe yiyeceksin, demiş.

İşte o günden sonra baykuşlar günde sadece bir tane serçe yerlermiş. Hatta serçeler *"Beni yesin, beni yesin"* diye baykuşun önünde kavga ederlermiş. *(Ahmet Çumir, Büyükdöllük, 15.04.2015)*

3.1.7.3. EFSANE: Kedi Sırtı Neden Yere Gelmez?

Hz. Muhammet (s.a.v) bir gün sofada namaz kılarken bir yılan tam secde edeceği yere gelip çöreklenmiş. Secde etmesine kısa bir zaman kala yılanı gören kedi yılanın üzerine atılmış ve secde mahallinden yılanı uzaklaştırmış. Hz. Muhammet (s.a.v) namazını bitirip selam verdikten sonra kendisini yılandan koruyan kedinin başını ve sırtını sıvazlayıp *"Sırtın yere gelmesin"* diye kediye dua etmiş. O günden sonra kedilerin sırtı hiç yere gelmez, dört ayak üzerine düşerlermiş. Kedilerin başındaki beş çizginin de Hz. Muhammet'in (s.a.v) el izi olduğuna inanılır. *(Şahin Şengül, Uzunköprü, 04.02.2015)*

3.1.7.4. EFSANE: Kekliğin Ayakları Neden Kırmızıdır?

Hz. Ali'nin iki oğlundan birisi olan Hz. Hüseyin bir savaş esnasında düşmanlarından korunmak için bir kavak ağacının kavuğuna saklanır. Onu gören bir örümcek Hz. Hüseyin'in yeri tespit edilemesin diye saklandığı kovuğun ağzını ağıyla sarar, fakat keklik tam tersini yaparak Hz. Hüseyin'in saklandığı yeri çıkardığı *"Kavaktadır kovuktadır"* sesiyle işaret eder. Düşmanlar kekliğin işaretiyle kovuğa bakarlar ve Hz. Hüseyin'i bulup kanını akıtırlar. Kavak ağacının etrafında bir kan gölü oluşur. Keklik, bu kan gölünün içine girer ve Hz. Hüseyin'den akan kanlara gagasını batırarak içer. Bundan dolayı kekliğin kana bulanan gagası ve ayakları kırmızı kalır. Yakalanmadan önce saklandığı yeri düşmanlarına ihbar eden kekliğe Hz. Hüseyin:

- Yarabbi, bu kuşun sadece birinin ardına bin kulun düşsün, diye beddua eder. İşte bu yüzden keklik Hz. Hüseyin'i ihbar etmenin cezasını insanlar tarafından çokça avlanarak çekmektedir. *(Medeni Yağcı, Umurca, 04.02.2015)*

3.1.7.5. EFSANE: Yılanın Dili, Kırlangıcın Kuyruğu Niye Kesiktir?

Cennetten kovulmadan önce cennetin bekçisi ve dolayısıyla cennetin gözde varlıklarından birisi olan yılan cennetten kovulurken Allah ona hitaben:

- Ey yılan, git! Dünya üzerinde her türlü canlının tadına bak. Dünyada ne yemek istersen senin rızkın o olsun, buyurmuş. Bunun üzerine yılan dünyadaki bütün canlıların kanlarını emmiş, etlerinin tadına bakmış. En çok da insanın etini beğenmiş. Bunu Allah'a bildirmek üzere geri dönerken karşısına kırlangıç çıkmış. Yılana nereye gittiğini sormuş. Yılan:

- Allah bana dünyada istediğin, beğendiğin yiyeceği bul, o senin rızkın olsun, dedi. Ben de tüm canlıların etinin ve kanının tadına baktım. En çok da insanın etini ve kanını beğendim, demiş. Allah yılana insanoğlunun kanını rızık kılarsa insanların neslinin tükeneceğini düşünen kırlangıç, yılanın insan etinin güzel olduğunu söylememesi için dilini koparmaya karar vermiş. Yılana:

- Yılan, senin dilinde bir şey mi var, söylediklerin anlaşılmıyor çıkar da bir bakayım, demiş. Yılan dilini çıkarır çıkarmaz gagasıyla yılanın dilini ikiye ayırmış. Tam kendisini yılanın kötülüğünden korumak için uçacağı esnada acıyla kıvranan yılan kırlangıcın üzerine atılmış fakat sadece kuyruğunu yakalayabilmiş. Hızla uçan kırlangıcın kuyruğu yılanın dişleri arasında ikiye ayrılmış. Bunun üzerine yılan kırlangıcın arkasından:

- Senin yavrularını büyütmeyeceğim, neslini sürdürmeyeceğim, demiş. Bunları duyan kırlangıç yılana:

- Sen istediğin kadar kötülük düşün, ben insanoğlunun iki kaşının arasına yuva yapar yine de yavrularımı büyütürüm, demiş. O günden sonra kırlangıcın kuyruğu ve yılanın dili çatal olmuş. Kırlangıç yuvasını hep insanların evlerine yapmış. *(Şahin Şengül, Uzunköprü, 04.02.2015)*

3.1.7.6. EFSANE: Köpek Neden İnsanın Sadık Dostudur?

Hz. Âdem'in cesedi yaratıldığı zaman yeryüzüne bırakılmış. Şeytan da cennetten kovulduğu için yeryüzünde başıboş dolaşıyormuş. Bir gün bir yere dinlenmek için oturmuş. Otururken uzakta bir karaltı görmüş. Yanına varınca Hz. Âdem'in ruh verilmemiş, çamurdan yapılmış cesedi olduğunu fark etmiş. Kendi kendine aradığım fırsatı buldum diye seviniyormuş. Ne yapsam da insanoğluna daha kolay sirayet etsem diye düşünürken, "En iyisi ben buna tüküreyim, tükürüğümün değdiği yerden de içine girer vesvese verir, onu aldatırım." demiş, kendi kendine. Ağzında biriktirdiği tükürüğü Hz. Âdem'in cesedine doğru fırlatınca tükürük Hz. Âdem'in göbeğine gelmiş. Şeytan bir gören olur diye hemencecik hızla ayrılmış oradan.

Bir müddet sonra Cebrâil (a.s) ve diğer melekler gelmiş. Cebrâil (a.s) cesede bakınca şeytandan bir iz olduğunu anlamış. Şeytanın tükürdüğü yeri oyup çıkarmış ve bir kenara atmış.

İşte Cebrâil'in (a.s) oyduğu o kısımdan insanoğlunun göbek deliği oluşmuş. Atılan parçadan da köpek yaratılmış. Köpeğin insana sadık olması insanın parçasından yaratıldığı için, şeytanla ilişkilendirilmesi de hamuruna şeytanın tükürüğü karıştığı içinmiş. Ayrıca köpeklerin az uyumasının nedeni de Cebrâil'in kendisine dokunduğu içinmiş. *(Ahmet Çumir, Büyükdöllük, 15.04.2015)*

3.1.7.7. EFSANE: Kedi ve Köpek Neden Birbirine Düşmandır?

Nuh (a.s) gemisine tüm hayvanlardan birer çift koymuş. Gemi dolduğu için onlara:

- Ey hayvanlar sakın birbirinizle cinsi münasebette bulunmayınız. Gemimizdeki yer, yiyecek ve içecek sadece bize kadardır, demiş. Hayvanların hepsi bu emre itaat edeceklerini söyleyip dağılmışlar. Ancak köpek dayanamayıp eşiyle cinsi münasebette bulunmuş. Bunu gören kedi de gördüklerini Nuh'a (a.s) anlatmış.

Nuh (a.s) köpeği azarlamış. Cinsi münasebette bulunduğu bütün hayvanlar tarafından duyulmuş. Köpek çok üzülmüş. İçten bir ah çekerek:

- Ey Allah'ım, kedi benim ayıbımı ortaya çıkardı sen de bunu karşılıksız koyma, diye Allah'a dua etmiş.

İşte bu hadiseden dolayı kedi ve köpek birbirine düşman olmuş. Kedinin çiftleşeceği zaman garip sesler çıkartarak herkese duyurması da köpeğin duasının kabul olmasındanmış. *(Yahya Alat, Büyükdöllük, 15.04.2015)*

3.1.7.8. EFSANE: Domuz, Fare, Kedi Nasıl Yaratılmıştır?

Nuh'un (a.s) gemiye aldığı hayvanların pislikleri gemiyi doldurmaya başlayınca Nuh (a.s) ne yapacağını şaşırmış. Allah'a dua edip bir çare istemiş. Hazret-i Allah Nuh'a (a.s):

- Ey Nuh, filin kuyruğunu çimcikle, buyurmuş. Nuh (a.s) Allah'ın dediğini yapınca bir erkek, bir de dişi domuz halk olmuş.

Domuzlar bütün pislikleri yemişler. Bir gün bu şekilde yemlenirken dişi domuz tıksırmış. Tam tıksırdığı anda burnundan fare çıkmış. Fareler çoğalmış. Gemiyi kemirmeye başlamışlar. Bunun üzerine Hazret-i Nuh yine Allah'a yalvarmış:

- Yarabbi fareler gemiyi batıracaklar, ne olur bir çare göster. Hz. Allah Nuh'a (a.s):
- Ey Nuh! Arslanın iki kaşının arasına hızlıca vur, demiş. Hz. Nuh denileni yapmış. Vurunca kedi yaratılmış ve fareleri yemiş. Fil, domuz ve farenin vücutları bu yüzden birbirilerine benzermiş. *(Yahya Alat, Büyükdöllük, 15.04.2015)*

-

3.1.7.9. EFSANE: Kumrular Neden Avlanmazlar?

Kıskançlık ve hasetle hareket eden kardeşleri Hz. Yusuf'u kuyuya atmak için Kenan ilinde bir kuyunun yanına vardıklarında en büyük kardeş:

- Yusuf'u tutup kuyuya atın, demiş.

Kumru da yaşanan tüm hadiseye şahit olmuş. Olanları asırlar boyunca insanlara anlatmak için en büyük kardeşin ağzından dökülen bu sözlerle ötermiş. Anadolu halkı da bu yüzden kumruya "Yusufçuk" ya da bundan bozulma "Gugukçuk" dermiş. Aynı zamanda kumruların saçaklarda, sundurmalarda, ağaç dallarında ötmeleri halk tarafından "hû hû" sesi olarak anlaşılmış ki bu da kumruların Allah'ı zikrettikleri anlamına gelmekteymiş. Kumrulara bu yüzden "Kuşların dervişi" denirmiş ve kumrular avlanmazmış. *(Kemal Yerlikaya, İbriktepe, 09.06.2015)*

3.1.8. BİTKİLERLE İLGİLİ EFSANELER

3.1.8.1. EFSANE: Tütünün Yaratılması

Tanrılık iddiasında bulunan firavun insâni özelliklerini diğer insanlardan hep saklar ve varlığını bildiği ancak iman etmediği Allah'a şöyle dua edermiş:

- Ey Allah, beni dünyada mahcup etme!

Bir gün Firavun tek başına olduğu halde etrafında kapalı hiçbir şey olmayan geniş bir ovanın ortasına varmış. Tam bu esnada da tuvalet ihtiyacı gelmiş. Bir müddet ihtiyacını gidermek için etrafa bakındıysa da müsait bir yer bulamamış. En sonunda def-i hacet için olduğu yere çömelmiş. Ovanın kenarından geçen birkaç kişi firavunu fark etmişler ve kendilerine göre ilah kabul ettikleri firavuna saygı ifadelerini göstermek için yanına doğru koşmaya başlamışlar. İnsanların üzerlerine doğru koşup geldiklerini gören firavun ne yapacağını bilememiş. Eğer insanlar benim de kendileri gibi hacet giderdiğimi görürlerse beni kendilerinden ayırmazlar ve ilahlığımı kabul etmezler diye geçirmiş içinden. Hemen Allah'a yalvarmaya başlamış:

- Ey Allah, ne olur bana yardım et, cehenneminde de istediğin kadar yak, demiş. İnsanlar da Firavunun hacet giderdiğini anlamış. Yanına vardıklarında:
- Sen nasıl tanrısın bizim gibi hacet gideriyorsun. Bizden bir farkın yok, dediklerinde firavun pisliğinin üstünden kalkmış. Allah'a ettiği dua kabul olduğu için pisliğini yaptığı yerde tütün bitmiş.

Büyüklerin anlattıklarına göre bu efsanede Allah'ın firavunun duasını kabul etmesinin sebebi, onun dünyada yaptığı zulüm, günah ve kötülüğün adedini arttırarak onu cehennemde daha şiddetli bir azaba çarptırmakmış. *(Adnan Gönül, Edirne, 05.10.2014)*

3.2. OLAĞANÜSTÜ VARLIKLARLA İLGİLİ ANLATILAN EFSANELER

3.2.1. CİNLERLE İLGİLİ EFSANELER

3.2.1.1. EFSANE: Cinler I

Hacıdanişment köyünde çıraklık yapan Konyalı Dayı diye birisi varmış. Bu adamı geceleyin cinler kapısına vurarak kaldırmışlar. *"Kalk öküzler kaçıyor."* demişler. Adam kalkmış ahıra inmiş bakmış ki öküzler yok. Biraz ilerleyince öküzlerin boş bir alanda beklediklerini görmüş. Öküzleri yakalamak için yanlarına vardıkça öküzler ileri ileri gitmiş. En sonunda Muhiddin Baba'nın türbesinin o taraflara kadar öküzler önde Konyalı Dayı arkada varmışlar. Öküzler bir anda kaybolmuş. Bu defada davul zurna çalmaya başlamış. Davul zurna eşliğinde Konyalı Dayı'yı gezdirmişler. Bir müddet böyle devam ettikten sonra Konyalı Dayı köye doğru gelmeye başlamış. Bu esnada da köküyle birlikte topraktan çıkarttığı bir kızılcık ağacını dalıyla budağıyla olduğu gibi omzuna almış. Biraz ilerledikten sonra bir horoz sesi duyulmuş. Horoz öter ötmez omzuna aldığı kızılcık ağacının altında kalayazmış. Cinliler Konyalı Dayı'ya ağacı taşıması için yardım ediyorlarmış, sabah olup horozlar ötünce hepsi kaybolmuş. *(Hüseyin Kurtdere, Hacıdanişment, 01.06.2015)*

3.2.1.2. EFSANE: Cinler II

İpsala'nın İbriktepe köyünde Cemal Kâhya diye iri yarı, güçlü bir adam varmış. Bir akşam evine dönerken küllüğün üzerinde boylu boyunca yatan bir adam görmüş. Biraz inceledikten sonra herhalde sarhoş diyerek yoluna devam etmiş. Bir

miktar yürüdükten sonra küllerin üzerinde yatan adamın kendisini takip ettiğini fark etmiş. Cemal Kâhya nereye giderse gitsin hiç peşinden ayrılmamış. Köyün kahvesine girdiğinde takip eden kişinin kendisini beklemek üzere yine kahvenin önündeki küllüğe uzanıp yattığını görünce aklına cin olabileceği gelmiş. Kahveden çıkıp evine varıncaya kadar da yine takip edilmiş.

Evine varınca takip eden kişinin merdivenlerden çıkıp indiğine, kapının altından üflediğine, koyunları defalarca rahatsız edip bağırttığına şahit olmuş. En nihayetinde dayanamayıp dışarı çıkmış. Cin kapının önünde bekliyormuş. Cemal Kahya dayanamayıp bir tane yumruk vurmuş ve cini gün döndü sopalarının üzerine yıkmış. Sinirlenen cin; evin önünde ne kadar gündöndü sopası varsa darmadağın etmiş. İri yarı, cüsseli Cemal Kâhya'yı sabah ezanına kadar duvardan duvara çarpmış, hastanelik etmiş. Her yanı moraran Cemal Kâhya günlerce yatmış. *(Kemal Yerlikaya, İbriktepe, 09.06.2015)*

3.2.2. HASTALIK VE ÖLÜM GETİREN VARLIKLARLA İLGİLİ EFSANELER

3.2.2.1. EFSANE: Çiçek Hastalığı Getiren Kız

Eskiden bir köyde çiçek hastalığı olacağı zaman, beyaz tenli, kızıl upuzun saçlı, yüzü çilli ve boyu bir metre kadar olan bir kız çocuğu evleri gezer, uğradığı evlere çiçek hastalığını yayarmış. Kimi zaman insanlara da görünür ancak kimseyle konuşmazmış. Donuk bakışlarla insanları izlermiş. İnsanlar onu görünce hanelerinde çiçek hastalığı olacağını anlar ve onu kovarlarmış.

Bir müddet kaybolan kız zaman zaman köye yine döner, çiçek hastalığını insanlara yayarmış. *(Gülümser Erbay, Küçükdanişment, 06.10.2014)*

3.2.2.2. EFSANE: Çarşamba Karısı

Edirne'de bir kadın varmış. Bu kadının kızanları sokakta oyun oynarken üstlerini başlarını batırmışlar. Kızanların her yanları kir pas içinde kalmış. Kadın kızanları eve sokmadan temizleyeyim, diye bir leğen getirip kapının önüne koymuş. İçeriye su almaya gitmiş. Geri döndüğünde leğenin başında bir kadının oturduğunu fark etmiş. Varıp suyu leğene dökmüş. Yabancı kadına tam *"Sen kimsin, kimlerdensin?"* diye soracakmış ki kadın birden ortadan kaybolmuş. Kadının kalktığı yere çişini yaptığını gören çocukların annesinin günlerden çarşamba olduğu hatırına gelmiş ve bu yabancı kadının Çarşamba karısı olduğunu anlamış.

"Eyvah! Çocuklarım" diye dövünmeye başlamış. Hemen her yeri yıkamış. Hastalık bırakacak diye etrafı tütsülemiş ancak çocuklarını hastalıktan koruyamamış. *(Sabriye Cemboluk, Edirne, 24.02.2015)*

3.3. TARİHİ EFSANELER

3.3.1. YERLEŞİM YERLERİYLE İLGİLİ EFSANELER

3.3.1.1. YERLEŞİM YERLERİNİN İMARIYLA İLGİLİ EFSANELER

3.3.1.1.1. EFSANE: Edirne'nin Îmârı

Nuh Tufanı'ndan sonra Hz. Nuh, tufandan kurtulanları yeryüzünü imar etmek için dünyanın dört bir yanına göndermiş. Kalimon Hekim'i de Mısır'a göndermiş. Kalimon Hekim'in büyük oğlu Mısrayim Mısır'ı imar ettiği için bu toprakların adına Mısır denilmiş. Mısrayim ölünce yetmiş tane evladı Hz. Nuh'u ziyaret etmişler. Hz. Nuh Mısrayim'in yetmiş oğluna birer ülke vermiş. Mısrayim'in Sırfayil adındaki bir oğlunu da hayır dua ile Rum diyarına göndermiş. Bu yüzden Rum'a ayak basan ilk insan Sırfayil'miş.

Bu Sırfâyil önce Edirne toprağına gelmiş. Her yerin harap olduğunu görmüş. Bir müddet burada kalmış. Edirne'de tufandan sonra ayakta kalan tek yer Zindan Kulesi tarafıymış. Sırfayil bir müddet sonra Edirne'ye Firav isminde bir

oğlunu bırakarak Sofya'yı imar etmeye gitmiş. Edirne toprakları üzerinde Firav ve onun nesli yerleşmişler.

Daha sonra Edirne'yi İstanbul'u da imar eden Alina kızı Makedone imar etmiş. Bundan sonra da Hazret-i İsa zamanında Rum krallarından biri olan İdrivne imar etmiş. Edirne ismi de İdrivne'den bozularak meşhur olmuş. *(Evliya Çelebi, 2010: 550)*

3.3.1.1.2. EFSANE: Havsa'nın Îmârı

II. Selim zamanında Sokollu Mehmet Paşa'nın oğlu Budin valisiymiş. Halka ettiği zulümlerden dolayı pek çok defa babası Sokollu'ya ve padişaha şikâyetler gitmiş. Padişah bu zulümlerin son bulması için emirler göndermişse de zulümlerle ilgili şikâyetlerin ardı kesilmemiş. Son çare olarak halk, Yedi kubbe vezirlerinin huzurunda II. Selim'e yardım çağrısında bulunarak hallerini arz etmişler. Zulümlerin bitmediğini duyan II. Selim, hemen Sokollu'yu çağırtmış:

- Derhal oğlunun zulmünü halkın üzerinden kaldır, yoksa seni katledilmesi gerekenler defterine kaydederim, demiş. Bunun üzerine Sokollu:

- Emriniz başım üstüne sultanım, diyerek bir padişah emri yazıp kapıcıbaşısına verdikten sonra:

- Budin'e varıp bu emri derhal yerine getir, diye sıkı sıkı tembih etmiş. On gün sonra Budin'e varan Kapıcıbaşı vilayetin ileri gelenleri ile paşa sarayına gelip:

- Emir padişahındır, diyerek paşanın kellesini kesmiş. Yine on günde padişah divanına gelerek, huzura kelleyi yuvarlamış. II. Selim:

- Lala bu baş nedir?" diye sual edince, Sokollu:

- Padişahım geçen divanda bu zalimin zulmünü def eyle diyerek ferman buyurmuştunuz. Bir zalimin zulmü padişaha erişince En'am suresin 45. ayetinde buyurulduğu gibi *"Böylece zulmeden toplumun kökü kesildi. Hamd âlemlerin rabbi*

olan Allah'a mahsustur …" o zalimin mazlumlar üzerinden, zalimin vücudunu da dünya sayfasından kaldırıp şeriattan taş koparanın başını böyle koparmak gereklidir, demiş. Bu sözleri duyan II. Selim belki de verilen cezanın ağırlığından hüzünlenip:

- Ey lalam, oğlunun bütün malıyla Havsa'da hayır ve hasenatlar eyle, demiş. Bunun üzerine Sokollu tarafından Havsa'ya cami, çarşı kervansaray, imaret, han, köprü yapılarak yeniden imar edilmiş. *(Evliya Çelebi, 2010: 624)*

3.3.1.2. YERLEŞİM YERLERİNİN BATIŞIYLA İLGİLİ EFSANELER

3.3.1.2.1. EFSANE: Bınak Köyü

Eskiden Çöke nahiyesinde Bınak köyü diye bir köy varmış. Bir Hıdrellez günü Bınak'ta yaşayan insanlar yiyip, içip; eğlenmek için hep birlikte kırlara çıkmışlar. Bir taraftan insanlar eğlenirken diğer taraftan kazanlar içinde yemekler pişmekteymiş. Bu sırada insanların bulundukları yere pejmürde bir kıyafetle, saçı sakalı birbirine karışmış halde Muhiddin Baba hazretleri gelmiş. Kazanlardan birinin taştığını görünce elini sokup karıştırmış. Kaynar yemeğin içine elini sokan Muhiddin Baba'nın yüzünde en küçük bir acı emaresi bile yokmuş. Ta ki birkaç Bınak köylü gelip yemeği mındar ettiği gerekçesiyle Muhiddin Baba'nın koluna vurana kadar. Üst üste gelen darbelerden çok canı yanan Muhiddin Baba köylülerin yüzüne bakarak:

- Bınak batsın, Bınak batsın, Bınak batsın diye üç defa tekrarlamış. Bu bedduadan sonra Bınak köyü yerle bir olmuş.

Köylülerden bazıları Bınak köyünün bulunduğu yer olarak inandıkları mahalde hala evlerin temel kalıntılarının bulunduğunu söylemekteler. *(Sezai Ergül, Hacıdanişment, 01.06.2015)*

3.3.1.2.2. EFSANE: Bosnaköy

1940'lı yıllarda Edirne Karaağaç bölgesindeki Bosnaköy sele maruz kalmış, bu selde anlatıldığına göre epey hayvan telef olmuş, evler su altında kalmış, çok zarar olmuş.

Bu sel felaketi olmadan önce yaşlı bir kadın yeni evli bir gelinin evine gelmiş, gelin kendisini gâyet iyi karşılamış, elini öpmek istemiş ancak misafir kadın elinin öpülmesini istememiş.

- Kızım, ben bir sebeple geldim, bu köy ahâlisi bir deve kurban etsin, eğer bunu yapmazlarsa başlarına bir felâket gelecek, diye ilâve etmiş.

Belki kızın umursamayıp kimseye bu haberi vermediğinden, belki de kimsenin umursamayıp bu haberi kâle almadığından aradan çok fazla zaman geçmeden köyü sel almış. Öyle ki, köy tamamen boşaltılmış; devlet, köy ahâlisini çeşitli mahallerde iskân ettirmiş. *(Ayşe Akçaalan, Edirne, 17.10.2014)*

3.3.1.2.3. EFSANE: Göl Baba

Yaşlı bir zat bir köye varıp köydeki evlerin kapılarını tek tek çalarak bir parça ekmek istemiş. Kimse ona yardımcı olmamış. En sonunda bir evin kapısını daha çalmış. İçeriden çıkan kadından bir parça ekmek isteyince kadın:

- Amcacığım, benim de ekmeğim yok. Çocuklarım da aç. Onları oylamak için fırına tezek koydum, demiş. Yaşlı adam da:

- Olsun evladım biraz verirseniz, çok makbule geçer, demiş. Kadın:

- Fakat onlar tezek, ne işinize yarayacak deyince, Yaşlı adam getirmesi hususunda ısrar etmiş.

Bunun üzerine kadın gidip fırını açmış. Bir de ne görsün! Tezeklerin yerinde mis gibi ekmekler varmış. Ekmeği almış ve yaşlı adama götürmüş. Yaşlı adam, kadına:

- Kızım sen bir imtihan kazandın. Çocuklarını al ve benimle gel; ama ne olursa olsun sakın arkana bakma! demiş.

Kadın, yaşlı adamın dediğini yapıp çocuklarını alarak düşmüş peşine. Biraz yol aldıktan sonra *"Bu ihtiyar neden arkama bakmamı istemiyor."* diye bir meraktır, içini kemirmeye başlamış. Sonunda dayanamayıp arkasını dönmüş. Tam döndüğü anda köyü su basmış. Kadın da ihtiyar zatın sözünü dinlemediği için taşa dönüşmüş. Değirmenyeni köyündeki Tekke çeşme isimli çeşmenin suyunun bu kadının göğsünden çıktığına inanılmaktaymış.

Bugün o köyün yerinde olan sazlık alana Gölbaba denilmektedir. Kaynak kişi çocukluğunda bu bölgede baca denilen şekillerin olduğunu, kadının taşa dönüşmüş şekli de olduğunu ancak son zamanlarda kaybolduğunu söylemektedir. (Bk. Fotoğraf 2) *(Mehmet Alat, Değirmenyeni, 29.12.2014)*

3.3.1.3. YERLEŞİM YERLERİNİN ADLARIYLA İLGİLİ EFSANELER

3.3.1.3.1. EFSANE: Edirne

Sarı Saltuk öldüğü zamanlarda kâfirlerin hepsi sevinmiş, bayram etmiş. Kâfirlerin papazlarından birisi çok sevinmemelerinin gerektiğini çünkü Hazret-i Muhammet'in (s.a.v) naaşı İslam beldelerinde oldukça İslam üzerine galip gelmelerinin zor olduğunu söylemiş. Bunun üzerine kâfirler Hz. Muhammet'in (s.a.v) na'şını kaçırmaya karar vermişler. İçlerinden kırk tanesi mağrip sofusu kılığına girerek Medine'ye yerleşmişler ve orada üç yıl kalmışlar. Bu süre zarfında geceleri yer altından tünel kazarak Hz. Muhammet'in (s.a.v) na'şına ulaşmaya çalışıyorlarmış. Ravza-i Mütahharaya çok yaklaştıkları bir gecede peygamber efendimiz Şam beyi Nureddin'in rüyasına girmiş.

- Ey Nureddin, kalk kapının önünde bir deve var, ona bin ve kabrime gel. Kâfirler benim na'şıma kastedip kabrime yaklaştılar. Kalk! Bana yetiş, buyurmuş.

Nureddin uyanıp salavat getirmiş. Hemen sarayın kapısına çıkmış. Devesini kapıda bekliyor görmüş. Hemen deveye atlayıp seher vaktine kadar Medine'ye ulaşmış. Hemen Medine kalesine girip, Resulullah'ın haremine varmış. Medine Müslümanları o sırada sabah namazı kılıyorlarmış. Nureddin de namazını kılıp mescitte oturmuş ve yanında getirdiği altınları halka dağıtmaya başlamış. Sonra kırk sofunun da altın alması için mescide davet edilmesini istemiş. Sofu kılığındaki kâfirler gelince Hz. Muhammet'in (s.a.v) söylediği işaretleri bunların üzerinde görüp yakalanmalarını emretmiş. Hepsini yakalamışlar. Nureddin, Ravza-i Mutahhara'yı korunaklı hale getirtmiş. O gece Nureddin rüyasında yine Hz. Muhammet'i (s.a.v) görmüş. Hz. Muhammet (s.a.v) :

- Ey Nureddin! Gel bu kâğıdı al, deyip bir mektup vermiş. Mektup nurani yeşil bir hatla yazılıymış. Uyandığında o mektubu elinde görmüş. Mektupta şöyle yazılıymış:

- Ey Nureddin! Bu mektubu Rum'a gönder. Saltık seccadesinde oturan Ayas'a ulaştır. Orada bulunan ümmetim gayret etsin. Allah onlara pak bir nesilden melikler verecek. O melikler İbrahim Halilullah neslinden olacak. Rum diyarı İslam'la müşerref olacak. Ümmetim kâfirlerin yerlerini bana vakfedecek. Kiliseleri yıksınlar, yerlerine büyük camiler, mescitler ve imaretler yapsınlar. Allah Rum'da olan ümmetime kuvvet ve nusret vermiştir. "*Elif lam mim gulibetü'r-rûm"* ve "*yevme izin yeferahu'l- mu'minin"*[64] ayet-i kerimeleri ile onlara müjde olsun. Gaziler ocağı Edirne'yi daima beklesinler ve berhudar olsunlar. Oradan gazaya çıktıkları zaman işleri kolay ve hayır olacak.

Nureddin bu mektubu Ayas'a göndermiş. Açıp okumuşlar. Ondan sonra bulundukları yerin adına "Edirne" demişler çünkü Hz. Muhammet (s.a.v) o yere Arap dilinde "güzel, havalı ve düz yer" ya da "su kenarındaki yer" demek olan "Edirne" diye isim vermiş. Hz. Muhammet'in (s.a.v) mektubunda "Edirne" yazınca Müslümanlar da "Edirne" demiş. *(Ebu'l Hayr-i Rûmi, 2013: 632-637)*

[64] Rumlara karşı galip gelindi/ (Rumların galip geldiği gün) Allah'ın izniyle müminler de sevineceklerdir.

3.3.1.3.2. EFSANE: Doğanköy

Doğanköy'ün eski adı Donköy'müş. Vaktiyle buraya şimdiki Bulgaristan taraflarından tüccarlar, çobanlar gelirlermiş. Bir defasında öyle çetin bir kış olmuş ki her yeri buz tutmuş. Dereler, çeşmeler soğuktan akmaz olmuş. Tam bu sırada yine şimdiki Bulgaristan taraflarından beş-altı tane tüccar mallarını satmak için Doğanköy'e gelmişler. Ancak soğuk o kadar fazlaymış ki tüccarların hepsi donarak ölmüş. Bundan sonra buraya Donköy demişler. *(Muhiddin Demirel, Doğanköy, 30.05.2015)*

3.3.1.3.3. EFSANE: Tilki Ayazma

Uzunköprü'nün Kurttepe köyünde zamanımızda betonla kapatılıp hayvan yalağı olarak kullanılan bir su kaynağı mevcuttur. Bu su kaynağının ismi "Tilki Ayazma" olarak anılır. Rivayete göre, bir tilki yuva yapmak için suyun çıktığı yere gelmiş ve kazmaya başlamış. Bir müddet kazdıktan sonra bir kaya çıkmış ve yuvasını buraya yapmaktan vazgeçmiş. Ancak ortaya çıkan kayadan çok temiz bir su çıkmaya başlamış. Bu suyu tilki ortaya çıkarttığı için buranın adına "Tilki Ayazma" denilmiş. *(Şahin Şengül, Uzunköprü, 04.02.2015)*

3.3.1.3.4. EFSANE: İpsala I

Süleyman Paşa komutasında Rumeli'ye geçen alperenler fetihlerine devam ederken Paşayiğit'e Keşan'ın biraz ilerisindeki tepe verilmiş. Burada Paşayiğit'in askerleri bir üs kurmuşlar. Adına da "Paşayiğit köyü" demişler. Bu bölge Paşayiğit'e teslim edildikten sonra alperenler fetihlerine devam etmek üzere kuzeye doğru ilerlerken karşılarına bir nehir çıkmış. Nehrin iki kıyısı arasında epey bir mesafe varmış ve nehir oldukça hızlı akıyormuş. Alperenler karşıya nasıl geçeceklerini düşünürken içlerinden biri karşı kıyıya geçip diğerlerinin akıntıya kapılmamaları için nehrin ortasına bir ip salmış. Bütün alperenler bu ip vasıtasıyla zayiatsız olarak karşı

kıyıya ulaşmışlar. Bundan sonra buraya "İpsala" denilmiş. *(Şahin Şengül, Uzunköprü, 04.02.2015)*

3.3.1.3.5. EFSANE: İpsala II

Orhan Gazi zamanında Bursa'nın fethinden sonra Edirne'nin fethine de karar verilir. Bizzat Hacı Bektaş-ı Veli huzurunda Gülbank-ı Muhammedi çekilip Fatihalar okunur. Ece Yakup, Haladere, Yalvac Dede, Kara Mürsel, Kara Koca, Kara Hoca ve Kara Evren gibi gaziler sallar ile Rumeli'ne geçerler. Gece baskınları yaparak önce İpsala'yı ele geçirirler. Fethettikleri gün Cuma olduğu için ilk defa Cuma namazını İpsala'da kılarlar. İlk kılınan Cuma namazına atıfla buranın adına "ilk namaz, başlangıç namazı" anlamında "İbtidâ salâ" derler. Bu isim daha sonra bozularak İpsala şekline dönüşür. *(Nesim Aras, İpsala, 29.03.2015)*

3.3.1.3.6. EFSANE: Kalkansöğüt

Bugün Kalkansöğüt denilen köyün bulunduğu yer sulu olduğu için üç tane çoban sürülerini getirip burada konaklamaya karar vermişler. Yemeklerini yiyip uyuyacakları esnada gökyüzünde bir delik açılmış ve yere doğru bir huzme inmiş o anda civarda bulunan bütün söğüt ağaçları secdeye eğilmiş. Çobanlar hayretten ne yapacağını bilememişler. İçlerinden bir tanesi:

- Arkadaşlar, yarın bu olayı köyde anlatsak kimse bize inanmaz. Ben şu söğütlerden birinin ucuna mendil bağlayayım. Söğüdün ucuna çıkmak mümkün olmadığı için anlattığımıza inanırlar, demiş ve dediğini yapmış.

Gök kapanıp söğütler eski halini alınca mendil söğüdün tepesinde kalmış. Sabah olunca köylülere olanları anlatıp mendili göstermişler. Bundan sonra bu köyün ismine Kalkansöğüt denilmiş.

Bir rivayete göre de buraya bir Allah dostu gelmiş. Mendilini asacak dal bulamayınca söğütlerden birisi eğilmiş. Allah dostu mendilini asıp kuruttuktan sonra söğüt eski haline gelmiş. *(Yusuf Akman, Kalkansöğüt, 22.12.2014)*

3.3.1.3.7. EFSANE: Kıyık

II. Murat'ın komutasındaki Osmanlı ordusu Edirne'yi fethetmek için Edirne önlerine kadar gelmiş. Edirne'nin alınacağı gün ordu sabah namazına hazırlanmış. Ancak müezzinlerin hiç birisi ortada yokmuş. Bu esnada askerlerden Şakir isminde birisi otağ-ı hümayuna yakın bir yerde sabah ezanını okumaya başlamış. Şakir, öyle güzel bir sabah ezanı okumuş ki herkes mest u hayran olmuş. II. Murat da bu güzel sesin sahibini merak edip namazdan sonra yanına çağırılmasını emretmiş. Namaz bitip Şakir, II. Murat'ın huzuruna çıkınca II. Murat hayran bakışlarla şöyle demiş:

- Maşallah, kıyak ezan okudun.

Bundan sonra Şakir yerine "Kıyak" daha sonra "Kıyak Baba" demişler. Kıyık semti adını Kıyak Baba'dan almış. (Bk. Fotoğraf 3) *(Hasan Ali Cengiz, Edirne, 10.05.2015)*

3.3.1.3.8. EFSANE: Küçükdanişment

Rumeli fütuhatının sonucunda üç beş çadırlık bir oba, iki çatak arasındaki düzlük bir araziye gelip yerleşmiş. Toprakların sahibinin kim olduğunu hiç sorup sorgulamadan çadırlarını kurup toprağı benimsemişler. Bu arada devlet görevlileri toprak tahsisi yapmaktaymış. Kendi başlarına hiç kimseye sormadan, danışmadan toprak edinen bu obaya "Danışmayanlar" adını vermişler. Danışmayanlar ismi zamanla Danişment'e dönüşür. *(Aksel Beyazova Uncu, Küçükdanişment, 06.10.2014)*

3.3.1.3.9. EFSANE: Buçuktepe

II. Murat'ın, Osmanlı tahtını o zaman için çocuk denecek yaşta olan II. Mehmet'e bırakmasının sonucunda Çandarlı Halil, Hadım Şehabeddin ve Saruca Paşa bu durumdan rahatsız olurlar ve tekrardan II. Murat'ı tahtta görmek isterler. Bu yüzden II. Mehmet'le araları açılır ve yeniçeriyi isyana teşvik ederler. Bu arada Osmanlı'nın ihtiyat hazinesindeki paralar pazara çıkar ve paranın alım gücü iyiden iyiye düşer. O zamana kadar üç akçe ulufe alan yeniçeriler aldıkları ulufenin de az olduğunu bahane ederek kazan kaldırırlar ve şehrin ortasındaki tepede toplanırlar.

Edirne'de kaynayan fitne kazanından haberdar olan II. Murat hemen Manisa'dan kalkar ve Edirne'ye gelir. Yeniçerilerin ulufelerini buçuk akçe daha arttırır. Ulufelerin buçuk akçe arttırılmasıyla birlikte isyan kansız bir şekilde bastırılır. Buçuk akçenin hatırası olarak da Edirne'nin ortasındaki bu tepeye "Buçuktepe" adı verilir. *(Hakan Akıncı, Edirne, 08.02.2015)*

3.3.1.3.10. EFSANE: Büyünlü-Küçünlü Köyleri

Eski insanlar akşam öğününe büyük öğün, sabah kahvaltısına da küçük öğün derlermiş. Rumeli akıncıları sefere çıktıkları zaman Edirne'de konaklarlar; burada yer, içer, dinlenirlermiş. Böyle Edirne'ye gelip konakladıklarında akşam yemeğini bugün Büyünlü dediğimiz köyde yerler, sabah kahvaltısını da Küçünlü dediğimiz köyde yaparlarmış. Bu sebeple bu köylerin isimleri büyük öğünlü ve küçük öğünlüden bozularak günümüze gelmiş. *(Metin Barbaros, Edirne, 16.10.2014)*

3.3.1.3.11. EFSANE: Keçi Ayazma

Edirne'nin Uzunköprü ilçesine bağlı olan Maksutlu köyünde Koca çeşme diye bilinen büyük bir çeşme vardır. Bu çeşmenin kaynağı rivayete göre bir keçi tarafından bulunmuş.

Çobanın biri davarlarını güderken bir keçinin sürüde olmadığını fark etmiş. Keçiyi kaybettiğini düşünmüş. Bir müddet zaman geçince kaybettiğini zannettiği keçiyi diğer keçilerin arasında görmüş. Ertesi gün yine aynı hadise yaşanmış ve birkaç gün devam etmiş. En sonunda çoban keçiyi takip etmeye karar vermiş. Gün boyunca keçiyi gözden kaçırmamış. Bir yere geldiklerinde keçi yavaş yavaş sürüden ayrılmış. Çoban da arkasından keçiyi takip etmiş. Keçi epey bir yol gittikten sonra bir kayanın dibinden su içmiş ve tekrar geri sürünün yanına dönmüş. Çoban, keçi bu sudan içmek için bunca yol geldiğine göre bu suda bir iş var diye düşünmüş ve sudan içmiş. Su çok tatlıymış. Hemen köylülere haber vermiş ve suyun olduğu yer kazılmış. Keçi bulduğu için buraya önce "Keçi çeşme" demişler. Daha sonraları "Koca Çeşme" diye anılmaya başlamış. *(Mehmet Demirci, Maksutlu, 12.08.2015)*

3.3.1.3.12. EFSANE: Kocaali Köyü

Edirne'nin Enez ilçesine bağlı Kocaali köyü eskiden Değirmencik deresi ile Aydere arasında yer alan büyük bir çiftliğin sadece bir bölümüymüş. Bu çiftlikte Ali isminde iri yarı, cüsseli bir o kadar da çalışkan, dürüst bir işçi varmış. İri cüsseli olduğu için adına Kocaman Ali derlermiş. Çiftliğin iyi niyetli; fakiri fukarayı koruyup, gözeten ağası bir gün Koca Ali'yi yanına çağırmış ve şöyle demiş:

- Ali sana bir saat zaman veriyorum. Eline bir değnek alıp dolaştığın yerleri çizeceksin. Ben de çizdiğin sınırlar içinde kalan yerleri sana vereceğim.

Ali bu teklifi duyunca koşmaya başlamış, hiç durmadan koşturmuş. Öyle ki sonunda düşüp bayılmış ama o vakte kadar da epey bir yer çevirmiş. İşte Kocaali köyü Kocaman Ali'nin o gün çevirdiği sınırların içine kurulmuş. Halk önceleri "Kocaman Ali" köyü dese de zamanla "Koca Ali" şekline dönmüş.

3.3.1.3.13. EFSANE: Ali Osman Dere

İpsala'ya bağlı İbriktepe köyünün Karaağaç köyüne bakan kıyısında Ali Osman dere isminde bir çatak bulunmaktadır. Zamanında İbriktepe'de Ali Osman

adında Türk olduğu bilinen bir adam yaşarmış. Bu adam, Yunanlılar İbriktepe'yi istila ettikleri zaman Yunanlıların lehine muhbirlik yapar, Türklere dair silah, mühimmat, pusu bilgilerini hep düşmana bildirirmiş. Bunun karşılığı olarak da Yunanlılar Ali Osman'ı korur, cebini doldururlarmış.

Bir zaman sonra Türk ordusu İbriktepe'ye hücum edip köyü ele geçirmişler. Yunanlılar köyden çıkınca hâmisiz kalan Ali Osman ne yapacağını şaşırmış. Tam kaçacakken köylüler yakalamışlar. Bir eşeğin üstüne bindirip yaptıkları hainlikleri itiraf etmesi için gezdire gezdire işkence etmişler, vücudunu yaralamışlar. En sonunda bugün ismiyle anılan çatağa geldiğinde ölmüş. Bu olay neticesinde buranın ismine "Ali Osman Dere" adı verilmiş. Bazı gecelerde köylüler bu çataktan Ali Osman'ın çığlıklarının geldiğini duyarlarmış. *(Kemal Yerlikaya, İbriktepe, 09.06.2015)*

3.3.2. DİNİ MEKÂNLARLA İLGİLİ EFSANELER

3.3.2.1. EFSANE: Darü'l Hadis Camii I

II. Murat bir gece rüyasında bugün Darü'l Hadis Camii'nin bulunduğu yerde Peygamber efendimizin namaz kıldığını ve sonrasında da o mahalde hadis naklettiğini görmüş. *"Bunda bir hikmeti vardır."* diyerek bu mahale bir medrese ve cami yaptırmış ve Peygamber efendimiz hadis naklettiği için bu medrese ve caminin adına da "Darü'l Hadis" demişler. *(Mahmut Eroğlu, Edirne, 17.04.2015)*

3.3.2.2. EFSANE: Darü'l Hadis Camii II

Eski zamanlarda Darü'l Hadis Camii'ne yakın bir yerde ihtiyar bir adamın evi varmış. Adam gece bir sebeple yatağından kalkmış ve camiye doğru bakmış. Caminin ışıkları yanmaktaymış. Kendi kendine:

- Eyvah! Sabah namazı vakti gelmiş, uyuyakalmışım, diye söylenmiş.

Hemen ibriğini leğenini hazırlayıp abdest almış ve koşarcasına camiye varmış ancak caminin ışıkları kapalıymış. Etraf karanlıkmış. Bunun üzerine evine dönmüş. Sabah olunca gece gördüklerini anlatmış, bilenler şöyle demişler:

- Burası darü'l hadis yani Peygamber efendimizin sözlerinin okutulup, ezberlendiği bir müessese dolayısıyla Peygamber efendimiz buraya özellikle perşembeyi cumaya bağlayan gece teşrif eder. O ışıklar da peygamberimizi takip eden meleklerin nurlarıdır. Sen olsa olsa onları görmüşsündür.

Kaynak kişi bu hadisenin 150-200 yıl önce gerçekleştiğini söylemektedir. Bununla ilgili memoratlara da tesadüf edilmektedir. *(Ali Süzen, Edirne, 17.04.2015)*

3.3.2.3. EFSANE: Eski Cami I

Yıldırım Beyazıt'ın büyük oğlu Emir Süleyman bir gece rüyasında peygamber efendimizi görmüş. Hz. Muhammet (s.a.v) :

- Ey Süleyman, benim için ümmetime bir cami-i şerif bina eyle, buyurmuş.

Emir Süleyman sabah kalkar kalkmaz caminin planını hazırlatıp, inşasını başlatmış. Caminin temeli için hendekler kazılıp, taşları yerlerine konulduğu zaman Emir Süleyman'ın kardeşi Musa Çelebi askeriyle birlikte Emir Süleyman'ı basmış. Emir Süleyman hezimete uğrayınca kaçmış fakat bir köye varınca köylüler Musa Çelebi'ye yaranmak için Emir Süleyman'ı katletmişler. Musa Çelebi bunu duyunca o köylülerin hepsini öldürtmüş ve abisinin ruhu için camiyi yaptırmaya devam etmiş. Bir müddet sonra Mehmet Çelebi Emir Timur'a karşı başarılar kazanınca sikke bastırıp, hutbe okutarak sultanlığı ilan etmiş ve kardeşi Musa Çelebi'nin üzerine yürümüş. Musa Çelebi haberi alıp, hezimete uğramış bir şekilde kaçarken kendi askerlerinden biri tarafından şehit edilmiş. Mehmet Çelebi'de ağabeyi Süleyman Çelebi'nin ruhu için camiyi yaptırmaya devam etmiş. *(Gülcan, 1979: 16-17)*

3.3.2.4. EFSANE: Eski Cami II

Sultan Murat fetih için Edirne üzerine yürüyeceği zaman naipleri:

- Efendim orada küffar çoktur. Burayı fethe Sarı Saltuk gibi bir er gerektir, diye engel olmuşlar. O gece I. Murat'ın rüyasına Hz. Muhammet (s.a.v) girmiş. Hz. Muhammet (s.a.v), Sultan Murat'a:

- Oğul! Gazi Murat; yürü, Rum'a geç. Edirne'ye ulaş. Korkma, üşenme. Bundan sonra Edirne, dâr-ı İslam olacaktır. Ümmetim orada çoğalacak siz orayı başkent yapın. Edirne darü'n nasr ve beytü'l fetih'tir. Alemi oradan fethedeceksiniz. Orada bir aksa-yı arz-ı mübarek var. Edirne'de bir cami yaptır. Duanın makbul olduğu yerdir, buyurmuş.

Sultan Murat Edirne'yi fethettiği zaman şu an Eski Camii'nin yerinde bulunan Frengiye burcunu yıktırıp oraya namazgâh yaptırmış. Ondan sonra gelen Yıldırım Bayezid namazgâhın etrafına avlu yaptırıp üç yerden kapı koymuş. Yıldırım vefat edince Emir Süleyman Edirne'ye gelip asker toplayıp Timur'a karşı gideceği zaman II. Murat'ın namazgâhında kurbanlar kesip, hacet dilemiş. Askerlerine:

- Bu duvarın dibine hendek kazın. Fetihten dönersem buraya ulu bir cami yapacağım, dedikten sonra mihrabının yerine kendi eliyle üç tane taş koymuş. Caminin inşasına da biraz başlatıp:

- İki tarafına üçer arşın yaptık. Kalanı dursun. Gelince geri kalan duvarları da yaparız, deyip Timur'un üzerine yürümüş.

Yıldırım'ın esir düşmesinden sonra Emir Süleyman Timur'a karşı başarı elde etmiş. Emir Süleyman'ın katlinden sonra Musa Çelebi tahta geçmiş. Camiyi yaptırmaya devam etmiş. Sonra Çelebi Mehmet camiyi tamamlatmış.

Hz. Muhammet'in (s.a.v) "aksa-yı arz-ı mübarek" yani "dünyanın en mübarek mekânlarından biri" buyurdukları yer eski caminin yapıldığı yermiş. *(Ebu'l Hayr-i Rûmi, 2013: 657-658)*

3.3.2.5. EFSANE: Eski Cami III

Rum evliyalarının büyüklerinden olan Hamit Sultan hazretleri diye mübarek bir zat varmış. Bu zat otuz sene boyunca velâyet makamına ulaşabilmek için Allah'a dua etmiş. Bir türlü duaları kabul olmuyor, istediği rütbeye erişemiyormuş. Bir gün Eski camiye gelip duasını tekrarlamış. Burada dua edince Allahü teala duasını kabul edip Hamit Sultan hazretlerine velayet nasip etmiş. Bundan sonra da evliyanın büyüklerinden olmuş. *(Gülcan, 1979: 16)*

3.3.2.6. EFSANE: Eski Cami IV

Edirne camilerinin minareleri yapılırken özellikle kapılarının kuzeyde, şerefe çıkışlarının güneyde olmasına dikkat edilirmiş. Bundan kasıt kıbleye hürmet etmekmiş yani müezzin minareye girerken sırtını kıbleye dönmeden minareye girecek ve yine sırtını kıbleye dönmeden minareden çıkacak şekilde yapılarak kıbleye karşı hürmet amaçlanmış. Bazı camilerde de minare girişleri mahalleyi işaret etmek için Müslüman mahallelerin olduğu tarafa yapılırmış.

Eski caminin güneyindeki minare yapılırken Müslümanlardan bu işi yapacak bir mimar bulunamamış ve işi gayr-i Müslim bir mimara vermişler. Gayr-i Müslim mimar içten içe Müslümanlara diş bilermiş. Müslümanların hassasiyetini bildiği için minarenin kapısını tam tersine yapmış. Eski caminin güney minaresi bu yüzden ters girişliymiş. *(İbrahim Kahraman, Edirne, 17.06.2015)*

3.3.2.7. EFSANE: Kenise (Kilise) Camii I

Sultan Mehmet padişah olunca kâfirler hac ettikleri Kenisa Camii'ni geri isterler. Bunun için üç defa buraya hücum ettilerse de başarılı olamayıp geri dönerler. Sultan Mehmet kâfirlere sorar:

- Bizden ne istiyorsunuz? Kâfirler:

- Ey padişah sizden üç şey istiyoruz. Birincisi Kilise Camii'ni yeniden kilise yaptırın, ikincisi Kaleiçi'ndeki hamamda bir kurna var. Meryem İsa'yı doğurunca orada yıkadılar. Üçüncüsü Sarı Saltuk papazları Müslüman ettiği zaman dile gelen balıkları taşa çevirtmişti, işte o balık taşını istiyoruz, derler.

Bunun üzerine Sultan Mehmet o kiliseyi yıktırır ve oraya yeniden bir cami yaptırır. Balık taşının da yerini değiştirir. *(Ebu'l Hayr-i Rûmi, 2013: 299-300)*

3.3.2.8. EFSANE: Kenise (Kilise) Camii II

Kenise (Kilise) Camii Kaleiçi'nde kiliseden camiye çevrilmiş bir mabettir. 1752 senesinde depremde yıkılmış ve daha sonra ihya edilmemiştir. Ahmet Badi Efendi'ye göre bu caminin eski ismi Panaia Kilisesi'ymiş. Bu kilise Hristiyanlar için çok önemli bir kiliseymiş. Hristiyanlar tarafından Hazret-i İsa'nın buraya ayak bastığına inanıldığı için bir bakıma Hristiyanların hac merkezi durumuna gelmiş. Aynı zamanda bu mahale Yahudiler de büyük tazim gösterirlermiş.

Bu mabedin ortasından çıkan suyun cüzzam hastalığına iyi geldiğine inanılırmış. Rivayete göre Edirne'de bir peygamber yaşamış ve bu suyun kaynağını da o bulmuş. Bu peygamber vefat ettikten sonra Edirne sınırları içine defnedilse de kabri kaybolmuş.

Cevherşah isimli bir hükümdar bu peygamberin zamanında cüzzam hastalığına yakalanmış. Bu suyla yıkanınca hastalığı geçmiş. Kral, o peygamberin dinini kabul edip, o pınarı da imar ettirmiş. *(Gülcan, 1979: 20)*

3.3.2.9. EFSANE: Kenise (Kilise) Camii III

Sarı Saltuk kiliseden çevrilen Ak Cami (Kilise Camii) denilen yerde ibadet ederken bir ara uykuya dalmış. Rüyasına Hz. Muhammet (s.a.v) teşrif etmiş. Hz. Muhammet Sarı Saltuk'a selam verdikten sonra caminin sol tarafındaki direğe arkasını verip:

- Ey evladım! Bu makam, benim evimdir. Bir isteğin olursa burada dile, kabul olur. Bu şehir, ümmetimin olacak ve bu şehirden gidilen gazalar zaferle sonuçlanacak. Fetih kapısı burasıdır. Buranın adı "Darü'n-nasr" olsun, buyurmuş. Sarı Saltuk heyecanla:

- Ya Resulallah! Burada yaşayanlarla birlikte bana şefaat eyle, demiş. Hz. Muhammet (s.a.v) :

- Benim şefaatim benim yoluma baş koyanlaradır, buyurmuş.

Sarı Saltuk uykudan uyanınca rüyayı Müslümanlara anlatmış. Hz. Muhammet'in (s.a.v) bu topraklara teveccühünün nedenini anlamak için Ahmet-i Rumi'ye:

- Bana bir papaz getirin, bu Edirne kalesinin önceki yerini bana göstersin, demiş. Hemen bir papaz bulmuşlar. Papaz Edirne kalesinin eski yerini Sarı Saltuk'a göstermiş ve şöyle demiş:

- Tarih kitaplarından okuduğuma göre Adem oğlu İslam oğlu Ercem oğlu Adrin İdris buranın havasını suyunu beğenerek, veziri Erkiyanos'a *"Buranın talihe bak."* demiş. Buranın saadetli bir şehir olduğunu anlayınca binalar yapmışlar. Sonra bir padişah gelmiş. Buraya bir kilise yapmış. Ortasına bir pınar kazmış. Padişah cüzzamlıymış bu pınardan içince fayda bulmuş. Zaman geçince bu kilise yıkılmış. Kayser gelip onartmış. Nuh Tufanına kadar açık kalmış. Nuh tufanı olunca kumlar altında kalmış. Hazret-i Süleyman devrinde Hazret-i Süleyman devine emretmiş ve bu kiliseyi kumlar altından çıkarıp mamur etmişler. Daha sonra Nuh oğlu Yafes gelip etrafındaki binaları yapmış. Sonra tekrar viran olmuş bu defa Dahhak tekrar yapmış. Ondan sonra İskender ve Neyfür-i Frenk gelip bu kiliseyi onarmışlar. Sarı Saltuk, papaza:

- Bu kaleyi bundan önce herhangi bir Müslüman gelip almış mı, haber ver, demiş. Papaz:

- Evet, önce Hazret-i Muhammet'in (s.a.v) ashabı gelip almış. Hilafet Ali'de iken gelmişler. İstanbul'u kuşatmışlar. Barış yapıp haraç almışlar. Daha sonra İbn-i Abbas gemi ile gelip fethetmiş. Dört ay burada kalıp bu büyük kiliseyi onlar da camiye çevirmişler. Sonra malı ve hazineyi alıp geri gitmişler. Ondan sonra Veysel Karanî neslinden Derviş Mehmet gelip fethetmiş. Kafirler onları kırıp tekrar geri

almışlar. Sonra Cafer Gazi fethetmiş. Üç yıl buraya Müslümanlar hükmetmiş. Yine kafirler ele geçirmiş. Daha sonra Mısır'dan Ahi Ahmet fethetmiş. Üç yıl burada kalmışlar. Hristiyanlar onları da katletmişler. İşte şimdi de siz geldiniz, demiş. Sarı Saltuk papazın söylediklerini düşünürken kulağına bir ses gelmiş.

- Senden sonra da Edirne iki defa fetholunacak ve ondan sonra kıyamete kadar Müslümanların elinde kalacak. *(Ebu'l Hayr-i Rûmi, 2013: 300-301)*

-

3.3.2.10. EFSANE: Kenise (Kilise) Camii IV

Panaia Kilisesi camiye dönüştürüldükten yıllar sonra Emir Sultan hazretleri Yıldırım Beyazıt'ı ziyarete gelmiş. Kenisa Camii'nde kırk gün ibadet ve tâatla meşgul olup erbain çıkarmış. Bu camiye her gece gökten yetmiş bin adet meleğin iner, iki rekât namaz kıldıktan sonra yine göğe doğru çıkarmış. *(Gülcan, 1979: 20)*

3.3.2.11. EFSANE: Muradiye Camii

Kırım hanlarından Tatar Han maiyetiyle beraber Sultan Murat'la savaşmak için o zamanlar Maslahat Deresi ismiyle bilinen ve Sarayiçi'ne yakın olan bir yere kadar gelir. Rumeli fetihlerinin evveli olmasından dolayı zamanın velilerinden Celâleddin Çelebi kan akmasını istemez. Bunun yerine bir imtihan yapılması kararlaştırılır. Bir yerde toplanılır. Bu esnada Tatar Han atını dizginler fakat Ayı Deresi ismiyle maruf yerden iki Mevlevi derviş çıkarak ellerindeki köstekle hanın atının ayaklarını bir anda bağlarlar ve at tökezleyip yere düşer. O anda askerler hücum edip Tatar Han'ın başını keserler. Maiyeti de itaat altına alınır.

Sultan Murat Han bu yardımı kendisine ihsan edenin Mevlana hazretleri olduğunu anlar ve sebebini öğrenmek için istiareye yatar. Rüyasında Mevlana'yı görür. Mevlana Sultan Murat Han'dan dervişlerin ve talebelerin hayatlarını idame ettirebilecekleri bir hângâh yaptırması ister. Bunun üzerine Sultan Murat Han Muradiye Mevlevihânesini yaptırır. İlk olarak da Celâleddin Çelebi postnişinliğe tayin olunur. *(Ahmet Badi, 2014: 1447-1448)*

3.3.2.12. EFSANE: Selimiye Camii I

II. Sultan Selim Kıbrıs fetholunursa Kıbrıs'tan gelen ganimetlerle eşsiz bir cami yaptıracağım diye adak adar fakat zaman içinde bu adağını unutur. Kıbrıs fetholunur lakin camiyle ilgili en ufak bir teşebbüste bulunulmaz. Bir gece uykuya dalmışken Hz. Muhammet (s.a.v) rüyasına girerek:

- Ey Selim, Allah'a ahdetmiştin, Kıbrıs adası fatihi olursam gaza malından büyük bir cami yaptıracağım, demiştin. Şimdi Allah sana istediğini verdi, niçin ahde vefa edip ömrünün geri kalanını hayr u hasenât ile geçirmezsin. Hemen Kıbrıs'tan alınan ganimetleri vezirinden isteyip, benim himayemde olan İslam'ın seddi Edirne'mde bir cami inşa ettir ve sancağımın dibine gel, buyurur.

II. Selim Han dehşetli bir şekilde uykusundan uyanıp, vezirin derhal huzuruna çağırılması için emir verir. Vezir gelip de Sultan Selim ona:

- Lala tez sendeki gaza ganimetlerini bana ver, deyince vezir:

- Saddaktü yâ Resulallah, der. II. Selim vezire niye böyle dediğini sorar. Vezir:

- Padişahım, dün gece rüyamda peygamber efendimizi gördüm bana hitaben: *"Sendeki ganimet mallarını Selim'e ver. Edirne'ye birlikte giderek çok hoş bir mabedgâh inşa edin"* buyurdu. Bunun üzerine tüm ganimeti hazır ettim, der ve ganimeti Sultan'a teslim eder. *(İlker Tosun, Edirne, 14.06.2014)*

-

3.3.2.13. EFSANE: Selimiye Camii II

Selimiye yapılmazdan evvel padişah vezirlerden birini yanına alıp Edirne'de bir köye gitmiş. Köyün zenginleri padişahı karşılamışlar. Padişah köyün çobanının bulunmasını emretmiş. Zenginler kendi aralarında *"Padişahın çobanla ne işi olur."* diye fısıldaşmaya başlamışlar. Çoban gelince padişah ona:

- Bir cami yaptıracağım senden planını çizmeni istiyorum, demiş. Herkes şaşırmış. Padişahın bir an aklını yitirdiğini zannetmişler. Çoban bu teklife:

- Tabi, çizerim ancak koyunlarıma bakacak kimse yok. Siz bu sopayı elinizde tutun ancak hiç yere bırakmayın, ben çizip getireyim, demiş.

Köylüler *"Nasıl olur koskoca padişahın eline değneğini verdi. Ayıp bu. Çoban padişaha köyün koyunlarını güttürüyor!"* diye tekrar homurdansa da padişah sopayı tutup beklemeye başlamış. Bu arada koyunlar yemyeşil buğday tarlalarının yanına varır, onlara hiç dokunmadan dönerlermiş. En sonunda çoban zannedilen Allah dostu tam padişahın kolu yorulup değneği elinden bırakacağı anda elinde planlarla gelmiş. Yani Selimiye'nin planı bir insanın bir cismi havada tutabileceği zaman içinde kerametle çizilmiş. *(Ahmet Çumir, Büyükdöllük, 15.04.2015)*

3.3.2.14. EFSANE: Selimiye Camii III

Sultan II. Selim rüyada Hz. Muhammet (s.a.v) tarafından ikaz olunduktan sonra, askeriyle birlikte Edirne'ye gitmiş. Edirne'de bir gece uykuya dalmışken Hz. Muhammet'i (s.a.v) rüyasında görmüş. Hz. Muhammet (s.a.v) :

- Ey Selim, camiyi şu Kavak Meydanı'nda bina eyle, buyurup caminin temellerinin nereye konulacağını ve kıblesinin ne tarafa olacağını bizzat tarif etmiş.

Bu vesileyle Edirne'de Selimiye Camii'nin kıblesinden daha doğru kıblesi olan bir caminin olmadığına inanılır. *(Erhan Esen, Edirne, 01.03.2015)*

3.3.2.15. EFSANE: Selimiye Camii IV

Selimiye'nin bulunduğu yere dünya yaratıldığından beri hiç bina yapılmamış. Dolayısıyla bu mekân üzerinde insanoğlu hiç iskân etmemiş. İnsanlar iskân etmediği için de bu mekân üzerinde hiç günah işlenmemiş.

Selimiye yapılmadan önce burada halkın ikişer üçer metrelik lale bahçeleri varmış. Halk buraya lalelerini yetiştirmeye gelir ve yetişince toplar giderlermiş. Sadece lale mevsiminde kullanılan bu alan diğer zamanlarda boş kalırmış. *(Şaban Öztürk, Edirne, 06.05.2012)*

3.3.2.16. EFSANE: Selimiye Camii V

Sultan II. Mahmut'un Berberbaşısı ve Hassa Ağalarından Bosnavi Ahmet Ağa'nın Çocukken kafasında bir türlü iyileşmeyen bir yara açılmış. Tıbbi ve cerrahi ilaçlardan bir türlü sonuç alamayan annesi, bir gün onu elinden tutup Sultan Selim Camii'ne götürmüş ve mahfelin altındaki şadırvanın önünde yarasını açmış. Yaranın içinden fitilini çıkarıp şadırvandan aldığı suyla yaranın içini ve çevresini yıkayıp, temizlemiş. Yarasının üzeri sarılmış ve geceyi öyle geçirmiş. Ertesi gün gözünü açtığında hiçbir şeyin kalmadığını görmüş. *(Sönmez, 1988: 115)*

3.3.2.17. EFSANE: Selimiye Camii VI

Selimiye'nin temeli atılırken II. Selim Mimar Sinan'ı yanına çağırmış ve hiçbir şey söylemeden ona bir altın vermiş. Mimar Sinan'da bu altını yine hiçbir şey söylemeden alıp, gömleğinin cebine koymuş. Bu hadiseyi görenler çok merak etmesine rağmen buna akıl erdirememişler, nedenini de soramamışlar. Aradan yıllar geçmiş ve Selimiye'nin açılma zamanı gelmiş. Bu defa Mimar Sinan vefat eden II. Selim yerine III. Mustafa'nın yanında duruyormuş. Tam açılış yapılmak üzereyken Mimar Sinan altı sene önce aldığı altını yine gömleğinin cebinden çıkarıp III. Mustafa'ya vermiş. Altı sene önce de benzer bir hadiseye şahit olanların merakı iyiden iyiye kabarmış ve dayanamayıp Sinan'a bunun hikmetini sormuşlar. Sinan:

- Sultanım o altını bana verirken lisan-ı hal ile Sinan öyle bir mabet yap ki, hiçbir yerinde bu altının geçeceği kadar dahi bir açıklık olmasın yani çok sağlam olup kıyamete kadar payidar olsun demek istedi. O altın benim için bir ölçü malzemesiydi. Yıllar geçti ben o vasiyete uygun şekilde bir cami yapınca onu tekrar sultanımıza geri verdim, demiş. *(Şaban Öztürk, Edirne, 06.05.2012)*

3.3.2.18. EFSANE: Selimiye Camii VII

Peygamber efendimiz dünyaya geldiği gece meydana gelen depremden dolayı; Kisra Sarayı, Kızılelma ve Ayasofya'nın kubbesi yıkılmış. Bir müddet bu şekilde yıkık kaldıktan sonra Hızır'ın (a.s) hatırlatması ile Bursa'da ikamet eden üç yüz keşiş, Rahib Bahira'nın öncülüğünde Mekke'ye gitmişler. O zaman küçük yaşta olan Hz. Muhammet'in (s.a.v) ağzından bir miktar tükürük alıp, mübarek ellerinin de şeklini çizmişler. Papazlar bir miktar da Mekke toprağından alıp İstanbul'a gelmişler ve getirdikleriyle Ayasofya'nın kubbesini tamir etmişler.

Yıllar sonra Mimar Sinan Selimiye'nin kubbesini inşa ederken, yaptığı kubbe ebedi olsun diye Ayasofya'nın Hz. Muhammet'in (s.a.v) tükürüğüyle tamir edilen kubbesinden bir okka miktarı kireci kazıtarak Selimiye'nin kubbesinin kirecine karıştırmış. Bu yüzden Selimiye'nin kubbesinin ilelebet ayakta kalacağına inanılır. *(Evliya Çelebi, 2010: 571)*

3.3.2.19. EFSANE: Selimiye Camii VIII

Selimiye Camii'nin yapımının devam ettiği günlerde camiyi yaptıran II. Selim tebdil-i kıyafet ederek işçilerin arasına karışmış. İşçilerin bazılarının işe dört elle sarıldığını bazılarının ise tam anlamıyla kendilerini vermediklerine tanık olmuş. Akşam yevmiyeler dağıtılırken tüm işçilere eşit miktarda paranın verildiğini görünce işçilerin bazılarının çok çalıştığını bazılarının ise kaytardığını Mimar Sinan'a anlatmış ve yevmiyelerin elden verilmesini yerine işçilerin alacağı kadar paranın sandıklara konularak herkesin kendisinin almasını tembihlemiş. Mimar Sinan padişahın emri gereğince paraları sandıklara koymuş ve işçilere yevmiyelerini almalarını söylemiş. Bütün işçiler o günkü yevmiyelerini aldıktan sonra sandıkta çok miktarda para kaldığı görülünce, Mimar Sinan yevmiyelerini az alanların toplanmalarını istemiş ve niçin yevmiyeleri az aldıklarını sormuş. İşçilerin hepsi de cami yapımında verilen paranın devlet hazinesinden çıktığını, daha doğmamış yetimlerin hakkı olduğu için hak etmedikleri parayı alamayacaklarını söylemişler. Tebdil-i kıyafet halinde bu ana tanıklık eden II. Selim bunun üzerine:

- Milletimizde bu iman varken, camimizi böyle işçiler inşa ederken bu cami kıyamete kadar ayakta durur inşallah, demiş. *(Mehmet Ali Başpınar, Edirne, 06.05.2012)*

3.3.2.20. EFSANE: Selimiye Camii IX

Selimiye Camii'nin yapımına başlandığı zaman tam ortaya bir sandık para konulmuş Cami inşası devam ederken herkesin çalışıp hak ettiği kadarını buradan alması istenmiş. Yıllar sonra caminin inşası bitince sandığın içinde sadece beş tane altın kalmış. Onu da en son caminin kapısını takan dülgerler almışlar. Son iş bittiğinde sandıkta hiç para kalmamış. Mimar Sinan yıllarca sürecek işi hesaplayarak olağanüstü bir durum ortaya koymuş. İşçiler de hak etmedikleri paraya asla tenezzül etmeyerek bu hesabı doğru çıkartmışlar. Böyle hakkaniyetli bir şekilde yapıldığı için Selimiye kıyamete kadar payidar kalacağı inancı vardır. *(İbrahim Gökçen, Edirne, 10.05.2012)*

3.3.2.21. EFSANE: Selimiye Camii X

Selimiye Cami'nin inşası devam ederken, Sinan'ın mihrapta nargile içtiği söylentisi yayılır. Söylenti padişaha kadar ulaşır. Caminin banisi ve zamanın sultanı II. Selim, bu söylenenlere inanmak istemese de bir gün ansızın inşaata çıkagelir ve Sinan'ın gerçekten mihrapta nargile fokurdattığını görür.

- Mimarbaşı, camide nargile içilir mi, sen bu işi yapmazdın, nedir bunun hikmeti diye sorar. Sinan:
- Sultanım, dikkat edin nargilemde tömbeki yoktur. Sadece suyun tıkırtısıyla meydana gelen sesin cami içerisinde dağılımını kontrol ediyorum. Bu şekilde camideki ses dağılımını düzenleyerek sesin 60-70 metreye kadar ulaşmasını sağlıyorum yani akustiğini düzenlemeye çalışıyorum, cevabını verir. *(Yusuf Enes Özmen, Edirne, 09.07.2015)*

3.3.2.22. EFSANE: Selimiye Camii XI

Mimar Sinan Selimiye'yi bitirip tamamladıktan sonra Saray Hamamı ve Saathane yönünden camiyi izlemeye koyulmuş. Bir süre baktıktan sonra kubbenin fazla büyük olduğunu ve camiyi tek kubbeli yapmakla hata ettiğini fark etmiş. Bunun üzerine kubbeyi daha güzel nasıl yapabilirim diye derin derin düşüncelere daldığı bir anda yanına kalfalardan birisi gelip:

- Efendim neden bu kadar dalgınsınız, deyince:

- Caminin kubbesini yaparken Ayasofya'dan büyük olsun tamahına kapıldım ve çok büyük bir kubbe yaptım fakat şimdi kubbeyi camiye yakıştıramıyorum, deyince Kalfa:

- Efendim, bu kubbe sekiz sütun üzerinde duruyor, eğer bu sütunların arasına birer küçük kubbeyle örtülü hücreler yaparsak bu kubbenin çirkinliği ortadan kalkar, demiş.

Bunun üzerine hemen kalfanın dediği biçimde caminin şeklini çizmişler. Gerçekten bu şekliyle cami bambaşka gözükmekteymiş. Hemen kubbeleri yapmışlar. İnanışa göre küçük kubbeler kalfanın eseriymiş. *(Sönmez, 1988: 121-122)*

3.3.2.23. EFSANE: Selimiye Camii XII

Edirne 1912 Balkan Harbi'nde Bulgarlar tarafından işgal edildiğinde Edirne'nin teslim edilmesi için sayısız gülle, top yağdırmışlar. Bu güllelerden Selimiye'de nasibini almış. Hatta Selimiye'yi yıkmak için 24 saat yetkili makamlardan emir beklemişler. Rivayete göre bu emir beklenirken Bulgar orduları başkumandanı Ferdinant çok korkulu bir rüya görmüş. Sabah olunca rüyanın dehşetiyle uyanıp Selimiye'nin yıkılmaması için derhal emir vermiş. *(Kadir Erzincanlı, Edirne, 05.10.2014)*

3.3.2.24. EFSANE: Üç Şerefeli Cami I

Emir Sultan, bir gün Edirne'de yürürken bir yere gelip durmuş. Müritlerine taş toplamalarını emretmiş. Bir miktar taş toplamışlar. Emir Sultan toplanan taşlarla bir mihrap yapmış ve sonra şöyle demiş:

- Burada bir cami yapılacak. Ümmetin fukarası Kudüs sevabını burada bulacak, demiş.

Bundan sonrada Sultan Murat'ın oğlu Mehmet Han (?)[65] orada yeni bir cami yaptırmış. Bu cami Rum'un Kudüs'ü olmuş. Dört minare, yedi tabaka şerefe, geniş haremi, ulu bir kubbe ve dokuz kubbe, iki direk üzerine inşa edilmiş. Medreseler, mektep, şadırvan, çeşmeler ile mamur olmuş. *(Ebu'l Hayr-i Rûmi, 2013: 656)*

3.3.2.25. EFSANE: Üç Şerefeli Cami II

II. Murat bugün "Üç Şerefeli" diye anılan camiyi yaptırdıktan sonra bir gece rüyasında kendisini caminin avlusunda görmüş. Avlunun Taş Odalara bakan kapısından bir ışık huzmesinin içeriye dolduğunu fark etmiş ve o tarafa doğru yönelmiş. Avlunun kapısından dışarı çıkınca bugün yine Taş Odalar tarafında bulunan üç yeşil sütunun olduğu yerlerde Cebrail (a.s), İsrafil (a.s) ve Mikail'i (a.s) görmüş. Sabah olunca:

- Gün gelir de bu toprakları küffar zapt eder, o mübareklerin teşrif ettiği yere kâfir ayağı değmesin, diyerek üç tane sütun diktirmiş.

---

[65] Caminin tasvirinde verilen kubbe, şerefe, minare sayıları ve medrese, mektep, şadırvanla süslenmiş olduğunun söylenmesi Üç Şerefeli Camii'yi akla getirmektedir. Ancak metinde verilen "Sultan Murat'ın oğlu Mehmet Han geldi orada bir cami yaptırdı." ibaresi Üç Şerefeli'nin banisiyle denk düşmemektedir. Cami Fatih tarafından değil II. Murat tarafından yaptırılmıştır. Diğer taraftan Ebu'l Hayr-i Rûmi'nin Saltukname'yi 1473-1480 yılları arasında yazdığı (Demir, 2015: 3) düşünülünce bu tarihlerden çok sonra yapılan üç şerefeli minarenin haricindeki minareleri görmesi ve dört minare, yedi şerefe hesabını tutturması zor görünmektedir. Bu bilgi sonraki istinsahlarda eklenmiş olabilir. Tüm bunlarla birlikte Üç şerefeli'ye Cami-i Cedit denildiğine dair Ahmet Bâdi Efendi şu bilgiyi verir: "Bu câmiye Sultân Selîm Câmi'i binâ olunmazdan mukaddem (Câmi'-i Cedîd) denildiği Tâcü't-Tevârîh'de Mevlânâ Fahreddîn-i Acemî'nin tercemesinde mezkûrdur." (Ahmet Bâdî, 2014: 101) Saltukname'de geçen "yeni bir cami" ibaresi de bununla denk düşmektedir.

Bir rivayete göre de caminin adı bu üç meleğe izafeten aslında "Üç Şerefli Cami" imiş ancak daha sonra Üç Şerefeli Cami'ye dönüşmüş. *(Abdullah Şahin, Edirne, 10.09.2014)*

3.3.2.26. EFSANE: Üç Şerefeli Cami III

Sultan II. Murat İzmir'i fethettiği gece Hz. Muhammet (s.a.v) rüyasına teşrif etmiş ve şöyle buyurmuş:

- Evladım Murat, İzmir'in fethinin şükrânesi olarak Edirne'de falanca yere bir cami bina ettir. İki ayağı olsun, dokuz kubbesi olsun, ana kubbeye de dünya coğrafyasını yerleştir. Bu caminin yapımında, imamlığında, vaizliğinde, kayyımlığında ve benzeri görevlerde bulunanların bayramı mübarek olsun.

Sultan Murat sabah olunca hemen vezir ve şeyhülislamı çağırtıp rüyayı onlara anlatmış. Cami için hazırlıklara başlanmasını emretmiş. Peygamber efendimiz bizzat caminin yapılmasını emrettiği için Sultan Murat hazırlıkların noksansız olarak yapılması gerektiğini ve Peygamberimizin de açılışa teşrif edebileceğini söylemiş. O günlerde Edirne'de çok büyük hazırlıklar yapılmış. Bütün sokaklar baştan ayağa temizlenmiş ve kireçle beyaza boyanmış. Açılışta II. Murat başta olmak üzere Edirneliler hep bir ağızdan salâvat getirmeye başlamışlar. Peygamber efendimiz manen bu manzarayı görünce merasime teşrif etmek istemiş. Peygamberimizin hareket ettiğini gören teşrif mangası yani diğer bütün peygamberler hareket edince yeryüzü dalgalanmış. Melekler de yeryüzündeki bu güzel topluluğun arasına katılabilmek için Allah'a yalvarmışlar. Ancak Hazret-i Allah (c.c.) melekler vazifeli olduğu için onlara izin vermemiş ancak üç tane büyük meleği –Cebrâil, Mikâil ve İsrâfil (a.s.)- tüm melekleri temsilen göndermiş. Üç şerefeli caminin önündeki üç tane dikili taş da bu üç meleği temsil etmekteymiş.

Cami tamamlandıktan sonra Peygamberimizin duası gereğince Cuma gününe rast gelen bir Ramazan bayramında caminin açılışı yapılmış. Hem bu yüzden hem de bayram namazlarının sayısal değerine kubbe ve direk sayıları denk düştüğü için yani iki rekâtlık bayram namazına karşılık iki direği, dokuz tekbire karşı dokuz

kubbesi olduğu için Üçşerefeli cami "Bayram camii" olarak da anılmış. *(Hüseyin Özel, Havsa, 07.03.2015)*

3.3.2.27. EFSANE: Yıldırım Bayezid Camii I

Edirne'nin en eski camisi olan Yıldırım Bayezid Camii'nin kiliseden bozma olduğu düşünülmektedir. Ancak temel harici yapısı Yıldırım Bayezid zamanında tekrar yapılmıştır. Halk arasında bu camiye Küpeli Camii de denilmektedir. Halk, bunun sebebinin yeri tam olarak bilinmeyen mermerden yapılmış ve birbirine geçmiş küpe şeklindeki asılı iki halka ya da havernak kemerlerinin ortalarındaki halkalar olduğuna inanmaktadır.

Diğer bir rivayete göre de bu caminin inşası Ankara savaşında Timur'un Bayezid'i esir etmesinden dolayı yarım kalmış. Camiyi daha sonra Yıldırım Bayezid'in oğlu Çelebi Sultan Mehmet tamamlamış. Caminin inşası sırasında Yıldırım Bayezid'in kızı Küpeli Sultan çok sevdiği küpelerini satıp caminin yapımına katkıda bulunmuş. Bu sebepten dolayı da "Küpeli Cami" diye anılmaktaymış. *(Evliya Çelebi, 2010: 561)*

3.3.2.28. EFSANE: Yıldırım Bayezid Camii II

Yıldırım Bayezid Camii kiliseden camiye çevrilmek istendiğinde Müslüman bir mimar bulunamamış. Bunun üzerine yabancı memleketlerin birinden bir mimar çağırtmışlar. Mimar gelip işe başlamış. Caminin inşaatı devam ederken mimarın geldiği ülkenin kralı camiye katkı sağlama bahanesiyle içinde haç olan bir taş göndermiş. Mimar da *"Bu cami kiliseydi, bütün Müslümanlara buraya girerken haçın altında boyun eğdireceğim."* diyerek o taşı Yıldırım Bayezid Camii'nin girişindeki kemerin tam ortasına gizlice yerleştirmiş.

Kaynak kişinin belirttiğine göre o taş hala orada durmakta ve fotoğraf makinesiyle fotoğrafı çekilince açık bir şekilde ortaya çıkmaktaymış. *(İbrahim Kahraman, Edirne, 17.06.2015)*

3.3.2.29. EFSANE: Kaleiçi'ndeki Kilise

Edirne kalesini ilk olarak Âdem peygamberin oğlu İslam'ın oğullarından biri olan Adrin yaptırmış. Bu kalenin üç tarafına hendek kazdırıp, balçıklaştırmış. Bir tarafında da akarsu olduğu için alınması çok zor bir kale durumuna getirtmiş. Kaleye çekme köprülerle girilirmiş. Edirne kalesinin içinde camdan büyük bir kilise varmış. Bu kiliseyi Cevher-Şenâh-ı Rumi isimli bir kişi yaptırmış. Bu kilisede Hazret-i İsa'nın kırk gün hücreye kapandığına inanıldığı için bütün kâfirler bu kiliseyi ziyaret edip tavaf ederler, hücreye kapanırlarmış. Sadaka vermek isteyenler de bu kiliseye verirmiş. *(Ebu'l Hayr-i Rûmi, 2013: 42)*

3.3.3. KALELERLE İLGİLİ EFSANELER

3.3.3.1. EFSANE: Edirne Kalesi I

Kral Adranus Edirne'ye kale yaptırmaya karar verdiği zaman kralın veziri Arkas Hekim kalenin Tunca Nehri üzerine yapılmasını teklif etmiş. Bu nehrin diğer iki nehre göre suyunun daha içilebilir olduğunu söyledikten sonra eline usturlabı alıp bakmış ve şöyle demiş:

- Efendim, kim bu diyarda karar tutsa burada ikamet etse ömrü uzun olur, dünyaya hakim olur. Bu makam padişahlar makamıdır. Bütün milletler bu makamdan zaptolunabilir. Lakin ahir zamanda buraya bir kavim gelecek, onların dini İslam olacak ve gayr-i müslimlere düşman olacaklar. *(Gülcan, 1979: 24)*

3.3.3.2. EFSANE: Edirne Kalesi II

Sarı Saltuk ve arkadaşları Edirne kalesini fethetme gayesiyle kalenin yakın bir muhitine kadar gelmiş. O gün Hristiyanlar panayır yapıyorlarmış. Herkes yiyip içiyormuş. Saltuk'un arkadaşlarından Ahmet, Saltuk'a:

- Efendim, ne olur ne olmaz, tedbir alalım. Eğer kabul edersen bana yüz adam ver. Kâfir elbiseleri giyip şehre girelim. Gece olup hepsi sarhoş olunca kapıyı açalım, size haber verelim, demiş.

Sarı Saltuk bu teklifi kabul etmiş. Yüz tane gazi kılık değiştirip birer ikişer kaleye girmişler. Hepsi kaleye girdikten sonra gizlenip, gece olmasını beklemişler. Gece olunca hepsi birden kale kapısına koşup kilidi kırmışlar. Sarı Saltuk ve beraberinde beş yüz gazi kaleye hücum etmişler. O gün Edirne kalesi fethedilip, burca beyaz sancak çekilmiş, İslam'la müşerref olmuş. İçindeki büyük kilise camiye dönüştürülmüş. Sarı Saltuk, o caminin yanına bir de zaviye yaptırmış. Edirne'ye geldiği zamanlarda burada konaklarmış. *(Ebu'l Hayr-i Rûmi, 2013: 44-46)*

3.3.3.3. EFSANE: Edirne Kalesi III

Tunca Nehri'nin diğer tarafındaki kâfir topluluklardan birinin beyi olan Madyan, ruhbanları toplayıp onlara şöyle demiş:

- Ne duruyoruz, bütün Rum Hristiyanlarını toplayalım, kiliseden de İskender'in aynasını[66] çıkaralım. Bu Saltuk belasını def edelim.

O kâfir beyinin asker topladığı ve İskender'in aynasıyla Edirne üzerine geleceğini haber alan Saltuk, Edirne beyi Ahmet-i Rumi'ye bu aynanın ne olduğunu sormuş. Ahmet-i Rumi:

- Sultanım, o aynayı İskender-i Rumi'nin hâkimleri yapmışlar. Süleyman peygamberin bir veziri varmış. Bir kılıca sürekli ateşe kor ve nefes

[66] *İskender'in aynası, "Ayîne-i âlem-nümâ (Cihanı gösteren ay-na)" olarak da bilinen bu ayna hakkında çeşitli rivayetler mevcut olup bunların birçoğu efsane niteliği arz eder. İskender İskenderiye şehrini kurduğu zaman orada bulunan hekimlerden Belinas, Hermis ve Valines bir ayna yapmışlar ve yüksek bir yere koymuşlardı. Güya bu aynada oraya gelmekte olan gemiler daha bir aylık yolda iken görülebilirmiş. Eğer gelen düşman gemisi ise bu aynadan güneş ışığı yansıtılarak daha uzaktayken yakılabilirmiş. İskender tarafından hocası Aristo'ya yaptırıldığı da rivayet edilen bu aynanın bir gece, bekçileri uyurken çalınıp denize atıldığı yine efsâneler arasındadır. Bazı kaynaklarda bu aynanın Hind hükümdarı Kayd tarafından İskender'e hediye edilen dört kıymetli eşyadan biri olduğu söylenir. Yuvarlak (top ayna) ve düz olduğu hakkında ihtilâf bulunan bu aynanın iki tarafı da gösterirmiş. Arka yüzüne yalancılar baktığı zaman görüntü ver-mezmiş ve İskender de kimin yalan söylediğini bu ayna vasıtasıyla anlarmış. Çünkü ayna-nın arka yüzü yalancıların görüntüsünü kabul etmezmiş (Pala, 2004: 48)*

dokundururmuş. O kılıç daha sonra İskender'in hâkimlerine ulaşmış. Aristo ondan bir ayna yaparak İskender'e getirmiş. Bütün dünyayı köy köy, sokak sokak gösteren bir aynaymış. Bu aynayla sultanlar üzerlerine gelen orduları görürler, ona göre hazırlık yaparlarmış. Yer altındaki hazineleri de gösterirmiş. Bir ordunun üzerine tutulsa bütün askerlerin gözleri kamaşır, önlerini göremezlermiş. Bu aynayı İskender, İskenderiyye şehrinin bir burcu üzerine koydurtmuş. Daha sonra Abbasilerden, Cengiz Han'a kadar el değiştirmiş. En son da Üngurus melikinin eline geçmiş. O da aynayı bir kiliseye bırakmış, demiş.

Ahmet-i Rumî'yi dinleyen Sarı Saltuk *"Hayırlısı olsun"* diyerek beklemeye başlamış. Düşman gelip, gazilere doğru aynayı tutmuş. Ayna yüzünden pek çok Müslüman şehit olmuş ancak sonuçta zaferi yine Müslümanlar kazanmış. Aynayı da kâfirlerin elinden almışlar. Edirne kalesinde bir burcun üzerine demirden bir direkle yerleştirmişler. İskender'in aynası Recun isimli bir kafirin onu çalmasına kadar burada kalmış. *(Ebu'l Hayr-i Rûmi, 2013: 505-510)*

3.3.3.4. EFSANE: Enez Kalesi

Enez kalesi Türklerden önce Cenevizlilerin elindeymiş. Osmanlı'ya vergi verdikleri için uzun yıllar alınmamış. En nihayetinde ilişkiler bozulmuş ve Enez üzerine yürüme kararı alınmış. Denizden donanmayla sarılan Enez beklenilenden daha muhkem çıkmış. Kumandanlar ne yapacaklarını düşünürken Osman isminde bir asker kumandanlara şöyle demiş:

- Kumandanım, benim elimi bileğimden kesin. Sanki Osmanlı zulüm yapıyor da ben de bu zulümden kaçıyormuşum, gibi kaleye sığınayım. Bir şekilde kalenin fethini sağlarım, demiş.

Kumandanlar Osman'ın dediğini yapmışlar. Osman kale kapısına varıp biraz yalvarmış. İçeri alınınca içeridekilere şöyle demiş:

- Sakın kapıyı açmayın. Osmanlı, surların dibinde. Ben bir kale ustasıyım, benden bir kale yapmamı istediler ben de reddettim. Bundan dolayı bize

yaramıyorsan kimseye yarama deyip elimi kestiler, demiş. Osman'ın dediklerine itimat eden kaledekiler kurtuluş için ne yapmaları gerektiğini sorunca Osman:

- Kalenizi kuvvetlendirin, duvarları iki misline çıkarın, demiş. Bunun üzerine hemen çalışmaya başlamışlar. Gece gündüz demeden çalışmışlar ancak hiç savaşmaya dermanları kalmamış. Böylelikle Osman'ın verdiği işaret üzerine kaleye giren Osmanlı askerleri kaleyi kolaylıkla almışlar. *(Faik Nento, Enez, 09.06.2015)*

3.3.4. HAMAMLARLA İLGİLİ EFSANELER

3.3.4.1. EFSANE: Saray Hamamı I

Selimiye yapılmazdan evvel II. Selim devrin meşhur mimarlarını toplayarak bir imtihan yapmak istemiş. İstanbul, Erzurum, Manisa ve Konya'dan mimarlar çağırtılmış. Sultan Selim hepsine birden:

- Bir camiye ilk olarak hangi kısmını yaparak başlarsınız, şeklinde bir soru sormuş. Hepsi muhtelif cevaplar verdikten sonra sıra Mimar Sinan'a gelmiş. Sinan:

- Sultanım; ben önce bir hamam yaparım ki, caminin inşaatında çalışan işçiler temiz olsun ve her gün işe başlarken gusül abdesti alsınlar. Sonra da cemaatle namaz kılabilsinler diye bir de küçük mescit inşa ederim, deyince II. Selim:

- İşte aradığım cevap buydu, diyerek Selimiye'yi Mimar Sinan'a emanet etmiş.

Rivayete göre Mimar'ın inşa ettiği hamam Selimiye'nin arkasındaki hamam, mescit ise Selimiye'nin arka tarafında kalan Hıdırağa Camii'ymiş. *(Şaban Öztürk, Edirne, 06.05.2012)*

3.3.4.2. EFSANE: Saray Hamamı II

Selimiye'nin işçilerinden bir tanesi uyurken ihtilam olmuş ancak abdest alıp temizlenebileceği yer yokmuş. Sabah kimseye bu durumunu anlatmadan işe başlamış. Sırtına aldığı bir taşı tam duvara kadar getirmiş fakat abdesti olmadığı için yerine koyamamış. Taşı tekrar geri götürmüş. Bu hadise üç kez böyle tekrar edince uzaktan işçiyi seyreden Mimar Sinan'ın dikkatini çekmiş ve işçiyi yanına çağırtıp:

- Evlat, deminden beri seni izlerim. Taşı yukarı çıkarır, indirirsin. Bunun hikmeti ne ola? diye sormuş.

İşçi durumunu utana sıkıla anlatmış. Mimar Sinan o anda bütün işleri bıraktırmış ve hemen bir hamam inşasına başlamış. Rivayete göre Saray Hamamı bu şekilde yapılmış. *(İbrahim Gökçe, Edirne, 10.05.2012)*

3.3.5. KÖPRÜLERLE İLGİLİ EFSANELER

3.3.5.1. EFSANE: Yılanlı Köprü

Meriç köprüsü; debi yüksekliği, temellerin oturması vb. sebeplerden dolayı tam on yılda bitirilebilmiş. Köprünün ustaları şehir tarafındaki ayağını kazmaya başlamışlar. Ancak bir de ne görsünler, birbirine dolanmış bir sürü yılan. Köprünün inşasını geciktiren sebeplerden birisi burada çok sayıda yılan çıkmasıymış. Ustalar ayağın bulunduğu yeri yılanlardan güç bela temizleyebilmişler. Bu bölgede yılanlar çıktığı için köprünün ayağına yılan motifi nakşedilmiş. Hatta günümüzde de taşkın olduğu zaman yine bu ayağın bulunduğu bölgede yılanların ortaya çıkmaktaymış. Bu durumdan dolayı Meriç köprüsüne halk arasında "Yılanlı köprü" de denilmekteymiş. *(İbrahim Kahraman, Edirne, 17.06.2015)*

3.3.5.2. EFSANE: Tekgöz (Yalnız Göz) Köprüsü

Edirne'nin Yeni imaret mahallesinde bulunan darü'ş-şifayı, tarihimizde kimi zaman Sultan Bayezid-i Veli, kimi zaman da Sofu Bayezid olarak anılan II.

Bayezid inşa ettirmiştir. Rivayet odur ki: II. Bayezid Edirneliler için hayr u hasenat yapmak istemiş. Bununla ilgili vezirlere, şeyhülislama danışmış onların fikirlerini almış. Biri cami yaptırmasının daha doğru olacağını, diğeri imaret, diğeri medrese, diğeri hastane yaptırmasının daha doğru olacağını söylemiş. II. Bayezid de bütün bunların hepsinin bir arada bulunacağı bir külliye yaptırmaya karar vermiş. Yeri düşünülmeye başlanmış. En nihayetinde Yeni İmaret mevkiine yaptırılmaya karar kılınmış ancak bir engel varmış. Külliyenin yapılacağı yerin şehirle kısa yoldan bağlantısını sağlayacak yerde Tunca nehri akmaktaymış. Bunun üzerine II. Bayezid köprü yapılması için hemen emir verip kendisi de bu hayır işinden daha fazla nasiplenmek adına köprü inşaatında çalışmaya başlamış. Bir müddet zaman geçtikten sonra II. Bayezid'e yabancı bir elçinin geldiğini ve kendisiyle görüşmek istediğini haber vermişler. II. Bayezid *"Buraya gelsin"* diyerek elçiyi yanına çağırtmış. Elçi, II. Bayezid'in yanına vardığında padişahın üstü başı toz içinde çalıştığını görünce mağrur bir ifadeyle onu baştan ayağa süzmüş ve şöyle demiş:

- Benim ülkemin kralı size savaş ilan ediyor, çok yakında gelip buraları başınıza yıkacak. Bu sözleri duyan II. Bayezid hiddetlenip harca bulanmış iki parmağını öne doğru uzatarak:

- Git padişahına söyle burada çok önemli bir işle meşgulum. Kendine gelsin yoksa iki parmağımla gözlerini çıkartırım, demiş.

Bu şekilde huzurdan ayrılan vezir ülkesine geri dönünce kralının sarayında büyük bir telaşın olduğunu görmüş. Ülkenin bütün hekimleri toplanmış bir şeyler yapmaya çalışıyorlarmış. Meğerse kralın gözleri etrafındaki çapaklar yüzünden bir anda görmemeye başlamış. Elçi krala durumu bildirmek üzere ona yaklaştığında kralın gözlerine dikkatlice bakmış. Çapak denilen şeyin çapak değil de harç olduğunu anlayınca kafasına birden II. Bayezid'in uzattığı harçlı parmakları gelmiş. Olayı kralına anlatmış. Kral, Bayezid'e yalvaran bir özür mektubu ve değerli taşlardan oluşan hediyeler göndermiş. Elçi, tekrar Edirne'ye geldiğinde Bayezid hala köprü inşaatında çalışmaya devam ediyormuş. Kralının mektubunu ve hediyeleri vermiş. Bayezid mektubu okuduktan sonra şöyle demiş:

- Var git kralına söyle; bir kafaya bir göz yeter. Onun tek gözünü açtım. Bu köprüyü de onun gönderdiği taşların kıymetiyle ve onun hatırasına tek gözlü yaptıracağım. Dünya durdukça beni ve onu ansınlar. *(Sabriye Cemboluk, Edirne, 24.02.2015)*

3.3.6. TAŞ VE KAYALARLA İLGİLİ EFSANELER

3.3.6.1. EFSANE: Adım Kayası

Asırlar önce Dombay köyünün bulunduğu yere yakın yerde bir köy varmış. Bu köye bir kızı gelin olarak almışlar. Zamanın adetlerine göre düğün yapılmış. Ancak bir müddet sonra kızın gelin olarak geldiği eve türlü türlü belalar gelmeye başlamış. Kız her defasında:

- Sabredelim, sabredelim. Sabrın sonunda mutluluk vardır, dermiş.

Ev ahalisi düğünden sonra peş peşe gelen bu musibetleri gelinin uğursuzluğuna bağlar olmuşlar. Bir gün kızın kocası belalardan bıkmış, usanmış. *"Gideyim de şu uğursuzu öldüreyim, kurtulalım." diye* düşünmüş. Karısını yanına çağırıp:

- Hazırlan odun kesmeye gideceğiz, demiş. Kadıncağız hazırlanmış, yola koyulmuşlar. Bir kayanın başına varmışlar. Kocası kadına:

- Senden önce mutlu, mesut yaşardık. Sen evimize girince huzur, bereket üstümüzden kalktı. Tekrar mutlu günlerimize dönmek için senin kurban etmem lazım, demiş.

Kadıncağız hiç ses çıkarmamış. Kayanın üzerine basıp kayanın diğer tarafına geçmiş. Boynunu kayaya koyup, beklemeye başlamış. Kocası bıçağını çıkarıp kadının kanını akıtmış. Kadının cansız vücudu kenara doğru yuvarlanmış. Adam ne görsün, kadının yüzünün izi kayaya çıkmış. Kanının aktığı yer oluk olmuş. Kayanın diğer tarafına geçmek için bastığı yerde adımının izi varmış. Bunları görünce:

- Eyvah! Sabretmeliydim. Karımın kanına girdim, diyerek pişman olmuş. Oysa kadının yaptığı bir imtihanmış. Sabretse nice güzelliklere erişecekmiş.

Kadının kurban edildiği o kayaya "Adım Kayası" denmiş. *(Meryem Biga, Büyünlü, 03.01.2015)*

3.3.6.2. EFSANE: Balık Taşı

Yunan diyarında adına Aynaroz denilen bir il varmış. Bu ilde bin tane papaz yaşarmış. Rahiplerin en büyüğü Rahip Tumaş isimli birisiymiş. Rahip Tumaş bir gün Sarı Saltuk'un vesilesiyle Müslüman olan ve daha sonra kendisine Edirne beyliği verilen Ahmet isimli bir beye gayr-i Müslimken kullandığı isimle hitap ederek bir mektup yazmış. Mektupta:

- Ey Ayamson! Sana ne oldu da Mesih'in dininden döndün? Adı sanı belirsiz bir kişiye peygamber diye uydun, bizi terk ettin, demiş.

Ahmet mektubu okuyunca şu cevabı yazmış:

- Dinine kabul ettiğim peygamber adı sanı bilinmez değil, o peygamberin adını su içindeki bir yıllık balıklar bile bilirler.

Tumaş, bu cevabı alınca şöyle bir cevap yazmış:

- Eğer su içindeki balıklar da dile gelip şehadet ederse ben ve etrafımdaki bin papaz biz de Müslüman oluruz.

Ahmet bu durumu hemen Babaeski'deki Sarı Saltuk'a haber vermiş. Sarı Saltuk Edirne'ye gelip Tumaş ve arkadaşlarının Edirne'ye davet edilmesini istemiş. Sarı Saltuk ve Tumaş'ın arkadaşları hisarın önündeki ırmağın kenarına gelmişler. Sarı Saltuk, Tumaş ve arkadaşlarına bir daha sormuş:

- Ey Hristiyanlar, su içindeki ufacık balıklar bizim dinimizin hak olduğuna şehadet ederse sizler de Müslüman olacak mısınız? Hristiyanlar hep bir ağızdan:

- Hepimiz birlikte sizin dininize iman edeceğiz demişler.

Bunun üzerine Sarı Saltuk sudaki balıklara:

- Ey balık yavruları! Hepiniz şehadet getirin, deyince balıklar bir araya gelip Kelime-i Şehadet getirdiler ve "Senin dinin hak dindir." demişler.

Hristiyanlar bu keramet karşısında parmaklarını ısırıp imana gelmişler. Daha sonra Sarı Saltuk dua etmiş. O balıkların hepsi bir yere toplanıp taş olmuşlar. Bu taşları o güne nişan olsun diye Edirne'de kiliseden dönüştürülen Ak camiye getirip koymuşlar. *(Ebu'l Hayr-i Rûmi, 2013: 299)*

3.3.6.3. EFSANE: Dikili Taş (Kırkkavak)

II. Murat zamanında Ergene köprüsü yapılırken herkes elinden geldiğince yardım ediyormuş. Bir kişi de köprüye koymak üzere başının üzerine iki metreyi geçen bir uzunlukta ve normal bir kişinin kesinlikle taşıyamayacağı büyüklükte bir taş almış, aheste adımlarla köprü inşaatına doğru yürüyormuş. Onu görenler şaşkınlıklarını gizleyemiyorlarmış. Kırkkavak köyünde Gazi Turhan Bey'in türbesinin yakınına vardığında köylüler adama nereye gittiğini sormuşlar. O da:

- Bu taşı yeni yapılan köprüye koyacağım, demiş. Köylüler köprü inşaatının tamamlandığını artık taşa ihtiyaç olmadığını söyleyince adam başını öne doğru eğmiş ve kocaman taş toprağa dik bir şekilde çakılıp kalmış. O günden sonra kimse o kayaya dokunmamış. Bu kaya hala Kırkkavak köyünde o gün çakıldığı söylenilen yerde bulunmaktadır. *(Recep Aydoğmuş, Kırkkavak, 16.08.2015)*

3.3.6.4. EFSANE: Evcik Kayası

Bir gün Muhiddin Baba Hacıdanişment köyünde imece usulüyle çok ağır bir iş yapmak için çevre köylerin hepsine haber salmış. Köylerin hepsinden insanlar yardım etmek için Hacıdanişment'e gelmişler fakat Hacılar köyünden ve şu anda Küçünlü'nün bulunduğu yerdeki köyden hiç kimse gelmemiş. Bunun üzerine Muhiddin Baba:

- Hacılar on dört haneyi geçmesin, öbür köyde küçülsün, diye beddua etmiş. İnanışa göre o günden sonra Hacılar köyü on dört haneyi geçmemiş, diğer köyün ismine de "Küçünlü" demişler.

Bundan sonra Muhiddin Baba Hacıdanişment'te "Evcik Kayası" diye bilinen kocaman bir kayayı tek başına kaldırıp taşımış. Bu kaya uzun yıllar köyde durmasına rağmen yol çalışması esnasında kaldırılmış. *(Hüseyin Kurtdere, Hacıdanişment, 01.06.2015)*

3.3.6.5. EFSANE: Kapaklı Kayalar (Dolmenler)

Edirne Lalapaşa ilçesinin Süleymandanişment, Vaysal, Büyünlü, Hacılar ve Doğanköy köylerinde geniş bir sahaya yayılmış çok miktarda dolmen bulunmaktadır. Halk bu dolmenleri kapaklıkaya diye isimlendirmektedir. Dolmenleri oluşturan kayalar bir insanın kaldıramayacağı kadar büyüktür. Rivayete göre bu taşları Nuh Tufanı'ndan önce boyları on bir metreyi bulan ve ömürleri bin yıl olan devler getirip yukarıda saydığımız yerlere yerleştirmişler. İstanbul Beykoz Yuşa tepesinde on yedi metre uzunluğunda kabri bulunan Yuşa (a.s) Peygamber de bu dev neslin son temsilcisi olduğuna inanılmaktaymış. (Bk. Fotoğraf 4*) (Sabriye Cemboluk, Edirne, 24.02.2015)*

3.3.6.6. EFSANE: Kemer Taşı

Umur Bey bir gün Babaeski'ye gitmiş. Orada Sarı Saltuk'un türbesini ziyaret etmek istemiş. İçeri girince bir de bakmış ki Sarı Saltuk bir mumun dibinde oturmaktaymış. Sarı Saltuk ona Edirne'yi fethetmesini söylemiş. Umur Bey Edirne'yle birlikte pek çok yeri de fethetmiş. Sonunda bir kaleye varmışlar. Burada üç gün harp etmişler. Umur Beyin dikkatsiz bir anında bir ok gelip vücuduna saplanmış. Bir anda yere yığılmış. Gaziler etrafına toplanmış. Umur Bey kemerinden asumâni yeşil bir taş çıkarıp kaleye doğru atmış ve gazilere:

- Beni şehit edeni bu taştan bulup öldürün ki şehadetim tam olsun, demiş.

Umur Beyin attığı taş kâfirin yanına düşmüş. Kâfir taşı almış. Bir zaman sonra Edirne'ye satmaya getirmiş. Gaziler bunu duyunca hemen kâfiri yakalayıp öldürmüşler. Taşı da Akcami'nin haremindeki sağ direğe bir ucu dışarı gelecek şekilde koymuşlar. Bu taş öyle bir taşmış ki bu taş sayesinde camiye yıldırım düşmezmiş. O taşı yalayan bir kadın kısır olsa bile erkek çocuğu olurmuş. Taşı erkekler yalasa yürek oynamasına faydalı olurmuş. Suyla yıkanıp içildiği vakit veba hastalığına iyi gelir, kazayı defedermiş. Bu taş daha sonra çalınmış. *(Ebu'l Hayr-i Rûmi, 2013: 653)*

3.3.6.7. EFSANE: Kızlar Kayası

Balkan harbi sırasında köyün erkekleri düşmanla çarpışırken kadınlar, kızlar köyün işleriyle uğraşıyorlarmış. Bir gün kadın, ihtiyar, çocuk gibi savunmasız insanlara acımasızca işkenceler eden, köyleri yağmalayıp talan eden, kızların namusuna göz diken düşman çetelerinin köye doğru yaklaşmakta olduğu haberi alınmış. Köyde çaresiz ve savunmasız bir şekilde kalan kadınlar çareyi kaçmakta bulmuşlar. İki kız kardeş köyün epey uzağında yer alan ve günümüzde "Kızlar Kayası" diye adlandırılan yere gelmişler ve saklanmışlar. Ancak düşman onları saklandıkları yerde de bulmuş. Vahşi bir çakal sürüsü gibi kızların peşinden doludizgin atlarını sürmüşler. Kızlardan büyük olan;

- Bacım, düşmanın namusuma el sürmesindense, kanım şu kayaları sulasın, deyip kayaların üzerinden hiç tereddüt dahi etmeden kendini hızla boşluğa bırakmış. Diğeri de arkasından atlamış. İkisi de bembeyaz bir taşın üstüne düşüp oracıkta şehit olmuşlar. Bu olaydan sonra bu mevki "Kızlar Kayası" diye anılmaya başlamış. Düştükleri beyaz taşın üzerine su serpildiği zaman su, kan gibi kırmızı akarmış. (Bk. Fotoğraf 5) *(Haşim Koşutaş, Hacıdanişment, 11.01.2015)*

3.3.6.8. EFSANE: Rüknu'l Yemâni Taşı

Eski Cami'nin yarısı tamamlandığı zamanda Ruknü Irak'tan iki kara taş düşmüş. Bu taşları ne kadar yerlerine yapıştırmak isteseler de bir türlü yerlerine yapıştıramamışlar. Yedi defa denenmesine rağmen hep konuldukları yerden düşmüşler. O gece Mekke-i Mükerreme'deki bir şeyhin rüyasına Peygamber efendimiz teşrif etmiş. Şeyhe hitaben şöyle buyurmuş:

- O mübarek taşları Diyar-ı Rum'a gönderin. Orada Edirne diye bir şehir vardır. O şehirde benim için bir cami-i şerif bina ediyorlar. O caminin mihrabının sağ tarafına bu taşı koysunlar. Kim ki o camide namaz kılarsa duaları kabul olsun. Ben onlara şefaat eyleyeyim. Kim ki o taşlara elini, yüzünü sürerse Kâbe'nin güney köşesine el sürmüşçesine sevap kazansın. Her kim ki, bu camide üç geceyi ibadet ve tâatla ihya ederse ben o kişinin yine şefaatçisi olurum. O kişi o cami-i şerifle arş gölgesinde olur. [67]

Şeyh sabah kalkınca rüyasını etrafındakilere anlatıp, büyük bir hürmet içinde Edirne'ye göndermişler. Taş, Edirne'ye gelince tarif edilen yere koymuşlar. (Bk. Fotoğraf 6) *(Süreyya Güven, Edirne, 10.11.2014)*

[67] Bu efsane Hikaye-i Beşir Çelebi ve Saltukname'de de anlatılmaktadır. Saltukname'de bu taşları yerine Hacı Bayram- Veli hazretlerinin koyduğunu, bu taşlara "Mekke Taşları" denildiğini ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) Mekke'deki Harem seyitlerine şöyle buyurduğunu yazmaktadır: "*Bir cami yapılıyor. Bu taşları o Şerif camisine koysunlar. Benim zayıf ümmetim gidip orada namaz kılsınlar. Hacet dilesinler. Hak teala kabul eyleye. Rum'un Mekke'sidir. Mekke'ye gelemeyenler onu ziyaret etsinler. Hac sevabın bulalar. O camide her gece erenler toplanıp, gece namazı kılalar. Bu cami Evliya derneği ve hacetgahtır. İstekleri ve dilekleri gerçekleşsin. Bu taşları mihrabının sağ tarafına, minberle mihrap arasına koysunlar. İki taştır. Bunun önünde iki rekat namaz kılıp dua edenin dünya ve ahiretle ilgili istekleri kabul olsun. Hac ve umre sevabı bulsunlar.*" Hikaye-i Beşir Çelebi'de de Hz. Muhammet'in (s.a.v) şu şekilde buyurduğu yazmaktadır: "*Ol mübarek taşı Diyar-ı Rum'a gönderin ki anda Edirne adlı bir şehir vardır. Ol şehirde benim için bir cami-i şerif bina ediyorlar ki yetmiş zira tul ve arzı vardır. Anın mihrabının sağ yanına koşunlar. Ta ki ümmetim her gah varup onda namaz kılup, hacet dileyeler. Dergah-ı İzzet'te makbul ola ve yevm-i kıyamette ben onlara şefi' olup şefaat eyleyem ve her kim ki elini o taşlara sürüp yüzüne sürse Rükn-ü Irak'a sürmüşçesine sevap bula ve her kim ki ol cami-i şerifte üç gece ihya eyleye kıyamette ben o kişiye şafi' olam ve ol Cami-i Şerifle arş gölgesinde ola.*"

3.3.6.9. EFSANE: Selimiye Niyet Taşı

Ruslar Edirne'yi işgal ettikleri zaman Rus komutanlardan birisi şehrin en gösterişli yapısı olan Selimiye Camii'ne gitmek ister. Atıyla avlu kapısından içeri girip avluyu geçtikten sonra Selimiye'nin içine de atının üzerinde girmek arzusuyla attan inmemekte ısrar eder. Tam caminin içine girmeye yeltenip girişteki yuvarlak kara taşın (ikinci müezzin yeri) üzerine geldiği esnada atın bacakları kayar ve komutan can verir. Bundan sonra bu kara taş halk arasında uğurlu sayılıp üzerinde dilek tutulmaya başlanır. Halkın inanışına göre burada bir dilek dilenir, eğer taş dönerse dilek kabul olur, dönmezse kabul olmaz. *(Orhan Çakırlar, Edirne, 11.09.2014)*

3.3.7. NEHİRLERLE İLGİLİ EFSANELER

3.3.7.1. EFSANE: Meriç ve Arda Nehirleri

Eski zamanlarda bir kâfir, kız kardeşine göz koyup ona musallat olmak istemiş. O kıza "Merice" derlermiş. Kız abisinin düşüncesini anlayınca buna razı olmayıp kendisini yüksek bir kayadan aşağı atmış. Düşüp, ölmüş. Ayağının kenarından bir su peyda olmuş. Bu kızın hatırasına o suyun adına "Meriç" demişler.

Arda nehrinin de eski ismi "Ard" imiş. Bu nehri de eski zamanlarda yaşamış Allah dostlarından biri velayetle ile çıkartmış. *(Ebu'l Hayr-i Rûmi, 2013: 492)*

3.3.7.2. EFSANE: Ergene I

II. Murat zamanında Ergene Nehri'nin yol açtığı seller nedeniyle bugün Uzunköprü diye bildiğimiz köprü, çeşitli eklemelerle bir buçuk kilometrelik bir uzunluğa sahip olmuş. Köprünün açılış töreninde Sultan Murat, sel gibi büyük bir felakete çare bulup, iki karayı birbirine bağlamanın verdiği gururla köprüyü bir müddet seyrettikten sonra alay köşküne varmış. Alay köşkünden Menzil ovasında hazır bulunanlara karşı bir konuşma yaptıktan sonra başını, dik ve alaylı bir şekilde sessizce akan Ergene Nehri'nin suyuna döndürerek:

- Er gene, Er gene! diye birkaç defa haykırmış.

Sultan Murat'ın *"Ey nehir, üzerine uzun ve muhkem bir köprü inşa ettirdim. İki kıyıyı birbirine bağladım. Hadi bakalım 'yine yetiş' karaya"* şeklindeki bu sözleri nehrin ismi olmuş. Menzil ovasında Sultan Murat'ı dinleyenler bu tarihten sonra bu nehre "Ergene" demişler. *(Şahin Şengül, Uzunköprü, 04.02.2015)*

3.3.7.3. EFSANE: Ergene II

Ergene üzerinde boylu boyunca uzanan Uzunköprü çok ince hesaplarla bir daha iki kıyı arasındaki bağlantı kopmaması için II. Murat tarafından yaptırılmış. II. Murat köprüyü yaptırdıktan sonra böyle bir eser inşa ettirdiği için kendisiyle gurur duymuş ve bundan sonra Ergene nehrinin asla iki kıyıyı birbirinden ayıramayacağını düşünmüş. Bir sabah II. Murat'ın karşı kıyıya geçmesi icap etmiş fakat köprünün ucuna vardıkları zaman suyun yine köprüyü altına aldığını görünce "güçlü olan yine o" anlamında "Er gene" demiş. Sultan Murat'ın bu sözünü işitenler tarafından daha sonra bu nehir hep Ergene diye anılmış. *(Kıvanç Ali Selçioğlu, Uzunköprü, 04.02.2015)*

3.3.8. TARİHİ ŞAHSİYETLERLE İLGİLİ EFSANELER

3.3.8.1. EFSANE: Âlim Kiraz Ali Efendi I

Fatih Sultan Mehmet, Edirne'de gençliğinin en ateşli zamanlarında İstanbul'u fethetme arzusuyla yanmaktadır. Geceleri gözlerine uykular girmez. Böyle uykusuz geçen gecelerde uzaklardan kandili yanan bir eve takılır gözleri her gece. Fatih bu evde kim olduğunu merak eder. Bir gün askerlerine evde kimin kaldığının tespit edilmesini ve geceleri o evde neden kandil yandığının hikmetinin öğrenilmesini emreder. Askerler yola çıkarlar, eve vardıklarında onları genç bir molla karşılar. Askerler:

- Padişahımız geceleri niçin uyumadığınızı, kandilinizin neden sürekli yandığını öğrenmek istiyor, diye soru sorunca, Molla:

- Sultanımız Bizans'ı almak için uyumuyor, ben de alınacak olan yeni beldeler için bir âlim ordusu yetiştiriyorum, cevabını verir. *(Seçkin, 1971: 10)*

-

3.3.8.2. EFSANE: Âlim Kiraz Ali Efendi II

Kiraz Ali Efendi çok büyük ilimleri tahsil eder. Ünü o kadar yayılır ki Osmanlı haricinden dahi deva bulmaya Kiraz Ali Efendi'ye başvururlar. Kiraz Ali Efendi'nin bir müşkülü halletmesi de şöyle anlatılır:

Rivayete göre; Avrupa krallarından birisinin oğlu bir çingeneyle gizli gizli görüşmüş ve ondan bir oğlu dünyaya gelmiş. Yıllar sonra prens ölmüş. Çingene kadın oğlunun prensin oğlu olduğunu iddia ederek miras istemiş fakat kimseyi inandıramamış. Uzun tartışmalardan sonra meselenin halli için Edirne'nin âlimlerinden Kiraz Ali Efendi'ye müracaat etmişler. Ali Efendi heyete şöyle demiş:

- Prensin kabrini açın, kuyruk sokumundan itibaren beşinci omur kemiğini ve hak iddia edilen çocuğun kanını getirin.

Heyet denileni yapmış. Ali Efendi getirilen kemiği ikiye bölmüş. Kemiğin bir parçasını prensin oğlu olduğu iddia edilen çocuğun kanının içine, diğer parçasını da meseleyle hiç ilgili olmayan birinin kanının içine bırakmış. Sabah olduğu zaman bakmışlar ki; çocuğun kanı içindeki kemik, kanı her zerresine kadar emmiş, diğer kemiğe ise kan hiç nüfuz etmemiş. Bunun üzerine hemen rapor verilmiş: *"Miras çingene kadının oğlunundur." (Seçkin, 1971: 11-12)*

3.3.8.3. EFSANE: Bayezid-i Veli (II. Bayezid)

Sultan II. Bayezid'in yaptırdığı külliyede akıl hastaları tedavi edilirken caminin minarelerinden birine bir müezzin ezan okuma niyetiyle çıkmış. Bu sırada etrafa yok yere zarar veren iri yarı bir deli külliyenin şifahane bölümünden kaçıp müezzini takip ederek tam ezana başlayacağı zaman gırtlağına yapmış ve şöyle demiş:

- Seni öldüreceğim, demiş. Müezzin delinin ellerini güç bela gevşetip:

- Dur, beni öldür ama hiç olmazsa ezanı okuyayım. İnsanlar namaz vaktinin geldiğinden haberi olsun, deyince teklifi kabul eden deli, müezzini öldürmek için kenarda beklemeye başlamış. Müezzin ezanı bitirince şöyle demiş:

- Ya Bayezid-i Veli, takıldı ardıma deli, yetişmezsen imdadıma, bulacaklar beni ölü.

Müezzin bu niyazını bitirir bitirmez, o güne kadar o civarda hiç görülmemiş iki adam minarede peyda oluvermiş. Deliyi tuttukları gibi aşağı indirmişler. Bayezid-i Veli yıllar sonra imdada bu şekilde yetişmiş. *(Kadir Erzincanlı, Edirne, 05.10.2014)*

3.3.8.4. EFSANE: Beşir Çelebi I

Fatih Sultan Mehmet Tunca kenarındaki köşkte Beşir Çelebi ile sohbet etmek ister. Beşir Çelebi temmuz ayı olmasına rağmen iki kat kürk giymiş olduğu halde köşke gelir. Çelebi'yi bu şekilde gören Fatih, sorar:

- Hekim bu ne haldir? Beşir Çelebi:

- Üşüyorum sultanım, diye cevap verir. Padişah aylardan temmuz ve vaktin öğle olduğunu dolayısıyla üşümenin mümkün olmayacağını söyleyince Beşir Çelebi şöyle cevap verir:

- Efendim sıcağın pek çok faydaları vardır. Öncelikle sıcak hayata işarettir, soğuk ise ölümün delilidir. Şu anda soğuk havadan gelmiyor, yerden geliyor. Fatih, bunun nasıl olduğunu merak edip sorar. Beşir Çelebi:

- Padişahım yerden soğuk gelmesinin üç sebebi vardır. ilk olarak yerde yılan yuvası vardır. Yılan soğuk hayvandır. İkinci olarak, mermer ve ya taş vardır. Üçüncü olarak yerde su vardır. İşte bunlar yerden soğuk gelmesine sebeptir, diye cevap verir. Fatih, yerden sıcaklık gelmesinin sebeplerini de merak eder ve bunu da sorar. Beşir Çelebi:

- Sultanım, ısının da üç sebebi vardır. Öncelikle bir yere güneş girip ısıtmalı ve o yerden hararetle soğuğu çıkarmalı, ikinci olarak define olan yerden ve son olarak cinlerden sıcaklık hâsıl olur, diye cevap verir. Padişah derhal emir verir:

- Hemen Hekim'in oturduğu yeri kazın.

Hekim'in oturduğu yer kazılınca çöreklenmiş bir engerek yılanı çıkar. Biraz daha kazılınca, bembeyaz bir mermer çıkartılır. Biraz daha kazıldığında suyu çok tatlı bir kuyu çıkar. Fatih bu sudan tadını ab-ı hayata benzetince su, sarayda ab-ı hayat denilmekle meşhur olur. *(Gülcan, 1979: 10-11)*

3.3.8.5. EFSANE: Beşir Çelebi II

Beşir Çelebi bir gün atıyla bir yerden başka bir yere giderken bazı insanların tabut taşıdıklarını görmüş. Onları durdurup: *"Bu taşıdığınız ölü değildir."* deyip tabutun içindeki adamı tabuttan dışarı çıkarttırmış. Adamdan kan almış. Daha sonra adam gözünü açıp ayağa kalkmış. Orada bulunanlar şaşkınlık içinde sormuşlar:

- Efendim, nasıl oldu da tabuttaki kişinin canlı olduğunu bildiniz. Beşir Çelebi şöyle cevap vermiş:

- Tabutu taşıyanlardan bildim. Tabutu kolaylıkla taşıyorlardı, zira ölü ağır olur, diri hafif olur. *(Gülcan, 1979: 8)*

3.3.8.6. EFSANE: Emir Sultan

Mehmet Çelebi vefat edip de yerine oğlu II. Murat Han padişah olunca Emir Sultan, II. Murat Han'ı tebrik etmek için Bursa'dan kalkıp Edirne'ye gelmiş. Bütün halk bu mübarek veliyi karşılamaya çıkmış. II. Murat'la buluşan Emir Sultan Edirne'de kalmak isteyip Delikli Kaya denilen yeri zaviye yapmak için padişahtan istemiş. II. Murat Han'a:

- Gönlüm bu mübarek yeri sevdi. Her kim burada gaza niyetine otururs bir evlik yer edinsin. Yarın cennette dünyadaki bir evlik yerinin yerine yetmiş katı o kişiye verilir. Burası gaziler ocağıdır. Eğer izin verirseniz ben de burada kalmak istiyorum, demiş. Padişah da kabul etmiş. Bunlar konuşulurken Ürgeç Paşa da kapıdaymış, padişaha:

- Hünkârım! Bir şehirde iki padişah olmaz. Halk, Emir Sultan'a uyar sana hürmet etmez. Sen Emir'i Bursa'ya gönder, varsın orada ikamet buyursunlar, demiş. II. Murat Han Ürgeç Paşa'yı haklı bularak Emir Sultan'ın Bursa'ya gitmesini istemiş. Emir Sultan dönüş hazırlıklarını yapmış. Halk uğurlamak için toplanmış. Emir Sultan bir müddet ilerledikten sonra dönüp geri bakmış. Oradakiler:

- Sultanım niçin bakıyorsunuz, diye sormuşlar. Emir Sultan:

- Gönlüm, gözüm aktı; gaziler ocağına gitti. Kalbim orada kaldı, ben nasıl bakmayayım, buyurmuş. Bursa'ya dönünce de bir müddet sonra vefat etmiş. Cenaze namazını onu ziyarete gelen Hacı Bayram-ı Veli hazretleri kıldırmış. *(Ebu'l Hayr-i Rûmi, 2013: 601)*

-

3.3.8.7. EFSANE: Karahisârî Hasan Çelebi

Selimiye Camii'nin kubbesinin nakışları II. Selim döneminin en ünlü nakkaşlarından Hasan Çelebi tarafından yapılmıştır. Hasan Çelebi ustasına nispetle Karahisâri Hasan Çelebi diye de anılmıştır.

Rivayete göre; Karahisârî Hasan Çelebi Selimiye'nin kubbesini nakşederken bir vakit gözüne kireç parçası düşmüş. Gözüne giren kireci yüzünü yıkayarak çıkarmak isteyen Hasan Çelebi gözleri kapalı olduğu için temiz su kabıyla, fırçaları yıkamak için kullanılan kireçli su kabını karıştırmış. Yüzüne kireçli suyu sürüp, gözlerini açınca kireç gözlerini yakmış ve kör olmuş. Bundan sonra hiçbir yeri nakşedememiş. Bunun için halk arasında Selimiye'nin nakışlarının çok kıymetli olduğuna inanılmaktadır. *(Cengiz Bulut, Edirne, 24.04.2015)*

3.3.8.8. EFSANE: Kel Aliço I

Kel Aliço Bulgaristan'dan Edirne'ye ilk güreşini yapmaya geldiği zaman on sekiz yaşındaymış. Havsa'da bir ovaya gelmişler. Aliço büyükçe bir meşe ağacının altına girip yanındaki çırağı İbrahim Pehlivan'a şöyle demiş:

- İbrahim; sen şöyle öte git, ben bu meşeyi bir hamlede devireceğim.

İbrahim Pehlivan kenara çekilmiş. Aliço bir nara atarak ağaca var gücüyle davranmış ve ağacı iki parça etmiş. Oradan yola çıkıp Edirne'ye varmışlar. Bir kahveye girmişler. Kahveci gördüğü bu yabancı iki kişiye nereden ve niçin geldiklerini sorunca Aliço:

- Ben pehlivanım Kırkpınar'a güreşmeye geldim, demiş.

Güreşe ve pehlivanlığa meraklı olan kahveci, Aliço ve İbrahim Pehlivan'ı misafir etmek istemiş, onlar da kabul etmişler. Kahveci onlar için altı aylık bir danayı kesmiş ziyafet çekmiş. Aliço üç gün boyunca danayı yemiş. Güreş günü gelmiş çatmış. Hep birlikte güreş yapılan alana varmışlar. Aliço, beni diğer boylardaki güreşlere çağırmasınlar en son başa güreşeyim, diye çalıların arasına saklanmış. Kahveci Aliço'yu pehlivanların arasında göremeyince; Eyvah, demiş bizim danayı da yedi kaçtı gitti. Bir süre sonra başpehlivanlar meydana salınınca Aliço da ortaya çıkmış. *"Ben de başa güreşeceğim"* deyince etraftakiler yaşı hayli genç olan delikanlının bu denli bir cesaretle başa güreşeceğim demesine gülüp geçmişler. Üzülmesin diyerek de başaltı pehlivanlarının en güçlüleriyle güreştirmişler ve hepsini yenmiş. Aliço'nun o gün yaptığı güreşler bütün meydana korku salmış. Bundan sonra da Bulgaristan'a dönmeyip İpsala'nın daha sonra kendi adıyla anılacak olan Koyunyeri (Aliço Pehlivan) köyüne yerleşmiş. *(Kadir Turgay, Kelaliço Pehlivan, 09.06.2015)*

3.3.8.9. EFSANE: Kel Aliço II

Kel Aliço Kırkpınar güreşlerine giderken o günün şartlarında yaya olarak yoluna devam ediyormuş. Bir derenin kenarına geldiğinde aksakallı bir ihtiyarın beklediğini görmüş. İhtiyara yaklaşınca adam dönüp Aliço'ya:

- Evladım, halim ortada. Karşıya geçemiyorum beni sırtına alıp geçirir misin, demiş. Aliço ihtiyar adamı hemen sırtına alıp karşı kıyıya ulaştırmış. Tam indirmiş ki ihtiyar adam:

- Eyvah! Oğlum benim karşıda seccadem kaldı, onu almam gerek beni öbür kıyıya götürüver, demiş. Kel Aliço ihtiyarı bir daha almış sırtına. Seccadeyi alıp diğer kıyıya geldiklerinde bu defa ihtiyar:

- Oğlum ben yine unuttum, ağacın dalında tespihim vardı. Beni karşıya geçiriver, onu da alalım, demiş. Aliço hiç tereddüt etmeden ihtiyarı karşıya geçirmiş. Tespihini alan ihtiyar diğer kıyıya vardığı zaman bu defa da:

- Evladım kusuruma bakma, sarığımı yıkayıp çalılara asmıştım. Onu da almam gerek, ne olur beni karşıya geçiriver onu da alayım, demiş. Aliço yine tereddütsüz adamı karşı kıyıya taşımış. Bu gel gitler birkaç defa daha cereyan etmiş.

En sonunda ihtiyar kendisini itirazsız şekilde sekiz on defa sırtlayıp dereden geçiren gencin yüzüne bakıp biraz süzdükten sonra Aliço'ya nereye gittiğini sormuş. Aliço Kırkpınar'a güreşmeye gittiğini söyleyince Hızır olduğunu o gün için bilmediği ihtiyar şöyle dua etmiş:

- Evladım, ben senden razı oldum. Allah da senden razı olsun. Sabrın çelik gibi, gücün de çelik gibi olsun. Kimse senin sırtını yere getiremesin.

O günden sonra da kimse Aliço'nun sırtını yere getirememiş. Yirmi altı sene Kırkpınar'da başpehlivan olmuş. *(Kemal Yerlikaya, İbriktepe, 09.06.2015)*

3.3.8.10. EFSANE: Kel Aliço III

Kel Aliço'nun üst üste yaptığı güreşlerden sonra aldığı başarılar tam bir güreş meraklısı aynı zamanda pehlivan olan Sultan Abdülaziz'in kulağına kadar gitmiş. Abdülaziz, ünü her yana yayılan Aliço'yla kendi de güreşmek istemiş. Aliço saraya çağırılmış ve Abdülaziz Han şöyle demiş:

- Benimle tam bir güreş yapacaksın, eğer padişahım diyerek güreşte kaçak davranırsan neticesi senin için iyi olmaz.

Bu sözlerden korkan Aliço, bir müddet uğraştıktan sonra padişahı yenmiş. Padişah yenilince belki söylediklerini unutmuş olacağından, belki de nefsinin kabarmasından cellatları çağırarak:

- Tez bunun kellesini vurun, demiş. Cellatlar Aliço'yu kellesini vurmak için götürmüşler fakat bir türlü böylesi güçlü bir pehlivanı öldürmeye gönülleri rıza göstermemiş. Bunun üzerine cellatlardan birisi şöyle demiş:

- Aliço senin kelleni vurmayacağız lakin hiçbir güreşe çıkmayacaksın. Adın hiçbir yerde anılmayacak. Senin kanlı gömleğini padişaha götüreceğiz. Saklanacak yerin var mı? Aliço:

- Benim köyüm var; Koyunyeri. Oraya gider, saklanırım. Dediğiniz gibi hiçbir güreşe de çıkmam, demiş. Cellatlar ve Aliço oradan ayrılmışlar. Bir müddet zaman geçtikten sonra gayr-i Müslimlerden bir pehlivan çıkmış ve bütün pehlivanları yenerek İstanbul'a kadar gelmiş. İstanbul'da da birçok pehlivanı yenince Osmanlı'nın şanını küçülten bu durum karşısında Sultan Abdülaziz Han'ın iyiden iyiye morali bozulmuş. Bunun üzerine cellatlardan bir tanesi her türlü tehlikeyi göze alarak padişahın huzuruna çıkıp Kel Aliço'nun hayatta olduğunu söylemiş. Aliço, padişahın affına mazhar olup hemen İstanbul'a çağırılmış ve gayr-i Müslim pehlivanla güreş yapması istenmiş. Aliço:

Padişahım bana kırk gün mühlet verin. Uzun zamandır idmansızım, hazırlanayım. Ancak kırk gün sonraki güreşte bu adamın başına bir hal gelirse sorumlusu ben değilim, demiş. İstedikleri kabul edilmiş. Kırk gün sonra Aliço,

rakibinin karşısına çıkmış. Bir müddet güreştikten sonra elini rakibinin kispetine sokup işkembesini sökmüş. Böylece Osmanlı'nın itibarı kurtulmuş. *(Kadir Turgay, Kelaliço Pehlivan, 09.06.2015)*

3.3.8.11. EFSANE: Kel Aliço IV

Adalı Halil Kırkpınar'da birkaç kez başpehlivan olduktan sonra biraz gururlanmış. Kendisini yenecek kimsenin olmadığını iddia eder dururmuş. Etrafındakiler de her defasında; *"Kel Aliço var."* derlermiş. O zamanlar hayli ihtiyar olan Aliço'yu rakip olarak bile görmeyen Adalı Halil sürekli *"Kel Aliço var."* denilmesinden bıkmış ve bir gün Aliço'yla güreşmek üzere Keşan'ın Koyunyeri köyüne doğru yola çıkmış. Köye girdiğinde kahvede oturan Aliço, Adalı'yı tanımış ve ona sırtını dönmüş. Adalı kahveye yaklaşıp sırtı dönük adama:

- Selamun aleykum, Kel Aliço buralarda mı amca, deyince Aliço yüzünü Adalı'ya dönmüş.

- Aleykum selam buyur evlat, demiş. Aliço yüzünü dönünce hemen onu tanıyan Adalı, ustasının elini öperek:

- Usta, bilirsin ben yıllardır başpehlivan olurum lakin sen önümde durdukça kimse benim başpehlivanlığımı kabul etmez. Bunun için seninle de kozlarımızı paylaşacağız, demiş. Aliço biraz düşündükten sonra:

- Evlat, görürsün ben sana göre pek yaşlıyım. Yıllardır da idmansızım. Seninle nasıl güreşeceğim, deyince Adalı ısrar etmiş. Bunun üzerine Aliço:

- Peki, demiş. Kırk gün sonra Hıdırköy'de bir düğün olacak oraya geleceksin. Kozumuzu orada ayıracağız.Eve varınca hanımına:

- Hanım, bugün Adalı Halil geldi. Benimle güreşmek istermiş. Ben de kırk gün sonra Hıdırköy'deki düğüne gel, dedim ancak elde avuçta bir şeyimiz yok. Bu iş nasıl olacak, deyince hanımı:

- Ah be Aliço'm ne düşünürsün. Kes sarı öküzü beslen. Onun yerine boyunduruğa girip idman al. Şanını düşürme yere, demiş. Aliço hanımının dediği gibi öküzü kesip yemiş, idman yapmış. Kırkıncı gün varmış Hıdırköy'e. Adalı, Aliço'nun kırk gün önceki halinden eser kalmayıp kendine geldiğini görünce:

- Şefkatlim, ben seninle güreşmeyeceğim. Ver elini öpeyim, demiş. Kel Aliço bunu duyar duymaz hiddetlenip:

- Adalı, ben bir öküzü kestim, yedim. Bu güreşi kazanıp öküzün yerine buradan bir öküz götüreceğim, çık karşıma diye basmış narayı. Adalı mecburen güreşe soyunmuş. Birkaç oyundan sonra Aliço geçkin yaşına rağmen Adalı'nın göbeğini yıldıza göstermiş ve düğünde güreş hediyesi olan öküzü almış. *(Kadir Turgay, Kelaliço Pehlivan, 09.06.2015)*

3.3.8.12. EFSANE: Kel Aliço V

İngiliz bir güreşçi tüm Osmanlı mülkünü kasıp kavuran Kel Aliço'nun namını duymuş. Kozunu paylaşmak için Aliço'nun köyünün yolunu tutmuş. Kel Aliço İngiliz'in köye geleceği gün tarlasında sabanla çift sürüyormuş. İngiliz de tam üstüne varmış. Aliço'nun evini sorunca Aliço ne yapacağını bile sormadan eliyle tuttuğu toprağa saplanmış sabanı adeta bir değnek gibi kaldırıp evinin bulunduğu tarafı göstermiş. İngiliz bu işe şaşırsa da bozuntuya vermeden tarif edilen tarafa doğru yürümüş. Eve yaklaşınca etrafında gördüklerine:

- Burada Kel Aliço diye bir pehlivan varmış. Ben onunla güreşmeye geldim, demiş. Etraftakiler Kel Aliço'nun tarlasında olduğunu beklerse geleceğini söylemişler. Birkaç saat sonra Kel Aliço yolda görünmüş. Eve gelince etraftakiler İngiliz'in kendisiyle güreşmeye geldiğini söylemişler. Aliço adamı şöyle bir süzmüş. Güreşmeye bile değmeyeceğini anlayıp kardeşinden kispetini istemiş. Kardeşi manda derisinden 30-40 okkalık kispeti getirince:

- Verin bakalım İngiliz'e ne yapacak, demiş. İngiliz kispeti eline alıp biraz uğraşmış. Sonunda kispeti bile bu kadar ağır olan bir adamla güreş

yapamayacağı kanaatine varmış. Aliço'nun elini öperek çekip gitmiş. *(Kadir Turgay, Kelaliço Pehlivan, 09.06.2015)*

3.3.8.13. EFSANE: Mimar Sinan I

Mimar Sinan Selimiye'nin yapımında kullanılacak malzemeyi alana toplatmış ve iki sene ortalardan kaybolmuş. Bunun üzerine kalfalar; padişahın huzuruna varıp Mimar Sinan'ın çok yaşlandığını, istenilen şekilde bir cami yapamayacağını, bunun için inşaata başlamaktan kaçtığını, caminin inşasının kendilerine devredilmesi gerektiğini söylemişler. Sultan derhal Mimar Sinan'ı buldurup ona:

- Mimarbaşı sarayda dedikodun yapılır, Edirne'ye yaptıracağım camiyi inşa edemeyeceğin konuşulur, ne dersin bu konuda, diye sormuş. Sinan:

- Efendim, eğer hemen caminin inşasına başlarsam temel oturmaz ve çatlaklar, kırılmalar oluşur. Cami sağlam olmaz, demiş.

Evvelden beri duyduğu bu dedikoduları padişahın da ağzından duyunca iyiden iyiye içerleyen Mimar Sinan, dedikoduların son bulması için kendisine iftira atan mimarları ders vermek için onlara şöyle demiş:

- Sizler eğer iddia ettiğiniz gibi bu camiyi yapacak kadar ustaysanız üç tane yumurtayı üst üste korsunuz. Yok, eğer koyamazsanız artık susunuz. İşi ehline bırakınız. Bu sözler üzerine ortaya bir tane masa ve üç tane yumurta getirttirmişler. Sinan diğer mimarlara bu yumurtaları üst üste koymalarını söylemiş. Evirmişler, çevirmişler hiçbirisi akıl sır erdirememiş ve camiyi yapmanın Sinan'ın hakkı olduğu hakkında söz birliği etmişler. Ancak yumurtaların nasıl üst üste konulacağını da merak edip Sinan'a sormuşlar. Sinan üç tane yüzük çıkarmış ve biri masada olmak suretiyle iki yumurtanın arasına yüzükleri koyarak yumurtaları üst üste durdurmuş. *(Mehmet Ali Başpınar, Edirne, 06.05.2012)*

3.3.8.14. EFSANE: Mimar Sinan II

Bir grup kalfa Sinan'ın artık çok yaşlandığını ve başmimarlıktan çekilme vaktinin geldiğini her fırsatta dile getiriyorlarmış. Bu dedikodular Mimar Sinan'ın kulağına kadar varmış. Bunun üzerine Mimar Sinan kalfaları etrafına toplayıp onlara şöyle demiş:

- Eh artık biz de kocadık, bileğimizde güç; zihnimizde fer kalmamıştır. Sizler gençsiniz, akılsınız, kuvvetlisiniz. Caminin yapımını buraya getirene kadar epey yorulduk. Bundan sonra inşa faaliyetlerini paylaşalım. Minarelerin ikisini siz yapın, ikisini de ben yapayım.

Kalfalar içlerinden sinsi sinsi gülüşmüşler. Artık padişaha kendilerini gösterme vakitlerinin geldiğini zannetmişler. Hemen işe koyulmuşlar. Bir müddet sonra avlu tarafındaki iki minareyi Mimar Sinan, kıble tarafındaki iki minareyi de kalfalar yapıp bitirmiş. Kalfalar yine kendi aralarında "*Sinan'ın yaptığıyla aynı minareyi yaptık, işte onun bizden bir farkı yok."* diye konuşuyorlarmış. Ancak kaçırdıkları bir detay varmış. Mimar Sinan'ın yaptığı minareler üç merdivenliymiş. Bunu görünce hepsi küçük dillerini yutuverecek hale gelmişler ve Sinan'ın ustalıktaki hakkını teslim etmişler.

Selimiye'nin sadece iki minaresinin üç yollu olmasının, minareleri ende boyda çapta aynı olmasına karşın ön ve arka minarelerin nakışları ve desenleri farklı olmasının, öndeki minarelerin yivlerinin içeri, arkadaki minarelerin setlerinin ise dışarı olmasının sebebi bu olaydan kaynaklanırmış. *(Mehmet Ali Başpınar, Edirne, 06.05.2012)*

3.3.8.15. EFSANE: Mimar Sinan III

Söylenceye göre, Selimiye'nin bittiği günün sabahında Selimiye'ye emeği geçen tüm işçiler ve meraklılar Mimar Sinan da yanlarında olduğu halde Selimiye'yi seyre koyulmuşlar. Herkes kendince taltifte bulunurken, Mimar Sinan kalabalığın arasından küçük bir çocuğu gözüyle seçmiş ve ona:

- Camiyi beğendin mi, demiş

Çocuk gözlerini kısıp camiyi biraz süzdükten sonra dört minareden birisinde bakışlarını sabitlemiş. Minareyi aşağıdan yukarıya biraz inceledikten sonra minarenin yamuk olduğunu söylemiş. Herkes şaşkınlıkla Mimar Sinan'ın ne yapacağını merak ederken, Mimar Sinan derhal ustabaşını çağırmış ve palanganın kalın ipini alarak üçüncü şerefeye çıkmasını, ipin bir ucunu şerefeye bağlamasını, diğer ucunu ise aşağı bırakmasını istemiş. Ustabaşı anlam veremediği bu emri yerine getirmek için şerefeye çıkmış ipi aşağı sallamış, Mimar Sinan bu defa işçilere ipin ucundan tutarak çekmelerini emretmiş. İşçiler şaşkınlık içinde şerefeye bağlı ipi çekerken Sinan'da çocuğa minarenin düzelip düzelmediğini soruyormuş. Bir, iki defa daha minarenin yamuk olduğunu söyleyen çocuk sonunda minarenin düzeldiğine ikna olmuş ve oradan ayrılmış. Meraklılar bir anda Sinan'ın çevresini sarmışlar ve ona:

- Efendim, minarenin düz olduğunu biliyordunuz, böyle olduğu halde bunu neden bunu yaptınız diye sormuşlar. Mimar Sinan:

- Evet, minarenin düz olduğunu ben de biliyordum fakat Selimiye'nin bir çocuğun gözünde dahi kusurlu olmasına razı olamam eğer ben bunu yaptırmasaydım bu minare kıyamete kadar eğik olarak anılacaktı. Minareyi çektirerek belki minareyi değil ama insanların inançlarını düzelttim, demiş. *(Saliha Dervişoğlu, Edirne, 12.02.2015)*

3.3.8.16. EFSANE: Mimar Sinan IV

Selimiye Camii bitip minarelerin külahları yerlerine konulacağı zaman Mimar Sinan son minareye çıkmış. Alemi külaha bitiştirip, külahı yerine yerleştirmiş. Aşağıda kalfalar, ustalar merakla işin bitip Selimiye'nin tamamlanmasını beklerken bir de ne görsünler; Mimar Sinan bir kuş gibi uçuyormuş. Hıdırlık tepesine vardığı zaman burada keserini düşürmüş, Darü'l Hadis Camii'ne vardığı zaman okunu düşürmüş ve ok caminin minaresine saplanmış. Hatta yakın zamanlara kadar minareye çakılı bir demir varmış bunun Sinan'ın oku olduğuna

inanılırmış. Bir müddet sonra Hacıdanişment'te Muhiddin Baba'ya varıp malasını düşürmüş. Böyle yapması buraların önemli yerler olduğunu işaret etmek içinmiş. *(Orhan Çakırlar, Edirne, 11.09.2014)*

3.3.8.17. EFSANE: Sarı Saltuk I

Sarı Saltuk; Hz. Hızır, Hz. İlyas ve Sünni cinni Menucher'le Hıdırlık'ta tanışıp velayetini ve kudretini arttırdıktan sonra şehre inmiş. Edirne'de misafirlerin kaldığı küçük bir kilise varmış. Sarı Saltuk bir rahip kılığında bu kiliseye gelmiş ve burada kalmış. Kim olduğunu soranlara da Rahul ruhbanın oğlu Şemun olduğunu, buraya diğer papazlarla ilim yarıştırmak için geldiğini söylemiş. Tekfura ve başpapaza böyle bir kişinin geldiği haber verilince merak edip kiliseye gelmişler. Üç yüz keşiş ile papazın patrikleri Sarı Saltuk'la ilmî mücadele etmişler lakin Saltuk'la hiç biri baş edememiş. Bundan sonra Sarı Saltuk minbere çıkarak vaaz etmiş ve İncil'den parçalar okumuş. Daha sonra da şöyle demiş:

- Ey halk! Bu gece Mesih'i rüyamda gördüm. Bana dedi ki; *"Benim eşeğimin ayağı ile ümmetimi vaftiz eyle. O eşek ayağıyla enselerine vur. Hangisine hızlı vurursan bilmiş olsunlar ki önce o cennete gidecektir."*

Şemun zannettikleri Sarı Saltuk'un isteğini hemen yerine getirmişler. Edirne'de ulu bir kilisede bulunan ve Hz. İsa'nın eşeğine ait olduğuna inanılan eşek ayağını sandukasıyla birlikte getirmişler. Sarı Saltuk sandukayı açıp ağlayıp, İncil okumaya başlamış. Oradaki Hristiyanlara:

- Ey halk! Bilmiş olun ki, ben geceleri gökyüzüne çıkarım. Mesih'le buluşurum. İnanmazsanız bu ayak sayesinde kilisenin kapısına kadar uçayım, demiş. Hemen içinden daha önce Sünni cinni Menucher'in öğrettiği duayı okuyup onu çağırmış ve ondan kendisini kubbeye götürmesini istemiş. Menucher istenileni yapmış. Hristiyanlar bakmışlar ki rahip uçuyor, hepsi ona itimat etmiş. Sarı Saltuk:

- Şimdi bana kadın erkek kim varsa buraya toplayın, vaftiz edeceğim ve her adam başı için bir altın verin, demiş. Kâfirler denileni yapmışlar. Sarı Saltuk

vaftiz için gelenlere eşek ayağıyla öyle vurmuş ki hepsinin ağzından, burnundan kan gelmiş. Sonra da toplanan bütün parayı almış ve Edirne'den ayrılmış. *(Ebu'l Hayr-i Rûmi, 2013: 45-46)*

3.3.8.18. EFSANE: Sarı Saltuk II

Sarı Saltuk, Edirne'de Ak Cami'de otururken İstanbul tekfurundan bir elçi geldiği haberi verilmiş. Elçiyi Sarı Saltuk'un huzuruna davet etmişler. Elçi huzura girince elindeki mektubu Saltuk'a uzatmış. Mektupta şunlar yazıyormuş:

- Ey Sarı Saltuk siz bizleri kırıyorsunuz. Kendi dininize davet ediyorsunuz. Mesih ölüyü diriltirdi. Sen de bize bir keramet göster ölüyü dirilt. Senin dinine girelim. Sarı Saltuk mektuptakileri okuyunca elçiye dönüp:

- Hz. İsa (a.s) peygamberdi. Bizim peygamberimiz ise son peygamberdir. Hz. İsa'ya Hakk'ın emri gelirdi ölü, diri olurdu. Ben peygamber değilim ki ölüyü dirilteyim. Biz diriyi öldürürüz. Ölüyü diriltmek bizim işimiz değildir, demiş. Bunun üzerine elçiliğe gelen Hristiyan:

- Ey Saltuk, siz dersiniz ki ümmetlerin en üstünüyüz. Bu durumda Bizim peygamberimizin yaptıklarından daha üstün işler yapmanız gerekmez mi? Eğer yapamıyorsanız bizden ne diye korkuyorsunuz, deyince Sarı Saltuk öfkelenip elçiyi hapsettirmiş. Sarı Saltuk hemen toparlanıp yakında bulunan başka bir kiliseye gitmiş. Orada bir odası varmış o odada kırk gün kırk gece halktan uzak kalıp ibadet etmiş. Kırk gün sonra odanın duvarı yarılmış Hızır çıkagelmiş. Hızır, Saltuk'a:

- Ey Saltuk! Üzülme, falan duayı oku. Hazret-i İsa bu duayı okuyup ölüyü diriltirdi. Sen de Allah'ın izniyle diriltirsin, demiş. Saltuk bundan sonra odadan çıkıp elçiyi çağırttırmış. Elçiye:

- Git tekfuruna söyle, ne isterse kabul ettim. Bizim peygamberimiz enbiyalar sultanıdır. Onun ümmetindeki veliler diğer peygamberlerin mucizeyle gösterdiklerini velayet ile gösterirler, demiş.

Elçi gidip İstanbul'a haber vermiş. Hristiyanlar toplanıp Edirne kalesinin önüne gelmişler. İstanbul tekfuru gelip Sarı Saltuk'la konuşmuş. Daha sonra kalkıp dışarı çıkmışlar. Edirne kalesinin önünde büyük bir kümbet varmış. Yanına bir de kilise yapmışlar. Bu kümbetin içinde dört tane ölü varmış. Tekfur o kümbetin önüne gelerek durmuş. Sarı Saltuk'a:

- Burada bir kralın oğlu ve onun kardeşleri birlikte yatıyorlar. Haydi bakalım dua et de buradan dirilip kalksınlar. Eğer kalkarlarsa biz de senin dinini tutalım, demiş. Sarı Saltuk hemen kilisenin yanındaki pınarda gusül etmiş. O kümbete seccadesini sermiş. İki rekat namaz kılıp, Hazret-i Hızır'ın öğrettiği duayı okuyup kümbete vurmuş. Kümbet ikiye bölünmüş. Kümbetten iki kız, iki erkek çıkmış ve şöyle demişler:

- Her kim, Muhammed (s.a.v) dinine girmezse kâfir olur, cehennemliktir. Sonrada her biri yerlerine girip, yatmışlar.

Bunları gören tekfur ve diğer Hristiyanlar Müslüman olmuşlar. Tekfur Şaban adını almış, daha sonra Sarı Saltuk'la birlikte İstanbul'a gidip Ayasofya'yı temizlemişler. *(Ebu'l Hayr-i Rûmi, 2013: 301-302)*

3.3.8.19. EFSANE: Sarı Saltuk III

Sarı Saltuk bir gece Kefe'de dinlenirken bir rüya görmüş. Rüyasında kâfirler Rum vilayetini hücum edip almışlar. Kendisi de bir yerde sessizce durup olanları izliyormuş. Kâfirler, Müslümanları dağıtmışlar. Müslümanlar dört bir tarafa dağılmışlar. Sonra Müslümanlar gemilerle gelip, yine Rumeli'ye gelmişler. Kâfirleri kırmışlar, gövdelerini ateşte kızartmışlar. Bunları sonra yeriz diye bir kenara koymuşlar. Müslümanların içinden bir reis çıkmış ve buna izin vermemiş. Bütün leşleri dışarı atmışlar. Sarı Saltuk bu kişiyi merak edip:

- Size bey olan bu kişi kimdir? diye sormuş. Oradaki bir gazi:

- Ey Server, bu yiğide Ece Bey Sultan Gazi derler. Senden sonra geldi. Erlikle bu yerleri fethetti. Bu yiğit gazilerin başıdır, demiş.

Sarı Saltuk bu sözlerden sonra Ece Bey'e dua etmeye başlamış. Bu esnada Ece Bey yeşil kanatlarla gökyüzüne uçmuş. Havada sema eyleyip, gökyüzüne nurlar saçmış. Bütün Rumeli nura boğulmuş. Sonra havadan aşağı doğru süzülüp Edirne yakınlarına inmiş. Büyük bir kubbe şekline gelmiş ve yıkılmış. Tozu gökyüzüne çıkıp belirsiz olmuş. Sarı Saltuk uykusundan uyanınca gördüğü rüyayı gazilere anlatmış ve onlara şöyle bir vasiyette bulunmuş:

- Ey gaziler! Bizden sonra bu topraklara Ece Bey gelecek. Hak veli olacak bu diyarları onun eliyle fetholunacak. Muhtaç olan bir kişinin ihtiyacı onun kabrinde dua ile giderilecek. Onun kabri Edirne yakınlarında olacak.

Bundan sonra da bir vasiyetname yazdırmış. Gazilerden kim Ece Bey zamanına erişirse bu vasiyetnameyi ona vermesini tembih etmiş. Ece Bey yetişip ortaya çıkınca bu vasiyetnameyi kendisine vermişler. Vasiyetnameyi alan Ece Bey bunu sultana göstermiş ve Rumeli'ye fethe çıkmış. Daha sonra kendi adıyla anılacak ovayı fethetmiş. Sarı Saltuk ona vasiyetnamesinde Rumeli ve Edirne topraklarını işaret etmiş. *(Ebu'l Hayr-i Rûmi, 2013: 426)*

3.3.8.20. EFSANE: Sarı Saltuk IV

Sarı Saltuk'un Tunca kenarında bir bahçesi varmış. İstirahat vakitlerinde burada vakit geçirirmiş. Bir gün yine bahçesinde otururken biraz ilerde bir şişe görmüş. O şişenin ne olduğunu düşünürken uykuya dalmış. Rüyasında İskender-i Zülkarneyn'in aynasını elinde görmüş. Aynada uyanıkken gezdiği tepelerden birini görmüş. O tepeden bir dehliz açılıp, tepenin içine yol olmuş. Sarı Saltuk o delikten içeri girmiş, çok miktarda altın ve hazineler bulmuş. Uyanınca rüyasını gazilere anlatmış. Meclistekilerden yıldız ve usturlap işinde usta bir kişi:

- Ey server, gezdiğin tepede hazine var. Onun orada durmasındansa gazilere dağıtılması yeğdir. Hak Teala sana bunu gösterdi, bunda bir hikmet var, demiş. Sarı Saltuk:

- Ey şeyh, bizim dünya malında gözümüz yoktur, deyip Hazret-i İsa döneminde mal yüzünden birbirini öldüren üç arkadaşın hikâyesini anlatmış. Bunun üzerine Şeyh:

- Ey Saltuk, doğru söylersin lakin Peygamber efendimiz döneminde de böyle bir hadise olmuştu. Peygamber efendimiz, Hz. Ebubekir ve Hz. Osman hazineyi çıkartıp Müslümanlara dağıtmıştı. Sen evliyadansın bu gösterilen de sana bir işarettir, demiş. Bu sözler üzerine Sarı Saltuk, şeyh ve gaziler yerinden kalkıp tepeye gitmişler. Saltuk'un gördüğü yeri kazmışlar. Karşılarına mermer bir kapı çıkmış. Mermer kapıdan girip biraz ilerledikten sonra iki arslan ve bir ejderha çıkmış. Şeyh bunların tılsımını bozup etkisiz hale getirmiş. Birkaç engeli daha aştıktan sonra büyük bir meydana gelmişler. Meydanın ortasındaki havuzun içi cevher, altın, gümüş ve değerli taşlarla doluymuş. Bir kuyuda da altın iksiri varmış. Sonra bir levha görmüşler. Levhada Ümran dilince şunlar yazılıymış:

- Biliniz ki ben Takyanos'um. Yedi iklimi ele geçirdim. Sonunda Rum'u aldım. Bu şehri beğendim ve tekrar gelirim diye bu hazineyi buraya koydum. Eğer ölürsem kıyamette tekrar kalkarım, bu hazineleri alırım.

Gaziler yazılanlara gülmüşler, sonra bu hazineyi Edirne'ye getirip Müslümanlara dağıtmışlar. Müslümanlar çok zengin olmuş. Hatta Sarı Saltuk bu hazinenin geri kalanını da Kabe'ye, Medine'ye, Halilürrahman'a ve Kudüs'e göndermiş. Malın beşte birini de Sultan Alaaddin'e göndermişler. *(Ebu'l Hayr-i Rûmi, 2013: 495-498)*

3.3.8.21. EFSANE: Sarı Saltuk V

Edirne fethedildikten sonra Murat Han, Edirne'yi fethetmeyi çok isteyen Süleyman Paşa ile Kırkpınar'da şehit olan iki yiğidi hatırlar. Sevinç ve hüzün bir arada yaşanmaktadır. Silah arkadaşlarıyla birlikte bir Hıdrellez günü fethi müjdelemek için Kırkpınar'a giderler, Kırkpınar şehitleri ziyaret edilip, Fatihalar okunur. Daha sonra Murat Han davulların vurulmasını, yiğitlerin güreşe durmasını ferman buyurur, kendisi de soyunarak:

- Burada han, hakan yoktur, burası er meydanıdır. Herkes hünerini göstermelidir. Eğer padişahım diye bana karşı gerektiği gibi güreşmezseniz dünyada ve ahirette sizden davacı olurum, der. Güreşler başlar. Birçok güreş yapıldıktan sonra iki yiğit sona kalır. Bu yiğitlerden birisi Murat Han, diğeri ise yüzü peçeli bir alptır. Bu peçeli alpin peçesi, o gün daha önce yapılan güreşlerden hiçbirinde indirilememiştir. Murat Han peçeli yiğide peçesini indirmesi gerektiğini; zira peçeli biriyle güreşemeyeceğini söyler. Peçeli yiğit:

- Padişahım peçemi meydanda indir, der.

Murat Han'ın padişahlık damarı kabarır ve bir anda yıldırım gibi uzanarak yiğidin peçesini indirir. Ortaya dünyalar güzeli ve ay gibi parlayan bir yüz çıkar. Sarı saçlı, çakır gözlü bir yiğit gülümsemektedir. Murat Han'ın padişahlık yükünün üzerine bir de yiğidin peçesini indirmenin utancı biner. Murat Han:

- Yiğidim affeyle, bize adını bağışlar mısın, der. Bunun üzerine yiğit tebessüm ederek:

- Adımız Mehmet Buhari'dir; ancak, Sarı Saltuk diye biliniriz. Niyetimiz Osmanoğlu'yla birlikte nice sefere çıkmaktı, kısmet bu kadarmış sırrımız açığa çıktı, peçemizi indirmenin mükâfatını Kosova'da görürsün der ve kaybolur.

Bu hadise üzerine herkes donup kalmıştır. Genç padişah hiç konuşmadan meydanı terk eder. Ta ki Kosova'ya kadar o yiğidi ve sözlerini unutmaz. Sırp hançeriyle şehit olurken Sarı Saltuk'un sözlerindeki esrarı anlar ve gülümseyerek kendisini çağıran Sarı Saltuk'a doğru yükselir. Bundan dolayı denilir ki rakibi çekildiği için Kırkpınar'ın ilk başpehlivanı Murat Han Gazi olmuştur. *(Alaaddin Akar, Edirne, 04.12.2014)*

3.3.8.22. EFSANE: II. Selim

II. Selim, Selimiye Camiinin tamamlandığını duyduğu gece rüyasında peygamber efendimizi görür. Hz. Muhammet (s.a.v) II. Selim'e:

- Ey Selim, camiin cemiyeti tamam oldu, son Cuma namazını sancağımın dibinde kılmak için Edirne yoluyla bana gel, buyurur.

II. Selim sabah uyanır uyanmaz hazırlıklara başlar ve Edirne'ye doğru yola çıkar. Yolculuk esnasında hastalanır. İki gün hasta yattıktan sonra üçüncü gün Çorlu civarında vefat eder. Sultan Selim han Selimiye Camii'nde Cuma namazını kılamaz ama cumadan sonra cenaze namazı kılınır. Kim bilir belki de son Cuma namazını Hz. Muhammet'in (s.a.v) sancağı altında kılmıştır. *(Evliya Çelebi, 2010: 577)*

3.3.8.23. EFSANE: Yanmaz Ağaç Hacı Efendi

Yanmaz Ağaç Hacı Efendi Edirne'nin meşhur tüccarlarından biriymiş. Sürekli olarak uç beyleriyle ticaret yapmaya gidermiş. Bir keresinde alışverişini yaptıktan sonra Edirne'ye dönerken bir muharebenin ortasında kalmış. Bir derbentte etrafındaki Türk askerleriyle birlikte sıkışmış. Askerler her ne kadar top tüfek atsalar da bir türlü menzile ulaştıramamışlar. Düşmanlar da Türk askerlerinden yeteri kadar uzakta olduklarını düşünüp, buraya top tüfek gelmez kanaatiyle kendilerini güvende hissediyorlarmış.

Böyle biraz zaman geçip de Yanmaz Ağaç Hacı Efendi bir sonuç elde edilemediğini görünce yanındaki beş tane "narin endam" denilen menzil okunu çıkartmış. Bir tanesini yaya geçirip "Ya Hâk" deyip düşman askerlerinin olduğu tarafa fırlatmış. Bombeli bir şekilde giden ok düşman cephesine varıp birkaç askeri de öldürünce düşman askerleri şaşırıp kalmışlar. İçlerine bir korku düşmüş. Ardından atılan iki okta hedefi vurup birkaç düşman daha vurunca derbenti tutan düşman askerleri:

- Allah Türklerin yanında bizi esirgemiyor, yoksa bu uzaklıktan hiçbir canlı buraya ok yetiştiremezdi, diyerek kaçmışlar. Böylece üç okla derbent Türklerin eline geçmiş. *(Ercan Özek, Edirne, 10.08.2014)*

3.3.9. TARİHİ OLAYLARLA İLGİLİ EFSANELER

3.3.9.1. Edirne'nin Fethi

II. Murat'ın ordusu Edirne önlerine gelip şehri muhasara etmiş, Edirne kalesinde bulunanlara Türklerin çok kalabalık olduğunu gösterip içlerine korku salabilmek için de kalenin çevresini irili ufaklı ateşler yaktırmış. Zaten savaşma gücü kalmamış olan kale ahalisi kale çevresine baktıkça iyice kahrolup ne yapacağını düşünmeye başlamış. İçlerinden bir tanesi:

- Kanımızın son damlasına kadar savaşalım, demiş. Ancak diğerleri savaşın hezimet demek olduğunu bildiğinden hiç bu teklife yanaşmamış. Başka birisi:

- Bizi koruyabilecek bir müttefikimizin yanına kaçalım, demiş. Ancak kalenin etrafı çepeçevre Türk askerleri ile çevrili olduğu için bu da mümkün değilmiş. En sonunda o zaman kadar söylenenleri dinleyen bir adam:

- Savaşmak ya da kaçmak imkânsız. Savaşırsak ölürüz, kaçarsak malsız, mülksüz kalır yine ölürüz. Ben Türklerin mert insanlar olduğunu duymuştum. Geçen gün kale dibindeki bağımdan dönerken bağımda asmalara bağlanmış altınlar gördüm. Bunu yedikleri üzümlerin karşılığı olarak Türkler yapmış olabilir ancak emin olamayız. En iyisi onların mertliğini sınayalım. Eğer denildiği gibiyse onlara teslim olalım. Böylece canlarımız ve mallarımız güvende olur, demiş.

Herkes bu fikri olumlu karşılamış. Bu defa da nasıl imtihan edeceklerini düşünmeye başlamışlar. Yine içlerinden birisi:

- Erkeklerden oluşan bir ordunun en büyük zafiyeti kadındır. Güzel kızlarımızı çalgılarıyla onların aralarına salalım. Eğer kızlarımıza kötü bir şey yapmazlarsa bize de kötülük etmezler. Biz de kaleyi teslim ederiz, demiş. Diğerleri de bu fikri beğenmişler.

Ertesi gün kırk tane Bizanslı kız üzerleri yarı çıplak olduğu halde çalgılarıyla Türk askerlerinin olduğu yere doğru yönelmişler. Türk askeri kızları görünce bir tuzak olabileceğini düşünüp hemen teyakkuza geçmiş ancak kızlar biraz

daha yaklaşıp ellerinde çalgılarından başka bir şey olmadığını gördüklerinde hepsi mahreme bakmamak adına yüzlerini çevirmişler. Kızların geçtiği yerdeki askerler kötü bir fiil yapmak şöyle dursun, kötü bir söz edip dönüp bakmamışlar bile. Bu tabloyu gören kaledekiler hemen kale kapılarını açıp Edirne'yi Türklere teslim etmiş.

Başka bir efsaneye göre ise kızların hepsi Kıyak Babanın sesine âşık olmuşlar. Kızlar Buçuktepe ile su deposu arasında kalan yere kadar gelmişler. Bu yere o olaya ithafen "kızlar yaylası" denirmiş. *(Alaaddin Doğan, Edirne, 10.01.2015)*

3.3.9.2. EFSANE: Geçkinli Şehitliği

Balkan Savaşı'nın tüm şiddetiyle devam ettiği bir akşamüstü Geçkinli köyünün üzerine koyu bir sis çökmüş. Geçkinli köyünün iki ucunda mevzilenen Türk birlikleri bu sis nedeniyle birbirlerini düşman zannederek top atışına başlamışlar. Bu arada bazı askerler şehit olmuş. Askerlerin bu şekilde birbirine düştüğünü haber alan Süloğlu papazı beyaz elbiseler giymiş, eline de beyaz bir bayrak alarak bir tepenin üzerine çıkmış. Köyün yakınlarında mevzilenmiş olarak kendisinden işaret bekleyen düşman askerlerine bayrağı sallayarak işaret vermiş. İşareti alan askerler fırsatı ganimet bilerek iki Türk birliğinin üzerine saldırmış ve burada yaklaşık olarak 3000 Mehmetçiği şehit etmişler. Geçkinli Şehitliği de bu olayı unutturmamak adına yapılmış.

Buradaki şehitler bazı köylülerin rüyasına girermiş. Hatta bir köylü kazı yaparken bir şehidin kullandığı eşyalara rast gelmiş ve bunları evine götürmüş. Gece köylünün rüyasına eşyalarını aldığı şehit girmiş ve eşyalarını geri istemiş. Köylüler tarafından şehit ruhlarının bölgeye hâkim olduğuna inanılmaktadır. *(İsmail Özmen, Geçkinli, 25.03.2015)*

3.3.9.3. EFSANE: Çekirge Taburu

Balkan Savaşı'nın devam ettiği yıllarda Bursa Çekirge'den bir tabur asker Edirne'ye gelmiş. Kayapa köyüne gelinceye kadar her an karşımıza düşman çıkabilir

endişesiyle tedbiri elden bırakmamışlar. Kayapa köyüne yaklaştıklarında köyün minaresinde ezan okunduğunu duyunca *"Ezan okunduğuna göre burası Türklerin elindedir."* diye tedbirsizce köye doğru yaklaşırken birden taramalı tüfeklerle taranarak bir bir şehit olmaya başlamışlar. Meğerse Bulgarlar taburun geldiğini önceden öğrenip köyün kıyısında pusuya yatmışlar. Birisine de orada olduklarını fark etmesinler diye ezan okutmuşlar.

Koskoca taburdan ancak yirmi iki asker kaçıp canlarını kurtarabilmiş. Bunların da çoğu yaralıymış. Bu şekilde Küçükdöllük köyünde hastane olarak da kullanılan camiye kadar gidip sığınmışlar. Ancak Bulgarlar arkalarından takip edip askerlerden on dokuz tanesini diri diri caminin avlusundaki kuyuya atmışlar. Üç tanesi ellerinden kaçıp Edirne - Lalapaşa yolunun güneyinde Cevizlik tabyasının karşısındaki yere - Cevizlik tabya yol ayrımında, şimdi üç şehitler anıtı diye bilinen yer- kadar gelebilmişler. Bulgarlar onları da burada şehit etmiş. Çekirge taburu bu şekilde hepsi şehit olmuş. (Bk. Fotoğraf 7) *(Mehmet Şahin, Küçükdöllük, 03.04.2015)*

3.3.10. AŞK VE SEVGİYLE İLGİLİ EFSANELER

3.3.10.1. EFSANE: Ağaç ile Sarmaşık

Edirne II. Bayezid Külliyesinin darü'ş-şifa bölümünde akıl ve ruh hastalarının dertlerine şifa buldukları zamanlarda birbirine âşık iki tane genç varmış. Bu iki genç her gün darü'ş-şifanın geniş avlusunda bir müddet buluşurlar, sonra da odalarına çekilirlermiş. Zaman bu şekilde geçerken günün birinde gençlerin ikisi de iyileşmiş. Ruhi sıkıntılarından kurtulup sağlıklı birer insan haline gelmişler. Ancak bu durumdan ne oğlan memnun kalmış, ne de kız. Hayatın tadı bir anda kaçıvermiş. Bunun üzerine iki genç yeniden deli taklidi yapıp darü'ş-şifaya dönmeye karar vermişler.

Bu iki aşığın haline vakıf olan Hızır sevda peşinde koşan bu gençlere acımış. Daha önceden hazırladığı bir iksiri gençlerin ilacına koymuş ve bu iki aşığın

dünyaları değişmiş. Kız bir anda ağaç oluvermiş, oğlan ise sarmaşık. Birbirlerine öylece sarılıp kalmışlar. (Bk. Fotoğraf 8) *(Hakan Akıncı, Edirne, 08.02.2015)*

3.3.10.2. EFSANE: Ateş Çıkan Taş

Küçük Danişment köyünde birbirini seven iki genç varmış. Bu gençlerin evleri köyün orta yerinden geçen derenin iki yakasında bulunuyormuş. Erkek her ne kadar kızı istediyse de kızın ailesi karşı çıkmış, vermek istememişler. Bunun üzerine bu iki genç kaçmaya karar vermişler. Müsait bir zamanı kollayıp kız evden çıkıp erkekle buluşmuş ve kaçmak için derenin öbür tarafına geçmişler. Bir müddet sonra kız erkeğe:

- Ben bunu anneme, babama yapamam, ardımdan perişan olurlar. Onları üzemem. Beni geri götür, evime bırak, demiş. Erkek kızın bu isteği karşısında öfkelenip:

- Ya benimle gelirsin ya da seni öldürürüm, bu yolun dönüşü yok, demiş. Kız isteğinde ısrar edince erkek iyice hırslanıp bıçağını çıkarıp kıza saplamış. Kız o anda yere yığılıp, ölmüş.

Kızlarının ölüm haberini alan ailesi kızın öldüğü yere gelmişler ve kızın kanının döküldüğü yere bir taş koymuşlar. Köylülerin söylediklerine göre taşın konulduğu o yerden bazen ateş çıktığı görülürmüş, bazen de ölen kızın feryatları, iniltileri duyulurmuş. *(Aksel Beyazova Uncu, Küçükdanişment, 06.10.2014)*

3.3.11. İZ VE ŞEKİLLERLE İLGİLİ EFSANELER

3.3.11.1. EFSANE: Ters Lale I

Selimiye Camii'nin müezzin mahfelinin güney-doğu köşesindeki ayağında bulunan ters lale motifi hakkında birkaç farklı inanış bulunmaktadır. Bunlardan en yaygın olanı ters bir kadına ait olan lale bahçesiyle ilgilidir ki bu anlatıda kendi içinde farklılaşan birkaç varyanta sahiptir. Söylenceye göre; caminin yapılacağı

yerde inatçı, yaşlı bir kadının lale bahçesi bulunmaktaymış. Onun bahçenin çevresindeki tüm alan satın alınmasına rağmen kadın bahçesini vermemekte ısrar etmiş. Sonunda Kanuni'nin kızı Mihrimah Sultan ve Mimar Sinan kadını zorda olsa ikna etmişler. Mihrimah Sultan bahçenin parasını bizzat hususi harçlığıyla karşılamış. Ancak kadının Sinan'a şöyle demiş:

- Mimar Ağa tamam bahçemi sattım ancak senden bir isteğim var. Benim lalelerimi ters bir şekilde camide görmek isterim.

Mimar Sinan biraz düşündükten sonra bu teklifi de kabul etmiş. Cami tamamlandıktan sonra Sinan, kadını çağırmış ve ters lale motifini göstermiş. Kadın sevinmiş ve şöyle demiş:

- Benim de istediğim buydu, cami var oldukça bu lale vesilesiyle benim de ismim anılacak[68] (Bk. Fotoğraf 9) *(Sevinç Akbaş, Edirne, 02.03.2015)*

3.3.11.2. EFSANE: Ters Lale II

1801 yılında Vehhâbi Araplar hacca giden Türklerin bazılarını katlederler, bazıları yaralı olarak geri döner. Kırk kişilik Edirne hacı grubundan da sadece üç kişi geri dönmüştür. Bu olaylar üzerine hac yolu kapanır. Türk hacılar on bir yıl boyunca kutsal topraklara gidemezler. Müslümanların hac arzusunu teskin etmek üzere dönemin şeyhülislamı Ataullah Efendi tarafından Selimiye'nin ortasındaki müezzin mahfeli yaptırılır ve Müslümanların bu mahfel etrafında dönmek suretiyle hac yapabileceğine dair fetva verilir. Bu tarihten sonra Edirne ve çevresindeki Müslümanlar hacı olmak için Selimiye'ye gelirler. Selimiye Kâbe-i Sâni diye anılmaya başlar.

Selimiye'de müezzin mahfeli yapılırken padişah III. Selim'dir. III. Selim bu tarihlerde kendisinden yetmiş sene önce bitmiş olan Lale devrini tekrardan diriltmek

[68]Bu efsane çeşitli şekillerde anlatılmaktadır. Bazılarına göre kahraman kadınken bazılarına göre bir adam ya da bazılarına göre gayrimüslim ve ya Müslüman bir aile olabilmektedir. Diğer taraftan bazılarına göre olayın kahramanının vermemekte terslik ettiği lale bahçesi parayla alınmışken, bazılarına göre karşılıksız olarak verilmiştir.

istemektedir. Bunun bir felaket olduğunu gören Ataullah Efendi tekrar yaşanacak bir Lale devrinin padişaha karşı bazı isyanları başlatacağına işaret etmek ve bunun sonucunda saltanatın batacağını anlatmak için müezzin mahfelinin yapımı esnasında mahfelin bir ayağına ters bir lale yaptırır. Ataullah Efendi'ye göre padişah müezzin mahfelini görmeye geldiğinde bu ters laleyi de görecek ve hiçbir şey söylemeye gerek kalmadan zevk ve sefadan vazgeçecektir. Fakat Ataullah Efendi'nin tahmin ettiği olay, tahmin ettiği zamandan önce III. Selim müezzin mahfelinin ayağındaki mesajı göremeden meydana gelir. III. Selim müezzin mahfelini görmek için Edirne'ye yola çıkıp Çorlu'ya geldiği zaman "Edirne Vakası" meydana gelir ve geri dönmek mecburiyetinde kalır. *(Cengiz Bulut, Edirne 24.04.2015)*

3.3.11.3. EFSANE: Bayezid Camii'ndeki Karpuz Şekli

Sultan II. Bayezid Han zamanında inşâ edilen külliyenin aşçısı olarak bilinen Aşçı Yahya Baba; yolculara, fakir ve fukaraya yemekler yapar, onlara yardımcı olup kendilerine yemekler verirmiş. Kendisinden yemek almak için gelen fakir, fukara ve yolculara yılın her vaktinde:

- Karpuzu gördünüz mü, diye sorarmış.

Zaman zaman kış mevsimine de denk gelen bu sorular çoğu zaman halkı şaşırtır. Kendi aralarında "Bu mevsimde karpuz mu olur?" gibisinden konuşmalara mahal verirmiş. Oysa Yahya Baba'nın anlatmak istediği meyve olan karpuz değil, imaretin hemen yanında yer alan II. Bayezid Camiinin kapısının üzerinde camiden çıkarken görülebilen karpuza benzer tezyinatmış.

Yahya Baba bu şekilde yemek istemeye gelenlere doğrudan namaz kılıp kılmadıklarını sormaz, onların kalplerini kırmadan dolaylı olarak sorarmış. *(Yılmaz Akçaalan, Edirne, 17.10.2014)*

3.3.11.4. EFSANE: Çifte Kumrular

Selimiye Camii'nin avlusunun Saray Hamamına bakan dış köşesinde üzerinde çifte kumru şekli bulunan bir sütun vardır. Günümüzde her ne kadar kumruların başları insanlar tarafından kırılsa da gövde şekilleri mevcuttur.

Selimiye'nin inşasına başlanınca Avrupa krallarından birisi camiye hediye edilmek üzere en iyi heykeltıraşına bu çifte kumrular sütununu yaptırmış. İki elçiyle birlikte Edirne'ye göndermiş. Elçiler heykeli getirip Mimar Sinan'a vermişler ve şöyle demişler:

- Efendim bunu size kralımız gönderdi, bununla birlikte sevgi ve selamlarını gönderip gönlünün sizinle olduğunu söyledi.

Bu sırada caminin inşası hemen hemen bitmiş son birkaç uygulama daha yapılıyormuş. Elçiler böylesine değerli bir heykeli Mimar Sinan caminin başköşesine kondurur diye tahmin ediyorlarmış. Oysa Mimar Sinan iki tane işçi çağırmış ve sütunu hamamın önüne götürmelerini söylemiş. İşçiler heykeli götürünce kendisi de gitmiş ve onlardan heykeli bugün bulunduğu yere sabitlemelerini istemiş. Elçiler hayretle ne olduğunu anlamaya çalışırken Mimar Sinan:

- Biz Müslümanız, mabedimize canlıların suret ve şekillerini sokmayız ancak hediye göndereni de kırmayız. Bu çifte kumrular şekli de camimizin köşesini süslesin. Eğer kralınızın gönlü tamamen bizimle olmak isterse, kumrular bunun ilk şartını ona işaret eder, demiş.

Mimar Sinan bu sözüyle kralla tam bir gönül birliği kurabilmenin onun Müslüman olmasından ve bunun içinde hamamda boy abdesti almasından geçtiğini ifade etmiş. Bu yüzden kumruların kafası hamama bakarmış. (Bk. Fotoğraf 10) *(Hüseyin Özel, Havsa, 07.03.2015)*

3.3.11.5. EFSANE: Zehrimâr Mescidi'ndeki Ayak İzi

Kâfirlerin Ayasofya'yla mimaride İslam'ı geçtiklerini söylemeleri Mimar Sinan için bir zul olmaya başlamış. Bunun üzerine Ayasofya'dan daha büyük kubbeli bir cami inşa etmek istemiş hatta şöyle demiş:

- Öyle bir cami inşa edeceğim ki Müslümanların ikinci Kâbe'si olacak.

Bu kararla Selimiye camiinin yapımına başlamış. Caminin inşaatı büyük bir hızla ilerlemiş. 999 tane pencere yapılıp bitilmiş. Mimar Sinan bininci pencereyi de yapmak için pencerenin yapılacağı yere çıkmış. Tam bu sırada bugünkü yerinde bulunmayan Zehrimar mescidinin yanında da Hızır (a.s) bekliyormuş. Sinan pencereyi yapmak için çekicini vurur vurmaz, Hızır (a.s) bir güvercin suretine bürünüp Sinan'ın elindeki çekice kanadıyla çarpmış ve yere düşürmüş. Mimar Sinan ne olduğunu anlayamazken gaipten şöyle bir ses gelmiş:

- Ey Sinan! Düşüncenden vazgeç. Müslümanların Kâbe'si tektir. İki tane olursa İslam alemi o senin Kâbe'n bu benim Kâbe'm diyerek ikiliğe düşer. Kâbe bir tane kalmalıdır. Sakın o pencereyi açma.

Bunun üzerine Mimar Sinan korkuyla aşağı inmiş ve pencereyi açmaktan vazgeçmiş. Hızır (a.s) kuş suretine bürünmeden evvel havaya zıplarken Zehrimar mescidinde bastığı yere ayak izi çıkmış. Yakın zamana kadar görülebilen iz günümüzde kaybolmuş. *(Sabriye Cemboluk, Edirne, 24.02.2015)*

3.4. DİNİ EFSANELER

3.4.1. VELİLER ÜZERİNE ANLATILAN EFSANELER

3.4.1.1. İSİMLERİ İLE ANILAN VELİLER ÜZERİNE ANLATILAN EFSANELER

3.4.1.1.1. EFSANE: Abdüllâtif Efendi

İbrahim Gülşenî hazretleri, Mısır'ın Kahire şehrinden İstanbul'a geldiği zaman Abdüllâtif Efendi ile karşılaşmış. İbrahim Gülşenî hazretleri, keramet olarak Abdüllâtif Efendi'ye vefat edeceği seneyi bildirip, bu çok gizli sırdan haber vermiş.

Aradan zaman geçip, Abdüllâtif Efendi Edirne'deki görevinden ayrılarak ikinci defa Sultan Bayezîd Han Medresesine müderris olmuş. Vefat ettiği senenin Ramazan-ı şerif ayının ortasında, o ayın maaşı kendisine verildiğinde:

- Allah'ın izniyle biz bu Kadir gecesi vefat edeceğiz. Vakfın hakkı üzerimizde kalmasın, deyip üç günlük ücreti geri vermiş. Bunu duyanlar, hayret ve üzüntüye kapılmışlar. Abdüllâtif Efendi bildirdiği şekilde, Kadir gecesinde vefat etmiş. *(İlgürel, 1972: 235)*

3.4.1.1.2. EFSANE: Abdülkerim Efendi

Fâtih Sultan Mehmet Han'ın vezirlerinden Mahmûd Paşa bir gün Molla Vildân'a onu Allah için sevdiğini söylemiş. Molla Vildan da:

- Efendim siz, beni de seversiniz lakin daha çok Abdülkerîm Efendi'yi seversiniz, deyince Mahmûd Paşa:

- Evet, doğru söyledin, demiş. Molla Vildan :

- Molla Abdülkerîm sizin cennete girmenize sebep mi olacak ki, bu kadar seviyorsunuz? diye sorunca, Mahmûd Paşa:

- Cennet'e sokacak desem yeridir, çünkü o, benim günahlardan tövbe istiğfar etmeme vesile oldu. Fatih Sultan Mehmet Han'ın kapıcıbaşısıyken bir günaha müptela olmuştum her gün o günahı işlerdim. Bir sabah Abdülkerim Efendi, evimizi şereflendirdi. Bir müddet sohbetten sonra, ayağa kalktı. Saygı içinde onu kapıya kadar yolcu ederken, bana döndü ve "Mahmut Paşa dünyana ve ahiretine yarar bir sözüm var, iyi dinleyip kötülüklerden sakın." dedi. Ben de; "Buyurun." dedim. Sözüne şu şekilde devam etti: *"Elhamdülillah, ilim sahibisin ve padişahın da yakınlarındansın. Çok geçmeden vezirlik makamına yükseleceğin ortada fakat içini ve dışını günah pisliklerinden temizlemeye gayret etmezsin. Osmanlı Devletinin yüce divanı, temiz insanların toplandığı bir yerdir. Gel kerem eyle, içini o günah pisliklerine bulama ve delâlet çukurlarından kendini kurtar!"* dedi. O bana bu nasihatleri verirken, hava soğuk olmasına rağmen aşırı derecede terledim. Hemen o

anda tövbe ettim ve onun bildirdiği doğru yoldan ayrılmadım. Bunları dinleyen Molla Vildan şöyle demiş:

- Gerçekten onu sevmek yalnız size değil, bize de vacip oldu. *(BARE, 2003: 70)*

3.4.1.1.3. EFSANE: Abdülkerim Gülşenî

Abdülkerim Gülşenî bir gün etrafındaki kimselere:

- On seneden sonra Eski Cami'de namazımızı kılarız, diyerek gusül etmiş. Eski camiye varıp, Cuma namazının akabinde dua ettikten sonra:

- Ey âşıklar, sizlerden rica ederim, bizim namazımızı kılıp daha sonra işinize gidiniz, dedikten sonra neredeyse feryada yakınlaşan bir "âh" çekmiş ve o anda ruhunu teslim etmiş. Hemen hazırlıklar yapılmış, yüzlerce kişi Abdülkerim Gülşenî'nin cenaze namazını kılmış ve Âşık Dede'nin yanına defnetmişler. *(Evliya Çelebi, 2010: 620)*

3.4.1.1.4. EFSANE: Aşçı Yahya Baba

Fatih Sultan Mehmet'in oğlu Sultan II. Beyazıt'ın yaptırdığı külliyede cami, medrese, imaret ve darüşşifa gibi yapılar bulunmaktadır. İşte bu külliyenin imaretinde vaktiyle Aşçı Yahya Baba isminde halim selim Allah'ın âbid kullarından birisi aşçıbaşılık yaparmış. Yahya Baba insanları sevdiği kadar kâinatı da sever, onları beslermiş. Her gün yemek dağıtımı bittikten sonra pilavın artan kısmını karıncalara ve Tunca'nın balıklarına dökermiş. Birkaç zaman sonra külliyedeki görevlilerden birisi bu hale vakıf olmuş ve pilav için verilen pirincin azaltılmasını istemiş. Görevlinin dediği yapılmış, lakin pilav her gün aynı miktarda artmaya devam ediyormuş. Kilerci pirinci ne kadar azaltırsa azaltsın, artan miktar aynı kalmaktaymış. Yahya Baba'nın bu şekilde pilavı arttırıp balıklara döktüğü padişaha

kadar aksetmiş. Bir gün padişah Yahya Baba'yı tam pilavın artanını balıklara serpeceği anda görmüş. Ona:

- Yahya Baba, bu yaptığın israf değil mi? diye sual edince, Yahya Baba boynunu büküp:

- Padişahım sorunuzun cevabını balıklar versin, buyurmuş. O anda balıklar dile gelip hep birden:

- Padişahım devletinin artığını bize çok mu görüyorsun, demişler. Yahya Baba'nın büyüklüğünün farkına varamayanlar o anda sırra vakıf olmuşlar. Ancak Yahya Baba sırrı ifşa olduktan sonra ruhunu teslim etmiş. (Bk. Fotoğraf 11) *(Hediye Güven, Edirne, 05.02.2015)*

3.4.1.1.5. EFSANE: Başçı Mustafa Efendi

Mustafa Kâbuli Dergâhına yakın bir yerde yatan Başçı Mustafa Efendi adeta cüce denilebilecek şekilde kısa boylu, çelimsiz bir kişiymiş. Gaziler sefere çıktığı zaman o da gazilerle sefere çıkar, savaşlara katılırmış. Yine bir sefer sırasında ordu bir yerde istirahat ederken, arkadaşları Başçı Mustafa Efendiye latife yollu takılarak:

- Mustafa sen nasıl bir adamsın, hiçbir işe yaramıyorsun. Git bir kâfiri esir al, buraya getir de düşman ordusu hakkında bilgi alalım, demişler ve kendi aralarında gülüşmüşler. Bu sözleri duyan Mustafa Efendi kahkahaların arasında yıldırım gibi istirahat ettikleri çadırdan fırlamış. Arkadaşları yaptıkları şakadan Mustafa Efendi'nin alındığını zannetmişler. Oysa o, bir müddet sonra elinde irice bir düşman kellesiyle çıkagelmiş. Bütün arkadaşları hayret etmişler. Başçı Mustafa Efendi'ye bunu nasıl yaptığını sormuşlar. O da:

- Düşman cephesine geçtim. İleri karakol nöbeti tutan askerle dostluk kurdum. Beni kucakladı. Tam o esnada bıçağımla başını kestim, demiş. Orada bulunanlardan bazıları işin hileyle yapıldığını duyunca latifeye devam edip:

- Sen bunu bize diri getirecektin, düşmanın halini öğrenecektik, deyince; Mustafa Efendi elini kestiği başa uzatmış ve şöyle demiş.

- Konuş bakalım.

O kesik baş da düşmanın halini haber vermeye başlamış. Bütün arkadaşları hayret edip, onun veli birisi olduğuna kanaat etmişler. *(Seçkin, 1971: 71)*

3.4.1.1.6. EFSANE: Benli Mehmet Efendi

Vaktiyle Edirne'de yüzünde ben olduğu için Benli Mehmet Efendi ismiyle maruf bir zat yaşarmış. Her haliyle İslam'ı yaşamaya gayret eder, Hz. Muhammet'e (s.a.v) benzemek istermiş. Bir ramazan günü medreseden çıkarken talebelerine "Ben dönmeden sakın iftar etmeyin" demiş. Muradiye'deki Mevlevihane'de epey vakit geçirdikten sonra top atılmış, ezanlar okunmaya başlamış. Birden hatırına çocuklara verdiği iftar sözü gelmiş, fakat oradakiler Benli Mehmet Efendi'yi bırakmaya razı olmamışlar.

Talebeler hocalarının sözü üzerine kurulu sofraların kenarında iftar etmeden bekliyorlarmış. Bir müddet sonra talebelerde açlık ve susuzluk hissi kaybolmaya başlamış, sofradaki hiçbir yemeğe dokunmadan yemek yemişçesine doymuşlar ve dua ederek sofraların başından ayrılmışlar. Benli Mehmet Efendi sözüyle iftar ettirmediği talebeleri özüyle iftar ettirmiş. *(Seçkin, 1971: 43-44)*

3.4.1.1.7. EFSANE: Cerrahzâde Muslihuddîn Mustafa Efendi I

Edirne'de Şücâeddin Dergâhının şeyhlerinden biri olan Muslihuddîn Mustafa Efendi gençliğinde sadece dünyalık ilimlerle meşgul olup tasavvufu inkâr edermiş. Babası Alâüddin Efendi kendisini her ne kadar tasavvuf yoluna iletmeye çalışsa da her defasında yüz çevirirmiş.

Bir akşam dostlarıyla bir yerde toplanıp eğlence ve sohbet etmek istemişler. Vakit bir hayli ilerlediği için eğlenceden sonra meclistekiler birer birer uykuya

dalmışlar. Bu esnada gökten bir ses duyulmuş ve epeyce büyük bir taş evin çatısını delerek orta yere düştükten sonra gözden kaybolmuş. Meclisteki herkes uyanıp bir müddet bunun sebebini soruşturduktan sonra herhangi bir neticeye varamayınca tekrar uyumuşlar ancak Muslihuddîn Mustafa Efendi olayın tesirinden dehşet içinde kaldığı için uyku tutmamış. Kendisinde bir başkalaşma hissetmeye başlamış. Neredeyse aklı alınmış bir şekilde bulunduğu meclisten çıkıp evine gelmiş. Ne kadar gösterişli elbisesi varsa atıp, gösterişten üryan kalmış.

Evin çatısından giren taştan sonra gözlerindeki gaflet perdesi kalkmış ve mezardakilerin hallerine muttali olur bir hale gelmiş. Mezardaki ölüleri dirilmiş vaziyette mezarının üstünde oturur halde görür olmuş.

Muslihuddîn Mustafa Efendi o tarihlerden sonra kendisini bazen İstanbul'da bazen Bursa'da bazen de eski ikamet ettiği evde görürmüş. Halktan gelen yemeklerin temizliğini noksan gördüğü için yemekten içmekten aciz kalmış. Bu hal tam yedi ay sürmüş.

Bir gece babasının evinde rüyasında nurâni bir şahıs görmüş. O kişi Muslihuddîn Mustafa Efendi'yi elinden tutup hayatında görmediği garip yerleri gösterdikten sonra bir dağ eteğine götürmüş. Orada nurâni ihtiyar bir adamla karşılaşmışlar. Nurâni zat ona selam verip "Çok zamandır sizi bekliyorduk." dedikten sonra Muslihuddîn Mustafa Efendi'nin eline bir işaret koymuş. Muslihuddîn Mustafa Efendi gibi başka bir kişiyi daha getirmişler. Onun da eline işaret koymuş. Daha sonra bu ikisini alıp her yanı ateşler içinde olan bir eve sokup, kapısını da kapatmış. Bu ikisinin yanmadık yeri kalmayana kadar oradan çıkarmamış. Daha sonra Muslihuddîn Mustafa Efendi'yi oraya getiren zat alıp yine getirdiği yere kadar götürüp orada bırakmış. Sabah babası Alâüddin Efendiye bu hikâyeyi anlattığı zaman babası, o şahsın hidayete sevk eden bir kuvvet olduğunu ateşin ise aşk ve muhabbet ateşi olduğunu söylemiş. Bundan sonra iyiden iyiye tasavvuf yoluna giren Muslihuddîn Mustafa Efendi daha sonra Şeyh Şücâeddin dergâhına şeyh olmuş. *(Ahmet Bâdi, 2014: 1457-1458)*

3.4.1.1.8. EFSANE: Cerrahzâde Muslihuddîn Mustafa Efendi II

Ahizâde Mehmet Efendi Edirne'de Eski Cami'de müderrislik yaparken bir derviş yanına gelerek:

- Zatınız pek yakında Hayrabolu'da Rüstem Paşa Medresesine müderris olacak. Filanca gün haberi gelir, demiş. Ahizâde dervişin bu şekilde gelecekten haber vermesinden sıkılmış ve dervişe bunu nasıl bilebildiğini sormuş. Derviş:

- Efendim, ben Cerrahzâde Muslihuddin Mustafa Efendi'nin dostlarındanım. Benim bakmakla yükümlü olduğum kişi çok ancak çok da yoksul bir kimseyim. Bu halimi beyân için kendisine gittiğimde bana: "Bu gece Peygamber efendimizin meclis-i âlilerine dâhil oldum. Peygamberimiz bana 'Eski cami müderrisi, Hayrabolu'da Rüstem Paşa medresesine müderris oldu, filanca gün haberi gelir, git müjdeyi ver' buyurduğunu ve bu müjdeyi benim vasıtamla size gönderip, yoksulluğum için bir şeyler ihsan edebileceğinizi söyledi, demiş. Bunun üzerine adama Ahî Çelebi bir miktar erzak vermiş ve denilen vakitte Rüstem Paşa medresesine müderris olduğunun haberi gelmiş. *(Ahmet Bâdi, 2014: 1459)*

3.4.1.1.9. EFSANE: Cerrahzâde Muslihuddîn Mustafa Efendi III

Ahizâde Efendi, Edirne'de müderrislik yaparken köylere gitmesi icap etmiş. Sıcak bir güne denk geldiğinden hararetten ve susuzluktan yolunu şaşırmış. Susuzluktan dilinin, damağının kuruduğu bir anda yanında bir zat belirmiş. Arkasındaki torbayı indirip bir karpuz çıkarttıktan sonra:

- Cerrahzâde Muslihuddin Mustafa Efendi selam söyledi. Bu karpuzları yiyip hararetini gidersin ve falanca tarafa yönelsin. Bundan sonra da tedbirsiz yola çıkmasın dedi, demiş. Ahîzade karpuzları memnuniyetle alıp, Cerrahzâde Muslihuddin Mustafa Efendi'nin nerede oturduğunu sormuş. O zat:

- Şu karşıki dağın ardında çiftliği vardır. Yaz günlerinde orada oturur. Ben de ona hizmet ederim. Az önce evinden çıkıp sizin yolda kaldığınızı, susuzluk

çektiğinizi söyledi ve karpuzları size getirerek yolu tarif etmemi istedi, demiş. *(Ahmet Bâdi, 2014: 1459)*

3.4.1.1.10. EFSANE: Cerrahzâde Muslihuddîn Mustafa Efendi IV

Cerrahzade'nin talebelerinden Ali bin Bâlî hocasının sohbetinden sonra itikâfta bulunurmuş. Bir gün sabah namazını kıldıktan sonra, mescitte evrat ve ezkarla meşgul iken, hocası Cerrâhzâde'yi mescidin bir kenarında kıbleye yönelmiş vaziyette murâkabeye varmış halde görmüş. Onun, bir an için kendisine lütufla nazar edip baktığını düşünmüş. O anda Ali bin Bali'yi kuvvetli bir cezbe hâli kaplamış ve garip hâller meydana gelmiş. Neredeyse kalbi duracak gibi olmuş. Sonra bu hâlinin, hocası Cerrahzâde'nin tasarrufuyla olduğunun farkına varmış. Ali bin Bâli o günden sonra tasavvuf yolunda yükselmiş ve Allahü teâlânın pek çok lütuflarına nail olmuş. *(BARE, 2003: 100-101)*

3.4.1.1.11. EFSANE: Cerrahzâde Muslihuddîn Mustafa Efendi V

Cerrahzâde'nin talebelerinden Osman Rûmî bir gece yaktığı mumu odasına getirip, odadaki direğin üzerine koyar. Bir müddet dersini tekrar ettikten sonra uyuyakalır. Yavaş yavaş eriyen mum biter ve onun ateşinden altındaki direk yanmaya başlar. Neredeyse oda da yanmak üzereyken Osman Rûmi uyanır ve ateşi söndürür. Bu işten bir şey ziyan olmadan kurtulduğu için Allahü teâlâya şükreder. Bu durumu kimseye anlatmaz ve hiç kimse Osman Rumi'nin odasında neler olduğundan haberdar değildir. Fakat Sabah olup, hocası Cerrâhzâde'nin sohbet meclisinde vardığında hocası Osman Rumi'yi azarlar ve şöyle der:

- Dün gece neredeyse tekkeyi yakacaktın. Bir daha böyle yapma. Uyanık ol. Bunu sakın kimseye anlatma. *(BARE, 2003: 100-101)*

3.4.1.1.12. EFSANE: Emir Sultan

Buhara'da doğup Bursa'da vefat eden ve Yıldırım Bayezid'in damadı olan Emir Sultan hakkında birçok efsane anlatılmaktadır. Bu efsanelerden biri de Edirne'yle ilgilidir. Efsaneye göre, Edirne'yi Bulgarlar işgal ettikleri zaman Emir Sultan türbesinin türbedarı, Emir Sultanın sandukasına vurarak:

- Kalk sultanım kalk, yurdu düşman işgal etti, diye bağırmış. Bu hadisenin ardından Emir Sultan gece türbedarın rüyasına girerek:

- Vatanı kurtarmak, ölülerin değil dirilerin işi, demiş ve türbedarın sağ tarafına bir tokat vurmuş. Sabah olunca türbedar dehşetli bir şekilde yatağından fırlar. Sağ tarafında çok şiddetli bir ağrı hisseder, bu ağrı ömrünün sonuna kadar geçmez. *(Mustafa Özgör, Edirne, 16.08.2014)*

3.4.1.1.13. EFSANE: Emre Çelebi

Zamanın birinde Edirne'de Râi Hasan Efendi adında bir kadı varmış. Onun kadılığı zamanında Edirne'de kahvehaneler yeni yeni revaç bulmaya başlamış. Kahvehaneye gidenlere hoş gözle bakılmıyor olacak ki Kazgancılar kapısı dışında bir kahvehaneye giden Şeyh Şüca'eddin zaviyesinin şeyhi Emre Çelebi, kadı Râi Hasan Efendi tarafından kahvehaneye gittiği bir anda tutularak cezalandırılmak istenmiş. Emre Çelebi bu haberi alınca çok üzülmüş ve keramet sahibi bir zat olan babası Musluhiddin Efendi hazretlerinin kabrine vararak:

- Bu kadı'nın şerrinden muhafaza olmak için bana himmet eyle yoksa senin cesedini kabrinden çıkartırım, demiş.

Emre Çelebi o gece rüyasında babasını eline bir ok alıp kadının bulunduğu tarafa doğru fırlattığını görmüş. Sabah olunca kadının zahrında bir şirpençe çıbanı oluşup birkaç gün sonrada o çıban yüzünden kadı ölmüş. *(İlgürel, 1972: 247)*

3.4.1.1.14. EFSANE: Evliya Kasım Paşa I

Evliya Kasım Paşa Hazretleri Tunca kenarında şu an yıkık dökük olan camisini yaptırırken gelecek kurban bayramına yetişsin diye çok gayret sarf edermiş. İnşaat esnasında Kasım Paşa'nın ve işçilerin yemeğini ise Beyazıt Külliyesinin aşçıbaşısı Yahya Baba Tunca'nın üzerine sinilerle bırakıp balıklar vasıtasıyla gönderirmiş. Siniler Kasım Paşa Camii'nin su merdivenlerine gelince oradan alınıp işçilere dağıtılırmış. Yemekler yendikten sonra siniler yine Tunca'ya bırakılır, tekrar geriye gönderilirmiş. *(Kâmuran Doğan, Edirne, 12.04.2015)*

3.4.1.1.15. EFSANE: Evliya Kasım Paşa II

Evliya Kasım Paşa'nın cezbesi o kadar yüksekmiş ki, muharebe esnasında düşmanların gözlerinin içine bakınca düşman askerlerinin yüreklerinde bir ürperme peyda olur, o anda dengelerini kaybeder yere yığılırlarmış. Yanındaki askerleri de:

- Paşam, siz bize gazi veya şehit olma imkânı bırakmıyorsunuz, derlermiş. (Seçkin, 1971: 55)

3.4.1.1.16. EFSANE: Evliya Kasım Paşa III

Evliya Kasım Paşa hazretleri sıcak bir günde suyun kenarında abdest alıyormuş. Bu sırada bir Hıristiyan eşeğiyle birlikte suyun kenarına çıkagelmiş. Eşeğini suyun kenarındaki köprüden geçirecekken eşek huysuzlanıp sırtındaki yükü vurmuş yere. Bu vaziyeti gören Kasım Paşa hazretleri hemen Hristiyan'ın yanına gidip ona yardım etmiş. Hristiyan abdest alan bir Müslüman'ın kendisine yardım etmesinden çok duygulanmış, teşekkür edip oradan ayrılmış. Biraz sonra yükleri indireceği dükkânın önüne gelmiş. Tam eşekteki yükleri boşaltacakları esnada dükkân sahibi parlamış birden:

- Ben senden sirke istemedim şarap istedim, oysa sen bana sirke getirmişsin, demiş. Hristiyan kendi elleriyle eşeğine yüklediği şarapların sirke haline

nasıl dönüştüğüne önce bir anlam verememiş fakat biraz sonra aklına su kenarındaki hadise gelmiş. Bunun Kasım Paşa'nın bir kerameti olduğunu anlar anlamaz Kasım Paşa hazretlerini bulup Müslüman olmuş ve onun talebeleri arasına girmiş. *(Alaaddin Doğan, Edirne, 10.01.2015)*

3.4.1.1.17. EFSANE: Hacı Bayram-ı Veli I

Hacı Bayram-ı Veli hazretlerini attığı iftiralarla padişahın gözünden düşüremeyen bir vezir onu başka bir şekilde tuzağa düşürmek istemiş. Bu sebeple sohbeti vesile kılarak onu konağına çağırtmış. Sohbet esnasında Hacı Bayram-ı Veli'ye daha önceden hazırlanmış bir kâse zehirli içecek sunulmuş. Hacı Bayram-ı Veli hazretleri içeceği eline alıp:

- Bunu biz içelim, hastalığı sizi bulsun, demiş. Bu söz ağzından çıkar çıkmaz kâseyi ağzına götürmüş ve içecekten bir yudum içmiş. O anda vezir yere yığılmış ve bir daha kalkamayıp, ölmüş. Ölüm sebebi ise zehirlenmeymiş. *(Ali Karali, Sazlıdere, 15.06.2014)*

3.4.1.1.18. EFSANE: Hacı Bayram-ı Veli II

Sultan II. Murat, Hz. Muhammet'in (s.a.v) *"Kostantiniyye mutlaka fethedilecektir, onu fetheden kumandan ne güzel kumandan, fetheden asker ne güzel askerdir"* mealindeki övgüsünü kazanmak için İstanbul'u alma planları yaptığı zamanlarda Hacı Bayram-ı Veli hazretleri ile bir görüşme yapar. Tam bu esnada görüşme yapılan mekâna bir beşik getirilir. Hacı Bayram-ı Veli hazretlerinin yanına koyulur. Hacı Bayram-ı Veli beşiğe cezbeyle baktıktan sonra Fetih Suresini orada bulunanların işiteceği bir sesle okumaya başlar. Herkes hayretler içinde kalır. Çünkü beşikte kim olduğunu bilmeden bu süreyi niçin okuduğuna bir anlam veremezler. Okumayı bitirdikten sonra II. Murat'a dönerek:

- Bayezid Han amcanız ve sizin muhasaranız zamanında elden gelen yapılmıştır. Ancak fetih gerçekleşememiştir. Sultanım siz de Konstantiniyye'yi

alamayacaksın, ama bir gün mutlaka alınacaktır. Bunu biz göremeyeceğiz. Ancak şu beşikteki sabi ile bizim köse o günleri görecektir.

Sultan II. Murad Han bu büyük müjdeyi alınca çok sevinir. Beşikte yatan çocuk oğlu şehzade Mehmet'tir. Yıllar sonra Hacı Bayram-ı Veli hazretlerinin bizim köse dediği Akşemseddin, Şehzade Mehmet'in hocalığını yapar. 1453'de İstanbul'un fethi esnasında Sultan Mehmet'in yanında bulunarak hem Sultan'a hem de orduya manevi destek verir. Hacı Bayram-ı Veli hazretlerinin keşfi de ortaya çıkmış olur. *(Kadir Erzincanlı, Edirne, 05.10.2014)*

3.4.1.1.19. EFSANE: Hacı Bayram-ı Veli III

II. Murat, Hacı Bayram-ı Velî hazretlerinin Ankara'da etrafına topladığı müritleriyle saltanat iddiasında bulunacağı yönünde söylentiler üzerine Edirne'ye getirilmesini emretmiş. Hacı Bayram-ı Veli Hazretleri Edirne'ye geldiğinde II. Murat'la görüşmüşler, II. Murat iddiaların asılsız olduğunun farkına varmış. Ondaki ilmi ve yüksek hasletleri görmüş. Hattâ Hacı Bayram-ı Velî Hazretlerine Edirne'de uzun süre kalmasını ve vaaz u nasihatte bulunmasını istirham etmiş. Hacı Bayram-ı Veli hazretleri bu rica üzerine bir müddet Edirne'de kalmış ve Eski Cami'de halka sohbet etmiş.

Eski dedikoduların bir neticesi olacak ki halktan birkaç kişi Hacı Bayram-ı Velî hazretlerinin velî bir kul olup olmadığını anlamak için bir plân yapmışlar. Birisini diri diri tabuta koymuşlar. Amaçları Hacı Bayram-ı Veli'nin diri birisinin cenazesini kıldırıp kıldırmayacağını anlamakmış. Hacı Bayram-ı Veli hazretleri sohbetini bitirip camiden çıkarken anlaşanlardan birisi ona yaklaşıp:

- Efendim bir yakınım öldü, teneşire koyduk. Namazını kıldırır mısınız? demiş. Hacı Bayram-ı Veli hazretleri adamı reddetmeyip tabutun başına gelmiş. Kendilerini meyyitin yakınları olarak tanıtan kişilere dönüp:

- Cenaze namazı dediniz, ölü niyetine mi, diri niyetine mi kılacağız? diye sormuş. Planı yapanlar afallayıp zorla:

- Hocam; ölü niyetine, diyebilmişler. Hacı Bayram-ı Velî hazretleri usûlü üzere cenaze namazını kıldırmış. Planı yapanlar içlerinden *"Veli olsa namazı kıldırmazdı."* diye geçiriyorlarmış. Namaz bitince Hacı Bayram-ı Veli hazretlerinin hata yaptığını ilan etmek için hemen tabutun kapağına koşmuşlar. Açınca gözlerine inanamamışlar. Zira diri koydukları arkadaşları tabutun içinde ölü olarak yatmaktaymış. *(Şefik Kaplan, Hüyüklütatar, 15.02.2015)*

3.4.1.1.20. EFSANE: Hacı Bayram-ı Veli IV

Hacı Bayram Velî, bir vesileyle Edirne'ye giderken Gelibolu'da mola vermiş. Bu sırada Gelibolu'ya Hacı Bayram-ı Veli hazretleri gibi büyük bir zatın geldiğini duyan halk kendilerine büyük teveccüh etmiş. Gelibolu'nun gönül erlerinden Ahmet-i Bîcan hazretleri de Hacı Bayram-ı Veli'nin Gelibolu'ya geldiğini duyunca kendisine bir soru sormak için kaldığı hanın yolunu tutmuş. Hana vardığı zaman Hacı Bayram-ı Veli avluda oturmaktaymış. Ahmet-i Bîcan selam verdikten sonra müsaade isteyip sorusunu sormuş. Hacı Bayram-ı Veli hazretleri:

- Sorunun cevabını Venedikli kaptan versin diye karşısında oturan bir adamı işaret etmiş.

Ahmet-i Bîcan bu defa gidip soruyu ona sormuş. Venedikli kaptan çok güzel bir Türkçeyle ve mükemmel bir şekilde Ahmet-i Bîcan hazretlerinin sorusunu cevaplamış. Ahmet-i Bîcan sorusunun cevabını alıp geri dönerken aklına başka bir soru daha gelmiş. Yine hana dönmüş ve Venedikli kaptanı bulup soruyu sormuş. Ancak kaptan değil soruyu cevaplamak Türkçe konuşamıyormuş bile. Bu hal üzerine Ahmet-i Bîcan hazretleri bunun Hacı Bayram-ı Veli'nin kerameti olduğunu anlayıp onu bulup intisap etmek kastıyla aramaya başlamış. Ancak Hacı Bayram-ı Veli'nin bir müddet önce Edirne'ye yola çıktığını söylemişler. Bunun üzerine hemen atlanıp arkasından var gücüyle yetişmeye çalışmış. Bir mahalde istirahat ederken Hacı Bayram-ı Veli hazretlerini bulup elini öpmek ve kendisine mürit olmak istemiş. Hatta Edirne'ye de beraberinde gitmek istese de Hacı Bayram-ı Veli hazretleri buna müsaade etmeyip:

- Evladım, şimdi evine dön. Edirne dönüşünde Gelibolu'ya tekrar uğrayacağım, demiş. Edirne'ye yoluna devam eden Hacı Bayram-ı Veli hazretleri II. Murat'la görüşüp halka vaaz u nasihat ettikten sonra geri dönerken dediği gibi Gelibolu'ya uğramış. Ahmet-i Bîcan ve Mehmet-i Bîcan hazretleri de ona intisap etmişler. *(Kadir Erzincanlı, Edirne, 05.10.2014)*

3.4.1.1.21. EFSANE: Hacı Bayram-ı Veli V

Hacı Bayram-ı Veli hazretleri II. Mehmet dünyaya geldiği zaman Hz. Muhammet'in (s.a.v) *"İstanbul elbette fetholunacaktır, onu fetheden kumandan ne güzel kumandan, onu fetheden asker ne güzel asker."* mealindeki hadis-i şerifinde müjdelenen kişinin dünyaya geldiğini keşif yoluyla anlamış. Bu müjdeye nail olacak kişiyi görmek için Edirne'ye doğru yola çıkmış. Bu arada Edirne'de de bazı fesat insanlar II. Murat'a:

- Efendim, Ankara'da Hacı Bayram denilen bir meczup var. Etrafına topladığı insanlarla senin tahtını devirme hayalleri kurmakta, diye fitne veriyorlarmış. Bunun üzerine II. Murat askerlere emir vermiş:

- Bana Hacı Bayram'ı getirin görelim bakalım softa mı, sahte mi? demiş.

Askerler yola çıkmışlar. Fakat Hacı Bayram-ı Veli hazretlerinin kendilerinden çok daha önce dünyaya yeni gelen şehzadeyi görmek üzere Edirne'ye geldiğini görmüşler. Beraber Edirne'ye gelirken Sultan Murat da onu sınamak için çeşitli imtihan tuzakları kurmaktaymış. Bugün Osmanlı Mezar Taşları Müzesinin bulunduğu yerdeki Eski Sarayın kapısına bir tane Kur'an-ı Kerim gömdürmüş. Kendi kendine *"Eğer basar geçerse sahte, çıkartacak olursa gerçek bir mürşit olduğunu anlarım"* diye düşünmüş.

Hacı Bayram-ı Veli nihayet Edirne'ye gelmiş. Tam Eski Saray'ın kapısına üç buçuk metre kala durmuş ve kapı gerisinde duran Sultan Murat'a şöyle demiş:

- Sultanım vuslatımız eşikteki emanetin çıkarılmasına bağlı yoksa buradan ileriye bir adım dahi geçemem.

Hemen Kur'an-ı Kerim çıkartılmış. Hacı Bayram-ı Veli hazretleri Kur'an-ı Kerim'i üç defa öptükten sonra başının üzerine koyarak II. Murat'ın önünden geçince II. Murat'ı onun manevi cezbesi kaplamış ve tasavvuf yolunda Hacı Bayram-ı Veli Hazretlerine bağlanmış. *(Hüseyin Özel, Havsa, 07.03.2015)*

3.4.1.1.22. EFSANE: Hacı Bayram-ı Veli VI

Sultan Murat ve Hacı Bayram-ı Veli Hazretleri bir sabah namazından sonra halvete girmişler. Halvet esnasında yanlarında beşikte yatan II. Mehmet de bulunmaktaymış. Bir ara öyle olmuş ki neredeyse ikisi birbirilerini kaybetmişler. Tam bu esnada II. Mehmet topuğuyla beşiğe öyle bir vurmuş ki ikisi de daldıkları manevi âlemden uyanmışlar. Oğlunun bu şekilde üstadını rahatsız ettiğini gören II. Murat'ın mahcubiyetten sakalından ter damlamaya başlamış ve II. Mehmet'e kızacak olmuş. Bunun üzerine Hacı Bayram-ı Veli Hazretleri:

- Peder ne der, kader ne der? buyurarak kaderin onu büyük bir fatih yapacağını ancak babasının bunun farkında olmadığını belirtmiş. *(Hüseyin Özel, Havsa, 07.03.2015)*

3.4.1.1.23. EFSANE: Hasan Sezai Hazretleri I

Zamanında Edirne'de birkaç genç nehir kenarına âlem yapmaya giderken Hasan Sezai hazretlerinin dergâhının önünden geçmek zorunda kalmışlar. O esnada Hasan Sezai hazretleri de dergâhın kapısında oturmaktaymış. Uzaktan kendisine doğru gelen gençleri bir hayli süzmüş. Gençlerden biri Hasan Sezai hazretlerine yaklaşınca:

- Sezai Baba, epey süzdün bizi, testilerimizde şerbet var, sakın aksi bir şey var zannetme. İstersen gel birlikte içelim demiş. O da:

- Evladım, davul bile dengi dengine vurur. Siz gençsiniz gidin şerbetlerinizi güzelce için, demiş. Gençler Hasan Sezai'yi kandırdıklarını zannederek nehir kenarına doğru yollanmışlar. Varınca sofralar açılıp, şaraplar birer birer bardaklara dolmaya başlamış. Her şey hazır olunca gençlerden biri doldurulan şaraplardan bir yudum almış. Fakat içtiği şey şarap değil şerbetmiş. Üst üste birkaç yudum daha alınca içtiği şeyin şerbetten başka bir şey olmadığını anlamış ve arkadaşlarına dönerek:

- Arkadaşlar, bu şarap değil şerbet, demiş. Hepsi merakla bardaklarından birer yudum alınca şerbet olduğuna kanaat getirmişler. Ama bu işin nasıl olduğuna da akıl erdirememişler. Önce şarapları dolduran arkadaşlarına dönüp yanlış fıçıdan doldurmuş olabileceğini söylemişler. Fakat şarap dolduran genç yanlışlık yapmadığında ısrar etmiş. Bunun üzerine gidip fıçıyı kontrol etmişler. Hakikaten şarap fıçısıymış.

Nihayetinde içlerinden birisinin aklına pikniğe giderken rastladıkları Hasan Sezai hazretleri gelmiş ve gerçeği anlamışlar. Hemen niyetlerini düzeltip dergâha koşmuşlar ve Hasan Sezai'nin talebesi olmuşlar. *(Yılmaz Akçaalan, Edirne, 17.10.2014)*

3.4.1.1.24. EFSANE: Hasan Sezai Hazretleri II

Hasan Sezai hazretleri bir gün İstanbul'a gitmeye karar verir. Daha önce ünü her yana yayıldığı için İstanbul'daki ahali onu görmek için bulunduğu yere adeta akın eder. Onu görmek için gidenlerden bazıları, akıllarından Hasan Sezâi'yi bekledikleri gibi bulamadıkları yönünde düşünceler geçirirler. Bu şekilde evlerine dönerler. Gece olup uykuya daldıklarında şöyle bir rüya görürler: Bu düşüncede olan kişilerin hepsi Hz. Muhammet'i (s.a.v) ziyaret etmek için Medine-i Münevvere'ye gitmişlerdir ancak Hz. Muhammet'in (s.a.v) kapısında Hasan Sezâi hazretleri beklemektedir ve huzura girebilmeleri için onun yardım etmesi gerekmektedir. Ertesi günü gördükleri rüyayı birbirlerine anlatınca hepsinin aynı rüyayı gördükleri anlaşılır. Böylece akıllarından bile geçirdikleri düşüncelerden dolayı mahcup olurlar

ve Hasan Sezâi'nin ne kadar büyük bir zat olduğunu anlarlar. *(Ali Karali, Sazlıdere, 15.06.2014)*

3.4.1.1.25. EFSANE: Hasan Sezai Hazretleri III

Hasan Sezâi hazretlerinin yaşadığı dönemde tövbekâr bir kadın varmış. Bazı zamanlar kadını rahatsız edenler olduğu için kadıncağız Hasan Sezâi hazretlerinin hanesine sığınmış. Böyle bir durum halk arasında fitneye sebep olmuş. Halk kendi arasında: "Nasıl olur da Hasan Sezâi bu kadını evin alır." gibisinden konuşmaya başlamış. Bir gün de dergâhın kapısına bu mesele yüzünden kocaman bir boynuz asmışlar. Talebeler boynuzu görüp:

- Efendim boynuz asmışlar, alıp hemen atalım, deseler de Hasan Sezâi hazretleri talebeleri:

- Vakti var, evladım; hele biraz daha sabredin, diye geçiştirmiş. Bir zaman sonra Edirne'de dehşetli bir salgın başlamış. Şehrin büyük bir bölümü uyuz hastalığına yakalanmış. Ne kadar şifa arasalar da bulamamışlar. En sonunda birinin aklına Hasan Sezâi hazretleri gelmiş:

- Gidelim af dileyelim, belki bir diyeceği vardır, demiş. Toplanıp Hasan Sezâi hazretlerinin dergâhına varmışlar. Af dileyip dertlerini anlatmışlar. Hasan Sezâi hazretleri dervişlerden birine seslenmiş:

- Evladım, zamanı geldi. Kapıdaki boynuzu getirin.

Dervişler hemen koşup boynuzu getirmişler. Bir rivayete göre boynuzu kıymık kıymık, bir rivayete göre toz haline getirerek uyuz hastalığı olanlara vermiş. Bu boynuz vesilesiyle hepsi şifa bulup, Hasan Sezâi hazretlerine attıkları iftiradan dolayı pişman olup, tövbe etmişler.

Sözü edilen boynuzun bir parçası günümüzde Hasan Sezâi hazretlerinin türbesinde sandukasının sağ tarafında cam bir fanusun içinde bulunmaktadır. *(Ali Bayramalioğulları, Edirne, 06.08.2014)*

3.4.1.1.26. EFSANE: Hasan Sezai Hazretleri IV

Hasan Sezai hazretleri bir gün talebeleriyle birlikte oturup, ders okurken birden bire olduğu yere yığılıvermiş. Bu fiil öyle şiddetli bir şekilde olmuş ki mübareğin dişi düştüğü yerdeki tahtaya saplanmış.

Dervişler korku içinde hocalarına bir şey olduğunu zannederken bir müddet zaman geçtikten sonra kendisine gelmiş. Hasan Sezâi hazretleri tam yere yığıldığı anda hocası Muhammed Lâli Efendi son nefesini vermiş. Farklı mekânlarda olmalarına rağmen kalp gözüyle hocasının vefat ettiğini anlayan Hasan Sezâi üzüntüden dolayı yere düşmüş.

O zaman kırılan diş türbede mihrabın sağ tarafında yakın zamana kadar ziyaretçiler tarafından görülebilmekteymiş. *(Eyüp Çoban, Edirne, 15.03.2015)*

3.4.1.1.27. EFSANE: Hasan Sezai Hazretleri V

Hasan Sezâî hazretlerinin dergâhının yanında bir manav varmış. Bir gün talebeleri ile dergâhın önünde sohbet ederken manav dükkânına bakarak şu şiiri okumuş:

Derd ile dâim yanmakta bu dil
Aşkın nârına olmuşlar fitil
Pervâne-sıfat olmaya vâsıl
Şem'-i cemâle sûzana geldik.

Cismimiz bunda, canımız onda,
Gevherimizin aslı ol kânda
Sezâî, şimdi biz bu dükkânda,
Biraz eyleşip seyrâne geldik...

Söylendiği zaman hiç kimse bu şiirden bir şey anlayamamış. Ancak çok zaman geçmeden manav dükkânının yeri satın alınarak dergâha ilâve edilmiş ve daha

sonra Sezâî Efendi vefât edince o yere defnolunmuş. *(Kadir Erzincanlı, Edirne, 05.10.2014)*

3.4.1.1.28. EFSANE: Hasan Sezai Hazretleri VI

Vefatından yıllar sonra Hasan Sezâi hazretlerinin kabrini su basmış. Bununla ilgili olarak bir adam gelip Hasan Sezâi hazretlerinin torunlarından birini bulup:

- Ben Kars'ta askeriyede görevliyim. Bir süre önce üç gün art arda bir rüya gördüm. Rüyamda bir zat bana *"Evladım, kabrimi su bastı. Rahatsız oluyorum. Kabrimi tamir ettir. Benim adım Edirneli Hasan Sezâi."* dedi. Buralarda bu zatın nerede olduğunu öğrenmek için soruştururken sizin onun torunlarından biri olduğunuzu söylediler. Ne olur, bir şeyler yapalım, demiş.

Bunun üzerine hemen gerekli işlem ve hazırlıklar yapılarak Hasan Sezâi hazretlerinin kabri açılmış. Kabir su içindeymiş. Naaşı da sanki yeni gömülmüş gibiymiş. Naaş bir tabutun içine konularak hocasının bulunduğu bölümde muhafaza edilmiş. Kabir özenli bir şekilde düzenlendikten sonra naaş tekrar gömülmüş. Hasan Sezâi hazretlerinin naaşının konulduğu oda mis gibi kokmuş. *(Abdullah Şahin, Edirne, 10.09.2014)*

3.4.1.1.29. EFSANE: Hasan Sezai Hazretleri VII

Kıbrıs Barış Harekâtı devam ederken bir tane tankçımız tankla ilerliyormuş. Yolunu sakallı, nur yüzlü bir zat kesmiş. Tankçıya:

- Evlat beni de tanka al, ben buraları çok iyi bilirim. Sana yardımcı olurum, demiş. Tankçı:

- Amcacığım, biz savaştayız. Bu halinle başına bir şey gelir. Hadi sen evine dön, deyince ihtiyar zat ısrar etmiş. Bunun üzerine tankçı askerimiz ihtiyarı tanka almış.

Biraz ilerledikten sonra tank bir yere gelince zorlanmaya başlamış, kıpırdamıyormuş. Tanka binen ihtiyar zat tankçıyı yönlendirmiş. Tankı olduğu yerden çıkarmışlar. Sonra Beşparmak dağlarına doğru çıkmışlar. Öyle olmuş ki çıktıkları yerin sarplığından dolayı tankın paletlerinin yarıdan çoğu yere değmiyormuş. Oradan bütün düşman mevzilerini bombalamışlar. İhtiyar zat gösteriyor, tankçımız ise vuruyormuş. En nihayetinde düşman kalmamış. Tankı biraz indirdikten sonra ihtiyar zat tankçıya:

- Evlat, ben artık ineyim, demiş. Tankçı.

- Baba, bana çok yardımcı oldun. Adresini ver, terhis olunca seni ziyarete geleceğim, demiş. İhtiyar:

- Benim adım Hasan Sezâi, Edirne Bostanpazarı mevkiinde otururum. Kime sorsan evimi gösterir. Askerlikten sonra gel beklerim, demiş ve tanktan inmiş.

Tankçımız Hasan Sezâi hazretleri tanktan indikten sonra tankı yine kımıldatamamış. Tanktan inip, yaya olarak karargâha varmış. Komutanlar tankı ne yaptığını sormuşlar. O da:

- Efendim dağın tepesinde kaldı, çıkarken her yer dümdüzdü. Şimdi ise indiremiyorum, demiş. Tankçı tanka binen kişinin bir Allah dostu olduğunu düşünmeye başlamış. Askerliği bittikten sonra ziyaret etmek için Edirne'ye gelmiş. Bostanpazarını bulmuş. Hasan Sezâi'nin evini sormuş. Kime sorduysa türbeyi göstermiş. En sonunda kendisine yardım eden kimsenin Hasan Sezâi hazretleri olduğunu anlamış. *(Ahmet Çumir, Büyükdöllük, 15.04.2015)*

3.4.1.1.30. EFSANE: Hıdır Baba

Eskiden bir kadın, bir meyve bahçesinin önünden geçerken aniden durmuş. Meyveler iyice olgunlaşmış neredeyse düşmek üzerelermiş. Sanki içten içe:

- Beni kopar, ye; dercesine kadının nefsine sesleniyorlarmış.

Kadın en sonunda nefsinin isteğine boyun eğmiş ve meyvelere uzatmış elini. Olanca gücüyle asılmış meyveleri ancak neredeyse olgunluğundan düşmek üzere olan meyvelerden bir tanesini bile koparamamış. Kadın meyve koparmak için sarf ettiği enerji yüzünden yorgun düşmüş, öylece meyvelere bakakalmışken yanına birisi gelmiş.

- Bacım, hiç zahmet etmeseydin. Bu bahçe, Hıdır Baba'ya aittir. Onun dudaklarından izin koparmadığın müddetçe meyve koparamazsın, demiş. Kadın nefsinin isteğine uyup, harama el uzattığı için pişman olmuş ve tövbe etmiş. *(Emine Şahin, Edirne, 26.07.2014)*

3.4.1.1.31. EFSANE: Hüseyin Hüsnü Baba

Hüseyin Hüsnü isminde bir kişinin Tunca Nehri'nin sularıyla dönen bir değirmeni varmış. Hüseyin Hüsnü Efendi bir taraftan değirmeni işletir, bir taraftan da Allah'ı anar, onun sevgili bir kulu olmayı istermiş. Bu arada bir evliyayla tanışıp, dost olmuş. Evliyaya muradını izhar eden Hüseyin Hüsnü Efendi nasıl evliya olunacağını sormuş. Evliya olan zat ona, bunun için sahip olduklarından vazgeçmesi gerektiğini söylemiş ve en azından haftada bir gün değirmeninde halka ücretsiz hizmet vermesini tavsiye etmiş. Hüseyin Hüsnü Efendi, halkın değirmene rağbetinin fazla olduğu pazartesi haricinde bir günde bunu yapabilirim, diye içinden geçirirken evliya olan zata bu sır ifşa olmuş ve ona ücretsiz hizmet edeceği gün için kura teklifinde bulunmuş. Hüseyin Hüsnü Efendi bu teklifi kabul etmiş. Evliya, bütün kâğıtlara pazartesi yazıp kavuğuna koyduktan sonra Hüseyin Hüsnü Efendi'den kurayı çekmesini istemiş. Çektiği kâğıtta pazartesi yazdığını gören Hüseyin Hüsnü Efendi, biraz gönülsüzlük edince, evliya kuranın hakkının üç olduğunu söyleyip çektiği kâğıdı da kavuğa attırıp iki defa daha çektirmiş, ancak diğer ikisinde de pazartesi çıkınca Hüseyin Hüsnü efendi *"Bu da Allah'ın bir hikmetidir."* diyerek kabul etmiş. Evliya onun yanından ayrılmadan evvel ona evliya olmanın kıstasını söylemiş:

- Ne zaman Tunca'dan karşı karşıya batmadan yürüyerek geçersen, o zaman evliya oldun demektir.

Yıllar boyunca iyiliğe devam eden Hüseyin Hüsnü Efendi, her gün Tunca'nın kenarına gelir ayağını suya dokundururmuş, ancak ayağı suya batarmış. Yine bir gün Tunca'nın kenarında balık tutmaya çalışırken, yıllar önce tanışıp dost olduğu evliya tebdil-i kıyafet ederek yanına gelmiş, belindeki ipi çıkarıp suya salınca, ona ne yaptığını sormuş. Balık tutuyorum cevabını alan Hüseyin Hüsnü Efendi:

- Ben oltayla balık tutamazken sen iple hiç tutamazsın; der demez, evliya ipi çekmiş ve bir dizi balık yakalamış. Bunun üzerine Hüseyin Hüsnü Efendi:

- Bende yıllardır Hakk'a hizmet ediyorum, keramet mükâfatımı görmek istedim ama olmuyor, demiş. Evliya:

- Sen suyu geçmeye niyet etmiyorsun ki, her sabah ayağını suya dokundurup beni taşır mı, diye deniyorsun. Gözlerini yum, gönlünü rabbine ver ve ona sığın karşıya geçersin, demiş.

Bunu duyan Hüseyin Hüsnü Efendi evliyanın dediklerini yapmış ve Tunca'yı aşarak muradına ulaşmış. *(Seçkin, 1971: 23-26)*

3.4.1.1.32. EFSANE: İbrahim Gülşenî

İbrahim Gülşenî Manisa'da Semerci Dede ismiyle meşhur bir zatın evlatlarındandır. III. Mehmet Manisa'da şehzadeliği sırasında hasta olduğunda birçok kez Semerci Dede'nin nefesinden şifa bulur. Manisa'dan payitahta avdet edip padişah olduğunda yine hastalanır ve *"Semerci Dedeciğim gel beni oku."* diye bir hatt-ı hümâyun ile Semerci Dede'yi Edirne'ye çağırır.

Edirne'ye gelen Semerci Dede, bir müddet sonra burada evlenir ve H. 1007 tarihinde İbrahim isminde bir evlatları dünyaya gelir. İbrahim iyi ve kötüyü ayırt edebilecek bir yaşa geldiğinde tasavvufun latif kokusunu ruhunun derinliklerinde

hisseder. Bu sebeple tasavvuf yollarından birine intisap etmek ister. Bu şekilde uykuya daldığı bir günde rüyada kendisini uçsuz bucaksız bir çölde görür. Çölde birbirine eşit uzunlukta üç tane uzun servi ve bu servilerin altında da üç tane derviş vardır. Bu dervişler sırayla Hazret-i Mevlana, Hacı Bayram-ı Veli ve İbrahim Gülşenî hazretleridir. İbrahim'i gören Hazret-i Mevlana ve Hacı Bayram-ı Veli, İbrahim Gülşeni'ye dönerek:

- Bu derviş, sizin adaşınızdır ve size münasiptir, derler. İbrahim Gülşenî de:

- Gel oğlum, diyerek İbrahim'i yanına çağırır.

İbrahim, İbrahim Gülşenî'nin elini öperek manevi âlemde Gülşeniyye tarikatına müntesip olur. Uykudan uyandığı zaman da Gülşen-i tekkesine giderek Veli Dedezâde Şeyh Mehmet Efendi'den el alıp, ders halkalarına dâhil olur. Bir müddet sonra da şeyhi gibi "İbrahim Gülşenî" diye anılmaya başlar. *(Ahmet Bâdi, 2014: 1473-1474)*

3.4.1.1.33. EFSANE: İsmail Baba

Vaktiyle Edirne'nin Kıyık semtinde İsmail adında birisi varmış. Bir gün: "Mum kendini yakmazsa etrafını aydınlatamaz" diye düşünmüş. O günden sonra rol icabı kötü hallere girerek insanları kötülüklerden soğutmaya çalışmış. Yerlere yatar, naralar atar, kendini küfelerle kahve önlerinde taşıttırırmış. İnsanların bu hallerinden ders almasını istermiş. Bir bakıma mum gibi kendini yakar ama etrafındaki insanları aydınlatmaya çalışırmış İnsanlar onun bu düşkün hallerinin gerçek olduğunu zanneder ve ona "Rezil İsmail" derlermiş. Babasının bu şekilde anıldığını gören oğlu utanmaya başlamış. Bir gün babasına:

- Babacığım lütfen kendine çekidüzen ver, sana Rezil İsmail bana da Rezil İsmail'in oğlu diyorlar, deyince, İsmail Baba:

- Oğlum hiç üzülme, şimdi rezil İsmail dediklerine bakma, gün gelir Vezir İsmail derler. Seni şimdi mutlu edemem lakin o zaman sevinirsin. Ben ölürsem cenazemi Eski Cami'de kıldırtırsın, demiş.

Gün gelmiş vadesi dolmuş, İsmail Baba vefat etmiş. Oğlu babasının dediği gibi Eski Cami'de namazını kıldırtmak istemiş ama cenazeye ancak dört kişi katılmış. Tam bu arada da sarayda sultanlardan bir tanesi vefat etmiş, sultanın cenazesini beylerbeyi, sancakbeyleri, hocalar, şeyhler ve eşraftan oluşan binlerce kişi Eski Cami'ye getirmişler. Ancak musallada İsmail Baba'nın naaşı yatmaktaymış. İslam dinine göre önce er kişi niyetine, sonra hatun kişi niyetine namaz kılınacağı için Hanım sultanın şanına yakışır olsun diye İsmail Baba'nın tabutunun üzerine de Kâbe örtüsü sermişler, baş tarafına da vezir kavuğu koymuşlar. İsmail dört kişiyle geldiği makamdan binlerce kişinin omuzları üstünde hem de vezir rütbesiyle ayrılmış. Oğlunun kulağında ise İsmail Babanın şu sözleri çınlamış:

- Oğlum hiç üzülme hayrın kapısı geniştir, şimdi Rezil İsmail dediklerine bakma, gün gelir Vezir İsmail derler. *(İbrahim Ay, Edirne, 21.04.2015)*

3.4.1.1.34. EFSANE: Kadı Bedreddin

Kadı Bedrettin Camii Sokak ile Külahtoz Çeşme Sokak arasında yer alan ve kendi adıyla anılan camiyi yaptıran Kadı Bedreddin Mahmut, Edirne'ye tayin olunduğu zaman Edirneliler onu karşılamak için Hacılar Ezanı mevkiine toplanmış, bekliyorlarmış. Kadı Bedreddin de bir eşeğe binmiş kalabalığa doğru yaklaşmış ve sormuş:

- Hayır olsun, ne beklersiniz burada? Kalabalıktan biri:
- Bir kadı tayin olundu, şehrimize; Kadı Bedreddin. Onu bekliyoruz, demiş. Kadı Bedreddin söylenenleri anladığını ifade eden bir beden diliyle kalabalığı geçiştirip giderken, birisi daha:
- Biz burada bekliyoruz, sen nereye gidiyorsun? Kadı Bedreddin:
- Gelen gelsin. Benim işim var, gitmem lazım, demiş.

Kalabalık akşama kadar beklemiş. Ancak eşekli adamdan başka ne gelen var, ne giden. Nihayet şehre dönmeye karar vermişler. Tellallar "*Akşam namazında yeni gelen kadı halka hitap edecek."* diye bağırıyorlarmış. Karşılamadan dönenler *"Biz sabahtan beri kadı bekleriz, kadı ne ara şehre girdi."* diye söylenirlerken namaz vakti gelmiş. Camide toplanmışlar. Namaz bitince kürsüye eşekle gelen adam çıkmasın mı? Hepsi şaşırmış kalmışlar. Kadı Bedreddin kürsüden inince cemaatten biri hemen yanına koşmuş:

- Kadı Efendi, benim öküzü kurtlar yedi. Başkaca bir şeyim de yok, aman meded! demiş. Kadı Bedreddin:
- Dur hele, üzülme. Senin öküz otlamaya çıkmıştır. Şimdi gidip ahıra baksan, yerinde duruyordur.

Adam koşa koşa eve gelmiş bir de bakmış ki kadı'nın dediği gibi öküz ahırda durmakta. Bu hadise dilden dile yayılmış, halk Kadı Bedreddin'in evliya olduğuna inanırmış. *(Erol Yılmaz, Edirne, 10.01.2015)*

3.4.1.1.35. EFSANE: Kemal Paşazâde Ahmet Çelebi

Kemal Paşazade Ahmet Çelebi ilim tahsil ederken yolu Edirne'ye düşer. Zamanın en büyük eğitim müesseselerinden biri olan Dar'ul Hadis Medresesinde ilim tahsil etmek isteyen Kemal Paşazade müderristen bir oda ister. Müderris, bütün odaların dolduğunu, ancak cinli olan bir odanın boş olduğunu söyler. Devamında da, bu odaya girenin yaşayamadığını, odadan ölüsünün çıktığını ekler. Kemal Paşazade gidecek yerinin olmadığını, buraya ilim tahsili için geldiğini ifade eder. Müderristen hakkını helal etmesini ister ve *"Bismillah"* diyerek odaya girer. Gece yarısına kadar ilimle alakadar olan Kemal Paşazade duvarın kıble yönünden ikiye yarıldığını görür. Duvardan genç bir kızın elini tutmuş halde bir ihtiyar odaya girer. İhtiyar adam selam verdikten sonra:

- Evlat bu yanımdaki kız evladımdır, ona sabaha kadar namazın şartlarının öğret, der.

Kemal Paşazade denileni yapacağını söyleyince ihtiyar adam geldiği yerden geriye döner. Kemal Paşazade, kıza bir müddet dini ders verdikten sonra kendi işiyle meşgul olur. Sabah ezanlar okunmadan ihtiyar yeniden çıkagelir ve söze başlar:

- Oğlum, ben cinlerin emirlerinden Asfâil'im, iki cihan saadetine nail olasın. Bunca zaman bu hücreye gelenlere kızımı emanet ettim, onlar ise emanete ihanet edip evladıma el uzattılar. Bende onları öldürdüm. Oysa sen denileni yaptın, sana bütün esrar perdesi açılsın, der ve kaybolur.

Kemal Paşazade sabah olup dışarı çıktığında odanın önünde cenaze merasimi için cemaat toplanmış, su ısıtılmıştır. Kemal Paşazade'yi karşılarında dipdiri görünce şaşırırlar. O tarihten sonra Kemal Paşazade içinde bulunduğu yüzyılın en önemli âlim ve fazıllarından biri sayılır ve "Müftî-yüs-Sekaleyn" (insanların ve cinlerin müftüsü) unvanını alır. *(Hüseyin Özel, Havsa, 07.03.2015)*

3.4.1.1.36. EFSANE: Mevlana Bahâddin Efendi

Mevlana Bahaddin hazretleri, bir gün Edirne'de bir sokakta yürürken bir Allah dostu ile karşılaşır. O zat Mevlana'ya:

- Yolculuk zamanı yaklaştı. Ahirete göç etmek zamanı geldi. Devamlı ahiret hazırlığında bulunmalı değil mi? der

Mevlana tebessüm ederek; "Evet!" manasında başını sallar. Bu konuşmadan sonra evine gelen Mevlana, vasiyetini yazar. Yedi gün hasta yattıktan sonra vefat eder. *(BARE, 2003: 93)*

3.4.1.1.37. EFSANE: Muhiddin Baba I

Halk arasında Muhiddin Baba'nın Aydın Danişmentoğulları beyliğinden Hacıdanişment'e gelerek yerleştiğine, Hacıdanişment ve ahalisinin beylerinden biri olduğuna inanılmaktadır. Onun dini cephesiyle birlikte askeri bir yönünün de olduğu belirtilmektedir.

Bir gün Muhiddin Baba etrafındakilerle birlikte düşmanları tarafından sıkıştırılmış. En yakın köy olan Sülecik'ten yardım istemiş fakat hiç kimse yardıma gelmemiş. Bunun üzerine Sülecik'e *"Otuz olun kırk olmayın."* diye beddua etmiş. Halk Sülecik'in küçük bir köy olarak kalmasının sebebini Muhiddin Baba'nın bedduasına bağlamaktadır.

Yardım umduğu Sülecik'ten yardım alamayan Muhiddin Baba Allah'a iltica etmiş. Tam dua ettiği esnada çevre tepelerin taşlarının hepsi birden yerlerinden oynamaya, yönlerini Muhiddin Babanın düşmanlarına doğru çevirmeye başlamışlar. Bunu gören düşmanlar hemen kaçmış. Muhiddin Baba düşmanın kaçtığını görünce taşlara "Durun!" demiş. Bu nedenle Sülecik, Tatarlı, Demirköy vb. civar köylerin tepelerindeki taşların yüzleri hep Hacıdanişment'e bakarmış. *(Hüseyin Vardar, Demirköy, 30.01.2015)*

3.4.1.1.38. EFSANE: Muhiddin Baba II

Muhiddin Baba gençliğinde Hakkı Dayılar denilen zengin bir ailenin yanında çırak olarak çalışırmış. Ailenin reisi olan Hakkı Dayı hacca gidince işlerin yükü onun omuzlarına kalmış. Bir gün Muhiddin Baba harman yerinden Hakkı Dayıların konağına gelince evin hanımının lokma pişirdiğini görmüş. Bunun üzerine hanıma:

- Yenge biraz lokma koy da Hakkı Dayı'ya götüreyim. Hakkı Dayı sever lokmayı, demiş. Kadın çok da umursamamış bu teklifi, içinden *"Herhalde Muhiddin'in canı lokma çekiyor, ağasını da bahane ediyor."* diye geçirmiş. Onun da gönlü olsun diye ağzı kapalı bir sahanın içine lokmaları koyup vermiş, Muhiddin'in eline. Lokmaları alan Muhiddin Baba bir anda Kâbe'ye yakın bir yerde oturup dinlenmekte olan Hakkı Dayı'nın önüne varıp:

- Hakkı Dayı; buyur, yengem lokma yolladı, onları getirdim demiş.

Şaşkınlıktan donakalan Hakkı Dayı elini sahana uzatmış. Sahanın hala sıcak olduğunu görünce hayreti kat be kat artmış. Lokmaların bile soğumayacağı bir

vakitte Muhiddin'in Kâbe'ye gelmesine bir anlam verememiş. Bir müddet konuştuktan sonra Muhiddin Baba:

- Dayı, benim gitmem lazım. Evde hayvanların işleri beni bekliyor deyince Hakkı Dayı bu gelenin gerçekten Muhiddin Baba olup olmadığını anlamak için parmağından hiç çıkarmadığı nişan yüzüğünü gizlice sahanın içine koymuş. Muhiddin Baba bir müddet sonra yine konağın önünde belirmiş. Evin hanımına seslenip:

- Yenge, dayım lokmaları yedi, sana da çok selam söyledi, deyince kadın Muhiddin Baba'nın bu haline içten içe tebessüm etmiş. Sahanı alıp yıkamak için kapağını açtığında Hakkı Dayı'nın parmağından hiç çıkarmadığı nişan yüzüğünü içinde görünce neye uğradığını şaşırmış. Günler sonra Hakkı Dayı eve dönmüş. Eşi yüzüğü kendisine verince ahaliyi etrafına toplayıp şöyle demiş:

- Hacca ben gitmedim, Muhiddin gitti. Ben hacı olmadım, Muhiddin oldu. Sonra da Muhiddin Baba'ya dönüp:

- Evladım, sen bir Allah dostusun. Ben seni emrimde çalıştırmam. Dile benden ne dilersen, demiş. Muhiddin Baba:

- Dayı, mülk Allah'ındır. Ancak bana sürülerindeki en huysuz, hırçın danalarını ver, demiş.

Sürülerin huzurunu bozan danaların hepsi güç bela bir kenara ayrılmış. Muhiddin Baba tek başına bu danaları kullanarak şu anda türbesinin bulunduğu yere kocaman taşlar taşıyarak bir tekke yapmış ve bu tekkede insanları doğru yola davet etmiş. *(Sezai Ergül, Hacıdanişment, 01.06.2015)*

3.4.1.1.39. EFSANE: Muhiddin Baba III

Bir zamanlar asıl mesleği yemenicilik olan aynı zamanda Muhiddin Baba'nın türbesinin temizlik ve düzenleme işleriyle görevli bir adam varmış. Bir gün evine giderken çeşitli işlerinde kullanmak için türbenin etrafındaki ağaçlardan dallar

kesmiş, götürmüş. Gece yatağına yattığında Muhiddin Baba hiddetli bir şekilde rüyasına girerek derhal dalları türbeye geri götürmesini istemiş. Adam sabah uyanır uyanmaz dalları kestiği yere getirip bırakmış. Halk türbenin etrafından bir dal bile almanın sakıncalı olduğuna inanmaktadır. *(Hüseyin Kurtdere, Hacıdanişment, 01.06.2015)*

3.4.1.1.40. EFSANE: Mustafa Kabûli I

Yıldırım semtinde yaşayan Mustafa isimli bir çobanın gönlüne Allah sevgisi düşmüş. Her gün *"Yarabbi beni evliya kullarından eyle"* diye dua edermiş. Bir gün Eski Cami'ye gelip vaazı dinlerken vaizin bakışları birden çobanın üstüne çevrilmiş ve vaiz şöyle demiş:

- Bazı insanlar vardır ki, Allah'ın veli kulu olmayı isterler. Ben onlara derim ki, her halini Allah'a ibadet olarak kaydettiren insan Allah'ın veli kullarından olur.

Bu sözü duyan çoban irkilip, toparlanmış. *"Benim küpüm doldu"* diyerek almış çarıklarını koşarcasına çıkmış camiden. Bundan sonra kendisini iyiliğe, ilme ve sevgiye adamış. Pek çok hayır ve hasenatta bulunmuş. Bunları yaparken de zaman zaman dilinin döndüğünce:

- Hayrat et kendini, Hakka makbul ol, dermiş. Zaman geçtikçe çobanın namı etrafı sarmış. Selimiye Cami'nin kuzeydoğu yönünde bir dergâh açmış. Yardım ederken söylediği "Hakka makbul ol" sözünden dolayı herkes onu Kabûli Hazretleri diye anmaya başlamış. Mustafa Kabûli hazretleri hiç kimseyi kırmadan dergâhına kabul eder, onları iyilik ve doğruluk üzerine sevk edermiş. *(Selami Şimşek, Edirne, 23.12.2014)*

3.4.1.1.41. EFSANE: Mustafa Kabûli II

Mustafa Kabûli hazretleri bilhassa geceleri tebdil-i kıyafet ederek sokaklara çıkar, günah batağından kurtarılması gereken insan var mı diye ararmış. Yine böyle bir gün sokakta sarhoş bir gence rastlamış. Sarhoş genç içinde bulunduğu durumdan dert yanınca Mustafa Kabûli ona:

- Seni bu kötü durumdan ancak Mustafa Kabûli kurtarır. Var, git; onun kapısına, demiş. Genç:
- Nasıl olur? Bu halimle beni dergâha kabul eder mi? deyince Mustafa Kabûli:
- O herkesi kabul eder. Sen yeter ki yanına var deyip gencin yanından ayrılmış.

Ertesi gün genç Kâbuli dergâhına varmış. İçerde Mustafa Kabûli hazretleriyle konuşmaya başlamış. Mustafa Kabûli konuştukça gencin manevi dünyası aydınlanmış ve nedamet gözyaşları dökerek Mustafa Kabûli hazretlerine mürit olmuş. Bir daha da eski kötü günlerine dönmemiş. *(Selami Şimşek, Edirne, 23.12.2014)*

3.4.1.1.42. EFSANE: Mehmet Nureddin Baba

Kabri Edirne'de saat kulesi yakınlarından bulunan ve Celveti yolunun büyüklerinden olan Nureddin Baba'nın yakışıklı ve takva sahibi bir talebesi varmış. Ahlaksız bir kadın bu gence âşık olmuş. Peşinde dolaşmaya başlamış. Her ne kadar genç yüz vermese de sağında solunda, hiç umulmadık zamanlarda yanında bitermiş. Bir gece, delikanlı odasında ders çalışırken, kapısı çalınmış. Açtığında kadını eşikte görmüş:

- Ne var! Ne istiyorsun? Kadın hiçbir şey demeden, içeri girmiş. Sonra da:

- Ya dediğimi yaparsın, ya da bağırır, seni âleme rezil ederim, demiş. Genç bu tehdide aldırmamış. Ahirette rezil olacağıma, dünyada olayım, diye geçirmiş içinden.

- Yâ Rabbî kurtar beni bu kadının şerrinden! Ben günaha girmek istemiyorum, diye yalvarmış. O anda kapı açılmış. İçeri heybetli bir şekilde hocası Nureddin Efendi girmiş. Kadına öyle bir nazar etmiş ki o bakış kalbinin değişmesine yetmiş. Kadın tövbe istiğfar edip, iffet ve edepte, parmakla gösterilen bir hanımefendi olmuş. (Bk. Fotoğraf 12) *(Hilmi Argun, Edirne, 30.12.2014)*

3.4.1.1.43. EFSANE: Ramazan Halife

II. Beyazıt zamanında Edirne'de çok büyük bir kuraklık meydana gelir. Hava öyle bir hale gelir ki küçük bir bulut görmek dahi mümkün olmaz. Edirne halkı defalarca yağmur duasına çıkmasına rağmen bir damla bile yağmur yağmamıştır. Bunun üzerine Hacı Bayram-ı Veli'nin bağlılarından Ramazan Halife hazretlerine müracaat ederler. Ramazan Halife daha dua için minbere çıkmaya tevessül ettiği anda rahmet-i ilahi sağanak sağanak boşalır. *(Ahmet Bâdi, 2014: 1450)*

3.4.1.1.44. EFSANE: Recep Enis Dede I

Sultan III. Mustafa'nın 1714 yılında Mora'nın fethine hazırlanırken bir gece rüyasında kendisini ney çalar halde görür. Sabah uyandığında kendi kendine rüyanın manasını düşünür ancak hiçbir şeye yoramaz. Hemen Edirne'de ilim, hilm ve takvada haklı bir şöhrete malik olan Recep Enis Dede'nin bulunduğu dergâha doğru yola çıkar. Vardığında rüyasını Recep Dede'ye anlatır. Recep Dede rüyayı dinledikten sonra şöyle cevap verir:

- Şâhımız mansûr olacaktır.

Recep Enis Dede bunu söyleyerek hem padişahın gördüğü rüyadaki neyle ilgili iki ney çeşidi olan Şah ve Mansur terimlerini kullanır, hem de şah kelimesiyle padişahı, Mansur kelimesiyle de Allah'ın nusreti ile kazanılmış bir zaferi işaret ederek bir zafer müjdesi verir. *(Adnan Gönül, Edirne, 05.10.2014)*

3.4.1.1.45. EFSANE: Recep Enis Dede II

Edirne valilerinden bir zat Edirne'de bulunan dergâhları denetlemek istemiş. Dergâhların maddiyata düşkün olup olmadıklarını anlamak için onlara bir miktar para göndermiş. Bu amaçla ilk gidilen dergâh Recep Enis Dede'nin dergâhı olmuş. Parayı getiren askerler dergâha gelince Recep Enis Dede'ye para kesesini uzatıp:

- Efendim, vali bu para kesesini sizin için gönderdi, demişler. Enis Dede:

- Evlatlarım valiye selam söyleyin. Biz bir şeyimiz kalmadığı zaman sahip olduklarımıza bakarız. Ne kadar çok şeye sahip olduğumuzu anlarız. Siz bu keseyi alın gerçekten ihtiyacı olan birisine götürün, demiş. Askerler parayı alıp tekrar valinin huzuruna çıkmışlar. Recep Enis Dede'nin parayı kabul etmediğini söylemişler. Bunun üzerine vali:

- Madem Enis Dede parayı kabul etmedi, o halde Hasan Sezai'ye götürün bakalım, o alacak mı, demiş. Askerler emre itaat edip bu defa da Hasan Sezai hazretlerinin dergâhına doğru yönelmişler.

Bu arada Hasan Sezai hazretlerinin dergâhında dergâhın ihtiyaçlarını karşılayan esnaf verdiklerinin karşılığını almak için bekliyorlarmış ancak dergâhta hiç para yokmuş. Hasan Sezai hazretleri onları:

- Buyurunuz, biraz bekleyin paranızı birazdan vereceğiz, diyerek bekletiyormuş. Dergâhta hiç para olmadığını bilen bazı talebeler hocalarının bu sözünden hiçbir şey anlamamışlar. Hatta bazıları bu durumdan utanmışlar. Tam bu sırada içeriye valinin gönderdiği askerler girmiş. Hasan Sezai hazretleri onlara hitaben:

- Evladım nerede kaldınız? Valinin gönderdiği parayı verin de esnafa olan borcumuzu ödeyelim, demiş. Herkes Hasan Sezai hazretlerinin gösterdiği keramet karşısında şaşakalmış. *(Zeki Uçman, Edirne, 15.06.2015)*

3.4.1.1.46. EFSANE: Recep Enis Dede III

Bir gece Hasan Sezâî hazretleri ve âlimler bir mecliste sohbet ediyorlarmış. Hasan Sezâi hazretleri gayb âleminde Recep Enis Dede'nin de bulundukları meclise geldiğini görmüş ve şöyle buyurmuş:

- Şeyh-i Ekber Muhyiddîn Arabî hazretleri "İzâcâer'receb tural-aceb" yani "Recep (ayı) gelince acâib şeyler görülür" demektedir, demiş. Mecliste bulunanlar konuşulan konu ile herhangi bir alakası olmayan bu söz üzerine birbirlerine bakışmışlar, şaşırıp kalmışlar. Daha şaşkınlıklarını üzerlerinden atamadan Recep Enis Dede içeriye girivermiş ve:

- Şeyh-i Ekber kuddise sirruh-ül-enver (Allah, Şeyh-i Ekber'in yani Muhyiddin-i Arabi hazretlerinin nurunun sırrını mukaddes etsin) diyerek boş bir minderin üzerine oturmuş. Orada bulunanlar her iki zatın üstün halleri ve kerâmetleri karşısında şaşkınlıkları bir kat daha artmış. *(Salim Tunç, Edirne, 17.11.2014)*

3.4.1.1.47. EFSANE: Sefer Şah Sultan

Edirne fethedilmeden önce Hacı Bektaş-ı Veli Bursa şehrinde bir alay evliyâullah ile sohbet ederken şöyle der:

- Üç büyük nehir Edirne'yi helak edecek. Bu beldeyi sulara gömecekler, lakin bu belde 1360 tarihinde Osmanoğulları'nın eline geçecek ve İslam toprağı olacaktır. Sular taşarak Edirne'yi basacağı zaman bizden kim orada olup dualar edecek ve duası sebebiyle suları sakinleştirecek? Kim bu belayı def ederse Edirne'nin fethinden sonra büyük bir tekke sahibi olur. Bu sözleri işiten Sefer Şah Sultan öne atılarak:

- Hünkârım, emir buyurun bu hakir gitsin, der. Bunun üzerine Hacı Bektaş-ı Veli:

- Hak mübarek eyleye, diyerek mukabelede bulunur ve Sefer Şah Sultan'a çeşitli dervişlik alametleriyle kırk halife verip, Rum iline gönderir. Sefer

Şah Sultan sancağıyla birlikte def, kudüm ve davul dövdürüp, borular çalarak Edirne'ye girer. Bütün hristiyanlar onlara bakakalırlar. Hıdırlık adlı yere geldikleri zaman burada yerleşme kararı alınır. Allah'ın hikmeti, iki ay sonra üç büyük nehir deniz gibi coşarak kâfirleri boğar. Bağları, bahçeleri harap eder. Nehirlerin coşkunluğu günden güne artar. Şehirdekiler hendekler kazarak bir miktar felaketin önüne geçse de bir gece nehirler iyiden iyiye kudurur. Zamanın Edirne'de oturan kralı Monka dehşete düşer, şehri kurtarmak için çareler arar, fakat nafile. Sonunda birilerinin aklına Hıdırlık'ta oturan Sefer Şah Sultan gelir. Kral Monka'ya bir de onunla görüşmeyi teklif ederler. Monka Sefer Şah Sultan'ı çağırtır. Sefer Şah Sultan yanında Hıdır Dede olduğu halde Monka'nın huzuruna çıkar. Monka:

- Üç nehir taştıkça taşıyor, evlerimiz, bağımız, bahçemiz hep sular altında kaldı. Bu işin sonu ne olacak, diye sual edince Sefer Şah Sultan:

- Bu felaketin önüne geçmek kolay iştir, fakat üç bin adamının İslam'ı kabul etmesi lazım, der. Bunu duyan Monka tereddüt etmeden:

- İsa ve Muhammed Allah'ın kulu ve peygamberidir. Üç bin değil on bin kişi Müslüman olsun. Yeter ki bizi bu dertten kurtar, der. Bunun üzerine Sefer Şah Sultan müritleriyle birlikte üç nehrin buluştuğu Mihal Köprüsü isimli yere varır. İki rekât namaz kıldıktan sonra eline asasını alıp tevhit çekerek nehirlerin üstüne postunu döşer.

- Ey nehirler! Kahhar olan Allah hakkı için sakinleşiniz, deyince üç nehir o anda küçülerek adeta birer dere gibi akmaya başlarlar. Bunu gören kral ve kâfirler derhal Kelime-i Şehadet getirerek İslam'a geçerler. İslam'a geçmeyenleri de kılıçtan geçirirler. Edirne şehri böylece hiç savaşılmadan Müslüman olur. Kral ismini Monuka Abdullah olarak değiştirir. Sefer Şah Sultan kerametini gösterdikten sonra vefat eder.

Kral Monuka'nın Müslüman olduğunu duyan Sırp ve Bulgar krallar Edirne üzerine yürürler ve Edirne'yi istila ederler. İslam'ı seçenlerden bazıları dinden dönüp eski dinlerine inanmaya başlarlar. Bir kısmı da Gelibolu'ya ve İpsala'da Süleyman

Paşa'ya sığınırlar. Sırp ve Bulgar kral Edirne'yi Kudüs-ü Şerif vakfıdır." diyerek İstanbul tekfuruna verirler. *(Evliya Çelebi, 2010: 555-558)*

3.4.1.1.48. EFSANE: Süleyman Zâti

Süleymân Zâtî, Bursalı İsmail Hakkı hazretlerinin talebelerindendir. Hocası İsmâil Hakkı hazretleriyle 1713 senesi başlarında Şam'dan Üsküdar'a gelirler. Tasavvuf büyüklerinin âdeti olduğu üzere İsmail Hakkı hazretleri hizmet yerinin tayini için Süleyman Zati'den istihareye yatmasını ister. Süleyman Zâti o gece istihareye yatar. Rüyasında kendisini Gelibolu'daki Yazıcızâde Muhammed Efendinin mağarasında görür. Yazıcızâde de Süleyman Zâti'ye görünüp, ona iltifatta bulunur. Mübarek eli ile arkasını üç defa sıvazlar. Sonra da elinden tutarak şehrin içine götürür. Bundan sonra ise kendisini İstanbul'da Kasımpaşa'da görür. Ertesi gün hocası sorar:

- Akşam rüyanda ne gördün?

Süleyman Zâti hocasından ayrılmak istemez. Rüyasında Gelibolu'yu gördüğünü söylerse kendisini Gelibolu'ya gönderir diye hocasına daha yakın olan yeri yani Kasımpaşa'yı gördüğünü söyler. Süleyman Zâti sözlerini bitirir bitirmez hocası:

- Önce Gelibolu'yu görmedin mi? diye sorar. O anda Süleyman Zati mahcubiyetten ve korkudan kendini kaybeder yere yığılır. Kendine gelince hemen hocasının ellerine kapanır, yalan söylediği için af diler. İsmâil Hakkı hazretleri ağlayarak şöyle der:

- Oğlum! Çok zamandan beri Allahü teâlâya, bizim talebelerimizden birisi Gelibolu'ya gitsin ve orada Yazıcızâde Muhammed Efendinin rûhâniyetinin bereketi ile talep edenleri büyüklerin yoluna dâvet etsin diye dua ve niyâzda bulunuyordum. Elhamdülillah, duâmız kabûl oldu.

Bunları söyledikten sonra Süleyman Zâti'yi Gelibolu'ya gönderir. Yola çıkmadan önce de şu tembihleri yapar:

- 1724 senesine kadar Gelibolu şehrinden bir adım olsun dışarı çıkma. Eğer 1724 senesine kadar vefât etmezsek, bize gelmen işaret olunduğu zaman, gecikmeyip, emre itaat et. Bu yolun büyüklerinin gittikleri yoldan sakın ayrılma.

Gelibolu'ya gidip çilesini dolduran Süleyman Zâti hazretleri hocasını ziyaret etmeye karar verdiğinde, hocasının vefat haberini alır. Bunun üzerine Keşan'a doğru yola çıkar. Vefatına kadar da Halvetiyye dergâhı postnişîni olarak Keşan'da insanları hak yola davet eder. *(BARE, 2003: 156-157)*

3.4.1.1.49. EFSANE: Şeyh Alâüddin Hazretleri

Şeyh Alâüddin hazretleri askeri zümredeyken, İnebahtı Deniz Seferine katılır. Bu seferden dönüş yolunda şiddetli kar ve yağmur yüzünden konaklayacakları yere bir türlü ulaşamazlar. Konaklamak amacıyla çadır kurulur fakat çadırı da su basar. Karasu nehri de iyiden iyiye taşarak yollarını keser ve oldukları yerden hareket edemeyecek hale gelirler. Hava, yağmurun şiddetinden göz gözü görmeyecek hale gelir. Karasu nehrinin başına kadar gelen Şeyh Alâüddin ne ileriye gidebilir, ne de geriye gelebilir. Son çare olarak yerden biraz yükselebilmek ümidiyle atının sırtına çıkar fakat su neredeyse atıyla birlikte Şeyh Alâüddin'i boğacaktır. Kurtuluş ümidinin kalmadığını anlayan Şeyh Alâüddin tazarru halinde Allah'a dua edip yardım diler. Bu esnada arkadan gelen bir ses işitir. Sesin geldiği yöne doğru baktığında ehl-i seferden birisinin kendisini kurtuluşa çağırdığını görür. O kişinin bulunduğu yere doğru yürümeye başlar. Bir müddet kendisini çağıran kişi ile yürüdükten sonra köprü geçilip sulardan emin bir yere gelinince o kişi birden yanında kaybolur.

Sel felaketinden kurtulup Edirne'ye dönen Şeyh Alâüddin bir gün mahallesindeki bir evde toplanan insanların olduğunu görerek sebebini sorar. Oradakiler padişahın şeyhi İskilibî Muhyiddin Mehmet Efendi'nin oraya teşrif ederek sohbet edeceğini, isterse kendisinin de bu sohbete dâhil olup, dinleyebileceğini söylerler. Şeyh Alâüddin sohbete katılmayı arzu eder ve sohbet yapılacak evde bir köşeye oturup o zatın gelmesi için beklemeye başlar. Bir müddet

sonra sohbet edecek zat gelir fakat Şeyh Alâüddin şaşkınlıktan donakalır. Çünkü bu zat kendisini sel felaketinden kurtaran kişinin ta kendisidir. Sohbetin sonuna kadar zor sabreder. Sohbet biter bitmez şeyhi tenha bulduğu bir anda:

- Efendim Karasu geçidinden kurtardığınız kişi bendim, deyince Şeyh hazretleri sırrını ifşa etmemek arzusuyla Şeyh Alâüddin'in söylediklerini inkâr edip yoluna devam eder. Alâüddin Şeyhin peşini bırakmaz ve geçmişteki lütuflarına inayet eklemesini murat eder.

Bunun üzerine Şeyh onun ısrarından sadık ve feyiz terbiyesine kabiliyetli bir kimse olduğu sonucunu çıkararak ondan sır ehlinin sırrını ifşa etmemesi tavsiyesinde bulunup inayet eder. O günden sonra aşkın ateşi gönlünde yanmaya başlar. Tevbe ve istiğfar ederek İskilibî Muhyiddin Mehmet Efendi'ye talebe olur. Bir müddet İskilibî hazretlerinin halifesi Muslihiddin Sirozî hazretlerinin hizmetinde bulunup daha sonra hocasının memleketi İskilip'e gidip, hizmet eder. İskilip'ten dönüşünde Şeyh Şücâeddin dergâhında seccâdenişîn olur ve ömrünün sonuna kadar halkı irşâd eder. *(Ahmet Bâdi, 2014: 1453-1454)*

3.4.1.1.50. EFSANE: Şeyh Hicâbi Hazretleri

Bir gün Havsa'dan bir heyet, Hazret-i Hicâbi'ye gelerek beldelerine bir hoca tayin etmelerini isterler. Hicâbi, gelen heyete gelecek Cuma gününe kadar kendilerine hoca göndereceğini söyler. Heyet gittikten sonra yanına çağırdığı talebesi Konduk Osman'ı Havsa'ya imam olarak göndereceğini söyler. Fakat Osman henüz çok küçük yaştadır. Türlü bahaneler beyan etse de hocası bir türlü razı gelmez ve onu Havsa'ya gönderir. Yola çıkan Osman yolda giderken türlü türlü evhamlara kapılır. Kendi kendine cemaatin küçük yaştaki bir çocuğu dinlemeyeceğini, geri dönmesi gerektiğini telkin eder durur. Ancak Osman her ne zaman bu evhama kapılsa Edirne'de bıraktığı hocasının *"Oğlum Osman, doğru git"* diyen gür sesini hemen arkasında duyar. Bu olay birkaç defa tekrar ettikten sonra Osman hocasının himayesinde olduğunu anlar ve yoluna devam eder. Cuma vakti yaklaşmaktadır, Konduk Osman bir an önce Havsa'ya varmak için acele eder. Havsalılar da

Edirne'den gelecek hocayı beklemektedirler. Konduk Osman'ı görenler ona yolda hoca görüp görmediklerini sorarlar. Konduk Osman; "Hayır, görmedim" cevabını verince, yıkılan umutlarla birlikte camiye dönen cemaat Osman'ın cübbeyi giyip, kabuğu takarak mimbere çıktığını görünce şaşırırlar. Fakat asıl şaşkınlık hutbe okuyan Konduk Osman'ın[69] ağzından Hazret-i Hicâbi'nin sesini duyunca başlar. *(Seçkin, 1971: 15-17)*

3.4.1.1.51. EFSANE: Şeyh İbrahim Gülşenî

Gülşenî tarikatının kurucusudur. Yavuz sultan Selim'in Mısır seferi sırasında onu Gazze'de karşılayıp:

- Müjde beyim, size Mısır'ın erenleri Hadim'ül Haremeyn dediler, diyerek Mısır'ın fethini müjdelemiştir. Daha sonra Mısır'a gelmiş ve burada Selim Han kendisine bir tekke bağışlamıştır.

Süleyman Han zamanında kendisine şiidir, dinsizdir gibi iftiralar atılmış ve İstanbul'a çağırılması kararlaştırılmış. Karar çıkar çıkmaz İbrahim Gülşenî yanında bulunan talebelerine:

- Bizi misafirliğe davet ettiler, deyip İskenderiye'den gemiyle İstanbul'a doğru yola çıkmış.

Yolculuğu esnasında kendisini İstanbul'a götürmekle vazifeli görevliyle karşılaşmış. Birlikte İstanbul'a doğru giderlerken bir Mesnevi kitabının yapraklarını yelken gibi açarak gemiye doğru yanaştığını görmüşler. İbrahim Gülşenî hazretleri kitabı denizden çıkarıp, görevliye göstermiş. Görevli denizden çıkan kitabın yapraklarının hiç ıslanmadığını görünce:

- Sultanım bu ne haldir, diye sormuş. İbrahim Gülşenî:

[69] Konduk Osman'ın Edirne'de Uzunkaldırım ile Göl Mahalle arasındaki kendi adına yapılmış olan Konduk Osman Camii avlusunda metfundur. (Seçkin, 1971: 17)

- Süleyman Han, Ebu's-Suud Efendi'nin kışkırtmasıyla Mevlana'nın yüzlerce Mesnevi'sini ve yüzlerce Farsça kitabı ateşe attılar. Bir dostumuz da bizim gibi Süleyman Han'ın huzuruna giderken "Al İbrahim, bu kitap sende emanet dursun, yine Süleyman Han'ın huzurunda bana ver" diyerek denize attı. Bu kitap da burada gelip bana ulaştı. Sen de sultanın huzurunda bu şekilde şahitlik et, demiş.

Üç gün sonra İbrahim Gülşenî hazretleri ve kendisini İstanbul'a getirmekle görevli kişi Sarayburnu'na varmışlar. Bu esnada Sultan Süleyman; Sinan Ümmi, Merkez Efendi, Şeyh Baki Efendi ve Şeyh Abdî Dede ile görüşüyorlarmış. İbrahim Gülşenî hemen koynundaki Mesnevi'yi çıkararak Kasımpaşa şeyhi Abdî Dede'ye:

- Alın bize gönderdiğiniz emaneti, demiş. Padişah merak edip:

- Nedir o kitap? deyince, İbrahim Gülşenî hazretlerini getirmekle görevli kişi:

- Efendim, bu kitap biz Akdeniz'de iken denizden yüzerek geldi, Şeyh alıp koynuna koydu. "Hünkâr huzurunda sahibine veririm." dedi. Şimdi de kitabı sahibi Şeyh Abdi Dede'ye verdi, demiş. Ebussuud Efendi bu anlatılanların sihir olduğunu iddia etmiş fakat kitabın üstünde Abdi Dede'nin hattı, mührü ve imzası görülünce hepsi inanmış. Ebussuud Efendi kendisini destekleyen yetmiş tane ulema ile yukarıda ismi sayılan şeyhlere karşı ilim yarıştırmışlar. Fakat ulemanın hiç birisinin şeyhlere nokta kondurmaya güçleri yetmez. Şeyhlerin pek çok keşif ve kerametleri görülmüş.

Bu olaydan sonra İbrahim Gülşenî hazretleri hakkında yanıldığını anlayan Süleyman Han izin vererek onu Edirne'ye göndermiş. İbrahim Gülşenî hazretleri Lâri Camii yakınına gelip burada Gülşenî tekkesini kurmuş. Daha sonra kendisi Mısır'a dönerek, orada vefat etmiş olsa da Edirne'de Gülşeniliğin temeli bu şekilde atılmış. *(Evliya Çelebi, 2010: 587-588)*

3.4.1.1.52. EFSANE: Şeyh İsmail Mesûdi

Yıldırım Bayezid Cami yakınında yatmakta olan Şeyh İsmail Baba Estergon Kalesinin fetih müjdesini vermiş. Fetihten sonra Edirne'ye gelip Ahmet Han'a:

- Beyim bu gece İsmail'in kurbanına hazır olun, diyerek ömrünün sonuna geldiğini ilan ettikten sonra o gece vefat etmiş. *(Evliya Çelebi, 2010: 618)*

3.4.1.1.53. EFSANE: Şumnulu Yusuf Efendi

Şumnulu Yusuf Efendi Edirne'de o zamanlardaki ismiyle Fevâid denilen yerde Mekteb-i İ'dadî-i Askeride mantık öğretmeni olarak görev yapıyormuş. Bir arefe günü mektepte otururken aklına Edirne âlimlerinden hiçbirisinin tefsir ilmine kendisi kadar vakıf olmadığı düşüncesi gelmiş. Edirne'de o gün için hangi âlim varsa tek tek aklından geçirip, hepsine uydurduğu bir bahane ile tefsir ilminde kendisine muadil bir kişinin olmadığı kanaatine varmış. Bu şekilde gurur ve kibirle okuldan çıkıp Ali Paşa Çarşısının üst kapısı önüne gelip bir bakkal dükkânının önünde durmuş. Yusuf Efendi orada dururken üstü başı perişan, yalın ayak başıkabak bir derviş çıkagelmiş. Hû diyerek, asasını Yusuf Efendi'nin önüne dikip lokma mangırı istemiş. Yusuf Efendi dervişe yirmi paralık bir metelik verince, derviş dua makamında:

- Ve fevka külli zi ilmin âlim, [70]ayeti kerimesini okumuş ve gitmiş.

Yusuf Efendi de yoluna devam etmiş. Yaklaşık kırk adım attıktan sonra dervişin okuduğu ayetin manasını tefekkür ederek dervişi bulmak ümidiyle hemen geri dönmüş. Ne kadar sorup soruştursa da dervişi gören bir kişiyi dahi bulamamış. Uzunca bir zaman zarfında han, hamam, medrese, cami her yere bakıp da dervişi bulamayınca pişmanlık gözyaşları dökerek evinin yolunu tutmuş. Arefe günü de dâhil olmak üzere bayram boyunca gözünden hiç yaş eksik olmamış ve gelene gidene şu sözleri tekrarlamış durmuş:

[70] Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bir bilen vardır. (Yusuf/76)

- Efendim, ben kendimi diğer âlimlerle kıyasladım, kibirlendim, gururlandım. Cenab-ı Hak, kıyafeti müstehcen bir kuluna yirmi para verdirerek beni irşat etti. Aslında hiçbir kemale sahip olmadığımı gösterdi. *(Ahmet Bâdi, 2014: 1491)*

3.4.1.1.54. EFSANE: Şücâeddin Karamâni

Şeyh Şücaeddin, tekkesi henüz Edirne'ye inşa edilmezden önce bir sefer esnasında II. Murat'a bir yardımda bulunur. Bu yardıma karşılık II. Murat da Şeyh Şücâeddin için bir şeyler yapmak ister ve bir dileğinin olup olmadığını sorar. Şeyh Şücâeddin, yapı işlerinde zamanın en iyi ustasının bulunup bir tekke yaptırılmasını arzu eder. Padişah derhal emir verir ve malum vasfa uygun kişi aranmaya başlanır. Bir müddet sonra Rum bir ustanın aranan özelliği taşıdığı hususunda karar kılınır. Rum usta çağırılır ve ne yapması gerektiği anlatılır. Şeyh Şücâeddin ustadan asla kendinden habersiz tuğla koymamasını ister.

İnşaat başlar, Şeyh Şücâeddin birinci tuğla için izin verir. Bir müddet geçtikten sonra ikinci tuğla için izin verir. Her tuğladan önce verilen aralar Rum ustayı iyiden iyiye meraklandırır ve niye bu şekilde yapıldığını sorar. Şeyh Şücaeddin şöyle cevap verir:

- Burası tekkedir, her tuğla için üç tane İhlas-ı Şerif okuyorum.

Şeyhin bu konudaki hassasiyeti Rum ustayı çok etkiler ve daha yeni fethedilmiş olan Edirne'nin imarı için zamanın en iyi ustası şeyhin de teveccühüyle Müslüman olur. *(Orhan Çakırlar, Edirne, 11.09.2014)*

3.4.1.1.55. EFSANE: Veli Dede

Edirne evliyasından olan Veli Dede'nin evine bir gece hırsız girmiş. Kısaca eşyalara göz attıktan sonra bir kaçını almaya çalışmış fakat eşyaların hiç biri oldukları yerden kımıldamıyormuş. Adeta oldukları yere yapışmışlar. Biraz uğraştıktan sonra hiç olmazsa elim boş dönmeyeyim diye Veli Dedenin cübbesini

almaya karar vermiş. Cübbeyi var gücüyle kaldırmayı denese de muvaffak olamamış. Tam eli boş bir şekilde evden çıkarken Veli Dede çıkmış karşısına:

- Hayrola evladım bir şeye mi ihtiyacınız var? diye sormuş. Sonrada *"Alın bu cübbeyi size hediyem olsun"* diyerek demin hırsızın kaldıramadığı cübbeyi uzatmış. Hırsız utana sıkıla almış cübbeyi. Veli Dede'nin bir Allah dostu olduğunu anlayıp tövbe etmiş ve ona mürit olmuş. *(Emine Şahin, Edirne, 26.07.2014)*

3.4.1.2. BİR UNVANLA ANILAN EVLİYALAR ÜZERİNE ANLATILAN EFSANELER

3.4.1.2.1. EFSANE: Âşık Dede Gülşenî I

Âşık Dede, Şeyh İbrahim Gülşenî'nin müritlerindenmiş. İbrahim Gülşenî hazretleri bir keresinde Âşık Çelebi'nin kulağına "Hû" diye üflemiş. Âşık Çelebi o vakitten sonra ilâhi aşka mazhar olup, derhal malından mülkünden vazgeçerek yalınayak başıkabak "Âhh aşk" diye diye Mısır'da gezmeye başlamış. Selim Han'ın Mısır'a gittiği zamanlarda birkaç defa ona da rast gelmiş lakin ona hiç tanıdık gözlerle bakmamış. Selim Han ona duyduğu sevgiden dolayı İbrahim Gülşenî hazretlerine:

- Tutkun âşık olan Âşık Çelebi'ye bir nazar edin, onu bu meczup halinden kurtarın, diye haber göndermiş. İbrahim Gülşenî de:

- Altınsız, gümüşsüz alışveriş yapan mutlu olur, Âşık Çelebi'nin aşkına mani olmasınlar, diye cevap vermiş.

Bu hadiseden yedi yıl sonra Şeyh Nimetullâh tarikatından Şeyh Sâib Mısır yolunda Âşık Çelebi'ye rastlamış. Onun bu halini görünce hemen İbrahim Gülşenî'ye gidip onun bu halden kurtulmasını rica etmiş. Âşık Çelebi'yi maşuğu İbrahim Gülşenî'nin huzuruna getirmişler. İbrahim Gülşenî hazretleri kulağına yine "Hû" diye üfleyince Âşık Çelebi ayılmış. O vakitten sonra İbrahim Gülşenî Âşık Dede'ye hırka, seccade, alem gibi dervişlik alametleri vererek:

- Rum diyarında âşıklarına tarikat önderi ol, deyip Edirne'ye Gülşenî tekkesine göndermiş. Bundan sonra Âşık Çelebi Edirne'nin manevi kandillerinden birisi olmuş. *(Evliya Çelebi, 2010: 619-620)*

3.4.1.2.2. EFSANE: Âşık Dede Gülşeni II

Âşık Dede, bir gece şöyle bir rüya görmüş. Rüyasında Kâbe'ye dâvet olunur. Dâvet üzerine hemen hazırlanıp yola çıkar. Kâbe'ye giderken yol üzeri Mısır'a da uğrar. Kendi kendine; *"Eğer Gülşenî Zaviyesi'ne uğrarsam, bir müddet orada kalmam gerekir. İçeri girmeden, dışarıdan dua edip geçeyim."* diye aklından geçirir.

Bu şekilde duasını edip Bulak İskelesi'ne gelir. O esnada hiç beklemediği bir anda İbrâhim Gülşenî'nin talebeleri karşısına çıkar ve onu bir bahçeye davet ederler. O bahçeye gidince, yıllar önce vefat etmiş olan İbrâhim Gülşenî'yi bahçede otururken görür. İbrâhim Gülşenî, Âşık Dedeye:

- Senin zaviyeye gelmen haccını geciktirir. Haccın gecikmesin diye biz seni karşılamaya çıktık, buyurunca. Âşık Dede;

- Efendim benim maksadım, sizin mezarınızı ziyaret etmekti. Fakat bizzat sizi görünce çok şaşırdım, diye özür diler.

Bunun üzerine İbrahim Gülşenî

- Mâdemki senin niyetin haccetmekti, hemen ihrâmını giy!" deyip, Aşık Dede'ye bir ihrâm verir.

Şaşkınlık içinde uyanan Âşık Dede, kendini yatağında bulur. Bu rüya üzerine Âşık Dede, hacca gitmek için hemen hazırlıklarını tamamlar. Otuz kadar talebe ve Yeniceli Kerim Efendi ile Mısır'a gider. Mısır'a vardıklarında, İbrâhim Gülşenî'nin oğlu ve aynı zamanda halîfesi olan Ahmet Hayâlî, bir talebesini Âşık Dedeyi karşılamaya gönderir. Talebeler gelenleri karşılarlar ve Âşık Dedenin rüyâsında gördüğü bahçeye getirirler. Âşık Dede gördüğü rüyanın gerçekleşmeye

başladığını anlar. Hayâlî Efendi, tâ kapıya kadar çıkıp onları karşılar. Hasretle birbirlerine sarılırlar. Ahmed Hayâlî;

- Eğer acele gitmek istiyorsanız, bu günlerde Hicaz tarafına bir gemi gidecek, siz birkaç gün bahçede kalıp dinlenin. Burada her türlü ihtiyacınız görülsün. Süveyş'ten geçip hacca gidin!" deyince Âşık Efendi, hemen talebesi Kerîm Efendi'ye bakıp:

- "Rüyânın bundan daha acaip bir şekilde gerçekleşebilir miydi?" diye şaşkınlığını ortaya koyar. Sonra Ahmed Hayâlî'ye dönerek;

- Biz sizi rüyamızda merhum hocamız İbrâhim Gülşenî hazretleri olarak görmüşüz, der. O sırada Âşık Dedenin talebesi, hocasının gördüğü rüyâyı anlatmaktadır. İbrahim Gülşenî'nin Âşık Efendi'ye ihrâm verdiğini anlatacağı zaman Ahmed Hayâlî, o anda Âşık Dedeye bir ihrâm getirir. Böylece rüya, aynen gerçekleşmiş olur. Bu hâdise orada bulunanlara çok tesir eder. Hatta Âşık Dede, o gün sevincinden ihrâmı giyer ve üzerinden çıkarmaz. Daha sonra hacca gider. *(BARE, 2003: 86-88)*

3.4.1.2.3. EFSANE: Ayak Baba

Demirköy ile Hamzabeyli arasında meranın ortasında bulunan bir tepede Ayak Baba diye bir mezar bulunmaktadır. Zamanında bir kadın işi dolayısıyla çocuğunu da alarak Ayak Baba'nın mezarının civarına gelmiş. Çocuk doğuştan yürüyemiyormuş. Kadın, "Çocuk yerde durmasın." diye Ayak Baba'nın mezarının kenarına çocuğu kaldırmış koymuş. Kendisi de işini yapmak için mezarın yanından ayrılmış. Tam bu sırada mezarın üstünde oturan kötürüm çocuk *"Annem beni koyup gidecek."* diye korkuyla annesinin arkasından koşmaya başlamış. Kadın kötürüm çocuğun yürüdüğünü görünce bir taraftan sevinmiş, bir taraftan şaşırmış.

Bundan sonra kötürüm hastalar şifa bulmak ümidiyle bu mezara gelmiş. Adı da "Ayak Baba" diye anılmaya başlamış. *(Hüseyin Vardar, Demirköy, 30.01.2015)*

3.4.1.2.4. EFSANE: Balaban Baba Ve Yatağan Baba

Balaban Baba ve Yatağan Baba birbirinden hiç ayrılmayan iki dosttur. Yatağan Baba kırk yıl boyunca hiç ibadethanesinden çıkmamış. Sürekli burada yaşadığından ve burada yattığından ismine de "Yatağan Baba" demişler. Balaban Baba ise kırk yıl boyunca arkadaşı Yatağan Baba'ya yemek taşımış. Bu iki Allah dostu kırk yıl hep birlikte yaşamışlar ve son nefeslerini de aynı anda vermişler. *(Evliya Çelebi, 2010: 616)*

3.4.1.2.5. EFSANE: Balcı Baba

Kıyık'ta metfun olan Balcı Babanın bir müridi varmış. Müridinin ağzında yaralar çıkmış. Hekime gittiğinde hekim her gün bal yerse yaranın geçeceğini söylemiş. Ancak mürit fakir olduğu için bal alacak parası yokmuş. Bu durumun üzüntüsüyle dergâha varmış. Balcı Baba müridinin bu denli üzüntülü olduğunu görünce sormuş:

- Evladım, hayrola! Niye böyle kederlisin?

Mürit olanları anlatmış. Bunun üzerine Balcı Baba şöyle demiş:

- Şimdi evine git, bir küpün içine ağzına kadar su doldur ve sıkıca bağla. Bir gün beklesin inşallah derdine şifa olacaktır. Ancak gördüklerini kimseye söylemeyeceksin.

Mürit hocasının dediklerini yapmış. Bir gün sonra küpü çıkarmış. Ağzını açtığında suyun bala dönüştüğünü görmüş. Küpü eve getirince müridin annesi ve karısı bir küp balı nereden bulduğunu sormuşlar. Adam söylemek istemeyince onu hırsızlıkla suçlamışlar. Sonunda adam bu suçlamalara dayanamamış ve olanları anlatmış. Şeyhine de gidip sırrı ifşa ettiğini söylemiş. Şeyhi:

- Evladım, sırrı ifşa ettin, bize de yol gösterdin. Falanca gün öleceğim. Sen tabutumun önünden gideceksin. Sakın ola arkana bakma, demiş. Adam yaptığına üzülmüş ancak olan da olmuş. Şeyhinin dediği gün gelmiş. Denildiği gibi şeyh vefat

etmiş. Yıkanıp, kefenlenmiş, tabuta konulmuş. Defnedileceği yere doğru giderken mürit düşmüş öne. Bir miktar gittikten sonra *"Acaba şeyhim arkama bakmamı neden istemedi?"* diye düşünmeye başlamış. Sonunda dayanamayıp geri dönmüş. Şeyhinin kendi tabutunu taşıdığını görmüş. Mürit dönünce şeyhi olduğu yere yığılmış, tabutta yere düşmüş. Bu işte bir hikmet var diye Balcı Babayı bugün bulunduğu yere gömmüşler. *(Metin Barbaros, Edirne, 16.10.2014)*

3.4.1.2.6. EFSANE: Şehit Hanım

Edirne Merkez'e bağlı Kayapa köyünün hemen girişinde etrafı 50 cm kadar duvarla çevrili bir mezar bulunmaktadır. Rivayete göre; bu mezarda bir kadın yatmaktaymış. Balkan savaşları esnasında düşmanın köyü basacağını duyan köylülerle birlikte zulümden kaçmak için yola çıkan bu kadın, bindiği öküz arabasından düşmüş. Köylüler ne olduğunu anlamadan etrafına toplanmışlar. Ancak kadıncağız düştüğü anda ölüvermiş. Kadını alelacele düştüğü yere gömmüşler.

Yıllar sonra köylülerden birisi mezarın kenarından geçerken nereden çıktığını anlayamadığı kara çarşaflı bir kadın kolundan tutmuş ve o köylüye:

- Benim mezarımı yap, üzerime basmasınlar, demiş.

Bu hadiseden sonra o köylü hemen bir mezar yaptırmış. Zaman zaman bu mezar köylüler tarafından ziyaret edilmektedir. (Bk. Fotoğraf 13) *(Mustafa Meriç, Kayapa, 05.04.2015)*

3.4.1.2.7. EFSANE: Boyacı Baba

Sultan Çelebi Mehmet Eski cami yapılıp bittikten sonra nakışlarının ve hatlarının Allah dostlarından birisinin yazmasını istemiş. O devirde Eskici Baba diye hal ehli, kalp gözü açık bir zat varmış. Mehmet Çelebi onun ayağına kadar giderek:

- Efendim, bu güzel eser bina olarak tamamlandı. Şimdi de sizin fırçanızla itmam olsun, güzelleşsin, demiş.

Eskici Baba padişahın teklifini kabul edip caminin nakış ve hatlarını yapmak için kocaman bir kazan içine siyah boya hazırlamış. Ama gelin görün ki o siyah boya nakış yapılırken Eskici Baba hangi rengi arzu ederse o renge dönermiş. Bu kerameti sebebiyle Eskici Baba'ya o tarihten sonra "Boyacı Baba" demişler. Ancak o günden sonra Boyacı Baba'nın gözleri görmemeye başlamış. Kısa bir süre sonrada vefat etmiştir. (Bk. Fotoğraf 14) *(İsa Dündar, Edirne, 27.05.2014)*

3.4.1.2.8. EFSANE: Çelebi Bustan

1600'lü yıllarda Konya'da yaşamış Allah dostlarından biri olan Çelebi Bustan, Sultan II. Süleyman'la birlikte umumi seferberliğe katılır. Onun sefere katıldığını duyan muhibbânı ve talebeleri de peşi sıra onu takip ederler ve Edirne'de toplanırlar. Büyük bir izdiham meydana gelir. Bazı devlet adamları Çelebi Bustan ve sevenlerinin devlet için zararlı olabilecekleri endişesiyle sefere katılmasını istemezler. Sefere katılmalarının kendileri için zahmet demek olduğunu iddia ederek Konya'ya dönüp dua etmelerini isterler. Çelebi Bustan kendisinin ve talebelerinin bu şekilde düzen bozucu, devletin bekasına göz koyan kimseler olarak görülüp, yanlış anlaşılmalarından dolayı ziyadesiyle üzülür. Bu duygular içinde Konya'ya dönerken bir ara:

- Hak ehlini aralarından çıkardıkları için, Allah'ın gazabına uğrayacaklar, der. Çok geçmeden Çelebi Bustan ve sevenlerinin harbe iştirak etmesini istemeyen devlet adamlarının savaşta bir bir öldürüldüğü, ordunun da hezimete uğradığı haberi gelir. Daha sonra edilen dualar yüzü suyu hürmetine sultanın komutasındaki ordu bu hezimeti telafi ederek, kaybedilen yerleri alır. *(Abdullah Şahin, Edirne, 10.09.2014)*

3.4.1.2.9. EFSANE: Debbağ Baba

Tunca Nehri kenarında Debbağ Baba isminde bir derviş yaşarmış. Şehrin valisi bir meselede akıl almak üzere Debbağ Baba'yı bir gün huzuruna çağırtmış.

Vali sahip olduğu makam ve mevkiiyle çok gururluymuş. Debbağ Baba'nın valinin huzuruna gitmekten maksadı bu gururu sebebiyle valiye ders vermekmiş. Debbağ Baba ve vali sohbet ederken bir anda içeri sinekler doluşmuş ve valiye musallat olmuşlar. Vali sinekleri ne kadar kovalamaya çalışsa da muvaffak olamamış. Sinekler inadına dönüp dolaşıp valinin suratına konmuşlar. Vali bunalma derecesine gelince, Yahya Kaptan şöyle demiş:

- Ey vali, sinekleri neden kovmuyorsun, kov da seni rahatsız etmesinler.

Vali:

- Kovuyorum ama gitmiyorlar, deyince Debbağ Baba valinin dersini şu şekilde vermiş:

- Sen nasıl valisin ki sineklere bile hükmün geçmiyor. Şu makamın sineklerin bile itibar etmediği bir makam. Dünyalıklar için gururlanma.

Sözleri bitince ayağa kalkmış ve pencereyi açmış. O anda bütün sinekler sanki emir almışçasına pencereden uçup gitmişler. Odanın içinde bir tane bile sinek kalmamış. (Bk. Fotoğraf 15) *(Orhan Çakırlar, Edirne, 11.09.2014)*

3.4.1.2.10. EFSANE: Demir Baba

Edirne'nin Lalapaşa ilçesine bağlı Hacıdanişment köyü ile Vaysal köyü arasında yüksek bir tepede türbesi bulunan ve 16. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen Muhiddin Baba ile yine türbesi Lalapaşa'ya bağlı Demirköy'de bulunan Demir Baba çok iyi arkadaşmış. Sabahları insanları irşat etmek, geceleri ise ibadet, evrâd ve ezkârla uğraştıkları için zaman zaman sabaha karşı takatten düşer, yorulurlar, uykuya dalarlarmış. İşte böyle günlerde iki veliden hangisi sabah namazına kalkarsa diğerini de kaldırabilmek için değirmen taşı büyüklüğündeki taşları birbirlerinin bulundukları yerlere atarlar, böylece birbirlerini sabah namazına kaldırırlarmış. İki velinin de türbelerinin etrafında çok yakın zamana kadar bulunan yuvarlak büyük taşların bu taşlar olduğuna inanılırmış. *(Sezai Ergül, Hacıdanişment, 01.06.2015)*

3.4.1.2.11. EFSANE: Eğlence Baba

Edirne'de Eşe Kadın mahallesinde Eğlence Baba diye anılan bir Allah dostu varmış. Bu zat aslan, kaplan, panter gibi vahşi hayvanlarla ve kuşlar ile dostmuş. Çoğu zaman dağdan, bayırdan, kırdan ayı, kurt, geyik gibi hayvanlar yanına gelir, bir müddet yanında yattıktan sonra yine yerlerine yurtlarına geri dönerlermiş. *(Evliya Çelebi, 2010: 617)*

3.4.1.2.12. EFSANE: Eskici Baba

Eski Camii yapılırken camiden çıkan hurdaları toplayan ve halk arasında Eskici Baba diye bilinen bir ihtiyar zat varmış. Geçimi sadece sattığı hurdalardan sağlarmış. Cami tamamlanmaya yakın Çelebi Mehmet kılınacak ilk Cuma namazında Edirne'nin bütün azınlıklarının da anlayabileceği yedi dilde hutbe verilmesini istemiş. Uzunca bir süre sorulup soruşturulmasına rağmen yedi dil bilen bir hatip bulunamamış.

Araştırmaların netice vermeyeceğine kanaat getiren yetkililerin umutlarının tükendiği bir zamanda Eskici Baba:

- Bu işi ben yapabilirim, demiş. Eskici Baba'yla alay etmişler:
- Nasıl olur da bunca mektepli hatip yedi dilde hutbe veremezken senin gibi bir hurdacı yedi dilde hutbe verecek, demişler.

Nihayet caminin açılacağı gün gelmiş. Herkes camide yerini almış. Sünnet kılınmış, vazifeli imam tam hutbeye çıkmaya hazırlanırken Eskici Baba minbere doğru atılmış. Hızlı hızlı hutbe dualarını okuyup minbere çıkmış. Herkes şaşkınlıkla onu izliyormuş. Padişahın buyurduğu gibi yedi dilde hutbeyi de okuyunca cemaatin şaşkınlığı kat be kat artmış. Namaz tamamlandıktan sonra bütün cemaat Eskici Baba'nın büyük bir zat olduğunu anlamış; eline, eteğine kapanmışlar. O gün Eskici Baba'nın sırrı ifşa olunca bir daha kimse onu görmemiş. Camiye de onun adı verilmiş: Eskici Cami. Bu isim zamanla değişerek Eski Cami şeklini almış. *(Ayşe Karadaş, Edirne, 12.04.2014)*

3.4.1.2.13. EFSANE: Eskici Baba ve Telli Baba

Bu iki sadık dosttan birisi bir konuşma esnasında:

- Kardeşim, Edirne şehrinin bir kenarına varalım emanetlerimizi sahibine teslim edelim, demiş.

İki aziz yoldaş Gelibolu'dan çıkıp Edirne'ye gelmişler. Birbirlerini muhabbet ile kucaklayıp semâ ve safa ederek, sarılmış oldukları halde ruhlarını emanetin sahibine teslim etmişler. Ne kadar uğraşıldıysa da hiç kimse bu iki canı birbirinden ayıramamış.

Halk onları ayırma korkusundan bir türlü defnedememiş. Karanlık çökmüş. *"Sabah olsun bir hal çaresine bakarız."* demişler. Fakat gece bu iki dostun üzerine gökten yağmur yerine amber kokulu tertemiz toprak yağmış ve üzerlerini örtmüş. Bu iki aziz dost Allah'ın kudretiyle defnolunmuşlar. O gece yağan toprak onların üzerinden başka hiçbir yere yağmamış. Saralı kimseler bu zatların toprağından alarak suya koyup içtikten sonra toprağı tekrar türbeye getirirse şifa bulacakları inancı varmış. *(Evliya Çelebi, 2010: 614-615)*

3.4.1.2.14. EFSANE: Gamsız Baba

Vaktiyle Edirne'de Gamsız Baba namıyla maruf bir Allah dostu yaşarmış. Bu kişi varını yoğunu satıp bir asa, bir tespih gezermiş. Gamsızlar Dergâhından yer, içer, barınırmış. Bir gün o semtin karakol ağası bunlar içeride ne yaparlar, diye merak etmiş ve dergâhın pencere altına gizlice sokularak içeride konuşulanları dinlemeye başlamış. İçeridekilerden birisi, dergâha gelecek şeyhi kastederek:

- Efendi hazretlerini bu akşam kim karşılayacak diye sorunca, Gamsız Baba:

- Bu akşam efendi hazretlerini bizi gizlice dinleyen kolbaşı karşılasın, deyivermiş.

Bunu duyan kolbaşı birden irkilmiş. Tam o sırada sokak başından bir el tabanca sesi gelmiş. Görevini hatırlayan kolbaşı süratle sesin geldiği tarafa doğru koşmuş. O sese doğru koştukça ses uzaklaşıyormuş. Sonunda Yıldırım köprüsünün tarih taşının olduğu yere kadar varmış ve dinlenmek istemiş. Tam bu sırada ileride etrafında müritleriyle efendi hazretlerinin kendisine doğru yaklaştığını görmüş. Efendi hazretleri kolbaşına iyice yaklaşınca şöyle buyurmuş:

- Bizi karşılamaya geldiğin için sana şükran borçluyuz. Duyduğun silah sesleri değil, salah sesleriydi. O sesler seni doğruya davet etti. Şimdi gel beraberce Gamsızlar Dergâhına gidelim. (Bk. Fotoğraf 16) *(Seçkin, 1971: 56-58)*

3.4.1.2.15. EFSANE: Garip Baba I

Bir gün Keşanlılardan birisi Garip Babaya gelerek yana yakıla şöyle der:

- Efendim, bu gece rüyamda babamı gördüm. Azap içinde çeşitli işkencelere maruz kalmıştı. Bana dedi ki; *"Garip Baba'ya git bana dua etsin. Belki Allah onun yüzü suyu hürmetine beni azaptan kurtarır."* Ne olur Garip Baba dua buyur, babamı azaptan kurtar.

Garip Baba önce söylenenleri duymazlıktan gelmişçesine bir şey söylemez, fakat adamın gitmediğini görünce:

- Evladım, Allah kerimdir, dilediği kulunu affeder, der.

Adam endişeli bir şekilde evinin yolunu tutar. O gece yine babasını rüyasında görür. Bu defa babası yeşillikler içinde, neşeli bir biçimde babasına tebessüm etmektedir. Bu hali gören adam bu işin nasıl olduğunu babasına sorunca babası şöyle cevap verir:

- Oğlum şükürler olsun, Garip Baba'nın duası sayesinde affa uğradım. O olmasaydı şimdi hala azap içerisinde olacaktım. Onun vesilesiyle nimetlere kavuştum. *(İbrahim Kuş, Keşan, 30.01.2015)*

3.4.1.2.16. EFSANE: Garip Baba II

Garip Baba bir keresinde yolculuğa çıkar. Yalnız başına olduğu halde tenha bir yere gelir. Aniden önüne bir hırsız dikilir. Hırsız soyacak birini aramaktadır. Biraz da yaşlı olmasından dolayı Garip Baba'yı gözüne kestirir. Göz göze gelirler. Garip Baba adama şefkat dolu bir nazarla bakar. O anda hırsız titremeye başlar. Elinden, ayağından takat kesilir. Bir an aklına soymaya kalktığı bu ihtiyarın daha önce sözü edilen Garip Baba olabileceği aklına gelir. Garip Baba kendisine hiçbir şey sorulmadan:

- Evet evladım; ben Garip Baba'yım, der

Hırsız neye uğradığını şaşırır. Hemen af diler. Garip Baba'nın eline eteğine yapışır. Garip Baba adamı affeder. Hırsız tövbe istiğfar ederek Garip Baba'nın talebesi olur. *(Fatma Kuş, Keşan, 30.01.2015)*

3.4.1.2.17. EFSANE: Garip Baba III

Garip Baba'nın sevenlerinden üç beş kişi birbirlerinden habersiz *"Bu akşam iftarda Garip Baba'yı soframıza davet edelim. Onun bereketiyle soframız bereketlensin"* diye içlerinden geçirmişler. O akşam iftar için hepsi ayrı ayrı Garip Baba'yı iftara davet etmişler. Garip Baba da hepsine:

- İnşallah; bu akşam sizin hanenizde iftar yaparız, demiş. Ertesi gün birbiriyle karşılaşan bu kişilerin hepsi: *"Bu akşam Garip Baba bizim hanemizde iftar etti."* diye birbirlerine anlatmışlar. *(Fatma Kuş, Keşan, 30.01.2015)*

3.4.1.2.18. EFSANE: Huysuz Baba

Huysuz Baba, yüz on, yüz yirmi okka yani yüz altmış, yüz yemiş kilo gelen; uzun boylu, gayet iri cüsseli bir zat imiş. Mevleviyye yoluna mensup olup, semaları ile meşhurmuş. O dergâhta sema etmeye başladığı zaman, heybetli cüssesiyle yel gibi dönerken, küçük çocuklarında "havale" denen bayılma rahatsızlığı olan anneler,

kundaktaki çocuklarını onun ayakları altına koyarlarmış. O da çocuklara bir ayağıyla hafifçe basarak aralarında dolaşıp sema edermiş. Allah'ın izniyle çocuklar iyileşirmiş. (Bk. Fotoğraf 17) *(Seçkin, 1971: 66-67)*

3.4.1.2.19. EFSANE: Kalenderî Sultan

Kalenderî Sultan'ın hırkası tam 300 okka gelirmiş. İçinde sahan, tencere, mum, yiyecekler vb. ihtiyaçlarını taşırmış. Bir gün İstanbul'dan Edirne'ye hicret etmeye karar vermiş. Yolculuğu esnasında asasını atar, asa nereye düşerse orada konaklar, yemek pişirir, ibadet edermiş. Bu şekilde Edirne'ye tam bir yılda ulaşmış. Edirne'de Hıdırlık denilen mevkiye geldiği anda burada ruhunu teslim ederek, defnedilmiş. *(Evliya Çelebi, 2010: 618)*

3.4.1.2.20. EFSANE: Kara Baba

Meriç ilçesinin Umurca ve Nasuhbey köyleri arasında Kara Baba türbesi bulunmaktadır. Türbenin içinde iki mezar vardır. Bunlardan birisinin Kara Baba'ya, diğerinin de Ana Bacı'ya ait olduğuna inanılır.

Kara Baba Rumeli'ne geçen ilk kırk bir kişiden birisiymiş. Rumeli topraklarını fethederek türbesinin bulunduğu yere kadar gelmişler. Buraya geldikleri esnada karşılarına düşman çıkmış ve vuruşmaya başlamışlar. Düşmanı yenmeye muvaffak olmuşlar lakin bundan önce Kara Baba sancağı şu anda türbenin arkasında bulunan içi boş ağacın dalına asmış ve şehit olmuş. Bundan sonra da bu ağaca "Sancak ağacı" denilmiş. Kara Baba köyün muhafızıymış. Kerameti öldükten sonra da devam ediyormuş. Balkan savaşı sırasında civar köyler kılıçtan geçirildiği halde bu köye düşman ayak bile basamamış. Bunun sebebinin Kara Baba olduğuna inanılmaktadır. (Bk. Fotoğraf 18) *(Medeni Yağcı, Umurca, 04.02.2015)*

3.4.1.2.21. EFSANE: Karga Baba

Karga Baba'nın Edirne'de küçük bir dergâhı vardır. Dergâha pek gelen giden olmaz. Karga Baba'nın talebelerinin kendi aralarında yaptıkları "Acaba biz yanlış bir yola mı girdik, diğer dergâhlar dolup taşarken bizim mürşidimize kimse itibar etmiyor, dergâha kimse gelip gitmiyor." gibi konuşmaları Karga Baba'ya malum olur. Karga Baba konuşulanlara çok üzülür. Bu arada talebelerinden bir tanesi kuş vurmuş, küçük kuşun kafasını bedeninden ayırmıştır. Karga Baba bütün talebelerini yanına çağırarak kuşun kafasını tükürüğüyle bedenine yapıştırır. Kuş birden canlanır, uçup gider. Bu hadise talebeleri vasıtasıyla tüm Edirne'ye yayılır. Artık dergâha gelip gidenin haddi hesabı yoktur. Karga Baba'nın dergâhı günden güne kalabalıklaşmaktadır. Hatta öyle olur ki, misafirlerle ilgilenmesinden dolayı talebeleri Karga Baba'nın yüzünü günlerce görmedikleri olur.

Günler böyle geçerken, talebeler yine kendi aralarında konuşmaya başlarlar: "Biz çok yanlış bir şey yaptık. Eskiden dergâha bu kadar misafir gelmezken şeyhimizle baş başa saatlerce görüşür, onun ilminden, irfanından istifade ederdik, oysa şimdi günlerce şeyhimizin yüzünü göremiyoruz." Bu konuşmalar da Karga Baba'ya malum olur. Bunun üzerine cübbesinin altına koyun bağırsaklarını koyup cemaate namaz kıldırmaya başlar. Bağırsaklardan yellenmeye benzer sesler çıkmaya başlayınca, Karga Baba'nın arkasındaki cemaat: "Karga Baba namaz kılarken yelleniyor, abdestsiz namaz kıldırıyor. Böyle şeyh olmaz" diyerek bir bir dergâhı terk etmeye başlarlar. Dergâhta talebelerin haricinde neredeyse kimse kalmaz. Karga Baba herkes gittikten sonra şöyle der:

- Evlatlarım, tükürükle gelen, üfürükle (osurukla) gider. Siz sakın böyle olmayın kalpten bağlanın, samimi olun. Keramet havada uçmak, denizde yürümek değil istikamet üzere olmaktır. *(Metin Barbaros, Edirne, 16.10.2014)*

3.4.1.2.22. EFSANE: Kerem Baba

Balkanlar tarafından gelen Kerem Baba Domurcalı köyüne gelmiş, burada bir müddet durup Sülecik köyüne gelmiş. Sülecik'te kimse onunla ilgilenmemiş. Selamını almamış, hal hatır sormamış. Bunun üzerine oradakilere:

- Siz otuz olun, kırk olmayın demiş. Oradan Taşlısekban köyüne[71] uğramış. Taşlısekban'da da Sülecik'ten farklı bir durum yokmuş. Orada da kimse yüzüne bakmamış. Onlara da:
- Siz cumayı kılın; çıkar çıkmaz kavga edin, demiş.

Taşlısekban'dan Süloğlu'na gelmiş. Süloğlu'nun çıkışına doğru bir yol başına varınca etrafındaki insanlara yolun nereye gittiğini sormuş. Etrafındakiler *"İkramlarıyla meşhur bir köye gider."* deyince köyün yolunu tutmuş. Köye varınca hiçbir köyde görmediği ikramı burada görmüş. Onu yedirmişler, içirmişler, el üstünde tutmuşlar. Kerem Baba köylülere bu köyün adını "Keremedenler" koyun demiş. O günden sonra bu şekilde anılmaya başlamış. Bir müddet sonra köyün ismi "İkramedenler" olmuş, günümüzde de "Karameddin" denilmektedir. Bir gün Kerem Baba etrafındakilere:

- Bana buradan bir mezarlık yer verir misiniz, benim gönlüm burada kalmak ister, demiş. Köylülerde Kerem Baba'yı kırmamışlar ve ona bir yer göstermişler. Ertesi gün sabaha da vefat etmiş.

Kerem Baba zaman zaman köylülere gözükürmüş. Birkaç köylü mezarının yanında içki içtiği için onları korkutmuş. Mezarı da İstanbul'dan gelen bir hanım tarafından yaptırılmış. Kerem Baba bu hanımefendinin rüyasına girmiş. "Benim Edirne'nin Keramettin köyünde bir kabrim var, orayı mamur et." demiş. Kadın hemen gelip kabri onarmış. Günümüzde etrafı betonla çevrili olup, mezar taşı yoktur. (Bk. Fotoğraf 19) *(Muzaffer Balkaç, Keramettin, 23.05.2015)*

[71] Halk arasında zaman zaman Siymen de denilmektedir. Kaynak kişimiz de köyün ismini Siymen şeklinde kullanmaktadır.

3.4.1.2.23. EFSANE: Kesikbaş Hazretleri

Üç şerefeli cami yanındaki Saatli Medresede talebeler öğrenim görürken, medresenin hizmetini yapan bir zat varmış. Bu zat sabah namazına yakın yatakhaneleri dolaşır boy abdesti alması gereken talebeleri önceden uyandırır, onların sabah namazına yetişmelerini temin edermiş. Onun bu hali herkeste merak uyandırır, herkes talebelerin içinden ihtilam olanları nasıl bildiğini merak edermiş. Talebelerin ısrarları karşısında hâl ehli bir talebeye bunu nasıl bildiğini anlatmış:

- Ben sabah namazından önce odaları dolaştığımda ihtilam olan talebelerin yanındaki melekleri göremiyorum. Böyle olunca onun boy abdesti alması gerektiği anlıyorum, diye sırrını ifşa etmiş sonra da; oğlum zaman gelecek beni Üç şerefeli caminin meydanında katledecekler, başım kesildiği zaman onu hemen kavra ve hiç arkana bakmadan koş, diye eklemiş.

Devran hizmetlinin dediği gibi dönmüş. Gün gelmiş bir iftirayla başının kesilmesine hüküm verilmiş. Dediği yerde başı kesilince sırrını anlattığı talebe hizmetlinin başını kaptığı gibi koşmaya başlamış. Koşarken arkasından gelen ayak seslerini duymuş. Bugünkü öğretmen evi civarına geldiği zaman merakından arkasına dönmüş. Arkasından gelen kişi başsız vücuduyla hizmetliymiş. Talebe arkasını döner dönmez, hizmetli zatın vücudu olduğu yere yığılıvermiş ve onu oraya defnetmişler. O tarihten sonra da ismi "Kesikbaş Hazretleri" diye anılmaya başlamış. (Bk. Fotoğraf 20) *(Hüseyin Özel, Havsa, 07.03.2015)*

3.4.1.2.24. EFSANE: Kılıç Baba

Edirne'nin payitaht olduğu günlerde zamanın padişahı, şehzadeliğinde babasının sünnet merasimi hediyesi olarak verdiği değerli taşlarla süslü kılıcı eline almış, eski günleri yâd ediyormuş. Bir müddet elinde tuttuktan sonra kılıç birden bire elinden düşüvermiş. Kabzası bir yana, üzerinde süslü taşlar bir yana dağılmış, gitmiş.

Padişah ata yadigârı bu hediyenin bu şekilde heder olmasına çok üzülmüş. Hemen hizmetindeki askeri çağırıp:

- Tez tellallara haber veresin. 'Padişahın kılıcı kırılmıştır, kim eski haline getirirse dilediğine kavuşacaktır, kim tamire başlar da eski haline getiremezse kafası vurulacaktır.' diye halka ilan etsinler, demiş.

Bu ilan üzerine kılıç ustaları, demirciler, kuyumcular bir bir saraya gelmeye başlamışlar ancak hepsi de kılıcın eskisi gibi olamayacağını söylemişler. Vakit geçtikçe padişah hiddetlenmeye başlamış. En nihayetinde vezirlerden birisi padişaha:

- Padişahım, Küçükpazar'da bir şeyh vardır. Belki o bu işi halleder, demiş. Padişah kılıcın veliye götürülmesini emretmiş. Askerler baş üstünde taşıyarak kılıcı dergâha getirmişler. Ancak bakmışlar ki ne çekiç var, ne örs; içlerinden "herhalde şeyh de kabul etmez tamir etmeyi." diye düşünürlerken şeyh efendi:
- Kılıcı yarın gelin, alın evladım, deyivermiş. Askerler; Eyvah! demişler, gitti şeyh efendinin kafası. Endişeyle dönmüşler, saraya. Ertesi gün dergâha gelince şeyh tebessüm ederek oturduğu postun altından padişahın kılıcını eskisinden daha sağlam bir şekilde çıkarıvermiş. Olaya şahit olan herkes şaşırmış kalmış bu duruma. O günden sonra o zat "Kılıç Baba" diye anılmaya başlamış. Kılıç Baba'ya padişah altınlar, mücevherler, zümrütler göndermiş ama o hiçbirini kabul etmemiş. Hepsinin tekke civarındaki insanlara dağıtılmasını istemiş. *(Hüseyin Özel, Havsa, 07.03.2015)*

3.4.1.2.25. EFSANE: Kız Evliya

Kimi zaman içinin boş olduğu, kimi zaman II. Bayezid'in kızı Hatice Sultan'a ait olduğu söylenen Adalet kasrının yanındaki mezar için şöyle bir hadise aktarılır: Osmanlı-Rus savaşında Ruslar Edirne'yi işgal ettiği zaman şu anda Adalet kasrının olduğu yere yakın bir yerde Rus askerler bir kıza saldırarak tecavüz etmiş ve ölümüne sebep olmuşlar. Askerlerin komutanı bunu öğrenince kıza acımış ve kız için güzel, şaşalı bir mezar yaptırılmasını istemiş. Mezar komutanın istediği gibi

yaptırılmış fakat bir gecede ortadan yok oluvermiş. Kimse bu duruma bir mana veremezken kız bir gece komutanın rüyasına girmiş ve şöyle demiş:

- Benim şehitlerim toprak altında kefensiz yatarken ben mezarda yatamam. Bana bir mezar taşı yeter.

Bu kız zaman zaman gelinliğiyle sabah seher vaktinde Tunca nehrinin kenarında görünürmüş. (Bk. Fotoğraf 21) *(Erol Yılmaz, Edirne, 10.01.2015)*

3.4.1.2.26. EFSANE: Konduk Osman

Günlerden bir gün Şah Melek Paşa Camii civarında oturan ve Hazret-i Hicâbi diye anılan bir hoca, talebelerine yarın yapacakları derse en güzel elbiseleriyle gelmelerini söyler. Ertesi sabah bütün talebeler merak ve heyecan içinde en güzel elbiselerini giyip gelirler, fakat Hazret-i Hicâbi onlara hiç de beklemedikleri bir şey yaptırır. Talebeler en güzel elbiseleriyle hocanın evinin tuvalet çukurunu, yeni kazacakları çukura aktaracaklardır. Ummadıkları bu iş karşısında çok şaşırırlar ama yine de işe başlarlar. Hazret-i Hicâbi onları uzak bir köşeden gizlice seyretmeye başlar. Bazıları işi yavaştan alıp üstünü başını batırmama, kendini yormama telaşındadır. Fakat Fındık Osman adından bir talebe var gücüyle çalışmaktadır. Talebelerin farkına varmadan yaptığı bu imtihanda Fındık Osman'ın bu azmini gören Hicâbi talebeleri yanına toplar ve şöyle der:

- Fındık Osman benim manevi mirasıma kondu, artık ona Fındık Osman değil "Konduk Osman" deyiniz, der. O günden sonra Fındık Osman, Konduk Osman diye anılmaya başlar. *(Metin Barbaros, Edirne, 16.10.2014)*

3.4.1.2.27. EFSANE: Koyun Baba

Bir suçtan ötürü iki arkadaşa iftira atılır. Yargılandıktan sonra bu iki arkadaşın idamına karar verilir. O tarihlerde idamlıkların kellesi İstanbul yolu caddesindeki Kanlıpınar denen yerde kesilir, yokuş aşağı yuvarlanırmış. İki arkadaş

da o mevkiye getirilir. Son zamanlarına kadar masum olduklarını dile getirseler de onlara inanmazlar. İki arkadaştan biri:

- Bize ne yapacaksınız, diye sorar. Çevredekiler:

- Yaptığınız suçtan dolayı sizi idam edeceğiz, deyince birisi:

- Madem ölmemizi istiyorsunuz, siz zahmet etmeyin, der ve iki arkadaş secdeye varırlar, bir daha da secdeden kalkmazlar.

Çevredekiler bakarlar ki iki arkadaş Hakk'ın rahmetine kavuşmuşlar. İnsanlar bu zatların kendilerine isnat edilen suçu işlemediklerini anlar, fakat iş işten geçmiştir. Onlara koyun gibi uysal bir tabiata sahip olduklarını hatırlatmak üzere "Koyun Baba" derler. Ondan sonra da hep böyle anılır. *(Seçkin, 1971: 59)*

3.4.1.2.28. EFSANE: Kum Baba I

Kum Baba savaşlarda atının heybelerine kum doldurur, savaş esnasında da kumları kâfir düşman askerlerinin gözlerine atarak onları etkisiz hale getirirmiş. Bir gün arkadaşlarına:

- Bunca zaman İslam'a hizmet ettim. Heybemdeki kumlar ne zaman biterse, benim de vadem o zaman dolar, demiş

Bir savaş esnasında avucundaki kumu düşmanın gözüne savurup, onu etkisiz hale getirdikten sonra heybesine elini atınca kumun bittiğini anlamış ve orada şehit olmuş. Arkadaşları o askeri bugün Uzunköprü'de bulunan mezarına defnetmişler. *(Belgin Dağlı, Uzunköprü, 13.12.2014)*

3.4.1.2.29. EFSANE: Kum Baba II

Rumeli'ye geçen ilk kırk kişilik sal, karşıya geçmek üzere sahilden ayrılmış. Sala binmeye yetişemeyen Kum Baba atından inip karanlıkta arkadaşlarını görmeye çalıştıysa da bir türlü muvaffak olamamış. En sonunda heybesini kumla doldurup

omzuna almış. Heybesinden buğday eker gibi denizin üzerine kum serpmeye başlar. Kum Baba denize kumları serptikçe denizde bir yol oluşmuş. Böylece Kum baba bu yol üzerinde yürüyerek, Rumeli'ne geçen arkadaşlarına yetişmiş. Uzunköprü yöresinin alınışına kadar tüm savaşlara katılmış. *(Belgin Dağlı, Uzunköprü, 13.12.2014)*

3.4.1.2.30. EFSANE: Mercan Baba I

Şimdiki ismi Mercan olan köyden üç kişi hacca gitmeye niyetlenirler. Hac hazırlıklarını görürken bu üç kişiden birisi rüyasında aksakallı bir zat görür. O zat ona:

- Evladım, hacca gitmekten vazgeç. Bak köyünüzde su yok. İnsanlar uzaklardan su getiriyorlar. Eğer köye su getirip bir de çeşme yaptırırsan bu senin için hac gibi sevap olur, der. Sabah olunca adam rüyasını eşine anlatır. Hanımının da gönlünü alarak hacca gitmekten vazgeçer. Hacca gideceği parayla köye çeşme yaptıracaktır. Hacıların gitme vakti gelince tüm köy ahalisiyle birlikte içi biraz buruk bir şekilde onları yolcu eder.

Çok geçmeden köylülerle birlikte kilometrelerce uzaktan suyu getirmek için kolları sıvar. Birkaç ay çalışmadan sonra su köye gelir. Ancak köye getirilen suya bir çeşme yapmaya adamın parası yetmez. Çaresiz evine döner. Hanımına durumu anlatır. Hanımı:

- Üzülme bey; bu iş için hac vazifeni bıraktın. Şimdi böyle yarım koymak olmaz. Benim mercan kolyemi al, sat. Ne tutarsa çeşmeyi yaptır, der. Adam denileni yapar. Mercan kolyenin parası ile çeşme yaptırılır ve köy suya kavuşur. Bundan sonra ismi "Mercan Baba" diye anılmaya başlar.

Birkaç ay sonra hacca giden iki ailenin geri dönüş vakti yaklaşınca köylü hep birlikte köy girişine çıkar ve beklemeye başlar. Hacdan dönenler Mercan Babayı kalabalığın içinde görünce şaşırırlar:

- Sen ne ara geliverdin. Biz de seni yolda kaybettik zannettik, derler. Köylü hep bir ağızdan Mercan Babanın su işiyle uğraştığını söyleyince hacdan gelenler:

- Olur mu, biz ona hani hacca ayırdığın parayı su için harcayacaktın dediğimizde *"Hanımın mercan kolyesini satıp onunla geldim"* dedi, derler. Köylü bunu duyunca Mercan Baba'nın evliyadan olduğunu anlarlar ve ellerini öperler. Vefat ettiğinde de mezarı yaptırdığı çeşmenin yanına yapılmış. Onun hatırasına suya Mercan suyu, köye de Mercan köyü denilir.

Halk bu suyun şeker hastalığı türlerinden birine iyi geldiğine inanmaktadır. Kaynak kişimizin belirttiğine göre su, evlere giden şebekeye aktarılmıştır. (Bk. Fotoğraf 22) *(Nuri Özkan, Mercanköy, 10.08.2015)*

3.4.1.2.31. EFSANE: Mercan Baba II

Mercan Baba gençliğinde bir ağanın yanında çırak olarak çalışıyormuş. O kadar temiz gönüllüymüş ki hiçbir canlıya zarar vermek istemezmiş. Bir gün ağanın hanımı:

- Mercan, koş ormandan odun getir. Ekmek yapacağım, hamur bekliyor. Acele et, aman geç kalma, demiş.

Mercan Baba eline baltayı alıp koşa koşa düşmüş ormanın yoluna. O ağaç senin, bu ağaç benim; ormanda gezmedik yer bırakmamış. Ancak bir tane de kuru ağaca denk gelmemiş. Ne yapacağını düşünürken ağanın hanımının "Acele et, geç kalma." dediğini hatırlamış. Ağaçların içinden birini gözüne kestirip isteksiz bir şekilde vurmuş. Ağaç birden baltanın geçeceği yere kadar eğilivermiş. İkinci, üçüncü derken ağaçtan bir dal bile kesememiş. Gönlü ağacı kesmeye el vermediğinden ağaç eğilirmiş. Elim boş dönmeyeyim diye de yerde çalı çırpı ne buldaysa kucaklamış ağanın evine varmış. Kadın:

- Aman Mercan, sen ne yaptın bunlarla ekmek mi pişer? Bir leğen hamur mahvolacak, diye yakınmaya başlamış. Birkaç gün sonra bu defa da çamaşır

yıkamak için odun lazım olmuş. Oduna gönderilen Mercan Baba yine elinde çalı çırpıyla geri dönmüş.

Ağa kendisine bugüne kadar hiç saygısızlık, itaatsizlik yapmayan, her işini en güzel şekilde yapan Mercan Baba'nın bu haline anlam verememiş. Bir gün yine onu oduna gönderip arkasından da kendisi takip etmiş. Mercan Baba baltayı vurdukça ağaçların eğilmekte olduğunu görmüş. Hemen çiftliğe dönüp:

- Aman! demiş, Mercan'a ilişmeyin. Gönlünü hoş tutun. Ağaçlar bile onun gönlündekine göre hareket eder. Kırarsak biz de kırılırız. Ne getirirse getirsin sakın bir şey demeyin. (Bk. Fotoğraf 22) *(Erol Yılmaz, Edirne, 10.01.2015)*

3.4.1.2.32. EFSANE: Müezzin Sultan

Üçşerefeli Camii'nin kıble hizasında yatan Müezzin Sultan'ın hem gür hem de çok güzel sesi varmış. Bir gün sabah ezanını okumak için minare çıktığı esnada, evvelden Müezzin Sultan'ı öldürmek için bir araya gelmiş kırk kişi minarenin kapısında beklemeye başlamışlar. Fakat Müezzin Sultan gür ve güzel sesiyle öyle güzel ezan okumuş ki hepsi Müslüman olup tövbe etmişler. *(Evliya Çelebi, 2010: 614)*

3.4.1.2.33. EFSANE: Mumcu Baba

Asıl ismi Hasan olan Mumcu Baba'ya Hacı Bektaşi Veli hazretleri bir seccade ve bir de balmumu verip:

- Edirne'ye git post sahibi ol, diyerek, balmumunu yakmış ve şöyle bir tembihatta bulunmuş:

- Ey Hasan, bu mum iki çatal şeklinde yanar, Edirne'ye vardığında biri nerede sönerse orayı vatan edin, diğeri söndüğünde nerede olursan orayı makam edin.

Hasan Baba Edirne'ye doğru yola çıkmış. Edirne'ye vardığı zaman kâfirler Hasan Baba'nın elindeki muma üflemişler, su dökmüşler ama bir türlü söndürememişler. Bu hali gören kâfirlerden bir kısmı Müslüman olmuş.

Mum bu şekilde yıllarca yanmış ve bir gün kendiliğinden tamamen sönüvermiş. Mumcu Baba:

- Burası benim makamımdır, diyerek oracıkta vefat etmiş. Hacı Bektâş-ı Veli'nin kerameti üzerine oraya defnedilmiş. *(Evliya Çelebi, 2010: 616)*

3.4.1.2.34. EFSANE: Nazar Baba

II. Bayezid Külliyesinin batı tarafında bulunan Nazar Baba kendi halinde bir kişiymiş. Bir gün hasta bir çocuğu onun huzuruna getirmişler. Nazar Baba bir taraftan dudaklarını hiç kıpırdatmadan okumuş, bir taraftan da çocuğa cezbeyle bakmış. Çocuk Allah'ın izniyle Nazar Baba'nın huzurundan güle oynaya ayrılmış. Bundan sonra herkes ziyaretine gelir olmuş.

Arapça "bakış, bakma" anlamına gelen unvanı da fiziki anlamda bakışlarıyla şifa dağıttığı için bu olaydan sonra kalmış. (Bk. Fotoğraf 23) *(Erhan Yörüyüş, Edirne: 04.02.2015)*

3.4.1.2.35. EFSANE: Peçeli Murat

Murat isminde bir yeniçeri, mübarek gecelerin birinde göğün açıldığını görür. Öyle bir coşkunluğa kapılır ki hemen taktığı yeniçeri külahının arkaya gelen uzun kısmıyla yüzünü örter ve " Ben cennet-i alayı gördüm fani cihanı neylerim" der. Bir müddet sonra delirdi diye ordudan ihraç edilir. O da Edirne'ye gelip yerleşir. Herkes Murat'a acır. Halini soranlara da: "Sırrın sureti kimde tecelli ettiyse ona peçe gerek." der.

Bir gün Kirişhane semtinde kesmeye getirilen bir manda mezbahadan kaçar. Arkasında ellerinde ipler, bıçaklar olan bir kalabalık onu yakalamaya çalışıyor. Tam

bu sırada mandanın koştuğu sokağın diğer ucunda Peçeli Murat belirir. Herkes boğanın önünden çekilmesi için bağırır, fakat Peçeli Murat olduğu yerden ayrılmaz. Manda tam Murat'ın önüne varınca durur ve boynunu uzatır. Peçeli Murat mandanın boynuna dokununca manda ayağa kalkar ve onun arkasından mezbahaya doğru yürümeye başlar. Hayretler içinde kalan halk bunun hikmetini Peçeli Murat'a sorarlar. Peçeli Murat:

- Manda, etimden kalpten Allah diyen bir insan yesin ki teslim olayım, dedi. Bende ona etinden yiyeceğim yeri gösterdim, der. *(Özcan Aygün, Edirne, 02.01.2015)*

3.4.1.2.36. EFSANE: Saka Baba

Edirne'nin fethine katılan alperenlerden biri olan Saka Baba'nın savaş esnasındaki vazifesi savaşan askerlere su yetiştirmekmiş. Kerametiyle savaş meydanında ne kadar asker varsa hepsine bir anda su verirmiş. Sayıları kaç tane olursa olsun Askerlerden su demeye başladığı anda hemen yanlarında bitiverirmiş. Bir müddet sonra askerler bu işin farkına varmış. Sırrı ifşa olan Saka Baba vefat etmiş. *(Erhan Yörüyüş, Edirne: 04.02.2015)*

3.4.1.2.37. EFSANE: Simitçi Baba

Vaktiyle Edirne Eski Cami'nin önünde sattığı simitlerle geçimini sağlayan bir ihtiyar varmış. Bu ihtiyar çoğu zaman sattıklarından para almaz, ancak satabildikleriyle hayatını idame ettirirmiş. Bir gün camiye girenlerden birisi:

- Simitçi Baba yıllardır caminin önünde simit satarsın bir günde camiye gir, namaz kıl demiş.

Simitçi Baba bu sözler üzerine o kişinin yüzünü sağ eliyle sıvazlamış ve ikisi birden bir anda Kâbe'nin yanında oluvermişler ve namazlarını orada eda

etmişler. Adam dediğine pişman olmuş. Simitçi Babanın sırrını ölene dek saklamış. *(Erhan Yörüyüş, Edirne: 04.02.2015)*

3.4.1.2.38. EFSANE: Tütünsüz Baba

Asıl lakabının Tütsüsüz Baba olduğu söylenen bu zat halk arasında "Tütünsüz Baba" ismiyle de bilinir. Rivayete göre, Türk ordusu Avrupa içlerine gitmek üzere sefer hazırlıkları yaparken bir sebeple ordunun hızlıca hareket etmesi istenir, fakat ordu açtır ve yemek pişirmek için odun yoktur. Odun toplamak da çok vakit alacaktır. Bu arada ordunun içerisinden keramet sahibi bir zat çıkar. Yemek kazanlarının altına mumlar yakarak yemekleri mumlar üzerinde pişirir. Yemekler dumansız, tütsüsüz piştiği için o zata "Tütsüsüz Baba" derler. Diğer bir rivayete göre de bu olay Balkan savaşı esnasında geçmiştir. Halk arasındaki inanışa göre, Tütsüsüz Baba'nın naaşı sandukanın altında bir sedir üzerinde pembe ve beyaz vaziyette çürümeden durmaktaymış. (Bk. Fotoğraf 24) *(Firuzan Takan, 09.12.2014)*

3.4.1.2.39. EFSANE: Toprak Dede

Bir gün adamın biri Edirne Merkez ilçeye bağlı Hatipköy'de gezerken zamanında adı Toprak Dede diye anılan bir dervişe rast gelmiş. Bir sebepten Toprak Dedenin üzerine saldırıp onu dövmeye yeltenmiş. Toprak Dede elinden hiçbir şey gelmez şekilde adama:

- Allah seni ateşlere atsın, diye beddua etmiş. Hikmet-i ilahi adam haftasına varmadan Hatipköy'de bahçesinde içki içip sarhoş olmuşken üzerine mum düşüp cayır cayır yakmış. (İlgürel, 1972: 235-236)

3.4.2. HIZIR'LA İLGİLİ EFSANELER

3.4.2.1. EFSANE: Hızır (a.s.) I

Çok eski zamanlarda Edirne valilerinden birisinin tayini Mekke'ye çıkmış. Devlet ona evini taşısın, görevini iyi yapsın diye Edirne'de aldığı maaşın üç katı para vermiş. Edirne'den göçünü toplamış, yola çıkıp giderken ihtiyar bir adam önüne çıkmış ve ondan biraz para istemiş. Vali adama istediğinden fazla para vermiş ve eklemiş:

- Devletimiz sağ olsun, benim iaşemi karşılıyor. Eğer bu para yetmezse yine beni bul. Ben Mekke tarafına gidiyorum. Adam parayı alıp oradan ayrılmış.

Vali bir zaman yolculuktan sonra Mekke'ye varmış. Hemen Kâbe'yi bir tavaf edeyim diye düşünmüş. Tam bu esnada gözüne ayaklarını Kâbe'ye uzatmış, dirsek sefası yapan bir adam görmüş. Ne yapsam diye düşünürken en sonunda "Adamın ayaklarını hiç onu uyandırmadan öte tarafa çekeyim." demiş kendi kendine. Adamın ayaklarını çevirirken adam gözlerini açıp valiye dikkatli dikkatli baktıktan sonra yine gözlerini kapatıp uykuya devam etmiş. Valide tavaf yapmaya gitmiş.

Akşam olunca vali yatmış. Sabaha doğru bir rüya görmüş. Rüyasında ayaklarını Kâbe'ye doğru uzatan adam "Vali beni uyurken rahatsız etti." gerekçesiyle valiyi mahkemeye vermiş. O mahkemenin hâkimi Hz. Muhammet'miş (s.a.v) . Kâbe'de yatan adam Hz. Muhammet'e (s.a.v) :

- Ya Resulallah, ben bu adamdan şikâyetçiyim. Uyurken beni rahatsız etti, demiş. Hz. Muhammet (s.a.v):

- Vali, neden suçsuz yere bu adamı rahatsız ettin, diye sormuş. Vali bir taraftan Hz. Muhammet'i (s.a.v) görmenin sevinci, diğer taraftan huzuruna suçlu olarak gelmenin utancıyla:

- Ya Resulallah, onu rahatsız etmek istemedim. Ayakları Kâbe'ye doğruydu. Hiç uyandırmadan çevirmek istedim. Onu rahatsız etmek gibi bir kastım yoktu, demiş. Bunun üzerine adam:

- Peki öyleyse bir yanlışlık olmuş, ben artık davacı değilim, demiş.

Dava bitip mahkemenin yapıldığı yerden çıkarken yolculuğu esnasında para verdiği adamı görmüş. Vali adama:

- Noldu, yine paramı lazım, lazımsa vereyim, demiş. İhtiyar adam:

- Hayır evladım, bizim parayla işimiz olmaz. Ben Hızır'ım (a.s.) seni dava eden de bendim. Muhtaçların yardımına koşan birisisin. Bizim davalarımızın reisi Peygamberimizdir. Sen de Peygamberimizle müşerref ol diye seni dava ettim, demiş. *(Ahmet Çumir, Büyükdöllük, 15.04.2015)*

3.4.2.2. EFSANE: Hızır (a.s.) II

Köleliğin olduğu zamanlarda köle pazarında güzel giyimli bir adam girmiş. Kölelerden birisi ona yaklaşıp:

- Efendim, Allah rızası için bana bir miktar para verir misiniz? Uzun süredir açım, demiş. Adam:

- Üzerimde hiç param yok, ama sen beni köle gibi sat. Beni sattığın parayla karnını doyur, demiş. Köle:

- Efendim olur mu? Sizin köle olduğunuza inanmazlar. Hem benim bu kadar paraya ihtiyacım yok karnımı doyursam yeterli, deyince adam:

- Olsun, demiş sen beni sat ve para kazan. Köle adamın dediği gibi yapmış. Adamı satıp parasını almış.

Güzel giyimli adamı efendisi alıp eve getirmiş. Ev büyük bir çiftliğin ortasındaymış. Yeni aldığı köleyi yanına alıp çiftliği gezdirmiş. Aynı zamanda da yapılacak işleri söylüyormuş. Sonunda efendi:

- Şimdi ben üç günlük yolculuğa çıkacağım, bu işleri sakın bensiz yapma. Bu üç günde sen de istirahat et. Hiç yorulma dinlen zaten gelince bu işleri ancak altı yedi ayda bitiririz, demiş ve yolculuk hazırlıklarını yapıp gitmiş. İki gün

sonra işini bitirip geri geldiğinde bir de bakmış ki tarif ettiği bütün işler tam anlamıyla yapılıp bitirilmiş. Hemen köleyi yanına çağırıp:

- Bu kadar işi bu kadar kısa sürede nasıl yaptın. Kimsin sen, diye sormuş. Bunun üzerine köle:

- Kim olduğumu söylersem, beni azat eder misin? demiş. Adam "Evet, ederim." deyince köle:

- Ben Hızır'ım, demiş. Beni satan köleydi, karnı açtı ona yardım etmek için para lazımdı, sen verdin. İşin yapılacaktı sana köle lazımdı, onu da ben yaptım. Hakkını helal et.

Hızır (a.s.) adamla helalleşip oradan ayrılmış. Hem kölenin hem de ağanın işi bir arada görülmüş *(Yahya Alat, Büyükdöllük, 15.04.2015)*

3.4.3. MAKAMLARLA VE KUTSİYETİNE İNANILAN DİĞER MEKÂNLARLA İLGİLİ EFSANELER

3.4.3.1. EFSANE: Cennet Deresi

Hacı Bayram-ı Veli hazretleri bir gün sabah namazından sonra Eski Camii'nin kuytu bir köşesi olan minberin sağ yanına çekilip evrâd u ezkâr ile meşgul iken bir ara öyle bir hal vâkî olmuş ki gözlerinin perdesi aralanıp cenneti görmeye başlamış. Cennetin güzelliklerini minberin sağ yanında dünya gözüyle bir müddet seyrettikten sonra kendine gelmiş.

O günden sonra Eski Cami'de minberle, minberin yanındaki yaklaşık 40 cm'lik yükseltinin arasında bulunan boşluğa "Cennet Deresi" denilmiş. (Bk. Fotoğraf 25) *(Zeki Uçman, Edirne, 15.06.2015)*

3.4.3.2. EFSANE: Edirne

Sarı Saltuk, Sultan Alaaddin'le görüşmek üzere Konya'ya gitmiş. Halk onu karşılayıp hürmet göstermişler. Ulu camide halka vaaz ve nasihatlerde bulunmuş. Sarı Saltuk ziyaretini sonlandırıp yola çıkmak istediği zaman, Konya halkı:

- Ey server! Ne olur bizim içimizden gitme. Bizi bırakma, demişler. Bunun üzerine Sarı Saltuk:
- Sizler gaza niyetine çıkıp ev ve yurtlarınız ile birlikte Edirne'ye gidiniz. Zira buradaki ibadetten orada yatıp uyumak daha hayırlıdır, demiş.

Bu söz üzerine Konya'dan bin hane Edirne'ye hicret etmiş. Gaza niyetine Edirne ve Rumeli'ne gelmişler. Edirne kalesine gelip burada ikamet etmişler. *(Ebu'l Hayr-i Rûmi, 2013: 429)*

3.4.3.3. EFSANE: Hacı Bayram-ı Veli Makamı I

Hacı Bayram-ı Veli hazretlerinin Edirne'ye geldiği zaman, Ramazan ayına denk geldiği için Eski Cami'de itikâfa girmiş, insanlara vaaz ve nasihatlerde bulunmuştur. Hacı Bayram-ı Veli hazretlerinin sohbet ettiği mübarek kürsü günümüzde de Eski Cami'nin sol tarafının orta yerinde "Makam-ı Hacı Bayram-ı Veli" hattının altında bulunmaktadır. Bu kürsüye Hacı Bayram-ı Veli hazretlerinden sonra hiçbir hoca ya da vaiz çıkıp sohbet etmemiş, bu kürsü teberrüken ona atfedilmiştir.

Rivayete göre Sultan Ahmet Edirne'ye geldiği zaman bir şeyh bu kürsüye çıkarak kendini göstermek istemiş. Her ne kadar etrafındaki insanlar:

- Çıkmayın efendim; bu kürsü Hacı Bayram-ı Veli'nin kürsüsüdür, başınıza bela gelir, dese de, şeyh inat edip kürsüye çıkmış. Fakat daha *"Bismillah"* diyemeden dili tutulmuş, dona kalmış. Konuşmayı kaç kere denese de bir türlü becerememiş, hüsrana uğrayarak kürsüden inmek mecburiyetinde kalmış. (Bk. Fotoğraf 26) *(Evliya Çelebi, 2010: 561)*

3.4.3.4. EFSANE: Hacı Bayram-ı Veli Makamı II

Sultan Murat Han Hacı Bayram-ı Veli hazretlerini Edirne'ye çağırıp onunla konuştuktan sonra Hacı Bayram-ı Veli Eski Cami'den içeri girer. Eski Cami'nin sol tarafındaki kubbelerin ortasındaki kubbenin altında peygamber efendimiz ve ashabını ibadet halinde görür. Bu manzarayı gören Hacı Bayram-ı Veli hazretleri Hz. Muhammet'in (s.a.v) huzuruna gelir:

- Ya Resulallah burada ne yapıyorsunuz? diye sorar. Peygamber efendimiz şöyle buyurur:

- Ey Şeyh, bu makamı ümmetim asla boş bir yer olarak görmesinler. Burada gelip ihtiyaçlarını Allah'tan istesinler. Mihrabın sağ tarafında iki kara taş vardır. Kim onların karşısında iki rekât namaz kılıp isteklerini Allah'a iletirse duaları kabul olur.

Bundan sonra Hacı Bayram-ı Veli hazretleri Edirne'de vaaz etmeye başlayacağı zaman ana kürsüye oturmayıp şimdi *"Makam-ı Hacı Bayram-ı Veli"* diye anılan ve Hz. Muhammet (s.a.v) tarafından işaret edilen kürsüde vaaz etmiştir. Halk kendisine yoğun bir şekilde teveccüh edince caminin bu kısmında sohbet dinlemek güçleşmiş, bunun üzerine bizzat II. Murat Hacı Bayram-ı Veli'ye:

- Efendim, cemaati daha iyi gören ve cemaatin sizi daha iyi görebileceği ana kürsüden vaaz etseniz, demiş. Bunun üzerine Hacı Bayram-ı Veli hazretleri:

- Hünkârım, burası peygamber efendimizin bize işaret buyurduğu makamdır, diyerek kürsüsünde vaazlarına devam etmiştir. (Bk. Fotoğraf 26) *(Kadir Erzincanlı, Edirne, 05.10.2014)*

3.4.3.5. EFSANE: Hıdırlık (Hızır Makamı) I

Edirne gayr-i Müslimlerin elindeyken Sarı Saltuk Edirne'ye gelip rahip kılığına bürünmüş. Şehri gezerken Kaleiçi'ndeki büyük kiliseye Hristiyanların yüz sürdüğünü görünce onları aldatmak için bir plan kurup oraya doğru yaklaşmış. On iki dil bildiği için Hristiyanların dilinde bir mektup yazmış, kendisini de o zamanın ünlü papazlarından Calud'un oğluyum diye takdim etmiş ve yazdığı mektubu "babam gönderdi" diyerek onlara vermiş. Herkes Sarı Saltuk'a "Calud'un oğludur" diye büyük bir hürmet göstermiş.

Sarı Saltuk minbere çıkıp öyle güzel İncil okumuş ki bütün Hristiyanlar ağlaşmışlar. Hepsi onun Calud'un oğlu olduğuna inanmış. Edirne tekfuru Sarı Saltuk için ziyafet düzenletmiş. Saltuk sofradakilerden sadece zeytin yiyip diğer yiyeceklere ve içkilere dokunmayınca meclistekilerden birisi tekfura bu kişinin Sarı Saltuk olabileceğini söylemişse de önce inanmak istememişler fakat daha sonra Sarı Saltuk olduğuna kesin kanaat getirince kendi aralarında bir plan kurup hileyle Sarı Saltuk'u yakalama kararı almışlar. Bir kadeh şarabın içine şeker şerbeti ezip Sarı Saltuk'a vermişler. Sarı Saltuk şerbet zannedip içince aklı başından gitmiş ve kâfirler ellerini ayaklarını bağlayıp yakalamışlar.

Ertesi gün sabah Sarı Saltuk kendine gelince Tekfur Sarı Saltuk'tan ebediyen kurtulmak için onu ateşte yakma kararı almış. O gün bir ateş yakmışlar ki hararetinden kimse yanına bile yaklaşamamış.

Tüm hazırlıklar tamamlanınca büyük bir mancınıkla Sarı Saltuk'u ateşe atmışlar. Tam bu sırada da Menucher isimli Sünni bir cinni Edirne'deki bir tepeye yerleşen Hazret-i Hızır'ı ziyarete gidiyormuş. Birden Sarı Saltuk'un eli kolu bağlı olarak ateşe düşmek üzere olduğunu görmüş ve onu kavrayıp Hazret-i Hızır'ın huzuruna getirmiş. Hazret-i Hızır Saltuk'un ayağını çözüp:

- Su gözüne ateş almadan sana ölüm yoktur, alamet budur, demiş.

Hazret-i Hızır, Menucher ve Saltuk oturup ateşi izlerken İlyas peygamber çıkagelmiş. Saltuk'un halini sormuş. Sarı Saltuk orada bulunanlara:

- Siz bu kâfirlerin içinde ne yapıyorsunuz, diye sorunca Hazret-i Hızır:

- Bu makam Rum'da arz-ı şeriftir. Gaziler ocağı olacaktır. Bundan sonra her sabah namazını kırk yıl boyunca burada kılacağız. Her kim kırk gün oruç tutarsa ve kırk sabah namazını burada kılarsa biz ona görünürüz. Bizden istifade ederler, demiş.

O makam daha sonra Hıdırlık diye anılmaya başlamış. Hazret-i Hızır, Hazret-İlyas ve Menucher Sarı Saltuk'a onun veliliğini ve kuvvetini arttırıcı şeyler öğretmişler. *(Ebu'l Hayr-i Rûmi, 2013:)*

3.4.3.6. EFSANE: Hıdırlık (Hızır Makamı) II

Sarı Saltuk zamanında Edirne üzerine Laz, Sırp ve Bulgar kralları saldırmış. Sarı Saltuk ve gazileri, Selçuklu sultanı ve Osman Gazi üçü birlikte kafirler üzerine yürümüşler. Kafirlerin içinde yedi tane büyücü kadın varmış. Bu kadınlar ellerine elekler alıp, süpürgelerine binerek büyü yapmışlar. Hava birden kararmış, bulutlar gelip şimşekler çakmış, sel suya karışmış. İslam askerleri neredeyse kırılmak üzereyken Hazret-i Hızır yetişmiş. Özellikle Osman Gazinin kuvvetlerine yardım etmiş. Osman Gazi, Hazret-i Hızır'ın elini öpüp, duasını almış. Savaş bittikten sonra Osman Gazi, Sarı Saltuk'a Hazret-i Hızır'ı gördüğünü söyleyince, Sarı Saltuk:

- Ey Osman! Bu tepe Hızır'ın makamıdır. Kim Hızır'a ulaşmak isterse bu tepede kırk gün ibadet edip beklesin, demiş.

Bundan sonra Sarı Saltuk bir seccade koyup iki rekat namaz kılmış, dua etmiş ve duadan sonra şöyle demiş:

- Ey gaziler bizden sonra bizim neslimizden buraya Seyyid bir veli gelecek. Kırk gün burada Hazret-i Hızır'la sohbet edecek. Adı Seyyid Astafa olacak. Kırk birinci gün vefat edecek. Onu şu an oturduğum yere defnedin, üzerinde kandil yakın. Bu şehrin gözcüsü o olacak. Bu duayı edip onun ruhuna bağışladım.

Her şehirde Hızır'ın bir makamı varmış. Çoğunlukla yüksek tepelerde olurmuş. Edirne'de bulunan insanlar bu makama Hıdırlık demişler. Sarı Saltuk vefat ettikten sonra Şah Melek o tepenin üzerine bir kubbe yapmış. Hazret-i Hızır'ı o tepede görmüş. Sarı Saltuk'un söylediği o Seyyid ise Fatih Sultan Mehmet'in oğlu Sultan II. Bayezid döneminde gelmiş. Vefat edince o tepeye defnetmişler. Baş ve ayak tarafına iki bütün taş koymuşlar. *(Ebu'l Hayr-i Rûmi, 2013: 569-599)*

3.4.3.7. EFSANE: Tophane Bayırı

Peygamber Efendimiz süt teyzesi Ümmü'l Haram'ın evine gittiği zaman bir ara uykuya dalmış. Uyanınca tebessüm etmiş. Ümmü'l Haram:

- Ey Allah'ın Resulü neden gülüyorsun, diye sormuş. Peygamberimiz (s.a.v) :
- Ümmetimden bazı kişiler bir mekândan deniz vasıtalarına bindiler, Kıbrıs adasını fethe gittiler, ona gülüyorum, buyurunca Ümmü'l Haram:
- Bana da dua buyur, ben de onlardan olayım, demiş.

Bir süre sonra Peygamber efendimiz tekrardan uykuya dalmış ve uyandığında yine tebessüm etmiş. Ümmü'l Haram yine niye tebessüm ettiğini sorunca Peygamberimiz:

- Ümmetimden bazı kişiler bir mekândan kara vasıtalarına bindiler, İstanbul'un fethine çıktılar, buyurmuş. Bunun üzerine Ümmü'l Haram:
- Bana da dua buyur, ben de onlardan olayım, demiş. Peygamberimiz:
- Sen denizde gidenlerden olacaksın, buyurmuş.

Hz. Muhammet'in (s.a.v) rüyasında kara vasıtası olarak adlandırdığı İstanbul'u fetheden topların döküldüğü ve fetih için hareket ettiği yer özel olarak "Tophane Bayırı ve civarı" genel itibariyle de Edirne olduğu için buraların mukaddes olduğuna inanılırmış. *(Hasan Gümüş, Edirne, 20.03.2015)*

3.4.4. TÜRBE VE MEZARLARLA İLGİLİ EFSANELER

3.4.4.1. EFSANE: Hıdır Baba'nın Türbesi

Bugün Hıdır Baba ismiyle maruf zatın Edirne ili merkezinde Yıldırım Mahallesi Hıdırlık mevkiinde bulunan mezarının yeri bir sebeple unutulur. Mezarın olduğu muhit bilinse de mezarın tam yeri tüm aramalara rağmen bulunamaz. Bir zaman sonra Türk askerleri bu bölgeye gelerek kamp kurarlar ve atlarını da yakında bir yere bağlarlar. O gece subaylardan birisi rüyasında Hıdır Baba'yı görür. Hıdır Baba subaya:

- Atlarınız mezarımın üstünde bağlıdır ve beni rahatsız etmektedirler. Tez varıp atlarınızı alın.

Bunun üzerine subay uyanır ve derhal atları bulunduğu yerden çeker. Böylece atların bağlandığı yer Hıdır Baba'nın kabri olarak tespit edilir. (Bk. Fotoğraf 27) *(Orhan Çakırlar, Edirne, 11.09.2014)*

3.4.4.2. EFSANE: Gazi Turhan Bey'in Türbesi

Gazi Turhan Bey Uzunköprü'nün Kırkkavak köyünde dünyaya gelmiş. Bir müddet bu köyde yaşadıktan sonra ilim tahsil etmek için köyden çıkmış. Daha sonra çeşitli görevler sebebiyle uzun süre köyüne dönememiş. Yıllar sonra bir gün köyüne dönmeye karar vermiş. Köyüne döndüğünde her yerin tarumar olduğunu görmüş. Çocukluğunda bıraktığı köyden eser kalmamış. Köyün bu haline üzülen Gazi Turhan Bey köye kırk tane kavak dikmiş. Bu sebepten buranın adına "Kırkkavak" demişler.

Gazi Turhan Bey Kırkkavak'a cami, han, hamam gibi birkaç yapı da inşa ettirmiş. Vefat ettiğinde Gazi Turhan Beyi caminin yanına defnetmişler ve türbesini buraya yapmışlar. Geçmişte burada zaman zaman harikulade bir şekilde ışık yanarmış ve kalabalık bir insan topluluğunun olduğu görülürmüş. Bunun Gazi Turhan Beyin hatırası olduğuna inanılırmış. (Bk. Fotoğraf 28) *(Recep Aydoğmuş, Kırkkavak, 16.08.2015)*

3.4.4.3. EFSANE: Kral Kızının Mezarı

Hacılar ezanı mevkiinde eskiden kral kızının mezarı diye bilinen bir mezar varmış. Rivayete göre bu mezarda yatan kral kızıyla Müslüman bir şehzade birbirine sevdalanmışlar ancak şehzadenin babası kız Müslüman olmadığı için gençlerin evliliklerine rıza göstermemiş. Kralın kızı dini sebebiyle sevdiğine kavuşamadığını anlayınca hemen din değiştirip gizlice Müslüman olmuş ve İslam'a göre yaşayıp ibadet etmeye başlamış. Çok geçmeden şehzadeye karşı duyduğu aşktan meydana gelen kara sevda onu günden güne eritip ölümüne sebep olmuş. Tesadüf ki aynı gün padişah da ölmüş. Padişah İslam dini üzerine, kral kızının din değiştirdiği bilinmediği için eski dini üzere gömülmüş.

O gece padişahın cenaze namazını kıldıran hoca padişahın mezarında kral kızının kral kızının mezarında da padişahın olduğunu görmüş. Sabah olur olmaz âlimlerin yanına koşmuş ve durumu anlatmış. Ulema mezarın açılmasına karar vermiş. Padişahın mezarı açılınca içinde kral kızının yatmakta olduğunu görmüşler ve çok şaşırmışlar. Kral kızı olsa olsa evliyadandır diyerek mezarı düzenleyip bir de türbe yapmışlar. *(Sabriye Cemboluk, Edirne, 24.02.2015)*

3.4.5. TEKKE/DERGÂH/ZAVİYELERLE İLGİLİ EFSANELER

3.4.5.1. EFSANE: Hıdırlık Tekkesi

Bu tekke Sefer Şah Sultan zamanında Hz. Hızır makamı diye imar edilmiş. Daha sonraları II. Murat onartıp büyük bir yaşam alanı haline getirtmiş. Zamanla tekkenin etrafına kötü ve belalı kimseler toplanmaya başladığı için şehir halkı tarafından *"Tekkede fenalıklar işleniyor."* diye İbrahim Han'ın veziri Kara Mustafa Paşa'ya şikâyetler gönderilmiş. Kara Mustafa Paşa'da ahaliyi haklı bulup, tekkeyi yıktırma kararı almış. Onlarca kişi baltalarla, balyozlarla ancak bir haftada yıkabilmişler.

Tekkede bulunan dervişlerin bütün mallarına devlet el koymuş. Tekkelerinin yıkılmasına ve mallarının alınmasına içerleyen dervişler, onları bu hale koyanlara

fena gülbangı çekerek beddua etmişler. Bundan sonrada her biri bir diyara dağılıp gitmiş. Bu fena gülbangının yedinci gününde İbrahim Han, Kara Mustafa Paşa'yı katlettirmiş. Daha sonra da bu tekkenin yıkılması için dilekçe veren şehrin ileri gelenlerinin hepsi ölmüş. *(Evliya Çelebi, 2010: 582-583)*

SONUÇ

Edirne il, ilçe, belde ve köyleriyle sınırladığımız çalışmada sözlü ve yazılı kaynaklardan toplam 241 efsane tespit edilmiştir. Bu efsaneler Yaratılış, Oluşum, Dönüşüm Efsaneleri (30), Olağanüstü Varlıklarla İlgili Efsaneler (4) Tarihi Efsaneler (100) ve Dini Efsaneler (107) olmak üzere dört ana başlıkta tasnif edilmiştir.

Edirne efsanelerinin arasında en çok sayıya sahip bulunan efsaneler, dini efsanelerdir. Bunun en önde gelen sebebi; özellikle Osmanlı'nın kuruluş döneminde Gaziyân-ı Rum, Âhiyân-ı Rum, Abdalân-ı Rum gibi unvanlarla anılan ve bir bakıma Türk-İslam düşüncesini sınırdan sınıra taşımakla mükellef kolonizatör Türk dervişleri ve bunların oluşturduğu gelenektir. Bu dervişler arasında sayabileceğimiz Saka Baba, Kum Baba, Orman Baba, Kıyak Baba ve benzeri Türk-İslam ulularının Edirne'nin fethinde bulunarak bu coğrafyada şehit olmaları ya da bu coğrafyayı kendilerine karargah kılmaları Edirne'de dini hayatı canlandırmıştır. Öte taraftan Edirne'nin başkentliğe bağlı olarak siyasi, sınırların Avrupa içlerine kadar genişlemesine kadar da askeri bir merkez olması daha pek çok tasavvuf yolunun burada faaliyet göstermesine sebep olmuş, şehre dini bir hüviyet kazandırmıştır. Bunlara bağlı olarak şehirde pek çok dini efsane tasarımı yapılmıştır. Aşağı yukarı aynı sebeplere bağlı olarak diğer türlere itibarla tarihi efsanelerin de sayıca fazla olduğu tespit edilmiştir.

Konu itibariyle sayıca en az olan efsaneler ise olağanüstü varlıklarla ilgili efsanelerdir. Bunun en önemli sebebi; çağımız insanının maddeye yönelen algısı ve dolayısıyla metafiziğe olan inancının günden güne azalmasıdır, denilebilir. Derlemelerimiz esnasında Edirne ölçeğinde de bu durum pek çok kez tecrübe edilmiştir. Görüştüğümüz kişilerden büyük çoğunluğu bu tür varlıkların ve sebep oldukları hadiselerin varlığına inanmadıklarını ifade etmişlerdir.

Derlediğimiz efsaneler motif, konu, işlev ve yapı itibariyle Türk efsanelerinin tipik örnekleridir. Diğer Türk efsanelerinden çok büyük farklılıklar arz etmemektedir. Bu benzerlikle birlikte çalışmamızın en dikkat çekici sonuçlarından birisi de Anadolu efsanelerinde bol miktarda bulunan taş kesilme motifinin Göl Baba

efsanesinin haricindeki diğer Edirne efsanelerinde bulunmamasıdır. Bunun sebebini Edirne'nin düz bir arazi yapısına sahip olmasına bağlamak yanlış olmayacaktır.

Motifler bağlamında Motif Index of Folk-Literature adlı motif kataloğuna göre 384 motif başlığı tespit edilmiştir. Ayrıca bunların haricinde tespit ettiğimiz 64 motif başlığı katalogda bulunmayıp Türk efsanelerine özgüdür. Bu motifler incelemede motif kodunun başına (T) konulmak suretiyle belirtilmiştir. Motiflerin genel olarak adı geçen katalogdaki motiflerle uygun olması Edirne efsaneleri motiflerinin evrensel nitelikte olduğunun göstergesidir.

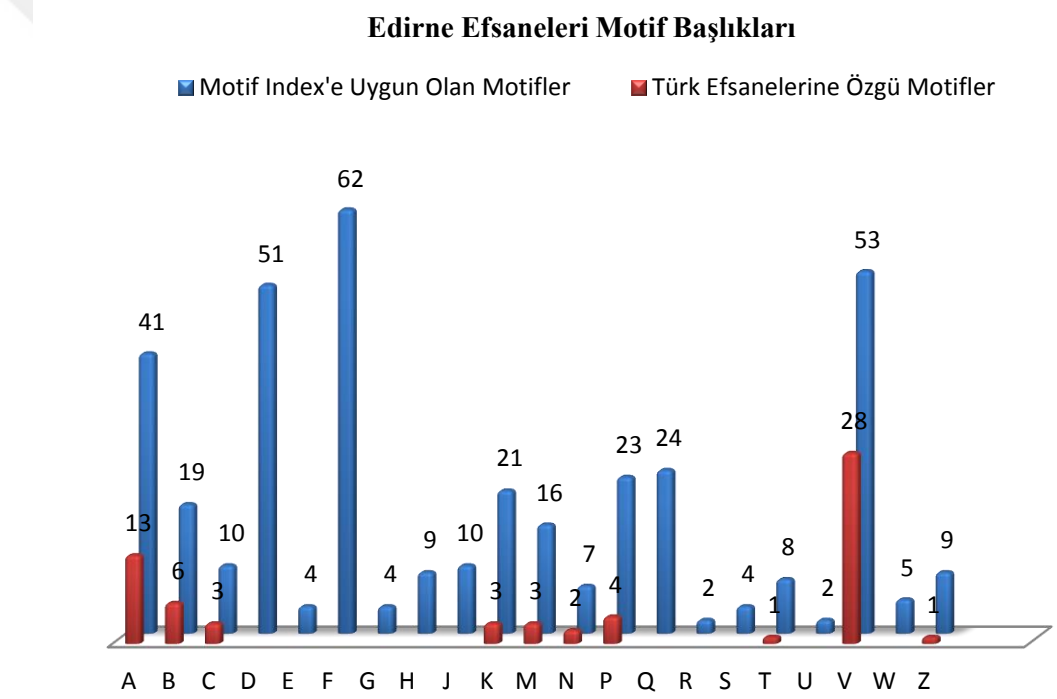

Motif grupları içerisinde toplamda en fazla motif sayısına sahip grup 225 motifle *"V. Din"* grubudur. Bunu 174 motifle *"F. Olağanüstülükler"* 84 motifle *"D. Sihir"* 81 motifle *"A. Mitolojik motifler"* 72 motifle *"P. Cemiyet"* motifleri takip etmektedir. Din ve cemiyetle ilgili motiflerin fazlalığının sebebi; yukarıda bahsettiğimiz gibi Edirne'nin başkent olması nedeniyle sosyal çeşitlilik ve dini hüviyetine bağlanabilir. Olağanüstülükler ve sihirle ilgili motiflerin çokluğu ise efsane türünün özelliğiyle alakalı bir durumdur.

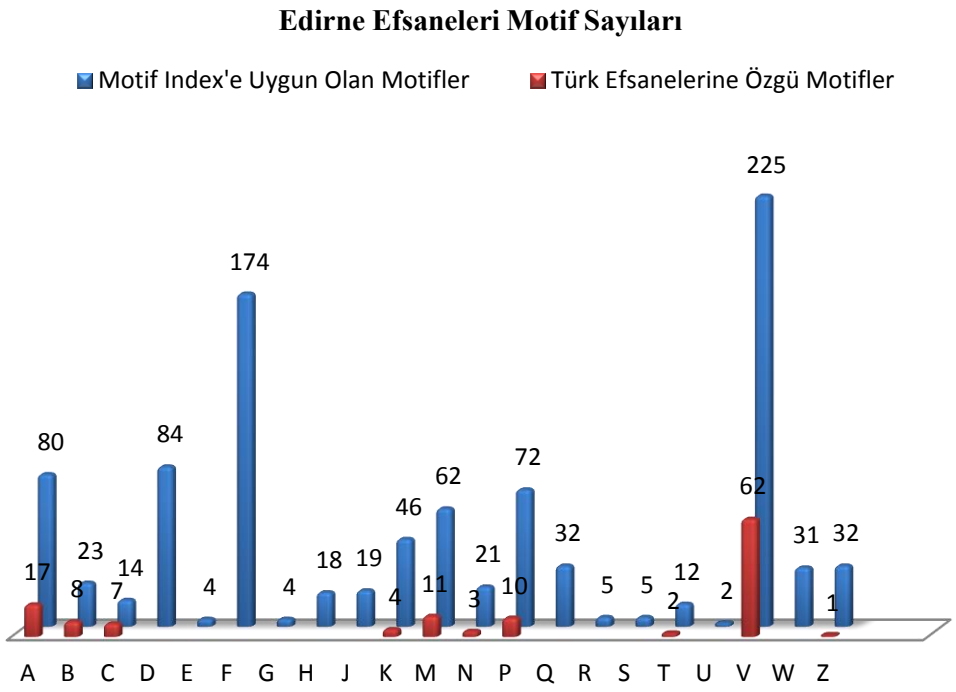

Yaptığımız derleme ve inceleme neticesinde Edirne efsanelerinin genel anlamda efsane özellikleriyle mutabık olduğu tespit edilmiştir. Derlediğimiz bütün efsanelerde mekan yaşadığımız dünyadır. Zaman aralığı bir hayli geniştir. Efsaneler mitlerle olan irtibatı nedeniyle ilk insanın yaratılmasından itibaren günümüze yakın zamanlara kadar süren bir zaman aralığında cereyan etmektedir.

Özel bir üsluba sahip olmayan Edirne efsanelerinin masal ve destanda olduğu gibi özel anlatıcıları olmayıp sıradan insanlar tarafından süsten uzak, günlük konuşma diliyle anlatılmaktadır. Anlatıcıların hemen hemen hepsi orta yaşın üstündeki kişilerden oluşmaktadır. Efsaneler anlatıcılar tarafından yer yer inandırıcılığı arttırmak adına formellerle kuvvetlendirilmeye çalışılmaktadır. Genel anlamda kısa bir metne sahip olan efsanelerin icra ortamına göre çeşitli müdahalelerle kapsamının daraltılmaya ya da genişletilmeye çalışıldığı tespit edilmiştir. Özellikle kalabalık ortamlarda yaptığımız derlemelerde kimi zaman anlatılana eksiklik ya da fazlalık anlamında itiraz edildiği görülmüştür ki bu da efsanelerin anlatıcıların sosyo-kültürel durumlarıyla ilişkisini ortaya koymaktadır.

İnandırıcılık bağlamında özellikle efsaneyle ilgili maddi bir unsur varsa inanç unsuru kuvvetlenmekte ve maddi unsur bulunan efsaneler halk tarafından daha çok anlatılmaktadır. Dini efsanelerde inanç unsuru diğer efsanelere göre daha kuvvetli olup, yer yer bu efsanelere inanmamanın manevi bir yaptırımının olacağı inanışı mevcuttur.

Edirne efsanelerinde en ağır basan işlevler, eğitim ve propaganda işlevleridir. Efsanelerde kanaat, iyilik ve doğruluk sahibi olmak, sadık ve mütevazi olmak, insanların dış görünüşlerine değil iç dünyalarına itibar etmek, vatan, millet uğruna mücadele etmek, hayr u hasenat yapmak gibi fiiller övülürken; ispiyonculuk yapmak, ah almak, kötü alışkanlıklardan vazgeçmemek, kul hakkı yemek, kibirli olmak yerilmektedir. Diğer taraftan efsaneler çeşitli dini şahsiyetler, mekânlar hakkında ilahi bir kaynağı referans göstererek bu şahsiyet ve mekânların tesir sahasını genişletmekte yani propaganda işlevini yerine getirmektedir. Bunların yanında efsaneler coğrafyayı vatanlaştırma; çeşitli unsurları millileştirme, kültürü imal etme, koruma ve gelecek kuşaklara aktarma göreviyle kültürel işlev; insanları, hayvanları, tabiatı anlamlandırma göreviyle açıklama işlevi; turistik cazibesi nedeniyle turistik ürün işlevi görmektedir.

Edirne efsaneleriyle ilgili elde ettiğimiz bu sonuçlarla birlikte 18. asır ve sonrasında meydana gelen yangın, deprem, su baskınları gibi büyük felaketler; büyük salgınlar, iç karışıklıklar, işgaller ve istilalar devletin kötü yönetilmesiyle oluşan otorite boşlukları sebebiyle sürekli değişen beşeri coğrafya şehrin sosyal hafızasını tarumar ettiği su götürmez bir gerçektir. Bunun yanında TV, radyo, internet gibi teknolojik gelişmeler hemen her yerde olduğu gibi Edirne'de de kültürel hafızayı zayıflatmış ve zayıflatmaktadır. Bunun için hal çareleri düşünülmeli ve bir an önce faaliyete geçirilmelidir. Bizim bu anlamda çözüm önerilerimiz şu şekildedir:

- Öncelikle yurt genelinde efsaneler derlenerek bilimsel metotlarla yazıya geçirilmeli, efsane katalogları hazırlanmalı, karşılaştırmalı çalışmalar yapılmalıdır.
- Derlemeler; yerel yönetimler, eğitim kurumları ve sivil toplum kuruluşlarınca desteklemelidir.

- İlkokuldan üniversiteye değin halk edebiyatı sözlü ürünlerinin ehemmiyeti öğrencilere tam olarak kavratılmalı, bunların millet hayatındaki önemi anlatılmalıdır.
- Özellikle ilkokul ve ortaokul müfredatlarına okulların bulunduğu illeri konu alan dersler konularak ilin öğrenciler tarafından tanınması, şehre aidiyet duygusunun geliştirilmesi sağlanmalı, bu esnada efsaneler de öğretilmelidir. [72]
- Lise ve üniversite düzeyi dil ve edebiyat derslerinde bilimsel derleme metotlarıyla ilgili dersler verilmeli, bu alanda topyekün bir sorumluluk aşılanmalıdır.
- Üniversitelerin öncülüğünde yerel yönetimlerin desteklediği derleme yarışmaları yapılmalı ve elde edilen sonuçlar mutlaka kitaplaştırılmalıdır.
- Yerel yönetimler efsanelerle ilgili maddi unsurları bilgi notları, tabela, levha vb. ile daha cazip hale getirmeli, bunları korumalıdır. Ayrıca yerel yönetimlerin web sayfalarında kültürel ürünler ayrıca ele alınmalı, bu konuda birinci elden bilgi verilmelidir. Zira şehirlerin biyografileri diyebileceğimiz efsaneler, yerel yöneticilerin biyografilerinden daha büyük bir önem arz etmektedir.
- Rehberlerin gruplara yaptıkları sunumlarda efsane anlatımlarının daha fazla yer bulması sağlanmalıdır.
- Dizilerde, filmlerde sözlü ürünlerin kullanımı hatta bizatihi sözlü ürünler üzerine dizi, film, çizgi film çekmek teşvik edilmelidir.
- Sadece zararlı alışkanlıklar giderme üzerine değil, iyi alışkanlıklarımızı kaybetmeme yönünde de kamu spotları hazırlanmalıdır. Bu anlamda sözlü kültür ürünlerine gereken değerin verilmesi sağlanmalıdır.

Netice itibariyle üzerinde durulması gereken en önemli sonuç; efsaneler beka noktasında kritik bir süreç içinde bulunmaktadır. Bu nedenle ivedilikle tespit ve tahlillerinin yapılması büyük bir önem arz etmektedir.

[72] Bu proje 2011-2012 eğitim-öğretim yılında İstanbul'da 3. 4. ve 5. sınıflara yönelik olarak "İstanbul dersi" adıyla hayata geçirilmiştir.

KAYNAKÇA

Acun, Hakkı (2010) *Türk Kültüründe Taşlar,* Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara

Açа, Mehmet (2002) *Kazak Türklerinin Destanları ve Destancılık Geleneği*, Kömen Yayınları, Konya

Ahmet Bâdî (2014) *Riyâz-ı Belde-i Edirne, 20. Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirne'si* (Haz. Niyazi Adıgüzel, Raşit Gündoğdu), Trakya Üniversitesi Yayınları C. 1/1, 1/2, 2/1, 2/2, 3

Akçıl, N. Çiçek (2013) *Edirne Tekkeleri*, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, İstanbul

Aktaş, Semra (2009) *Efsanelerin Turistik Çekicilik Üzerine Etkileri: Turist Rehberleri Üzerine Bir Araştırma,* (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Sakarya

Akyüz, Çiğdem (2011) "Dünden Bugüne Türk Dünyası Destan Anlatıcılar" *Turkish Studies Dergisi S.*6/4, s.15-26

Akyüz, Erhan (2014) *Balkan Savaşlarında Edirne Müdafaâsı*, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, İstanbul

Algül, Hüseyin, Nihat Azamat (2004) "Emir Sultan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.11 s. 146-148

Alp, İlker (1990) *Belge ve fotoğraflarla Bulgar Mezalimi*, Trakya Üniversitesi Yayınları, Ankara

Alptekin, Ali Berat (1988) "Malatya Efsanelerinin Türk Kültürü İçindeki Yeri." *II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Tebliğleri,* Kuşak Ofset, İstanbul, s. 34-39.

---------- (2014) *Efsane ve Motifleri Üzerine*, Akçağ Yayınları, Ankara

Artun, Erman (1993) "Tekirdağ Âdetlerinden Bocuk Gecesi Ve Sedenka" Türk Kültürü Araştırmaları" *Prof. Dr. Şükrü Elçin Armağanı*, Y. 29/1-2, Ankara s. 34-51.

---------- (2011) "Türk Dünyası Destan Söyleme Geleneğinde Türkmen Destanlarının Yeri" *Nail Tan'a Armağan*, Kültür Ajans Yay, Ankara, s.103-110

Aslan, Ferhat (1996) "Halk Bilimsel Bir Terim Olarak Efsane Üzerine Bazı Dikkatler", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* S. 5

---------- (2009) *Ayasofya Efsaneleri,* (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi) İstanbul

Aslaner, Abdullah (2013) *Edirne Sözlüğü,* Edirne Matbaa ve Gazetecilik Ltd. Şti. Edirne

Aşkın, Sevgi (2007) *Balkan Savaşlarında Edirne*, (Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Edirne

Ateş, Ahmed, "Menâkıp" maddesi, *İslam Ansiklopedisi*, C.7, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1988, 701-702.

Ateş, Süleyman (Tarih belirtilmemiş) *İslam Tasavvufu,* Yeni Ufuklar Neşriyat, (Basım yeri belirtilmemiş)

Ayverdi, Ekrem Hakkı (2014) *Osmanlı Mimarisinde I. Murad- Çelebi Mehmet-II. Murad ve Fâtih Devri Eserleri/Edirne,* Edirne Valiliği Kültür Yayınları, İstanbul

Azamat, Nihat (2004) "Hacı Bayrâm-ı Velî" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara, C.14 ss. 442-447

Balaban, Tuğrul (2013) "Amasya Taş Kesilme Efsaneleri ve Motifleri" *Turkish Studies Dergisi* Ankara, S. 8/8, s. 1671-1686

---------- (2014) Amasya Efsane, Menkabe ve Memoratları (Derleme-İnceleme-Metin) Amasya Valiliği, Amasya

Bascom, William R. (2010) "Folklorun Dört İşlevi" (Çev. Ferda Çalış), *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar II.* Hzl. M. Öcal Oğuz vd. Geleneksel Yayıncılık, Ankara,

Başgöz, İlhan (2006) "Sözlü Anlatımda Ara Söz: Türk Hikâye Anlatıcılarının Şahsi Değerlendirmelerine Ait Bir Durum İncelemesi." (Çev. Metin Ekici) *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar I.* Hzl. M. Öcal Oğuz, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, ss. 320.-348.;

Batı Anadolu ve Rumeli Evliyaları (BARE), Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul, 2003, s.93

Bayın, Bilgen (2005) *Milli Mücadele Döneminde Edirne (1918-1922)* (Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne

Boratav, Pertev Naili (1973) *100 Soruda Türk Folkloru*, Gerçek Yayınevi, İstanbul

---------- (1974) "Türk Efsaneleri" *Folklora Doğru*, (Mayıs-Haziran) S.35 s. 12-20

---------- (1976) *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul

---------- (2010) *Türk Mitolojisi*, Bilgesu Yayıncılık, Ankara

Buch, Wilfried (2006) "Masal ve Efsane Üzerine" (Çev. Ali Osman Öztürk) *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1.* Hzl. M. Öcal Oğuz vd. Geleneksel Yayıncılık, Ankara s. 354-362

Can, Mehmet Fatih (Ed.) (2013) *Er Meydanı,* İnfomag Yayıncılık 'Türk Hava Yolları', İstanbul

Canım, Rıdvan (Ed.) (2014) *Edirne Kitabı,* Edirne Valiliği Kültür Yayınları, İstanbul

Cemiloğlu, Mustafa (2006) "Eğitim Bilimi Açısından Örtük Program ve Halk Anlatılarının Örtük Program Bağlamında Değerlendirilmesi" *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* XIX (2), 257-269

Çakmak, Fevzi (2010) "Sözel Tarihçilikte Saptamalar Ve Sorunlar: Bursa Örneği" *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu (Bildiriler),* Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 731-746

Çelebi, İlyas (1997) "Kur'an-ı Kerim'de İnsan-Cin Münasebeti", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* S.13-14-15 s. 167-198

Çetin, İsmet (2007) "Türk Kültüründe Bab (Baba)/ Ata Geleneği" *Millî Folklor,* S.76 s. 70-75

---------- (2010) "Türk Mitinde Kut İyesi Kıdır ve Medeniyet Değişikliğinde Kıdır'dan Hızır 'a Geçiş" *Milli Folklor Dergisi,* S.54, s. 30-34

Çıblak, Nilgün (1995*) İçel Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma* (Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi) Adana

Çobanoğlu, Özkul (2000) *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*, Akçağ Yayınları, Ankara

---------- (2003) *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*, Akçağ Yayınları, Ankara

---------- (2008) *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş,* Akçağ Yayınları, Ankara

---------- (2011) *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği,* Akçağ Yayınları, Ankara

Darkot, Besim (1993) "Edirne, Coğrafi Giriş", *Edirne,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

Dégh, Linda (2006) "Halk Anlatısı" (Çev. Zerrin Karagülle) *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1*. Hzl. M. Öcal Oğuz vd. Geleneksel Yayıncılık, Ankara s. 203-234

Dégh, Linda; Andrew Vázsonyi (2015) "Memorat ve Ön-Memorat" *Milli Folklor Dergisi,* S.105 ss. 131-146

Derman, Uğur (1991) "Hasan Çelebi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* Ankara, C. 16; s. 312-313

Dervişoğlu, Mehmet (2015) Halkbilimi Açısından Kırkpınar Güreşlerinin İncelenmesi, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, İstanbul

Develi Hayati (2003) *Yapılar Kitabı,* Koç Kültür Sanat Tanıtım A.Ş, İstanbul

Dıykanbayeva, Aygerim (2004) *Kırgız Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma (İnceleme-Metin)* (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir

Duranlı, Muvaffak (2004) *Yakut Efsaneleri* (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir

Durbilmez, Bayram (1996) "Muhyiddin Abdal'ın Tuyuğ ve Manileri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* S.7, s.427-438

---------- (2011) "Batı Trakya Türk Halk Kültüründe Sayılar" *Zeitschrift für die Welt der Türken*, C. 3, No:1

Duvarcı, Ayşe (2005) "Türklerde Tabiat Üstü Varlıklar ve Bunlarla İlgili Kabuller, İnanmalar, Uygulamalar" *Bilig Dergisi,* S. 32, s.125-144, kış.

Duymaz, Ali (1989) *Bingöl Efsaneleri (İnceleme-Metinler)*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

---------- (2013) "Anadolu- Türk Efsanelerinde Ağlayan Ağaçlar", Dursun Yıldırım Armağanı, Öncü Kitap, Ankara

Ebu'l Hayr-ı Rûmî (2013) Saltıknâme (Haz. Necati Demir, M. Dursun Erdem) UKİD-Başbakanlık Yayınları, Ankara

Ebüzziya Tevfik (H. 1306) *Lügat-ı Ebüzziya,* Matba-i Ebuzziya, İstanbul,

Edirne İl Özel İdaresi (2011) *1/25.000 Ölçekli Edirne İl Çevre Düzeni Planı,* Basım yeri belirtilmemiş

Eker, Gülin Öğüt vd. (2003) *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar,* Milli Folklor Yayınları, Ankara

Eker, Gülin Öğüt (2011) "Gelenekten Geleceğe Halk Edebiyatı." *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı.* Ed. M. Öcal Oğuz, Grafiker Yayıncılık, Ankara, s.393-410

Ekici, Metin (1998) "Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkisinin Önemi", *Millî Folklor Dergisi,* S. 39, Ankara s. 30-31

---------- (2002a) "Destan Araştırma ve İncelemelerinde Kullanılan Bazı Terimler Hakkında" *Milli Folklor Dergisi*, S. 53, s. 27-33

---------- (2002b) "Destan Araştırma ve İncelemelerinde Kullanılan Bazı Terimler Hakkında" *Milli Folklor Dergisi*, S. 54, s. 11-18

---------- (2013) *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara

Elçin, Şükrü (1997) *Halk Edebiyatı Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, Ankara

---------- (2010) *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara

Eliade, Mircea (2001) *Mitlerin Özellikleri* (Çev. Sema Rifat) Om Yayınevi, İstanbul

Emecen, Feridun (1998) "Tarih Koridorlarında Bir Sınır Şehri Edirne" *Edirne: Serhatteki Payitaht*, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul

Emiroğlu, Seyit (1993) *Konya Efsaneleri (İnceleme-Metin)* (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya

Erdoğu, Burçin (1998) "Tarih Öncesi Dönemde Edirne", *Edirne: Serhatteki Payitaht*, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul

Ersoy, Ruhi (2004) "Sözlü Kültür ve Sözlü Tarih İlişkisi Üzerine Bazı Görüşler" *Milli Folklor Dergisi,* S. 61, s. 102-110

Ewig, Ursula (2010) Masal, Masal Araştırması ve Masal Derlemesi Üzerine (Çev. Zeki C. Arda), "*Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2."* Hzl. M. Öcal Oğuz, Selcan Gürçayır, Geleneksel Yayıncılık, Ankara

Ergun, Metin (1997), *Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi*, I.-II. Cilt, TDK Yayınları, Ankara.

Evliya Çelebi (2010) Evliya Çelebi Seyahatnamesi (Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman) Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, C. 3/2, İstanbul

Eyice, Semavi (1993) "Bizans Devrinde Edirne ve Eserleri", *Edirne,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

Dönmez Fedakar, Pınar (2008) *Karakalpak Efsaneleri (inceleme-metinler),* (Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir.

Göde, Halil Altay (2010) *Isparta Efsaneleri*, Fakülte Kitabevi, Isparta

Gökbilgin, Tayyip (1993) "Edirne", *İslam Ansiklopedisi Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,* Ankara

Gökbilgin, Tayyip (2015) *Edirne Makaleleri* (Hz. Altay Gökbilgin vd.) Trakya Üniversitesi Yayınları, İstanbul

Görkem, İsmail, *Elazığ Efsaneleri (İnceleme-Metinler)*, Manas Yayınları, Elazığ 2006.

Gülcan, Ali (1978), *Karamanlı Hekim Beşir Çelebi"nin Edirne Tarihçesi ve Çirmen Sancakbeği Karaman Beğ*, Doğuş Matbaası, Karaman

Güvenç, Ahmet Özgür (2009) "Kırk Sayısının Halk Edebiyatı Ürünlerinde Kullanımı Üzerine Bir İnceleme" *A.Ü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.41

Helimoğlu Yavuz, Muhsine (2007) *Diyarbakır Efsaneleri*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul

İbrayev, Şakir (1998) *Destanın Yapısı,* Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara

İlgürel, Sevim (1972) *Abdurrahman Hibrî ve Enisü'l-Müsâmirîn* (İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Basılmamış Doktora Tezi) İstanbul

İmamzade Muhammed b. Ebû Bekir el-Buhâri (2012) Şir'atü'l İslam (İslam Ahlakı ve Adabı) Fazilet Neşriyat, İstanbul

İnan, Abdülkadir (1986) *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller Araştırmalar,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara

Kansu, Şevket Aziz (1993) "Edirne'nin Tarih Öncesine Ait Araştırmalar" *Edirne*, Türk Tarih Kurumu, Ankara

Kara, Ruhi (1991) *Erzincan Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma* (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Erzurum

Karadağ, Metin (2004) *Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri*, Ürün yayınları, Ankara

Karadavut, Zekeriya (1992) *Yozgat Efsaneleri* (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi) Konya

Karini, Gülcan (2012) *İran-Halhal Yöresi Türklerinin Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma* (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi) İzmir

Kaya, Doğan (2007) *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü,* Akçağ Yayınları, Ankara

Kılıç, Rüya (2004) "Osmanlı Devleti'nde Gülşenî Tarikatı (Genel Bir Yaklaşım Denemesi)" *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)* S.15 s. 209-226

Kızıler, Hamdi (2012) "Osmanlılarda İlk Yerel Manevî Oluşum: Hacı Bayram Velî ve Bayramiyye Ekolünün Anadolu'ya Etkisi", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)* S.32, Güz.

Kocaman, Sinan (2012) *Edirne İlinin Turizm Coğrafyası,* Duplicate Matbaacılık, İstanbul

Köprülü, Mehmet Fuat (1980) *Türk Edebiyatı Tarihi,* Ötüken Neşriyat, İstanbul

Kuban, Doğan (1998) *Sinan'ın Sanatı ve Selimiye,* Tarih vakfı Yurt Yayınları, İstanbul

Luthi, Max (2006), Masalın Efsanei Menkabe, Mit, Fabl ve Fıkra gibi Türlerden Farkı (Çev. Sevengül Sönmez), "*Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1."* Hzl. M. Öcal Oğuz vd. Geleneksel Yayıncılık, Ankara

Mansel, Arif Müfid (1993) "İlkçağda Edirne", *Edirne,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

Muallim Naci, (H.1322) *Lugat-i Naci,* Asr Matbaası, İstanbul,

Ocak, Ahmet Yaşar (2010) *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıbnameler (Metadolojik Bir Yaklaşım)* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara

Oğuz, Öcal (2000) *Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları*, Akçağ Yayınları, Ankara

---------- (2004) "Destan Tanımı ve Tük Destanları", *Milli Folklor Dergisi*, S.16, s. 5-7

Oğuz, Öcal vd. (2011) *Halk Edebiyatı El Kitabı,* Grafiker Yayınları, Ankara

Okuşluk, Refiye (1994) *Adana Efsaneleri Araştırması (Derleme-İnceleme)* (Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)Adana

Onur, Oral ve Latif Bağman (Tarih Belirtilmemiş) Edirne Şehit Anıtları, Türkiye Şehitlik İmar Vakfı Yayınları, İstanbul

Olrik, Axel. (2006) *Halk Anlatılarının Epik Kuralları* (Çev. Aziz Erkan) Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1. Hzl. M. Öcal Oğuz vd. Geleneksel Yayıncılık, Ankara

Osan, Mustafa (2006) *Kuzeydoğu Denizli Yöresinde Anlatılan Efsaneler.* (Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Denizli

Ospanaliyeva, Bibigül (2011) *Kazakistan'ın Jambıl Bölgesi Efsaneleri (İnceleme-Metinler)* Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tez) İzmir

Öger, Adem (2008) *Uygur Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma* (Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi) İzmir

Özcan, Abdülkadir (1991) "Buçuktepe Vak'ası", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* C. 6; S. 343-344

Özey, Ramazan (2002) "19. Asırda Edirne Vilayeti Coğrafyası", *Marmara Coğrafya Dergisi,* S.6, İstanbul

Özdemir, Hasan (1986) "Etiyolojik Türk Halk Efsaneleri." *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, C.2 s.305-310.

Özdemir, Nebi (2011). "Edebiyat ve Ekonomi Kültürel Ekonomik Bir Alan Olarak Edebiyat", *Milli Folklor Dergisi*, S: 91, s.101-114.

Özdemir Rifat (1994) "Osmanlı Devleti'nin Tarikat, Tekye ve Zaviyelere Karşı Takip Ettiği Siyaset" *OTAM(Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)* S.5, s. 259-310

Öztürk, Ali (1986) *Anonim Türk Edebiyatı*, Bayrak Yayınları, Erzurum

---------- (2000) *Çağlar İçinde Türk Destanları,* Alioğlu Yayınevi, İstanbul

Pattezzoni, Raffaela (2006), "Halk Anlatılarının Epik Kuralları" (Çev. M. Mete Taşlıova) "*Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1*." Hzl. M. Öcal Oğuz vd. Geleneksel Yayıncılık, Ankara

Pehlivan, Gürol (2009) "Dinî Şahsiyetler Hakkında Oluşan Anlatılar", *Millî Folklor,* S. 83, Güz, ss. 88-97.

---------- (2012) *Manisa Şehrinde Evliya Kültü*, Tibyan Yayıncılık (Manisa İl Özel İdaresi adına), İzmir

Pentikainen, Juha (2006) "Efsanenin Yapısı ve Fonksiyonu" (Çev. İsmail Görkem), *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1*. Hzl. M. Öcal Oğuz vd. Geleneksel Yayıncılık, Ankara s. 363-378

Peremeci, Osman Nuri (2011) *Edirne Tarihi,* Bellek Yayınları, Edirne

Propp, Vladimir (1987) *Masalların Yapısı ve İncelenmesi* (Çev. Hüseyin Gümüş), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara s. 26-27.

Rohrich, Lutz (2006) "Halk Anlatısı Araştırmasında Anlam Arayışı" (Çev. Kürşat M. Korkmaz) *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1*. Hzl. M. Öcal Oğuz vd. Geleneksel Yayıncılık, Ankara s. 235-250

Roux, Jean-Poul (1999) *Altay Türklerinde Ölüm*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul

Saim Sakaoğlu (1980) *Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*, KBMFAD Yayınları, Ankara

---------- (1997) "Efsane-Menkıbe Bağı", V. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, ss. 241-246

---------- (2009) *Efsane Araştırmaları,* Kömen Yayınları, Konya

---------- (2011) *101 Anadolu Efsanesi*, Akçağ Yayınları, Ankara

Say, Yağmur (2010) *Kalenderi, Bektaşi ve Alevi Kültünde Önemli Bir Veli Şeyh Şücâ'eddîn Veli ve Velayetnamesi,* Eskişehir Valiliği, Ankara

Seçkin, Necati (1971) *Edirne Evliyaları*, Ülkü Basımevi, İstanbul

Selçuk, Ali (2010) "Horasanda Eren Anadolu'da Evliya: Acısu Sıraç Köyü Örneğinde Kahraman Atalar Kültü" *Millî Folklor Dergisi*, S. 87 s. 136-147

Sever, Mustafa (2005) "Özdeşleşme, İçe Bakış ve Halk Anlatıları" *Milli Folklor Dergisi*, S.68, s. 91-95

Seyidoğlu, Bilge (1986) Masal, "*Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi"* C.6, İstanbul

Seyidoğlu, Bilge (1998) Nesir Efsane *"Türk Dünyası El Kitabı"*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, C.3

Seyidoğlu, Bilge (2005) *Erzurum Efsaneleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul

Sol, Selma (2014) Ali Şir Nevâi'ye Bağlı Olarak Anlatılan Rivayetler (Özbek ve Türkmen Anlatıları) Parafiks Yayınevi, İstanbul.

Sönmez, Zeki (1988) *Mimar Sinan ile İlgili Tarihi Yazmalar*, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul

Şahin, Halil İbrahim (2009) *Türkmen Sahası Destancılık Geleneği ve Türkmen Destanları* (Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi) Balıkesir

Şahin, Haşim (2004) "Menakıbname", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.29, ss. 112-114

Şakir-Taş, Aziz Nazmi (2009) *Adrinople'den Edirne'ye: Edirne Civarında Osmanlı Kültür ve Bilim Muhitinin Oluşumu (XIV-XVI. Yüzyıl),* Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul

Şemseddin Sami (1989) Kamus'ul Alam, Mihran Matbaası, İstanbul, C.2

Şemseddin Sami (H. 1318) Kamus-ı Türki, İkdam Matbaası, İstanbul

Şeşen, Ramazan (1975) *Onuncu Asırda Türkistan'da Bir İslâm Seyyahı İbn Fazlan Seyahatnamesi Tercümesi,* Bedir Yayınevi, İstanbul

Şimşek, Ahmet (2001), "Tarih Eğitiminde Efsane ve Destanların Rolü", *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.2(3), s. 11-21.

Şimşek, Selami (2004) "XVIII ve XIX. Asırlarda Edirne'de Tasavvuf ve Tarikatların Genel Durumu", *Ekev Akademi Dergisi*, S. 20, s. 259-276 Yaz.

---------- (2008*) Osmanlı'nın İkinci Başkenti Edirne'de Tasavvuf Kültürü*, Buhara Yayınları, İstanbul.

---------- (2013) *Edirneli Şeyh Kabûlî Mustafa er- Rıfâî Hayatı, Eserleri, Tasavvufi Görüşleri (İnceleme),* Edirne Valiliği Kültür Yayınları, C.I-II İstanbul

Tanyu, Hikmet (1968) *Türklerde Taşla İlgili İnanışlar*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara

Thompson, Stith, (1955-1958) *Motif Index of Folk Literature*, 6 Vols, Indiana University Press, Bloomington

Togan, A. Zeki Velidi (1985) *Tarihte Usul*, İstanbul.

Tosyavizade, Rıfat Osman (2013) *Edirne Rehnüması* (Akt. Ratıp Kazancıgil), Edirne Valiliği Kültür Yayınları, İstanbul

Turan, Şerafettin (1991) "II. Bayezid", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* Ankara C. 05; s. 234-239

---------- (2004) Kemalpaşazade, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.25 s. 239-240

Tümer Günay (1991) "Atalar Kültü", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 4, s. 42-43

Türk, Hüseyin (2010) Hatay'da Müslüman-Hıristiyan Etkileşimi: St. Georges ya da Hızır Kültü, *Millî Folklor Dergisi,* S. 85, s.138-146

Türker, Ferhat (2011) *Altay Türklerinin Efsaneleri (İnceleme-Metin)* (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi) İzmir

Türkmen, Fikret (1998/1) "Dede Korkut Hikâyelerinde Ara Sözler (Digression)." *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten,* Ankara ss. 153-160

Türktaş, Metin (2012) *Denizli Efsaneleri* (Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Denizli.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)(2014) Seçilmiş Göstergelerle Edirne 2013, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara

Trakya Kalkınma Ajansı (2103) Trakya Bölgesi Mevcut Durum Analizi Taslağı, Basım yeri belirtilmemiş.

Uyanıker, Nursel (2011) *Eyüp Sultan Efsaneleri* (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul

Uydu Yücel, Mualla (2012) "X.-XI. Yüzyıl Türk Tarihinde Edirne", *Uluslararası Edirne'nin Fethinin 650. Yılı Sempozyumu 4-6 Mayıs 2011 Bildiriler Kitabı,* Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Edirne

Yardım, Emine Seval (1999) *Menkıbe ve Menakıbnamelerle ilgili Eserler İçin Açıklamalı Bir Bibliyografya Denemesi (1928-1998)* (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul.

Yaşar, Okan (2009) "Edirne İli'nin Nüfus Hareketleri Bakımından İncelenmesi ve Son Dönemde Göçlere Katılanların Sosyo-Ekonomik Nitelikleri" *Doğu Coğrafya Dergisi*, C.14, S.21, s. 195-220

Yılar, Ömer (2005) "Mit-Efsane ve Eğitim", *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi,* S.11, s. 383-392

Yıldırım, Dursun (2000) "Türk Sözel Kültüründe Süreklilik <Osmanlı Hanedanlığı Döneminden Cumhuriyete>" *Türkbilig* (Nisan) S.2000/l, Ankara.

Yıldırım, Dursun (1998) Türk Bitiği, Akçağ Yayınları, Ankara.

Ziya Gökalp (1976) *Türk Töresi,* Kültür Bakanlığı, Ankara

İnternet Kaynakları

https://www.nisanyansozluk.com/?k=efsane&lnk=1

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.53fc57b845dcb7.95875237

http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=86802 (06.12.15)
http://www.necatidemir.net/images/demir/bkosem/horon.pdf

http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/aziz_ayva_bir_konya_efsanesi_turk_dunyasi_benzerleri.pdf (09.01.16)

https://gonullere.wordpress.com/tag/behlul-dana-hz-ibretlik-hikaye/ (05.07.15)

http://www.frmtr.com/dini-hikayeler/198305-her-koyun-kendibacagindan-asilir.html (05.07.15)

https://eksisozluk.com/her-koyun-kendi-bacagindan-asilir--65354 (05.07.15)

http://www.nasibimce.com/index.php?topic=1787.0;wap (05.07.15)

http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/34.php (08.10.2015)

http://ktp.isam.org.tr/pdfdrg/D00033/1999_c35/1999_c35_2/1999_c35_2_KARAMANF.pdf (26.11.2015)

EKLER:

KAYNAK KİŞİ LİSTESİ					
	Adı Soyadı	**Yaşı**	**Mesleği**	**Mezuniyet**	**Efsane sayısı**
1	Abdullah Şahin	1983	Memur	Üniversite	2
2	Adnan Gönül	1978	Öğretmen	Üniversite	2
3	Ahmet Çumir	1970	Aşçı	İlkokul	10
4	Aksel Beyazova Uncu	1973	Serbest çalışan	Lise	2
5	Alaaddin Akar	1966	Güvenlik Gör.		1
6	Alaaddin Doğan	1962	Memur	Ön lisans	2
7	Ali Bayramalioğulları	1967	Memur	Üniversite	1
8	Ali Karali	1969	İmam	Ön lisans	2
9	Ali Süzen	1959	Gazeteci	Üniversite	1
10	Ayşe Akçaalan	1936	Ev hanımı	ilkokul	1
11	Ayşe Karadaş	1963	Esnaf	Üniversite	1
12	Belgin Dağlı	1964	Ev hanımı	ilkokul	1
13	Cengiz Bulut	1965	Yönetici	Lise	3
14	Durak Keskin	1973	Esnaf	İlkokul	1
15	Emine Şahin	1987	Öğretmen	Lise	2
16	Ercan Özek	1971	Güvenlik Gör.	Üniversite	1
17	Erhan Esen	1970	Memur	Üniversite	1
18	Erol Yılmaz	1946	Emekli	İlkokul	3
19	Erhan Yörüyüş	1940	Emekli Öğretmen	Üniversite	2
20	Eyüp Çoban		Emekli	İlkokul	1
21	Faik Nento	1945	Emekli	İlkokul	1
22	Fatma Kuş	1971	Ev hanımı	İlkokul	2
23	Firuzan Takan	1939	Emekli Öğretmen	Üniversite	1
24	Gülümser Erbay	1950	Emekli	Lise	1
25	Hakan Akıncı	1978	Öğretim elemanı	Üniversite	1
26	Hasan Ali Cengiz	1972	Öğretim elemanı	Üniversite	1
27	Hasan Gümüş	1956		Üniversite	1
28	Haşim Koşutaş	1952	Çoban	İlkokul	1
29	Hayati Gühan	1983	Polis	Üniversite	1
30	Hediye Güven	1955	Ev hanımı	İlkokul	1
31	Hidayet Özer	1981	İmam	Üniversite	1
32	Hilmi Argun	1985	Memur	Lise	1
33	Hüseyin Vardar	1967	İmam	Ön lisans	2

34	Hüseyin Kurtdere	1930	Çiftçi	İlkokul	3
35	Hüseyin Özel	1957	Emekli din görevlisi	Lise	7
36	İbrahim Ay	1945	Eczacı	Üniversite	1
37	İbrahim Gökçem	1961	Emekli	Lise	2
38	İbrahim Kahraman	1974	Asker	Üniversite	3
39	İbrahim Kuş	1969	Din görevlisi	Ön lisans	1
40	İlker Tosun		Öğretim Üyesi	Üniversite	1
41	İsa Dündar	1986	Memur	Lise	1
42	İsmail Özmen	1940	Çiftçi	İlkokul	1
43	Kadir Erzincanlı	1942	Emekli	İlkokul	6
44	Kadir Turgay	1940	Çiftçi	İlkokul	3
45	Kamuran Doğan	1965	Emekli	Lise	1
46	Kemal Yerlikaya	1969	Serbest çalışan	İlkokul	5
47	Kıvanç Ali Selcioğlu	1982	Öğretmen	Üniversite	1
48	Mahmut Eroğlu	1972	İmam	Üniversite	1
49	Medeni Yağcı	1939	Çiftçi	İlkokul	2
50	Mehmet Alat	1953	Çiftçi	İlkokul	1
51	Mehmet Ali Başpınar	1957	Eğitimci	Lise	3
52	Mehmet Demirci	1928	Çiftçi	İlkokul	1
53	Mehmet Şahin	1937	Çiftçi	İlkokul	1
54	Meryem Biga	1953	Ev hanımı	İlkokul	1
55	Metin Barbaros	1958	Memur	Üniversite	4
56	Muhiddin Demirel	1963	Muhtar	Ortaokul	1
57	Mustafa Meriç	1950	Çiftçi	İlkokul	1
58	Mustafa Topyanak	1974	Memur	Lise	1
59	Mustafa Özgör	1963	Emekli	İlkokul	1
60	Muzaffer Balkaç	1940	çiftçi	İlkokul	1
61	Mümine Güden	1959	Emekli		1
62	Nagihan Biga	1976	Ev hanımı	İlkokul	1
63	Necmiye Güden	1941	Ev Hanımı	İlkokul	1
64	Nermin Yaraman	1958	Emekli	İlkokul	1
65	Nesim Aras	1982	Memur	Lise	1
66	Nuri Özkan	1936	Çiftçi	İlkokul	1
67	Orhan Çakırlar	1954	Emekli	Üniversite	5
68	Özcan Aygün	1967	Öğretim üyesi	Üniversite	1
69	Recep Aydoğmuş	1929	Çiftçi	İlkokul	2
70	Sabriye Cemboluk	1948	Emekli		4
71	Saliha Dervişoğlu	1990	Eczacı	Üniversite	1

72	Salim Tunç		Eğitimci		1
73	Selami Şimşek		Öğretim üyesi	Üniversite	2
74	Selma Galipağa	1955	Ev hanımı	İlkokul	1
75	Sezai Ergül	1937	Çiftçi	İlkokul	3
76	Sevinç Akbaş	1980	Ev hanımı	Üniversite	1
77	Süreyya Güven	1970	Ev Hanımı	İlkokul	1
78	Songül Özgör	1968	Ev Hanımı	İlkokul	1
79	Şaban Öztük	1973	Eğitimci	İlkokul	2
80	Şahin Şengül	1967	Diş hekimi	Üniversite	8
81	Şefik Kaplan	1972	İmam	İlkokul	1
82	Şevket Dağlı	1965	Çiftçi	İlkokul	1
83	Yahya Alat	1937	Çiftçi	İlkokul	6
84	Yılmaz Akçaalan	1960	Emekli	Üniversite	2
85	Yusuf Akman	1985	İmam	Lise	1
86	Yusuf Enes Özmen	1991	Editör	Üniversite	1
87	Zeki Uçman		Emekli/ Berber	İlkokul	2

EDİRNE EFSANELERİ MOTİF ÇİZELGESİ				
MOTİF ADI	**Yaratılış, Oluşum, Dönüşüm, Efsaneleri**	**Olağanüstü Varlıklarla İlgili Efsaneler**	**Tarihi Efsaneler**	**Dini Efsaneler**
A. MİTOLOJİK MOTİFLER				
A52.0.3. Melekler yaratılıştan önce de vardır	1			
A63. Yaratılış esnasında iş bozucu şeytan	1			
A63.5.1. Şeytan, Âdem'i (a.s) kıskandığı için onu kandırmaya çalışır	1			
A182.3. Tanrı (Melek) ölümlüyle konuşur.	4			
A630. Yaratılışın sırası	1			
A800. Yeryüzünün Yaratılışı	1			
A831.9. Âdem'in (a.s) vücudunun topraktan yaratılması	1			
A910.2. Sular bir ceza sonucu ortaya çıkar			1	
A912. İnsanın (hayvanın) taşlar üzerinde bıraktığı izler			2	
A934.10. Nehirlerin kökeni			1	
A941.0.1. Bazı su kaynaklarının ortaya çıkışı			3	
A970. Taş ve kayaların kökeni				1
A995. Şehirlerin kökeni			1	
A1145. Depremlerin sebepleri			1	
A1231. İlk insan gökten indi	1			
A1241. İnsanoğlunun topraktan yaratılması	1			
A1285. İlk insanın faaliyetleri	1			
A1319.1. Gırtlak çıkıntısının kökeni	1			
A1500. Geleneklerin kökeni	7			
A1510. Yemek geleneklerinin kökeni	1			
A1537.1. Hapşıran kimseye iyi ömür dilemenin kökeni	1			
A1542.2. Bazı dansların kökeni	1			
A1546.0.2. İbadetlerin kökeni	1			
A1577. Kişisel isimlerin kökeni				5
A1614.6. Açık ve koyu deri renklerinin kökeni	1			
A1617. Yer isimlerinin kökeni	1		20	3
A1655. Çiftçiliğin kökeni	1			
A1811.2. Arslan hapşırınca kedi yaratıldı.	1			
A1831. Köpeğin yaratılması	1			
A1853. Farenin yaratılması	1			
A1871. Domuzun yaratılması	1			
A2214.1. Kırlangıç neden çatalkuyrukludur?	1			
A2281. Hayvanlar arasındaki düşmanlık	1			
A2371.3.1. Neden yılanın bacakları yoktur?	1			
A2411.2.6.8. Kekliğin rengi	1			

A2431.3.5.1. Kırlangıç yuva yapmak için neden ağaçları tercih etmez?	1			
A2435.3.14. Domuzun yiyeceği	1			
A2435.4.9.3. Baykuş niçin serçe yer?	1			
A2494.1.2. Kedi ve köpek arasındaki düşmanlık	1			
A2617. İnsandan(Hayvandan) bitkiye dönüşüm			1	
A2691.2. Tütünün kökeni	1			
B. HAYVANLAR				
B11.6.2. Hazine koruyucusu ejderha			1	
B91. Mitik yılan	1			
B122.0.3. Bilge baykuş	1			
B131.0.1. Doğruyu söyleyen baykuş	1			
B211.5. Konuşan balık			1	1
B211.1.5. Konuşan manda				1
B211.1.7. Konuşan köpek	1			
B211.1.8. Konuşan kedi	1			
B211.3.5. Konuşan kumru	1			
B211.6.1. Yılanla konuşma	1			
B251.2. Hayvanlar veliye hürmet eder				1
B251.2.7. Vahşi hayvanlar veli tarafından disiplin altına alınır.				2
B279. Velinin hayvanlarla anlaşması	1			
B291.1.12. Mesaj taşıyıcı olarak kumru	1			
B422. Yardımcı kedi	1			
B461.2. Yardımcı baykuş	1			
B470. Yardımcı balık			1	1
B489.1. Yardımcı örümcek	1			
B527.2. Yardımcı hayvan Nuh'un (a.s) gemisindeki sızıntıları durdurur	1			
B765.23. Bacaklı yılan	1			
C. YASAK				
C51.1. Türbeye saygısızlık cezası			1	1
C94. Kutsal kişi veya nesneye saygısızlık yasağı				2
C100. Yasak ilişki			1	
C110. Cinsel ilişki yasağı	1			
C221.1.2.2. Kumru yeme yasağı				
C331. Arkaya bakma yasağı			1	2
C420. Sırları açıklama yasağı				2
C621.2. Meyveye dokunma yasağı				1
C891. Pis olmayla ilgili yasaklar			1	
C910. Yasağın ihlalinden dolayı itaatsizliğin daimi işareti			1	
D. SİHİR				
D154.1. İnsanın güvercine dönüşmesi			1	
D426. Balıkların herhangi bir nesneye dönüşümü			1	
D474.2. Su kana dönüşür			1	
D478.5. Suyun bala dönüşmesi				1

D683.8. Meleklerin dönüşümü	1			
D931. Mucizevi taş			1	
D935.1. Mucizevi kum				1
D981. Mucizevi meyve				1
D993. Mucizevi gözler				1
D1005. Olağanüstü (mucizevi) nefes				1
D1053. Mucizevi cübbe				2
D1092. Mucizevi ok			1	1
D1162. Mucizevi ışık			2	
D1162.2. Mucizevi mum				2
D1163. Mucizevi ayna			1	
D1242.2. Sihirli iksir			1	
D1266. Sihirli kitap				1
D1299. Diğer sihirli nesneler				1
D1271. Mucizevi ateş				1
D1317.12.Mucizevi taş ihtar eder				1
D1357. Mucizevi obje kişiyi iyi eder			1	
D1470.1.1. Olağanüstü dilek taşı			1	
D1500.1.1. Mucizevi bir şekilde şifa veren su			1	
D1500.1.1.18. Şifalı su			1	
D1503.12. Sihirli toprak yaraları tedavi eder				1
D1503.12.1. Velinin toprağı iyileştirir				1
D1524.1.4. Kum insanın su üzerinde yürümesini mümkün kılar				1
D1610.5. Konuşan (kesik) baş				1
D1652.1.3.1. Tükenmeyen pirinç				1
D1652.2. Tükenmeyen içeçek				1
D1711.7.1. Gözbağcı olarak Firavun	1			
D1712.3. Rüyaların yorumlanması			4	3
D1739.2. Güzel sesten gelen mucizevi güç			1	
D1776. Tükürüğün olağanüstü sonuçları	1		1	1
D1810.5. Meleklerden alınan mucizevi bilgi	2			
D1810.8. Rüyada öğrenilen sihirli bilgi			2	
D1810.8.3. Rüyalarda uyarı			5	6
D1811. Mucizevi bilgi				1
D1813. Uzak bir yerdeki olay hakkında mucizevi bilgi				1
D1812.3.3. Rüyada görülen ortaya çıkar				1
D1812.3.3.1. Şafak vakti görülen gerçekçi rüyalar				1
D1813.1. Rüya uzak bir yerdeki olayları gösterir				1
D1814.2. Rüyalarda tavsiye			4	1
D1841.4.3. Giysileri, tabanları ıslanmadan su üzerinde yürüme				1
D1964.5. Veli tarafından gördürülen rüya				1
D2061.2.4.1. Beddua sonucu ölüm				1
D2074.2.5. Dua ile kerameti (Olağanüstülüğü) meydana getirme			1	1

D2122.4. Meleğin mucizevi bir hızla seyahat etmesi	1			
D2122.5. Velinin olağanüstü bir hızla seyahat etmesi				4
D2135.0.3. Sihirli uçma yeteneği			2	
D2163.8. Velinin hayır duası zafer getirir				1
E. ÖLÜM				
E29.5. Kafası kesilmiş kuşun ruhunu geri verip canlandırma				1
E121.5.2. Kutsal adamın duasıyla yeniden dirilme			1	
E151. Yeniden dirilme: Bir kişi ölür ancak tekrar tekrar diri gibi gözükür				1
E332.1. Hayalet, yol ve dere kenarlarında görülür				1
F. OLAĞANÜSTÜLÜKLER				
F56. Gök penceresi açılır ve gökyüzüne erişim imkânı sağlar			1	
F220. Perilerin yaşadığı yer		1		
F230. Perilerin/ cinlerin görünüşü				1
F234.1.1. Boğa/ İnek/ Öküz şekline girmiş peri/cin		1		
F234.2. İnsan şeklindeki peri/cin		1		
F235. 2.1. Periler yalnızca gece görülebilirler		1		
F235.3. Periler tek başına olan insanlara görünürler.		1		
F253.1. Perilerin/cinlerin olağanüstü fiziksel güçleri		1		
F262. Periler müzik yapar		1		
F276. Periler, ölümlülere seslenir		1		
F340. Perilerin hediyeleri				1
F364.2. Periler ölümlülerle güreşir		1		
F383.4. Horoz sesini duyan peri/cin Bulunduğu yeri terk etmelidir.		1		
F401. Ruhların görünümü		2		1
F401.6. İnsan şeklindeki cin/ruh		1		2
F402.1.11. Ölüme sebep olan cin				1
F403.2. Cinler/ Ruhlar ölümlüye yardımcı olur			2	1
F411.0.1. Cinlerin/ruhların olağanüstü şekilde seyahat etmesi			1	
F412.1.1. Ruh sadece bir kişiye görünür.				1
F493.1. Çeşitli hastalık ruhları		2		
F494.1. Bir toprak parçasının koruyucu ruhları				1
F499.3. Cinler	1	1		
F511.0.1. Başsız insan				1
F531.6.6. Büyük yapıların ustası olarak devler			1	
F533. Olağanüstü şekilde uzun adam	1			
F541. Mucizevi gözler				2
F544.3.4. Velinin üç yüz yıllık dişleri				1
F556. Dikkat çekici ses			1	1
F600. Sıra dışı bir güce sahip insanlar			3	2
F610. Son derece güçlü adam			5	
F617. Muazzam pehlivan			4	
F624.0.1. Muazzam bir kaldırıcı olarak veli			1	1
F624.2.1. Değirmen taşını kaldıran güçlü adam				1

F636.4. Olağanüstü taş atıcı				1
F639. Olağanüstü güçler			1	
F642.8. Kişi olağanüstü uzaklıkları görür				1
F647. Olağanüstü hassasiyet				1
F661. Hünerli atıcı			1	
F667. Hünerli kılıç ustası				1
F668. Hünerli cerrah			2	
F674. Hünerli ressam (Nakkaş)			1	
F681. Olağanüstü koşucu			1	
F700. Olağanüstü yer			2	
F701.2. mübarek yer			1	
F770. Mükemmel bina ve mefruşatı			1	
F773. Olağanüstü kilise			1	
F800. Olağanüstü taş ve kayalar			1	
F809.6.1. Yanan taş			1	
F811. Olağanüstü ağaç			1	
F830. Olağanüstü silahlar				1
F882. Olağanüstü ateş				1
F900. Olağanüstü olaylar (Keramet)	1		11	75
F932.5.1. Nehir velinin eşyalarını taşır				1
F952. Körlüğüm mucizevi tedavisi			1	
F953. Kötürümün mucizevi bir şekilde iyileşmesi				1
F955. Cüzzam hastalığının mucizevi şifası			1	
F960.4. Velinin öfkesi olağanüstü doğa olaylarına sebep olur			1	1
F961.2. Yıldızların olağandışı hareketleri	1			
F984. Kumlar altında kalan şehir			1	
F986. Balık tutmayla ilgili olağanüstü olaylar				1
F1068. Realist rüya				2
F1068.1. Bir rüyadaki işaret				1
G. DEVLER				
G242.1. Cadılar süpürge çubukları üzerinde uçar				1
G284. Yardımcı olarak cadılar				1
G303.1.3.5. Şeytan cehennem ateşinden yaratıldı	1			
G371. Taş devleri			1	
H. İMTİHANLAR				
H200. Doğruluk imtihanları			2	
H257. Veliden keramet isteme				1
H508. Belirli bir sorunun cevabını aramak				1
H1109. Olağanüstü hız gerektiren diğer işler				2
H1162. Bir adamı öldürme görevi			1	
H1553. Sabır imtihanları			3	1
H1563. Hüner sınavları			3	
H1573. Dini imtihanlar			1	
H1573.2. Test edilen veli				3

J. AKILLILAR VE APTALLAR				
J10. Tecrübeden edinilen bilgi			2	
J50. Gözlem yoluyla edinilen bilgi			1	
J152.2. Dervişin tavsiyesi				1
J251. Teorikten daha önemli olan pratik bilgi			1	
J580. Uyarıcı bilgi			1	1
J756. Değersiz görünen olaylardan sonra verilen nasihat			1	
J1110. Zeki insanlar	2		5	1
J1115. Zekice iddialar			1	
J1115.9. Zeki çoban			1	
J1170. Zekice verilen yargı kararları			1	
K. ALDATMALAR				
K12.3. Güreş müsabakası	2			
K210. Şeytanın aldatması	1			
K763. Ağaç kovuğunda saklanırken yakalanma	1			
K1087. Savaşta verilen sahte mesaj			1	
K1300. Tecavüz			1	1
K1810. Kılık değiştirerek aldatma			2	1
K1812. Kıyafet değiştiren padişah			1	
K1821. Fiziki görünümü değiştirerek gizleme				1
K1821.3. Yüzünü peçeyle gizlemek			1	1
K1837. Tebdil-i kıyafet			3	6
K1887. Hayali sesler			3	2
K1887.2. Aldatıcı gece sesleri		1		
K2000. İkiyüzlüler			2	
K2100. Uydurma suçlamalar				1
K2110. İftiralar			1	2
K2129.5. Veliye atılan iftira				1
K2260.1. Hain adam			1	
K2300. Diğer aldatmalar			1	
K2350. Askeri strateji			2	2
K2357.11. Düşmanın kalesine dışlanmış birisiymiş gibi girmek			1	
K2370. Çeşitli aldatmalar			2	1
M. GELECEĞİN TAYİNİ				
M100. Adaklar ve yeminler			1	
M300. Geleceğin tayini/ keşifler			3	21
M301. Peygamberler			1	
M301.7.2. Davut Peygamber (a.s)	1			
M301.2.2. Yaşlı kadın			1	
M302.2.1. Kader alında yazılıdır	1			
M302.7. Rüyada keşifler			1	1
M341.0.1. Veli birilerinin öleceğini önceden bilir.				1
M341.3. Keşif: Belirli bir yerde ölüm				1
M341.6. Keşif: Kişi öleceğini önceden tahmin eder			1	11

M361. Kadere yazılmış kahramanlık			1	2
M370.1. Ölüm kehaneti yerine gelir				1
M411. Bedduanın yerine gelmesi				1
M411.4.1. Allah'ın bedduası	1			
M411.8. Velinin/ kutsal şahısların bedduası	1		3	6
M411.19. Hayvanların bedduası	1			
N. ŞANS VE TALİH				
N126. Kura çekmek şans ve kaderi belirler				1
N127.4. Kutsal gün olarak Cuma			1	2
N810.1. Görünmez koruyucular				1
N810.6. Veli bir yardımcı olarak ortaya çıkar			1	1
N814. Yardımcı melek	2			
N825.3. Yardımcı yaşlı kadın			1	
N844. Yardımcı olarak derviş				11
P. CEMİYET				
P10. Padişahlar/ Krallar	1		11	4
P20. Kraliçe/ sultan				1
P30. Prensler/ şehzadeler			1	2
P40. Padişah kızları			1	
P170. Köleler				1
P210. Karı-koca			1	
P231. Anne ve oğul				1
P250. Erkek ve kız kardeşler			1	
P251.5. İki erkek kardeş	1			
P252.1. İki kız kardeş			1	
P262. Kaynana	2			
P262.1. Gelin ile kaynana arasında kötü ilişki	2			
P310. Dostluk arkadaşlık				5
P316. Bir adam arkadaşı için hayatını feda eder				1
P336. Fakir ev sahibi misafirini ağırlamak için çaba sarf eder			1	
P340. Hoca- talebe			1	9
P342. Kalfalar ustaları ile rekabete girişir.			2	
P410. İşçiler			2	
P412. Çoban			1	1
P432. Tüccar			1	
P455. Duvar ustası				1
P461. Askerler			4	5
P600. Gelenekler/ Töreler	7			
Q. MÜKÂFATLAR VE CEZALAR				
Q20. Dindarlık ödüllendirilir				1
Q42.3. Kılık değiştirmiş kutsal kişiye cömertlik ödüllendirilir			2	
Q45.1.3. Velinin misafirperverliğin karşılığını ödemesi			1	
Q72. Sadakat ödüllendirilir				1
Q211. Ölümle cezalandırma			1	

Q212. Hırsızlık cezalandırılır				1
Q220. Allah'a saygısızlık cezalandırılır	2			
Q222. Kutsal yerlere saygısızlık cezalandırılır			1	2
Q227. Kutsal kişiye muhalefet cezalandırılır				1
Q227.2. Veli bakışıyla cezalandırır				2
Q261. İhanet cezalandırılır			1	
Q292.1. Veliye misafirperverlik yapmamak cezalandırılır			1	
Q331. Kendini beğenmişlik cezalandırılır				2
Q395. Saygısızlık cezalandırılır				1
Q421. Kafa kestirilerek cezalandırma				1
Q431.13. Kutsal yerlere saygısızlık yasağı			1	
Q450.1.1. Ölüler için azap				1
Q465.3. Kuyuya atarak cezalandırma	1			
Q520. Pişmanlıklar			1	1
Q551.3.4. Taşa çevirerek cezalandırma			1	
Q552. Ceza olarak olağanüstülükler				1
Q552.2.1. Ceza olarak toprak batar ve göl ortaya çıkar			1	
Q552.19.6. Ceza olarak sel			1	
Q556. Beddua ile cezalandırma				1
Q557. Hayvanlar aracılığıyla mucizevi ceza				1
R. ESİRLER VE KAÇAKLAR				
R150. Kurtarıcılar	1			3
R311. Ağaca sığınma	1			
S. ANORMAL ZULÜMLER				
S62. Zalim koca			1	
S200. Zalimce kurban etme			1	
S411.1. Yanlış anlaşılan kadın kocası tarafından cezalandırılır			1	
S460. Diğer zulme uğrayanlar	1			1
T. CİNSİYET				
T10. Aşka düşmek			2	2
T24. Aşk belirtileri				1
T24.1. Aşk hastalığı				1
T24.3. Aşktan kaynaklanan cinnet/			1	
T320.1.1. İşkenceye rağmen korunan namus			2	
T326. Namusunu korumak için intihar			1	
T326.3. Namusunu korumak için şehadet			1	
T481. Zina			1	
U. HAYATIN TABİATI				
U250. Hayatın kısalığı	1			
U 260. Zamanın geçişi	1			
V. DİN				
V1.5.5. Seherde ibadet				1
V50. Dua/ ibadet				2
V52. Duanın mucizevi gücü			2	

V52.2. Sürekli ibadet insanı gece uyumaktan alıkoyar			1	1
V52.3. Savaşta dua zafer getirir.				1
V59. Dualar cevaplanır				1
V60. Cenaze merasimleri				2
V73. Oruç				2
V81. Vaftiz			1	
V86. Haç işareti			1	
V100. Dini bina ve objeler				3
V140. Kutsal emanetler			2	1
V144. Kutsal emanetlerin olağanüstü güçlerinin olduğuna inanılır			1	
V112.2. Camiler			13	2
V140. Kutsal emanetler			2	
V220. Veliler			2	26
V221. Velilerin mucizevi şifaları				3
V221.0.1. Velinin yadigarı hastalıkları tedavi eder				2
V222. Velilerin olağanüstülükleri	1		10	74
V222.1.4. Velinin mezarının olduğu yerde ışıklar görünür				1
V222.4.1. Velinin vücudunun aromatik kokusu				1
V223. Veliler Mucizevi bilgilere sahiptir			1	
V223.1. Veli, nasihat eder				6
V225. Veli aynı anda birkaç yerde görünür				2
V226. Münzevi olarak kutsal şahsiyet			2	
V228. Velinin dokunulmazlığı				2
V228.1.1. Veli zehri hiçbir zararı dokunmadan içebilir				1
V229.1. Veli olağanüstü gücüyle ölümden döner				1
V229.2. Velilerin kutsallığı				1
V229.2.8. Velinin vücudu uzun süre bozulmadan kalır				2
V229.2.12. Peygamberin/Velinin olağanüstü uzun ömrü	1			
V230. Melekler			1	
V232. Yardımcı olarak melek			1	
V233. Ölüm meleği: Azrail (a.s)	1			
V235. Ölümlü, melek tarafından ziyaret edilir.	2			
V235.0.1. Ölümlüler meleklerin ziyaretini görür			1	
V242. Meleklerin varlığıyla kutsal yer yüceltilir			1	
V229.2. Velilerin kutsallığı			1	1
V229.2.11. Keramet veliyi iftiradan korur				1
V317.1. Kutsanmış toprak			4	2
V320. Kafirler				2
V330. Din değiştirenler			2	4
V340. İnanmayanlara gösterilen olağanüstü olay			1	
V350. Dinlerin çekişmesi			2	
V400. Sadaka (Hayr u Hasenat)			3	1
V411. Sadaka için mucizevi bir ödül verilir				1
V450. Dini kurallar			1	

V463. Şehitlik	1		2	2
V511.1.1. Veli cenneti görür				1
V516. Geleceğin görüntüsü			1	
V520. Selamet				3
V531. Kutsal yerlerde hac			1	
V532. Mekke'ye giderek hacı olma				3
W. KARAKTER ÖZELLİKLERİ				
W34. Sadakat				2
W35. Doğruluk			2	1
W125. Oburluk			2	
W.165. Sahte gurur				1
W167. İnatçılık (Terslik)			1	
Z. ÇEŞİTLİ MOTİFLER				
Z66. Deyimler	1			
Z71.1. Formülistik sayı: üç (3)			2	2
Z71.5. Formülistik sayı: yedi (7)				5
Z71.12. Formülistik sayı: kırk (40)	2		7	7
Z132.2. Simgesel yenilgi			1	
Z145. Sembolik renk olarak yeşil			1	
Z150. Diğer semboller			1	
Z174. Sembolik eylemlerle mesaj ya da emir verme			1	
Z175. İşaret dili			1	

TÜRK EFSANELERİNE ÖZGÜ MOTİF ÇİZELGESİ				
MOTİF ADI	**Yaratılış Oluşum, Dönüşüm, Efsaneleri**	**Olağanüstü Varlıklarla İlgili Efsaneler**	**Tarihi Efsaneler**	**Dini Efsaneler**
A. Mitolojik Motifler				
(T) A779. 4. Yıldız kaymasının kökeni	1			
(T) A989.5. İşaretlerin kökeni			3	
(T) A1018.4. Nuh Tufanı			1	
(T) A1293.1. Kimsenin olmadığı bir anda şeytanın Âdem'in (a.s.) vücuduna zarar vermesi	1			
(T) A1319.14. İnsanların koltuk altında niçin kıl çıkar?	1			
(T) A1372. 11. Kadınların işi neden bitmez?	1			
(T) A1399.5. İnsanın unutkanlığının kökeni	1			
(T) A1617.1. Cami isimlerinin kökeni			3	
(T) A2311.2.1. Kedinin kafa derisindeki çizgiler	1			

(T) A2330.9. Kekliğin gagası neden kırmızıdır?	1			
(T) A2344.4. Yılan neden çatal dillidir?	1			
(T) A2371.4.3. Kekliğin ayakları neden kırmızıdır?	1			
(T) A2522.8. Keklik neden avlanır?	1			
D. Sihir				
(T) D477.0.1.4. Şarap sirkeye dönüşür				1
(T) D477.0.1.5. Şarap şerbete dönüşür				1
(T) D789.11. Ezan sesiyle sihrin bozulması		1		
(T) D1005.1. Velinin dua okuyup üflemesi şifa verir				2
(T) D1275.4.1. Mucizevi şiir geleceği işaret eder				1
(T) D1810.8.2.6. İstiare			1	1
F. Olağanüstülükler				
(T) F660.2.2. Velinin sesi mucizevi bir şekilde müridinden duyulur				1
(T) F679.10. Hünerli mimar			5	
(T) F1099.9. Kıblenin olağanüstü bir şekilde tayini			1	
K. Aldatmalar				
(T) K2129.5. Veliye atılan iftira				1
(T) K2301. İyilik için aldatma			2	
(T) K3001. Gerçeği ortaya çıkarmak için aldatma				1
M. Geleceğin Tayini				
(T) M301.7.4. Süleyman (a.s)	1			
(T) M301.7.5. Nuh (a.s)	2			
(T) M301.7.6. Hz. Muhammet (s.a.v)			5	3
N. Şans ve Talih				
(T) N848.3. İstimdat: Veliden yardım isteme			1	1
(T) N129.1. Mübarek gecelerden Kadir Gecesi				1
P. Cemiyet				
(T) P120.2. Müezzin				1
(T) P344. Mürşide intisap				6
(T) P421.2. Kadı				2
(T) S13. Zalim abi			1	
T. Evlilik				
(T) T459. Tövbe eden kadın				2
V. Din				
(T) V1.2.4.1. Meleklerin Hz. Âdem'e secdesi	1			
(T) V56.1. Cuma namazı			1	2
(T) V58.6. Yağmur duası				1
(T) V57.4. Kabir azabından kurtaran dua				1
(T) V59.2. Duaların kabul edildiği mekânlar			3	1
(T) V59.3 Ezan			2	1
(T) V69.3. Defin işlemi sonrası yapılan pratikler	1			
(T) V69.4. Cenaze namazı				2
(T) V73.7. İftar etme				2
(T) V76. Kurban bayramı				1

(T) V93.1. Sema				1
(T) V98. Gusül abdesti			1	
(T) V99. Abdest				1
(T) V101. Kabe			1	3
(T) V101.1. Kabe örtüsü				1
(T) V112.2.1. Minare			2	
(T) V119. Dergâh				1
(T) V136.2.1. Kuran-ı Kerim'den ayetler				2
(T) V200.0.2. Hızır			4	3
(T) V220.1. Tarikat kurucuları				1
(T) V222.1.5. Veli öldüğü yere defnedilir				2
(T) V223.4.2. Himmet				2
(T) V229.25. Sırrı ifşa olan veli ölür/ gözden kaybolur				5
(T) V229.26. Velinin veli olduğu ilk başlarda anlaşılmaz				6
(T) V317.1.1. Üzerinde hiç günah işlenmemiş kara parçası			1	
(T) V350.1. Cihat			1	1
(T) V475.1. Adakların unutulması			1	
(T) V527. Veli kendisine kötülük edecek olan/ eden kişiyi doğru yola sevk eder				3
Z. Çeşitli Motifler				
(T) Z64.2. Kalıp sözler			1	1

III. BAZI EFSANELERİN MADDİ UNSURLARININ FOTOĞRAFLARI

Fotoğraf 1: Aynalı Süpürge

Fotoğraf 2: Gölbaba Mevkii

Fotoğraf 3: Kıyık Semtine İsim Veren Kıyak Baba'nın Kabri

Fotoğraf 4: Devler Tarafından Taşındığına İnanılan Kapaklı Kayalar

Fotoğraf 5: Kızlar Kayası Mevkii

Fotoğraf 6: Eski Cami'de Bulunan Ruknü'l Yemânî Taşı

Fotoğraf 7: Kayapa, Küçükdöllük Köyleriyle Cevizlik Tabya Yakınında Bulunan Şehitlikler

Fotoğraf 8: II. Bayezid Külliyesi Bahçesinde Bulunan Ağaç ve Sarmaşık

Fotoğraf 9: Selimiye Camii'nde Bulunan Ters Lale Motifi

Fotoğraf 10: Selimiye Camii'nde Bulunan Çifte Kumrular Sütunu

Fotoğraf 11: Aşçı Yahya Baba'nın mezarı

Fotoğraf 12: Mehmet Nureddin Baba'nın mezarı

Fotoğraf 13: Kayapa köyünde bulunan Şehit Hanım'ın mezarı

Fotoğraf 14: Eski Cami'nin yazılarını kerametle yazdığına inanılan Boyacı Baba'nın mezarı

Fotoğraf 15: Debbağ (Tabakçı) Baba'nın mezarı

Fotoğraf 16: Gamsız Baba'nın mezarı

Fotoğraf 17: Huysuz Baba'nın Uzun Kaldırım Caddesi üzerinde bulunan mezarı

Fotoğraf 18: Umurca ile Nasuhbey köyleri arasında Kara Baba türbesinin arkasında bulunan sancak ağacı

Fotoğraf 19: Keramettin Baba'nın kabri

Fotoğraf 20: Kesikbaş Hazretlerinin kabri

Fotoğraf 21: Sarayiçinde Kız Evliya diye bilinen mezar

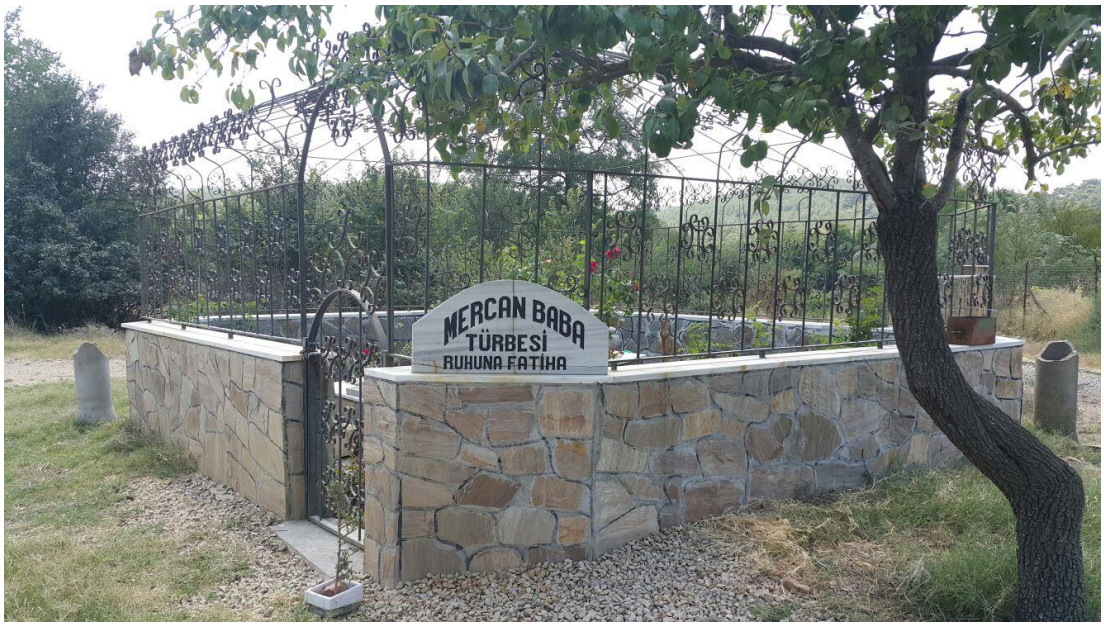

Fotoğraf 22: Keşan Mercan köyde Mercan Baba'nın türbesi

Fotoğraf 23: II. Bayezid Külliyesine yakın bir yerde bulunan Nazar Baba'nın mezarı

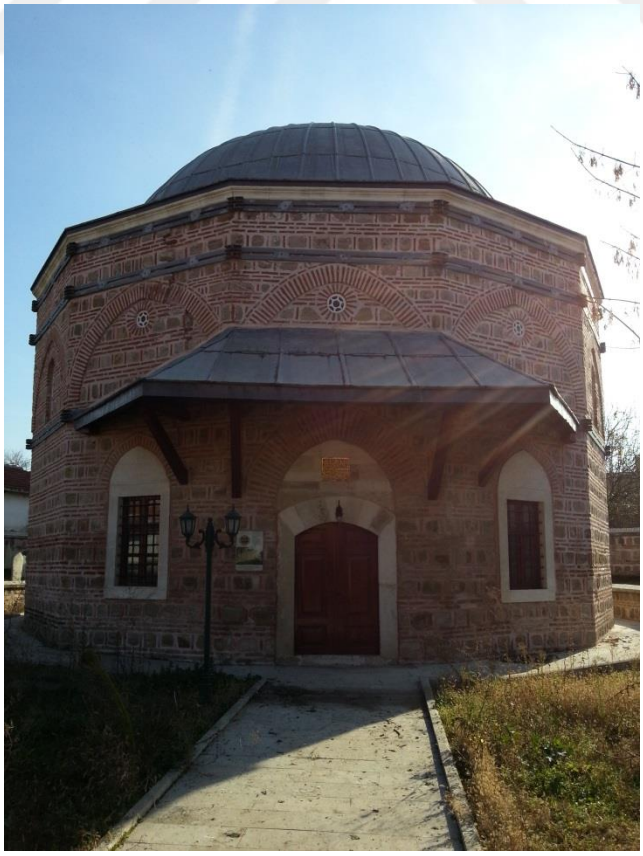

Fotoğraf 24: Tütünsüz Baba'nın türbesi

Fotoğraf 25: Eski Cami'de Cennet Deresi (Hızır Makamı) diye adlandırılan mekan

Fotoğraf 26: Eski Cami'de Hacı Bayram-ı Veli Makamı

Fotoğraf 27: Hıdır Baba'nın türbesi

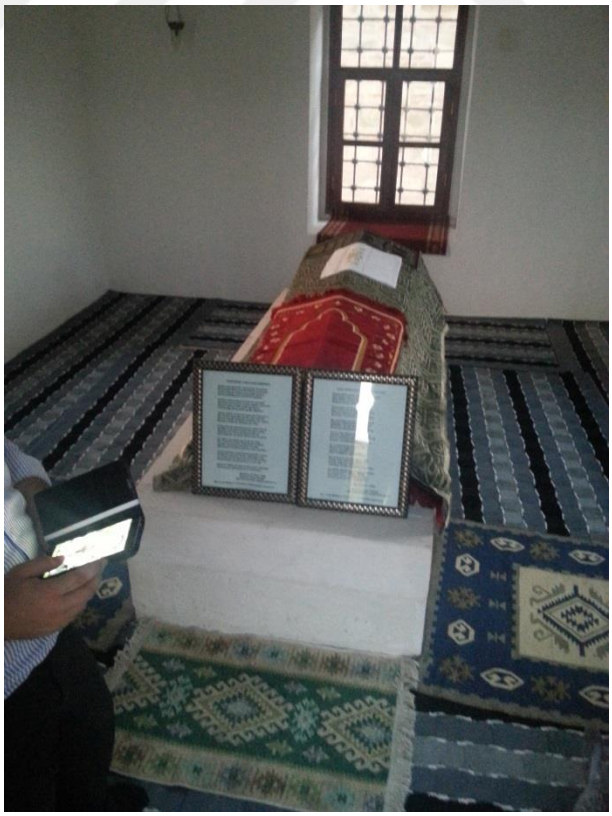

Fotoğraf 28: Gazi turhan Bey'in Kırkkavak köyünde bulunan türbesi